C. F. W. Walther

Lov og evangelium

Det rette skillet mellom lov og evangelium. 39 aftenforelesninger

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

C. F. W. Walther: *Lov og evangelium* (Det rette skillet mellom lov og evangelium. 39 aftenforelesninger).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Forord 1
Tesene 3
Forelesning 1 5
  Tese I 6
Forelesning 2 11
Forelesning 3 17
Forelesning 4 23
  Tese II 24
Forelesning 5 29
Forelesning 6 33
  Tese III 34
Forelesning 7 39
Forelesning 8 45
  Tese IV 47
Forelesning 9 52
  Tese V 53
Forelesning 10 59
  Tese VI 60
Forelesning 11 67
  Tese VII 68
Forelesning 12 76
  Tese VIII 77
Forelesning 13 85
Forelesning 14 95
  Tese IX 96
Forelesning 15 105
Forelesning 16 115
Forelesning 17 125
Forelesning 18 135
Forelesning 19 146
Forelesning 20 157
  Tese X 159
Forelesning 21 169
Forelesning 22 179
  Tese XI 180
Forelesning 23 189
  Tese XII 190

Forelesning 24 198
Tese XIII 199
Forelesning 25 204
Tese XIV 206
Forelesning 26 212
Tese XV 214
Forelesning 27 220
Forelesning 28 229
Tese XVI 231
Forelesning 29 237
Tese XVII 238
Forelesning 30 244
Tese XVIII 245
Forelesning 31 250
Tese XIX 251
Forelesning 32 257
Tese XX 258
Forelesning 33 265
Tese XXI 267
Forelesning 34 269
Forelesning 35 279
Tese XXII 280
Forelesning 36 287
Forelesning 37 294
Tese XXIII 295
Forelesning 38 303
Tese XXIV 304
Forelesning 39 311
Tese XXV 312
Om C. F. W. Walther 321

Forord

For fire år siden ga vårt forlag ut ti aftenforelesninger som dr. Walther hadde holdt for studentene sine i 1878, under tittelen «Lov og evangelium. Av dr. C. F. W. Walther. Samlet fra hans skriftlige etterlatenskaper». I denne boka legger vi fram for den velvillige leser trettini aftenforelesninger av dr. Walther om det rette skillet mellom lov og evangelium, ordnet etter tjuefem teser.

Den salige forfatteren holdt disse trettini forelesningene i årene 1884 og 1885, og de hører altså til de siste arbeidene til denne læreren som Gud hadde gitt så stor nåde. De utvider og utfyller den første rekken av forelesninger han holdt om samme emne.

Pastor Th. Claus i Elkhart i Indiana har gjort dem i stand for trykking etter de stenografiske notatene han tok mens forelesningene ble holdt. Deretter har professor L. Fürbringer gått dem gjennom; også han hørte de fleste av forelesningene og gjorde seg notater. Dessuten hadde de noen få, svært korte notater som Walther selv hadde skrevet.

Walther er gjengitt i disse forelesningene slik han talte. Leseren bør ha i tankene at man taler noe friere og ledigere enn man ville skrive, og at det i en så lang rekke foredrag, holdt til forskjellige tider, kommer gjentakelser.

Om aftenforelesningene sine pleide den salige forfatteren å si at han med dem ville «tale Den hellige skrifts lærer inn i hjertet på studentene sine».

I den trettitredje av disse forelesningene sier han om dem: «Alltid har jeg holdt det for min hellige plikt ikke bare å legge fram den rene lære i forelesningene over dogmatikken, etter den nåde som er gitt meg. Jeg har også holdt det for nødvendig minst én gang i uken å samle hele vårt kjære Concordia om meg for å vise dere hvor viktige disse lærene er, hva de betyr og hvordan de skal brukes i praksis – og framfor alt for å gi dere et brennende hjerte for det tunge kallet dere har.

«Disse fredagskveldene, som så å si avslutter ukens undervisning, kaller vi ‹Luther-timer›. Det gjør vi først og fremst fordi jeg i dem framfor noen annen lar vår kjære far Luther tale – den reformatoren Gud utvalgte for sin kirke, og vår felles lærer. Og hittil har Gud gitt den nåde at mine kjære studenter gjerne har kommet til disse kveldstimene. Mange har dyrt og hellig forsikret meg at de er blitt rikt velsignet ved dem – ikke bare slik at de er blitt klarere i erkjennelsen av den kristne lære, men også slik at de er blitt fastere i troen på syndenes forlatelse, på at de er Guds barn, og på sin salighet.»

Det må ha ligget den salige forfatteren svært på hjertet å tale grundig til studentene sine enda en gang om dette svært viktige emnet: det rette skillet mellom lov og evangelium. I den sekstende forelesningen sier han: «Snart skal jeg stå for Guds trone og gjøre regnskap for de mange dyrebare sjelene som en gang skal få ansvaret for tusener. Da vil Gud spørre meg: Har du gjort det som hørte ditt embete til?»

Han satte inn sine siste krefter på å røkte dette embetet trofast. Han ville føre kommende prester inn i den vanskeligste og høyeste kunst for kristne og teologer: det rette skillet mellom lov og evangelium.

Midt i sitt store arbeid gjorde han sitt ytterste for å gjøre dem så dyktige som han bare kunne i dette stykket. Det er helt nødvendig om embetet skal føres rett og til velsignelse – ikke bare i den offentlige prekenen, men også, og ikke minst, når den enkelte sjel skal veiledes rett. Det har han gjort i rikt mål i de foredragene som legges fram her.

På den ene siden viser de klart og skarpt at ingen fullt ut mestrer denne kunsten, og hvor lett også en svært begavet, tro og samvittighetsfull prest kan komme på avveier, til den største skade for de sjelene som er betrodd ham. Slik driver de leseren til å gå i Den Hellige Ånds skole hver dag, med frykt og beven, under bønn og påkallelse, og øve denne kunsten på seg selv.

På den andre siden viser de mesterlig hvilken herlig, kostelig og salig gjerning det er å være Guds medarbeider og hjelpe en synder til å lære sin frelse å kjenne og bli viss på sin salighet. Og de fyller hjertet med inderlig glede over å få være Guds redskap.

Hver kristen kan her lære hvor svært tungt og ansvarsfullt det er å være en rettskaffen forkynner, og hvor takknemlig man bør være når Gud gir tro lærere og forkynnere. Hvor rike er ikke disse foredragene på lære, formaning, advarsel, refsing og kostelig, søt trøst!

Måtte kirkens Herre gi sin rike velsignelse når denne boka blir lest og brukt, til frelse for mange sjeler som er dyrt kjøpt med Kristi blod!

På vegne av styret for Concordia Publishing House

St. Louis, 22. januar 1897. C. L. Janzow.

Tesene

Tese I. Lærestoffet i hele Den hellige skrift, både i Det gamle og Det nye testamente, består av to lærer som er grunnleggende forskjellige fra hverandre, nemlig loven og evangeliet.

Tese II. Bare den er en ren lærer som ikke bare legger fram alle troens artikler i samsvar med Skriften, men også skiller rett mellom lov og evangelium.

Tese III. Å skille rett mellom lov og evangelium er den vanskeligste og høyeste kunst for kristne og teologer, og den lærer bare Den Hellige Ånd i erfaringens skole.

Tese IV. Den rette erkjennelsen av forskjellen mellom loven og evangeliet er ikke bare et herlig lys til rett forståelse av hele Den hellige skrift, men uten denne erkjennelsen er og blir Skriften en lukket bok.

Tese V. Den første, og den mest åpenbare og grove, måten å blande lov og evangelium på er når man – slik papistene, sosinianerne og rasjonalistene gjør – gjør Kristus til en ny Moses eller lovgiver og dermed evangeliet til en gjerningslære, og når man på den annen side – slik papistene gjør – fordømmer og forbanner dem som lærer at evangeliet er et budskap om Guds frie nåde i Kristus.

Tese VI. For det andre blir ikke Guds ord delt rett når man ikke forkynner loven i hele dens strenghet og evangeliet i hele dets sødme, men blander noe evangelisk inn i loven og noe lovisk inn i evangeliet.

Tese VII. For det tredje blir ikke Guds ord delt rett når man forkynner først evangeliet og så loven, først helliggjørelsen og så rettferdiggjørelsen, først troen og så boten, først de gode gjerningene og så nåden.

Tese VIII. For det fjerde blir ikke Guds ord delt rett når man forkynner loven for dem som allerede er forferdet over sine synder, eller evangeliet for dem som lever sikre i sine synder.

Tese IX. For det femte blir ikke Guds ord delt rett når man ikke viser de syndere som loven har rammet og forferdet, til Ord og sakrament, men lærer dem å kjempe seg til nådestanden ved bønn og strid – det vil si å be og kjempe helt til de føler at Gud har tatt dem til nåde.

Tese X. For det sjette blir ikke Guds ord delt rett når man forkynner om troen enten som om en død tro – det å holde noe for sant – gjør et menneske rettferdig for Gud og salig, også midt i dødssynder, eller som om troen rettferdiggjør og gjør salig på grunn av den kjærlighet og fornyelse som den virker.

Tese XI. For det sjuende blir ikke Guds ord delt rett når man med evangeliet bare vil trøste dem som har fått anger ved loven – ikke av frykt for Guds vrede og straff, men av kjærlighet til Gud.

Tese XII. For det åttende blir ikke Guds ord delt rett når man lærer som om angeren ved siden av troen er en årsak til syndenes forlatelse.

Tese XIII. For det niende blir ikke Guds ord delt rett når man krever troen som om mennesket kunne gi seg den selv eller i det minste medvirke til den, i stedet for å prøve å preke troen inn i hjertet ved å legge fram evangeliets løfter.

Tese XIV. For det tiende blir ikke Guds ord delt rett når man krever troen som en betingelse for rettferdiggjørelsen og saligheten – som om mennesket blir rettferdig og salig for Gud ikke bare ved troen, men også på grunn av troen, for troens skyld og med henblikk på troen.

Tese XV. For det ellevte blir ikke Guds ord delt rett når man gjør evangeliet til en botspreken.

Tese XVI. For det tolvte blir ikke Guds ord delt rett når man preker som om det allerede er en sann omvendelse å legge av visse laster og øve visse gjerninger og dyder.

Tese XVII. For det trettende blir ikke Guds ord delt rett når man beskriver de troende slik de ikke alle og ikke alltid er, både når det gjelder troens styrke, og når det gjelder troens følelse og fruktbarhet.

Tese XVIII. For det fjortende blir ikke Guds ord delt rett når man beskriver menneskenes allmenne fordervelse som om også de sant troende levde i herskende og forsettlige synder.

Tese XIX. For det femtende blir ikke Guds ord delt rett når man preker som om visse synder i seg selv ikke er fordømmelige, men i seg selv tilgivelige.

Tese XX. For det sekstende blir ikke Guds ord delt rett når man binder saligheten til fellesskapet med den synlige rettroende kirke og frakjenner saligheten enhver som farer vill i en eller annen trosartikkel.

Tese XXI. For det syttende blir ikke Guds ord delt rett når man lærer at sakramentene virker til frelse *ex opere operato*, det vil si ved selve den utførte handlingen.

Tese XXII. For det attende blir ikke Guds ord delt rett når man gjør et falskt skille mellom vekkelse og omvendelse og blander sammen det ikke å *kunne* tro med det ikke å *få lov til* å tro.

Tese XXIII. For det nittende blir ikke Guds ord delt rett når man vil bevege de ugjenfødte til å legge av syndene og gjøre gode gjerninger – og slik gjøre dem fromme – ved lovens krav, trusler eller løfter, og når man vil tvinge de gjenfødte til det gode ved lovisk påbud i stedet for å formane dem evangelisk.

Tese XXIV. For det tjuende blir ikke Guds ord delt rett når man beskriver den utilgivelige synden mot Den Hellige Ånd som om den ikke kan tilgis fordi den er så stor.

Tese XXV. For det tjueførste blir ikke Guds ord delt rett når man i sin lære ikke lar evangeliet være det som gjennomgående råder.

Forelesning 1

12. *september* 1884

Mine kjære venner! Skal dere en dag bli dyktige lærere i kirke og skole, er det nødvendig og uomgjengelig at dere lærer å kjenne alle læresetningene i den kristne åpenbaringen så nøyaktig som overhodet mulig. Men dermed er ikke alt gjort. Dere må også forstå å bruke disse lærene rett.

Det er ikke nok at dere har fattet dem klart med forstanden; de må alle ha trengt dypt inn i hjertet deres og vist sin guddommelige, himmelske kraft der. De må være blitt så kostelige, så verdifulle og så dyrebare for dere at dere ikke kan annet enn bekjenne dem med brennende hjerte og si med Paulus: «Vi tror, og derfor taler vi» – og med alle apostlene: «Vi kan ikke la være å tale om det som vi har sett og hørt.»

Riktignok har dere ikke, som apostlene, sett det med legemlige øyne og hørt det med legemlige ører; men dere skal ha erfart det med åndelige øyne og ører.

I dogmatikken streber jeg etter å grunnfeste dere i hver lære og gjøre dere visse på den. Denne aftentimen om fredagen skal derimot gjøre dere til rette praktiske teologer og tale den kristne lære riktig inn i hjertet på dere. Slik skal dere en dag stå fram som levende vitner, «med Ånds og krafts bevis», og ikke stå på prekestolen som døde statuer, men gå frimodig og glad til verket der det trengs hjelp.

Den første og viktigste lære er læren om rettferdiggjørelsen. Men like etter den kommer den andre: hvordan lov og evangelium skal skilles. Det er forskjellen mellom loven og evangeliet vi nå skal ta for oss, og den skal vi studere med alvor.

Riktignok sier Luther at den som godt kan kunsten å skille loven fra evangeliet, ham vil han sette øverst og kalle en doktor i Den hellige skrift. Men dere må ikke tro at jeg vil sette meg selv øverst og bli regnet for en doktor i Den hellige skrift. Nei, da tar dere svært feil. Riktignok blir jeg av og til kalt det – som et skjellsord. Men jeg vil heller forbli en ydmyk elev og sette meg ved føttene til vår Luther, slik han har lært denne læren av apostlene og profetene.

Hver gang dere kommer til denne timen, så kom med et stille sukk i hjertet om at Gud rikelig vil gi oss sin Hellige Ånd – dere til å høre og meg til å lære til frelse. Så vil vi ta fatt i fast tillit til at Gud vil velsigne oss, både i våre egne sjeler og i dem vi skal frelse.

Sammenligner vi Den hellige skrift med andre skrifter, legger vi merke til at ingen bok synes så full av motsigelser som Bibelen – og det ikke bare i bisaker, men i hovedsaken: i læren om hvordan vi kan komme til Gud og bli salige. Ett sted blir alle syndere tilbudt forlatelse, et annet sted blir alle synderes synder holdt fast. Ett sted blir alle mennesker tilbudt det evige liv for intet, et annet sted blir mennesket henvist til selv å gjøre noe.

Denne gåten løser seg når vi tenker over at det i Skriften står to helt forskjellige lærer: lovens lære og evangeliets lære.

Tese I

Lærestoffet i hele Den hellige skrift, både i Det gamle og Det nye testamente, består av to lærer som er grunnleggende forskjellige fra hverandre, nemlig loven og evangeliet.

Det er riktignok ikke min hensikt i disse timene å behandle læren om lov og evangelium systematisk. Her vil jeg heller vise dere hvor lett man kan blande sammen lov og evangelium, som er så forskjellige, til stor skade for tilhørerne, og slik gjøre begge lærenes endelige hensikt til intet. Men først når dere har gjort dere klart hva forskjellen mellom loven og evangeliet består i, vil dere se på dette spørsmålet med interesse.

Lov og evangelium skiller seg ikke fra hverandre ved at evangeliet er en guddommelig lære, mens loven er en menneskelig lære som bygger på fornuften. Nei, alt det Skriften inneholder av begge deler, er den levende Guds eget ord. Forskjellen er heller ikke at bare evangeliet er nødvendig og loven ikke, som om loven bare var et tillegg man i nødsfall kunne klare seg uten. Nei, begge er like nødvendige for oss. Uten loven forstår vi ikke evangeliet, og uten evangeliet hjelper loven oss ingenting.

Forskjellen er heller ikke, slik enfoldige ofte mener, at loven er Det gamle testamentes lære og evangeliet Det nye testamentes. Nei, det står evangelium i Det gamle testamente og lov i Det nye. I Det nye testamente har Herren til og med brutt lovens segl for oss og renset den for de jødiske forskriftene.

Forskjellen er heller ikke at de har forskjellig endelig hensikt, som om evangeliet var gitt til salighet og loven til fordømmelse. Nei, begge har menneskenes salighet som sitt endelige mål. Men etter syndefallet kan ikke loven føre oss til salighet; den kan bare forberede oss for evangeliet. Og ved evangeliet får vi så også kraft til å oppfylle loven i noen grad.

Forskjellen er heller ikke at disse lærene motsier hverandre. Nei, det finnes ingen motsigelse i Skriften. De er bare forskjellige, og de står i den skjønneste harmoni med hverandre. Forskjellen er heller ikke at bare den ene av disse to lærene er til for de kristne og den andre ikke. Også for en kristen har loven fremdeles sin betydning. Ja, den som slutter å bruke en av de to, er ikke lenger en sann kristen.

Forskjellen mellom lov og evangelium består tvert imot i dette: 1. Disse lærene er forskjellige i måten de er åpenbart for mennesket på; 2. de er forskjellige i innholdet; 3. i løftene; 4. i truslene; 5. i embetet og virkningene; 6. i hvilke

personer den ene eller den andre læren skal forkynnes for. Alle andre forskjeller kan føres inn under disse seks punktene. Nå vil vi også bevise dette av Guds ord.

For det første er lov og evangelium altså forskjellige i måten disse lærene er åpenbart for mennesket på. Loven er skapt inn i mennesket og skrevet i hjertet. Ved syndefallet er denne skriften i hjertet riktignok blitt svært blek, men den er ikke utvisket.

Når loven blir forkynt også for den mest ugudelige, sier derfor samvittigheten hans: «Det er sant.» Det sier den ikke når evangeliet blir forkynt for ham; ja, kanskje blir han rasende. Selv den mest lastefulle innser at han burde gjøre det som står i loven. Hva kommer det av? Det kommer av at loven er skrevet i hjertet hans.

Med evangeliet er det annerledes. Evangeliet forkynner og åpenbarer bare Guds frie nådegjerninger, og dem kan ingen slutte seg fram til av seg selv. Det Gud ifølge evangeliet har gjort, var han ikke nødt til å gjøre, som om det ikke kunne vært annerledes om han ville forbli rettferdig og kjærlig. Nei, Gud ville ha forblitt den evige kjærlighet også om han hadde latt alle mennesker gå fortapt.

> For når hedninger, som ikke har loven, av naturen gjør det loven byr, da er disse, som ikke har loven, seg selv en lov. De viser at den gjerning loven krever, er skrevet i deres hjerter. Om det vitner også deres samvittighet og deres tanker, som innbyrdes anklager dem eller også forsvarer dem. (Rom 2,14–15)

Her vitner apostelen: Også de blinde hedningene bærer sedeloven i hjerte og samvittighet. Til det trengtes ingen overnaturlig åpenbaring. De ti bud ble bare gitt for at den bleknede skriften skulle friskes opp igjen.

> Men ham som er mektig til å styrke dere etter mitt evangelium og forkynnelsen av Jesus Kristus, etter åpenbaringen av det mysteriet som det har vært tiet om i evige tider, men som nå er kommet for lyset og etter den evige Guds befaling ved profetiske skrifter er blitt kunngjort for alle folk for å virke troens lydighet … (Rom 16,25–26)

Med klare ord vitner apostelen her at ingen fra verdens begynnelse kunne slutte seg fram til evangeliet. Det er bare blitt kjent ved at Den Hellige Ånd har inngitt det til Guds hellige menn.

Hvor viktig er ikke denne forskjellen! Alle religioner har noe av loven. Enkelte hedninger er til og med kommet så langt at de har innsett at det også trengs en indre renselse av sjelen, en renselse av tankene og begjærene. Men av evangeliet finnes det ingenting utenfor den kristne tro.

Var ikke loven skrevet i menneskets hjerte, ville ingen høre på lovens forkynnelse; alle ville vende seg bort. Folk ville si: «Dette er grusomt, det kan jo ingen holde.» Men forkynn bare loven! Selv om folk spotter, gjør de det bare med munnen; for det dere forkynner, forkynner samvittigheten deres for dem hver dag.

Vi ville heller ikke omvende noe menneske med vårt evangelium om ikke loven gikk foran. Vi ville ikke omvende noen om ikke loven var skrevet i hjertet. Jeg taler naturligvis om Gud slik han har åpenbart seg og har fastsatt sin bestemte frelsesorden. Han kunne jo ha gjort alle salige bare ved å ville det.

For det andre skiller lov og evangelium seg ved innholdet. Loven sier oss hva vi skal gjøre. Om det sier evangeliet ingenting; det åpenbarer oss bare hva Gud gjør. Loven taler om våre gjerninger, evangeliet om Guds store gjerninger. I de ti bud finner dere ti ganger tilropet «Du skal!» Mer har ikke loven å rope til oss.

Evangeliet derimot krever ingenting. Tenk ikke: «Det krever jo troen!» Tenk dere en som er sulten, og dere sier til ham at han skal komme og sette seg til bords og spise. Han vil ikke svare: «Å nei, du har ingenting å befale meg.» Nei, han tar det som en vennlig innbydelse. Slik er det også med evangeliet. Det er en vennlig innbydelse til de himmelske godene.

> Og loven har ikke noe med troen å gjøre, men der heter det: Den som gjør det, skal leve ved det. (Gal 3,12)

Et overmåte viktig sted! Loven vet ingenting om forlatelse, ingenting om nåde. Loven sier ikke: «Angrer du og bedrer deg, skal resten bli deg tilgitt»; det står ikke et ord om det i loven. Den bare byr og krever. Evangeliet bare tilbyr; det vil ikke ta, men bare gi. Derfor heter det i Joh 1,17: «For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.» Evangeliet har ikke annet enn nåde og sannhet.

Å, hvor viktig er ikke det! Når vi leser loven, gransker den og sammenligner oss med den, blir vi forferdet over alle kravene som blir stilt til oss. Hadde vi ikke noe mer, ville vi fortvile; vi ville være fortapte mennesker. Men Gud være lovet, vi har en annen lære også, evangeliet, og den holder vi oss til.

For det tredje er lov og evangelium forskjellige i løftene. Loven lover noe like stort som evangeliet, nemlig det evige liv og saligheten. Men her viser den store forskjellen seg: Loven lover oss alt på visse vilkår – på det vilkår at vi oppfyller loven fullkomment. Derfor er løftet desto sørgeligere jo større det er.

Loven rekker oss maten, men ikke så langt fram at vi kan nå den. Den holder saligheten fram for oss som for Tantalos. Riktignok sier den: «Jeg vil slukke tørsten i din sjel og mette din sult», men den makter det ikke, for den sier alltid: «Gjør du det jeg byr, skal du få det.»

Hvor annerledes er ikke det liflige, søte og trøsterike evangeliet! Det lover oss Guds nåde og salighet uten noe vilkår. Det er et løfte om fri nåde. Det ber ikke om annet enn: «Ta imot det, så har du det.» Men det er ikke noe vilkår; det er bare en vennlig innbydelse.

> Dere skal holde mine lover og mine bud, for det menneske som gjør etter dem, skal leve ved dem. (3 Mos 18,5)

Ingen andre blir altså salige ved loven.

I Luk 10,26–28 svarer Kristus den selvrettferdige skriftlærde: «Hva står skrevet i loven? Hvordan leser du?» Og da den skriftlærde hadde svart helt riktig: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand, og din neste som deg selv», sier Kristus til ham: «Gjør dette, så skal du leve!»

Her vitner Herren: Går det etter loven, kan bare den som oppfyller loven, nå saligheten. Det ville riktignok ikke være noen fortjeneste at de som gjør hans vilje, skulle bli salige; det ville være Guds godhet. Men for oss er det nettopp dette vilkåret som styrter oss i fortvilelse.

Da Herren ville gi disiplene beskjed om hva de skulle forkynne, sa han (Mark 16,15–16): «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen! Den som tror og blir døpt, skal bli frelst.» Til evangeliet er det altså ikke knyttet noe vilkår; det er et løfte om nåde.

Videre heter det i Rom 3,22–24: «For det er ingen forskjell, alle har syndet og mangler Guds herlighet. Og de blir rettferdiggjort for intet av hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus.»

> For av nåde er dere frelst, ved tro. Og dette er ikke av dere selv, det er Guds gave. Det er ikke av gjerninger, for at ikke noen skal rose seg. (Ef 2,8–9)

I evangeliet finner vi løfter om nåde og salighet uten vilkår. Å, for en kostelig forskjell! Når loven har slått oss ned, kan vi glade løfte hodet igjen; for ved siden av loven har vi en lære som ikke krever noe som helst.

Spurte vi Jesus Kristus: «Hva må jeg da selv gjøre for å bli salig?», ville han svare: «Ingen gjerninger! Jeg har gjort alt; du trenger ikke drikke en dråpe av mitt beger.» Og tenker dere riktig over det, mine venner, må dere hoppe og springe av glede over at også dere har fått dette glade budskapet.

Den som likevel henger med hodet og tenker: «Jeg er et skammelig menneske, for meg finnes det ingen forlatelse», han forkaster nettopp evangeliet, han forkaster nettopp Kristus. Om jeg så hadde gjort de største synder, om jeg måtte si med Paulus: «Jeg er den største av syndere», ja, om jeg hadde gjort både Judas' og Kains synd, så skal jeg likevel ta imot evangeliet; det krever jo ingenting av meg.

For det fjerde er lov og evangelium forskjellige i truslene. Evangeliet har ingen trusler, bare trøst. Der dere i Skriften finner en trussel, kan dere trygt tro at den hører til loven. Å, salig det menneske som rett trøster seg med dette! Men det må Den Hellige Ånd virke i hver enkelt. Ingen kan det uten ham; der han ikke virker det, forblir mennesket vantro.

Men man må ikke tro at evangeliet gjør mennesket sikkert i synden fordi det ikke vet om noen trusler. Nei, evangeliet gjør at den troende ikke lenger vil synde.

Loven derimot vet ikke om annet enn trusler. Loven gjør som Abraham da han drev Hagar ut i ørkenen med et stykke brød og en flaske vann: Den gir oss et stykke brød og jager oss så ut i ørkenen.

> Forbannet være den som ikke holder ordene i denne loven og ikke gjør etter dem! Og alt folket skal si: Amen. (5 Mos 27,26)

Ja, loven oppfordrer mennesket til å forbanne seg selv. Bare den som er omgitt av helvetes mørke, kan tro at han greier det loven krever.

Evangeliet går helt annerledes fram. Paulus sier i 1 Tim 1,15: «Det er et troverdig ord, fullt verdt å motta: Kristus Jesus kom til verden for å frelse syndere, og blant dem er jeg den største.» Også den største av syndere får altså ingen trussel, bare det søteste løfte.

> Og han kom til Nasaret, hvor han var oppfostret. På sabbatsdagen gikk han inn i synagogen, slik han pleide å gjøre, og sto opp for å lese for dem. De ga ham da profeten Jesajas bok, og da han hadde åpnet boken, fant han stedet der det står skrevet: Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne

> evangeliet for fattige. Han har sendt meg for å forkynne for fanger at de skal få frihet og for blinde at de skal få syn, for å sette undertrykte fri, for å forkynne et nådens år fra Herren. Han lukket boken, ga den til tjeneren og satte seg. Alle som var i synagogen hadde øynene sine festet på ham. Han begynte så med å si til dem: I dag er dette Skriftens ord blitt oppfylt for ørene deres. (Luk 4,16–21)

Her sier Herren hva hans lære, det vil si evangeliet, inneholder. Han ville si: «Jeg er ikke kommet for å bringe en ny lov, men for å forkynne evangeliet.» I sin forkynnelse har han bare trøst og frelse for syndere. Å, hvor lykkelig er ikke det mennesket som rett erkjenner dette! Måtte Gud hjelpe oss alle til det!

Forelesning 2

19. *september* 1884

Mine venner! Så lenge en vil være en kristen, men ennå ikke er det, er han godt fornøyd bare han kjenner de kristne lærene i grove trekk. Alt det andre hører prestene og teologene til, sier han. Den som ikke er en kristen, har ingen interesse av å erkjenne så klart som mulig alt det Gud har åpenbart.

Men så snart en blir en kristen, våkner det i ham en levende lengsel etter Kristi lære. Selv den mest ulærde bonde våkner plutselig opp når han blir omvendt. Han begynner å tenke over Gud og himmelen, salighet og fordømmelse og annet slikt, og han gir seg i kast med menneskelivets høyeste spørsmål.

Det ser vi hos jødene som strømmet til Kristus i flokker, og likeså hos apostlene. Folkemengden hørte Kristus med stor glede og undret seg over at han talte med myndighet og ikke som de skriftlærde; men for det meste ble det med gleden og undringen. Annerledes var det med apostlene, som heller ikke var lærde folk. De ble ikke stående der, men la alle slags spørsmål fram for Kristus, og etter en lignelse sa de: «Herre, forklar oss denne lignelsen.» Slik var det også med folket i Berøa, som hver dag gransket i Skriftene.

Derfor sier Apologien svært treffende: «For gode samvittigheter roper etter sannheten og etter rett undervisning fra Guds ord. For dem er døden ikke så bitter som det er bittert for dem å tvile i et eller annet stykke; derfor må de søke dit hvor de kan finne undervisning.»

Er det allerede et nødvendig kjennetegn på en vanlig kristen at han streber etter sannheten, etter guddommelig visshet, gjelder det i enda høyere grad en teolog. En teolog som ikke er levende opptatt av de kristne lærene, er utenkelig. Selv den som bare har gjort en begynnelse i sitt hjerte, regner ikke noe punkt for ringe, og hver lære er for ham gull, sølv og edle steiner.

Gud gi at det også er slik med dere! Da vil dere heller ikke komme mette til disse timene, men stadig spørre: «Hva er sannhet?» – ikke som Pilatus, men som Maria, som satt ved Jesu føtter og lyttet til hvert ord Kristus sa. Da vil også denne timen bli til stor velsignelse for dere, selv om redskapet som skal bringe sannheten nær til dere, er så ringe.

Det første er altså at dere tenker over hva som skiller disse to lærene fra hverandre. Vi har hørt at lov og evangelium skiller seg fra hverandre på seks punkter. Fire av dem har vi allerede sett på. La oss nå komme til den femte forskjellen.

Den femte forskjellen gjelder hva de to lærene virker. Hva består da lovens virkning i? Den er tredobbelt. For det første sier loven oss hva vi skal gjøre, men gir oss ingen kraft til det. Tvert imot gjør den oss bare enda mer uvillige til å holde loven.

Riktignok behandler mange loven som en regneregel. Men når loven først slår ned i hjertet, setter hjertet seg opp mot Gud. Da blir mennesket rasende på den Gud som krever noe så umulig av ham. Ja, han forbanner Gud i sitt hjerte; han ville myrde Gud om han kunne, og støte ham ned fra tronen om det var mulig for ham. Lovens virkning er altså at lysten til synd bare blir enda større.

For det andre avdekker loven menneskets synder for ham, men viser ham ingen hjelp til å komme ut av dem, og styrter ham i fortvilelse.

For det tredje virker loven riktignok anger og redsel for helvete, for døden og for Guds vrede, men den har ikke en dråpe trøst for synderen. Kommer det ikke noe mer til enn loven, må mennesket fortvile, dø og gå fortapt i sine synder.

Nå, etter syndefallet, kan ikke loven virke noe annet i mennesket. Det må dere legge godt merke til! Dere ser det av Rom 7,7–9: «For begjæret hadde jeg ikke kjent dersom ikke loven hadde sagt: Du skal ikke begjære! Men synden benyttet seg av budet og vakte alle slags begjær i meg. For uten lov er synden død. … Men da budet kom, våknet synden til live.»

Ingen hedning vet at det onde begjæret i hjertet allerede er synd. De største moralfilosofene har sagt: «Det er ikke min skyld. Jeg kan ikke gjøre for det og ikke hindre det.» Men Guds lov roper: «Du skal ikke begjære!» Ja, vi skulle ikke engang ha arvesyndens begjær. Hos den som ikke tenker på loven, går synden ut og inn uten at han vet at han synder.

Spør et verdensmenneske, så vil han svare forundret: «Jeg har ikke gjort noe ondt. Jeg har ikke slått noen i hjel, ikke brutt ekteskapet, ikke stjålet» og så videre. Han merker slett ikke at synden går ut og inn hos ham. Men når loven slår ned i ham som et lyn, ser han hvor stor en synder han er, og hvilke forferdelige, ugudelige tanker han har. Derfor sier apostelen at «synden våknet til live» da loven kom.

Loven avdekker synden, men gir oss ingen trøst. Hadde vi bare loven slik vi nå har den, og ikke noe mer, måtte vi gå evig fortapt og fare til helvete. Straffene og forbannelsen i Guds lov skal kjennes fullt ut først i helvete; for loven må oppfylles, den må beholde sin guddommelige autoritet.

Bokstaven slår i hjel. (2 Kor 3,6)

Apostelen kaller loven bokstaven fordi Gud skrev den med bokstaver på steintavlene. Selv hedninger har sett at loven virker det motsatte av det den byr. Dere kjenner sikkert ordet til den uanstendige dikteren Ovid: *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata* – «Alltid strever vi mot det forbudte og begjærer det som blir nektet oss.» Han var selv et svin, og han sier det rett ut: «Se, slik gjør jeg; jeg gjør alltid det som andre holder for forbudt.»

Da israelittene fikk de ti bud ved Sinai-fjellet, skalv alt. Som det var i naturen, slik var det også i hjertene. Gud ville allerede da vise på forhånd: «Se, dette er lovens virkning.»

Derfor leser vi også om den rike unge mannen som kom til Kristus og spurte hvordan han kunne bli salig. Han var så stokkblind at han slett ikke så sin syndige fordervelse – og han «gikk bedrøvet bort». Hos denne unge mannen kunne ikke Kristus ennå komme med evangeliet; han måtte først overbevise ham om at han slett ikke kunne oppfylle loven.

Om landshøvdingen Feliks leser vi at han ble forferdet da Paulus talte for ham om rettferdighet, avhold og den kommende dom, og at han sa: «Gå bort for denne gangen! Når jeg får tid, skal jeg sende bud på deg igjen.» Men han sendte aldri bud på Paulus igjen; han ville bli kvitt lovens torden og lyn.

Og etter lovprekenen Peter holdt på den første pinsedagen, heter det: «Det stakk dem i hjertet.» Men så spurte de: «Hva skal vi gjøre, brødre?» – nemlig for å bli frelst. Da svarte Peter dem: «Omvend dere, og la dere alle døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse, så skal dere få Den Hellige Ånds gave.»

Evangeliets virkninger er helt annerledes. For det første krever det troen, men i kravet skjenker og gir det troen. Når vi forkynner: «Tro da på Herren Jesus Kristus!», gir Gud folk troen gjennom oss. Vi forkynner troen, og den som ikke med vilje står imot, får troen. Det er riktignok ikke den ytre lyden av ordet som gjør det, men ordets innhold.

Den andre virkningen av evangeliet er at det slett ikke refser synderen, men tar bort all redsel, all frykt og all angst og fyller ham med fred og glede i Den Hellige Ånd.

Når den bortkomne sønnen kommer hjem igjen, nevner ikke faren med et eneste ord hans forferdelige og skammelige liv; ingenting, ingenting sier faren om det. Han faller den bortkomne sønnen om halsen, kysser ham og gjør i stand et herlig måltid for ham. Det er en herlig lignelse som viser oss hva evangeliet virker. Det tar bort all uro og fyller oss med salig, himmelsk fred.

For det tredje krever ikke evangeliet noe godt av mennesket – ikke et godt hjerte, ikke en god vilje, ikke forbedring, ikke fromhet, ikke kjærlighet, verken til Gud eller til mennesker. Det byr ingenting, men det forvandler mennesket, planter kjærligheten i hjertet og gjør mennesket i stand til alle gode gjerninger. Det krever ingenting, men gir alt. Å, skulle vi ikke hoppe og springe av glede?

Disse virkningene av evangeliet ser vi i Apg 16 hos fangevokteren i Filippi. Han spurte Paulus og Silas: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?» Og de svarte: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!»

Da sier han ikke først: «Ja, men hvordan skal jeg bære meg at med det?» Nei, han tror; for disse ordene har talt troen inn i hjertet hans. Straks heter det om ham: «Han gledet seg, etter at han med hele sitt hus var kommet til troen på Gud.» Der ser dere: Evangeliet gir den troen det krever. I kravet om tro ligger det ikke noe lovisk; det er et kjærlighetens krav.

> For jeg skammer meg ikke ved evangeliet, for det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror. (Rom 1,16)

Her er det tale om noe herlig. For når evangeliet gir den evige salighet, hva kan det da finnes som er herligere, skjønnere, saligere og kosteligere?

Ef 2,8–10: «For av nåde er dere frelst, ved tro. Og dette er ikke av dere selv, det er Guds gave. Det er ikke av gjerninger, for at ikke noen skal rose seg. For

vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud forut har lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem.»

Her beskriver apostelen kort hva evangeliet virker. Evangeliet sier ikke: «Du må gjøre gode gjerninger.» Det gjør meg til et slikt menneske, en slik skapning, som slett ikke kan annet enn tjene Gud og nesten. Å, for en kostelig virkning!

> Bare dette vil jeg få vite av dere: Var det ved lovgjerninger dere fikk Ånden, eller var det ved å høre troen forkynt? (Gal 3,2)

På dette spørsmålet måtte de svare: «Ved forkynnelsen av troen har vi fått et nytt hjerte; før kunne vi ikke gjøre noe godt. Vi er skapt til en ny skapning.» Man trenger ikke si til solen at den skal skinne; like bortkastet er det å si til en slik skapning: «Du må gjøre det og det.»

For det sjette og siste er lov og evangelium forskjellige i hvem de skal forkynnes for. Forskjellen ligger altså i hvem de gjelder: De to lærene skal virke på helt forskjellige mennesker (*subjectum operationis*), og de er ment for helt forskjellige mennesker (*finis cui*). Loven skal forkynnes for trygge syndere og evangeliet for forferdede syndere. Begge deler skal riktignok forkynnes; men spørsmålet er: Hvem er det som skal ha loven forkynt og ikke evangeliet, og omvendt?

> Vi vet jo at loven er god dersom en bruker den på lovlig vis. En må vite dette at loven ikke er gitt for den rettferdige, men for lovløse og ulydige, ugudelige og syndere, vanhellige og urene, fadermordere og modermordere, drapsmenn, horkarer, menn som ligger med menn, menneskerøvere, løgnere, menedere, og hva det ellers kan være som strider mot den sunne lære. (1 Tim 1,8–10)

For alle disse skal altså bare loven forkynnes og ikke en dråpe evangelium.

Så lenge en ennå trives i sine synder, så lenge han ennå ikke vil slippe den eller den synden, så lenge skal han bare få høre den loven som forbanner og fordømmer. Men så snart han blir forferdet, da straks evangeliet! For da hører han ikke lenger til de trygge synderne. Så lenge djevelen ennå holder deg fast i en synd, så lenge er du ennå ikke en som evangeliet skal virke på, men en som loven skal virke på.

Jes 61,1–3: «Herren Herrens Ånd er over meg, fordi Herren har salvet meg til å forkynne et godt budskap for de fattige. Han har sendt meg til å forbinde dem som har et nedbrutt hjerte, til å utrope frihet for de fangne og frigjørelse for de bundne, til å utrope et nådens år fra Herren og en hevnens dag fra vår Gud, til å trøste alle sørgende, til å gi de sørgende i Sion hodepryd istedenfor aske, gledes olje istedenfor sorg, lovprisnings drakt istedenfor en avmektig ånd.»

«En hevnens dag fra vår Gud» er den dommen Gud ville fullbyrde over helvete og over djevelen. Og hvilket budskap kan være herligere? Djevelen har vansiret menneskeslekten grufullt og styrtet den i dyp elendighet. Det har Kristus hevnet. Kristus har forkynt for djevelen: «Jeg har seiret over deg, og menneskene, som er skapt i mitt bilde, skal ikke gå fortapt. Jeg har vunnet frelsen for dem.» Bare de som slett ikke vil bli salige, går fortapt; for Gud tvinger ingen.

For slike stakkars, sørgende syndere skal det derimot ikke forkynnes et eneste ord av loven. Ve den forkynner som forkynner loven for en slik synder

som vansmekter! Til en slik må forkynneren tvert imot si: «Kom bare! Det er ennå plass! Og om du var aldri så stor en synder, det er ennå plass! Og om du var en Judas, og om du var en Kain, det er ennå plass. Å, kom bare til Jesus!» Det er på slike mennesker evangeliet skal virke.

Hør nå et sted fra Luthers «Preken om forskjellen mellom loven og evangeliet». Han skriver: «Med loven skal en ikke forstå annet enn Guds ord og bud, der han byr oss hva vi skal gjøre og la være, og krever vår lydighet og gjerning av oss. Dette er lett å forstå når det gjelder hva loven er (*in causa formali*), men svært vanskelig når det gjelder hva den er til (*in causa finali*).

«Lovene eller budene som taler om de gjerningene Gud krever av hver enkelt etter natur, stand, embete, tid og andre omstendigheter, er mange slags. Derfor sier de hvert menneske hva Gud har pålagt ham etter hans natur og embete og krever av ham. Slik skal hustruen ta seg av barna og la husbonden styre, og så videre; det er hennes bud. En tjener skal være sin herre lydig og ellers gjøre det som hører til en tjeners embete; likeså har en tjenestepike også sin befaling.

«Men den allmenne loven, som gjelder oss mennesker alle, er denne, Matt 22,39: Du skal elske din neste som deg selv – råde og hjelpe ham i hans nød, slik den melder seg. Er han sulten, så gi ham mat; er han naken, så kle ham, og hva ellers av samme slag.

«Det er å avgrense loven rett og måle den mot evangeliet: Lov heter og er det som driver på våre gjerninger. Evangeliet eller troen derimot er en lære eller et Guds ord som ikke krever våre gjerninger og ikke byr oss å gjøre noe. Det byr oss bare å ta imot den nåde som tilbys, syndenes forlatelse og evig salighet, og la den bli skjenket oss. Da gjør vi jo ingenting; vi bare tar imot og får det som blir skjenket og rakt fram for oss ved Ordet, når Gud lover og lar si til deg: Dette og dette gir jeg deg.

«Slik er det med dåpen. Den er ikke noe jeg har laget, og heller ikke min gjerning, men Guds ord og gjerning. Der sier han til meg: Kom hit, jeg døper deg og vasker deg fra alle dine synder; ta imot det, det skal være ditt. Når du nå lar deg døpe slik, hva gjør du da mer enn å ta imot og motta en slik nådegave?

«Så er altså forskjellen mellom loven og evangeliet denne: Ved loven blir det krevd hva vi skal gjøre; den driver på vår gjerning mot Gud og nesten. I evangeliet derimot blir vi kalt til utdelingen, til den rike almissen, der vi skal ta imot og motta Guds nåde og evige salighet. Denne forskjellen er lett å se: Evangeliet tilbyr oss Guds gave og skjenk, hjelp og frelse, og byr oss bare å holde sekken fram og la den bli fylt. Loven derimot gir ingenting, men tar og krever av oss.

«Og å gi og å ta er jo to ting som ligger svært langt fra hverandre. For når noe blir gitt meg, gjør jeg ingenting til det, men tar og mottar det og lar det bli gitt meg. Omvendt, når jeg i mitt kall utfører det som er meg befalt, eller råder og hjelper min neste, da tar jeg ikke imot noe, men gir til en annen, som jeg tjener. Slik skilles lov og evangelium i hva de er (*formali causa*): Det ene lover, det andre byr. Evangeliet gir og byr oss ta imot; loven krever og sier: Dette skal du gjøre.»

Vi ser at Luther ikke utvikler denne læren vitenskapelig, men vitner om den som en profet. Derfor gjorde han så stort inntrykk. Hadde han skrevet et latinsk, vitenskapelig verk, ville folk ha tenkt: «Det er da en grunnlærd mann!»,

men det ville ikke ha gjort et slikt inntrykk. Hos kirkefedrene finner vi nesten ingenting om denne forskjellen mellom loven og evangeliet.

Forelesning 3

26. september 1884

Mine venner! Veien til himmelen er smal, sier Kristus selv, og like smal er den rene læres vei; for den rene lære er ikke noe annet enn læren om veien til himmelen. Man kan lett komme bort fra en smal og lite brukt sti gjennom en tett skog, til høyre eller til venstre, uten å ville det og uten å merke det.

Like lett kan man fare vill fra den rene læres smale vei, som også få ferdes på, og som også går gjennom en tett skog av vranglærer – og enten havne i svermeriets myr eller styrte i fornuftsvisdommens avgrunn.

Dette er ikke noe å spøke med. Falsk lære er en farlig sjelegift. Et stort selskap rundt et bord kan drikke seg til den legemlige og timelige død om det er blandet arsenikk i begrene. Slik kan også en stor tilhørerskare hente seg den åndelige og evige død om det er blandet falsk læres gift i prekenen.

Også en eneste falsk trøst, også en eneste falsk refselse kan berøve et menneske sjelens salighet. Og det skjer desto lettere fordi vi alle av naturen er mye mer mottakelige for fornuftens glitrende og blendende lys enn for sannheten. «Men et sjelelig menneske tar ikke imot det som hører Guds Ånd til. For det er en dårskap for ham, og han kan ikke kjenne det» (1 Kor 2,14).

Av dette kan dere se hvor dumt det er – ja, for en forferdelig forblindelse det avslører – når mange nå gjør narr av den rene lære og roper til oss: «Ti nå endelig stille med dette ropet: Ren lære! Ren lære! Det fører bare til død ortodoksi. Sørg heller for et rent liv, så vil dere plante en rettskaffen kristendom.»

Det er akkurat som om jeg ville si til en bonde: «Bry deg ikke alltid om godt såkorn; bry deg heller om god avling.» Det er jo nettopp omsorgen for godt såkorn som er den rette omsorgen for god avling. Slik er også omsorgen for den rene lære den rette omsorgen for en rettskaffen kristendom og et rettskaffent kristent liv.

Falsk lære er ugressfrøet som fienden sår, og av det kommer den ondes barn. Hvetekornet er den rene lære; det er frøet til rikets barn, som hører Jesu Kristi rike til allerede i dette livet og en gang skal tas opp i herlighetens rike. Å, måtte Gud allerede nå gi dere en alvorlig frykt for falsk lære, ja, en rett avsky for den, og av nåde gi dere en hellig lengsel etter den rene, salige sannhet som Gud selv har åpenbart. Det er først og fremst det disse aftentimene skal tjene til.

La oss nå fortsette våre betraktninger! Heller ikke i dag kan vi uten videre ta avskjed med vår tese. Vi har riktignok allerede sett hvordan lov og evangelium

er forskjellige fra hverandre, og to vitnesbyrd av Luther har styrket oss i denne erkjennelsen. Men nå må dere også få høre et eksempel på hvordan man skal legge fram disse to lærene uten å blande dem sammen. Hør derfor et sted fra Luthers utleggelse av kapittel 6, 7 og 8 i Johannesevangeliet fra årene 1530 til 1532.

Unge folk spør gjerne mer etter det vakre språket og uttrykksmåten enn etter innholdet. Men det er svært farlig. Dere må alltid spørre mer etter *hva* enn etter *hvordan*. Loven må forkynnes i all sin skarphet, men tilhøreren må merke: «Dette tjener til frelse for den som ennå er trygg i sine synder.» Og evangeliet må forkynnes slik at man merker: «Dette gjelder bare dem som loven har grepet, og som trenger trøst.» Det er framfor alt dette det kommer an på i en preken.

Om Kristi ord i Joh 7,37 – «Om noen tørster, han komme til meg og drikke!» – sier Luther: «Det er disse to stykkene man forkynner om. Loven gjør tørst, fører til helvete og slår i hjel; men evangeliet gir å drikke igjen og fører til himmelen.»

Luther taler ikke bare om denne forskjellen der ordene lov og evangelium står, men overalt der det byr seg en anledning til å forkynne disse «to stykkene». «Loven sier hva vi skal gjøre, og at vi ikke har gjort det, hvor hellige vi enn er; slik gjør den meg uviss og jager meg ut i tørst.»

Når Kristus innbyr dem «som tørster», mener han dem som er knust av lovens hammer. Direkte innbyr Kristus bare dem til å komme til ham; indirekte riktignok alle mennesker. En som tørster slik, skal ikke gjøre annet enn drikke – ta imot evangeliets trøst. Den som er riktig tørst og får bare et lite glass vann, å, hvor det kvikker ham opp! Men er han ikke tørst, kan en helle det ene glasset vann etter det andre i ham, og det hjelper ham likevel ingenting; det kvikker ham ikke opp.

«Den sier: ‹Du skal ikke slå i hjel›, og driver meg helt inn i mine gjerninger. Den sier: ‹Du skal elske Gud av hele ditt hjerte og din neste som deg selv; du skal ikke bryte ekteskapet, ikke sverge eller stjele›, og så sier den: Se til at du har levd slik eller ennå lever slik! Kommer du så dit, vil du finne at jeg ikke elsker Gud av hele mitt hjerte, slik jeg burde. Da må du bekjenne og si: Å, kjære Gud, jeg har ikke gjort dette, jeg har ikke holdt loven; for verken i dag eller i morgen elsker jeg Gud av hjertet. Og jeg skrifter det ene året som det andre, nemlig at jeg har gjort det og det.

«Dette skriftemålet vil aldri ta slutt. Når skal det få en ende, og når skal ditt hjerte få hvile og være visst på Guds nåde? Du blir alltid i tvil; i morgen skrifter du det samme som i dag; det alminnelige skriftemålet blir alltid stående. Hvor vil du nå finne hvile og fotfeste for samvittigheten, så du vet hvordan du står med Gud? Ditt hjerte kan ikke si deg det, gjør så mye du kan. For loven blir stående og sier: ‹Du skal elske Gud og menneskene av hele ditt hjerte.› Men du sier: Jeg gjør det ikke. Så sier loven: Du skal gjøre det.

«Slik bringer loven meg i angst, så jeg må bli tørst, bli forferdet, skjelve og si: Hva skal jeg gjøre for at Gud skal se på meg med nåde? Guds nåde skal jeg få – ja, hvis jeg holder de ti bud, hvis jeg har gode gjerninger og mange fortjenester! Men det skjer aldri; jeg holder ikke de ti bud, og derfor får jeg ingen nåde. Slik viser det seg at mennesket ikke kan få hvile i sine egne gjerninger, men likevel

gjerne vil ha en god samvittighet. Han lengter etter å få en god, glad, fredfull og trøstet samvittighet; han tørster, han ville så gjerne være tilfreds.

«Det er tørsten, og den varer helt til Kristus kommer og sier: Vil du gjerne være tilfreds og ha hvile og en god samvittighet, så råder jeg deg: Kom hit til meg, og la Moses og dine gjerninger fare. Gjør forskjell mellom meg og Moses. Fra Moses har du tørsten; han har gjort sitt og utført sitt embete, han har engstet deg og gjort deg tørst. Kom nå også en gang til meg, tro på meg, hør min lære. Jeg er en annen forkynner; jeg vil gi deg å drikke og vederkvege deg.»

Den som ikke har erfart alt dette, er en lyd uten mening (*sine mente sonans*), «en lydende malm eller en klingende bjelle». Men når en forkynner har erfart det selv, og det kommer rett fra hjertet, da går det også til hjertet igjen.

Blir noen vakt og omvendt ved en uomvendt forkynner, skjer det bare tilfeldig (*per accidens*). Og når man skal preke, må man lage seg en slagplan for å vinne tilhørerne sine for Guds rike. Ellers kan nok tilhørerne si: «Det var da vakkert!», men det er også alt. Tomhendte går de ut av kirken igjen.

«Den som godt kunne denne kunsten eller denne forskjellen, han kunne nok kalles en doktor. For man må skille lov og evangelium fra hverandre. Loven skal forferde og gjøre motløs og bringe til fortvilelse, særlig de grove, rå folkene, til de innser at de ikke kan gjøre det loven vil ha, og heller ikke få nåden – så de fortviler; for det blir aldri noe av at de kan få nåde. Slik sa dr. Staupitz en gang til meg: ‹Mer enn tusen ganger har jeg løyet for Gud at jeg ville bli from, og jeg har aldri gjort det. Derfor vil jeg ikke lenger sette meg fore å være from; for jeg ser godt at jeg ikke kan holde det. Jeg vil ikke lyve mer.›

«Slik gikk det meg også. Under pavedømmet mente jeg det alvorlig med å være from; men hvor lenge varte det? Bare til jeg hadde holdt messe. En time etter var jeg verre enn før. Slik varer det helt til en blir helt trett og må si: Jeg vil sette fromheten, Moses og loven et annet sted og holde meg til en annen forkynner, som sier: ‹Kom til meg, du som strever, så vil jeg gi deg hvile.› La ordet ‹kom til meg› være kjært for deg! Denne forkynneren lærer ikke at du kan elske Gud, eller hvordan du skal gjøre og leve; han sier hvordan du likevel kan bli from og salig når du ikke kan gjøre det. Det er en annen preken enn Mose lovs lære, som bare har med gjerninger å gjøre.

«Loven sier: Du skal ikke synde; gå av sted og vær from, gjør det og det. Men Kristus sier: Ta imot! Du er ikke from, men jeg har gjort det for deg – *remissa sunt tibi peccata*, dine synder er deg forlatt. Disse to prekenene må man lære og drive sammen. For blir man stående ved bare én lære, er det ikke rett. Loven gjør bare tørst og tjener ikke til noe annet enn å forferde hjertene; men evangeliet alene metter, gjør glad og levende og trøster samvittighetene.

«For at ikke evangeliets lære bare skal gjøre late og kalde kristne, som mener at de ikke behøver å gjøre noe godt, sier loven til den gamle Adam: Synd ikke, vær from, hold opp, gjør det! Men når samvittigheten så kjenner dette og vet at loven ikke er tomme ord, blir mennesket forferdet. Hør da evangeliets lære når du har syndet; hør læreren Kristus, som sier: Kom til meg, jeg vil ikke la deg dø av tørst, men gi deg å drikke. …

«Hadde man forkynt dette for meg, dr. Luther, også da jeg var ung, hadde jeg spart kroppen min for mye og ikke blitt munk. Men nå som man har det, forakter den ugudelige verden det. For de har ikke vært gjennom det badet og den svetten som jeg og andre satt i under pavedømmet. Fordi de ikke har kjent samvittighetsnøden, forakter de det; de har ingen tørst. Derfor setter de nå i gang sekter og svermeri. Det er sant: *Dulcia non meruit, qui non gustavit amara* – den som ikke har smakt det bitre, har ikke fortjent det søte. De som ikke har vært tørste, smaker ingenting. Sult er den beste kokk og tørst den beste kjellermester; men er en ikke tørst, smaker ingenting godt, om det er aldri så godt.

«Derfor er lovens lære gitt for at man skal bades i den og svette i loven som på en svettebenk og lide angst og nød; ellers smaker det ikke godt for de overmette og blaserte. Men la dem fare; det blir ikke forkynt for dem heller. For det er en preken for de tørste. Til dem blir det sagt: La dem komme til meg; dem vil jeg vederkvege og gi å drikke.»

Slik må altså lov og evangelium legges fram, uten at de blandes sammen. Den som ikke preker enfoldig, preker seg selv; og den som preker seg selv, preker folk til helvete, om folk så sier: «Det var da vakkert! Han har talegaver!»

Også hos en sann og rettskaffen forkynner stiger slike hovmodstanker opp fra det syndige kjødet. Men så snart han merker det, spytter han ut over slike tanker og ber Gud inderlig om å ta slike forbannede hovmodstanker fra ham. Så går han ydmyk opp på prekestolen. Det kan også merkes på en forkynner om det kommer fra hjertet eller ikke.

Dere kan naturligvis ikke tale som en Luther, men dere må likevel tenke over: «Hvordan kan jeg forkynne loven for de trygge og evangeliet for de stakkars synderne?» I hver preken må begge lærene komme fram. Mangler en av dem, er den andre falsk; for det er en falsk preken som ikke gir alt som hører til saligheten.

Man må ikke tro at det er rett når man forkynner lov i den ene delen og evangelium i den andre. Nei, et slikt skille etter plassen i prekenen duger ikke. Én setning kan inneholde begge deler, men hver og en i tilhørerskaren må merke: «Dette gjelder deg!» I hver preken, hvor trøsterik og vennlig den enn er, må det også være lov.

La oss høre et sted fra Luthers utleggelse av Salme 23, til ordene i vers 3: «Han vederkveger min sjel.»[1] «Fordi vår Herre Gud har to slags ord, lov og evangelium, gir profeten tydelig nok å forstå at han her ikke taler om loven, men om evangeliet, når han sier: ‹Han vederkveger min sjel›.»

Kommer man til ord som inneholder trusler og straffer, hører de til loven. Er det ord som trøster, gir, skjenker og tilbyr, hører de til evangeliet. Det finnes ingen søndagstekst fra evangeliene der dere ikke kan forkynne både lov og evangelium.

«Loven kan ikke vederkvege sjelene. For den er et ord som krever av oss og byr at vi skal elske Gud av hele vårt hjerte og så videre, og vår neste som oss selv. Den som ikke gjør det, ham fordømmer den, og den feller en slik dom over ham:

[1]Sal 23,3 er sitert etter Luthers oversettelse, som Luthers poeng bygger på; Norsk Bibel har «Han fornyer min sjel».

Forbannet er hver den som ikke gjør alt det som står skrevet i lovens bok. Nå er det visst at ingen på jorden gjør det. Derfor kommer loven med sin dom i sin tid, bedrøver og forferder sjelene; og blir det ikke skaffet råd, driver den på til de fortviler og må være evig fordømt. Derfor sier Paulus: Ved loven kommer bare erkjennelse av synd. Og: Loven virker bare vrede.

«Men evangeliet er et salig ord. Det krever ingenting av oss, men forkynner alt godt: at Gud har gitt oss stakkars syndere sin enbårne Sønn, for at han skal være vår hyrde, oppsøke oss vansmektende og spredte sauer og gi sitt liv for oss, og slik forløse oss fra synd, fra den evige død og fra djevelens makt.»

Man kunne spørre hvordan det kan ha seg at loven fører til fortvilelse, denne forferdelige synden. Men det skjer bare tilfeldig, ikke i kraft av lovens eget vesen (*per accidens*). I seg selv er også loven god.

Til slutt et sted fra Luthers kommentar til Galaterbrevet, til Gal 2,13–14: «Når derfor din samvittighet blir forferdet av loven og kjemper med Guds dom, så spør verken fornuften eller loven til råds, men grunn deg bare på nåden og trøstens ord. Da skal du te deg helt som om du aldri hadde hørt noe om Guds lov. Gå inn i mørket (2 Mos 20,21), der verken loven eller fornuften lyser, men bare troens dunkle ord. Troen stoler fullt og fast på at den blir salig utenfor og over loven, i Kristus. Slik fører evangeliet oss utenfor og over lovens og fornuftens lys, inn i troens mørke, der loven og fornuften ikke har noe å gjøre.

«Også loven skal høres, men på sitt sted og i sin tid. Mens Moses er på fjellet og taler med Gud ansikt til ansikt, har han ikke loven, gir den ikke og forvalter den ikke. Men etter at han er steget ned fra fjellet, er han lovgiver og styrer folket med loven. Slik skal samvittigheten være fri fra loven, men legemet skal lyde loven. …

«Den som derfor godt forstår å skille evangeliet fra loven, han skal takke Gud og vite at han er en teolog. Selv forstår jeg dette riktignok ennå ikke i anfektelsen slik jeg burde. Men de to skal skilles slik at du setter evangeliet i himmelen og loven på jorden. Du skal kalle evangeliets rettferdighet himmelsk og guddommelig og lovens rettferdighet jordisk og menneskelig. Og du skal skille evangeliets rettferdighet fra lovens rettferdighet like omhyggelig som Gud med all omhu har skilt himmelen fra jorden, lyset fra mørket og dagen fra natten. Den ene skal være lys og dag, den andre mørke og natt – og ville Gud at vi kunne skille dem enda lenger fra hverandre!

«Når det derfor gjelder troen eller samvittigheten, skal loven stenges helt ute og bli på jorden. Gjelder det derimot gjerningene, så tenn gjerningenes eller lovrettferdighetens lykt om natten. Slik skal solen, evangeliets og nådens umålelige lys, skinne om dagen, men lovens lampe om natten.

«Derfor skal en samvittighet som er forferdet fordi den kjenner sin synd, tenke slik: Nå har du med jorden å gjøre; der skal eselet arbeide, tjene og bære den byrden som er lagt på det – det vil si: legemet med sine lemmer skal være underlagt loven. Men når du stiger opp til himmelen, så la eselet bli igjen på jorden med sin byrde. For samvittigheten har ikke noe å gjøre med loven, med gjerningene og med den jordiske rettferdighet. Slik blir eselet igjen i dalen, mens samvittigheten stiger opp på fjellet med Isak. Den vet slett ingenting om

loven og gjerningene, men har bare syndenes forlatelse for øye og ikke noe annet enn den rettferdighet som er holdt fram for oss og skjenket oss i Kristus.
…

«Dette lærestykket om forskjellen mellom loven og evangeliet må man nødvendigvis kjenne, fordi det rommer summen av hele den kristne lære. Derfor skal hver den som legger vinn på gudsfrykt, med den største omhu streve etter å lære å skille dette – ikke bare med ord, men i sannhet og erfaring, det vil si i hjerte og samvittighet. For med ord er dette skillet lett. Men i anfektelsen vil du merke at evangeliet er en sjelden gjest i samvittigheten, mens loven er en daglig husfelle. For fornuften har av naturen kjennskap til loven.

«Når samvittigheten derfor blir forferdet over synden, som loven viser fram og gjør stor, skal du si: Å dø har sin tid, å leve har sin tid; å høre loven har sin tid, å ikke bry seg om loven har sin tid; å høre evangeliet har sin tid, å ikke vite av evangeliet har sin tid. Nå skal loven pakke seg og evangeliet komme hit! For nå er det ikke tid til å høre loven, men evangeliet. ‹Men du har ikke gjort noe godt, du har tvert imot syndet grovt.› Det innrømmer jeg; men jeg har syndenes forlatelse ved Kristus, og for hans skyld er alle mine synder ettergitt meg.

«Men når samvittigheten ikke står i kamp, og ytre embetsgjerninger skal utføres – der du er en Ordets tjener, en øvrighetsperson, en ektemann, en lærer, en elev og så videre – da er det ikke tid til å høre evangeliet, men loven; da skal du utføre ditt kall.»

Vår egen rettferdighet er for dette livet, men den rettferdighet som evangeliet bringer, er en himmelsk rettferdighet. Som vi skal høre senere, må man skille rett mellom lov og evangelium ikke bare i prekenen, men framfor alt også i sitt eget hjerte.

Forelesning 4

3. oktober 1884

Når en teolog ikke vil vike eller gi etter på et eneste punkt i den kristne lære, selv om kirken da endelig kunne få fred, ser det for fornuften ut som utålelig stahet, ja, som åpenbar ondskap. Derfor er det få som elsker og roser slike teologer så lenge de lever. De fleste skjeller dem heller ut for fredsforstyrrere, ja, for noen som river ned Guds rike, og ser på dem som avskyelige mennesker.

Men til slutt blir det likevel åpenbart at den som urokkelig og ubøyelig holder fast ved den rene lære i Guds ord, slett ikke river kirken ned. Midt i den største ufred er det nettopp dette som bygger kirken, og til slutt bringer det den sanne fred. Derfor: ve den kirke som ikke har slike menn – menn som står som vektere på Sions murtinder, melder hver fiende som truer med å trenge inn, og stiller seg under Jesu Kristi fane til den hellige krig!

Tenk dere bare levende inn i dette: Hva om en Athanasius hadde gitt litt etter i læren om Kristi guddom? Hva om han hadde inngått et kompromiss med arianerne og slått seg til ro med det de erklærte? De sa at også de trodde at Kristus var Gud, bare ikke fra evighet (ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, «det var en tid da han ikke var»): Han var blitt Gud. Men de la til: «Likevel skal han tilbes, for han er Gud.»

Hva ville da ha skjedd? Allerede den gang ville kirken ha falt ned fra den klippen som den alene er grunnlagt på, og den klippen er Jesus Kristus alene.

Tenk dere videre: Hva om en Augustin hadde veket bare litt i læren om den frie vilje – eller rettere: om menneskets fullstendige uevne i åndelige ting? Hva om han hadde inngått et kompromiss med pelagianerne og slått seg til ro med at de erklærte: «Ja visst, uten hjelp av Guds nåde kan ikke noe menneske bli frelst» – mens de med Guds nåde mente den gaven som hvert eneste menneske får?

Hva ville da ha skjedd om Augustin hadde gitt etter her? Allerede den gang ville kirken ha mistet evangeliets kjerne. Bare det tomme, hule skallet ville ha blitt igjen, ja, kirken ville ikke ha beholdt annet enn navnet.

For evangeliets lære – at mennesket blir rettferdig for Gud og frelst av bare nåde, for Jesu Kristi fortjenestes skyld – er den aller viktigste lære, kjernen og stjernen i den kristne lære. Der denne læren ikke blir forkynt, er det ingen Kristus, intet evangelium og ingen frelse. Der er menneskene fortapt, og der er Guds Sønn kommet til verden forgjeves.

Tenk dere til slutt: Hva om Luther hadde veket bare litt i læren om den hellige nattverd? Hva om han ved Marburg-samtalen hadde inngått et kompromiss

med Zwingli og slått seg til ro med at zwinglianerne sa: «Også vi tror på et visst nærvær av Kristi legeme og blod i nattverden, men ikke på et legemlig nærvær, for Gud gir oss ikke slike høye, ubegripelige ting å tro»?

Med det satte Zwingli hele kristendommen i tvil, slik at selv Melanchthon, som ellers var svært villig til å gi etter, erklærte at Zwingli var falt tilbake i hedenskap. Hva ville da ha skjedd? Allerede den gang ville kirken ha falt i rasjonalisme, som setter fornuften over Guds klare ord.

Velsignet være derfor alle de trofaste stridsmenn som har kjempet for hvert punkt i den kristne lære, uten å spørre etter menneskers gunst og uten å frykte mennesker! Deres vanære har ikke vært forgjeves, selv om den ofte var stor. Helt til de døde, gikk de omkring som forbannet, men nå bærer de æreskransen og lever i det saligste fellesskap med Kristus, alle englene og de utvalgte. Heller ikke deres arbeid og harde strid har vært forgjeves. For ennå i dag, etter mer enn halvannet årtusen eller i alle fall etter flere hundre år, høster kirken det de har sådd.

Derfor, kjære venner, la oss også holde fast ved denne kostelige skatten, den rene lære! La det ikke undre dere om vi da også må bære den vanære som de bar. Husk heller at da blir også ordet i Siraks bok sant for oss: «Kjemp for sannheten til døden, så skal Herren Gud stride for deg!» (Sir 4,28). La det være deres valgspråk! Kjemp for sannheten til døden, så skal Herren Gud stride for dere!

Vi kommer nå til en tese som sier oss: Fordi de to lærene, loven og evangeliet, er så forskjellige fra hverandre, må vi også holde dem atskilt i prekenene våre.

Tese II

Bare den er en ren lærer som ikke bare legger fram alle troens artikler i samsvar med Skriften, men også skiller rett mellom lov og evangelium.

Denne tesen har to deler. Den første krever at en ren lærer skal legge fram alle troens artikler i samsvar med Skriften. I vår tid er det et helt uhørt krav. Folk blir forskrekket – og det gjelder de såkalt troende – når noen sier: «Jeg har funnet sannheten; jeg er viss i hver eneste lære i åpenbaringen.» En slik påstand regnes for arroganse, og særlig skal ikke en ung student si noe slikt om seg selv.

«Bare ikke bli ferdig!» roper de til dere i Tyskland. «Tro for all del ikke at dere allerede har funnet sannheten! Bare fortsett å studere til dere har nådd målet!» Men hos dem blir målet aldri nådd. For sier noen: «Jeg er ferdig», kommer han straks under sterk mistanke …

Det finnes mennesker som ikke søker sin lyst i mat og drikke, heller ikke i rikdom eller gode dager, men i å stille sin kunnskapstørst. Det er riktignok heller ikke noe man godtar; men i grunnen gjør de selv det samme når de advarer sine egne studenter: «Bare ikke bli ferdig med den kristne lære!» For de er redde for at noen skal komme til et endelig standpunkt i en trosartikkel i stedet for å velte steinen i det uendelige uten å få den opp.

Derfor søkte også Kahnis, som før hadde vært tro luthersk, å rettferdiggjøre seg i forordet til sin elendige dogmatikk med ordene *Dies diem docet* («den ene dagen lærer den andre»). Han ville si: «For et år siden trodde jeg det og det, men

så har jeg fått andre tanker og kommet fram til en annen lære.» For en elendig, skremmende stilling!

Nei, Guds ord krever at vi skal ha det helt rent og klart, så vi kan si når vi går ned fra prekestolen: «Jeg har forkynt Guds ord rett, så jeg kan sverge på det, ja, så jeg kunne si det selv om en engel kom fra himmelen: Jeg har forkynt rett!»

Derfor sier Luther – riktignok på en paradoksal måte – at en prest som kommer ned fra prekestolen, ikke skal be Fadervår; det skal han gjøre før prekenen. For en rett forkynner trenger ikke si etter prekenen: «Forlat meg min skyld», men: «Jeg har forkynt den rene sannhet.» Men sier en dette i dag, blir en sett på som halvgal – så dypt har folk sunket ned i skepsis.

Guds ord sier oss i Jer 23,28, der profeten lar Herren selv tale: «Den som har mitt ord, la ham trofast tale mitt ord! Hva har halmen å gjøre med kornet? sier Herren.» Altså skal det bare være korn og ingen halm i prekenene våre.

Apostelen Paulus advarer galaterne: «En liten surdeig syrer hele deigen» (Gal 5,9). Han vil si: Én eneste falsk lære ødelegger hele læren. Og allerede Moses advarer: «Dere skal ikke legge noe til det ordet jeg byr dere, og dere skal ikke trekke noe fra» (5 Mos 4,2), og Johannes avslutter hele Bibelen med de samme ordene.

Sier noen: «Vi kommer aldri så langt at vi kan legge fram troens artikler i samsvar med Skriften», er det en djevelsk lære. Særlig når studentene hører det, er det den rene helvetesgift som blir helt i hjertene deres. For da gjør de seg slett ingen flid for å komme til bunns i sannheten og bli klar over den.

Men selv om en kunne si: «Det var ingen falsk lære i prekenen min», kan hele prekenen likevel være falsk. Skulle en tro det? Det sier den andre delen av tesen vår: Bare den er en ren lærer som også skiller rett mellom lov og evangelium. Det er til syvende og sist prøven på en rett preken. Det kommer ikke bare an på om alle setningene i prekenen er hentet fra Guds ord og stemmer med det, men også på om lov og evangelium er holdt atskilt.

To byggmestere kan få nøyaktig det samme byggematerialet. Den ene reiser et prektig hus av det, mens den andre, som har det samme, forkludrer alt. Er han ikke ved sine fulle fem, begynner han kanskje med taket, setter alle vinduene i ett rom eller legger steinene oppå hverandre så alt blir skjevt. Det ene huset blir skjevt og forkludret og faller sammen; det andre blir stående og er godt og hyggelig å bo i.

Slik kan alle lærene forekomme i to prekener: Den ene er herlig og kostelig, den andre er tvers igjennom forkjært. Merk dere det godt! Hører dere svermernes prekener, vil dere ofte si: «Han forkynte sannheten», og likevel sitter dere igjen misfornøyde.

Løsningen på gåten er denne: Forkynneren har ikke skilt rett mellom lov og evangelium, og dermed er alt galt. Han har forkynt lovens sannhet der han skulle ha brakt evangeliets sannhet, og han har brakt evangeliets sannhet der han skulle ha brakt loven. Den som følger en slik forkynner, går vill. Han kommer ikke til den faste grunn i Guds sannhet og ikke til visshet om nåde og frelse.

Det skjer også ofte i studentenes prekener. Der står det trøsteord, der sies det: «Alt er nåde», så heter det: «Man må gjøre gode gjerninger», og så igjen: «Med våre egne gjerninger er alt tapt.» Alt er hulter til bulter, og ingen forstår det – minst av alle den som trenger det ene mer enn det andre.

Lov og evangelium må skilles rett. Pass godt på at dere følger denne regelen når dere skriver en preken! Kanskje fløt det riktig godt da dere skrev den. Men les så prekenen igjennom og se etter om lov og evangelium er skilt rett, og dere vil ofte se: «Ja, her svikter det!» Da er prekenen falsk, selv om det ikke er noen falsk lære i den. Men hør nå også de bibelstedene som vitner om dette.

«Legg vinn på å kunne fremstille deg for Gud som en som holder prøve, en arbeider som ikke har noe å skamme seg over, en som deler sannhetens ord rett» (2 Tim 2,15). Ὀρθοτομεῖν, «dele rett», er tydelig brukt i overført betydning. Bildet er hentet enten fra prestene når de delte offeret, eller fra husfaren når han deler ut mat og drikke til husfolket sitt. Den siste forståelsen synes å være den rette, selv om mange av våre teologer går inn for den første.

Og i Luk 12,42 sier Herren: «Hvem er da den tro og kloke forvalter, som herren skal sette over husfolket sitt for å gi dem deres mat i rette tid?» Her kreves to ting av en god forvalter. For det første må han i rette tid gi husfolket – tjenestefolk og barn – alt de trenger. For det andre må han gi hver enkelt hans del, det den enkelte nettopp trenger.

En forvalter som ikke gjorde annet enn å bære alt sammen fram fra kjøkken og kjeller, ville ikke være klok. Da ville barna forsyne seg av mye, og de andre ville ikke få noe. Han må også gi hver den rette mengden, alt etter om han har arbeidet hardt eller ikke. Og når det er både barn og voksne i huset, ville han være en dåre om han satte kjøtt og vin fram for barna og melk og lett mat for de voksne.

Men hvor vanskelig er det ikke å innse at de samme feilene ofte blir gjort i prekenen! En forkynner må ikke øse ut alle lærene slik de faller ham inn, men tilpasse det etter hva hver enkelt tilhører trenger. Han skal være som en apoteker som må gi de syke den medisinen som hjelper mot nettopp den sykdommen de lider av. Slik må også en forkynner gi hver enkelt det som tilkommer ham. Trygge, sorgløse og overmodige syndere må han la høre lovens torden, men de sønderknuste synderne Frelserens milde nådesrøst. Det er å gi hver enkelt hans del.

«Så sier Herren Herren: Ve dere som syr puter under armene på folk og lager hodeputer til hodene, både for unge og gamle, for å fange sjeler! Når dere så har fanget sjelene blant mitt folk, lover dere dem livet. Dere vanhelliger meg hos mitt folk for en håndfull bygg og en bit brød, idet dere dømmer til døden sjeler som ikke skulle dø, og dømmer til livet dem som ikke skulle leve – ved deres løgn blant mitt folk, som gjerne hører på løgn. Derfor sier Herren Herren: Se, jeg vil ta fatt i putene deres, som dere fanger sjelene og gir dem falsk trøst med, og rive dem bort fra armene deres. Og de sjelene som dere fanger og gir falsk trøst, dem vil jeg sette fri. Jeg vil rive i stykker hodeputene deres og fri mitt folk av deres hånd, så dere ikke mer skal fange dem; og dere skal kjenne at jeg er Herren. For dere har med løgn gjort den rettferdiges hjerte motløst, uten at jeg har bedrøvet

ham, og dere har styrket den ugudeliges hender, så han ikke vender om fra sin onde vei, så han kan bli i live» (Esek 13,18–22, etter Luthers oversettelse).

Her kan dere se at det blir ropt ve over en forkynner som vet at menigheten hans trenger loven, men som tier for en brødbits skyld. Ja, ve, ve hver den som lager puter og hodeputer for de trygge synderne! Dem de skulle skremme opp av søvnen med loven, vugger de i søvn med evangeliet. Men evangeliet blir brukt galt når det blir forkynt for dem som ikke er forskrekket over synden.

Omvendt er det forferdelig, ja, enda mer forferdelig, når en prest er en lovisk lærer og ikke vil forkynne evangeliet for menigheten sin fordi han tenker: «De misbruker det likevel.» Skal de stakkars synderne derfor bli frarøvet det? La de ugudelige fare! Guds barn skal likevel få erfare hvor nær hjelpen er og hvor lett den er å få. Men den som fortier evangeliet for dem som trenger trøst, han skiller ikke mellom lov og evangelium, og – ve, ve ham!

«Og jeg voktet slaktefårene for de elendige fårenes skyld. Jeg tok meg to staver; den ene kalte jeg Mild, den andre kalte jeg Ve. Og jeg voktet fårene» (Sak 11,7, etter Luthers oversettelse). En rett, åndelig hyrde har to staver. Staven Mild er evangeliet, og staven Ve er loven. Han må vite godt hvem han skal bruke den ene mot, og hvem han skal bruke den andre for.

Messias sier at han har brukt staven Ve mot slaktefårene, som er til for å slaktes og ikke for å beites. De elendige fårene er de stakkars synderne; for dem bruker han evangeliets trøstende kjepp og stav. De fleste forkynnere tar feil her: De kaster kjeppen inn blant fårene og bruker staven Mild mot de onde slynglene. – For øvrig er Luthers oversettelse av dette stedet uforlignelig. Måtte de som vil revidere Luthers bibel, bare holde seg hjemme!

Også naturen lærer oss at visse ting slett ikke må blandes hvis de skal beholde sin helbredende kraft. Det finnes stoffer som er gode hver for seg, men blander en dem, blir de til gift. Slik er det også med lov og evangelium. Eller se på fargene: Blander dere gult og blått, blir det verken blått eller gult, men grønt. Blandes lov og evangelium på samme måte i prekenen, oppstår det et tredje slag (*tertium genus*), som slett ikke hører hjemme der, ja, som gjør at begge mister sin kraft.

I prekenen om forskjellen mellom loven og evangeliet skriver Luther: «Derfor er det svært nødvendig at disse to slags ord blir skilt rett og godt fra hverandre. For der det ikke skjer, kan verken loven eller evangeliet bli forstått, og samvittighetene må gå til grunne i blindhet og villfarelse. For loven har sitt mål – hvor langt den skal gå og hva den skal utrette – nemlig inntil Kristus: å skremme de ubotferdige med Guds vrede og unåde. Likeledes har også evangeliet sitt særlige embete og verk: å forkynne syndenes forlatelse for de bedrøvede samvittighetene. Derfor kan en ikke blande disse to sammen eller ta det ene for det andre uten at læren blir forfalsket. For lov og evangelium er riktignok begge Guds ord, men ikke én og samme lære.»

Dere kan si helt riktig hva loven sier og hva evangeliet sier. Men sier dere det slik at det ene blandes inn i det andre, blir det gift for sjelene. Lov og evangelium er Guds ord, men to slags lære. – Den som ikke kjenner denne forskjellen, det rette skillet, har ingenting. Riktignok hjelper det heller ikke bare å vite og lære

dette skillet – det kan en lære på et par timer, så en kan svare til eksamen. Erfaringen må komme til. Først da ser en: Forskjellen mellom disse to lærene er herlig!

I begynnelsen av den samme prekenen sier Luther: «Dette er St. Paulus' mening: at både forkynnere og tilhørere i kristenheten skal lære og fatte et sikkert skille mellom loven og evangeliet, mellom gjerningene og troen. Det befaler han også Timoteus, når han formaner ham til å dele sannhetens ord rett (2 Tim 2,15). For dette skillet mellom loven og evangeliet er den høyeste kunst i kristenheten, og alle som roser seg av det kristne navn eller tar det på seg, skal kunne og vite den. For der dette stykket mangler, kan en ikke skjelne en kristen fra en hedning eller jøde, så mye avhenger av dette skillet. Derfor legger St. Paulus så stor vekt på at disse to lærene, loven og evangeliet, blir godt og rett skilt fra hverandre hos de kristne. Begge er riktignok Guds ord, både loven eller de ti bud og evangeliet: Evangeliet ble gitt av Gud alt i begynnelsen i paradiset, loven på Sinai berg. Men alt avhenger av at en skiller de to ordene rett og ikke blander dem sammen. Ellers vil en verken kunne få eller beholde rett forståelse av det ene eller det andre; ja, når en mener at en har dem begge, har en ingen av dem.»

Forelesning 5

17. oktober 1884

Det er herlig og ubegripelig underfullt at Gud ikke styrer denne verdens riker direkte, men gjennom mennesker, som – bortsett fra alt annet – er altfor kortsynte og altfor svake til det. Men det er enda langt mer underfullt at Gud ikke planter, forvalter, utbrer og opprettholder sitt eget nåderike direkte, men gjennom mennesker som er helt udugelige til det.

Dette vitner om en kjærlighet og vennlighet mot menneskene, men også om en visdom hos Gud som ingen menneskelig forstand kan fatte eller utgrunne. For hvem kan måle hvor stor Guds kjærlighet er, når den åpenbarer seg i at Gud ikke bare vil frelse den verden som har falt fra ham, men også vil bruke mennesker selv, altså medsyndere, til det?

Hvem kan regne ut hvor rik Guds visdom er, når han forstår å fullføre frelsesverket gjennom mennesker som er helt udugelige og uskikket til det, og hittil har ført det så herlig fram og ennå gjør det?

Å, kjære venner, dette gir dere stor grunn, ikke bare til å undre dere i ydmykhet, men også til å glede dere inderlig og juble over at Gud en gang vil gjøre også dere til slike redskaper for sin nåde!

Tenk bare: Om dere her kunne lære å forlenge livet med femti år for dem som en gang blir betrodd dere, eller til og med vekke de døde opp til et nytt jordisk liv – hvor høyt og herlig ville ikke kallet deres da stå, ikke bare for dere selv, men for alle mennesker! Hvordan ville ikke folk slåss om dere! Hvor uvanlige mennesker ville de ikke regne dere for! For en skatt ville de ikke synes det var å få dere!

Og likevel ville alt dette være ingenting mot høyheten og herligheten i det kallet dere her skal forberedes til. Dere skal ikke forlenge det fattige jordiske livet for dem som blir betrodd dere, men bringe dem det liv som er summen av all salighet, det som er evig og altså uten ende. Dere skal ikke vekke dem opp fra den legemlige død til dette fattige jordiske livet, men rive dem ut av deres åndelige og evige død, så de kan gå inn i himmelen.

Å, om dere tenkte rett over hvilken høy ære Gud har gitt dere med dette, ville dere falle på kne hver dag, ja, hver time. Dere ville kaste dere ned med ansiktet mot jorden, i støvet, og si med salmisten: «Herre, hva er et menneske, at du kjenner ham, et menneskebarn at du akter på ham!» (Sal 144,3).

Samtidig ville det anspore dere hver dag og hver time til å gi dere helt til den barmhjertige Gud og si: «Her har du meg med legeme og sjel og alle mine krefter! Jeg vil gi meg helt i din tjeneste.» Hvor gjerne ville dere ikke ofre alt for kallet deres og la dere forme til et redskap for Gud!

Men hovedsaken for dere er og blir at dere selv først lærer grundig og levende å kjenne det Gud har åpenbart ved sine profeter og apostler til frelse for menneskene – før dere lærer andre. La oss derfor gå glade videre med vårt svært viktige emne.

Hør nå først to vitnesbyrd av Johann Gerhard. Riktignok kan han ikke tale om erfaringens ting med en slik guddommelig veltalenhet; det var bare gitt Luther. Men Gerhard har studert Luther grundig og framstilt læren hans systematisk. Han skriver:

«Selv om skillet mellom loven og evangeliet skal holdes fast overalt» – merk dere godt: overalt! Det finnes ingen lære der vi ikke samtidig blir kalt til å skille rett mellom lov og evangelium – «må det likevel særlig iakttas i to stykker. 1. I artikkelen om rettferdiggjørelsen. Vår rettferdiggjørelse er nemlig ikke av loven, som på grunn av vårt kjøds fordervelse og svakhet har en viss, om enn tilfeldig, uevne i dette stykket (Rom 8,3)» – loven hører ikke hjemme i læren om rettferdiggjørelsen.

Å, hvor viktig det er! Ved loven kan vi ikke bli frelst, og derfor gir Gud oss et annet middel som vi kan bli frelst ved, nemlig evangeliet, dette gledesbudskapet. Det kommer bare an på om vi tar imot det.

Tar dere læren om rettferdiggjørelsen ut av Bibelen, har Bibelen ikke mer betydning enn en hvilken som helst annen moralsk bok – «men av evangeliet, der den rettferdighet som gjelder for Gud, er åpenbart uten loven (Rom 3,21), fordi det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror (Rom 1,16). Derfor skal folk formanes, ja, drives til å gjøre gjerningene etter lovens rettesnor, men de må ikke bringes inn på skueplassen der vi blir rettferdiggjort for Gud. For der er det en stadig motsetning mellom å gjøre og å tro, mellom nåde og gjerninger, mellom lov og evangelium.»

Ve oss om vi går i gang med å legge fram evangeliet og tar loven med inn i det! Og det gjør vi når vi sier noe mer enn: «Ta imot det!» Da er det lov. Evangeliet krever ingenting av oss; det sier bare: «Kom, et og drikk!» Det evangeliet bringer oss, er det store gjestebudet.

Her tar de aller fleste forkynnere feil. De er redde for at folk skal falle i synd hvis de forkynner evangeliet altfor tydelig, og at skylden da blir deres. De tenker at det er fôr for kjødet.

Det er sant at evangeliet for mange blir en duft av død til død, men det er ikke evangeliets skyld. Det kommer bare av at en ikke tar imot evangeliet og ikke tror på det. Tanken «jeg tror» er ennå ikke troen; hele mitt hjerte må være grepet og hvile i evangeliet. Da er jeg også forvandlet, og da kan jeg ikke annet enn elske Gud og tjene ham.

Riktignok skal også de som er kommet til tro, formanes på det mest inntrengende, men formaningene må ikke bringes inn på rettferdiggjørelsens

skueplass. Før det må loven gjøre sin gjerning, så tilhørerne tar imot evangeliet sultne og tørste og drikker det i fulle drag.

Så snart mennesket er blitt en fattig synder og ser at det ikke kan bli frelst av seg selv – selv om det ennå ikke har noen kjærlighet i seg – sier Kristus: «Det er mannen! Kom til meg, slik du er! Jeg hjelper deg, jeg tar av deg byrden som tynger deg, og den byrden jeg legger på deg, er lett, og åket er godt å bære.»

Når jeg sier til et menneske hvordan det kan bli rettferdig, er hovedsaken at jeg forkynner Guds frie nåde for det, ikke skjuler noe og ikke sier noe annet enn det Gud sier i evangeliet. Rundt Sinai berg må det settes et gjerde, men rundt Golgata skal det ikke settes noe. Der er Guds vrede stilt for alle.

Nå har Herren gitt kirken to nøkler, og gjennom kirken også alle forkynnere: bindenøkkelen og løsenøkkelen. Bindenøkkelen lukker himmelen, løsenøkkelen åpner den. Disse to underfulle nøklene har forkynneren i sin hånd. For da kirken ga ham prekenembetet, ga den ham samtidig disse nøklene.

Gerhard sier nå at skillet mellom loven og evangeliet må iakttas «2. i bruken av kirkens nøkler. For de ubotferdige og trygge skal syndenes forlatelse ikke forkynnes» – å forkynne evangeliet for de ubotferdige ville også være en skammelig sammenblanding av lov og evangelium.

Det ville være som å stappe enda mer mat inn i munnen på et menneske som er så mett at det holder på å kaste opp – «men heller Guds vrede ut fra loven: ‹Trengsel og angst skal komme over hver menneskesjel som gjør det onde› (Rom 2,9); ‹loven er gitt for lovløse og ulydige, ugudelige og syndere, vanhellige …› (1 Tim 1,9), og den trykker dem ned under byrden av sin anklage og fordømmelse. For de sønderknuste hjerter skal lovens trusler ikke skjerpes; heller skal den evangeliske trøstens olje dryppes inn: ‹Hvor skulle det finnes et hvilested for meg? … Men den jeg vil se til, det er den elendige, og den som har en nedbrutt ånd og er forferdet over mitt ord› (Jes 66,1–2); ‹evangeliet forkynnes for fattige› (Matt 11,5).»

Vet jeg at en ikke er i en tilstand der evangeliet kan gagne ham, må jeg ikke forkynne det for ham.

Men når jeg står fram offentlig, er det noe annet. Da må jeg først og fremst ta hensyn til Guds utvalgte barn. Likevel må jeg også da forkynne loven; ja, en preken uten lov er ingenting verd. I hver forsamling er det alltid noen ubotferdige, og de skal skremmes opp av syndesøvnen. – Den som straks svarer «Å, det bryr jeg meg ikke om» når han blir formant, viser at hjertet hans ennå ikke er knust.

Et annet sted skriver Gerhard: «Det er flere grunner til at dette skillet må fastsettes nøye og holdes strengt fast. 1. Artikkelen om rettferdiggjørelsen vil ikke bevare sin renhet – ja, den kan slett ikke bevare den – hvis skillet mellom disse lærene blir forsømt. Det viser kirkehistorien fra tidligere tider mer enn nok.» – Ve den som forgifter læren om rettferdiggjørelsen! Han forgifter den brønnen Gud har gravd til frelse for menneskene.

Den som tar denne læren fra et menneske, raner alt fra ham. Da er hjertet tatt ut av kristendommen, og pulsen har stanset; da er stigen til himmelen tatt bort, og da er det ikke lenger noe håp om at mennesket blir frelst.

«2. Kristi velgjerninger blir i høy grad formørket hvis ikke evangeliets lære blir skilt fra loven med nøyaktige grenser.» – Så snart vi blander lov og evangelium, formørker vi Kristi velgjerninger. Vi raner Kristus for hans ære når vi også tilskriver mennesket noe; slik tar vi hele æren fra ham.

Gud har skapt oss uten at vi har bidratt med noe, og slik vil han også frelse oss uten at vi bidrar med noe. Vi skal takke ham for at han har skapt oss med et håp om det evige liv; slik vil han også frelse oss helt alene. Ve den som sier at mennesket også må gjøre noe til sin frelse! Han frakjenner Kristus alt. Jesus heter jo Frelser, ikke medhjelper til frelsen, slik forkynnerne er; han har vunnet frelsen for oss fullt og helt.

Derfor står vi også så fast i striden om nådevalget. For i grunnen dreier det seg ikke om annet enn at vi vil ha lov og evangelium skilt, mens motstanderne våre blander dem. Når de hører: «Av bare barmhjertighet har han utvalgt oss til pris for sin nåde; Gud vil alene ha æren for at han frelser oss» osv., sier de: «Det er en forferdelig lære! Da er jo Gud partisk. Gud må ha sett noe i mennesket som han utvalgte det for. Har han sett noe godt, så har han utvalgt det.»

Men da er egentlig mennesket hovedårsaken til sin egen frelse. Da kan mennesket si: «Gud være lovet, også jeg har gjort noe for at jeg ble frelst!» Men når vi er kommet fram til det himmelske fedrelandet, skal vi heller si: «Hadde det gått etter mitt hode, ville jeg aldri ha funnet frelsen; og hadde jeg selv funnet den, ville jeg likevel ha mistet den igjen.

Du kom og dro meg til ordet, snart ved trengsel, snart ved angst, snart ved sykdom. Alt dette har vært midler i din hånd for å bringe meg til himmelen, mens jeg hele tiden ville gå mot fortapelsen.» Ja, der skal vi se med undring at det ikke har vært en eneste time da Gud ikke arbeidet på oss for at vi skulle bli frelst – og ikke en eneste time da vi … ville det.

«Ja, du alene har forløst meg, du alene frelser meg», må vi si til Gud. Så sant Gud lever i himmelen: Jeg kan slett ikke gjøre noe til min frelse. Det er dette striden gjelder.

Gerhard fortsetter: «3. Sammenblandingen av loven og evangeliet fører nødvendigvis til forvirring i samvittighetene. For i store og alvorlige samvittighetsangster blir det ingen sann og fast trøst igjen når evangeliets nådeløfter blir forfalsket.» – Blandingen av lov og evangelium gjør samvittigheten urolig. Selv den mest trøsterike forkynnelse hjelper ikke folk når en legger en brodd inn i den. Evangeliets honning smaker riktignok godt i begynnelsen, men er det en lovens brodd ved siden av, blir alt ødelagt igjen.

Samvittigheten kan ikke komme til ro hvis jeg ikke sier: «Gud tar imot deg av nåde.» Når forkynneren sier: «Kom, alt er ferdig – men det og det må dere ennå gjøre», da er jeg fortapt. For da må jeg alltid tenke: «Har jeg nå også gjort det slik Gud vil?» Da hjelper ikke noe av det meg.

Forelesning 6

24. oktober 1884

En gammel, gudfryktig luthersk teolog beskriver blant annet teologistudentene slik: «Når de kommer til universitetet, vet de alt. I det andre studieåret merker de at det likevel er noe de ennå ikke vet. Og ved slutten av det siste studieåret er de overbevist om at de ikke vet noen verdens ting.»

Det er lett å se hva den gamle teologen ville lære med dette: at det ikke finnes noen verre innbilning enn å tro at en allerede er kommet svært langt i kunnskap, og at den som er innbilsk på sin kunnskap, viser med sikkerhet at kunnskapen hans må være svært overfladisk.

Det er ingen tvil om at den gamle teologen her har fullstendig rett. Det stemmer helt med det apostelen Paulus sier i 1 Kor 8,2: «Hvis noen mener at han har kunnskap om noe, så har han ennå ikke kjent det slik han burde.»

Derfor har også alle store pedagoger og læremestere ropt til elevene sine: *Non multa, sed multum* («ikke mange ting, men mye av én»). Det kommer ikke så mye an på hva og hvor mye en vet, som på hvordan en vet det.

Jo dypere en trenger inn i sitt fag, desto raskere blir en overbevist om at en ennå mangler svært mye. Da sier en ikke med vår tids slagord: *Quantum est, quod scimus!* («Hvor mye er det ikke vi vet!»), men tvert imot med den store filosofen: *Quantum est, quod nescimus!* («Hvor mye er det ikke vi ikke vet!»)

Jo lærdere en mann i sannhet er, desto mer beskjeden er han. For han vet hvor mye han ennå mangler, hvor trange grensene for kunnskapen hans er, og hvor mye det finnes som ennå ikke er utforsket.

Gjelder dette all kunnskap på alle områder, gjelder det i særlig høy grad i teologien. Der gjelder det ordet apostelen Paulus sier – ikke om den rette kunnskapen, men om den innbilske. Derfor roper også Luther til hver lat student: «Studer, gi akt på lesningen! Du kan ikke lese for mye i Skriften; og det du leser, kan du ikke forstå for godt; og det du forstår, kan du ikke lære for godt; og det du lærer godt, kan du ikke leve for godt. Tro den som har prøvd det» (*Experto crede Ruperto*).

Sann erkjennelse og sann kunnskap i teologien koster stor møye og er forbundet med store vanskeligheter. Men dette gjelder først og fremst den læren vi nå tar for oss i disse kveldstimene. Den tredje tesen gir oss nå den beste anledning til å se dette klart.

Tese III

Å skille rett mellom lov og evangelium er den vanskeligste og høyeste kunst for kristne og teologer, og den lærer bare Den Hellige Ånd i erfaringens skole.

Kanskje tenker noen av dere: «Hva? Skulle det virkelig være sant? Jeg har nå allerede hørt fem forelesninger om dette og er helt klar over det. Skulle dette være den vanskeligste kunst? Jeg kan den.»

Men, min kjære venn, du tar storlig feil! Merk dere: Det er ikke meningen at læren om lov og evangelium er så vanskelig at en ikke kan lære den uten hjelp av Den Hellige Ånd. Den er lett, så lett at et barn kan forstå den. Hvert barn kan fatte denne læren; den står i hver katekisme. Den er ikke fast føde, men melk; den hører til kristendommens ABC, til de første grunnsetningene. For uten denne læren kan ikke noe menneske være en kristen.

Også et lite barn merker snart: «I den første parten handler det om de ti bud, og i den andre om troen. Først får en vite hva en skal gjøre, og så at en bare skal tro for å bli frelst» – og at det der ikke kreves noe.

Med denne læren er det en helt annen sak enn med læren om de egenskapene som skiller personene i guddommen fra hverandre. Det er en helt annen sak enn med læren om predestinasjonen med dens mange uransakelige hemmeligheter, og en helt annen sak enn med læren om hvordan Kristi guddoms egenskaper blir meddelt hans menneskenatur. Disse lærestykkene kan ikke barn fatte; de går over deres forstand.

Annerledes er det med læren om loven og evangeliet. Den kjenner dere nå også; dere kjenner læren om lov og evangelium. Men her er det tale om å bruke den, om *applicatio* og *usus*. Det er praksis som er det vanskelige, det som ikke noe menneske kan få til ved egen tenkning. Den Hellige Ånd må lære oss det i erfaringens skole. Det er en så vanskelig og høy kunst, for det første for en prest som kristen, og for det andre for en prest som prest.

For det første er det altså en vanskelig og høy kunst for en prest som kristen å skille rett mellom lov og evangelium. Ja, å skille rett mellom lov og evangelium er den største kunst et menneske kan lære.

«Skap i meg, Gud, et rent hjerte, og gi meg en ny, viss ånd! Kast meg ikke bort fra ditt åsyn! Ta ikke din Hellige Ånd fra meg!» (Sal 51,12–13, v. 12 etter Luthers oversettelse).

David ber Gud om en viss ånd. Han manglet visshet etter det forferdelige fallet sitt, etter at han hadde utøst uskyldig blod og falt i ekteskapsbrudd. Da han erkjente synden sin, fikk han riktignok avløsningen. Men vi hører ikke at David straks ble glad. Tvert imot ser vi av mange salmer at han var i den største nød og anfektelse.

Når Guds sendebud kom og sa: «Syndene dine er tatt bort», lød det i hans indre: «Å nei, det er ikke mulig, synden er for stor.» Ja, vi ser at han vætte sengen sin med tårer, at han gikk krokbøyd omkring, at knoklene hans tørket ut som i sommerens tørke. Denne høye, kongelige profeten kjente godt læren om lov og evangelium. Alle salmene hans viser hvor stor forskjell det er mellom dem.

Men da han selv falt i synd, sviktet praksisen, og han ropte: «Gi meg en ny, viss ånd!» Slik er de kristne. De holder Skriften for sann, for Guds ufeilbarlige

ord. Men når de trenger trøst, finner de ingen, og de roper om barmhjertighet og ber til Gud på sine knær.

Gud lot også David smake hvor bitter synden er. Generelt ser vi at David etter syndefallet sitt var mer sorgfull enn glad, og at den ene ulykken etter den andre kom over ham. Det gjorde ikke Gud fordi han ikke hadde tilgitt ham synden, men for å bevare ham mot et nytt fall. Gud gjorde det av ren kjærlighet og barmhjertighet.

Den som ennå er død i synder, tenker naturligvis: «Hvordan kunne David være så dum at han ennå plaget seg, enda Gud hadde tilgitt ham synden?» En slik gjør evangeliet til en sovepute: Han lever videre i synd og tenker at han likevel kommer til himmelen. Men det er et kjødelig evangelium.

«Herre, gå fra meg, for jeg er en syndig mann!» (Luk 5,8). Er ikke det underlig? Herren kommer til disippelen sin, som han kalte Petros, «klippemannen», og sier til ham og kameratene hans at de skal kaste ut garnene, enda de ikke hadde fått noe hele natten. Peter gjorde det, men tenkte nok at han likevel ikke ville få noe. Og se, de fikk en slik mengde fisk at garnet revnet.

Da blir Peter forskrekket og tenker: «Dette må være den allmektige Gud selv! Dette må være min Skaper! Dette må også være min dommer en gang!» Så faller han ned for Jesu føtter og sier: «Herre, gå fra meg, for jeg er en syndig mann!» Han tenker ikke annet enn at Herren vil si til ham: «Se, så mange synder har du gjort, og derfor er du et menneske som fortjener fordømmelse.»

Hvor kom da denne forskrekkelsen fra? Hvorfor falt han ikke ned for Jesu føtter og takket ham? Syndene hans sto ham for øye. Han kunne ikke takke med glede, men måtte falle på kne med skjelving og si disse forferdelige ordene til sin Herre og Frelser: «Herre, gå fra meg!»

Men djevelen hadde røvet all trøst fra ham og innbilt ham at han måtte si slik til Kristus. Han tenkte ikke annet enn at Herren ville knuse ham. Han kunne ikke skille mellom lov og evangelium. Hadde han kunnet det, kunne han frimodig ha kommet nær til Jesus og tenkt at Kristus hadde tilgitt ham alle syndene.

Hvor ofte må han ikke siden ha tenkt: «For en stor dåre du var den gangen! Du skulle heller ha sagt: Å, bli hos meg, Herre, for jeg er en syndig mann!» Det gjorde han også senere, da han hadde falt igjen. Da Jesus så på ham, full av nåde, ble han fylt av uutsigelig glede.

«På dette skal vi vite at vi er av sannheten, og vi skal stille vårt hjerte til ro for hans åsyn. For om vårt hjerte fordømmer oss, så er Gud større enn vårt hjerte og kjenner alle ting» (1 Joh 3,19–20).

Ja, når hjertet ikke fordømmer oss, er det lett å skille mellom lov og evangelium. Også slik kan en kristen ha det. Men han kommer også dit at hjertet hans fordømmer ham. Han kan gjøre hva han vil, han får ikke denne stemmen til å tie. Den roper til ham gang på gang og minner ham med ett om tidligere synder. Plutselig kommer han på en synd han for lengst hadde glemt, og da faller en fryktelig redsel over ham.

Den som da kan skille mellom lov og evangelium, faller ned for Kristi føtter og trøster seg med hans fortjeneste. Men det er vanskelig. For en som er åndelig død, virker det dumt å plage seg med tidligere synder; han blir stadig mer

likegyldig mot all synd. Men en kristen kjenner syndene sine og kjenner også samvittighetens vitnesbyrd mot seg.

Men når de kristne til slutt praktiserer skillet mellom loven og evangeliet rett, sier de med den hellige Johannes: «Gud er større enn mitt hjerte. Han har felt en annen dom, og den gjelder også meg.» Men det er vanskelig! Vel dere om dere har lært denne kunsten! Og når dere har lært den, så tro ikke at dere kan den; dere blir alltid elever. Det vil komme timer da dere ikke kan skille mellom lov og evangelium. Men når loven fordømmer dere, skal dere straks gripe evangeliet.

Luther lærer om dette herligere enn noen siden apostlenes tid. Likevel bekjenner han at når det kom til praksis, lå han ofte nede. Ofte plaget djevelen ham, enda han ikke hadde gjort noen grove synder og hadde ført et tuktig liv. Djevelen plaget ham ofte for de åndelige syndene, så han ikke visste hva han skulle gjøre. Da gikk han ofte til skriftefaren sin, Bugenhagen, klaget sin nød for ham, knelte ned og mottok avløsningen. Så gikk han glad derfra igjen.

Luther skriver: «For Gud har gitt disse to slags ord, lov og evangelium, det ene like vel som det andre, og hvert av dem med sin befaling: loven, at den skal kreve fullkommen rettferdighet av alle; evangeliet, at det av nåde skal gi den rettferdighet som loven krever, til dem som ikke har den (det vil si alle mennesker). Den som nå ikke har gjort fyllest for loven og ligger fanget i synd og død, han skal vende seg fra loven til evangeliet og tro forkynnelsen om Kristus: at han i sannhet er Guds lam, som bærer verdens synd, forsoner sin himmelske Far og gir evig rettferdighet, liv og salighet helt for intet og av nåde til alle som tror det. Til denne forkynnelsen alene skal han holde seg, påkalle Kristus, be om nåde og syndenes forlatelse og tro fast (for bare med troen blir denne store gaven grepet); så har han det han tror. Dette er nå det rette skillet, og hele saken står og faller med at en treffer det rett. Å forkynne det eller skille med ord går nok an, men å bruke det og sette det ut i praksis er en høy kunst og vanskelig å treffe. Papistene og svermerne vet slett ikke om det. Hos meg selv og andre, som best av alle vet å tale om det, ser jeg også hvor vanskelig dette skillet er. Kunsten er alminnelig kjent: Det er fort sagt at loven er et annet ord og en annen lære enn evangeliet. Men å skille dem i praksis og sette kunsten ut i livet, det er møye og arbeid.»

Videre: «Snarere må dette holdes slik: Når loven vil tvinge meg til å forlate Kristus, hans gave og evangeliet, da lar jeg heller loven fare og sier: Kjære lov, har jeg ikke gjort gjerningene, så gjør du dem! Jeg vil ikke for din skyld la meg pine til døde, ta til fange eller holde under deg og slik glemme evangeliet. Har jeg syndet, gjort urett eller latt være å gjøre rett, så får du, lov, ta deg av det. Pakk deg, og la mitt hjerte være i fred; der vil jeg ikke vite av deg. Men når du krever og vil ha at jeg her på jorden skal leve fromt, da vil jeg gjerne gjøre det. Men vil du klatre og bryte deg inn der, så jeg skal miste det som er gitt meg, da vil jeg mye heller slett ikke vite av deg enn la gaven fare.»

Som to fiendtlige makter støter lov og evangelium av og til sammen i samvittigheten. Evangeliet sier: «Du er i nåde hos Gud.» Loven sier: «Nei, tro ikke det!

For hvordan har du levd? Hvor mye og hvor tungt har du syndet! Hvilke tanker og begjær har du ikke hatt!»

Ja, da er det vanskelig å skille mellom lov og evangelium. Da skal det hete: «Bort med deg, lov! Du har ikke mer å kreve. Dine krav er for lenge siden oppfylt til fulle. En annen har betalt min skyld for meg.» For et menneske som er dødt i synder, er det ikke vanskelig; han blir fort ferdig med loven. Men for en som er omvendt, er det vanskelig. Ja, han kan falle i det motsatte og komme nær til å fortvile.

Luther skriver: «Den som godt kan denne kunsten, å skille loven fra evangeliet, ham skal du sette øverst og kalle en doktor i den hellige Skrift. For uten Den Hellige Ånd er det umulig å treffe dette skillet. Jeg erfarer det på meg selv og ser det også daglig hos andre, hvor vanskelig det er å skille lovens og evangeliets lære fra hverandre. Den Hellige Ånd må være mester og lærer her, ellers vil ikke noe menneske på jorden forstå eller lære det. Derfor makter ingen pave, ingen falsk kristen og ingen svermer å skille disse to fra hverandre, særlig i stoffet og i gjenstanden (*in causa materiali et in objecto*).»

Når Luther sier at skillet mellom loven og evangeliet er vanskelig *in causa materiali et in objecto*, vil han si: Det er ikke vanskelig å si hvilket innhold lov og evangelium har, og hvilken gjenstand disse lærene har. Men det er vanskelig, ikke bare å være viss hver gang: «Dette hører til loven, og dette til evangeliet», men også å si når en har gjenstanden levende foran seg (*in natura*): «Denne skal ha loven, og denne evangeliet.» Og aller vanskeligst er det for teologene selv.

I bordsamtalene sier Luther: «Det finnes ikke noe menneske på jorden som kan og vet å skille rett mellom evangeliet og loven. Vi innbiller oss nok at vi forstår det når vi hører det forkynt, men det mangler mye. Bare Den Hellige Ånd kan denne kunsten. Også jeg kunne nok ha ment at jeg kunne det, fordi jeg har skrevet så lenge og så mye om det. Men sannelig, når det kommer til stykket, ser jeg godt at det mangler mye, mye hos meg. Derfor skal og må Gud Den Hellige Ånd alene være mester og lærer.» – Dette bekjenner Luther, som i mange år hadde skrevet store bøker om det! Vi er alltid tilbøyelige til å lytte mer til loven enn til evangeliet.

I sin utleggelse av Salme 131 skriver Luther: «Noen innbiller seg at de forstår disse tingene svært godt. Men dere skal vokte dere for overmotet og huske at dere fortsatt er elever av Ordet. For Satan er en slik mester at han svært lett kan oppheve skillet og presse loven inn på oss i stedet for evangeliet, og omvendt evangeliet i stedet for loven. Hvor ofte skjer det ikke i dødskampen at de stakkars samvittighetene griper etter noen evangeliske skriftord som egentlig hører til loven, og slik mister evangeliets trøst! Som dette ordet: ‹Vil du gå inn til livet, så hold budene!› (Matt 19,17), og likeså dette: ‹Ikke enhver som sier til meg: Herre, Herre! skal komme inn i himlenes rike› (Matt 7,21).»

– I dødens nød kommer djevelen og prøver i den siste timen å rive den stakkars kristne løs fra evangeliet. Når de kristne går inn i evigheten, tenker de: «Er jeg nå virkelig skikket?» Da sier de mange skriftord for seg selv, og så kommer de på slike som: «Vil du gå inn til livet, så hold budene!» – og tenker ikke på at

også det er lov. Da heter det i hjertet: «Du er ikke skikket, du kan ikke bli frelst.» Da kan de nettopp ikke skille mellom lov og evangelium.

Derfor er det godt om dere lærer dette allerede i ungdommen. Dere må ikke tenke: «Vi har jo hørt læren svært utførlig. Om jeg altså kommer i dødsnød, så holder jeg meg til den.» Ja, om det bare sto i vår makt! Djevelen vil bringe dere i en slik forvirring at dere ikke vet hvor dere skal gjøre av dere. Dere må heller ikke tenke: «Å, jeg er ennå ung!» Hvor ofte river ikke Gud et menneske bort i ungdommens vår for å vise de andre hvor nødvendig det er å tenke på døden!

– «Ved disse og lignende ord blir hjertene ofte så forvirret at de ikke ser annet enn det de har gjort og burde ha gjort, og likeså det Gud krever og forbyr. Når hjertene ser på dette, glemmer de alt det Kristus har gjort, og det Gud har lovet å gjøre ved Kristus. Derfor skal ingen innbille seg at han har nådd alt dette fullkomment.»

Vi taler ennå bare om hvordan en prest som kristen skal skille mellom lov og evangelium. For en kristen skal han være, ellers burde han ikke være prest. – Den som ikke er kommet så langt at han kjenner dette skillet og praktiserer det, er ennå en hedning eller en jøde. Det er en kristens *forma*, hans vesen, at han forstår å søke sin frelse i Kristus og derfor å flykte fra loven.

Luther skriver: «I anfektelsen vil du merke at evangeliet er en sjelden gjest i samvittigheten, mens loven er en daglig husfelle. For fornuften har av naturen kjennskap til loven.» – Dette må en lære ved erfaring, ellers lærer en det aldri.

Er dere kristne, vil dere også innrømme: «Det erfarer også jeg; jeg blir mye mer uroet og plaget enn trøstet.» Slik trøst i hjertet er som lysglimt i løpet av dagen; noen dager kommer det riktignok ikke ett eneste. Men en skal alltid holde seg for øye: «For slike stakkars syndere som meg er evangeliet til, det søte evangeliet. Jeg har syndenes forlatelse ved Kristus.»

– «Når derfor samvittigheten blir forskrekket over synden, som loven viser fram og gjør stor, skal du si: Å dø har sin tid, å leve har sin tid; å høre loven har sin tid, ikke å bry seg om loven har sin tid; å høre evangeliet har sin tid, ikke å vite av evangeliet har sin tid. Nå skal loven pakke seg og evangeliet komme hit, for nå er det ikke tid til å høre loven, men evangeliet. – Men du har ikke gjort noe godt, du har tvert imot syndet tungt! – Det innrømmer jeg, men jeg har syndenes forlatelse ved Kristus, og for hans skyld er alle mine synder ettergitt meg. Men når samvittigheten ikke står i kamp, og ytre embetsgjerninger skal utføres – der du er en tjener av Ordet, en øvrighetsperson, en ektemann, en lærer, en elev osv. – da er det ikke tid til å høre evangeliet, men loven; da skal du utføre ditt kall» osv.

– Når en skal gjøre det som er rett for verden, er det altså ikke tid til å høre evangeliet; da skal en høre loven og tenke på sitt kall. Når det ikke gjelder hvordan du står i forhold til Gud, må du rette deg etter loven – ikke som en trell, men som et barn.

Forelesning 7

7. *november* 1884

For fjorten dager siden fortalte jeg dere at Luther sier at ingen kan skille lov og evangelium rett fra hverandre uten at Den Hellige Ånd opplyser ham – ja, at Luther kalte seg selv en ringe nybegynner i denne høye og herlige kunsten. Det sa jeg slett ikke for å slå dere ned og ta motet fra dere.

Jeg ville tvert imot to ting. De som til nå har trodd at dette er en lett kunst, ville jeg helbrede for dette store selvbedraget. Og jeg ville befri dem fra motløsheten og oppmuntre dem som tenker: «Når selv Luther hadde så vanskelig for å lære denne kunsten, hvor mye mindre duger da jeg til den.»

For tenk over dette: Bare i Den Hellige Ånds skole og i en sann kristen erfaring lærer et menneske å skille lov og evangelium rett. En mann kan ha gått gjennom alle tenkelige skoler – har han ikke gått i denne skolen, Den Hellige Ånds skole, kan han ikke tilegne seg denne kunsten.

Ingen må tro at vi bare tenker på de svake når vi taler om hvor vanskelig dette er, og ikke på begavede og kunnskapsrike unge menn. Tvert imot: Jo mer begavet og kunnskapsrik en er, desto lettere kommer han til å sette seg selv høyt og stole på seg selv. Da tar han saken lett og kommer kanskje aldri til å forstå hvordan disse lærene rett skal forbindes med hverandre og holdes adskilt.

Tenk bare på Krysostomos. Han var en stor lærd og en framifrå taler – derfor kalte man ham «Gullmunn», enda han egentlig het Johannes. Han syntes å ha den gaven at han kunne gjøre med tilhørerne som han ville. Ville han gjøre dem glade, lyktes det; ville han gjøre dem triste, sto også det i hans makt. Ville han få dem til å juble, kunne han det også, og ville han få dem til å klage, gråte og sukke, sto også det i hans makt.

Og likevel utrettet den gode mannen alt i alt lite, fordi han skilte så dårlig mellom lov og evangelium og stadig blandet de to lærene så farlig sammen.

Et annet eksempel har dere i Andreas Osiander. Han var en lærd og skarpsindig mann og en taler uten like. I begynnelsen skilte han lov og evangelium utmerket; det ser vi av et utkast han laget til Den augsburgske bekjennelse. Men det gjorde han bare så lenge han gjerne ville være Luthers elev.

Han ble stolt av sine vakre gaver og sine herlige kunnskaper, og slik ble han til sist helt blind. Følgen var at han falt i den aller verste sammenblandingen av lov og evangelium. Han lærte nemlig at mennesket ikke blir rettferdig for Gud ved den rettferdigheten Kristus har vunnet for ham ved sin bitre lidelse og

død, men ved at Kristus bor i mennesket med sin vesensmessige, guddommelige rettferdighet. Å, la dere advare!

Når en altså lærer å skille og dele lov og evangelium rett i Den Hellige Ånds skole, følger det at også de aller svakeste er best rustet til å bruke på andre det de selv har erfart – bare de er sanne kristne og selv har erfart lovens kraft, evangeliets trøst og troens makt.

Derfor preker ofte de minst begavede blant forkynnerne aller best. Uten tvil var det på Krysostomos' tid mange enfoldige, fattige, uanselige og upåaktede prester på landsbygda som skilte lov og evangelium bedre enn denne store taleren i verdensbyen Konstantinopel, bedre enn den filosofisk dannede Klemens av Aleksandria og bedre enn mangekunneren Origenes.

Det samme finner vi i reformasjonstiden. Cordatus, en enfoldig sogneprest og en fortrolig venn av Luther, skilte uten tvil lov og evangelium tusen ganger bedre enn Melanchthon, «hele Tysklands lærer» – enda Melanchthon spottende kalte ham *Quadratus*, «den firskårne», fordi Cordatus hadde avslørt ham da han for vill i læren om den frie vilje. Derfor: Hvor vanskelig det enn er å skille lov og evangelium, er det den som har kommet til å elske sin Herre Jesus og har erfart lovens og evangeliets kraft, som lærer denne kunsten aller best.

I dag vil vi tenke over at det å skille lov og evangelium rett også er den høyeste og vanskeligste kunst for en teolog, og at alt annet en teolog må vite, står under denne kunsten.

> Legg vinn på å kunne fremstille deg for Gud som en som holder prøve, en arbeider som ikke har noe å skamme seg over, en som deler sannhetens ord rett. (2 Tim 2,15)

Når apostelen sier til Timoteus at han skal legge vinn på dette, gir han dermed å forstå at det er en stor og vanskelig kunst å skille lov og evangelium rett.

> For en stor ting er det med en tro og klok forvalter, som herren setter over husfolket sitt for å gi dem deres del i rette tid! Salig er den tjener som herren finner i ferd med å gjøre dette når han kommer. Sannelig sier jeg dere: Han skal sette ham over alt han eier! (Luk 12,42–44)[1]

– Det Herren her kaller en stor ting, er ikke at forvalteren taler om Guds ord generelt, eller – for å bli i bildet – at han gir hver enkelt litt av maten han har fått å dele ut. Nei, det er at han gir hver enkelt hans del i rette tid, nettopp det han må gi ham etter hvordan det står til med sjelen hans. Og det må skje i rette tid.

For det er en dårlig forvalter som gir husfolket litt og så etter et langt opphold litt igjen, uten å spørre hvor mye og hvor ofte han må gi dem. Slik skal en forkynner virkelig kunne kunsten å gi hver enkelt i rette tid det han trenger, enten det er lov eller evangelium.

At denne kunsten bare læres ved Den Hellige Ånd, ser vi av 2 Kor 2,16: «Og hvem er vel dugelig til dette?» og av 3,4–6: «En slik tillit har vi til Gud ved Kristus. Ikke så at vi av oss selv duger til å tenke ut noe som av oss selv, men vår dugelighet er av Gud, han som også gjorde oss dugelige til å være tjenere for en

[1] Sitert etter Luthers oversettelse, som Walthers poeng bygger på. NB har: «Hvem er da den tro og kloke forvalter, som herren skal sette over husfolket sitt for å gi dem deres mat i rette tid?»

ny pakt, ikke bokstavens, men Åndens pakt.» – Apostelen venter dugelighet til denne høye og vanskelige kunsten fra Gud alene.

Med bokstaven menes loven og med Ånden evangeliet. Her får vi et helt klart vitnesbyrd om at begge skal forkynnes rett side om side.

Ingen mennesker har av naturen dugelighet til det; Gud selv må gi den. Men da kan et slikt menneske heller ikke lenger ha verdens ånd. Den som ennå bærer verdens ånd i seg, kan aldri lære dette skillet rett. For Guds Ånd kan ikke bo i et hjerte der også verdens ånd vil ha en plass og holder den fast. Derfor kan ikke verden ta imot Ånden.

Vil noen bli en rett *dokimos* (δόκιμος), en som holder prøve, må han altså først bli en kristen. Kanskje kan han legge fram alle læresetningene riktig, men det er ikke nok. Han må også forstå å gi hver enkelt av sjelene som er samlet foran ham, det den trenger.

Det får han til når han kan granske nøye hvordan det står til med hver sjel. Det er riktignok svært vanskelig – på samme måte som diagnosen er det aller vanskeligste for en lege. Det er ikke nok at du bruker Guds levende og skarpe ord. Med dette skarpe sverdet kan du lett slå sjelene i hjel hvis du ikke gir dem det de trenger.

Derfor må en forkynner kunne skjelne om han har en hykler foran seg eller en oppriktig kristen; en som ennå er åndelig død, eller en som er vekket av syndesøvnen; en som blir anfektet av djevelen og kjødet, eller en som for sin ondskaps skyld er overgitt i djevelens makt. Den som mangler erfaring, vil derfor lett holde en hykler for en sann kristen, og så videre.

En må altså preke slik at hver enkelt merker: «Dette gjelder deg! Han har beskrevet hykleren akkurat slik jeg er.» Eller presten må skildre den anfektede slik at han ikke kan nekte: «Slik står det til med meg.» Også den botferdige må snart merke: «Denne trøsten gjelder meg; den skal jeg ta til meg.» Den forskrekkede må tenke: «Å, det er et søtt ord; det er til meg.» Ja, også den ubotferdige må kunne si til seg selv: «Ja, det er akkurat mitt bilde.»

Forkynneren må derfor forstå å male det indre i hver tilhører. Det er ikke nok bare å legge fram de forskjellige lærene objektivt.

En kan være rettroende og ha grepet den rene lære. Men lever han ikke selv i samfunn med Gud, har han ennå ikke gjort opp sitt regnskap med Gud og ennå ikke fått visshet om syndeskylden hans er tilgitt eller ikke – hvordan skal han da kunne holde en kristen preken? Ja, her gjelder det samme som hos hedningene: *Pectus disertum facit*, «hjertet gjør veltalende». Ja, bare i Den Hellige Ånds skole, i anfektelsen, kan man lære å skille lov og evangelium rett.

Derfor leser folk også Luthers prekener så gjerne. Riktignok liker man dem ikke i begynnelsen. Men når folk overvinner seg – kanskje fordi presten en gang har sagt: «Dette er den kosteligste prekenboka» – liker de den til sist så godt at de ikke vil vite av noe annet.

Det er også virkelig en fryd å lese Luthers prekener. Man finner seg selv på hver side. Først skremmer han en så fryktelig at en mister både hørsel og syn; først kaster han en ned i dypet. Men knapt har han gjort det, før han sier: «Tror du dette?» – «Ja!» – «Godt, så kom opp igjen!» Der er torden og lyn, men straks

også Den Hellige Ånds stille susen i evangeliet. Man kan slett ikke stå imot; man må si: «Dette er godt, kraftig, daglig brød, dette er den rette kosten for min sjel.»

Luther viser ikke en lang vei og gir ikke mange anvisninger om hvordan man kan komme ut av nøden. Når han har brakt en så langt at en ser at en er en fattig synder, sier han: «Stopp! Kristi nåde er større enn hele verdens synd.»

Han forkynner stadig lov og evangelium side om side, slik at evangeliet gjør loven langt mer skremmende og loven gjør evangeliet langt søtere og mer trøsterikt. Det må dere lære av den kjære far Luther. Da hører folk også etter. Det fanger dem, og de merker at i denne timen vil forkynneren hente dem opp av fortapelsen, slik at de må gå glade ut av kirken.

Men hvor nøye må ikke en forkynner passe seg for å si noe galt! Derfor må man alltid gå gjennom prekenen en gang til og tenke over: «Er alt dette helt riktig? Strider det verken mot loven eller mot evangeliet?»

Det ville for eksempel være galt om en sa: «Den som ennå frykter døden, er ikke Guds barn; for den kristne frykter ikke døden.» Det er en stor løgn. Det er riktig at de kristne ikke frykter for å tre fram for Gud, men de gruer seg ennå for forråtnelsen og oppløsningen i graven og så videre. En slik setning må forkynneren straks stryke.

Videre: Unge menn som gjerne vil virke og utrette noe – og det er jo gledelig når det er slik – taler gjerne om hvor salig en kristen er sammenlignet med verdens barn. Men da går de ofte over grensen og sier: «Å, de stakkars menneskene! Verdens barn har slett ingen glede, slett ingen fred, slett ingen ro.» Det er slett ikke sant. Hører verdens barn på det, tenker de: «Den enfoldige presten! Hva vet vel han? Vi har nok glede og ro.»

Forkynneren må si det annerledes. Han må si at verdens barn nok har glede og fornøyelser, men at det plutselig kommer slike tanker: «Tenk om det likevel er slik de kristne sier! Tenk om de har rett – hvordan vil det da gå deg?» Midt i sus og dus dukker tanken på døden opp som et gjenferd og gjør gleden bitter. Da må slike folk innrømme: «Ja, den mannen kan virkelig male et menneske!»

Eller framstiller dere de kristne som om de er så lykkelige og slett ikke har noen nød, er heller ikke det sant. De kristne har langt mer angst og nød og trengsel enn verden. Men likevel er den kristne langt saligere.

Krever Gud sjelen hans i natt, tenker han: «Gud være lovet, nå er det over! Nå er jeg snart hos min Frelser!» I trengselen tenker han: «Det varer jo ikke lenge, så kommer jeg hjem, og da er all denne jordens elendighet og sorg borte og glemt.» De kristne gråter, og englene gleder seg over dem. De har angst og redsel, og Gud mener det inderlig godt med dem og sier: «Dere er mine kjære barn.» Dette er bare noen eksempler på hvordan man ikke må gå over grensen, selv i den beste hensikt.

Det andre dere må passe på når dere skriver prekenene, er at dere heller ikke sier noe som kan misforstås. Sier en for eksempel: «Den som synder med vilje og viten, faller ut av nåden», kan det misforstås. For også sanne kristne synder iblant med vitende og vilje, men da i en situasjon der synden så å si stormer inn på dem, innenfra eller også utenfra. Det kaller man overilelsessynder.

En og annen har et hissig temperament, men er ellers kjærlig. Så går noe ham på tvers, og plutselig koker det over, og han slynger ut sinte ord. Da straffer Guds Ånd ham: «Ser du hva slags menneske du er!» Og han ber sin Gud om tilgivelse igjen.

Det er riktig at når den kristne synder med viten, bedrøver han alltid Den Hellige Ånd; Den Hellige Ånd vil ikke være med på det. Derfor må man også si til folk: «Dette er en farlig vei! Her trekker Den Hellige Ånd seg tilbake, her blir dere kastet tilbake i stedet for å komme videre. Og fortsetter dere ikke i sann bot, kan denne synden føre dere i fortapelsen.»

Det ville også kunne misforstås om en sa: «Gode gjerninger er ikke nødvendige, bare troen.» Gode gjerninger er riktignok nødvendige. Sier jeg: «De er ikke nødvendige til frelse», er det riktig. Men gjør jeg ingen gode gjerninger, kan jeg ikke bli på den rette veien. Dessuten har Gud befalt dem. Det er hans vilje at vi skal gjøre gode gjerninger.

Det ville også kunne misforstås å si: «Synden skader ikke en kristen.» Ja, riktignok styrter den ikke straks en kristen i Guds unåde når den er gjort av skrøpelighet, men den skader likevel. «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus», sier Paulus; han sier ikke: «ingen synd». Kort sagt: Man kan ikke preke varsomt nok.

Men det er også galt når man ikke forklarer og utdyper noe videre. Da Aegidius Hunnius ennå gikk på latinskolen, hørte han en gang i en kirke disse ordene: «Men det finnes likevel en synd som ikke kan tilgis. Det er synden mot Den Hellige Ånd.» Dette ordet gikk som en dolk i hjertet hans, for han tenkte straks at han hadde gjort denne synden.

Ja, det førte til at han fikk tanker om å ta sitt eget liv. For han husket at Den Hellige Ånd iblant hadde banket på hjertet hans under prekenen, og at han så i ungdommelig lettsindighet hadde glemt det igjen.

Men Gud hjalp ham på underfullt vis ut av samvittighetsangsten. Da han en gang gikk til plassen sin, fant han et løsrevet blad fra en kostelig oppbyggelsesbok av magister Spangenberg. Der var det nettopp tale om synden mot Den Hellige Ånd, og der sto det at den som hadde gjort denne synden, ikke ville gjøre bot helt til sin død. Slik ble han reddet. Derfor ble han også en så stor teolog – fordi han allerede i ungdommen måtte gjennom så store anfektelser.

Enda vanskeligere er det å skille lov og evangelium rett i den personlige sjelesorgen, når forkynneren har de enkelte foran seg. Fra prekestolen kan han si forskjellige ting og tenke: «Dette vil nok banke på hjertene.» Men når folk kommer til ham som til presten, er det langt vanskeligere. Han må fort merke: «Denne er en kristen, og denne ikke.» Det betyr ikke at han aldri kan ta feil; en kan stille seg riktig from og likevel være en hykler.

Men kan han skille lov og evangelium rett, da har folk kanskje bedratt ham, men forkynneren har ikke skylden. Et fryktelig ansvar lesser han på seg bare når han selv har skylden for at folk misforstår ham. Men stiller de seg riktig kristelige for å bedra meg, da er det ikke jeg som blir bedratt, men vedkommende selv.

Ser forkynneren at en er en kristen, må han altså behandle ham som en kristen, og omvendt. Men de ukristne er ikke alle like. Den ene er en grov spotter av kristendommen og en som forakter Bibelen; den andre er rettroende og har den døde forstandstroen, men forkynneren merker: «Du er ennå blind, du ligger ennå i åndelig død.» Den som selv ennå ligger i synden, kan naturligvis heller ikke bedømme en slik.

Kanskje er en ukristen sterkt forskrekket og full av en angst han ikke selv forstår, fordi han har gjort hvem vet hvilke synder. Men er han ennå ikke knust, må sjelesørgeren merke: «Han må først knuses.» Den ene lever i laster, den andre er selvrettferdig. Det er nettopp det vanskelige: å oppdage disse forskjellige slagene av uomvendte og hver gang gi dem det rette middelet. Dere skal altså bli overbevist om at bare Den Hellige Ånd kan gjøre en forkynner skikket.

Enda vanskeligere er det til sist å behandle sanne kristne etter hvordan det står til med hver enkelt sjel. Den ene er en svak, den andre en sterk kristen; den ene er glad, den andre trist; den ene er treg, den andre gløder av iver; den ene har lite kunnskap, den andre er dypt grunnfestet i sannheten.

Og så én ting til! Skal en forkynner bedømme et menneske rett og behandle det deretter, er det ytterst viktig at han kjenner temperamentene. Jeg må ikke la feilene i et temperament skjule de gode egenskapene for mitt åndelige øye.

Er en for eksempel sangviniker, er han alltid ved godt mot og plages ikke av mørke tanker – og likevel er han kanskje ikke en kristen, for det er medfødt hos ham. Finner dere nå ut: «Dette er en sangviniker», og dere forkynner loven for ham og han blir trist, da vet dere: «Ordet har virket.» Og når dere så forkynner evangeliet for ham og han blir glad, må dere skjelne om det er naturen hans eller ikke.

Eller ser dere at en melankoliker er riktig trist og ser mørk ut, må dere ikke straks tro at han er så trist for syndenes skyld. Men blir han plutselig levende ved evangeliet, og dere merker det motsatte av temperamentet hans, da kan dere være sikre på at evangeliet har virket i ham.

Eller dere har en flegmatiker foran dere, som alltid gjerne vil ha det riktig makelig og ikke vil forstyrres i tankene sine. Når dere har roet ham, må dere ikke straks tro at dere har roet ham ved evangeliet. Eller dere har en koleriker foran dere. Blir han motløs, kan dere være sikre på: «Dette har Guds ord virket.»

Forelesning 8

14. *november* 1884

Tenk om Den hellige skrift virkelig var en så dunkel bok at en ikke med sikkerhet kunne forstå meningen i alle de skriftstedene som trosartiklene bygger på. Da måtte en innrømme at en trengte en annen autoritet for å avgjøre hvilken av to eller flere tolkninger av et skriftsted som er den eneste riktige. Men da kunne ikke Skriften være Guds ord. For hva slags åpenbaring ville det være som etterlot oss i mørk uvitenhet nettopp om sitt vesentlige innhold?

Særlig de gamle jødiske skriftlærde i middelalderen erklærte at den bokstavelige meningen riktignok var åpenbar, men at det fantes en skjult mening i Skriften som var av aller største betydning. Den kunne en ikke utforske uten kabbala. De sa at bokstaven *alef* (א) forekom seks ganger både i første og siste vers av den hebraiske teksten. En vanlig mann kunne ikke vite hvorfor det var slik, men kabbalaen ga svar: Dermed skulle det være åpenbart at verden skulle bestå i seks tusen år.

Dette er helt latterlig. Men i selve kristenheten, i pavedømmet, lærer de at Skriften er så dunkel at en knapt kan forstå et eneste ord i Den hellige skrift – eller i hvert fall at en ikke kan bevise svært mange viktige lærestykker i den kristne tro ut fra Skriften. Til det, sier de, er tradisjonen helt nødvendig. Men dette er en stor blindhet! På dem passer Paulus' ord: «Er så vårt evangelium likevel skjult, da er det for dem som går fortapt, det er skjult» (2 Kor 4,3).

Med rette sier Luther i utleggelsen av Salme 37: «Det er ikke skrevet noen klarere bok på jorden enn Den hellige skrift. Mot alle andre bøker er den som solen mot alle andre lys. De sier slikt bare for å føre oss bort fra Skriften og opphøye seg selv til mestere over oss, så vi skal tro deres drømmeprekener. Det er en fryktelig, stor skam og brøde mot Den hellige skrift og hele kristenheten når man sier at Den hellige skrift er mørk og ikke så klar at enhver kan forstå den, så han kan lære og bevise sin tro ut fra den.»

Og i skriftet til rådsherrene i alle Tysklands byer om at de skal opprette og holde kristne skoler, skriver Luther: «Sofistene har sagt at Skriften er mørk; de har ment at Guds ord av natur er så mørkt og taler så underlig. Men de ser ikke at hele mangelen ligger i språkene. Ellers er det aldri sagt noe lettere enn Guds ord, om vi bare forsto språkene. En tyrk må nok tale mørkt for meg, enda et tyrkisk barn på sju år forstår ham godt – fordi jeg ikke kjenner språket.»

Luther har helt rett. Den hellige skrift er ikke bare like klar som den klareste menneskelige skrift; den er langt klarere, for den er satt sammen av Den Hellige Ånd, språkenes Skaper. Derfor er det rett og slett umulig å bevise en villfarelse, ja, en selvmotsigelse ut fra Skriften så lenge en holder seg til Skriftens ord. Derfor heter det i den kostelige nattverdsalmen «Herre Jesus Krist, du har beredt»: «Ditt ord står fast som en mur, ingen kan forvrenge det, hvor klok han enn er.»

Den som bare forstår språket, kan nok finne fram til den historisk-grammatiske meningen i Skriften. Men ingen – om han så er den største språkkyndige, den mest berømte filolog eller den skarpeste logiker – kan forstå Den hellige skrift til sin frelse uten Den Hellige Ånd.

Derfor sier apostelen Paulus i 1 Kor 2,14: «Men et sjelelig menneske tar ikke imot det som hører Guds Ånd til. For det er en dårskap for ham, og han kan ikke kjenne det, det kan bare bedømmes på åndelig vis.» Og i 1 Kor 1,23: «Men vi forkynner Kristus korsfestet, for jøder et anstøt og for hedninger en dårskap.»

Men skal en få den kunnskap om Skriften som fører til frelse, må en framfor alt kjenne forskjellen mellom lov og evangelium rett. Der denne kunnskapen er, blir hele Skriften lys. Der den ikke er, forblir hele Den hellige skrift en bok lukket med sju segl. – Før vi nå går videre til den fjerde tesen, skal dere høre et par sitater fra Luther til.

Hører en prekenene til uerfarne forkynnere, kan en kanskje ikke si at de har forvrengt loven eller evangeliet. Likevel må en ofte si at lov og evangelium har flytt over i hverandre.

At det å skille lov og evangelium rett er den høyeste kunst for en teolog, vitner Luther om i sin preken om forskjellen mellom lov og evangelium: «Kunsten er allmenn; det er fort sagt at loven er et annet ord og en annen lære enn evangeliet. Men å skille dem i praksis og sette kunsten ut i livet, det er strev og arbeid. Også den hellige Hieronymus har skrevet mye om dette, men som en blind om fargene.»

Luther hadde den største respekt for de lærde. Han sa også til Erasmus: «Du er en dyrebar mann», fordi Erasmus hadde vekket språkstudiene til live igjen. Men en doktor i Den hellige skrift kalte han ham ikke. Hvorfor ikke? Fordi han ikke forsto denne kunsten.

En kunne ha de største evner og forberede seg i femti år til det hellige prekenembetet – hadde han ikke fått Den Hellige Ånd, ville han likevel ikke skille lov og evangelium rett. Ja, her er Skylla og Karybdis: På begge sider kan en føre sjelene i fortapelsen og synde tungt mot de stakkars kristne.

Om Gal 2,14 skriver Luther: «Den som vet å skille evangeliet godt fra loven, han får takke vår Herre Gud, og han kan godt stå som teolog. Selv har jeg i mine anfektelser ikke visst det så godt som jeg hadde trengt.» – En enkel forkynner kan være en framifrå teolog, mens en annen, som har studert alle de orientalske språkene og hvem vet hva mer, kanskje ennå ikke fortjener navnet. Det kommer an på om Gud har gjort en mann til teolog eller ikke.

Du som sier: «Men nå går du for langt» – du er ennå blind! Hadde du erfart det selv, ville du innrømme at denne kunsten er svært vanskelig.

Tese IV

Den rette erkjennelsen av forskjellen mellom loven og evangeliet er ikke bare et herlig lys til rett forståelse av hele Den hellige skrift, men uten denne erkjennelsen er og blir Skriften en lukket bok.

Blar vi gjennom Den hellige skrift uten ennå å kjenne forskjellen mellom lov og evangelium, ser det ut som om Skriften er full av selvmotsigelser – ja, som om hele Skriften er satt sammen av bare selvmotsigelser, enda mer enn tyrkernes Koran. Snart erklærer den en salig, snart fordømmer den en.

Da den rike unge mannen spurte Herren: «Hva godt skal jeg gjøre for å få evig liv?», svarte Herren ham: «Vil du gå inn til livet, så hold budene!» (Matt 19,16–17) Men da fangevokteren i Filippi stilte Paulus og Silas nøyaktig det samme spørsmålet, fikk han til svar: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!» (Apg 16,31)

Én gang leser vi i Hab 2,4: «Den rettferdige skal leve ved sin tro.» Johannes sier i 1 Joh 3,7: «Den som gjør rettferdighet, er rettferdig.» Og apostelen Paulus svarer: «Alle har syndet og mangler Guds herlighet. Og de blir rettferdiggjort for intet av hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus.» (Rom 3,23–24) Ett sted står det i Skriften at Gud ikke vil vite av syndere; et annet sted at hver den som påkaller Herrens navn, skal bli frelst.

Én gang roper Paulus ut: «Guds vrede åpenbares fra himmelen over all ugudelighet og urettferdighet hos mennesker» (Rom 1,18), og Salme 5 sier: «Du er ikke en Gud som har behag i urett. Den som er ond, får ikke bo hos deg.» (Sal 5,5) Men Peter sier: «Sett deres håp fullt og fast til den nåde dere får.» (1 Pet 1,13)

Ett sted heter det at Guds vrede ligger over hele verden, og et annet: «For så har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal fortapes, men ha evig liv.» (Joh 3,16)

Et annet merkelig sted er 1 Kor 6,9–11. Der sier apostelen først: «Verken horkarer eller avgudsdyrkere eller ekteskapsbrytere eller de som lar seg bruke til unaturlig utukt, eller menn som øver utukt med menn, eller tyver eller pengegriske eller drankere eller baktalere eller røvere skal arve Guds rike.» Og så legger han til: «Slik var det en gang med noen av dere. Men dere har latt dere vaske rene. Dere er blitt helliget, dere er blitt rettferdiggjort i den Herre Jesu navn og i vår Guds Ånd.»

Må ikke et virkelig mørke omgi den som ikke vet noe om forskjellen mellom lov og evangelium, når han leser alt dette? Må han ikke tenke: «Hva? Skal dette være Guds ord? En bok med slike selvmotsigelser?»

Det er heller ikke slik at Det gamle testamente åpenbarer en vred Gud og Det nye testamente en nådig Gud, eller at en i Det gamle testamente ble frelst ved det en gjorde, og i Det nye ved troen. Nei, vi finner begge deler både i Det gamle og i Det nye testamente.

Men så snart vi kjenner forskjellen mellom lov og evangelium, går solen opp over Skriften. Da finner vi den aller skjønneste harmoni i Skriften. Vi ser at loven ikke er åpenbart for at vi skulle kunne bli rettferdige ved den, men for at vi skal lære å kjenne vår avmakt og se hvor svake mennesker vi er. Da merker

vi hvilket søtt budskap evangeliet er og hvilken herlig lære det er, og da tar vi imot evangeliet med tusen gleder.

Også kirkehistorien lærer oss hvor viktig det er å kjenne denne forskjellen. Forfallet i kirken begynte med at lov og evangelium ble blandet sammen. Leser vi kirkefedrenes skrifter, merker vi snart at elendigheten har sin grunn i dette: De visste ikke å skille lov og evangelium rett.

Riktignok finner vi herlige vitnesbyrd helt fram til det sjette århundre. Men så merker vi også at dette lyset slukner, og at denne forskjellen blir stadig mer glemt. Det ser vi også av munkelivet, som nå fikk stadig større anseelse. Det Herren sa til den rike unge mannen, holdt de til og med for nødvendig til frelse. De brakte loven til dem de skulle ha brakt evangeliet.

Går vi så videre til tiden da pavedømmet hersket, er kunnskapen om denne forskjellen helt slukket. Dermed kom det et sant helvetes mørke, så rent hedenskap og avgudsdyrkelse fikk innpass i kirken.

Og hvordan gikk det ikke vår kjære Luther! Sammenlignet med mørket i den tiden visste han riktignok mye allerede fra først av, men lov og evangelium visste han ikke å skille. Hvor han pinte og plaget seg! Han spekte seg og fastet så han nesten pådro seg døden.

Det tyngste og mest skremmende ordet for ham var at Guds rettferdighet åpenbares i evangeliet. «Å», tenkte han, «for en elendig sak! Loven krever at man oppfyller den, og nå skal man attpå til bli rettferdiggjort ved evangeliet!» Ja, han sier selv at han iblant hadde gudsbespottelige tanker. Så gikk det plutselig opp et lys for ham om hva slags rettferdighet det er tale om i evangeliet.

Fra den tiden, sier han, løp han gjennom hele Skriften og begynte å se klart: «Her er lov, og der er evangelium.» Han så etter i hver bok, og slik ble det klart for ham overalt. I det øyeblikket Luther lærte å kjenne denne forskjellen, ble han født til reformator. Det var også grunnen til at han fikk så veldig framgang da han sto fram. Med dette befridde han det stakkars folket fra nøden som prestene hadde drevet det inn i med sin lovforkynnelse.

Men se også selv hvor viktig dette er for dere når dere en gang blir sjelesørgere. Kommer det noen til dere i angst og nød, er årsaken alltid at loven har virket i dette stakkars mennesket, og at han ikke tenker på at han kan bli frelst ved evangeliet. Han tenker ikke på det, men klager: «Å, jeg er en fattig synder som har fortjent helvete» og så videre.

Da sier dere til ham: «Ja visst er du et fortapt og fordømt menneske. Men det skriftstedet er lov. Nå finnes det en annen lære. Loven har gjort sitt verk i deg. Ved loven skal syndserkjennelsen komme. Forlat nå Sinai og kom til Golgata! Se der din Frelser dø og blø for deg.»

Ja, først når dere kommer i embetet, vil dere forstå hvor stor betydning og vekt forskjellen mellom lov og evangelium har, og at bare kunnskapen om denne forskjellen gjør dere skikket til å føre det embetet som skal frelse verden.

Det aller viktigste er naturligvis at dere selv har erfart denne forskjellen. Jeg tenker ikke på dem som aldri har hatt angst for syndene sine og mener at de er rettroende fordi de er vokst opp i kristne hjem. Jeg tenker på dem som har omsorg for sin frelse. Snart vil dere tro at dere er Guds barn, snart at syndene

deres ikke er tilgitt. Skal dere da få den rette freden, kan det bare skje ved at dere kjenner forskjellen mellom lov og evangelium.

I Apologien for Den augsburgske bekjennelse heter det: «For å kjenne Kristi velgjerning og evangeliets store skatt rett (som Paulus priser så høyt), må vi skille Guds løfte og tilbudte nåde på den ene side og loven på den andre så langt fra hverandre som himmel og jord.» – Guds ord kan forkynne evangeliet aldri så trøsterikt for oss, men vi kan likevel ikke få fred hvis vi ikke vet at Guds ord også inneholder loven. Det er den vi har flyktet fra da vi så at vi var fortapte og fordømte syndere, og grep evangeliet.

Kommer vi til et trøsterikt skriftsted, tenker vi: «Ja, jeg har jo syndenes forlatelse.» Men så kommer vi til et annet sted og holder oss igjen for fortapt, så lenge vi ikke kjenner forskjellen mellom lov og evangelium.

Konkordieformelen sier i Epitome: «Vi tror, lærer og bekjenner at forskjellen mellom lov og evangelium skal bevares med stor flid i kirken som et særlig herlig lys, for ved den blir Guds ord delt rett etter Paulus' formaning.»

Det samme gjentas i den grundige forklaringen av artikkel 5: «Forskjellen mellom lov og evangelium er et særlig herlig lys, som tjener til at Guds ord blir delt rett og de hellige profeters og apostlers skrifter blir rett forklart og forstått. Derfor skal man med særlig flid holde fast ved den, så disse to lærene ikke blir blandet sammen og evangeliet gjort til en lov. For da blir Kristi fortjeneste formørket, og de bedrøvede samvittighetene blir røvet sin trøst – den trøsten de ellers har i det hellige evangeliet når det blir forkynt klart og rent, og som de kan holde seg oppe ved mot lovens redsler i sine høyeste og tyngste anfektelser.»

Holder en ikke disse to lærene adskilt, blir evangeliet formørket og Kristi fortjeneste skjult. For når jeg frykter lovens trusler, har jeg glemt Kristus. Kristus sier jo til meg: «Om deres synder er røde som skarlagen, skal de bli hvite som snø. Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, så skal dere finne hvile for deres sjeler.» (Jes 1,18; Matt 11,28–29) Dette kan forkynneren bare forkynne rett når han selv har fått et uutslettelig inntrykk av forskjellen mellom lov og evangelium.

Bare en slik mann kan også legge seg frimodig på dødsleiet. La djevelen hviske til ham hva han vil – han sier til djevelen: «Du har helt rett, men jeg har en annen lære, og den sier meg noe helt annet. Og jeg er glad for at loven har gått så hardt med meg, for nå smaker evangeliet meg desto bedre.»

Ved slutten av artikkel 5 i Konkordieformelen heter det: «For at de to lærene, loven og evangeliet, ikke skal blandes og mengdes inn i hverandre, og den ene tillegges det som hører den andre til – noe som lett ville formørke Kristi fortjeneste og velgjerninger, gjøre evangeliet til en lovlære igjen, slik det skjedde i pavedømmet, og så røve de kristne den rette trøsten de har i evangeliet mot lovens redsler, og igjen åpne døren for pavedømmet i Guds kirke – derfor må man med all flid drive fram og bevare den sanne, egentlige forskjellen mellom loven og evangeliet, og omhyggelig unngå alt som kan gi anledning til sammenblanding av loven og evangeliet, så de to lærene blir forvirret og blandet sammen til én lære.»

I denne store faren står også vi. Les bare skriftene til dem som vil være de aller beste! De er så strenge fordi de blander lov og evangelium sammen. Følgen er at folk blir overlatt til tvilen på dødsleiet. Hvor mange vil ikke tenke: «Jeg får se om Gud vil ta imot meg!» Men den som dør i en slik uvisshet, dør ikke salig. Og hvem har skylden i mange tilfeller? Forkynneren.

Han må heller ikke si at loven er opphevet, for det er ikke sant; loven står fast, loven blir ikke opphevet. Men vi har et annet budskap. Gud sier ikke: «Ved loven kommer rettferdighet», men: «Ved loven kommer erkjennelse av synd» (Rom 3,20). Ja, i Romerbrevet heter det: «Den derimot som ikke har gjerninger, men tror på ham som rettferdiggjør den ugudelige, han får sin tro tilregnet som rettferdighet» (Rom 4,5). Nettopp når jeg ser at jeg er en ugudelig, er jeg altså på rett vei, på veien til frelse.

Om Gal 3,19 skriver Luther: «Der man ikke skiller evangeliet helt egentlig og klart fra loven, er det ikke mulig å bevare den kristne lære uforfalsket. Men der man har dette skillet rett og sikkert, der vet man fint og riktig hva som er den rette måten man skal bli rettferdig for Gud på, og hvordan og hvorved det skjer. Er dette lyset og denne kunnskapen til stede, da kan man lett skille troen fra gjerningene, Kristus fra Moses, evangeliet fra Moseloven og fra alle andre verdslige lover, rettigheter og ordninger.»

Chemnitz skriver til sist i sine *Loci theologici*, i læren om rettferdiggjørelsen: «Fordi Paulus uttrykkelig sier at den rettferdighet som gjelder for Gud, er åpenbart i evangeliet uten loven, er hovedsaken i dette spørsmålet» – spørsmålet om rettferdiggjørelsen – «at den sanne og klare forskjellen mellom lov og evangelium blir slått fast og holdt fast med flid. … Og hvilket annet lys har drevet bort det så tette mørket i paveriket, enn nettopp dette at man har vist den sanne forskjellen mellom lov og evangelium?»

Ikke noe annet lys har drevet bort pavedømmets mørke enn nettopp dette at forskjellen mellom lov og evangelium kom fram i dagen. Mektige keisere tok fatt på verket, store konsiler ville prøve å reformere – og hva fikk de utrettet? Ingenting! Det ble bare verre og verre.

Hvordan kan det da ha seg at den stakkars munken fikk det til? Uten tvil fordi han satte denne lysestaken tilbake på det hellige stedet. Uten dette kunne han ha forkynt aldri så evangelisk – de kristne ville ikke ha blitt trøstet. For når de så hadde støtt på loven, ville de ha tenkt: «Ja, der har jeg likevel tatt feil! Jeg må jo holde Guds bud hvis jeg vil gå inn til livet.»

Og nettopp dette skillet mangler de fleste. Hus forkynte evangeliet utmerket, men han viste ikke den rette forskjellen mellom lov og evangelium. Derfor ble heller ikke verket hans varig.

Måtte derfor Gud, som har tent dette lyset, bevare det for oss! Her tenker jeg framfor alt på dere. Vi gamle ligger snart i gravene. I vår tid har lyset begynt å skinne igjen. Sørg for at dette lyset ikke slukner igjen!

Og tenker dere: «Dette har jeg jo grepet på et par timer», da er dere på feil vei. Verner en ikke dette lyset med engstelig omsorg, slukner det snart. Slik finner vi at det bare brenner i kirkefedrenes tidligste skrifter. Men så kommer andre

kirkelærere, og i deres skrifter finner en ikke lenger noe sikkert. Derfor fikk pavedømmet så raskt innpass etterpå. Men den samme faren truer også oss.

Hovedstedet i Skriften for vår tese er Rom 10,2–4: «For det vitnesbyrdet gir jeg dem at de har nidkjærhet for Gud, men uten den rette forstand. Da de ikke kjente Guds rettferdighet, men søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet, ga de seg ikke inn under Guds rettferdighet. For Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror.»

Hva mener apostelen her med at de mangler den rette forstand? «De kjente ikke Guds rettferdighet» – det er mangelen på forstand. De tenkte at de måtte være nidkjære for loven, for den var jo helt sikkert Guds lov; hvordan kunne en da gå bort fra den? Hadde de lagt merke til Paulus' forkynnelse, ville de snart ha forstått: «Han lar loven stå fast.» Da ville de ikke ha blitt evangeliets fiender, og det fryktelige mørket som omsluttet dem, ville ha forsvunnet.

Forelesning 9

21. *november* 1884

Etter de nyeste beregningene til de etnologiske statistikerne lever det nå over 1400 millioner mennesker på jorden. Av dem bekjenner ennå ikke fullt 400 millioner seg til Kristus, han som alene gir frelse og salighet – altså ennå ikke en tredjedel av menneskeheten. Det er skremmende og sannelig til å gråte over.

Men det er ikke mindre skremmende og ikke mindre til å gråte over at nesten halvparten av disse 400 millionene såkalte kristne ennå er tilhengere av paven, Antikrist. Det er en så uhyggelig og sørgelig gåte at sanne kristne gruer seg for å se med åpne øyne ned i denne avgrunnen av ubeskrivelig jammer og elendighet.

Riktignok vil svært mange nå – ja, nesten de fleste som vil være lutheranere – ikke vite av at paven er Antikrist og pavedømmet antikristendommen. Den rettroende amerikansk-lutherske kirke bekjenner dette ennå i dag i fullt alvor, sammen med hele reformasjonens kirke og i samsvar med denne kirkens bekjennelser. Men det kaller folk i beste fall et innfall hos trangsynte hoder som ikke vil følge med tiden. Hva kan det komme av? Det kommer framfor alt av at en ikke lenger vet hva som gjør Antikrist til Antikrist og antikristendommen til antikristendom.

De sier: «Vi innrømmer gjerne at det har vært mange paver, særlig i middelalderen, som var sanne uhyrer, og som helvete har slukt – det innrømmer til og med papistiske forfattere.» De innrømmer at det også i dag foregår mange fryktelige styggedommer der, men sier: «Hvor finnes det en kirke uten villfarelser, ja, uten sine Judaser?»

De innrømmer videre at de verste kjetterier er i gang i pavedømmet, men framhever at en også i pavedømmet holder urokkelig fast ved de tre oldkirkelige bekjennelsene. For da konsilet i Trient ble åpnet i 1545 og høytidelig konstituerte seg, begynte det med å fremsi disse tre bekjennelsene.

Så roper de til oss: «Også pavene tror at Bibelen, Det gamle og Det nye testamente, er Guds åpenbarte ord, at Gud er treenig, at Kristus er Gud og menneske i én person og verdens Frelser.» «De bekjenner like godt som vi», sier de, «at de døde skal oppstå, og at det kommer en ytterste dom over alt kjød. De tror også at det finnes en himmel og et helvete.»

«Langt fra at pavedømmet skulle være antikristendommen», legger de til, «er det tvert imot en sterk demning mot den fryktelige vannflommen av vantro som er kommet over kristenheten.» Panteisme, materialisme, ateisme, sosialisme,

nihilisme, anarkisme og hva disse fryktelige arvene fra den nyere tid ellers heter – det er det de holder for antikristendommen.

Men hva kommer det av, spør jeg igjen, at de vil slutte av dette: «Altså er ikke pavedømmet antikristendommen og paven ikke Antikrist»? Framfor alt tenker de ikke over at paven vil være Kristi stedfortreder på jorden og det synlige overhodet for hele kristenheten. Vil han være det, må han også bekjenne mange kristne lærdommer. Han må maskere seg; ellers kunne en Antikrist umulig finnes innenfor kristenheten.

Og han må jo erklære krig mot alle religioners fiender og mot den kristne tros fiender. For han vet: Faller Kristus, må også Antikrist falle. Faller Kristus, som paven vil være stattholder for, er det også slutt med pavens stattholderskap. Når paven tilsynelatende kjemper for Kristus og kristendommen, kjemper han altså for seg selv og sitt rike.

Men det aller viktigste er dette: Paven alene i hele kristenheten – for de samfunnene som fornekter den treenige Gud, regner jeg ikke med i kristenheten – paven helt alene i hele kristenheten er en fiende av den frie nåde i Kristus, en fiende av evangeliet under kristendommens skinn og i etterapede kristne former. Dette leder oss over til den femte tesen.

Tese V

Den første, og den mest åpenbare og grove, måten å blande lov og evangelium på er når man – slik papistene, sosinianerne og rasjonalistene gjør – gjør Kristus til en ny Moses eller lovgiver og dermed evangeliet til en gjerningslære, og når man på den annen side – slik papistene gjør – fordømmer og forbanner dem som lærer at evangeliet er et budskap om Guds frie nåde i Kristus.

At papistene gjør dette, skal jeg vise med to vitnesbyrd. Konsilet i Trient ble som kjent åpnet to måneder før Luthers død. Det ville bygge opp igjen pavedømmet, som Luthers reformasjon hadde gitt dødelige sår.

I fjerde sesjon heter det: «Det høyhellige, økumeniske og allmenne kirkemøtet i Trient, lovlig samlet i Den Hellige Ånd, … har alltid for øye at villfarelsene skal fjernes og evangeliets renhet bevares i kirken – det evangelium som før var lovt ved profetene i de hellige skrifter, og som vår Herre Jesus Kristus, Guds Sønn, først forkynte med sin egen munn og så befalte at hans apostler skulle forkynne for all skapningen som kilden både til all frelsende sannhet og til all sedelig rettesnor» og så videre.

Til å begynne med lyder ikke dette så fryktelig. Hele dette yngelet av antikristelig ondskap taler også om at evangeliet inneholder frelsende lærdommer. Men straks legger de til at det også foreskriver sedelige regler. Det skulle være dette Kristus mente da han sa: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» (Mark 16,15). Da skulle han ha ment: «Fortell dem evangeliet, fortell dem hvilke seder de skal ha og hvilke gjerninger de skal gjøre.»

Her ser vi også at de ikke vil ha evangeliet i ordets sanne mening og ikke tar imot det. Slik de forstår det, er det i beste fall en lov, slik som den Moses kom med.

De holder dessuten ikke så strengt på Guds bud som på kirkens bud. Overtrer en Guds bud, lar de ham være i fred. Men overtrer han kirkens bud – har han for eksempel spist kjøtt på en fredag – plager de ham helt til han innrømmer at han har gjort en dødssynd.

I sjette sesjon, kanon 21, sier denne *synagoga diaboli*, djevelens synagoge: «Om noen sier at Kristus Jesus er gitt menneskene av Gud som en forløser de skal stole på, og ikke også som en lovgiver de skal adlyde, han være forbannet.» – Dermed er hele kristendommen veltet over ende.

Er Kristus kommet til verden for å gi oss nye lover, kunne han like gjerne ha blitt der oppe i himmelen. Moses hadde allerede gitt oss en så fullkommen lov at vi ikke kunne oppfylle den. Hadde Kristus nå gitt oss enda flere lover, måtte det ha drevet oss til fortvilelse.

Allerede ordet «evangelium» taler mot dette. At Kristus selv kalte sitt ord evangelium, vet vi av Mark 16,15: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» Og for at vi skal vite hva han mener med evangeliet, legger han til hva det inneholder: «Den som tror og blir døpt …» og så videre. Var Kristi lære en lov, ville den ikke være et *euangelion* (εὐαγγέλιον), et gledesbudskap, men et sorgens budskap.

Går vi til Det gamle testamente, ser vi det samme om Kristi lære. 1 Mos 3,15: «Han skal knuse ditt hode.» Hva ligger i disse ordene? Dette: Messias, Forløseren, Frelseren skulle ikke komme for å si oss hva vi må gjøre og hvilke gjerninger vi må utføre for å komme ut av det fryktelige riket der mørket, synden og døden hersker. Nei, det skulle Messias selv gjøre; det skulle han ikke overlate til oss.

«Han skal knuse slangens hode» – det betyr jo ikke annet enn at han skal ødelegge djevelens rike. Nå skal en bare erkjenne at en er forløst og fri fra dette fengselet, og at en ikke har annet å gjøre enn å tro det, ta imot det og glede seg over det av hjertet.

Hadde det stått: «Han skal frelse dere», ville det ikke ha vært så trøsterikt. Heller ikke om det hadde stått: «Dere må tro ham», for da ville en slett ikke ha visst hva denne troen er. Dette første evangeliet var kilden de troende i Det gamle testamente øste sin trøst av. Da var det viktig at de visste: «Det kommer en som ikke bare skal si oss hva vi må gjøre for å komme til himmelen; nei, Messias skal selv gjøre alt.»

Er djevelens rike ødelagt, kan det ikke være noe spørsmål om hva jeg må gjøre. Er det ødelagt, da er jeg fri og har ikke annet å gjøre enn å ta det til meg. Det er jo det Skriften mener med ordet «Tro!» Det betyr: «Ta til deg det Kristus har vunnet.»

Vi kunne nå føre fram mange flere profetier som bevis for dette. Jeg minner dere bare om én til, som virkelig viser oss hva evangeliets lære egentlig er.

> Se, dager kommer, sier Herren, da jeg vil opprette en ny pakt med Israels hus og med Judas hus. Den skal ikke være som den pakten jeg opprettet med deres fedre på den dagen da jeg tok dem ved hånden og førte dem ut av landet Egypt, den pakten med meg som de brøt, enda jeg var deres ektemann, sier Herren. Men dette er den pakten jeg vil opprette med Israels hus etter de dager, sier Herren: Jeg vil gi min lov i deres sinn og skrive den i deres hjerte. Jeg vil være

> deres Gud, og de skal være mitt folk. De skal ikke lenger lære hver sin neste og hver sin bror og si: Kjenn Herren! For de skal alle kjenne meg, både små og store, sier Herren. For jeg vil forlate deres misgjerning og ikke lenger minnes deres synd. (Jer 31,31–34)

En ny pakt vil Gud altså opprette! Det skal vi merke oss vel. Denne pakten skal ikke være en lovpakt for oss, slik som pakten Gud opprettet med Israel på Sinaifjellet. Messias skal ikke si: «Dere må være slik og slik, dere må leve slik og slik, og de og de gjerningene må dere gjøre.» Nei, Messias skal ikke komme med noen slik lære. Han skriver straks loven inn i hjertet, slik at et slikt menneske er en lov for seg selv. Det blir ikke tvunget utenfra, men drevet innenfra.

«For jeg vil forlate deres misgjerning og ikke lenger minnes deres synd.» Her oppgir Herren grunnen til det som går foran. Dette er summen av Kristi evangelium: syndenes forlatelse av fri nåde for Kristi Jesu egen skyld.

Den som derfor tror at Kristus er en ny lovgiver som har gitt oss nye lover, stryker over hele kristendommen. For nettopp her skiller den kristne tro seg fra alle andre religioner i verden. Alle andre religioner sier: «Slik og slik må du være, de og de gjerningene må du gjøre hvis du vil komme til himmelen.»

Men den kristne tro sier: «Du er en fortapt og fordømt synder; du kan ikke frelse deg selv! Men fortvil ikke for det! Det er en som har vunnet saligheten for deg! Kristus har åpnet himmelens porter for deg og roper til deg: Kom, alt er ferdig! Kom til bryllupet!»

Derfor sier også Kristus: «Jeg er en lege for de syke og ikke for de friske. Jeg er kommet for å søke og frelse det som var fortapt. Jeg er kommet for å kalle syndere til omvendelse og ikke de rettferdige.» Der vi ser Herren Jesus, er han omgitt av syndere, og bak ham står fariseerne og lurer. Men syndere står rundt ham, sultne og tørste; han har vunnet hjertet deres. De våger seg inn til ham og fatter tillit til ham, enda den guddommelige majestet lyste ut fra ham.

Fariseerne sier bittert: «Denne mannen tar imot syndere og eter sammen med dem!» Herren hører det, og selv om han ikke hadde hørt det, visste han det likevel.

Og hva gjør Herren? Han forsvarer seg ikke. Han sier ikke: «Jeg vil ikke ha syndere, men fromme.» Nei, han stadfester det de sier: «Ja, jeg vil ha syndere», og han beviser det for dem med likningen om det bortkomne lammet. Hyrden tar imot det bortkomne lammet, hvor forrevet og såret det enn er; han legger det på skulderen og bærer det hjem med glede.

Så forklarer han hva han gjør, med likningen om den bortkomne sølvpengen. Kvinnen leter etter sølvpengen i hele huset, leter i skitten, og når hun har funnet den, kaller hun sammen venninnene sine og sier: «Gled dere med meg, for jeg har funnet igjen sølvpengen som jeg hadde mistet!» Så føyer Herren til den uforlignelig vakre likningen om den bortkomne sønnen. Herren sier altså: «Dette er min lære: Jeg er kommet for å søke og frelse det som var fortapt.»

Ser dere på hele Jesu liv, ser dere at han ikke går omkring som en stolt filosof eller som en moralist som bare har dydshelter rundt seg og lærer dem hvordan de kan nå den høyeste filosofiske fullkommenhet. Nei, han går omkring og leter etter de fortapte syndere, og han sier til og med at horkvinner og tollere skal

komme inn i himmelriket før de stolte fariseerne. Dermed viser han oss helt tydelig hva hans evangelium er. Men det samme sier også alle apostlene.

> For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus. (Joh 1,17)

Her setter Johannes loven opp mot nåden og sannheten. Da må han også mene en lære når han taler om nåden og sannheten. Det er det samme som å si: Kristi lære er læren om nåde og sannhet. Nåden trenger jeg ikke forklare. Med sannheten menes: «Jeg lærer selve tingen som Det gamle testamente bare viste forbilledlig. I Det gamle testamente var det bare skyggen; jeg kommer med selve tingen.» Hele den levittiske gudstjenesten var bare et forbilde. Men Kristus kom med det som Det gamle testamente bare tegnet i skyggeriss.

> For Gud sendte ikke sin Sønn til verden for å dømme verden, men for at verden skulle bli frelst ved ham. (Joh 3,17)

Dermed er det på det klareste avvist at Kristus skulle være kommet for å forkynne en ny lov. For hadde han gjort det, ville han også være kommet for å dømme verden. Loven dømmer jo synderen.

Men nei, Gud sendte ikke sin Sønn for å dømme verden, men for at verden – han mener de fortapte, forbannede og fordømte syndere – skulle bli frelst ved ham. For hvorfor står det «verden»? Fordi verden er falt fra og fortapt. Men Frelseren kommer med en søt lære: «Selv om dere står i skyld for hvert eneste av Guds bud, så fortvil ikke; jeg kommer med tilgivelse, frelse og salighet til dere.»

> For jeg skammer meg ikke ved evangeliet, for det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror, både for jøde først og så for greker. For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro. Som det står skrevet: Den rettferdige av tro, skal leve. (Rom 1,16–17)

> Det er et troverdig ord, fullt verdt å motta: Kristus Jesus kom til verden for å frelse syndere. (1 Tim 1,15)

Er det da ikke fryktelig når det i pavedømmet, stikk imot disse klare ordene, blir lært: «Det som i Skriften kalles evangelium, er ikke annet enn en ny lov»? Andre steder utdyper de dette og sier at mange lover er gått ut fra Kristi munn som Moses ikke visste noe om. Til dem regner de å elske sine fiender, ikke hevne seg, ikke kreve tilbake det som er tatt fra en, og så videre. Da sier de: «Dette er bare nye lover.»

Men nei, allerede Moses sier: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din makt», og: «Du skal elske din neste som deg selv.» Kristus har ikke opphevet denne Moseloven, men han har heller ikke gitt nye lover. Han har åpnet den åndelige meningen i loven.

Derfor sier han også i Matt 5,17: «Dere må ikke tro at jeg er kommet for å oppheve loven eller profetene! Jeg er ikke kommet for å oppheve, men for å oppfylle.» Han er altså ikke kommet for å gi lover, men for å oppfylle loven, så vi kan få del i hans oppfyllelse.

Hør nå videre hvordan konsilet i Trient ikke vil vite av evangeliet, og hvordan det fordømmer og forbanner dem som lærer evangeliet som et budskap om Guds frie nåde i Kristus.

I sjette sesjon sier konsilet: «Om noen sier at menneskene blir rettferdiggjort enten bare ved at Kristi rettferdighet blir tilregnet dem, eller bare ved syndenes forlatelse, slik at nåden og kjærligheten blir utelukket – den som blir utøst i deres hjerter ved Den Hellige Ånd og blir værende i dem – eller at nåden vi blir rettferdiggjort ved, bare er Guds velvilje, han være forbannet. Om noen sier at den rettferdiggjørende tro ikke er annet enn tillit til Guds barmhjertighet, som tilgir syndene for Kristi skyld, eller at det bare er denne tilliten vi blir rettferdiggjort ved, han være forbannet. … Om noen sier at den som er rettferdiggjort, ikke ved de gode gjerninger han gjør ved Guds nåde og Jesu Kristi fortjeneste – han som han er et levende lem av – virkelig fortjener at nåden øker, at han får evig liv, og at han, om han dør i nåden, når fram til dette evige livet, han være forbannet.»

Jeg mener at det ikke kan bevises tydeligere at paven er Antikrist – med mindre dere ennå skulle være helt blinde og ikke vite noe om kristendommen. Papistene setter opp kors overalt, men hva er det annet enn hykleri? De har bare korsene, men ikke Kristus. Om og om igjen leser en at Maria skal hjelpe dem så Peters skip ikke går under. Men å si: «Jesus er vårt vern, vår klippe» og så videre, det vil de nødig.

Sannelig, selv de aller verste sektene innenfor kristenheten er mindre ille enn paven. For alle sektene uten unntak innrømmer: «Vil mennesket bli frelst, kan det bare skje ved troen på Guds nåde i Kristus Jesus.» I alle sektene blir evangeliet nok formørket, men ikke fordømt og forbannet, slik paven gjør. Og fordi denne setningen ennå står fast i alle sektene, er de uten sammenligning bedre enn pavedømmet. De er forfalskede kirker, men pavekirken er en falsk kirke. Falske penger er ingen penger; slik er heller ikke pavekirken noen kirke, fordi den er en falsk kirke. Sektene er *ecclesiae corruptae*, fordervede kirker, men pavekirken er en ukirke.

Jeg mener ikke den romerske kirke, men pavekirken: dem som har underkastet seg paven, tar imot dekretene hans og sier disse forbannelsene etter ham. Det er *ecclesia maligna*, den onde kirke, *synagoga Satanae*, Satans synagoge.

Nå sier noen: Kristus sier jo i Matt 11,28–30: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile! Ta mitt åk på dere og lær av meg, for jeg er nedbøyd og ydmyk av hjertet. Så skal dere finne hvile for deres sjeler. For mitt åk er mildt, og min byrde er lett.»[1] Altså legger også Kristus en byrde på oss.

Ja, romerkirkens folk sier at dette åket og denne byrden fra Kristus – selvfornektelsen og det å ta sitt kors på seg – er langt tyngre enn Moseloven. De sier: Moses forbød bare den grove, ytre gjerningen. Derfor mener de også at Kristus tenker på Moses med «de gamle» når han sier: «Dere har hørt det er sagt til de gamle.» Men Kristus vil si: «De gamle har lært dere i sine forskrifter at når dere ikke gjør den grove gjerningen, da har dere holdt loven.» Og så la Kristus ut Moseloven i dens sanne mening.

Luther skriver om dette i sine merknader til Matteus: «De som her forklarer ‹Kristi åk› som den evangeliske lov, det vil si budene i den grad de er gitt av Kristus, tar grundig feil.» – Evangeliet og den evangeliske lov betyr det samme

[1] Etter Luthers oversettelse («sanft»), som Walthers poeng bygger på; NB har «gagnlig».

hos dem; de kaller det også *nova lex*, den nye lov. – «Og sofistene har gjort seg stor møye her med å vise hvordan Kristi åk skulle være lettere enn Moses' åk, enda Moses bare forbød gjerningen, mens Kristus attpå til forbød hvert unyttig ord og hele hjertet.»

De sa at Moseloven hadde vært lett, fordi Moses bare forbød den grove, ytre gjerningen. Det påstår de for å bevise at en i Det gamle testamente kunne ha blitt frelst ved loven, for det skulle jo ikke ha vært så vanskelig. Loven i evangeliet skulle bare være lett for så vidt som den har opphevet omskjærelsen og seremoniloven. Men åket og byrden Kristus taler om her, er ikke annet enn det kjære korset.

Luther fortsetter: «Til sist har disse blinde folkene sluttet at lov og evangelium forholder seg til hverandre som det som overgår og det som blir overgått: Loven skal være lettere enn evangeliet i det stykket at den ikke forbyr hjertet, men hånden – den ytre, grove gjerningen. Evangeliet skal derimot være lettere enn loven i det at det har opphevet omskjærelsen og seremoniene. Å, for en blindhet! Den passer godt for slike folk, som av forakt ikke vil lese evangeliet. En skulle heller ha lært folk hvor underfull Kristi kraft er i hans hellige: Ved troen forvandler han i menneskenes hjerter døden til latter, straffen til glede og helvete til himmel. For de som tror på ham, ler av og forakter alt dette onde som verden og kjødet flykter skrekkslagent fra og avskyr. Det kaller Kristus et søtt åk og en lett byrde: å bære korset med glede, slik Paulus sier: ‹Vi roser oss også av trengslene› (Rom 5,3).»

Så snart en ved sann bot er kommet til levende tro, er han et salig menneske. Da står han allerede ved himmelens porter, og så snart døden kommer, åpnes portene, og han går inn.

Men fordi det likevel er farlig for en kristen bare å ha gode dager i denne verden, har Frelseren sørget også for det og lagt korset på ham. Så snart en kristen bekjenner sin tro med ord og gjerning, blir folk fiendtlige mot ham. Selv om fiendskapet ikke kommer åpent til syne, merker han det likevel, og det volder ham mye nød. Ja, hvor mange har ikke måttet gi sitt liv for Kristus!

Men hvor lett er ikke Kristi byrde mot lovens byrde! Den som kjenner lovens byrde, sier: «Jeg er den elendigste skapning!» – ja, byrden styrter ham i motløshet og fortvilelse. Den som lever verken under loven eller under evangeliet, lever bare av gårde som et dyr – men ve ham når øynene hans blir åpnet etter døden! En kristen derimot kan glede seg til at Gud skal fri ham ut av dette livets jammer og elendighet; da kan han synge halleluja!

Eksempler har vi i martyrene. De gikk ikke gråtende og klagende til retterstedet; nei, de gikk martyrdøden i møte med glede og jubel. Der gikk Kristi ord i oppfyllelse: «Mitt åk er mildt, og min byrde er lett.»

La ikke dette bare bli sagt til dere, men bruk det på dere selv. For det er hovedhensikten med disse aftentimene: å føre dere fram i kristenlivet. Gud gi at det ikke er forgjeves!

Forelesning 10

28. *november* 1884

Det er en glede og en viktig ting når et menneske bestemmer seg for å bli en sann kristen. Men denne beslutningen fører ikke til salighet hvis den som tar den, ikke mener det i fullt alvor.

Mange tusen har bestemt seg for å forlate verden med liv og sjel og velge Guds barns smale vei – etter at de hadde tømt alle verdensgledens begre til bunns. Mange tusen har bestemt seg for å gi opp syndene sine, også dem de holdt mest av, etter at de hadde erfart hvor sant dette ordet er: «Synden er folkenes fordervelse» (Ordsp 14,34).[1]

Mange tusen har bestemt seg for å søke Guds nåde og syndenes forlatelse, etter at uvissheten hadde plaget dem dag og natt – uvissheten om de stod i nåde hos Gud og om syndene deres var tilgitt – og de var fulle av angst: «Hvis du dør i dag, dør du da salig?»

Og hva skjedde? De fleste som tok denne beslutningen, satte den aldri ut i livet. De utsatte den en dag, en uke, en måned, ett år etter det andre. Det ble med beslutningen, til døden til slutt overrasket dem, og de gikk evig fortapt.

Hva kom det av? Det kom av at de ikke mente alvor med beslutningen sin. Gud er riktignok så tålmodig, så vennlig og så nådig at han daglig og rikelig tilgir sine kristne de synder og svakheter de faller i av skrøpelighet. Men det gjelder bare dem som har fullt alvor med sin kristendom. Den som ikke har det, er ingen sann kristen. Derfor skriver allerede den vise Sirak: «Vil du tjene Gud, så la det være ditt alvor» (Sir 18,23).

Slik er det også når et menneske bestemmer seg for å bli en Kristi tjener, en tjener for hans kirke og hans ord. Hvor viktig og gledelig denne beslutningen enn er, fører den likevel ikke til salighet hvis man ikke mener alvor med den.

Den som vil bli forkynner, må være slik sinnet at han kan si til sin Herre Kristus: «Å, min kjære Herre Jesus, du er min, derfor vil også jeg være din. Alt jeg gjør og har, mitt legeme og min sjel, mine krefter og mine gaver, hele min levetid – deg, deg skal det være viet. Legg så på meg hva du vil, jeg vil gjerne bære det. Før meg hvor som helst – gjennom sorg eller glede, lykke eller ulykke, vanære eller ære, gjennom gunst hos folk eller forakt, gjennom et langt liv eller

[1] Ordsp 14,34 er sitert etter Luthers ordlyd; Norsk Bibel har «synden er folkenes vanære».

en tidlig død: jeg er fornøyd med alt sammen. Gå bare foran meg, så vil jeg følge deg!» Derfor synger også vår kjære Paul Gerhardt:

Jeg henger og blir hengende\ ved Kristus som hans lem;\ der Hodet mitt har gått igjennom,\ dit tar han meg med seg.\ Han bryter gjennom døden,\ gjennom verden, synd og nød,\ han bryter gjennom helvete –\ jeg er alltid hans følgesvenn.

Slik var den dyrebare apostelen Paulus sinnet fra første øyeblikk etter at Herren hadde vist seg for ham og talt til ham. Han sier selv at da han hadde fått befaling om å gå ut til hedningene og forkynne dem evangeliet om Kristus, gikk han straks i gang og «samrådde seg ikke med kjøtt og blod» (Gal 1,16). Vel ham! Hans virke ble også usigelig velsignet. Og nå har han allerede i 1800 år vært hos sin Gud og Frelser, for hans ansikt, og lover og priser ham i evighet.

Mine kjære venner, dere har alle bestemt dere for å gå inn i Kristi tjeneste, i tjenesten for hans kirke og hans ord.

La dette også være deres fulle alvor, ellers er beslutningen deres tapt. Gud har tidlig ført dere fram til denne beslutningen. Hvis dere likevel ikke følger den, men snart kveler Den Hellige Ånds stemme i hjertet igjen, skal alle disse salige øyeblikkene stå fram som anklagere for Guds trone. Men setter dere beslutningen ut i livet, vel dere! Dere skal aldri klage over at dere har måttet gå gjennom så mye sorg, angst og nød. Nei, dere skal glede dere når Herren en dag med sin gjennomborede hånd setter ærens krone på hodet deres.

Hva er så egentlig hovedoppgaven deres når dere vil gå inn i det hellige embetet? Dere skal forkynne loven og evangeliet for den syndige verden – men klart og fullstendig og med en brennende ånd. Det fører oss nå til

Tese VI

For det andre blir ikke Guds ord delt rett når man ikke forkynner loven i hele dens strenghet og evangeliet i hele dets sødme, men blander noe evangelisk inn i loven og noe lovisk inn i evangeliet.

Vi skal tenke over forskjellen mellom loven og evangeliet, og over hvordan de kan blandes sammen på en så farlig og ødeleggende måte. Med det siste begynte vi forrige gang. Men de to lærene kan også blandes ved at man fører noe evangelisk inn i loven og noe lovisk inn i evangeliet.

La oss spørre Skriften selv om dette. Hva sier den først om loven? Hvordan viser den oss at vi ikke må blande noe evangelisk inn i loven? Hovedstedet er Gal 3,11–12: «Og at ingen blir rettferdiggjort for Gud ved loven, det er klart, for: Den rettferdige av tro, skal leve. Og loven har ikke noe med troen å gjøre, men der heter det: Den som gjør det, skal leve ved det.»

Et kostelig sted! Rettferdig for Gud blir mennesket bare ved troen. Hva følger av det? Det følger at loven ikke kan gjøre mennesket rettferdig, for den vet ingenting om en tro som rettferdiggjør og frelser. Det står bare i evangeliet. Det er det samme som å si: «Loven vet ingenting om nåde.»

> Derfor må rettferdigheten komme ved troen, for at den skal være av nåde, og løftet stå fast for hele ætten, ikke bare for dem som har loven, men også for dem som har Abrahams tro. Han er jo far til oss alle. (Rom 4,16)[2]

Troen kreves ikke av oss for at vi i det minste skal gjøre en liten gjerning – som om det ellers ikke skulle være noen forskjell på dem som kommer i helvete, og dem som kommer i himmelen. Nei, rettferdigheten kommer ved troen *for at den skal være av nåde*. Det er ett og det samme.

Når jeg sier: «Mennesket blir rettferdig for Gud ved troen», vil jeg si: «Det blir rettferdig for intet, av nåde, ved en gave.» Her kreves det ingenting av mennesket; her ropes det til ham: «Grip det, så har du det!» Og nettopp dette å gripe er troen.

Selv om et menneske aldri hadde hørt et ord om troen, men hører evangeliet, gleder seg over det, setter sin lit til det, tar imot det og trøster seg med det, da har han den sanne, rette troen, enda han aldri har hørt noe om tro.

Derfor må ingenting av evangeliet blandes inn i loven. Den som legger ut loven og fører nåden inn i den – Guds nåde, hans vennlighet og tålmodighet, han som tilgir synden – han har ødelagt loven på en skammelig måte.

Han gjør som en som henter sukker og søter medisinen for en syk som ikke liker den bitre smaken. Hva skjer da? Hva blir følgen? Medisinen virker ikke, og den syke beholder feberen. Han skulle ikke ha sukret medisinen og tatt kraften fra den. Forkynneren må forkynne loven slik at det ikke blir noe søtt igjen i den for oss fortapte, fordømte syndere. Alt søtt man fører inn i loven, er gift; det tar kraften fra denne himmelske medisinen, så den ikke lenger kan virke.

> Dere må ikke tro at jeg er kommet for å oppheve loven eller profetene! Jeg er ikke kommet for å oppheve, men for å oppfylle. For sannelig sier jeg dere: Før himmel og jord forgår, skal ikke den minste bokstav eller en eneste tøddel i loven forgå, før det er skjedd alt sammen. Den som da bryter et eneste av disse minste budene, og lærer menneskene dette, han skal kalles den minste i himlenes rike. Men den som holder dem og lærer andre dem, han skal kalles stor i himlenes rike. (Matt 5,17–19)

Hver gang dere forkynner loven, må dere vite dette: Loven slakker ikke på noe; slikt vet den ingenting om, den bare krever. Loven sier: «Dette *må* du gjøre! Gjør du det ikke, hjelper ingen tålmodighet, ingen godhet, ingen langmodighet; da må du fare til helvete.»

Og for at Herren skal gjøre det riktig tydelig for oss, sier han: «Den som da bryter et eneste av disse minste budene, og lærer menneskene dette, han skal kalles den minste i himlenes rike.» Det betyr ikke at de skal sitte helt nederst, men at de slett ikke hører hjemme i himlenes rike.

> For alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse, for det er skrevet: Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det. (Gal 3,10)

Det er en fordømt lære og en skammelig forvrengning av loven når dere viser et menneske til gode gjerninger og samtidig gir ham en trøst ved siden av: «Du burde riktignok være fullkommen, men Gud krever ikke det umulige. Gjør bare så mye du makter i din svakhet; du må bare mene det oppriktig!» Om det sa Gud ikke et ord på Sinai.

[2] Rom 4,16 er sitert etter Luthers oversettelse, som Walthers poeng bygger på; Norsk Bibel har: «Derfor fikk han løftet ved tro, for at det kunne være av nåde».

> For vi vet at loven er åndelig, jeg derimot er kjødelig, solgt til trell under synden. (Rom 7,14)

Dette må en forkynner for Guds skyld alltid huske når han forkynner loven: Loven er åndelig. Den virker på ånden – ikke på et eller annet lem, men på ånden, viljen, hjertet, sinnelaget i mennesket. Slik er det alltid. Når loven sier: «Du skal ikke slå i hjel», ser det ut som det bare gjelder hånden. Men nei, det gjelder hjertet. Det ser vi også av det niende og tiende bud.

Også dette hører med når loven forkynnes rett fra prekestolen. Det er ikke nok å tordne mot de skammelige lastene som kanskje er i svang i menigheten. Å tordne i ett sett hjelper ingenting. Folk slutter kanskje med det de er blitt refset for, men om fjorten dager gjør de det igjen.

Man må riktignok gå mot slikt med stort alvor, men man må også si til folk: «Selv om dere lar være å banne og sverge og alt det andre, er dere ikke kristne av den grunn; dere kan likevel fare til helvete. Det Gud ser etter, er hvordan hjertet deres er sinnet.» Det kan man legge fram i største ro, men helt klart.

Man kan si: «Se, når Gud sier: ‹Du skal ikke slå i hjel›, betyr det ikke at dere er uskyldige i mord så lenge dere ikke dreper med hånden – så lenge dere ikke overfaller og raner noen og setter livet hans i fare! Tro ikke at dere da allerede har oppfylt det femte bud. Nei, loven gjelder hjertet, den gjelder ånden.»

Nevner dere bare i forbifarten at «loven er åndelig», legger folk slett ikke merke til det. Nei, dere må legge det grundig fram. Da er det som når dere tar en skarp kniv: Den skjærer inn i det levende, og folk går hjem helt lamslått.

Ordet virker, og hjemme faller de på kne og sier til seg selv: «Jeg er ikke slik Gud vil ha meg. Det må bli et annet menneske av meg.»

> For ved loven kommer erkjennelse av synd. (Rom 3,20)

Gud har ikke gitt dere loven i hånden for at dere skal gjøre folk fromme med den. Loven gjør ingen from. Tvert imot: Når loven begynner å virke for alvor, begynner mennesket først for alvor å rase og storme mot Gud. Han hater forkynneren som har ropt dette inn i hjertet hans, og han blir ikke kvitt det igjen.

Derfor hører man også folk si: «Å, i den kirken går jeg ikke mer; der blir en jo redd og engstelig. Da går jeg heller til pastor N. N. Der får en det så godt; der ser en hvilket godt menneske en egentlig er.» Ja, de kommer nok til å ønske seg hevn over ham i helvete når de ser hvordan denne falske profeten har styrtet dem dit.

På Sinai var det ingenting vennlig, ingenting trøsterikt. Allerede dagen før sa Moses til Israels folk at Gud skulle komme. Og Gud kom med torden og lyn. Så snart morgenen grydde, steg et fryktelig uvær opp over horisonten. Til slutt begynte fjellet å skjelve, og folket skalv enda mer da de så fjellet beve. Fjellet ble til en mektig smelteovn. Ilden slo opp mot himmelen, røyk, damp og os steg opp.

Og nå begynte en stor, fryktelig basun å lyde, så fjell og dal hørte det og alt skalv som under det ene tordenbraket etter det andre. Og det aller mest skremmende var dette: Herrens røst lød og forkynte dem alle de ti bud: «Du skal! Du skal! Du skal!» Og slutten lød: «Jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud, som

hjemsøker fedres misgjerninger på barn …» (2 Mos 20,5). Da var hele Israel lammet av frykt og redsel.

Skulle det bare være tilfeldig at nettopp denne dagen kom et så fryktelig uvær? Allerede dagen før hadde Moses satt opp en avsperring rundt fjellet, så ingen skulle nærme seg det, og sagt til folket at den som kom innenfor, skulle falle død om. For alt var i det voldsomste opprør; ingen kunne ha holdt seg i live der. Bare Moses kunne tre fram, for han stod under Guds beskyttende hånd.

Slik har Gud vist oss hvordan vi skal forkynne loven. Torden og lyn kan vi riktignok ikke få høre igjen, men åndelig kan vi gjøre det samme. Å, hvor gagnlig er det ikke når man sitter i kirken og forkynneren begynner med loven i all dens skarphet og legger den ut i dens åndelige mening! Da sitter mange der og tenker: «Har denne mannen rett, så er du fortapt!»

Noen mener riktignok: «Men slik skal da ikke en evangelisk forkynner bære seg at!» Jo, nettopp slik skal han bære seg at, ellers er han ingen evangelisk forkynner. Går ikke loven foran, har evangeliet ingen virkning. Først Moses, så Kristus – eller først døperen Johannes, så Kristus!

Først tenker folk: «Å, så forferdelig dette er!» Og så kommer forkynneren med lysende øyne til evangeliet. Nå gleder folk seg og ser hvorfor forkynneren lot loven gå foran: Han ville at de skulle se hvor tilsølt av synd de var.

Slik må dere også gjøre det i katekisasjonen. Bland endelig ikke noe av evangeliet inn i undervisningen når dere handler om loven – høyst ved slutten! For også de små barna må bli redde og engstelige; også de må erfare dette. Derfor tror også så mange at de er riktig gode kristne, mens de i virkeligheten er elendige fariseere; foreldrene har oppdratt dem til det og aldri gjort dem til fattige syndere.

En mann kan ha falt i de mest forferdelige synder, men når han hører loven, tenker han likevel: «Du er virkelig en forferdelig synder!» Fariseeren derimot er sunket mye dypere. Slike fariseere er langt vanskeligere å omvende. Det var framfor alt jødenes store fordervelse på Kristi tid, og det er pavedømmets store fordervelse den dag i dag.

Jødene hadde ført noe evangelisk inn i loven ved å si: «Dreper du ikke med hånden, er du ingen morder! Faller du ikke i åpenbart hor, er du heller ingen ekteskapsbryter!» Selv den onde lysten erklærte de for noe helt naturlig. Det samme sier også papistene. De må riktignok innrømme at Kristus i sin utlegning av loven nevner mye som man ikke kan regne blant de grove lovbruddene. Men det, sier de, er bare gode råd, som man kan følge hvis man vil komme riktig høyt opp i himmelen. Dette kaller de overflødige gode gjerninger.

Til ordene «Dere har hørt det er sagt til de gamle: Du skal ikke slå i hjel» osv. (Matt 5,21) skriver Luther: «Her tar han nå for seg noen av de ti bud for å forklare dem rett. Han viser at fariseerne og de skriftlærde ikke har lært, drevet eller tydet dem lenger enn de nakne ordene lyder, om de ytre, grove gjerningene. I det femte bud så de altså bare på ordet ‹slå i hjel›, som om det bare betydde å drepe med hånden, og der lot de folk bli stående, som om ikke noe mer var forbudt. Og så laget de seg et pent dekke, så de ikke skulle være skyldige i drap, selv om noen overgav en annen til døden. Slik overgav de Kristus til hedningen Pontius

Pilatus. De ville ikke tilsøle hendene sine med blod, for å forbli rene og hellige – så langt at de ikke engang ville gå inn i dommerens hus (Joh 18,28 ff.). Likevel var det de alene som brakte ham i døden og drev Pilatus mot hans vilje til å drepe ham. Like fullt gikk de omkring som om de var helt rene og uskyldige, ja, de refset til og med apostlene for det og sa: ‹Dere vil føre dette menneskets blod over oss› (Apg 5,28) – som om de ville si: Det var jo ikke vi, men hedningene som drepte ham.

«Slik leser vi også om kong Saul (1 Sam 18,25). Han var vred på David og ville gjerne ha drept ham. Men fordi han ville være hellig, tenkte han at han ikke selv ville drepe ham, men sende ham mot filisterne, så han kunne omkomme der og Sauls hånd være uskyldig i det.»

Jødene hadde bare tatt det femte bud etter den grove ordlyden. «Lar dere være det og det», sa folkets lærere, «da er dere gode oppfyllere av det femte bud.» Disse som priste loven så høyt, har tømt den for innhold og bare beholdt det ytre skallet. Det skjer fortsatt i dag hos rasjonalistene, som bare er ute etter å bevare et hederlig liv og ikke styrte seg ut i skammelige laster som enhver borger må skamme seg over. Det eneste de forkynner, er hederlighet. Men det forekommer også hos såkalte kristne forkynnere.

Også papistene har fulgt fariseerne i dette og ligner dem som to dråper vann. Papistene sier også: «*Ecclesia non sitit sanguinem* – kirken tørster ikke etter blod. Riktignok er mange drept, våre fiender og kjettere, men det har ikke vi gjort; det har øvrigheten gjort.»

Men ville ikke øvrigheten gjøre det, ble den lyst i bann. De vil vaske hendene sine rene for martyrenes blod, men de skal ikke kunne vaske seg rene. En dag skal de stå for Gud med dette blodet som vitne mot seg. Slik var det også med jødene. Hadde de forstått lovens åndelige mening, ville de også ha erkjent: «Ja, det er vi som drepte Kristus; det er jo vi som ropte: Korsfest, korsfest ham!»

Luther skriver videre: «Se, det er den fine fariseerhelligheten som kan gjøre seg ren og forbli from bare den ikke dreper med egen hånd – selv om hjertet er fullt av vrede, hat og misunnelse og skjult, ond og morderisk list, og tungen full av banning og spott. Slik er også våre papisters hellighet; på dette punktet er de blitt rene mestere. Og for at deres hellighet ikke skulle bli refset og Kristi ord ikke binde dem, har de hjulpet ham fint og trukket ut hele tolv *råd* av dette: Kristus skal ikke ha budt alt dette som nødvendig, men overlatt det til hver enkelts behag, som et godt råd for den som vil fortjene noe særskilt framfor andre – en helt overflødig lære som man godt kunne være foruten.

«Spør du dem hvorfor de gjør råd av dette, eller hvordan de beviser det, sier de: Jo, skulle man lære slik, ville den kristne lov bli altfor tung, det vil si: kristenheten ville bli altfor hardt bebyrdet. Slik har de i Paris skrevet mot meg, åpent og uten skam. Ja, sannelig en fin grunn og en stor byrde, at en kristen skulle være vennlig mot sin neste og ikke svikte ham i nød, slik enhver ville at det skulle gå ham selv!

«Og fordi de synes det er for tungt, skal det ikke kalles budt, men være overlatt til fritt valg for den som gjerne vil gjøre det; den som ikke vil eller kan, skal ikke bebyrdes med det. Slik skal man stoppe munnen på Kristus, rette på hans

ord og gjøre det til hva vi vil. Men han lar seg ikke narre slik, og han kaller ikke tilbake den dommen han har felt her: Den som ikke har en bedre fromhet, for ham skal himmelen være stengt, og han skal være fordømt; og, som det følger etterpå, den som sier til sin bror: Du dåre!, skal være skyldig til helvetes ild. Av dette kan man godt regne ut om det er et råd eller et bud.»

Når Kristus sier: «Vil noen føre sak mot deg for å ta din kappe, så la ham også få ytterplagget! Og om noen tvinger deg til å følge ham én mil, da gå to med ham! Gi til den som ber deg, og vend deg ikke bort fra den som vil låne av deg» (Matt 5,40–42), da sier papistene: «Det har Kristus riktignok sagt, men det er bare evangeliske råd. Vil en komme inn i himmelen, må en holde loven. Men vil en komme riktig høyt opp i himmelen, må en også følge disse rådene.»

Chemnitz regner opp disse rådene. De overflødige gjerningene er jo den skatten paven deler ut av; av den gir han sin avlat. Til sammen er det tolv råd.

For det første frivillig fattigdom. Når Kristus sier: «Selg det du eier, og gi det til de fattige. Så skal du få en skatt i himmelen» (Matt 19,21), sier de at det bare var et godt råd; de som går i kloster, har fulgt det.

For det andre ugift stand. Det tar de fra Matt 19,12: «For det er gjeldinger som er født slik av mors liv. Og det er gjeldinger som er gjeldet av mennesker, og det er gjeldinger som har gjeldet seg selv for himlenes rikes skyld.» Da sier de: «Se, disse munkene og nonnene har fulgt dette gode rådet», eller som de sier: «De lever i kyskhet.» For det tredje ubetinget lydighet mot ordensforstanderen. Også dette gode rådet har munkene og nonnene fulgt.

For det fjerde ikke å hevne seg. Man skulle ikke tro at noen i den kristne kirke kunne stå fram og si: «Det er bare et godt råd. Man kunne godt hevne seg, men lar man være, er det en herlig god gjerning.» For det femte å bære fornærmelser med tålmodighet. For det sjette å gi almisser. For det sjuende ikke å sverge. For det åttende å unngå anledning til synd. Helt forferdelig! Man trenger altså ikke å unngå enhver anledning til synd, men gjør man det, står man høyt.

For det niende å ha den rette hensikten med gjerningene sine. Gjør du en god gjerning, kan du altså gjøre den av hvilket motiv som helst – den er likevel en god gjerning; men har du den rette hensikten, er du en særlig hellig mann.

For det tiende å gjøre det Kristus sier i Matt 23,3: «For de sier det, men de gjør det ikke», og i Matt 7,5: «Dra først bjelken ut av ditt eget øye!» For det ellevte ikke å bekymre seg for det timelige! Også det er bare et godt råd hos papistene! For det tolvte å refse sin bror. Noen egentlig plikt er det ikke, for det hører ikke med til loven!

Dere ser hvor forferdelig loven er forvrengt her – ja, hvordan selve lovens ånd er tatt ut av den. Papistene mener at det ville være for mye forlangt om alle skulle følge alt dette. For ikke alle kan gå i kloster – hvem skulle da sørge for brød og kjøtt? Nei, det ville være for mye forlangt. Det er helt forferdelig!

Da jesuittene senere stod fram, erklærte de at den stakkars kristenheten hittil hadde vært altfor hardt bebyrdet med moralen. Derfor hadde de sluttet seg sammen og tatt fra kristenheten de tyngste moralbudene. Det fikk de også lykkelig gjennomført, så selv den verste skurk kan være en god kristen etter deres moral. Moralen deres er rett og slett de ti bud snudd på hodet: Man kan

gjøre alle slags forferdelige grusomheter, bare man har en god hensikt. Da kan man også forgifte sin far, bare man har den gode hensikten å arve ham.

Men når Kristus sier: «Den som sier: Du dåre!, skal være skyldig til helvetes ild» (Matt 5,22) – det vil si: Den som ikke oppfyller loven åndelig, har fortjent helvete – da slår han hele denne papist- og jesuittmoralen over ende.

Forelesning 11

5. *desember* 1884

Skriften har mange alvorlige ord mot de falske lærerne. Et av de alvorligste, om ikke det aller alvorligste, står i Jer 23,22. Der sier Herren om de falske lærerne: «Hadde de stått i mitt fortrolige råd, ville de la mitt folk høre mine ord og føre dem tilbake fra deres onde vei og fra deres onde gjerninger.» Av dette ser vi at en forkynner ved falsk lære kan bli årsak til at de sjelene han har fått betrodd, ikke blir omvendt – og derfor, forferdelig å si, går evig fortapt.

Riktignok går de som lar seg forføre av falsk lære, også fortapt ved egen skyld. For på utallige steder i sitt ord har Gud med stort alvor advart mot de falske lærerne og profetene og beskrevet dem helt nøyaktig; den som forakter Guds advarsler, skal en dag rope ve over seg selv.

Men de falske profetene og lærerne som fører fram den falske læren, er ikke unnskyldt av den grunn. Tvert imot er deres skyld så mye større, fordi de ikke bare selv har gått en gal vei, men også har vist de sjelene som var betrodd dem, en gal vei.

Gud skal kreve de sjelene han har betrodd dem, av deres hånd. For det står skrevet i Hebr 13,17: «Vær lydige mot veilederne deres og rett dere etter dem. For de våker over deres sjeler, og skal avlegge regnskap for det.» Å, hvor skal derfor alle falske lærere forferdes på den store dommens dag, når alle sjelene de har forført, står for Guds domstol og anklager dem hos Gud!

Å, hvor skal en Arius forferdes, han som bestred Jesu guddom og ville rive den guddommelige majestet av Kristi hode – hvor skal han forferdes! Hvor skal en Pelagius forferdes, han som nektet at et menneske blir rettferdig og salig bare av Guds nåde! Hvor skal framfor alt pavene forferdes – de som har samlet alle antikristelige læresetninger i et system – når de utallige sjelene de har forført og forgiftet hjertet til, står for Gud!

Da skal enhver falsk lærer ønske at han aldri var født, og forbanne den dagen han ble innsatt i det hellige embetet. Da skal vi også se at falsk lære ikke er noe så lite og harmløst som man mener i våre dager.

Å, mine kjære venner, legg derfor godt merke til det Gud lar sin profet Jesaja skrive i Jes 66,2: «Den jeg vil se til, det er den elendige, og den som har en nedbrutt ånd og er forferdet over mitt ord.»

Gud krever altså av oss alle som står i det hellige embetet eller vil gå inn i det, at vi ikke bare skal elske Guds ord, men også frykte det. Vi skal av hjertet frykte

for å vike av fra så mye som én bokstav i Guds ord, og vi skal vokte oss for å legge noe til eller trekke noe fra. Vi må heller være villige til å utgyte vårt blod enn å gi etter i én eneste bokstav av Guds ord.

Ta derfor vår kjære Luther til forbilde når han sier: «For meg er det slik at selv ett skriftord gjør verden for trang.» Det vil si: «Om jeg så at bare ett eneste skriftord talte mot den læren jeg fører fram for folk, ville jeg ikke ha ro dag eller natt; jeg ville ikke vite hvor jeg skulle flykte; det ville være for forferdelig for meg!» Strev derfor etter å få det sinnelaget den kongelige profeten David hadde da han sa i Sal 119,120: «Min kropp skjelver av redsel for deg, og jeg frykter for dine dommer.»

Men et slikt sinnelag kan dere ikke ha – eller i hvert fall ikke følge – så lenge dere ikke har en klar og grundig kunnskap om alle læresetningene i Den hellige skrift. For hvordan kan dere ta vare på det dere ikke har?

Og nettopp til det har dere fått studietiden her: for at dere skal bli kjent med hele Den hellige skrift og lære hver artikkel å kjenne, både for seg og i dens sammenheng og forhold til de andre læresetningene. Det er også målet med fredagskveldene våre, der vi tar for oss forskjellen mellom loven og evangeliet. For alt kommer an på at man skiller rett mellom lov og evangelium.

Jeg er ikke redd for at dere skal komme med nye trosartikler – med mindre dere rett og slett faller fra. Men jeg er redd for at dere ikke skal skille rett mellom lov og evangelium. For da gjelder det framfor alt at dere ikke viker av, verken til høyre eller til venstre – verken mot motløshet eller mot slapphet.

Tese VII

For det tredje blir ikke Guds ord delt rett når man forkynner først evangeliet og så loven, først helliggjørelsen og så rettferdiggjørelsen, først troen og så boten, først de gode gjerningene og så nåden.

Her er det tale om at man heller ikke deler Guds ord rett når de forskjellige læresetningene ikke blir lagt fram i rett orden – når man setter først det som skulle komme etter. Det kan gjøre uhyre skade i tilhørernes hjerter og forstand. Fire slags forvrengninger kan forekomme her.

For det første når man snur ordenen slik at man forkynner først evangeliet og så loven. Kanskje tenker dere: «Hvem skulle være så forkvaklet? Hvert katekismebarn vet jo godt at først kommer loven, og så evangeliet.»

Men det kan lett skje, og vi har eksempler på at hele retninger har hengitt seg til denne villfarelsen. Slik var det med antinomerne på Luthers tid, med Agricola fra Eisleben i spissen, og med herrnhuterne i forrige århundre. Herrnhuterne ville helst slett ikke høre noe om loven, og framfor alt var grunnsetningen deres: «Først må evangeliet forkynnes, først må Kristi lidelse og blod stilles fram.» Det var helt forkvaklet.

Herrnhuterne grep riktignok mange, men bare overflatisk. Mennesket kom aldri til bunns i sin dype, syndige fordervelse; det erkjente aldri rett at det var Guds fiende og heller fortjente å bli støtt ned i helvete. – Når vi her taler om evangeliet, mener vi naturligvis evangeliet i snevrere forstand, det vil si i motsetning til loven.

> Omvend dere og tro på evangeliet! (Mark 1,15)

«Omvend dere» – gjør bot – er tydelig et lovord. Det kommer først i Herrens forkynnelse, og så: «Tro på evangeliet!» Og i dette har de hellige apostlene fulgt Kristus.

> Jeg vitnet både for jøder og for grekere om omvendelse til Gud og troen på vår Herre Jesus Kristus. (Apg 20,21)

Apostelen Paulus forkynte først bot og så tro, først lov og så evangelium.

> og at i hans navn skal omvendelse og syndenes forlatelse forkynnes for alle folkeslag, fra Jerusalem av. (Luk 24,47)

«Omvendelse og syndenes forlatelse!» Han snur det ikke om til «syndenes forlatelse og omvendelse». Nei, det ville være en forkvaklet vei til saligheten, en vei som slett ikke fører dit.

Den andre forvrengningen av den rette ordenen er at man forkynner først helliggjørelsen av livet og så rettferdiggjørelsen, som består i syndenes forlatelse. Rettferdiggjørelsen av nåde er nettopp syndenes forlatelse. Jeg blir rettferdiggjort ved at Kristi rettferdighet blir min.

> Men hos deg er tilgivelsen, for at vi skal frykte deg. (Sal 130,4)

Det betyr altså: Først må du gi oss syndenes forlatelse, og så frykter vi deg, så vandrer vi i et nytt, hellig liv. Med «frykte» menes ikke bare ærefrykten for Gud, men hele helliggjørelsens verk.

> Når du trøster mitt hjerte, løper jeg dine buds vei. (Sal 119,32)

Først trøsten, rettferdiggjørelsen, benådningen, syndenes forlatelse – og så: «løper jeg dine buds vei».

Han vil si: «Nettopp ved at du tar imot meg av nåde, får jeg lyst til dine bud. Så lenge jeg ikke har tilgivelse, kan jeg ikke elske deg, heller ikke dine bud; da hater jeg deg. Men når du har benådet meg, får jeg et annet hjerte. Da forlater jeg verden med glede, for hos deg finner jeg noe mye bedre enn jeg kan finne i verden.»[1]

> For det er hans verk at dere er i Kristus Jesus, han som for oss er blitt visdom fra Gud, rettferdighet og helliggjørelse og forløsning. (1 Kor 1,30)

Her ser dere hvordan det ene følger på det andre. Først er det nødvendig at vi får visdom, kunnskap om veien til saligheten; denne veien må vi først kjenne. Så kommer rettferdigheten, som vi får ved troen. Først etter rettferdiggjørelsen følger helliggjørelsen.

Først må jeg vite at Gud har tilgitt meg syndene, at han har kastet alle mine synder i havet. Da er det en lyst og glede for meg å vandre i helliggjørelsen, mens det før var for mye for meg, en byrde. Før var jeg vred på Gud og hatet ham fordi han krevde så mye av meg; jeg ville helst ha støtt ham ned fra tronen, og jeg tenkte: «Det var bedre om det ikke fantes noen Gud!» Men da Gud hadde benådet og rettferdiggjort meg, gledet jeg meg ikke bare over evangeliet, men også over loven.

[1] Sal 119,32 er her sitert etter Luthers oversettelse, som Walthers poeng bygger på. Norsk Bibel har: «Dine buds vei vil jeg løpe. For du frir mitt hjerte fra angst.»

> Jeg er vintreet, dere er greinene. Den som blir i meg, og jeg i ham, han bærer mye frukt. For uten meg kan dere intet gjøre. (Joh 15,5)

Frelseren vil at vi skal være i ham slik en grein er i vintreet. Det betyr ikke at vi skal gå inn i Frelseren, men han vil si: «Dere må tro på meg av hele hjertet, sette all deres lit til meg og gripe meg helt med troens armer, så dere lever bare i meg, deres Jesus, som har reddet dere og gjort dere salige.» Da skal dere også bære frukt!

Frelseren viser altså: Først må jeg bli rettferdiggjort, og først da kan jeg leve i helliggjørelsen. Er jeg derimot en løs, avskåret grein, visner jeg og kan ikke bære frukt.

> Han gjorde ingen forskjell på oss og dem, for ved troen renset han også deres hjerter. (Apg 15,9)

Først må jeg bli rettferdiggjort ved troen; så blir jeg også renset ved den, fornyet og helliggjort. Det er en av de mest forferdelige villfarelser å blande sammen rettferdiggjørelse og helliggjørelse. Om en da preker aldri så vakkert, er alt forgjeves. Bare et strengt skille mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse gjør en fattig synder klar og viss på om han står i nåde hos Gud eller ikke, og ruster ham med kraft til et nytt liv.

For det tredje blir den rette ordenen snudd når man forkynner først troen og så boten, slik antinomerne gjorde og herrnhuterne fortsatt gjør i dag. De sier alltid: «Troen er det første; så må du angre synden din og gjøre bot.»

Men hvor dumt er ikke det! Hvordan kan troen komme inn i et ubrutt hjerte? Hvordan kan den hungre og tørste som har avsmak for maten? Nei, vil du tro på Kristus, må du først bli syk, for Kristus er bare lege for de syke. Først må du bli en fattig, fortapt synder, for han er kommet for å søke og frelse det som var fortapt. Først må du bli et bortkommet får, for han er en god hyrde som går etter de bortkomne fårene.

> Peter sa til dem: Omvend dere, og la dere alle døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse, så skal dere få Den Hellige Ånds gave. (Apg 2,38)

Slik svarer Peter jødene som hadde spurt ham: «Hva skal vi gjøre, brødre?» Først bot og så syndenes forlatelse. Troen følger altså først etter boten. Alle de stedene vi nevnte ovenfor, hører også hit, for eksempel Apg 20,21. Alle som snur denne ordenen, blir gjendrevet av dette ene ordet: «omvendelse til Gud og troen på vår Herre Jesus Kristus». Disse stedene er de rette lysene for en forkynner, så han ikke farer vill.

For det fjerde, endelig, er det forkvaklet når man forkynner først de gode gjerningene og så nåden. Alt dette er av samme slag; det ene er like galt som det andre.

> For av nåde er dere frelst, ved tro. Og dette er ikke av dere selv, det er Guds gave. Det er ikke av gjerninger, for at ikke noen skal rose seg. For vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud forut har lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem. (Ef 2,8–10)

For et gyllent sted! Apostelen sier altså ikke: «Vi må gjøre gode gjerninger, så blir Gud oss nådig», men det stikk motsatte: «Av nåde er dere frelst! Men ved nåden

er dere skapt til gode gjerninger.» Først må du være benådet, og så har Gud skapt deg på ny; da må du gjøre gode gjerninger og kan ikke lenger stå under syndens herredømme.

> For Guds nåde er åpenbart til frelse for alle mennesker. Den opptukter oss til å fornekte ugudelighet og de verdslige lystene, til å leve sedelig og rettferdig og gudfryktig i den verden som nå er. (Tit 2,11–12)

Også her ser vi: Først må nåden forkynnes for oss, og så opptukter den oss. Det betyr ikke å straffe (*castigare*); her menes oppdragelsen, den guddommelige pedagogikken som ligger i nåden. Så snart et menneske tar imot den nåden Gud har brakt ned fra himmelen, begynner den også å oppdra ham. Og hva oppdrar den mennesket til? Til å gjøre gode gjerninger og leve rettskaffent.

Det gamle testamente er særlig preget av loven, selv om evangeliet ble forkynt også der. Og Det nye testamente er mest preget av evangeliet, selv om loven slett ikke mangler der heller. I Det gamle testamente skjedde først den høytidelige åpenbaringen av loven, i Det nye den høytidelige åpenbaringen av evangeliet. Evangeliet var riktignok der allerede i paradiset, men en slik høytidelig åpenbaring hadde det ennå ikke fått.

På Sinai skjedde lovens fulle åpenbaring med lyn og torden og jordskjelv, så det så ut som jorden skulle gå under. I Det nye testamente kom det også ild på pinsedagen, da Den Hellige Ånd ble utøst, men den brente ingenting. Tunger som av ild viste seg over apostlenes hoder, men ilden svidde ikke håret deres. Det kom en veldig vind, et brus fra himmelen, men ingenting ble ødelagt, ingenting ble flyttet fra sin plass. Dette skulle vise at nå kom en helt annen åpenbaring, en trøstefull.

Og gå så til apostlenes brev, særlig Romerbrevet, som rommer hele den kristne lære. Hva finner vi der i de tre første kapitlene? Den skarpeste lovforkynnelse. Så følger i kapittel 4 og 5 ren lære om rettferdiggjørelsen, og fra kapittel 6 av ren helliggjørelse. Der har vi et forbilde på den rette rekkefølgen: først loven, Guds vrede, truslene; så evangeliet, Guds løfter og hans trøst. Så følger veiledningen om hva vi nå skal gjøre, etter at vi er blitt andre mennesker.

Og hver gang profetene forkynte for å omvende noen, begynte de først med loven; og når refselsen hadde gjort sin virkning, trøstet de synderen. Så snart tilhørerne var blitt forferdet, visste apostlene ikke av annet enn å gi dem avløsning, og først da sa de: «Nå må dere også vise dere takknemlige mot Gud.» De befalte det ikke, de truet dem ikke hvis de ikke gjorde det, men de ba dem og formante dem ved Guds barmhjertighet. Det er den rette helliggjørelsen, den som følger på rettferdiggjørelsen; og det er den rette rettferdiggjørelsen, den som følger på boten.

Nå vil jeg med noen eksempler vise hvordan man allerede ved disposisjonen kan røpe at man ikke forstår å skille mellom lov og evangelium. Det er helt grove eksempler. For saken blir best forstått med riktig grove eksempler; det ser vi også hos Luther. Så vil jeg gjøre som han; for det gode jeg kanskje har, har jeg lært av vår kjære Luther. Her er noen gale disposisjoner.

Første eksempel. Tema: Veien til saligheten består I. i troen, II. i sann bot. Snur dere det slik, er dere rene antinomere og herrnhutere.

Andre eksempel. Tema: De gode gjerningene. I. Hva de består i; II. at de også må skje i troen. Disponerer dere slik, har dere allerede sagt hva gode gjerninger er uten å ha talt om troen. Men skal jeg beskrive gode gjerninger, må jeg beskrive dem slik at de skjer ved troen. Ellers måtte dere bedømme de gode gjerningene etter loven, og det er forkvaklet. For bedømt etter loven er enhver god gjerning, også en kristens, en fordømmelig gjerning, hvor god den enn ser ut.

Tredje eksempel. Tema: Om bønnen. I. Den rette bønnen hviler i vissheten om bønnhørelse, II. i troen. Da måtte dere forkynne helt galt i første del.

Fjerde eksempel. Tema: Guds ords løfter og trusler. I. Løftene, II. truslene. Først trøster han meg, og så kommer han og kaster stein på meg, så jeg glemmer alt han først sa til meg. Først må dere slå med loven, og så må dere forbinde sårene med løftene. Den som slutter prekenen sin med trusler, har gjort mye for å gjøre den fruktesløs.

Femte eksempel. Tema: Den sanne kristendom består I. i et kristent liv, II. i den sanne tro, III. i en salig død. Det ville være en grufull disposisjon!

Sjette eksempel. Tema: Hva må et menneske gjøre når det vil være visst om sin salighet? I. Han må forbedre seg, bli et annet menneske; II. han må angre syndene sine; III. men han må også gripe Kristus i troen. Hvordan kan jeg føre et bedre liv når jeg ennå ikke har avsky for den onde vandelen, for syndene? Og det aller verste er nr. 3. For ingenting gjør meg mer viss enn troen.

Derfor var det sikkert forkvaklet når pietistene sa at trinnene i frelsesordenen er beskrevet i Bergprekenen. Det som forledet dem, var at Kristus sier helt i begynnelsen: «Salige er de fattige i ånden, for himlenes rike er deres» (Matt 5,3). Men «fattig i ånden» betyr her: ikke å ha noe man henger hjertet ved.

Også en millionær kan være fattig i ånden; henger han ikke hjertet ved penger og gods, eier han dem egentlig ikke. En tigger kan derimot være rik i ånden, hvis han setter sin lit til de få pengene han ennå har. Den første er et salig menneske, den andre ikke.

Når Kristus så sier videre: «Salige er de som sørger, for de skal trøstes», mener pietistene at det er tale om sorg over synden; det skulle være det andre trinnet i frelsesordenen. Men Kristus mener lidelsen, det å bære kors i dette livet for Guds skyld.

Og så sier Kristus: «Salige er de saktmodige, for de skal arve jorden.» Her plager pietistene seg forferdelig. For troen og rettferdiggjørelsen har jo ennå ikke kommet, og dette faller som en tung kloss inn i frelsesordenen deres. Da gjør de underlige sprang for å få trinnene sine fram. Men man ser at det ikke holder.

Endelig sier Kristus: «Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdigheten, for de skal mettes» (Matt 5,6). Det skal nå være det fjerde trinnet i frelsesordenen! Ja, hvis bare saktmodigheten virkelig kom først! Skulle dere noen gang preke over disse saligprisningene, så se dere godt for, og følg ikke de pietistiske forkynnerne![2]

[2] «De saktmodige» (Matt 5,5) er Luthers ordlyd, som Walther bygger på; Norsk Bibel har «de nedbøyde».

Luther hadde antinomerne mot seg, og derfor måtte han også uttale seg om dette. Antinomerne lærte at man først måtte forkynne nåden og så boten. Ja, de ville at loven slett ikke skulle forkynnes i kirken: Den hørte hjemme på rådhuset, ved galgen; for tyver og mordere skulle man forkynne den, men den var ikke for hederlige folk, langt mindre for kristne.

I skriftet «Mot antinomerne» fra 1539 skriver Luther: «Antinomerne har funnet på en ny metode: at man først skal forkynne nåden, deretter åpenbaringen av vreden, for at man endelig ikke skal høre eller behøve å nevne ordet ‹lov›. Det er en fin liten vippe, den liker de svært godt, og de mener at de kan trekke hele Skriften inn og ut med den og dermed bli verdens lys. Og dette skal og må Paulus gi dem belegg for i Rom 1.»

De sa nemlig at det heter i Rom 1,16: «For jeg skammer meg ikke ved evangeliet, for det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror.» «Altså begynner apostelen med evangeliet!» Men først kommer innledningen, og vers 16 er bare temaet for hele brevet. Første del begynner han i vers 18, og etterpå sier han: «Det jeg nå har vist, er at alle mennesker er syndere og mangler Guds herlighet.» Først i annen del forkynner han evangeliet.

Luther fortsetter: «Men de ser ikke at Paulus lærer stikk motsatt. Han begynner og viser først Guds vrede fra himmelen og gjør hele verden til syndere og skyldige for Gud; deretter, når de er blitt syndere, lærer han dem hvordan man får nåde og blir rettferdig – slik de tre første kapitlene viser med kraft og klarhet. Og det er også en særlig blindhet og dårskap at de mener vredens åpenbaring er noe annet enn loven, enda det ikke er mulig. For vredens åpenbaring er loven, der den blir erkjent og følt, slik Paulus sier: *Lex iram operatur* – loven virker vrede (Rom 4,15). Har de ikke truffet fint når de tar bort loven og likevel lærer den når de lærer vredens åpenbaring? Men de snur det hele på hodet og lærer oss loven etter evangeliet og vreden etter nåden. Hvilke skammelige villfarelser djevelen har i sinne med denne vippen, ser jeg en god del av, men jeg kan ikke behandle dem denne gang.»

Luther bruker ordet *Katzenstühlchen* («kattestol»). Med det mener man en liten vippe: Står man på den ene enden, hever den andre seg. Antinomerne hadde ordnet det slik at de kunne sette loven og evangeliet som de selv ville.

I sin kommentar til 1 Mos 21,12–16 skriver Luther: «Det sier man riktignok med rette, at man skal reise folk opp og trøste dem. Men man må også legge til og si hvem det er man skal trøste: de som med Ismael og hans mor er støtt ut av hus og fedreland og holder på å forsmekte av sult og tørst i ørkenen, som sukker og roper til Herren og ikke er langt fra å fortvile. Slike folk er de rette tilhørerne for evangeliet.»

Først måtte Hagar og Ismael ut i elendigheten, ellers ville de ikke ha kommet bort fra hovmodet sitt. Mennesket er overmodig av naturen. Det sier: «Hva ondt har jeg da gjort? Jeg har ikke slått i hjel, jeg har ikke falt i ekteskapsbrudd og hor, jeg har ikke stjålet.» Med disse få fillene tror det at det kan bestå for Gud. Dette hovmodet må bort, og til det trengs lovens hammer, som slår denne klippen i stykker og knuser den.

«Derfor fortjener antinomerne med rette at alle står dem imot – de som vil holde seg til vårt eksempel og forsvare seg med det.» Antinomerne sa nemlig: «Luther forkynte selv først bare trøst. Nå har han falt fra sin gamle lære og er også blitt lovisk. Det er derfor han går mot oss.»

Men da Luther stod fram, trengte han ikke å undervise folket mye om loven. Folk var så knust at det nesten ikke fantes én som trodde han stod i nåde hos Gud. For når de romerske prestene prekte på sitt beste, var det lov – og ved siden av Guds lov kirkeloven og hovedsetningene fra de tidligere konsilene, teologene og pavene. Luther hadde selv vært fanget i alt dette.

Da han nå stod fram, visste han: «Det stakkars folket kan ikke hjelpes bedre enn ved at du forkynner dem det rene evangeliet.» Og da var det også som om dugg og et fruktbart vårregn dryppet ned fra himmelen over hele kristenheten.

Derfor skriver Luther videre: «… de som vil holde seg til vårt eksempel og forsvare seg med det, enda grunnen er åpenbar til at vi i begynnelsen lærte slik om Guds nåde. Den forbannede paven hadde helt undertrykt de stakkars samvittighetene med sine menneskebud og tatt bort alle de rette midlene, all hjelp og trøst, som de arme, motløse hjertene kunne ha vært reddet med fra fortvilelsen. Hva skulle vi da gjøre annet den gangen?»

Luther ville ha vært den elendigste bøddel om han også hadde villet slå dette stakkars folket. Men nå er det annerledes. Den gangen var folk redde for Guds lov; de var engstelige for helvete. Nå sier folk: «La oss ete og drikke, for i morgen dør vi (1 Kor 15,32) – og etter døden er alt slutt.» Og selv om ikke alle gjør det så ille, tenker de likevel: «Nå, så ille blir det vel ikke.» Da må loven forkynnes, ellers utretter dere ingenting.

«Men vi vet også godt at man må tale annerledes med dem som er mette, bortskjemte og fete. Vi var den gangen alle utstøtt og hardt plaget. Vannet i flasken var oppbrukt, det vil si: Det fantes ingen trøst. Vi lå som døende, likesom Ismael under busken.» Folk på Luthers tid var alle som Ismael, som holdt på å forsmekte. Den lille skvetten vann Hagar og Ismael hadde tatt med seg ut i ørkenen, var snart tørket inn av solheten. Så var alt borte.

«Da trengte vi lærere som holdt Guds nåde fram for oss og lærte hvordan vi kunne bli vederkveget. Men antinomerne vil at man skal begynne læren om boten rett og slett med nåden. Jeg har ikke gått slik fram. For jeg visste godt at Ismael først var blitt drevet ut og hadde mistet motet før han hørte trøsten fra engelen. Derfor har jeg fulgt dette eksemplet og ikke trøstet noen andre enn dem som først hadde anger og sorg over synden sin og hadde fortvilt over seg selv – dem som loven hadde skremt og Leviatan hadde overfalt og slått helt ut. For deres skyld er Kristus kommet til denne verden, og han vil ikke at den rykende veken skal slokkes helt ut (Jes 42,3). Derfor roper han i Matt 11,28: ‹Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære.›

«En slik var ikke Ismael før han ble drevet ut av huset; han var stolt og helt sorgløs, en antinomistisk epikureer. Jeg, sa han, er herre og arving i huset (fordi han var født før Isak); Isak og Sara skal vike for meg. Skulle man da rose og tåle dette hovmodet hos ham, eller refse ham for det? Og hvordan kunne han refses på noen annen måte enn ved at han og moren ble støtt ut av huset og ikke fikk

ta med seg noe fra Abrahams hus annet enn lovens lønn, nemlig brød og vann? For slik pleier loven å gjøre: Den fører tyven bundet til galgen, men før han blir kvalt, vederkveger den ham med en slurk vann; til slutt tar vannet slutt, og døden blir tilbake. Mer gjør ikke loven.

«La oss derfor lære at Gud er fiende av alle hovmodige; men dem som er ydmyket og har kjent lovens kraft, dem trøster han – om ikke ved mennesker, så kanskje ved en engel fra himmelen. For han vil ikke at slike folk skal gå fortapt, på samme måte som han heller ikke vil la de sorgløse og stolte bli i Abrahams hus. Men en lærer og forkynner må være lærd, dyktig og erfaren i begge disse stykkene, så han både kan refse og knuse de gjenstridige og trøste dem som er refset og knust, så de ikke fortviler helt og blir slukt av loven.»

Forelesning 12

12. *desember* 1884

Kjære venner! Hovedfeilen ved prekenene i vår tid er at de for det meste er uten mål – og det er nettopp de troendes prekener som lider av denne feilen. De vantro og svermeriske forkynnerne forfølger et ganske bestemt mål, bare ikke det rette. De troende forkynnerne mener derimot for det meste at de har røktet embetet sitt godt bare det de forkynte, var Guds ord.

Men det er akkurat som når en jeger i tjeneste mener han har gjort jobben sin når han går ut med ladd gevær og skyter inn i skogen, eller når en artillerist mener han har gjort sin plikt når han stiller seg med kanonen sin i slaglinjen og fyrer av. Like dårlige og unyttige som disse jegerne og soldatene er de forkynnerne som ikke har noen plan med prekenene sine og ikke forfølger noe mål.

De kan gjerne ha vakre tanker i prekenene, men de blir likevel uten virkning. De kan gjerne nå og da tordne veldig med loven, men lynet slår ikke ned noe sted. De kan gjerne vanne hagen som er betrodd dem, med evangeliets fruktbare vann, men de vanner mer gangstien enn plantene i bedene – og så er alt forgjeves.

Slik forkynte verken Kristus eller de hellige apostlene. Når de hadde talt, visste hver tilhører: «Det var deg han mente!» – og det uten at de hadde pekt på noen bestemt person eller stukket til noen. Da Herren Kristus for eksempel en gang hadde fortalt den veldige og skremmende lignelsen om de morderiske vingårdsmennene, innrømmet yppersteprestene og de skriftlærde selv at de skjønte det var dem han talte om (Matt 21,45).

Og da den hellige apostelen Paulus en gang hadde talt til den utuktige og urettferdige landshøvdingen Feliks om rettferdighet og avhold og den kommende dom, merket Feliks snart: «Det er deg det gjelder!» Han ble forferdet, men fordi han ikke ville omvende seg, sa han til Paulus: «Gå bort for denne gangen! Når jeg får tid, skal jeg sende bud på deg igjen» (Apg 24,25). Men han sendte ikke bud. Han hadde hørt den rette, velsiktede prekenen, og den hadde truffet ham.

Derfor, kjære venner: Når de vantro nesten overalt i vårt tyske fedreland får overtaket i de lutherske menighetene, er grunnen uten tvil at de kristne forkynnernes prekener er uten mål. De vantro blir flere i menighetene, samtidig som også de kristne forkynnerne er blitt flere – det er langt flere av dem nå enn i min ungdom.

Hvorfor utretter de ingenting? Å, om disse kjære mennene hadde så mye ydmykhet at de satte seg ved føttene til en Luther og studerte postillene hans! Da ville de lære hvordan de må forkynne for å gjøre inntrykk. For når Guds ord blir forkynt rett, vender det aldri tomt tilbake (Jes 55,11).

Å, Gud gi at dere ikke blir slike målløse pratmakere når dere en gang kommer i embetet! Ellers kommer dere til å klage over at dere utretter så lite, og skylden er deres egen: Dere hadde ikke noe bestemt mål da dere arbeidet med prekenen, og tenkte ikke: «Den og den vil jeg treffe» – ikke en bestemt person som jeg nevner ved navn, men den som er i denne eller den tilstanden.

Det er viktig at prekenene ikke er uten mål, men like viktig er det at dere har det rette målet. Har dere ikke det, hjelper ingen forkynnelse, enten dere forkynner loven eller evangeliet.

Tese VIII

For det fjerde blir ikke Guds ord delt rett når man forkynner loven for dem som allerede er forferdet over sine synder, eller evangeliet for dem som lever sikre i sine synder.

Allerede i den første gjennomgangen av tesene våre har vi sett hvordan lov og evangelium skiller seg fra hverandre. Det er seks forskjeller. Lov og evangelium er forskjellige 1. i måten disse to lærene er åpenbart for mennesket på, 2. i innholdet, 3. i løftene, 4. i truslene, 5. i embetet og virkningene som hver av dem har, og 6. i objektet, det vil si personene som den ene eller den andre læren skal forkynnes for.

Vanligvis nevnes denne forskjellen sist, men ikke fordi den er mindre viktig – tvert imot er den en av de aller viktigste. Den består nettopp i at evangeliet bare skal forkynnes for de knuste, fattige og sønderknuste synderne, men loven for de sikre synderne. Den som snur dette om, forveksler de to, og ved å forveksle dem blander han dem på den aller farligste måten.

At det er slik, har vi allerede overbevist oss om i de første gjennomgangene, ut fra 1 Tim 1,8–10: «Vi vet jo at loven er god dersom en bruker den på lovlig vis. En må vite dette at loven ikke er gitt for den rettferdige, men for lovløse og ulydige, ugudelige og syndere, vanhellige og urene, fadermordere og modermordere, drapsmenn, horkarer, menn som ligger med menn, menneskerøvere, løgnere, menedere, og hva det ellers kan være som strider mot den sunne lære.»

For den som er rettferdig ved Kristus, er loven altså ikke gitt, men for de lovløse og ulydige og så videre. De er lovens objekt. Den som gjør en fattig, knust synder til lovens objekt, synder derfor alvorlig mot dette stakkars mennesket; for ham skulle han ha forkynt evangeliet.

> Herren Herrens Ånd er over meg, fordi Herren har salvet meg til å forkynne et godt budskap for de fattige. Han har sendt meg til å forbinde dem som har et nedbrutt hjerte, til å utrope frihet for de fangne og frigjørelse for de bundne, til å utrope et nådens år fra Herren og en hevnens dag fra vår Gud, til å trøste alle sørgende, til å gi de sørgende i Sion hodepryd istedenfor aske, gledes olje istedenfor sorg, lovprisnings drakt istedenfor en avmektig ånd. (Jes 61,1–3)

«Hevnens dag» betyr ikke en dom over menneskene, for da ville det ikke være et nådens år som ble forkynt. Nei, Guds Sønn ville hevne seg på Satan, som hadde styrtet menneskeslekten i elendighet. Derfor er dette et gledelig og trøsterikt budskap for oss. Hadde ikke Gud hevnet oss på Satan, var vi fortapt. Hadde ikke Kristus forløst oss fra djevelen, kunne vi ikke være glade, men måtte forbli i sorgen. Resten av dette ordet er bare billedlige uttrykk, og alle skal de anvendes på de åndelige nådegavene.

Av disse stedene ser vi at etter Guds ord skal ikke de som lever sikre i sine synder, få den minste dråpe av evangeliets trøst. Men for dem som har et nedbrutt hjerte, skal det heller ikke forkynnes et eneste ord om trusler og straff, bare løfter, trøst og nåde, tilgivelse og rettferdighet, liv og salighet.

Slik gjorde også vår Herre Kristus. Den store synderinnen kom til ham, knelte for ham mens de selvrettferdige fariseerne så på, vasket føttene hans med sine hete tårer og tørket dem med håret sitt – det håret som hun sikkert hadde drevet mye forfengelighet med. Hun var knust og hadde ingen trøst, men hun vendte seg til Jesus, som hun hadde forstått var nådestolen.

Hva gjorde Herren da? Ikke ett ord sier han om hennes skjulte synder – og hun hadde uten tvil levd i de mest gruoppvekkende synder, i hor – ikke ett ord nevner han om det! Han sier ganske enkelt: «Dine synder er deg forlatt» (Luk 7,48), og gir henne bare en kort formaning: «Synd ikke mer!»[1]

Slik gjør Herren også med Sakkeus, den skammelige tolleren som hadde bedratt land og folk. Han hadde nok hørt en god del fra Herren selv eller i alle fall hørt mye om ham fra andre, og han hadde innsett: «Slik kan det ikke fortsette, det må bli bedre!»

Da Herren nå kommer forbi, klatrer han opp i et morbærtre, for han vil se denne hellige mannen. Men han tenker ikke at Herren vil se ham. Og hva gjør Herren? Han får øye på ham i treet og roper til ham: «Sakkeus, skynd deg og kom ned! For i dag må jeg bli i ditt hus» (Luk 19,5), og går med glede inn i huset hans.

Sakkeus har sikkert tenkt: «Nå kommer han til å ta meg i skrifte og vise meg alt det onde jeg har gjort.» Men ikke et ord om alt dette. Tvert imot sier Jesus: «I dag er frelse blitt dette huset til del, siden også han er en Abrahams sønn» (Luk 19,9).

Og det er bare Sakkeus selv som sier: «Se, Herre! Halvdelen av det jeg eier, gir jeg til de fattige. Og har jeg presset penger av noen, skal jeg gi det firedobbelt igjen» (Luk 19,8). Frelseren krever det ikke av ham, men samvittigheten hans gjør det – den var først blitt vekket og var nå blitt stilt. Det er av glede han sier: «Se, Herre! Halvdelen av det jeg eier, gir jeg til de fattige.» Og han har uten tvil holdt det også.

Det samme ser vi i lignelsen om den bortkomne sønnen. Da han kom tilbake, hadde han sløst bort alt og ødslet formuen sin på skjøger. Men da han vender tilbake til faren med et sønderknust hjerte, hva gjør faren da? Ikke et eneste ord til bebreidelse kommer over hans lepper. Han faller til og med sønnen om

[1]Ordet «Synd ikke mer!» sa Jesus til kvinnen som var grepet i ekteskapsbrudd (Joh 8,11), ikke til synderinnen i Luk 7.

halsen, kysser ham og roper: «La oss være glade! For denne sønnen min var død og er blitt levende, han var tapt og er blitt funnet» (Luk 15,23–24). Så blir det fest, men ingen hører et ord til bebreidelse.

Og hva gjør Herren selv på korset? Ved siden av ham henger et menneske som til da har ført et forbrytersk liv, men som ved Kristi tålmodige lidelse kommer til erkjennelse og sier: «Vi med rette, for vi får det vi fortjener etter våre gjerninger. Men han har ikke gjort noe galt» (Luk 23,41). Til slutt vender han seg til Herren med de ordene: «Jesus, husk meg når du kommer i ditt rike!» (Luk 23,42). Han erkjenner: «Dette er Messias!»

Og hva gjør Herren? Han sier ikke: «Skal jeg tenke på deg? Slik og slik har du båret deg at!» Han holder ikke syndene hans fram for ham. Nei, han sier bare: «I dag skal du være med meg i Paradis!» (Luk 23,43).

Slik viser Herren oss hva vi skal gjøre med en fattig synder som kanskje ennå i dag har levd skammelig, men som er knust og sønderknust og full av redsel over syndene sine. Da skal vi ikke kaste bort et ord på bebreidelse og straff, men løse ham fra syndene og trøste ham. Den som gjør det, skiller først og fremst evangeliet fra loven.

Slik gjorde også de hellige apostlene. Jeg minner bare om fangevokteren i Filippi. Han var nettopp i ferd med å ta sitt eget liv, å begå en forferdelig dødssynd, og da sier Paulus bare til ham: «Gjør ikke deg selv noe ondt! For vi er her alle» (Apg 16,28).

Hele natten hadde han allerede hørt Paulus og Silas lovprise Gud, og han hadde uten tvil fått en god erkjennelse allerede da. Nå ber han om lys, faller skjelvende ned for føttene til Paulus og Silas og roper: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?»

De sier ikke til ham: «Først må du gjøre det og det, først må du kjenne anger.» Nei, de sier bare: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!» (Apg 16,30–31). De innbyr ham bare til å ta imot nåden, for troen er ikke noe annet enn å ta imot nåden.

Hør nå Luther. Jeg vil ikke så mye vise dere steder der han krever at evangeliet skal forkynnes rent og klart for fattige syndere; hør heller hvordan han trøstet en mann som var falt i en stor og tung synd. Det var Spalatin, født 1482, en prektig mann som hadde vært med og hjulpet til i reformasjonsverket. Han ble kirkeråd hos kurfyrsten av Sachsen, bodde i Altenburg og var en nær venn av Luther.

Nå hadde Spalatin vært med og rådet en prest til å gifte seg med stemoren til sin avdøde hustru. Det er helt mot Guds ord, og det var så mye verre fordi apostelen Paulus i 1 Kor 5 beskriver et lignende tilfelle og samtidig sier at det er et slikt hor som ikke engang nevnes blant hedningene.

Da den gode Spalatin fikk øynene opp for dette, ville han ikke la seg trøste. Luther fikk høre at han var helt nedtrykt. Ingen trøst ville feste seg hos ham. Han mente at når han hadde kjent Guds ord så godt og allerede erfart Guds trøst så rikt, kunne ingen trøst lenger gjelde for en som ham.

Hvordan trøstet så Luther denne mannen? Luther skriver: «Til den ærverdige herre i Kristus, herr Georg Spalatin, superintendent for kirkene i Meissen,

den mest trofaste hyrde i Altenburg, sin elskede i Herren: Guds nåde og fred i Kristus og Den Hellige Ånds trøst! Amen.

Min aller kjæreste Spalatin, jeg har hjertelig medlidenhet med dere og ber vår Herre Kristus inderlig om at han vil styrke dere og gi dere et glad mot. Jeg ville gjerne vite – og spør også flittig etter det – hva det er som tynger dere, og hvordan det står til med svakheten deres. Nå forteller noen meg at det ikke er annet enn sorg og tungsinn i ånden over en ekteskapssak, der en sogneprest har tatt sin avdøde hustrus stemor til ekte og latt seg vie til henne.

Er det slik, ber jeg dere så inderlig jeg kan, for vår Herre Kristi skyld, at dere ikke vil bygge på dere selv og på hjertets tanker og følelser, men høre meg, deres bror, som taler med dere i Kristi navn. Ellers vil sorgen ta overhånd og drepe dere, etter Paulus' ord i 2 Kor 7,10: ‹Verdens bedrøvelse virker død›.

Det har jeg selv ofte erfart, og i 1540 også med magister Philipp i Weimar. I landgrevens sak hadde tungsinnet og sorgen allerede tatt livet av ham, men Kristus vakte ham opp igjen ved min munn. La oss nå si at dere har syndet i dette, og at skylden delvis er deres, fordi dere kanskje har godkjent et slikt ekteskap.»

Luther sier altså: Jeg vil innrømme at dere har begått en alvorlig synd i dette. Spalatin hadde jo godkjent ekteskapet og rådet til at det ble inngått. – «Ja, jeg vil si mer: Selv om dere hadde begått flere og større synder i denne og andre saker enn Manasse, Judas konge, hvis forargelse og ugjerninger ikke kunne leges så lenge hans etterkommere levde, helt til Jerusalem ble ødelagt – mens deres forargelse er ganske lett og dessuten timelig, så den nok lar seg rette opp – ja, selv om dere hadde skylden, sier jeg: Ville dere da gremme dere til døde over det og ved dette mordet synde enda grovere mot Gud?»

Han vil si: Dette ekteskapet kan oppløses igjen, for det er slett ikke noe rett ekteskap. Synden ville være større om Spalatin nå fortvilte over Guds nåde enn den var da han rådet til å inngå ekteskapet. For den mest forferdelige synden er alltid å fortvile over Guds nåde, fordi det alltid betyr å gjøre Gud til en løgner. – «Det er mer enn nok at dere har gjort feil i dette. La derfor synden ikke bli sittende ved dere, men la den gå forbi, og legg av den sorgen som er en enda mye større synd.» – Det vil si: at han ikke vil gi slipp på denne sorgen.

«Hør den salige trøsten som Herren holder fram for dere ved profeten, når han sier i Esek 33,11: ‹Så sant jeg lever, jeg har ikke behag i synderens død, men i at han vender om og lever.› Mener dere da at Herrens hånd er blitt for kort bare for dere (Jes 59,1)? Eller har han bare overfor dere sluttet å være nådig og barmhjertig (Sal 77,10)? Eller er dere den første som med sin synd har stelt det så ille til at vi ikke lenger har en yppersteprest som kan ha medlidenhet med oss i vår skrøpelighet? Eller synes dere det er underlig og nytt at et menneske som lever i kjødet og er omgitt av så mange djevlers utallige piler, av og til blir såret eller felt til jorden?»

Luther vil si: Hvorfor undrer du deg over at du har falt så dypt? Slikt hender. Det forferdelige er bare når vi ikke vil reise oss igjen, når vi ikke vil krype til nådestolen som fortapte og fordømte syndere.

«Det virker på meg, min kjære Spalatin, som om dere ennå har liten erfaring i striden mot synden, den onde samvittigheten, loven og dødens redsler. Eller så har Satan tatt fra øynene og hukommelsen deres all den trøsten dere noen gang har lest i Skriften – den trøsten som dere visste å minne dere selv om så lenge dere var utenfor anfektelsen og rustet på det aller beste: hva Kristi embete og velgjerninger er. Ja, han har revet ut av hjertet deres alle de vakre kristne prekenene om Guds nåde og barmhjertighet, som er vist oss i Kristus – prekener som dere har lært, formant og trøstet andre med i glad ånd og med stort og frimodig mot. Eller så har dere sannelig hittil bare vært en svak synder, som bare visste om helt små og ubetydelige feil og svakheter.»

Luther kan bare finne to forklaringer på at Spalatin nå er så utrøstelig. Enten har han tidligere ikke erkjent sin syndenød og elendighet godt nok og ikke sett hvor stor en synder han er av naturen – og så måtte det først komme et slikt grovt fall for at han skulle se hvor stor en synder han er. Eller så må Satan ha skjult all trøsten for ham, så han ikke så den.

Hadde du rett forstått hvor forferdelig ditt hjertes fordervelse er overfor Gud, ville du ikke vært så utrøstelig. Du ville ha tenkt: Ja, kilden er så ond, derfor har slikt vann måttet flyte ut av den.

«Derfor er min trofaste bønn og formaning at dere vil slå følge og holde dere til oss som er virkelige, store og forherdede syndere.» – Spalatin skulle komme inn i selskapet der de virkelige, store og fordømte synderne er, og Luther mente at han selv hørte hjemme der. – «Så dere ikke gjør Kristus liten og ringe for oss, som om han bare kunne hjelpe mot oppdiktede, ringe og barnslige synder.» – Når vi gjør synden vår liten, gjør vi Kristus liten. Det blir da det samme som å si: Han kan nok tilgi små synder, men ikke store. – «Nei, nei, det ville ikke være godt for oss. Han er Frelseren og Forløseren fra virkelige, store, tunge og fordømmelige overtredelser og misgjerninger, ja, fra de aller største og verste, kort sagt: fra alle synder sammen.»

Den som har begått en slik synd og ikke bryr seg om den, kan ikke Kristus hjelpe; men den som tar den til hjertet, er allerede hjulpet. – «Slik trøstet doktor Staupitz meg en gang, da også jeg lå syk på dette hospitalet og i samme anfektelse som dere nå.» – Luther gikk selv til Staupitz og klaget sin nød for ham.

Han falt aldri i grove, åpenbare synder; det var først og fremst hjertesyndene han hadde å stri med. Gud hadde gitt ham en overmåte rik erkjennelse av menneskets fordervelse. – «‹Å›, sa han, ‹dere vil være en malt synder og derfor bare ha Kristus som en malt frelser.›» – En malt frelser vil jeg ikke ha; derfor må jeg ikke undre meg over at jeg er en ekte, virkelig synder.

«Dere må riktig venne dere til å tro at Kristus er en sann frelser, og at dere på den andre siden er en sann synder. For Gud spøker ikke og driver ikke med oppdiktede ting. Nei, det var ham bitter alvor da han sendte sin enbårne Sønn til verden og ga ham for oss alle (Rom 8,32; Joh 3,16). Slike og lignende tanker, hentet fra Skriftens trøsteord, har den lede Satan tatt fra hukommelsen deres, så dere ikke kan minnes dem nå i den store angsten og tungsinnet deres.

Derfor, for Guds skyld, lån meg øret og hør, bror, hvordan jeg, deres bror, synger glad. Jeg står utenfor deres sorg og tungsinn og er sterk – og det for

at dere, som er svak og jaget og skremt av djevelen, skal kunne støtte dere til meg og reise dere opp, til også dere er reist opp igjen og kan trosse djevelen og synge frimodig: ‹Hardt støtte du meg for at jeg skulle falle, men Herren hjalp meg› (Sal 118,13). Tenk dere nå at jeg er Peter, som rekker dere hånden og sier til dere: ‹I Jesu navn – stå opp og gå!› (Apg 3,6). Å, min kjære Spalatin, hør og tro de ordene som Kristus taler til dere ved meg.» – Kristus taler ved meg, fordi jeg holder hans ord fram for dere.

«For jeg farer ikke vill, det vet jeg» – Luther sier ikke dette om seg selv som person. Men fordi han holder Guds ord fram for Spalatin, står Kristus i ham overfor Spalatin og taler til ham – «og enda mindre taler jeg noe djevelsk. Nei, Kristus taler ved meg (fordi jeg holder hans ord fram for dere) og befaler dere å adlyde og tro deres bror i felles tro. Han selv løser dere fra denne og alle synder. Så tar vi del i syndene deres og hjelper dere å bære dem.»

Når en prest gir avløsning for synder som er skriftet for ham, tar han disse syndene med på sin egen samvittighet. Men han kan trygt gjøre det. Den som kom til ham, har kanskje skriftet de mest gruoppvekkende synder for ham med et knust hjerte; da kan han trygt løse ham og si: Dette vil jeg stå til ansvar for overfor Gud på den store dagen. Og Gud vil si: «Det var rett. For han kom til deg med en knust samvittighet, og da skulle han ikke ha annet enn evangeliet.»

«Se derfor til at også dere tar del med oss i vår trøst, som er sann, viss og varig. Herren selv har befalt oss å gi dere den, og har også befalt dere å ta imot den av oss. For likesom det går oss til hjertet at dere plages så jammerlig av tung sorg, slik mishager det ham enda mye mer (for han er nådig og barmhjertig, langmodig og rik på miskunn, og han angrer det onde, Joel 2,13).»

Du skal ta del i våre synder, men du skal også ta del i vår trøst. Gud har ikke behag i at en er sønderknust og flittig anstrenger seg for å bli i denne sønderknuselsen og angeren. Nei, har lovens hammer knust oss, da skal vi også flykte fra Moses og gå til Kristus; det er den rette veien.

«Avvis derfor ikke den som trøster dere og forkynner Guds vilje, og som hater og fordømmer sorgen og tungsinnet deres som Satans plager. La ikke djevelen få male og framstille Kristus for dere annerledes enn han i sannhet er, men tro Skriften, som vitner om ham at ‹til dette ble Guds Sønn åpenbart, for at han skulle gjøre ende på djevelens gjerninger› (1 Joh 3,8). Tungsinnet deres er en djevelens gjerning, som Kristus vil gjøre ende på, om dere bare ville la ham. Dere har hatt angst nok, dere har sørget nok, dere har angret nok, ja mer enn nok (slå derfor ikke trøsten fra dere, la dere hjelpe og så videre).»

For en vidunderlig utleggelse! Med djevelens gjerninger mener en vanligvis de forferdelige, grove syndene, men Luther regner også tvilen og tungsinnet med, som den største synden. Kristus er ikke kommet for å fylle oss med sorg, men med fred og glede i Den Hellige Ånd.

«Se nå, min kjære Spalatin, av hvor trofast et hjerte jeg handler og taler med dere. Jeg vil regne det som den største gunst dere kan vise meg, om dere gir rom hos dere for denne min trøst, det vil si Herren Kristi egen avløsning, tilgivelse og oppreisning.»

Det er takken han ønsker for den møyen han har gjort seg ved å sette seg ned og skrive dette brevet, sikkert under inderlig bønn til Gud, og attpåtil mens han var på reise (det er datert i Zeitz).

«Gjør dere det, vil dere, når det blir bedre med dere, selv måtte si og bekjenne at dere med en slik lydighet har båret fram for Herren det kjæreste og mest velbehagelige offer, som det står skrevet i Sal 147,11: ‹Herren har behag i dem som frykter ham, som venter på hans miskunn.› (Og Sal 34,19: ‹Herren er nær hos dem som har et nedbrutt hjerte, og han frelser dem som har en knust ånd›; og Sal 51,19: ‹Offer for Gud er en nedbrutt ånd. Et nedbrutt og knust hjerte vil du, Gud, ikke forakte.›)

Derfor, la den lede djevelen bare fare og pakke seg med sin sorg! Han har bedrøvet oss sårt for deres skyld og ville gjerne ødelegge også den gleden vi har i Herren, ja, om han kunne, sluke oss alle på én gang. Men Kristus, vår Herre, refser ham og skal refse ham – han styrke, trøste og bevare dere ved sin Ånd. Amen. Trøst også deres hustru med disse og bedre ord; jeg har dessverre ikke tid til å skrive et brev til. Zeitz, 21. august 1544. Deres Martin Luther.»

Jeg ville gi dere dette brevet i sin helhet. Jeg håper dere har likt det så godt at dere vil lese det ofte. Og tenk særlig på det når en slik bedrøvet og trøstesløs synder en gang kommer til dere mens dere står i embetet. Les da dette brevet og forbered dere på å behandle en slik synder virkelig evangelisk. Luther innrømmer at Spalatin har syndet, men han visste: Nå gjelder det for Guds skyld ikke å si noe som kunne fare som en pil inn i den stakkars Spalatins hjerte.

Hør nå et brev som Luther allerede i 1516 skrev til augustinermunken Spenlein, som ikke kunne finne ro når det gjaldt hans nådestand. Også han hadde tidligere vært i augustinerklosteret i Wittenberg. Alle som kjenner Luthers skrifter, regner dette som et helt prektig brev. En undrer seg over at han allerede da kunne skrive slik. Det er bare gull og honning!

Luther skriver altså til Georg Spenlein: «Jeg ville gjerne vite hvordan det står til med sjelen deres – om den en gang er blitt lei av sin egen rettferdighet og lengter etter å være glad og frimodig i Kristi rettferdighet. For i våre dager går fristelsen til formastelighet sterkt omkring hos mange, og særlig hos dem som av all makt vil være rettferdige og fromme. De kjenner ikke Guds rettferdighet, som er gitt oss i Kristus så overmåte rikt og for intet. Derfor strever de med å gjøre godt i seg selv, helt til de får tillit til at de kan bestå for Gud, rett smykket med dyder og fortjenester – noe som umulig kan skje.

Da dere var hos oss, hadde dere denne meningen, ja, denne villfarelsen, og det hadde jeg også. Jeg strider ennå mot denne villfarelsen og er ennå ikke helt kvitt den.

Derfor, min kjære bror: Lær Kristus, og det den korsfestede. Lær å lovsynge ham og å fortvile helt over dere selv.» – Han vil si: «Undre dere ikke over at dere ikke finner noe verdig hos dere, men bare synd. Lær å lovsynge Kristus og å fortvile helt over dere selv, som over et menneske som det ikke er noe godt å finne hos, bortsett fra når Gud en gang har gjort noe godt gjennom ham.»

Han skal ikke trakte etter å få en slik egen rettferdighet at han ikke lenger ser ut til å være en synder. Det ville være frekt av en som kjente Guds ord; det ville være å fornekte Frelseren.

«Men si til ham: Du, min Herre Jesus, er min rettferdighet, men jeg er din synd. Du har tatt på deg min og gitt meg din. Du har tatt på deg det du ikke var, og gitt meg det jeg ikke var. Vokt deg så du ikke stadig trakter etter en så stor rettferdighet at du ikke lenger vil synes for deg selv å være en synder, ja, ikke lenger vil være det. For Kristus bor bare i syndere.»

Walch, utgiveren av Luthers skrifter, har en merknad her, men det sier seg selv hva som menes. De som er frekke syndere, vil nettopp ikke være syndere. De tenker: «Det er menneskelig svakhet! Mennesket er nå engang født slik.» Og når de av og til spiller fromme, er det bare hykleri. «Vi er slike fattige syndere», sier de – men da mener de ikke de syndene som Den hellige skrift taler om.

De sier nok: «Vi er nå engang også svake mennesker» – og den ene drikker, den andre horer, den tredje stjeler! Alt dette skal bare være svakhet! Men Kristus bor sannelig bare i syndere, nemlig i dem som er syndere i sine egne øyne. Før bodde Kristus blant englene, nå ville han også bo i synderne. Derfor kom han til denne jorden.

«For derfor kom han ned fra himmelen, der han bodde i de rettferdige, for at han også skulle bo i synderne. Tenk over denne hans kjærlighet, så vil dere se hans aller søteste trøst. For hvis vi skal komme til ro i samvittigheten ved egen møye og plage, hva skulle han da dø for?»

For et herlig ord! Den som er urolig for syndene sine, er en dåre om han ikke i all hast flykter til Kristus, men tenker: «Min onde samvittighet viser jo at jeg ikke skal komme til Gud.» Nei, den viser dette: Du skal komme til Jesus, og da skal du få en glad samvittighet, så du dag og natt, når du står opp og når du legger deg, kan prise Gud med et glad hjerte. For hvorfor døde ellers Kristus for deg?

Når du altså ser at du har begått den og den synden igjen, og ikke vet råd – og du skal heller ikke vite råd av deg selv, men det finnes en som vet råd – så gå bare til Jesus!

«Derfor skal dere finne fred bare i ham, ved en frimodig fortvilelse over dere selv og deres gjerninger.» Et merkelig ord: «ved en frimodig fortvilelse over dere selv»! Og likevel er det sant! Når en fattig synder ser på seg selv, fortviler han; når han ser på Jesus, er han frimodig.

«Lær også av ham at slik som han har tatt imot dere og gjort syndene deres til sine og sin rettferdighet til deres, slik skal også dere tro dette fast, som det sømmer seg. For forbannet er den som ikke tror det!» Dette er det aller vakreste evangelium jeg kan forkynne. For dermed er det sagt: Kristus er kommet for hver enkelt, hvert menneskes synd har han båret, hver enkelt kaller han til seg, hver enkelt skal tro på ham, hver enkelt skal glede seg over ham og være viss på at alle hans synder er tilgitt, og være viss på at når han dør, skal han dø salig.

Forelesning 13

9. januar 1885

Kjære venner! Skal en forkynner virkelig utrette noe med forkynnelsen sin, må han først og fremst forkynne Guds ord, og det rent og klart. Mange forkynnere i vår tid tier om visse lærer som verden tar anstøt av, i den gode mening at de ikke vil volde tilhørerne sine anstøt. Men det er en svært stor villfarelse. Ingen veltalenhet, aldri så høy og glødende, kan gjøre et menneske til en sann kristen; det kan bare Guds ord. Det alene skaper bot, tro og gudsfrykt og bevarer oss i dem helt til enden.

Det andre som trengs for at en forkynner skal utrette noe med prekenene sine, er at han ikke bare selv tror det han forkynner for andre, men at sjelen hans er full av de sannhetene han forkynner, så han går opp på prekestolen med brennende lengsel etter å øse ut sitt hjerte for tilhørerne. Han må være begeistret for saken sin, i ordets rette mening. Da er det som om ordene bryter fram som flammer gjennom munnen hans fra en sjel full av ild.

Med dette er det ikke sagt at forkynnerens levende tro først gir Guds ord dets kraft og liv. For Herren sier jo uttrykkelig: «De ordene jeg har talt til dere, er ånd og er liv» (Joh 6,63), og forfatteren av Hebreerbrevet: «Guds ord er levende og virksomt og skarpere enn noe tveegget sverd. Det trenger igjennom helt til det kløver sjel og ånd, ledd og marg, og dømmer hjertets tanker og råd» (Hebr 4,12).

Men når forkynneren forkynner det han selv så ofte har erfart i sitt eget hjerte, finner han også lett de rette ordene til å overbevise tilhørerne – ord som går til hjertet fordi de kommer fra hjertet. Det gamle, vakre ordtaket sier: *Pectus disertum facit*, «hjertet gjør veltalende». Med det menes ikke den kunstige, regelrette veltalenheten, men den sunne åndelige kunsten å tale slik at ordene tenner i tilhørernes hjerter.

For når tilhørerne merker at det er forkynneren fullt og hellig alvor med det han forkynner, drar det dem med uimotståelig makt, og de følger det han lærer i prekenene sine, med den mest spente oppmerksomhet. Derfor hender det også at mange enfoldige forkynnere med mindre gaver og mindre lærdom virker mer enn de mest begavede og grundig lærde mennene.

Å, måtte dere, mine kjære venner, derfor først og fremst være virkelig levende og ivrige kristne som gløder for sannheten! Det er den utrustningen som trengs for at en med tiden også kan bli en mektig forkynner med en ånd som tilhørerne ikke kan stå imot – slik apostlene viste. Folk visste ikke hvor det kom

fra, men forkynnelsen til disse enfoldige mennene gjorde et så veldig inntrykk på dem.

Med dette er det slett ikke sagt at store gaver og grundig teologisk lærdom ikke skal regnes høyt – tvert imot. For når det til forkynnerens levende tro også kommer store gaver og grundig lærdom, blir han et stort og dugelig redskap i Guds hånd.

Gud legger ikke til side noen av de naturlige gavene eller noe av det vi har tilegnet oss ved naturlig flid, når vi går inn i hans tjeneste. Nei, han renser det, lutrer det og tar det i sin tjeneste. Derfor har det også skjedd store ting i Guds rike og er nådd store resultater der store gaver og grundig lærdom var parret med levende tro.

Jeg minner dere bare om apostelen Paulus, som var den eneste lærde blant apostlene. Han har arbeidet mer og virket mer enn alle de andre, som han selv vitner. Jeg minner dere videre om den store reformatoren Luther. Hadde han bare vært en troshelt og ikke samtidig en så stor, høyt begavet og lærd mann, ville han aldri ha blitt den reformatoren som utførte sin tids største verk, og det så herlig.

Derfor vil jeg minne dere om at dere dag og natt i studietiden bør strebe etter å nå det høyeste målet i alle grener av teologien, ikke bare i den læremessige, men også i den praktiske. Det ønsker jeg dere av hele mitt hjerte! Måtte dette ønsket bli oppfylt! Da skal det vise seg på dere hvor viktig begge deler er: en levende tro og gode gaver, forent med troskap og flid. La dette være nok om det.

Tro ikke at dette var en innledning. Nei, det skulle bare være et forord. Måtte dette ordet, om det enn er talt i svakhet, finne en god plass hos dere! Til det hjelpe dere Den Hellige Ånd! For store, store ting avhenger av at dere, kjære venner, ikke bare går ut i verden som lysbærere, men også som verdens lys – riktignok ikke ved direkte opplysning, men gjennom Ordet. La oss nå gå over til vårt emne.

Den første delen av den åttende tesen har vi allerede gjennomgått: at Guds ord ikke blir delt rett når en forkynner loven for dem som allerede er forferdet over sine synder. I dag går vi over til den andre delen av tesen, som sier oss at Guds ord ikke blir delt rett når en forkynner evangeliet for dem som er sikre i sine synder.

Det ene er like farlig som det andre. Den som bringer en sikker synder evangeliets trøst, eller som i alle fall preker så generelt til forsamlingen at de sikre synderne – ved forkynnerens skyld – mener at denne evangeliske trøsten gjelder dem, gjør usigelig skade. Han kan preke hele skarer inn i helvete i stedet for inn i himmelen. Nei, evangeliet er ikke for de sikre synderne.

Vi kan riktignok ikke hindre at de sikre synderne kommer i kirkene våre og hører evangeliet. Men det er nettopp forkynnerens kunst å bringe hele den evangeliske trøsten i sin fulle sødme, og likevel slik at de sikre synderne merker: «Denne trøsten gjelder ikke deg.» De må merke det på hele måten forkynneren legger det fram på. Hør nå noen skriftbevis.

> Gi ikke hundene det hellige, og kast ikke deres perler for svin. De vil bare tråkke dem ned med føttene sine, og snu seg mot dere og rive dere i stykker. (Matt 7,6)

Et bemerkelsesverdig ord! Hva er så det hellige? Det er nettopp Kristi ord. Og hva er perlene? Evangeliets trøst, nåden, rettferdigheten og saligheten som forkynnes i det. Om dette skal vi ikke si noe til hundene, evangeliets fiender, og heller ikke til svinene, som vil bli i syndene sine og søker sin himmel og salighet i syndens søle.

> Selv om den ugudelige blir tilbudt nåde, lærer han likevel ikke rettferdighet, men gjør bare urett i rettvishets land; for han ser ikke Herrens herlighet. (Jes 26,10)[1]

Det er helt forgjeves at jeg tilbyr den ugudelige nåde. Han mener at han ikke trenger nåde, eller han tror at han allerede har den fullt ut. Han innbiller seg at de små syndene han har gjort seg skyldig i, for lengst er tilgitt, eller at det for lengst har grodd gress over dem. Jeg skal altså ikke forkynne evangeliet for ham; det er ikke annet enn et tilbud om nåde, og det hjelper ham likevel ikke.

For et ugudelig menneske som vil bli i syndene sine, «ser ikke Herrens herlighet» – enten det er grove eller fine synder. For djevelen kan binde meg, ikke bare med skitne, grove synder, men også med ganske fine tråder: med hovmod, misunnelse, kjærlighetsløshet og så videre. Slike folk ser slett ikke hvilken stor skatt de blir tilbudt. De forstår ikke læren om å bli frelst av nåde. Enten vil de ikke ha den, eller så misbruker de den på det skammeligste.

De tenker: «Å, hvis det er nok til salighet at en bare skal tro, så er også mine synder tilgitt. Blir jeg som jeg er, kommer jeg likevel til himmelen. Jeg tror også på min Herre Jesus.» Den forkynneren som har skylden for at den sikre synderen misbruker evangeliet slik, lesser på seg stor skyld og stort ansvar overfor Gud.

> Den mette vraker honning, men for den sultne er alt bittert søtt. (Ordsp 27,7)

Jeg kan sette fram honning så mye jeg vil for den som allerede har spist seg mett; han får avsmak for denne maten. Men for den sultne smaker den herlig. Evangeliet, som er så søtt som honning, skal vi derfor bare forkynne for de sultne sjelene. De som ikke er sultne, skal ha det bitre, nemlig loven.

Vårt første forbilde i dette er vår kjære Herre Jesus Kristus. Følg ham i evangeliene, så finner dere at hver gang han kommer sammen med de sikre synderne – og det var på den tiden sikkert de selvrettferdige fariseerne – har han ikke en gnist av trøst for dem. Han kaller dem slanger og ormeyngel, roper et tidobbelt ve over dem, avslører deres avskyelige hykleri og dømmer dem til helvete, til den evige fordømmelsen som de ikke kan unnslippe. Enda han visste at det var nettopp disse menneskene som skulle nagle ham til korset, sier han dem sannheten uten frykt.

Det må forkynnerne merke seg. Dere må forkynne loven i all dens skarphet for de sikre, ryggesløse synderne, for fiendene og hyklerne, selv om dere på

[1] Walther bygger på Luthers oversettelse. NB 88/07: «Dersom den ugudelige får nåde, så lærer han ikke rettferdighet. I rettvishets land gjør han urett, og han ser ikke Herrens høyhet.»

forhånd vet at det vil gå dere som det gikk Herren Kristus. Jeg mener ikke at vi kan bære det han har båret; vi kan ikke drikke det begeret han har drukket. Men vi skal få merke folks fiendskap. De vil opptre åpent mot oss, eller de vil stadig arbeide mot oss i det skjulte.

Men det hjelper ikke: Har forkynneren slike folk foran seg, får han forkynne dem loven og ingenting annet. Og når han preker til hele forsamlingen, må de tenke: «Oss mener han ikke, men de skinnhellige; for dem skal evangeliet være.»

Riktignok sier Herren også: «Kom til meg, alle», men han føyer straks til: «som strever og har tungt å bære» (Matt 11,28). Dermed gir han til kjenne at han ikke innbyr de sikre synderne. De ville bare spotte ham om han holdt fram sin åndelige, himmelske rikdom for dem.

En gang kom en rik ung mann til ham og spurte: «Gode mester, hva skal jeg gjøre for å arve evig liv?» Da avviser han først tittelen «gode mester», fordi denne unge mannen var selvrettferdig og mente at han selv var en god mester. Det var ikke oppriktig ment. Hadde han holdt Kristus for Guds Sønn og verdens Frelser og trodd på ham, og derfor kalt ham den gode mester, da hadde alt vært i orden. Men fordi han bare kaller Herren slik av smiger, avviser Herren det.

Og hva gjør så Herren? Han stiller ham spørsmålet: «Hva står skrevet i loven? Hvordan leser du?» Da svarer den unge mannen ivrig med hovedordet i loven og sier: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand, og din neste som deg selv!»

Og Herren sier: «Du svarte rett. Gjør dette, så skal du leve!» «Å», sier han, «alt dette har jeg holdt fra jeg var ung.» Han vil si: «Vet du ikke om annen lære, er du likevel ingen vis mann; dette visste jeg fra før. Jeg trodde jeg skulle få helt andre opplysninger av deg. Hva er det så jeg mangler?»

Sier Herren da: «Du mangler troen»? Slett ikke! Han har jo et elendig, sikkert og selvrettferdig menneske foran seg. Derfor forkynner han ham ikke et eneste ord evangelium. Han måtte først få ham til å erkjenne sin egen elendighet, enda Herren i sin allvitenhet visste på forhånd at alt var forgjeves med ham. Men Gud gjør mye ut fra sin kjærlighet, for at mennesket en gang i dommen ikke skal kunne unnskylde seg. Gud vil si: «Det og det har jeg gjort med deg, og du avviste det likevel.»

Herren Kristus fortsetter nå og sier: «Vil du være fullkommen, da gå og selg det du eier, og gi det til de fattige. Så skal du få en skatt i himmelen. Kom så og følg meg!» Så heter det: «Men da den unge mannen hørte dette, gikk han bedrøvet bort, for han hadde stor rikdom.»

Han gikk bort med slått samvittighet, for samvittigheten sa ham uten tvil: «Dette er riktignok en annen lære enn den jeg har kjent til nå. Det kan jeg ikke gjøre. Eiendelene mine er grodd fast ved hjertet mitt. Skal jeg gjøre det, lar jeg heller være å følge ham. Jeg vil ikke dra omkring i landet med ham som en tigger.» Ja, samvittigheten sa ham nok også: «Etter denne Kristi lære er du et fordømt menneske, og målet ditt er helvete.»

Det var dette Herren ville; det var det målet han ville nå med denne mannen. Om mannen senere omvendte seg eller ikke, vet vi ikke. Det får være som det vil.

Vi har her et forbilde på hvordan vi skal forholde oss til slike syndere som ennå er sikre og selvrettferdige. Her hører den skarpeste loven hjemme. Vi kan riktignok ikke gi et slikt pålegg som Kristus, herrenes Herre. Men vi har spørsmål nok vi kan legge fram for dem, så de godt kan innse: «Du er ennå helt nedsunket i synder, du er ennå et fortapt menneske!» (*Se Matt 19 og Luk 10.*)

Det samme ser vi hos apostlene. Hver gang de forkynte, forkynte de først loven, så det gikk tilhørerne gjennom hjertet. Se på Apg 2: I den første pinseprekenen stiller Peter først tilhørerne sine fram som Kristi mordere, og det stakk dem i hjertet. Forferdet spør de: «Hva skal vi gjøre, brødre?» Da sier apostelen Peter til dem: «Omvend dere, og la dere alle døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse» (Apg 2,37–38). Han forkynner dem evangeliet og sier at også de kan finne tilgivelse for alle sine synder, også de mest forferdelige.

Og slik finner vi apostlene overalt, ikke bare i Jerusalem, men også i Aten, Korint, Efesus og andre steder. Overalt forkynner de først omvendelse og så troen, for de visste at det som oftest var sikre syndere de hadde foran seg, som ennå ikke hadde erkjent sin naturlige, syndige elendighet. Men de var ikke bare skarpe med loven mot dem som ikke hadde hørt noe om kristendommen, men også mot dem som ville være kristne, men likevel var sikre i syndene sine.

Et bemerkelsesverdig eksempel har vi i de to siste kapitlene i Andre Korinterbrev. Der skriver den hellige apostelen: «For jeg frykter for at jeg kanskje ikke skal finne dere slik jeg ønsker, når jeg kommer – og at dere skal finne meg slik dere ikke ønsker, at det skal være strid, misunnelse, vrede, selvhevdelse, baktalelse, sladder, oppblåsthet, uorden» (2 Kor 12,20).

Han vil si: «Dere tenker at jeg skal forkynne dere evangeliet, men dere kommer til å undre dere når jeg kommer og dere hører hva jeg skal forkynne for dere.» Og han taler ikke om skurkestreker, hor, tyveri, banning og mord, men om alle slags syndere, også om hyklerne, slik de ennå finnes i alle kristne menigheter.

Vers 21: «Jeg frykter for at min Gud igjen skal ydmyke meg blant dere, og at jeg skal måtte sørge over mange av dem som tidligere har syndet og ikke har omvendt seg fra den urenhet, utukt og skamløshet de har drevet på med.» Nå levde de riktignok ikke lenger i hor og utukt, men de hadde levd i det før. De var blitt kristne bare ved en forstandsmessig overbevisning, men hadde ikke omvendt seg. Med munnen bekjente de seg til kristendommen, men det var ingen hjertetro; de var ikke gjenfødt og fornyet ved Den Hellige Ånd.

> Det er nå tredje gang jeg kommer til dere. På to eller tre vitners ord skal enhver sak stå fast. Til dem som før har syndet og til alle de andre, har jeg sagt det før, ved mitt annet besøk hos dere, og nå i mitt fravær sier jeg det igjen på forhånd: Når jeg nå kommer tilbake, vil jeg ikke vise skånsel. (2 Kor 13,1–2)

Her har vi et herlig eksempel for en forkynner. Når folk i ro og mak begynner å drive med alt mulig syndig og mener at alle må holde dem for gode kristne så lenge de bare fortsatt går i kirken og til den hellige nattverd, da må forkynneren merke: Nå er det tid for å holde loven fram for dem igjen. Ellers går jeg sorgløs i min ro mens tilhørerne mine farer til helvete, og så anklager de meg en gang på den ytterste dag og sier: «Det er din skyld at vi må lide pine!»

Apostelen måtte tenke: «Når jeg står fram i denne menigheten, er det alltid noen sikre der, og dem må jeg skremme opp.» I den ugudelige, sodomittiske tiden brydde han seg ikke om at de ble hans fiender. Han sa det til dem på forhånd: «Jeg vil ikke vise skånsel. Jeg vil forkynne dem fordømmelsen til helvete rett i ansiktet og refse dem som folk som beviselig fortsatt synder mot samvittigheten og likevel vil regnes som kristne.»

Slik må heller ikke vi forkynne evangeliet for sikre syndere, men loven. Først må vi preke dem inn i helvete, og først da kan vi preke dem inn i himmelen. Først må vi ved forkynnelsen vår føre tilhørerne dit at de dør, og først da kan de bli ført til livet ved evangeliet. Først må vi føre dem dit at de merker at de er dødssyke, og så må vi gjøre dem friske ved evangeliets trøst.

Først må vi ved loven avsløre deres egen rettferdighet og vise hvilket skittent klesplagg den er, og så må de ved evangeliet bli kledd i Kristi rettferdighets kledning. Først må vi føre dem dit at de av hjertet sier: «meg fortapte og fordømte menneske», som det står i katekismen, så de deretter ved evangeliet blir ført dit at de av glede roper: «Å, jeg salige menneske!» Først må de gjøres til intet ved loven, så til noe ved evangeliet, til pris for Guds nåde.

Riktignok kan vi ikke foreskrive synderne hvor dyp boten skal være. For Den hellige skrift viser at boten har vært svært forskjellig hos dem den forteller ble omvendt. Men noe av botens bitterhet må enhver ha erfart, ellers vil han aldri smake noe av evangeliets sødme. Og når den kjære Gud, for å føre et menneske til salighet, har latt ham komme til troen uten mye angst og redsel, tar han det alltid igjen senere.

De som den kjære Gud har ført raskt til tro og frimodighet, må han stadig på ny senke ned i virkelig sorg over syndene deres; ellers faller de fra. Slik sier også Herren om dem som tror til en tid: Såkornet skjøt raskt opp i hjertet deres, og troen vokste snart; de tok imot ordet med glede, men det hjalp dem ikke (Luk 8,13). Evangeliets sødme hjelper dem ikke når hjertets fjellgrunn ikke er slått i stykker til sand.

Vi har riktignok lagt merke til at alle som allerede i begynnelsen har gått gjennom svært stor og dyp sorg, er blitt de beste og mest stødige kristne. De beste prestene og de beste teologene er også de som Gud allerede i ungdommen senket ned i angstens og nødens flom, og som den kjære Gud virkelig satte i angst og nød for saligheten deres.

Det ser vi blant annet hos den kjære Luther. Han fikk betrodd det største verket som kunne utføres på hans tid: reformasjonen. Uten at han selv ante det, forberedte Gud ham – ikke ved å gjøre ham riktig klok eller gi ham stor menneskekunnskap, heller ikke ved at han straks fikk en riktig klar erkjennelse av Guds ord (den hadde han heller ikke i begynnelsen, før Den Hellige Ånd ga ham det rette lyset).

Nei, Gud førte ham dit at han kastet seg på kne og kjempet med Gud, og at han kom i en slik angst og redsel at han hvert øyeblikk sto i fare for å falle i gudsbespottelse. Men det var den rette skolen for en reformator.

Det samme ser vi hos Flacius, som uten tvil var den største teologen på sin tid ved siden av Luther, men som dessverre senere falt i villfarelser og ikke lot

seg overbevise. Også han sto lenge ved fortvilelsens avgrunn. Luther tok seg av ham helt til Flacius endelig kunne ta imot evangeliets trøst.

Også om Johann Gerhard, den største dogmatikeren, leser vi at han allerede som gymnasiast kom i den dypeste angst og nød og ble værende i den over et år, så ingen kunne trøste ham, til endelig Johann Arndt, hans åndelige lege, trøstet og helbredet ham. Men da han var kommet ut av denne helvetesangsten og hadde erkjent seg selv som en elendig synder, ble han en stor mann.

Og om vi kjente historien til alle de store teologene – det meste av den er ikke kommet fram i dagen og blir først kjent i evigheten – ville vi se at alle disse store mennene først er blitt små og intet. Da de så var kommet ut av angsten og nøden, begynte å tro evangeliet og ble andre mennesker, ble de store – de store redskapene for Gud som vi ser i Guds rike.

Det står ille til med en ung mann som er kommet til «tro» på Guds ord bare ved en tørr forstandsmessig overbevisning. Har han et skarpt hode, kan han lett komme i fare for å ta til seg alle slags villfarelser og bli en vranglærer, for han er aldri kommet i den rette hjerteangsten.

Men den som har erfart Ordets kraft, den som har gått gjennom en sann og alvorlig bot, følger ikke så lett sitt hjertes svikefulle dyp, for han kjenner det og stoler ikke på det. Derfor holder han seg til Ordet når fornuften hans begynner å tale, og byr den å tie.

Gud gi at dere ikke bare har hørt dette og ikke bare får bruk for det når dere en gang står i embetet, men at dere også erfarer det i deres egen sjel.

Hør nå hva Luther vitner om dette, først fra hans utleggelse av noen kapitler i Andre Mosebok: «For evangeliet er ikke en preken for grove, rå og ville syndere som lever uten noen andakt, men det er en trøst for de bedrøvede sjelene (Matt 11,28). For det er en fin mat som krever en sulten sjel. Derfor synger også den kjære jomfru Maria i sin lovsang (Luk 1,53): ‹Hungrende mettet han med gode gaver.› Ellers faller den gale pøbelen over det, og alle vil de være evangeliske og kristne brødre, og så stifter de sekter og alle slags ulykker. Djevelen ta slike brødre!»

Når jeg foreholder en annen noe og han blir harm, viser han at han ikke er en sann kristen. For en kristen tar imot en bebreidelse med saktmodighet, også når den er ugrunnet. Det undrer ham ikke stort at noen tiltror ham noe slikt, for han vet at så lenge et menneske er i sin naturlige tilstand, kan en ikke vente noe godt av det. Har den kristne ikke gjort det han ble beskyldt for, bekjenner han: «Gud være lovet! Det er jeg ikke skyldig i.»

«En kristen er ikke frekk, vill og rå, men samvittigheten hans er sky, motløs og forsagt. Synden biter dem, og de frykter Guds vrede, djevelen og døden.» – Et viktig ord! Etter Luther er de som synden ikke biter, sikkert ikke kristne – de som ikke står i kamp med sin synd, og som kanskje til og med spør: «Hva gjør jeg da galt?»

Men, du stakkars menneske, når du taler slik, står det sørgelig til med deg. For er du en sann kristen, tenker du: «Ja visst går syndene over mitt hode, ikke bare den gangen jeg ennå ikke var omvendt, men også nå. Det tror jeg ikke bare

fordi jeg vet det fra Bibelen, men fordi jeg også daglig erfarer hvilket ondt hjerte jeg har, og hvor skrøpelig den gamle Adam er.»

«For et slikt knust og forpint hjerte smaker Herren Kristus godt. Likeså smaker forløsningen fra synd, død, djevel og helvete godt for dem som sitter fast i døden og kjenner en slik nød og gjerne vil ha ro. Den får de når hjertet har troen; men samtidig kjenner de også hvor skrøpelig den gamle Adam er.»

Videre skriver Luther i skriftet «Om konsilene og kirken»: «Mine antinomister preker svært fint og (jeg kan ikke tenke annet) med virkelig alvor om Kristi nåde, om syndenes forlatelse og alt annet som er å si om artikkelen om forløsningen.» – Antinomistene var, som dere vet, elevene til Johann Agricola fra Eisleben. Han lærte at en ikke skulle forkynne loven i kirken, for den hørte hjemme på rådhuset, ved galgen og så videre.

«Men denne følgen flykter de fra som fra djevelen: at de skulle tale til folk om den tredje artikkelen, om helliggjørelsen, det vil si om det nye livet i Kristus. For de mener at en ikke skal skremme eller bedrøve folk, men alltid preke trøsterikt om nåden og syndenes forlatelse i Kristus, og for all del unngå disse og lignende ord: Hører du, du vil være en kristen og likevel fortsatt være ekteskapsbryter, horejeger, fyllesvin, hovmodig, gjerrig, ågerkar, misunnelig, hevngjerrig, ondskapsfull og så videre? I stedet sier de: Hører du, er du ekteskapsbryter, horkar, gjerrigknark eller en annen synder – bare du tror, er du salig og trenger ikke frykte loven; Kristus har oppfylt alt. Kjære, si meg: Er ikke det å innrømme forutsetningen og nekte følgen? Ja, det er nettopp å ta Kristus bort og gjøre ham til intet i det samme øyeblikket som han blir forkynt høyest.»

Så grovt vil nok ingen av dere gjøre det, men en kan lett komme inn på det. Når en riktig vil trøste dem som er i angst og nød, og som mener at de er for store syndere og har syndet for lenge, tar en sats og priser nåden: «Om du hadde begått hele verdens synd, om du var en Judas eller en Kain, om du hadde forfulgt Jesus, trenger du likevel ikke tvile på Guds nåde.»

Det er helt riktig, men det må legges fram slik at den ryggesløse synderen må merke: «Dette handler bare om slike folk, det hører bare til dem som er forferdet og bedrøvet, men ikke til slike som deg, som tenker: Det går nok over.» Derfor, ta dere i vare, for Guds skyld! Når dere tar fatt på å forkynne evangeliet, så tal slik at dere ikke gjør synderne sikre og blir forkynnere og opprettholdere av synden.

«Og det er alt ja og nei i én og samme sak. For en slik Kristus er intet og ingensteds, som skulle være død for slike syndere som ikke etter syndenes forlatelse slutter med syndene og fører et nytt liv.» – Dette må ikke misforstås, som om Kristus ikke var død for alle syndere. Men han døde ikke for å gjøre synderne sikre.

«Slik preker de Kristus fint med nestoriansk og eutykiansk logikk, så Kristus både er og likevel ikke er, og de er nok gode påskepredikanter, men skammelige pinsepredikanter.» – Merk dere dette! Det er godt om dere er gode påskepredikanter som riktig vet å sette alt i rett lys: Kristi seier over synd, død, djevel og helvete. Men dere skal også være gode pinsepredikanter, som sier til folk:

«Du må omvende deg, og så kommer Den Hellige Ånd med sin nåde og trøster, opplyser og helliggjør deg.»

Til fullkommen helliggjørelse kommer vi ikke her, men det må begynne, og det må vokse. For den som ikke vokser, går tilbake, og den som går tilbake, holder til slutt helt opp med å bruke det Gud har gitt ham, og dør helt bort.

«For de preker intet om Den Hellige Ånds helliggjørelse og levendegjørelse, men bare om Kristi forløsning. Men Kristus (som de forkynner høyt, som rett er) er jo Kristus og har vunnet forløsning fra synd og død for at Den Hellige Ånd skal gjøre oss til nye mennesker av den gamle Adam, så vi er døde for synden og lever for rettferdigheten, som Paulus lærer i Rom 6,2 ff. – her på jorden begynner og vokser og der fullendes. For Kristus har ikke bare fortjent nåden for oss, men også gaven, Den Hellige Ånd, så vi ikke bare skulle ha syndenes forlatelse, men også holde opp med synden (Joh 1,16–17). Den som nå ikke holder opp med synden, men blir i sitt tidligere onde vesen, må ha en annen Kristus, fra antinomistene. Den rette Kristus er ikke der, om så alle engler ropte bare: Kristus! Kristus! – og han må fordømmes sammen med sin nye Kristus.»

Slik skriver en Luther, som i hele kristenheten er kjent som det største vitnet om hvor stor og rik Guds nåde i Kristus er, en mann som hadde den gaven å trøste som få i kristenheten. Men han var ingen ensidig mann. Samtidig er han skarp og veldig når han forkynner loven. Da skåner han ingen. Alle de sikre slår han med «ve»-staven.

I «Visitasinstruksen» fra 1528 skriver Luther: «Nå finner vi i læren blant annet særlig denne feilen: Selv om noen preker om troen, som vi skal bli rettferdige ved, blir det ikke vist tydelig nok hvordan en skal komme til troen. Og nesten alle unnlater et stykke av den kristne lære – og uten det kan ingen forstå hva tro er eller betyr.»

Når jeg bare roper til folk: «Tro, bare tro på Kristus, så blir dere salige!», skjønner de slett ikke hva jeg vil. Jeg må først komme med lovens øks og torden. Og når de så ser på meg og tenker: «Ja, er det slik, hvordan står det da til med oss? Ve oss!» – da kommer evangeliets trøst.

«For Kristus sier i Luk 24,47 at det i hans navn skal forkynnes omvendelse og syndenes forlatelse. Men mange taler nå bare om syndenes forlatelse og sier ingenting eller lite om omvendelse. Men uten omvendelse er det ingen syndenes forlatelse; syndenes forlatelse kan heller ikke forstås uten omvendelse. Og når en forkynner syndenes forlatelse uten omvendelse, følger det at folk innbiller seg at de allerede har fått syndenes forlatelse, og blir dermed sikre og fryktløse. Det er en større villfarelse og synd enn alle villfarelser før vår tid har vært, og det er sannelig å frykte, som Kristus sier i Matt 12,45, at det siste blir verre enn det første.»

For et bemerkelsesverdig utsagn! Før Luther sto fram, hersket bare loven. De stakkars menneskene var i angst og redsel. Da Luther så var kommet til erkjennelse av evangeliet, forkynte han dette søte evangeliet for disse stakkars, knuste synderne.

Men det misforsto mange og tenkte: «Vil vi preke som Luther, må vi preke om troen hver søndag, og om rettferdiggjørelsen og rettferdigheten uten gjer-

ninger.» Da sa Luther at dette var en større villfarelse enn den forrige. Når en forkynner bare preker om troen og tier om loven, fører han tilhørerne inn i en så forferdelig tilstand at de mener at de slett ikke trenger omvendelse, så de til slutt ikke lenger er til å hjelpe.

«Derfor har vi undervist og formant sogneprestene om at de, som de har plikt til, skal forkynne hele evangeliet og ikke det ene stykket uten det andre. For Gud sier i 5 Mos 4,2 at en ikke skal legge noe til hans ord eller trekke noe fra. Og prestene nå for tiden skjeller ut paven for at han har lagt mye til Skriften – noe som dessverre er altfor sant! Men disse, som ikke forkynner omvendelse, river et stort stykke ut av Skriften og taler imens om kjøttspising og lignende små ting. Riktignok skal heller ikke de forties i rett tid, for tyranniets skyld, for å forsvare den kristne frihet. Men hva er dette annet enn det Kristus sier i Matt 23,24: å avsile myggen, men sluke kamelen?

Derfor har vi formant dem til å formane folk flittig og ofte til omvendelse, til å ha anger og sorg over sine synder og til å forferdes over Guds dom. Og de skal heller ikke forsømme det store og nødvendige stykket av omvendelsen. For både Johannes og Kristus refser fariseerne hardere for deres hellige hykleri enn vanlige syndere. Slik skal prestene refse de grove syndene hos den vanlige mann, men der det er falsk hellighet, formane langt hardere til omvendelse.»

Det er ikke å forkynne loven kraftig når en bare preker mot de grove lastene; da skaper en bare fariseere. Riktignok må det også skje.

Forelesning 14

16. januar 1885

Kjære venner! Det lutherske folket mente – i det minste før i tiden – at hele forskjellen mellom den lutherske og den reformerte kirke lå i at lutheraneren ber «Fader vår» og den reformerte «Vår Fader», og at den lutherske kirke bruker hele oblater, mens den reformerte bruker vanlig brød som brytes. Skylden for denne grufulle uvitenheten lå hos de utro tjenerne i vår kirke. De har forsømt folket på det skammeligste. Med slik uvitenhet var det sannelig ikke noe under at de stakkars lutheranerne til slutt fant seg i en union med de reformerte.

Nå har det en tid vært annerledes. Nettopp den unerte kirke, som først ble innført med makt i Preussen, har fått det kjære lutherske folket til å tenke på skillet mellom den reformerte og den lutherske kirke igjen.

Da unionen ble innviet i 1817, utgav Claus Harms, prest og professor i Kiel, 95 nye teser til reformasjonsfesten. I den 95. tesen skriver han: «Nå skal det holdes bryllup for å gjøre den lutherske kirke, denne fattige tjenestepiken, rik.» «Men», legger han til, «gjør det endelig ikke over Luthers grav! Da blir hans ben levende, og da – ve dere!» Og det har slått til.

Nå vet nesten ethvert noenlunde opplært luthersk barn at skillet mellom den lutherske og den reformerte kirke sannelig er stort, og at det gjelder hovedartiklene i den kristne lære. Nå vet det lutherske folket meget godt dette: Lutheraneren holder fast ved Jesu Kristi evig sanne ord: «Dette er mitt legeme, og dette er mitt blod!» Derfor tror han også at Kristi legeme og blod er virkelig og sant til stede i den hellige nattverd, at de deles ut og tas imot av nattverdgjestene.

De reformerte tolker derimot disse solklare ordene annerledes og sier: «Dette betyr Kristi legeme, dette betyr hans blod.» Derfor påstår de også at Kristi legeme og blod er like langt borte fra den hellige nattverd som himmelen er fra jorden; for Kristus er etter deres mening nå innesluttet i himmelen og er ikke å vente på jorden igjen før på den ytterste dag.

Nå vet hele det lutherske folket at den hellige dåp etter Skriften – altså etter den evige sannhets bok – er et gjenfødelsens bad, et middel som Den Hellige Ånd bruker når han virker gjenfødelsen ovenfra. De reformerte påstår derimot at dåpen bare er et tegn, bare et symbol, bare et bilde på det som allerede har skjedd i mennesket.

Nå vet hele det lutherske folket at Kristi menneskelige natur ved den personlige forening med guddommen også har fått guddommelige egenskaper: den har fått del i allvitenhet, allmakt, allestedsnærvær og retten til å bli tilbedt. De reformerte påstår derimot at forskjellen mellom mennesket Kristus og andre mennesker bare er en gradsforskjell: Han har riktignok høyere gaver, men også de høyeste som hans menneskelige natur eier, er bare skapte gaver.

Nå vet hele det lutherske folket at Faderens nåde etter Den hellige skrift er allmenn, at Sønnens forløsning er allmenn, og at Den Hellige Ånds virksomme kall ved Ordet likeså er allment. Den reformerte kirke lærer derimot en partikularisme og påstår med største bestemthet at Gud allerede har skapt den største delen av menneskene til evig fordømmelse og derfor fra evighet har bestemt dem til den evige død.

For en forferdelig, grufull lære i det klare lyset fra det saligste, dyrebare evangelium! Kort sagt: Enhver lutheraner vet nå at skillet mellom den lutherske og den reformerte kirke er grunnleggende – at det ikke ligger i utkanten, men i sentrum.

Hvordan kan det da ha seg at så mange som vil være lutheranere, likevel lar seg fange i unionens garn?

Hvordan kan de som vil være lutheranere, bli rolig værende i unionens nødtilstand – i en kirke som ikke Kristus, men en jordisk konge har grunnlagt, en kirke der man ikke fører samme tale, slik apostelen vil ha det i 1 Kor 1, der man ikke er forenet i samme sinn og samme tanke, og der det ikke er én tro, én dåp og ett håp, slik apostelen sier om Jesu Kristi kirke i Ef 4? Hva kommer det av?

Det kommer nettopp av at man mener at den reformerte kirke – hvor mange og store villfarelser den enn har – i hovedsaken likevel er enig med den lutherske, og at forholdet er et helt annet enn mellom den lutherske og den pavelige kirke. Det siste er nok sant.

Men Gud gi at den reformerte kirke bare var enig med oss i hovedsakene! Da ville den snart bli enig med oss også i noen mindre viktige punkter. Men det er nettopp dette den reformerte kirke mangler: det rette svaret på spørsmålet «Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?»

Nettopp i læren om rettferdiggjørelsen, denne hovedlæren i den lutherske kirke, er den ikke enig med oss og viser ikke den rette veien til nåden og saligheten. Det er det svært få som ser i dag.

Alle reformerte og alle sektene som stammer fra den reformerte kirke, sier: «Ja, mennesket blir frelst av nåde alene.» Men ser man etter hvordan de går fram i praksis, merker man snart at de nok har denne teorien, men ikke gjennomfører den. De viser tvert imot den motsatte veien. Den neste tesen, som vi kommer til i kveld, oppfordrer oss til å gå nærmere inn på dette.

Tese IX

For det femte blir ikke Guds ord delt rett når man ikke viser de syndere som loven har rammet og forferdet, til Ord og sakrament, men lærer dem å kjempe seg til nådestanden ved bønn og strid – det vil si å be og kjempe helt til de føler at Gud har tatt dem til nåde.

Dette er felles lære for alle reformerte og alle reformerte sekter. Til dem hører også baptistene, metodistene, de såkalte albrechtsfolkene (Det evangeliske samfunn), episkopalene og presbyterianerne. Alle disse er bare grener på det store reformerte kirketreet, og de lærer alle det som vår tese fordømmer. Hos dem hører man ikke den rene evangeliske lære om hvordan en fattig, forskrekket synder kan bli viss på at han har en nådig Gud. Denne veien viser ingen av disse sektene oss.

Men for at vi skal bli guddommelig visse på hvordan Guds ord her blir delt rett, la oss se på noen eksempler fra Skriften. La oss se hvordan de hellige apostlene gjorde det. De var jo drevet og fylt av Den Hellige Ånd, og derfor delte de uten tvil Guds ord rett og viste de forskrekkede synderne den rette veien til ro, til fred og til visshet om at de var i nåden.

Og for at det ikke skal være noen tvil igjen, vil vi nettopp ta for oss de største og groveste syndere og se hvordan apostlene behandlet dem.

I Apg 2 får vi høre hvordan apostelen Peter behandlet folk som bare noen uker før hadde skreket: «Korsfest, korsfest ham!» Disse elendige menneskene, som foran Pilatus' domhus hadde skreket: «Bort med Jesus! I galgen med denne forbannede! Da vil vi mye heller ha Barabbas!» – nettopp dem hadde nysgjerrigheten ført dit der det store underet skjedde, da Den Hellige Ånd ble utgytt. De hørte suset, som av et veldig vindstøt, og ville se hva det var.

Her ser vi at Peter først irettesetter spotterne, som sa at apostlene var fulle av søt vin. Han viser dem at utgytelsen av Den Hellige Ånd ikke er noe annet enn en oppfyllelse av profeten Joels spådom. Så forteller han hvordan Herren Kristus har lidt, er død og oppreist, og hvordan han til slutt for opp til himmelen. Og så slutter han med ordene: «Så skal da hele Israels folk vite for visst at Gud har gjort ham både til Herre og til Messias, denne Jesus som dere korsfestet.»

Det var en fryktelig lovpreken, så korte disse ordene enn var. Derfor heter det i v. 37: «Men da de hørte dette, stakk det dem i hjertet.» Apostelens ord gjennomboret hjertet deres; det var for dem som om apostelen hadde stukket en dolk i hjertet på dem. De skalv og ble forferdet. Guds Ånd presset på og fikk dem til å innse hvilken fryktelig synd de hadde begått: De hadde korsfestet sin egen Messias. «Og de sa til Peter og de andre apostlene: Hva skal vi gjøre, brødre?»

Hva gjør så apostelen? Sier han: «Nå må dere forbedre dere selv, dere må erkjenne synden deres enda bedre, dere må falle på kne og rope om barmhjertighet! Kanskje Gud ennå hjelper dere, kanskje han tar imot dere»? Ingenting av det! Han sier til dem: «Omvend dere, og la dere alle døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse.»

Metanoeite (μετανοεῖτε), «bli av et annet sinn!» Det er helt tydelig den andre delen av omvendelsen som menes her, nemlig troen. Ordet «omvend dere» står altså her bare for én del av omvendelsen, for loven hadde allerede gjort sitt verk på disse tilhørerne.

Apostelen Peter var langt fra å søke frelsen i å jage dem inn i enda større nød, angst og skrekk. Nå, da hjertet deres var gjennomstunget, nå var det nok; nå var de forberedt til å høre det saligste evangelium og ta imot det i hjertet. Derfor sier apostelen nå til dem: «Dere må bli av et annet sinn, dere må tro evangeliet

om denne korsfestede, dere må slippe alle villfarelsene deres, og dere må straks la dere døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse.»

Og de lar seg døpe. Apostelens svar til dem er altså dette vitnesbyrdet: «Syndene deres er tilgitt. Nå er alt godt. Gud husker ikke lenger deres fryktelige synder.»

Han legger til: «så skal dere få Den Hellige Ånds gave. For løftet tilhører dere og deres barn, og alle dem som er langt borte, så mange som Herren vår Gud kaller til seg. Også med mange andre ord vitnet han, og han formante dem og sa: La dere frelse fra denne vrange slekt! De som nå tok imot hans ord, ble døpt. Og den dagen ble det lagt til omkring tre tusen sjeler.»

Det var altså alt; mer krevde ikke apostelen av dem. De skulle bare ta imot hans ord og trøste seg med disse søte trøsteordene, dette løftet om syndenes forlatelse, livet og saligheten.

Her hører vi ikke det minste om slike framgangsmåter som sektene bruker nå – det skal vi høre mer om. Dette er den første prekenen Peter holdt etter at han så å si kom rett fra Den Hellige Ånds verksted. Han gikk fram med troens høyeste inderlighet, og slik vant han tre tusen sjeler med én eneste preken og førte dem til ro, til fred og til visshet om saligheten.

I v. 42 heter det videre: «De holdt urokkelig fast ved apostlenes lære og ved samfunnet, ved brødsbrytelsen og ved bønnene.» Det var altså ikke bare en flyktig hete som var vakt, slik svermerne ofte framkaller den nå, når de reiser omkring og holder såkalte vekkelsesmøter (revivals). Nei, det gikk dem dypt inn i hjertet og forandret hele hjertet deres. De ble glade og frimodige, og nå tok de på seg all den vanære og forfølgelse, alle de lidelser som de sanne kristne måtte tåle den gang. Dette er det første eksemplet fra apostlenes praksis.

Det andre er omvendelsen til fangevokteren i Filippi. Den blir fortalt i Apg 16. Det første eksemplet gjaldt jøder; her hører vi om en hedning, og det om en virkelig ugudelig hedning.

I v. 19–20 heter det: «Men da hennes herrer» – herrene til tjenestepiken som Paulus hadde drevet en spådomsånd ut av – «så at deres håp om inntekt forsvant, grep de Paulus og Silas og dro dem av sted til torget for å stille dem for retten. De førte dem fram for styresmennene og sa: Disse mennene skaper stor uro i byen vår. De er jøder.» Det var deres politikk, for jødene var hatet og foraktet overalt.

V. 21: «og de forkynner skikker som vi ikke har lov til å ta imot eller leve etter, vi som er romere.» Dette fornemme folket ville være av bedre støpning enn andre nasjoner.

V. 22: «Folkemengden reiste seg også imot dem. Styresmennene rev da klærne av dem og befalte stokkeslag.» Det skjedde helt uten rettergang. V. 23–24: «Da de hadde gitt dem mange slag, kastet de dem i fengsel, og befalte fangevokteren å passe godt på dem. Da han fikk en slik ordre, satte han dem i det innerste fangerommet og satte føttene deres fast i stokken.»

Fangevokteren hadde slett ikke fått befaling om å sette dem i det innerste fangerommet og legge føttene deres i jern. Men han gjorde det med lyst. Om apostlene var satt fast med rette eller ikke, visste han ikke, men det var ham helt likegyldig. Han var et umenneske!

V. 25: «Men ved midnattstid holdt Paulus og Silas bønn og sang lovsanger til Gud, og fangene hørte på dem.» Det hørte uten tvil også fangevokteren, og allerede det gjorde i alle fall et veldig inntrykk på ham. Han hadde uten tvil ventet at de nå ville sitte i fangehullet og skjære tenner og forbanne ham, men nå hørte han dem synge og prise Gud. Da må han ha tenkt: «Det er merkelige menn! Slike folk har du aldri hatt i tukthuset ditt før!»

V. 26–27: «Da kom det med ett et sterkt jordskjelv, så fengselets grunnvoller ristet. Og straks sprang alle dørene opp, og lenkene falt av alle fangene. Fangevokteren for da opp av søvne. Da han så at dørene til fengselet sto åpne, trakk han sverdet og ville ta sitt liv, for han trodde at fangene var rømt.»

For romerne var ikke til å spøke med. En fangevokter sto selv ansvarlig for at fangene ikke slapp unna. Og var det særlig farlige folk, kunne det koste ham hodet om han lot dem slippe ut. Han trodde ikke på noen Gud som skulle dømme ham, og derfor tenkte han: «Hva hjelper livet deg når du likevel snart blir dømt til døden? Da er det bedre at du gjør det av med deg selv.»

V. 28: «Men Paulus ropte med høy røst og sa: Gjør ikke deg selv noe ondt! For vi er her alle.» For et inntrykk det må ha gjort på fangevokteren! Han hadde satt apostlene i det innerste fangerommet, og i stedet for å bli vrede og hevne seg på ham, kommer de ham i møte og roper: «Gjør ikke deg selv noe ondt, vi er her alle!»

Av apostlenes sanger hadde han uten tvil forstått så mye at dette var folk som ville fortelle folket hvordan de kunne finne en lykkelig lodd på den andre siden av dødsriket. I sin store angst ber han nå: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?» (v. 30).

Hadde apostlene vært svermere, ville de ha sagt: «Ja, kjære venn, det går ikke så fort! Vi må foreskrive deg en stor og lang kur før et så ugudelig, forbannet menneske som du kan bli frelst.» Men ikke et ord om det! De så at den stakkars mannen var beredt for evangeliet. Han er ennå like ugudelig som før. Han hater ennå ikke synden. Om alt det sier han ingenting. Han vil bare slippe straffen for synden og få en lykkelig, salig lodd på den andre siden av graven.

Men tross alt dette leser vi i v. 31–33: «De sa da: Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus! De talte da Herrens ord til ham og til alle som var i hans hus. Og samme time på natten tok han dem med seg og vasket dem etter slagene. Og straks ble han døpt med alle sine.»

Samme natt blir han omvendt, kommer til tro og til visshet om nåden og forsoningen med Gud. Han blir et kjært Guds barn. Og hva har apostlene brukt? Ikke noe annet enn at de forkynte ham evangeliet uten forbehold. Helt uten vilkår sier de: «Tro på Herren Jesus Kristus.»

Her ser vi hvilken praksis apostlene hadde. Og hver gang Ordet hadde virket troen, fulgte dåpen straks etter. Apostlene sa ikke: «Nå må vi først ta deg gjennom et langt kurs, så du lærer å kjenne alle den kristne troens artikler nøye og grundig, og så må vi gi deg en prøvetid der du kan vise at du holder mål» – ingenting av det slaget! Fangevokteren ber om dåpen, fordi han vet at han ved den blir tatt opp i Kristi rike, og de gir ham den også.

Sammenlign nå dette med den praksisen den reformerte kirke følger i dag – og med det mener jeg alle de sektene som er gått ut fra den reformerte kirke. Hvis de så en luthersk prest gjøre det slik, ville de rope: «Den ugudelige, lettsindige presten! Hvordan kan han gjøre slik? Han skulle da først ha innprentet synderen: Du må først føle nåden i hjertet ditt. Men ingenting av det! Han trøster mannen og døper ham attpåtil!»

Men dette er bibelsk, dette er luthersk. For den lutherske kirke er ikke noe annet enn den bibelske kirke, som ikke vil vike fra Bibelen, verken ta noe fra eller legge noe til, men stå fast på Guds ord. Det er hennes øverste grunnsetning, og den gjennomfører hun også i all sin lære og i sin praksis.

Til slutt leser vi i v. 34: «Han førte dem opp i sitt hus og dekket bord for dem. Og han gledet seg, etter at han med hele sitt hus var kommet til troen på Gud.» Han gledet seg, og han hadde grunn til det.

Det han ville si, var dette: «Før hadde jeg ingen Gud, før var jeg uten håp i denne verden. Nå har jeg en Gud og Frelser som har forløst meg, som har kjøpt meg med sitt dyre Guds blod, og som har gitt meg løftet om at han skal komme igjen og ta meg inn i sitt herlighetsrike.» Dette var altså det andre eksemplet jeg har vist dere fra apostlenes praksis når det gjaldt å føre et menneske til visshet om nåden.

Nå kommer vi til eksemplet med apostelen Paulus selv. Han hadde vært et så skammelig menneske at han forfulgte de kristne på det aller grusomste. Hvordan ble han så omvendt? Han beskriver det selv aller vakrest i Apg 22. I v. 1–2 heter det: «Brødre og fedre! Hør på det jeg nå har å si til mitt forsvar. Da de hørte at han talte til dem på det hebraiske språk, holdt de seg enda mer stille.»

Nesten hver gang han sto fram offentlig, fortalte han om sin omvendelse, særlig når han talte til jøder. Her talte han hebraisk for å vekke tilhørernes oppmerksomhet. Den gang var det svært få som forsto hebraisk fullt ut, men Paulus forsto det, for han var en lærd mann. Nå ble det helt stille, så de ikke skulle miste et ord.

V. 3: «Jeg er jøde, født i Tarsus i Kilikia, men oppfostret i denne byen. Ved Gamaliels føtter ble jeg opplært etter de strenge kravene i den lov som vi har fra fedrene. Og jeg var nidkjær for Gud, som dere alle er i dag.» Han vil si: «Jeg var også et slikt menneske som dere ennå er.»

V. 4: «Denne Veien» – det vil si denne troen – «forfulgte jeg til døden, og jeg bandt og kastet i fengsel både menn og kvinner.» V. 5: «Det kan både ypperstepresten og hele eldsterådet bevitne. Av dem fikk jeg også brev med til brødrene i Damaskus, og jeg reiste dit for å føre dem som var der, i lenker til Jerusalem, for at de skulle bli straffet.» Han tvang dem altså med pinsler og tortur til å fornekte og spotte Kristus.

V. 6–9: «Men da jeg var på veien og nærmet meg Damaskus, da strålte plutselig ved middagstider et sterkt lys fra himmelen om meg. Og jeg falt til jorden og hørte en røst som sa til meg: Saul, Saul, hvorfor forfølger du meg? Jeg svarte: Hvem er du, Herre? Og han sa til meg: Jeg er Jesus fra Nasaret, han som du forfølger. De som var med meg, så lyset, men røsten av ham som talte til meg, hørte de ikke.»

Paulus skulle vite at det var ham det gjaldt. Han alene hørte røsten, og derfor nevner Kristus også navnet hans. V. 10: «Jeg sa da: Hva skal jeg gjøre, Herre?

Og Herren sa til meg: Reis deg opp og gå inn i Damaskus! Der skal det bli talt til deg om alt det du er bestemt til å gjøre.» Han skulle ikke omvendes ved noe annet enn Ordet. Frelseren preker ikke noe om omvendelse for ham her. Hva han måtte gjøre for å bli frelst, skulle han få vite gjennom et menneske.

V. 11–13: «På grunn av glansen av dette lyset kunne jeg ikke se. De som var med meg, leide meg da ved hånden, og jeg kom inn til Damaskus. Og en mann ved navn Ananias, en gudfryktig mann etter loven, som hadde godt vitnesbyrd av alle jødene som bodde der, kom til meg, stilte seg foran meg og sa: Saul, bror, se opp! Og i samme stund fikk jeg synet igjen og så opp på ham.»

Herren hadde vist seg for Ananias og gitt ham beskjed om hva han skulle si når han kom til Saulus. Allerede når Ananias kommer inn til ham, kaller han Saulus sin bror.

V. 14–16: «Han sa til meg: Våre fedres Gud har utvalgt deg til å kjenne hans vilje og til å se Den Rettferdige og høre røsten av hans munn. For du skal være hans vitne for alle mennesker om det du har sett og hørt. Og nå, hva venter du på? Stå opp og la deg døpe og få dine synder vasket bort, og påkall Herrens navn!»[1]

Ananias sier altså ikke: «Først må du be og føle nåden!» Nei: «La deg først døpe, nå som du har lært Herren Jesus å kjenne, og la syndene dine bli vasket bort ved det! Og påkall så Herren Jesu navn!» For dette er den rette nådeordningen: ikke først be om Guds nåde; først den som har Guds nåde, kan be rett.

Her har vi altså Herrens egen praksis, og han må da vel vite hvordan man skal gå fram med fattige syndere. Så snart Saulus ble forskrekket, kom Herren straks med sin trøst. Han krevde ikke at Saulus først skulle føle alt mulig, men lot ham ganske enkelt få høre ordet om nåden. Så føyer han den hellige dåp til som et segl. Av dette ser vi hvordan en rett Kristi tjener må gå fram når han vil føre syndere som loven har knust, til visshet om Guds nåde.

Men hvordan gjør sektene det? De gjør det stikk motsatte. Først forkynner de riktignok også loven, og det med stor skarphet. Det gjør de helt rett i. Det gjør vi også, det har også apostlene gjort, og det har Kristus gjort. Galt er det bare at de vanligvis maler helvetes pinsler så sanselig at de mer setter fantasien i sving enn når ned til hjertets dypeste grunn. De forkynner riktignok ofte loven med dens fryktelige trusler helt utmerket, men ikke etter dens åndelige mening.

Hos de fleste sektene mangler nettopp dette: De gjør ikke folk til fattige, fortapte og fordømte syndere som vet: «Ja, jeg hører hjemme i helvete.» De får dem heller til å tenke: «Det er da for fryktelig at Gud truer så forferdelig for slike synders skyld.»

Den som ikke ved loven får et menneske til å kle helt av seg sin egen rettferdighet og tenke: «Å, jeg er et elendig, ugudelig menneske; hjertet mitt synder dag og natt med onde lyster, onde tanker og onde begjær, med skammelige sinnelag og ønsker av alle slag!» – den som ikke fører et menneske dit, har ikke forkynt loven rett.

[1] Walther følger Luthers oversettelse her; NB har «idet du påkaller hans navn!».

En prest må føre mennesket så langt at det like til sin død ikke stoler på seg selv et eneste skritt, men bekjenner: «Jeg er en elendig skapning! Det gode jeg gjør, kommer ikke fra meg, men fra vår kjære Gud. Men det er jeg som ennå ødelegger, forgifter og forsurer det gode Gud vil gjøre gjennom meg.» Lyder det ikke slik i hjertet, er mennesket ennå ikke rett forberedt for evangeliet.

Men det verste ved sektene er ennå ikke at de ikke forkynner loven slik de burde. Når de har jaget noen inn i skrekk og angst, forkynner de ham ennå ikke evangeliet. Nei, de ville mene at det var den mest fryktelige synd å trøste et slikt menneske med en gang.

I stedet sier de til den stakkars mannen alt han må foreta seg for kanskje likevel å komme til nåde: hvor lenge han nå må be, hvor lenge han må kjempe, stride og rope, til han endelig kan si: «Å, nå føler jeg det, jeg har Den Hellige Ånd og Guds nåde» – til han kan reise seg og rope: «Halleluja!»

Og for at han skal komme riktig fort dit, sier metodistpredikantene i en større forsamling: «Nå vil vi knele rundt deg og rope til Gud om at han må tilgi deg syndene dine.» Noen ganger er det forgjeves, andre ganger varer det i uker og måneder.

Er en ærlig og tilstår: «Å, jeg føler bare avmakt og idel onde tilbøyeligheter i meg», så svarer de ham: «Ja, da står det ennå sørgelig til med deg! Du må be og stride!» – helt til han endelig har fått en følelse. Da sier de: «Gud være lovet! Nå er du kvitt synden! Nå er det godt! Du har gjennomgått botskampen. Nå er du et barn av Gud og hans nåde.»

Men dette er en falsk grunn. Den følelsen kan jo ha en helt annen årsak. Den kan være den fysiske virkningen som predikantens livaktige skildring har framkalt, og ikke Den Hellige Ånds vitnesbyrd.

Derfor er det også mange oppriktige sjeler som stadig veksler: Den ene gangen tror og føler de at de har Herren Jesus, den neste at de har mistet ham; den ene gangen mener de at de står i nåden, den neste at de er falt ut av nåden. Ve slike stakkars sjeler hvis de i dødsstunden ikke har noen følelse av nåden og tenker: «Ve deg, du er fordømt og fortapt i evighet!» Hvor ofte kan ikke det skje!

Likevel tviler vi ikke på at Den Hellige Ånd kommer slike stakkars sjeler i møte – sjeler som har vært i så dårlige hender – slik at de kaster all sin kamp og strid og alt sitt strev over bord, kaster seg i fanget på Guds frie nåde og så dør salig. Men det er da ikke den metodistiske prekenens gode virkning, men Den Hellige Ånds virkning til tross for metodistprekenen.

Av alt dette ser vi nå at denne forkjærte praksisen bygger på tre store og fryktelige villfarelser.

Den første: Sektene tror og lærer ikke en virkelig og fullstendig forsoning mellom mennesket og Gud. De tror det ikke og lærer det heller ikke, for de behandler vår kjære Gud som en svært hard mann – som om man først måtte bløtgjøre hjertet hans med bitre bønner, gråt og rop.

Men det er ikke noe annet enn å fornekte Jesus Kristus, som for lenge siden har bløtgjort vår kjære Guds hjerte og for lenge siden har forsont ham med hele verden. For hos Gud finnes det ikke noe halvt. Gud elsker i Kristus alle syndere uten unntak; alle synderes synd er utslettet, all skyld er betalt. Det finnes nå

ingenting den stakkars synderen trenger å frykte når han kommer til den himmelske Far, som er forsont ved Kristus.

Men de mener at Herren Kristus har gjort sitt, og at mennesket nå også må gjøre sitt; først når de to kommer sammen, blir mennesket forsont med Gud. Sektene framstiller forsoningen som om den besto i at Frelseren hadde gjort Gud villig til å frelse menneskene – på det vilkår at mennesket også er villig til å la seg forsone.

Men det er et anti-evangelium. Gud er forsont! Derfor roper apostelen Paulus til oss: «La dere forlike med Gud!», og erklærer dermed: «Gud er forsont med dere ved Jesus Kristus! Slå derfor til og ta den hånden den himmelske Far rekker ut mot dere!»

Videre sier apostelen: «Én er død for alle, og derved har de alle dødd.» Det vil si: Er Kristus død for alle menneskers synd, er det akkurat som om alle mennesker var døde og hadde gjort fyllest for sine synder. Derfor trengs det slett ingenting fra menneskenes side for å forsone Gud; han er allerede forsont. Rettferdigheten er der allerede, mennesket trenger ikke først å arbeide seg fram til den. Ja, hvis han vil det, er det en fryktelig forbrytelse, en kamp mot nåden, mot Guds Sønns forsoning og fullkomne forløsning.

Den andre: Sektene lærer galt om evangeliet. For dem er det ikke annet enn en veiledning i hva mennesket må gjøre for å vinne seg Guds nåde. Evangeliet er tvert imot Guds kunngjøring: «Dere mennesker, dere er forløst fra syndene deres; dere er forsont med Gud; syndene deres er tilgitt.» Det våger ingen sektpredikant å si rett ut. Skulle en likevel gjøre det en gang, slik for eksempel Spurgeon gjør i noen prekener, er noe så luthersk et unntak blant sektene. Men det blir han også sterkt klandret for; da heter det: «Han går da for langt.»

Den tredje: Sektene lærer galt om troen. De ser den som en egenskap i mennesket som gjør mennesket bedre. Og fordi troen gjør mennesket bedre, er den så uhyre viktig og gagnlig for dem.

Det er riktignok sant: Den som kommer til den sanne tro, blir også et helt annet menneske. Med troen kommer kjærligheten inn i hjertet. Troen kan ikke være uten kjærlighet, like lite som ilden kan være uten varme. Men at troen har denne egenskapen, er ikke grunnen til at den rettferdiggjør oss – til at den gir oss det Kristus allerede har vunnet for oss, det som derfor allerede er vårt, og som vi bare må gripe.

De lærer ikke slik Skriften svarer på spørsmålet «Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?»: «Du må tro – du skal altså slett ikke gjøre noe selv!» For når apostelen svarer på dette spørsmålet: «Tro på Herren Jesus Kristus», betyr det ikke annet enn: «Du skal slett ikke gjøre noe, men bare ta imot det Gud har gjort for deg. Så har du det, så er du et salig menneske.»

Det er den dyrebare læren i Guds ord. Å, for noen overmåte lykkelige og salige mennesker vi lutheranere er, som har denne læren! Den fører oss rett til Kristus uten noen omveier. Den lukker himmelen opp for oss når vi kjenner helvete i hjertet. Den gjør at vi hvert øyeblikk kan få nåde. For når vi sliter og strir lenge – kanskje i beste mening – er det bare helt forgjeves veier.

Vi trenger ikke å slite og stri, men kan gå like fram og si: «Herre Jesus, jeg er en fattig synder, det vet jeg. Det har jeg erfart, og det erfarer jeg ennå i dette øyeblikket når jeg tenker over hva som rører seg i mitt innerste hjerte. Men du har kalt meg til deg i ditt evangelium. Nå kommer jeg akkurat slik jeg er, for ellers kunne jeg ikke komme til deg.» Dette er den evangelisk-lutherske kirkes salige lære, som hun har lært av Kristus og apostlene.

Bruk nå også dere denne læren. Det ville være fryktelig om noen av dere gikk til sengs i kveld og måtte si til seg selv: «Jeg vet ikke om Gud er meg nådig, om jeg står i nåde hos Gud, om syndene mine er tilgitt. Jeg vet ikke om jeg ville dø salig hvis Gud kalte meg bort fra dette livet i natt.» Gud gi at ingen av dere går til sengs slik, for den som gjør det, legger seg til hvile under Guds vrede.

Slik vi tenker oss Gud, slik er han for oss. Den som tenker og tror at Gud er ham nådig, ham er Gud også visselig nådig. Men gjør vi vår kjære Gud til et skremmebilde, en Gud som er vred på oss, så har vi også en unådig Gud, hvis vrede hviler over oss. Men den Gud som er vred på oss, har vår Frelser tatt bort; vi har en Gud som vil forbarme seg over alle.

Det andre jeg ønsker dere, er at dere må få en rett frimodighet i hjertet, så dere en gang med glede forkynner denne saligste lære i menighetene deres. Hvis dere bare skulle preke tørr moral, kunne dere kanskje tenke: «Å, det er en tung ting! Med det kan du ikke utrette stort.»

Men har dere selv erfart i hjertet hva det vil si å bringe evangelisk trøst – å si til tilhørerne: «Dere er jo fattige, fortapte og fordømte syndere, men kom bare og tro bare: Dere er forløst!» – ja, jeg sier: Tror dere dette og tenker rett over det, å, da kan dere ikke annet enn med glede se fram til den dagen da dere første gang står foran menigheten deres og kan bringe den dette salige budskapet.

Tror dere det av hjertet og tenker rett over det, vil dere visselig måtte si: «Ja, jeg har da valgt det vakreste og herligste kall som finnes.» For en budbærer som bringer godt budskap, er alltid velkommen. Og slik må det også gå dere! Gud hjelpe dere til det!

Forelesning 15

23. *januar* 1885

Kjære venner i Herren! Som kjent lærer romerkirken at heller ikke de fromme går rett inn i himmelen når de dør. Også de kommer først til en såkalt skjærsild, der de ved fryktelige pinsler i ilden blir renset for de synder de ennå ikke fullt ut har sonet, før de kan nå fram til å skue Gud.

Ja, mer enn det: Romerkirken lærer at ingen – heller ikke en from kristen – allerede i dette livet kan være viss på at han står i nåde hos Gud, at han har syndenes forlatelse og at han skal bli evig salig. Unntatt er bare noen få, for eksempel de hellige apostlene og særlig store helgener, for Gud har på en ekstraordinær måte åpenbart for dem på forhånd at de skulle nå målet. Dette er en helt trøstesløs og dessuten virkelig antikristelig vranglære.

Vår lutherske kirke lærer som kjent det stikk motsatte. Men dessverre har de aller fleste såkalte lutheranere bare et visst menneskelig håp om at de står i nåde hos Gud, at de har syndenes forlatelse og at de skal få det evige liv – men de er ikke visse. Det er like sørgelig, og det beviser at disse lutheranerne slett ikke kjenner den lutherske lære, enn si har tatt den til hjerte.

Hvordan kunne den kristne lære kalles evangelium, det vil si et gledesbudskap, hvis de som tar imot den, stadig måtte tvile på om syndene deres er dekket over, om Gud ser på dem som rettferdige, og om de en gang kan bli salige?

Hvilken forskjell skulle det da være mellom en kristen og en hedning, som går gjennom denne verden uten Gud og uten håp, hvis heller ikke den kristne visste hvordan han sto seg med sin Gud, og hva hans evige skjebne en gang skulle bli – fordømmelsen eller saligheten?

Sier ikke Den hellige skrift: «Tro er full visshet om det en håper, overbevisning om ting en ikke ser»? Sier ikke vår kjære Herre Jesus Kristus: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile!»? Sier ikke vår kjære Herre Kristus: «Den som drikker av det vannet jeg vil gi ham, skal aldri i evighet tørste»? Sier han ikke: «Mine får hører min røst, jeg kjenner dem, og de følger meg. Og jeg gir dem evig liv, de skal aldri i evighet gå fortapt, og ingen skal rive dem ut av min hånd»?

Hvis denne tvilslæren var riktig, ville ikke alt dette da være tomt blendverk – ja, for å si det rett ut, enda det er fryktelig å si: idel løgn og bedrag?

Vår kjære Herre Jesus Kristus krever av sine at de kjemper mot sitt kjøtt og blod, mot verden og mot djevelen, og at de er tro inntil døden. Han krever at de

skal si fra seg alt de har, komme til ham, ta hans kors på seg, fornekte seg selv og følge ham. Han sier til dem på forhånd: «Holder dere dere til meg, vil verden hate dere, vanære dere og forfølge dere, ja, kanskje helt til blods.»

Var nå denne tvilslæren riktig, hvem kunne da ha lyst til å gå til Kristus, holde seg til ham og kjempe alle dette livets store og tunge kamper til ende under hans blodfane? Hvem skulle da ha kraft til å jage etter helliggjørelsen, hvis han måtte tvile på om han virkelig nådde målet? Ja, den som har tatt denne tvilslæren inn i hjertet, er et ulykkelig menneske. Han blir en elendig lovtrell som samvittigheten stadig sier til: «Det står ikke rett til med deg! Hvem vet hva Gud tenker om deg, og hvilken straff som venter deg!»

Det er ingen tvil om at denne tvilslæren er den aller mest fryktelige villfarelse et menneske kan falle i. Med den blir Kristus, hans forløsning og hele evangeliet gjort til skamme. Her gjelder det derfor ingen spøk!

Men hvor sitter roten til denne villfarelsen? Den ligger ikke noe annet sted enn i sammenblandingen av lov og evangelium. La oss derfor lære den rette delingen av Guds ord som apostelen Paulus krever av en rettskaffen Guds tjener: det rette skillet mellom lov og evangelium.

For åtte dager siden overbeviste vi oss allerede om én ting: Vil vi føre et menneske som av hjertet er forskrekket over syndene sine, til visshet om syndenes forlatelse og dermed også om sin frelse, finnes det bare én riktig måte: Guds ord – nemlig evangeliet – skal forkynnes for ham, og han skal oppfordres til ganske enkelt å tro det, anvende det på seg selv og ikke tvile på at dette himmelske nådebudskapet er sant. Er han ikke døpt ennå, skal han deretter også oppfordres til å la seg døpe til syndenes forlatelse.

Av tre omvendelser som Den hellige skrift forteller om, så vi at dette er den eneste riktige veien: de tre tusen som ble omvendt på den første pinsefesten ved apostelen Peters preken, fangevokteren i Filippi, og apostelen Paulus' underfulle omvendelse, som han selv forteller om i Apostlenes gjerninger.

Men vi så at det er en falsk metode å gi den forskrekkede synderen alle slags regler: hvordan han nå skal forholde seg, alt han må gjøre, hvor alvorlig og hvor lenge han må be, kjempe og stride – til han endelig hører en viss hemmelig røst i sitt indre: «Dine synder er tilgitt! Du er et Guds barn! Du er omvendt!» – til han føler at nåden er utgytt i ham. Det er omvendelsesmetoden til den reformerte sekt og alle dens barn.

Gid denne omvendelsesmetoden ikke fantes også i den lutherske kirke! Men dessverre finnes den der også. Først var det pietistene som prøvde å bringe folk til omvendelse på denne måten. I mange stykker hadde de helt rett. Den lutherske kirke hadde så å si sovnet inn, og en virkelig åndelig død lå over kirken som et stort likklede.

Nå ville pietistene hjelpe. Men i stedet for å gå tilbake til reformasjonskirkens renhet og lære der hvordan de åndelig døde gjøres levende, fulgte de de reformertes metode. La meg vise dere det med dr. Johann Philipp Fresenius som eksempel.

Fresenius ble født i 1705 og døde i 1761. Fra 1748 var han senior for presteskapet i Frankfurt am Main. Ellers var han en fortreffelig mann, uten tvil en oppriktig

kristen, en from og gudfryktig mann, som også skrev mange vakre og oppbyggelige skrifter med lite å utsette på. Med stort alvor skrev han mot romerkirken, jesuittene og herrnhuterne. Det siste gjorde ham noe mistenkt blant de troende på den tiden.

Allerede som gutt var han en ivrig kristen. Når guttene på stedet hans kom sammen, drev han misjon blant dem og prøvde å omvende dem. Dette sinnelaget beholdt han også da han kom til universitetet i Strasbourg. Der studerte han med jernflid og ble en grunnlærd mann.

Faren så ikke gjerne at han dro til universitetet, for han hadde dårlige kår. Men han dro i tillit til Gud og tenkte: «Gud vil hjelpe meg!» Ofte måtte han slite seg igjennom under de ynkeligste kår. Ofte hadde han ikke annet enn vann og brød, og en lang tid bodde han i et elendig rom – helt til professorene fikk høre hvilke sørgelige kår han levde under. De skaffet ham fritt losji, og noen ga ham fri kost. Slik klarte han seg igjennom.

En av hans mest utbredte bøker er hans skrifte- og nattverdbok, som han ga ut i 1745. I løpet av kort tid kom den i åtte opplag. Blant de troende på den tiden var det få som ikke hadde boka. I 1845 ble den utgitt på ny av Meyer, men han fjernet ikke villfarelsene i den – han førte heller inn enda flere.

Jeg tar nettopp denne boka for å vise dere hvordan også lutheranere blander lov og evangelium, fordi jeg selv har hatt de sørgeligste erfaringer med den.

Da jeg var ferdig med gymnaset og begynte på universitetet, var jeg riktignok ingen vantro i teorien, for foreldrene mine var troende. Men jeg hadde kommet tidlig hjemmefra, allerede som åtteåring, og siden var jeg alltid sammen med vantro. På skolen vår var alle lærerne vantro, unntatt én, som hadde et lite anstrøk av tro. Da jeg kom til universitetet, kunne jeg ikke de ti bud utenat, og jeg kunne ikke en gang ramse opp Bibelens bøker. Min bibelkunnskap var elendig, og om sann tro var det slett ikke tale.

Men jeg hadde en eldre bror som hadde begynt på universitetet før meg. Ikke lenge før jeg kom dit, var han kommet i lag med omvendte folk og hadde sluttet seg til dem. Da jeg nå kom, førte han meg straks inn i denne kristne studentkretsen. Jeg ante ikke hvilket mål jeg gikk i møte, men jeg hadde stor respekt for min eldre bror, og han inviterte meg.

Det som først dro meg, var bare at disse studentene var så vennlige og kjærlige mot meg. Det var jeg ikke vant til, for på gymnaset vårt gikk det svært rått for seg. Men måten disse studentene var på, likte jeg overmåte godt. Det var altså ikke Guds ord som først dro meg.

Men jeg begynte å trives så godt blant disse kristne studentene at jeg nå også gjerne gikk på bønnemøtene deres – for slike bønnemøter holdt de. Og se, da kom vår kjære Gud og virket på meg, på min sjel, ved sitt ord, og på kort tid var jeg virkelig blitt et troende menneske som Gud hadde benådet – riktignok uten særlig grunnfestet kunnskap. Slik gikk det omtrent et halvt år.

Da kom en gammel kandidat i lag med oss, en ekte pietist, som aldri kunne vente å få stilling i landskirken. For den gang rådet rasjonalismen overalt; derfor holdt også de andre studentene oss for gale og skydde oss som pesten. Slik sto det til der borte den gang. Denne kandidaten kom altså og sa til oss: «Dere

tror dere er omvendte kristne? Slett ikke! Dere har jo ennå ikke gjennomgått noen rett botskamp.»

Jeg kjempet riktignok mot dette natt og dag og tenkte først at han bare ville føre oss bort fra evangeliet og tilbake under loven. Men han kom igjen og igjen, til jeg til slutt likevel begynte å tvile på vår kristendom. Først hadde jeg følt meg så salig i troen på min Herre Jesus Kristus, men nå begynte en tid med de tyngste åndelige anfektelser.

Jeg gikk til denne kandidaten og spurte ham: «Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?» Da foreskrev han meg forskjellige ting og ga meg flere bøker, blant annet skrifte- og nattverdboka til Fresenius. Men jo mer jeg leste i den, desto mer uviss ble jeg på at jeg var en kristen. Mitt indre sa meg stadig: «Dette er ikke nok av det som skal til for å være kristen.» For i tillegg var kandidaten enda mye mer pietistisk enn Fresenius selv.

Når jeg den gang leste en åndelig bok som handlet om nådens og frelsens orden, leste jeg bare det som sto om boten. Når så evangeliet og troen kom, lukket jeg boka og tenkte: «Dette er ikke for deg.» Og jo mindre jeg smakte evangeliets sødme, desto mørkere ble det i hjertet mitt. Jeg ville sannelig – det vet Gud – ikke bedra meg selv; jeg ville bli frelst. Jeg mente alltid at de beste bøkene var de som var riktig skarpe og ikke lot en sitte igjen med noe av Guds nåde.

Til slutt fikk jeg høre om en mann som skulle være en rett åndelig lege. Jeg skrev derfor til ham, men tenkte: «Sier han noe om nåde og evangelium, stikker du brevet i ovnen.» Men brevet var så trøsterikt at jeg ikke kunne stå imot. Slik kom jeg ut av den tilstanden som ikke minst Fresenius hadde ført meg inn i.

Å, hvor lykkelige er ikke de studentene som straks får den rene, salige og trøsterike evangeliske lære! Men dessverre viser erfaringen at jo mer rikelig en har den rene lære i Guds ord, desto mindre blir den aktet!

Fresenius deler i boka si alle nattverdgjester inn i ni klasser. Jeg lette der, men fant ikke meg selv i noen av dem. Det samme vitnet salige pastor Keyl for meg: Han hadde ikke kunnet finne seg selv i noen av disse klassene – han som visselig var en troende og gudfryktig kristen. Slik går det når man vil dissekere på den måten.

Fresenius deler nattverdgjestene inn slik: 1. De uverdige nattverdgjestene. 2. De som oppriktig søker nåden, men ikke er visse på den. 3. De som er visse på sin nådestand, nemlig de åndelige barna eller de svake nybegynnerne i kristendommen. 4. De unge mennene, det vil si de som allerede er blitt sterkere. 5. Fedrene, det vil si de erfarne kristne. 6. De som står i høye åndelige anfektelser. (Der sto jeg, og likevel kunne jeg ikke finne meg selv i denne klassen.) 7. De som er glade i Gud. 8. De som er falt tilbake fra Guds nåde. 9. De som er i en engstelig tilstand.

Så taler han om den første klassen. Han skriver (kap. 3, § 11): «Siden alt nå kommer an på at slike syndere blir omvendt, om de skal bli i stand til å få syndenes forlatelse og verdig ta imot Kristi legeme og blod, vil jeg her gi en trofast veiledning i hva de fra sin side har å gjøre, for at de kan bli grundig omvendt på kort tid.» Det var et evangelium for meg: «på kort tid!» Jeg tenkte: «Gid det måtte bli slik for deg!»

«Det er en veiledning som jeg i min embetsgjerning har funnet holdbar hos mange syndere, og den som trofast har fulgt den, er visselig blitt frelst. Jeg har ofte, til mitt hjertes største glede, sett at også syndere som mer enn andre var bundet av Satan, på denne veien på kort tid er kommet i en slik stand at man kunne holde dem for nye skapninger i Kristus. Veien er rett og enkel. Det kreves ingen store spissfindigheter og ingen egne selvvirkninger; man lar bare Gud virke i seg, han som uansett gjerne gir oss alt vi trenger.»

«Det kommer nemlig bare an på at synderen holder tre regler. De er utledet av det innerste vesen i Guds frelsesorden og er slik at selv djevelens verste slave må bli hjulpet ved dem, bare han går trofast fram med dem. Gjør han ikke det, og blir han ikke hjulpet, må han skylde på sin egen utroskap og ikke på reglene.» Ja, jeg ville gjerne holde alle reglene!

«Den første regelen lyder: Be om nåden. Den andre: Våk over nåden. Den tredje: Betrakt Guds ord på rett måte. Fordi synderen ikke kan omvende seg selv, må han be om denne nåden. Fordi han lett kan miste den nåden han har bedt om og fått, må han våke over den. Fordi Guds ord er det nådemiddel som Gud opplyser oss ved, og som hos voksne virker gjenfødelsen eller hjertets forandring, må han betrakte det på rett måte. Av dette ser man hvordan disse tre reglene er utledet av det innerste vesen i Guds frelsesorden. Men for at man desto bedre skal lære å holde dem, vil vi kort forklare den ene etter den andre. Den første regelen: Den som vil ha omvendelsens nåde, må be om denne nåden.»

Som om de som kan be av hjertet, ennå ikke var omvendt! Han skulle si: «De må høre Guds ord.» Men det gjør han til den siste regelen. Alt går ut på hva mennesket må gjøre og yte for å få nåden. «Denne bønnen må likevel være av et annet slag enn den man var vant til før, da synden hersket. Den må ikke forbli et kaldt, fremmed og dødt leppeverk, men skje med stort alvor i hjertet.»

Han taler altså likevel om et menneske som synden ikke lenger hersker over. Dette er nettopp hans grunnfeil (*proton pseudos*, πρῶτον ψεῦδος): at han feilaktig skiller mellom omvendelse og vekkelse, enda den som virkelig er vakt opp – nemlig fra den åndelige død – også er omvendt.

Men når han er omvendt, trenger han bønnen og kampen. For når troen hans er født, er den som et lite barn som lett kan dø om det ikke får næring. Men bønnen og kampen hører ikke de uomvendte til, men de omvendte. Jeg får ikke kraft til det før jeg er omvendt, før jeg tror.

«Man går inn i sitt lønnkammer, slik Frelseren gir råd om i Matt 6,6, eller dit hvor man ellers kan tale med Gud i enrom, bøyer sine knær for ham og roper av alle krefter om nåde – og ikke bare om den nåde at Gud vil tilgi syndene, men også om den nåde at han i sannhet vil forandre hjertet og ødelegge kjærligheten til synden i det.»

Som om det var to ting som skjedde til forskjellige tider! Når jeg har syndenes forlatelse, er også hjertet mitt forandret, og kjærligheten til synden er ødelagt. Og så vil han altså at man skal rope så lenge at Gud gir ham nåde! Som om han noen gang hadde hørt at Gud var en så hard mann at man først måtte bløtgjøre ham med sin bønn og strid!

«Og fordi Kristus også har vunnet den første omvendelsesnåden for oss, grunner man allerede denne første bønnen på hans fortjeneste.» Her skal et menneske omvendes som allerede er omvendt! Å grunne sin bønn på Kristi fortjeneste er jo ikke noe annet enn å tro. «Og man roper til Gud at han for den skyld vil skjenke oss omvendelsens nåde, fordi Herren Jesus har betalt en så dyr løsepenge for oss.» Det er helt forferdelig, så godt Fresenius enn mente det! Han taler om Kristi fortjeneste, og likevel blir mennesket drevet til sine egne gjerninger. Men ved egne gjerninger når mennesket aldri målet.

«Denne bønnen ber man ikke én eller to ganger, men man fortsetter daglig med sukk, bønn, rop og skrik til man har fått nåden.» Hva er så dette? Han mener ikke annet enn «til man føler». Og det kaller slike folk nåde: denne søte bevegelsen som tilfredsstiller hjertet. Det skal da være nåden – enda nåden ikke er noe i mitt hjerte, men i Guds hjerte. Jeg må ikke søke nåden i meg, men utenfor meg. «… slik at man av egen erfaring er viss på hjertets sanne forandring.»

Alt dette ville være riktig om den gode mannen mente en troende kristen med det. En slik kristen må gjøre alt dette. Men før omvendelsen er mennesket åndelig dødt. Det kan ikke se åndelig, ikke høre åndelig, ikke føle åndelig.

«Her vil nok mange tenke: Det kan jeg godta, at man får nåde når man ber på denne måten. Men hvordan kan synderen be slik? Er ikke bønnen selv allerede et verk av Guds nåde, som vi altså ikke har av oss selv så lenge vi ennå er døde i synder?»

Døde i synder! Og likevel fortsetter han: «Svar: Denne måten å be på er riktignok et verk av nåden, som den døde synderen ikke kan nå fram til av egne krefter. Men vi vet også at den forutgående eller vekkende nåden ofte og alvorlig banker på hos synderen for å vekke ham av syndesøvnen. Og hver gang den gjør det, tilbyr den mennesket noe han ikke har: kraften til å sukke og rope om hjelp fra dypet av sin fordervelse, slik han trenger det.» Som om en død kunne gjøre noe med en fremmed kraft!

Videre heter det: «Dette kan synderen merke selv, bare han gir akt på seg selv. Han blir ofte gjort urolig over sin tilstand ved Guds ord, ved sykdom, ved andre menneskers død, ved forferdelige drømmer, ved tanken på sin død, på dommens dag, på helvete og himmel og lignende.» Dette er svært farlig! Oppriktige sjeler som ikke har erfart alt det de blir fortalt at de må erfare, tenker da: «Ja, jeg er en vakt, men ingen omvendt!» Tusener og millioner har alt plaget seg med tanken: «Jeg er ikke omvendt.»

«… og i samme øyeblikk våkner det i ham en lengsel etter saligheten og et hemmelig sukk om nåde.» Hva er dette hemmelige sukket om nåde annet enn troens første gnist? Det er da ikke noe jeg først får, for at jeg så skal arbeide meg fram til nåden.

«Men denne lengselen og dette sukket er ikke et verk av hans natur; det er en kraft som vekkelsens nåde allerede har virket i ham. Tar han nå imot denne kraften, er det ikke lenger umulig for ham å be, rope og skrike slik som hans fordervelse krever. Og mens han gjør det, blir også kraften til bønn stadig større og sterkere ved Guds nåde.»

Hvor finner dere noe om dette i Skriften? Ikke et ord! Når en er kommet til troen, gjelder det å kjempe, for da vil djevelen igjen prøve å røve fra deg det du har fått. Ja, som sagt: Den som ennå ikke er omvendt, er åndelig død og har ingen kraft. Selv om det var mulig å blåse kraft inn i ham, ville han likevel ikke bruke denne kraften så lenge han er død. Blås kraft inn i en billedstøtte og se om den rører seg! Nei, den forblir død og rører seg ikke.

Dette er nå en villfarelse som helt og fullt hersker i den nyere teologien: at mennesket omvender seg selv ved åndelige krefter som blir gitt ham.

«Andre vil her tenke: Skriften sier jo selv at Gud ikke hører syndere (Joh 9,31). Derfor er det forgjeves om de vil be; for Gud vitner uttrykkelig i Jes 1,15: ‹Når dere brer ut hendene, skjuler jeg mine øyne for dere. Hvor mye dere så ber, hører jeg ikke.› Svar: Disse og lignende skriftsteder taler bare om slike syndere som riktignok ber om å bli spart for straffedommene, om syndenes forlatelse eller bare om timelig hjelp, men ikke om hjertets forandring.»

Der har han helt rett. Men bare den som allerede har fått en begynnelse til hjertets forandring, ber om at hjertet må forandres – og det er bare den som har troen. Så lenge han ikke tror, er han død i synder og lettsindig. Han lar det stå til om han kommer til himmelen eller til helvete hvis han dør i kveld; han stoler på Guds godhet på en kjødelig måte.

«… som tross all sin bønn holder fast ved det faste forsett å fortsette i sine herskende synder, og som ber selve bønnen ikke i Den Hellige Ånds kraft, men av sine egne naturlige krefter. Da ligger det i sakens natur at de ikke kan bli bønnhørt i denne forkjærte tilstanden og med slike falske hensikter. David sier i Sal 66,18: ‹Dersom jeg hadde urett for øye i mitt hjerte, så ville Herren ikke høre.›[1] Men de syndere vi taler om, søker ikke bare tilgivelse, men også en sann forandring av hjertet, og de er alvorlig opptatt av å bli omvendt.»

Den som er alvorlig opptatt av det, er allerede omvendt. De andre bryr seg ikke om det. Bare de sanne kristne har omsorg for sin sjels frelse. «Så er også deres bønn et verk av Guds nåde. Men det Gud selv virker, kan han ikke forsmå, og av det følger at en slik bønn i sannhet blir hørt – noe også erfaringen bekrefter mange ganger.» Naturligvis, når man gjør dette falske skillet mellom vekkelse og omvendelse og attpåtil tilskriver den som ennå er blind, opplysning!

«Den andre regelen: Den som for alvor vil bli omvendt, må våke over den nåden som Gud skjenker ham når han ber.» Altså skal et menneske ha til og med den åndelige årvåkenheten før omvendelsen! «Så snart Gud gir kraft til å be, gir han også kraft til å våke, og den må brukes med stor omhu og alvor.» Alt dette er helt godt hvis det gjelder en nybegynner i kristendommen.

«Man våker over sitt hjerte, så det ikke blir herjet av syndige tanker og nådens virkninger i det dermed blir hindret. Man våker over sine øyne og ører, så det ikke gjennom disse to portene til hjertet føres nytt urent inn som forstyrrer Åndens indre arbeid. Man våker over sin tunge, så man ikke bedrøver Guds Ånd med urene, syndige ord (Ef 4,29–30) og forfører hjertet (Jak 1,26). Man våker over sitt selskap i omgangen med andre mennesker. Man trekker seg bort fra det onde og bryter på én gang med det syndige vennskapet med verden, som er

[1] Salme 66 har ikke Davids navn i overskriften.

fiendskap mot Gud (Jak 4,4). Og må man for sitt kalls skyld omgås onde folk, styrker man sitt hjerte mot det onde og gjør seg ikke medskyldig i andres synder. Man våker over hele sin vandel, så den ikke på ny blir flekket av forsettlige synder.»

Han beskriver hele helliggjørelsens verk. Alt dette venter han av et uomvendt menneske! Det er virkelig nesten ikke til å forstå at en så lærd og erfaren prest ikke har sett det!

«Man våker over virkningene av Guds nåde, så man gir dem stadig bedre rom i hjertet, og særlig gir man akt på de stundene da Gud søker oss med sin nåde og gir oss nye tilskyndelser til bønn, til betraktning av hans ord, til kamp mot synden eller til å vise kjærlighet mot nesten» osv. Altså er kjærligheten til nesten der allerede før et menneske er omvendt! Det er det farlige. Den som er oppriktig, tenker: «Alt dette skal finne sted hos meg, og likevel er jeg ennå et uomvendt menneske.»

«… at man i slike tider ved sukk, påkallelse og bønn søker å trenge dypere inn i nåden.» Dette er forferdelig – som om et menneske kunne trenge dypere inn i nåden! Nåden er jo noe i Guds hjerte. Enten har jeg hele nåden eller ingen nåde. Nåden lar seg ikke stykke opp, som Luther sier. Enten er jeg et djevelens barn eller et Guds barn; enten er jeg i mørkets rike eller i lysets rike; enten står jeg i Guds nåde, eller jeg ligger under hans vrede. Her finnes det ingen mellomting.

«Denne våkenheten er høyst nødvendig i omvendelsen, og den som ikke tar vare på den, men gir synden rom innvortes og utvortes, kan umulig komme til rette. Mange mennesker begynner riktignok sin omvendelses verk med alvor. De ber og trygler om nåde, Gud hører dem og skjenker dem så mye nåde som de bare vil ta imot.» Det er tvetydigheten i ordet «nåde» som forleder ham her.

«De løper godt en tid (Gal 5,7)» – det sier apostelen om galaterne, som allerede var omvendt – «men de våker ikke alvorlig og stadig nok, og så mister de igjen den nåden de hadde fått, og fienden tar hjertet i besittelse på ny. Her må man ellers merke seg at denne våkenheten er noe tung i begynnelsen av omvendelsen, men blir lettere og lettere etter hvert, hvis man er tro, så man til slutt får en så salig øvelse og ferdighet i den at man mener man ikke kan annet enn å være stadig på vakt. Men fordi det, som sagt, går noe tungt i begynnelsen, hender det ennå ofte at nybegynnerne i omvendelsen blir altfor uforsiktige og lider skade av fienden, snart innvortes og snart utvortes.» Alt sant – var det bare ikke sagt om en som først skal bli omvendt ved det!

«Skjer dette, må man ikke fortvile for den skyld, men fatte nytt mot og ta sin tilflukt til Jesus» – endelig kommer også det! – «og av hjertet be om tilgivelse for denne uforsiktigheten, og om nåde til å bli mer forsiktig. Bønn og våkenhet går altså fram i stadig veksling og harmoni med hverandre.»

Så kommer den tredje regelen: at man skal betrakte Guds ord på rett måte. Vi skal se at han bare taler om Guds ords kraft til å forvandle menneskets hjerte. Han sier ingenting – og det ser ut til at han heller ikke vet noe – om Guds ords meddelende kraft: at Ordet ikke bare taler om rettferdiggjørelsen, men at rettferdiggjørelsen samtidig blir gitt og meddelt ved Ordet. Så snart Ordet sier:

«Den som tror og blir døpt, skal bli frelst», virker det ikke bare i meg så jeg tror det, men det meddeler meg også disse godene.

Når noen preker for oss, må vi tenke at vår kjære Gud står bak ham. Når presten tilsier meg trøst, må jeg tenke: «Det er jo Gud selv som sier det til deg.» Når jeg hører fra hans munn: «Dine synder er deg tilgitt», må jeg ikke bare tenke: «Disse ordene står riktignok i Bibelen, dem må jeg prøve å gjøre meg nytte av», men også: «Ved disse ordene gir Gud selv deg syndenes forlatelse.» Men i lang tid var denne læren dessverre gått tapt i den lutherske kirke.

Fresenius skriver så videre: «Den som har en rett lengsel etter å bli omvendt, må betrakte Guds ord på rett måte. Det skjer både når man leser Ordet og når man hører det. Man leser Ordet på rett måte når man gjør det i den gode hensikt å bli opplyst ved det og ved dets kraft bli gjort til et annet menneske.»

Han sier ikke et ord om at dette ordet ikke bare taler, men også tilbyr og skjenker noe, og at den som tror det, også har det. Ordet deler ut og gir. Men her er alt gjort avhengig av hvordan mennesket forholder seg.

«… når man ber om denne nåden før, under og etter lesningen; når man ikke leser for mye på én gang, men lite, og stanser ved hvert kraftig skriftord, løfter hjertet til Gud, legger innholdet fram for ham i et kort sukk og ber ham om at det må bli kraftig i oss.»

At man skal lese lite, er attpåtil et betenkelig råd. Riktignok skal man til tider stanse ved enkelte skriftord, men en sann kristen må også lese hele Bibelen raskt igjennom, så han i store trekk vet hva den inneholder. Ved siden av det må en også stille grunne på Ordet.

«Særlig er det å råde slike nybegynnere at de først går gjennom de fire evangelistene på denne måten, fordi Herren Jesus der blir stilt tydeligst fram for våre øyne i sin nåde og i sitt eksempel. Siden kan man gjøre det på samme måte med de andre skriftene i Det nye testamente, med Davids salmer og andre bøker i Den hellige skrift. Det man ikke forstår, går man ærbødig forbi. Man oppholder seg ikke ved tvil, men holder seg bare til det som er klart og tydelig, og lever i det visse håp at Gud etter hvert også vil lukke opp så mye av resten for oss som vi trenger.»

«Man hører Ordet på rett måte når man hører lærere som legger det fram i dets renhet; når man har den samme gode hensikt med det som når man leser det; når man ber om Guds kraft og nådevirkninger før, under og etter hørelsen; når man villig tar imot det og særlig merker seg det som egentlig hører til ens egen tilstand; og når man til slutt bevarer det, grunner på det og dermed lar det trenge desto dypere inn i hjertet.» Alt dette er helt fortreffelig! Det eneste forkjærte er at det blir sagt om en som først skal bli omvendt.

Dette er altså de tre reglene Fresenius gir dem «som ikke er omvendt, men som gjerne ville bli omvendt». Så gir han attpåtil denne forsikringen: «Den som holder disse tre reglene med all mulig troskap, vil på kort tid bli et annet menneske, og Guds nåde vil virke så kraftig i ham at han stadig tydeligere vil merke kjennetegnene på en ny skapning i Kristus hos seg selv.»

Nå spør jeg dere: Hvor står et slikt råd i Den hellige skrift? Hver gang apostlene hadde preket, og så snart tilhørerne spurte:

«Hva skal vi gjøre for å bli frelst?», ga de ikke noe annet svar enn dette: «Tro på Herren Jesus Kristus.» Det er også den eneste riktige metoden en prest må bruke når han vil føre folk til troen og til visshet om syndenes forlatelse og det evige liv. Men når folk på denne rette veien er kommet til visshet om syndenes forlatelse og om sin nådestand, må han heller ikke unnlate å legge dem på hjertet at de nå må be, kjempe og stride og alltid bruke Guds ord rett.

At de rettroende lutheranerne vitner mot denne framstillingen, mot denne forkjærte metoden, betyr nemlig ikke at de ikke er venner av en sann og alvorlig kristendom, av alvorlig og uavlatelig bønn, alvorlig kamp og stadig årvåkenhet. Nei, rettskafne lutheranere er like ivrige for dette som for at ingen skal føres ad omveier til Kristus.

Forelesning 16

30. januar 1885

Ingen lære i vår evangelisk-lutherske kirke tar de reformerte større anstøt av enn denne: at mennesket får Guds nåde, syndenes forlatelse, rettferdighet for Gud og den evige salighet ved ikke noe annet enn den troende tilliten til det skrevne ord, til dåpen, til den hellige nattverd og til avløsningen.

Når en reformert hører dette – særlig en såkalt teolog – sier han: «For en mekanisk vei til himmelen! Hva hjelper vel den døde bokstaven? Apostelen Paulus sier jo selv: ‹Bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende!›»

Videre sier man: «Hva hjelper en dåp med jordisk vann? Nei, den rette dåpen er dåpen med ild og Ånd!» Og videre: «Hva hjelper vel et måltid der man spiser og drikker Kristi naturlige legeme og naturlige blod? Nei, den rette maten som virkelig stiller sjelens sult, og den rette drikken som virkelig slukker sjelens tørst, er sannheten som er kommet ned fra himmelen.»

Og man sier videre: «Hva skal det hjelpe meg at et dødelig, syndig menneske som ikke kan se inn i hjertet, sier til meg: ‹Dine synder er deg forlatt›? Nei, først når Gud selv sier disse ordene i mitt hjerte og lar meg føle det, er syndene mine forlatt.» Slik dømmer den reformerte.

Stemmer det med Skriften? Aldri i verden!

Etter Den hellige skrift er ikke Skriftens bokstav noe dødt. Riktignok sier apostelen Paulus i 2 Kor 3,6: «Bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende.» Men for det første mener han ikke med dette Guds ord i seg selv – det viser sammenhengen – men loven; den slår i hjel. Ånden derimot, det vil si evangeliet, gjør levende. Dessuten: Når apostelen sier «bokstaven slår i hjel», kan ikke bokstaven selv være død, for en død kan ikke slå meg i hjel.

Etter Den hellige skrift er dåpen heller ikke bare et bad i jordisk vann. Guds Ånd er forbundet med den, ja, Jesus er der med sitt blod for å vaske meg ren fra mine synder. Derfor sier også Ananias til Saulus i Apg 22,16: «La deg døpe og få dine synder vasket bort.»

Og Kristus sier til Nikodemus i Joh 3,5: «Sannelig, sannelig sier jeg deg: Uten at en blir født av vann og Ånd, kan han ikke komme inn i Guds rike.» Først nevner han vannet og så Ånden, for nettopp ved vanndåpen skal Ånden gis meg.

Og apostelen sier klart og tydelig i Gal 3,27: «For dere, så mange som er døpt til Kristus, har ikledd dere Kristus.» Og i brevet til Titus, Tit 3,5–8: «Gud frelste oss … ved badet til gjenfødelse og fornyelse ved Den Hellige Ånd, som han

rikelig har utøst over oss ved Jesus Kristus, vår frelser, for at vi, rettferdiggjort ved hans nåde, skulle bli arvinger til det evige liv, som vi håper på. Dette er et troverdig ord.»

Etter Skriften er heller ikke den hellige nattverd et jordisk måltid, men et himmelsk måltid på jorden. Der får vi ikke bare brød og vin, og heller ikke bare Kristi legeme og blod; med dette blir syndenes forlatelse, liv og salighet tilbudt oss og beseglet.

For når Kristus deler ut det velsignede brødet, sier han: «Dette er mitt legeme, som blir gitt for dere. Gjør dette til minne om meg!» «For dere», sier han. Med det vil han si til disiplene: «Tenk vel over det: Nå skal dere få og nyte det legemet som ved sin bitre død på korset har forløst hele verden. Skulle dere ikke da juble og fryde dere, når denne løsepengen for hele verdens synd så å si blir lagt i munnen på dere?»

Når Kristus rekker disiplene det velsignede begeret, sier han: «Dette begeret er den nye pakt i mitt blod, som utgytes for dere.» «Utgytes for dere!» Hvorfor legger han det til? Han vil si: «Når du får forsoningens blod i dette hellige måltidet, får du samtidig det som er vunnet ved dette offeret på korset.»

Og endelig: Etter Den hellige skrift er en fattig forkynners avløsning ikke hans egen avløsning, men Jesu Kristi egen. For han løser på Kristi befaling, i Kristi sted og i Kristi navn.

Kristus sier jo til disiplene: «Likesom Faderen har utsendt meg, sender også jeg dere.» Hva vil han si med det? Ikke annet enn dette: «Jeg er sendt av Faderen. Når jeg taler til dere, er det min Fars ord. Dere må ikke se på meg i den ringe skikkelsen dere ser meg i. Jeg kommer i Faderens navn og i Faderens sted, og løftesordet som går ut av min munn, er min Fars ord. Slik min Far har sendt meg, sender nå jeg dere. Også dere skal tale i mitt navn og i mitt sted.»

Derfor sier han videre til dem: «Ta imot Den Hellige Ånd! Dersom dere forlater noen deres synder, da er de forlatt. Dersom dere fastholder dem for noen, da er de fastholdt.»

Der ser dere hvor ringeaktende, hvor foraktelig og avvisende den reformerte taler om de hellige nådemidlene, ordet og sakramentet – og hvor stort og majestetisk Herren og apostlene taler om dem! Hvem har så rett? Kristus eller den reformerte? De hellige apostlene eller prestene i den reformerte kirke? Jeg ville skamme meg over å svare på det! Dere vet alle hva svaret er.

Men den egentlige grunnen til at den reformerte dømmer slik, er denne: Han vet ikke hvordan et menneske skal komme i besittelse av nåden, syndenes forlatelse og rettferdigheten for Gud, og nå fram til den evige salighet. Han viser en annen vei. Han vil ikke vite av de midlene Gud har gitt, men har selv funnet på nye veier. Det har vi allerede overbevist oss om de siste kveldene. Måtte Herren nå gi sin Hellige Ånd, så vi i dag blir styrket og grunnfestet i denne overbevisningen og blir glade i vår tro.

Den niende tesen er en av de aller viktigste. For nettopp her ligger sektenes sammenblanding av lov og evangelium: I stedet for å vise den forskrekkede synderen til ordet og sakramentene lærer de ham å kjempe seg til nådestanden ved bønn og strid, til han føler nåden. Det ser riktignok svært fromt og kristelig

ut, og den som er uten erfaring, lar seg lett narre. Men vi har, Gud skje lov, et ord som ikke narrer oss. Det kan vi stole på, med det kan vi holde ut i mørket – det er vår lykt.

Når døden kommer og sier: «Bli med!» – og vi ikke føler noe – da kan vi være trygge, følge ham og si: «Jeg går trøstig med! Gud skje lov at jeg skal ut av dette fryktelige fengselet! Her er ingen tvil: Jeg kommer fram for tronen til en nådig Gud.»

Hvorfor? Ikke fordi jeg føler noe, ikke fordi jeg har gjort gode gjerninger, ikke fordi jeg har forbedret meg – nei, det ville være ren sandgrunn, for det kan lett skje at de søte følelsene forlater meg når døden kommer. Men den som er vant til å stole på ordet, har da den gode staven et menneske trenger når det skal gjennom dødsskyggens mørke dal.

Å, måtte Gud utruste dere med dette, så dere ikke bare slår i luften når dere en gang kommer inn i prekenembetet, men vet: «Dette er den evige, levende Guds ord, og djevlene i helvete skal ikke si nei til det.» Da heter det: «Ti når Herren taler! For han er Herre over alt, og alt må bøye seg for ham.»

Hittil har jeg selv, så godt jeg kunne, lagt fram for dere denne læren slik den står i Den hellige skrift. I dag vil vi se hva våre bekjennelser sier, så dere ser at dette ikke er min private mening, men vår kjære lutherske kirkes lære.

Men la oss først høre et vitnesbyrd fra Zwingli om den reformerte læren, for han er stamfar til alle de reformerte kirkene. Tilsynelatende fikk han ikke så stor innflytelse som Calvin, men han la grunnen til den reformerte kirke, og så tok Gud ham helt brått bort fra de levendes land.

Calvin filte siden på Zwinglis grove arbeid og gjorde saken fin, og slik vant han engelskmennene og franskmennene, mens han ikke utrettet stort blant tyskerne. Men Zwinglis lære er kilden som alle de falske lærene i de reformerte kirkene er strømmet ut fra. Hva sier han så om forholdet mellom nådemidlene og troen?

De fleste av dere vet at zwinglianerne i 1530 også ville være med og bekjenne i Augsburg, men lutheranerne nektet dem fellesskap. Da skrev Zwingli selv en såkalt augsburgsk bekjennelse og sendte den til keiseren. Det mest skremmende ved dette er at han bare et halvt år før hadde lært det stikk motsatte.

For senhøstes 1529, ved samtalen i Marburg, hadde han skrevet under på blant annet dette: «For det åttende er teologene blitt enige om at Den Hellige Ånd ikke gir noen troen uten forutgående muntlig forkynnelse, men at han ved og med ordet skaper og virker troen, hvordan, hvor og hos hvem han vil. For det niende: at den hellige dåp er et sakrament som mennesket blir gjenfødt ved.»

Luther la altså den rene, klare lutherske læren fram for zwinglianerne og for Zwingli selv, og de godtok den, for de ville så gjerne slutte seg sammen med wittenbergerne. Med tårer i øynene sto Zwingli foran Luther, rakte ham hånden og ba om brorskap. Da gikk han så langt som han mente han kunne gå, og sa: «Ved det muntlige ordet blir troen skapt, ved dåpen blir mennesket gjenfødt.» Og et halvt år etter fornekter han alt sammen igjen.

I bekjennelsen skriver han: «For det sjuende tror og vet jeg at alle sakramenter så lite gir nåde at de ikke engang rekker den fram eller holder den fram.» –

Og her i Marburg hadde han skrevet under på det motsatte og gitt hånden på at det også var hans bekjennelse! – «Kanskje synes jeg her, stormektigste keiser, å tale altfor frimodig. Men det blir ved det. For nåden blir virket og gitt av Den Hellige Ånd (jeg taler latin når jeg bruker ordet nåde, og forstår det som tilgivelse, godhet og velgjerning, uten fortjeneste og lønn), og derfor tilkommer denne gaven Ånden alene.» – Han vil si: «Derfor hjelper preken, dåp og nattverd ingenting; det er tomme tegn.»

«Men Ånden trenger ingen ledsager eller vogn, for han er selv kraften og kjøretøyet som alt blir ført med; han trenger ikke selv å bli ført.» – Så simpelt han taler om disse hellige ting!

Når Den Hellige Ånd vil komme til mennesket, trenger han altså intet Guds ord, intet evangelium, ingen dåp og ingen nattverd! Det kan han gjøre selv, han trenger ikke skyss! – «Vi leser heller aldri noe slikt i Den hellige skrift» – hva slags bibel hadde han, mon tro? – «at ytre ting, slike som sakramentene er, med sikkerhet fører Ånden med seg. Men når ytre ting noen gang er kommet farende sammen med Ånden, så var det Ånden som brakte dem, ikke de ytre tingene.»

Han skyter inn ordet «med sikkerhet»; det er tvetydig. Nådemidlene bringer virkelig nåden, men ikke slik at de tvinger mennesket. Til den som blir døpt, sier Gud: «Jeg vil være din Gud, og du skal stå under min nåde og gunst.» Tar mennesket ikke imot det, har han ikke nåden. Men det kommer ikke av at nåden ikke var der; det kommer av at mennesket forakter den.

Og hele Skriften er jo full av at ordet og sakramentene virkelig bringer Den Hellige Ånd. Se for eksempel Apg 10,44: «Mens Peter ennå talte disse ordene, falt Den Hellige Ånd på alle dem som hørte Ordet.» Her sies det jo at Den Hellige Ånd kommer med ordet. Og om dåpen har dere jo hørt at strømmer av Den Hellige Ånd blir utøst med den.

Zwingli fortsetter: «Da et kraftig vindstøt for fram, kom altså tungene med samtidig, ved vindens kraft; men vinden ble ikke båret av tungenes kraft. Slik førte vinden vaktlene fram og feide gresshoppene bort; men aldri har vaktler eller gresshopper vært så lette og flyktige at de førte vinden med seg. Slik var det også da en vind så sterk at den kunne flytte fjell, gikk forbi Elia: Herren var likevel ikke i vinden. Kort sagt: ‹Vinden blåser dit den vil›, det vil si: den blåser slik det er dens art, ‹og du hører den suse, men du vet ikke hvor den kommer fra og hvor den stilner. Slik er det med hver den som er født av Ånden›, det vil si: som blir opplyst og dratt på usynlig og umerkelig vis. Sannheten selv har sagt dette. Altså blir Åndens nåde ikke brakt fram ved denne neddukkingen» – slik kaller han dåpen – «eller den drikken» – han mener den hellige nattverd – «eller salvingen.»

Fordi han taler til den romerske keiseren, nevner han den siste olje. Men hvem blant lutheranerne har vel regnet den for et sakrament? Det var bare en midlertidig seremoni som ble brukt i apostlenes tid.

«For var det slik, så visste man hvordan, hvor, hvorhen og over hva Ånden kom. Er nådens nærvær og kraft bundet til sakramentene, så virker de der de blir brakt, og der de ikke kommer, blir alt matt og elendig. Og her skal ikke teologene komme og snakke om stoffet eller personen som tar imot – at den må

være i god forfatning, det vil si at dåpens eller nattverdens nåde (som de sier) blir gitt den som først er skikket til den. For den som tar imot slik nåde ved sakramentene (som de vil ha det), gjør seg enten selv skikket til det, eller han blir gjort i stand av Ånden. Gjør han det selv, så evner vi også noe av oss selv, og den forutgående nåden er ingenting.

Men blir han gjort i stand av Ånden til å ta imot nåden, så spør jeg: Skjer det også ved hjelp av et sakrament, eller utenom sakramentet? Skjer det ved et sakrament, så blir mennesket gjort i stand til sakramentet ved et sakrament, og slik vil det gå i det uendelige, så det alltid trengs et sakrament for å forberede til sakramentet. Men blir han gjort i stand til å ta imot sakramentets nåde uten sakrament, så er jo Ånden med sin nåde der før sakramentet, og nåden er altså skjedd og til stede før sakramentet kommer. Av dette trekker man den slutningen (som jeg i sakramentsstriden gjerne innrømmer og går med på) at sakramentene blir gitt som et offentlig vitnesbyrd om den nåden som allerede på forhånd er hos hver enkelt person.»

Merk dere det! Etter Zwinglis lære betyr dåpen altså ingenting, for Ånden trenger jo ingen skyss!

«Altså tar kirken ved dåpen imot den som allerede er tatt imot ved nåden. Dåpen bringer altså ingen nåde, men vitner bare for kirken at den som får den, allerede har fått nåden. … For det tiende: Jeg tror at profetens eller forkynnelsens embete er hellig, fordi det framfor alle andre embeter er høyst nødvendig. For vil man tale kanonisk eller helt riktig, ser vi at apostlenes og evangelistenes eller biskopenes ytre forkynnelse hos alle folk er gått forut for troen» – dette kan han ikke nekte, derfor nevner han det. Han tenker: «Da kan ingen holde det mot meg» – «som vi likevel tilskriver Ånden alene. For vi ser dessverre svært mange som nok hører den ytre forkynnelsen av evangeliet, men likevel ikke tror, fordi Ånden mangler.»

Der ser dere svermeren. Av denne læren måtte svermeriet vokse fram, og det har det også gjort. Det ser vi best her i Amerika: Her er åndsrytteriet overalt. – «Der hvor profeter, det vil si ordets forkynnere, likevel blir sendt, er det et tegn på Guds nåde, fordi han vil åpenbare kunnskapen om seg selv for sine utvalgte.» – Her stikker igjen hans lære om den absolutte forutbestemmelsen fram.

Han vil si: «Når ordet blir forkynt og det likevel finnes så mange uomvendte, kommer det ikke av at ordet ikke har vist sin kraft, men av at dette ordet slett ikke har noen kraft. Ånden må gjøre det. Når Gud lar forkynne, gjør han det bare fordi han vil omvende de utvalgte. Derfor bruker han sin Ånd bare på dem; de andre tar han den fra.»

Dette er et vitnesbyrd om hvordan den reformerte kirke lærer om nådemidlenes forhold til nåden, rettferdigheten og saligheten. Hør nå noen vitnesbyrd fra våre bekjennelsesskrifter!

De schmalkaldiske artikler, del III, art. 8: «Derfor skal og må vi holde fast på at Gud ikke vil handle med oss mennesker uten ved sitt ytre ord og sakrament. Men alt det som roses som Ånd uten slikt ord og sakrament, det er djevelen.» – Ånden kommer bare ved ordet.

Noen kan nok mene at de er så fulle av Ånd at de kunne sprekke, men det er deres egen ånd, svermerånden. Den sanne Ånd får man bare ved Guds ord. Bare ved ord og sakrament vil Gud handle med oss. Det ser vi av alle de stedene i Den hellige skrift som forteller om mennesker som ble omvendt.

Apologien, art. 4: «Nå kan man jo ikke handle med Gud, og Gud lar seg ikke kjenne, søke eller gripe uten i ordet og ved ordet, slik Paulus sier: ‹Evangeliet er en Guds kraft for hver den som tror.› Likeså i Romerbrevet 10: ‹Troen kommer av forkynnelsen.› Og av dette alene skulle det være klart nok at vi blir rettferdige for Gud bare ved troen. For når vi bare ved Guds ord kommer til Gud og blir rettferdige, og ingen kan gripe ordet uten ved troen, så følger det at troen rettferdiggjør.»

Det er et svært viktig ord! For det vitner for oss: Alle som ikke regner nådemidlene for noe, tror ikke av hjertet at mennesket blir frelst av nåde alene.

For hva er det de innvender? De sier: «Hva? Skal mennesket komme til syndenes forlatelse bare ved å bruke bokstaven, ordet, dåpen, nattverden og avløsningen? Det ville jo være altfor lett!» Men i all verden! Når vi blir frelst av bare nåde, skulle det da være ekstra tungt – når det virkelig skal være nåde? Nettopp fordi vi blir frelst av nåde, må Gud ha ordnet det slik at vi ikke trenger annet enn et middel som Gud rekker oss syndenes forlatelse, nåde og salighet med.

Gud sier til meg: «Bare tro!» – det vil si: «Ta imot, bare stol på meg! Det er sannhet, det jeg sier deg! Bare kom! Grip det jeg gir deg, og ta imot det!» Når evangeliet blir forkynt for meg, skal jeg tro at det er Gud som bringer meg dette glade budskapet gjennom dette mennesket. Og samtidig sier han til meg: «Hvorfor sliter du deg ut med gjerningene dine? Kristus har vunnet alt! Bare tro, så er alt ditt! Jeg lyver ikke!» Slik taler Gud.

Men det som gjelder Guds ord, gjelder naturligvis også sakramentene, for de er også nådemidler. De er det synlige ordet. Guds ord, evangeliet, kan bare høres, men sakramentene kan samtidig ses, for de er handlinger forbundet med ting vi kan sanse.

Derfor er det en grufull vranglære – i vår tid er det særlig de moderne troende som fører den – at ordet har sin særlige kraft, at dåpen er en særlig medisin mot andre sykdommer, og nattverden igjen mot andre skader. Det er løse, menneskelige spekulasjoner som Skriften ikke vet et ord om. Hør hvordan vår bekjennelse uttaler seg om det.

Apologien, art. 13: «Slik ordet går inn i ørene, slik er det ytre tegnet stilt fram for øynene, for innvendig å vekke og bevege hjertet til tro. For ordet og det ytre tegnet virker det samme i hjertet, slik Augustin har sagt et fint ord: Sakramentet, sier han, er et synlig ord. For det ytre tegnet er et bilde som framstiller det samme som ordet forkynner; derfor utretter begge det samme.»

Det er et viktig stykke! For den som kan høre, kan jeg forkynne evangeliet med ord. Men er han døv, kan jeg ikke undervise ham med ord. Da tar jeg fram et bilde der Kristi korsfestelse er malt, eller Kristi fødsel med englene som kommer fra himmelen. Så kan jeg forklare det med allslags tegn og fakter og undervise ham ut fra bildet, selv om han ikke forstår et eneste ord.

Slik er det også med sakramentene. De framstiller så å si i bilde det som ordet forkynner oss hørbart. «Sakramentene er det synlige ordet» – denne herlige grunnsetningen har vi fra Augustin.

Den som derfor taler så ringeaktende og avvisende om sakramentene, taler likeså mot ordet. Han tenker ikke på hvilken fryktelig skyld han lesser på seg. Han spotter Gud og gjør ham til en elendig seremonimester som har foreskrevet oss allslags tegn og fakter bare for å øve vår lydighet. Nei, med noe så elendig gir Gud seg ikke av, for skyggenes og forbildenes tid er forbi. Legemet selv er her, selve godene. Den gamle paktens tid er borte.

Luther skriver om Jes 20,2: «Likesom Den Hellige Ånd virker ved ordet, slik virker han også ved tegnene. De er så å si ikke annet enn det virkelige ordet, for ved saken blir det uttrykt som ordene gir å forstå når vi hører dem. Og likesom ordet aldri er forgjeves, kan heller ikke tegnene være uten frukt. Slik er dåpen og Herrens nattverd tegn som troen blir reist opp og styrket ved.»

Av dette stedet ser vi også at det ikke er vår kirkes lære at vi blir brakt til tro og nåde bare ved å høre, eller ved å la oss dukke ned i vannet og trekke opp igjen. Å nei, da ville vi jo bli frelst ved gjerninger! Nei, det kommer an på at vi i denne hellige ettertanken sier til oss selv: «Dette er min Guds røst til meg!»

For å la seg døpe uten tro hjelper ingenting, om vi så lot oss døpe ti ganger hver dag. Uten tro hjelper nattverden oss ingenting, om vi så tok imot den hver dag. Ja, så mye mer fryktelig ville vår forblindelse være, så mye større vår forherdelse, så mye tettere vårt mørke, så mye dypere vår åndelige forstokkelse og så mye tyngre vår fordømmelse.

Nei, når ordet og sakramentene virker, virker de ved at de reiser opp troen i oss, og troen tar så imot godene. Det er vår kirkes lære.

Nå enda et sted fra Luther som handler mer generelt om dette emnet. Han skriver om det i en preken over 5 Mos 4,28. Denne prekenen ble holdt før samtalen i Marburg, og der taler Luther mot svermerne, mot zwinglianerne og mot gjendøperne.

Zwingli var en slik svermer. For selv om han et halvt år senere godtok Luthers lære, ser vi at han et nytt halvt år senere tok alt tilbake, og det høytidelig, overfor keiseren. Han ønsket at keiseren skulle la bekjennelsen hans leses opp i riksdagens åpne forsamling. Men det skjedde ikke, og først etter Zwinglis død ble bekjennelsen kjent, gjennom svigersønnen hans. Han mente han måtte reise svigerfaren dette minnesmerket, men det ble riktignok et dårlig et.

Denne prekenen holdt Luther altså i 1529. Her må dere ikke ta feil av årstallene! Samme år var Zwingli med og bekjente. Da kunne man tenke: «Luther har jo gjort Zwingli bitter urett!» Men nei, da prekenen ble holdt, hadde Zwingli ennå ikke sluttet seg til, og derfor taler Luther slik. Luther skriver altså:

«Se, hva gjør våre nye partier og svermere annet enn å føre folk til gjerningene?» – Selv om de ikke sier: «Du må gi de fattige så og så mye, eller du må tilgi din fiende, så fortjener du deg himmelen», men bare sier: «Det er for lite krevd at et menneske tar imot evangeliets glade budskap!», kan jeg si: «Da er du sannelig ingen kristen. For en kristen er den som tror at han blir frelst av nåde.»

Er en allerede kristen, da sier jeg til ham: «Nå begynner arbeidet og kampen!» – for han har jo troen. Det må jeg si ham, men ikke for at han skal komme til himmelen ved det. For du må først være kommet i himmelen her på jorden før du kan kjempe og stride.

«Gjendøperne, hva gjør de, hva lærer de? De sier at dåpen ikke er noe» – svermerne har skilt lag for dåpens skyld, og sier likevel: «Dåpen er ingenting; den er bare en lydighetsgjerning som mennesket må yte.» Og de er frekke nok til å si: «Slik er det riktig av oss å fullføre all rettferdighet.» Slik setter de seg på linje med Herren Kristus. Når de lar seg døpe, er de så elskverdige at de gjør Gud den tjenesten.

Det lærer de den dag i dag; det har jeg selv erfart og også lest. – «De tar nåden rent bort fra dåpen, så det ikke skal være noen Guds nåde og barmhjertighet, ingen syndenes forlatelse i den, bare et tegn på at du er from; du må være from før du blir døpt, eller dåpen skal være et tegn på at du har denne fromheten.» – Altså må du først få nåden, og så får du dåpen som et tegn på at du allerede har den! Det er helt forferdelig!

«De skiller nåden fra dåpen og lar bare et ytre tegn bli igjen. Der er det ikke en gnist av nåde; den er skåret helt ut. Når Kristi nåde slik er borte fra dåpen, blir det bare en gjerning igjen.» – Da er dåpen ikke annet enn en gjerning som vi yter. – «Slik tar svermerne også bort løftet som blir tilbudt oss i Herrens nattverds sakrament. De sier at det er brød og vin når du spiser eller drikker det. Dermed er også nåden som tilbys oss der, skåret bort og fornektet. For slik lærer de: ‹Du gjør en god gjerning med det, når du bare bekjenner Kristus; og når du bare spiser og drikker brødet og vinen i nattverden, kan det ikke være noen nåde der.›» – De sier: «Du gjør en god gjerning ved å bekjenne Kristus når du tar del i den hellige nattverd; men nåden må du ha med deg.»

«Slik går det når en faller fra det første bud: Han setter snart opp en avgud og en gjerning som han stoler på. Derfor sier Moses: Kjære barn, se dere vel for, bli hos Gud og følg ham; ellers kan dere ikke unngå avgudsdyrkelse. Dere må havne i avgudsdyrkelse, dere kan ikke verge dere mot den. For nåden blir alltid angrepet av djevelen; ingen vranglære kan tåle Guds nåde.»

Dette siste ordet er en viktig grunnsetning! Hver gang en vranglære er kommet opp, har den hatt denne grunnen: Man kunne slett ikke tro at mennesket blir rettferdig for Gud og frelst av nåde alene. Det er selve anstøtssteinen som alle vranglærere og falske lærere slår hodet mot.

Men det hjelper ikke: Enten må du tro dette, eller du får se hvor du havner. For når den store Gud er kommet fra himmelen, kan jeg ikke regne det for en liten sak. Men skal jeg da ikke legge noe til, så det blir fullkomment? Nei, du skal falle ned for Gud som en fattig synder, slik den spedalske gjorde, og love og prise Gud for hans store nåde.

Da skal du merke at åndsrytteriet ikke er noe. Nå skal du få Guds Ånd, du skal bli brennende i kjærlighet til Gud, og du skal merke at dette ikke er en mekanisk vei til himmelen, men den mest åndelige vei som finnes. Denne Ånden er da ikke noe selvbedrag. Ånd og liv kommer fra Guds ord.

«Svermerne i våre dager driver også alle på med det første bud og sier: ‹Også vi forkynner nåde og barmhjertighet ved Kristus og forkaster ikke artikkelen om det første bud›, og de sier at jeg, Luther, lyver om dem. Men se nøye etter: De bekjenner den døde Kristus, som har hengt på korset og frelst oss – det er sant. Men de fornekter det vi får ham ved, det vil si midlet, veien, broen og stien; den bryter de ned.»

Det er hovedsaken! Hva hjelper det meg om noen sier: «Det finnes en kostelig skatt. Hent den da! Du trenger bare å ta den», men ikke sier meg hvor den er, hvilken vei jeg skal gå, eller hvilket middel jeg skal bruke for å få den? Da sier jeg: «Spar meg for snakket om den store skatten din!»

Slik snakker svermerne mye om den store skatten som ligger i den kristne tro. Men når jeg spør hvordan jeg får den, sier de meg ikke hvor jeg finner den. Med rette heter det i salmen: «Ditt ord, din dåp, ditt nattverdmåltid / er trøst i denne jammerdal; / der ligger skatten min begravet.»

Den som ikke henter skatten der, henter ikke gull, selv om det ser ut som gull; det er bare kattegull. Å, om jeg kunne skrive det inn i hjertene deres, så dere ikke bare lar det gå forbi ørene, men så det blir kraft og liv i dere! For noen vitner dere da skulle bli – og dere ville ikke fornekte Guds nåde i Kristus slik svermerne gjør!

«Jødene tror også at det er en Gud, men veien til Gud, nemlig ved Kristus, ved Kristi menneskelige natur, fornekter de. Tyrken bekjenner også Gud, men fornekter veien, midlet, broen som man kommer til Gud på, det vil si Guds nåde. Kristus vil de ikke ha, heller ingen sakramenter som man kommer til nåden ved. Det går med dem som om jeg prekte for en: ‹Her har jeg en skatt›, men likevel ikke holdt skatten fram for nesen hans og heller ikke ga ham nøklene til den. Hva skulle denne skatten hjelpe ham? De lukker skatten inne for oss, den som de skulle stille fram for nesen vår, og fører meg ut på apehalen.»

Om en ville finne fast fotfeste og trådte på en apehale, ville han se hvor elendig grunn han sto på når han med ett fikk øye på apen oppe i greinene.

«Man nekter meg adgangen til skatten og tar fra meg overrekkelsen, bruken og besittelsen av den. Svermerne sier riktignok mye om Gud, om syndenes forlatelse og Guds nåde, også at Kristus er død. Men hvordan jeg får Kristus, og hvordan nåden kommer til meg så jeg får den og vi kommer sammen – da sier de: Ånden må gjøre det alene. De fører meg ut på apehalen og sier at det ytre og muntlige ordet, dåpen og sakramentet er til ingen nytte, og preker likevel om nåden. Det kaller jeg å forkynne skatten og tale fint om den, men ta bort nøkkelen og broen som skal føre meg til skatten. Nå har Gud ordnet det slik at denne skatten blir gitt og rakt oss ved dåpen, nattverdens sakrament og det ytre ordet. For dette er midlene og redskapene som vi kommer til Guds nåde ved. Det fornekter de.»

Jeg må bekjenne for dere: Dette plaget meg lenge. Da jeg var student og leste dette, syntes også jeg det var for enkelt. Jeg tenkte: «Nei, dette kan da ikke være den rette veien!» – til jeg endelig kom i stor angst og nød. Da merket jeg: «Dette er den eneste veien!» Og ved Guds store nåde har jeg siden blitt ved den. Ved Guds nåde, ja – for ingen kan av egen kraft komme dit og holde seg der. Av naturen er vi alle mer tilbøyelige til å slå inn på villveien enn på den sanne vei.

Men til slutt vil også de i sektene som er av Gud, vende om, i det minste i dødstimen. De tenker kanskje ikke: «Nå vil jeg bli luthersk» – det er ikke det det kommer an på; jeg kan hete luthersk og likevel fare til djevelen. Men uten at de selv rett vet det, kaster de bort alt de hadde stolt på, og kaster seg i stedet på Guds barmhjertighet. At også mange i pavedømmet blir frelst, kommer av at de til slutt kaster alt over bord og bare holder seg til Guds barmhjertighet.

Guds godhet og nåde er underfull. Om en så hadde foraktet nåden i åtti år, om han var lesset med millioner av synder, avskyelige synder, og han bryter sammen og roper: «Gud, vær meg synder nådig!», så tar Gud imot også ham.

Men ingen må drive lettsindig spill med dette og tenke: «Ja vel, da synder du trygt videre, og i den siste timen sier du som tolleren: ‹Gud, vær meg synder nådig!›» Den som tenker slik, er på vei til forherdelse. Følgen kan bli at Gud brått river ham bort, så han ikke kan fatte en eneste gudfryktig tanke, og med ett står han i evigheten for Guds domstol!

«Dette sier jeg fordi djevelen er så kvikk» – det vil si listig – «at han bekjenner disse ordene, men fornekter midlet vi kommer til dem ved. Det vil si: De fornekter ikke skatten, men skattens bruk og nytte. De tar fra oss måten, midlene og veiene som vi skal og kan komme til den ved, så vi kan nyte skatten og komme til nåden. Du må ha Ånden, sier de; men hvordan jeg kan få Ånden, det vil de ikke gi meg. Hvordan kan jeg vel få Ånden og tro, når man ikke forkynner meg Guds ord og rekker meg sakramentene? Jeg må ha midlet. For troen kommer av det en hører, og det en hører, kommer ved det muntlige ordet, Rom 10,17. Summa summarum: Det kan ikke oppstå noe parti uten at det løper mot det første bud og støter an mot Kristus Jesus. Og i denne artikkelen blir alle vranglærere samlet under ett.»

Ånden får jeg bare ved den enfoldige tilliten til Guds ord. Og når du ikke føler noe som helst, men sier: «Dette har Gud sagt, det tror jeg!» – da skal du merke at Den Hellige Ånd har tatt bolig i hjertet ditt, så du blir fylt med fred og glede i Den Hellige Ånd!

«La oss derfor bli ved denne artikkelen: Du skal ikke ha andre guder – og gi flittig akt på dette målet og siktemålet. For lar vi det komme oss ut av syne, står port og dør vidt åpne for alle partiånder. Gud har aldri villet ha sin gudstjeneste i verden uten ytre midler.»

Men i dag vil vi stanse her. Dette er en overmåte viktig drøftelse. Heller ikke om åtte dager vil vi gå videre; saken er for viktig.

Jeg skylder dere det, for jeg har et tungt ansvar. Snart skal jeg stå for Guds trone og gjøre regnskap for dere, de mange dyrebare sjelene som en gang skal få ansvaret for tusener. Gud vil en gang spørre meg: «Har du gjort det som ditt embete krevde?»

Derfor må jeg si dere dette, enten dere liker det eller ikke – skjønt jeg tviler ikke på at dere liker det, dere som jo har hatt Guds dyrebare ord helt fra ungdommen av. Og jeg håper at dere allerede har gjort mange erfaringer som har lært dere at ingenting kan gi dere sann trøst i alle anfektelser uten Guds ord, når dere vil være visse på frelsen.

Forelesning 17

6. februar 1885

Kjære venner! I 1529 holdt Luther og noen av hans tilhengere og kampfeller en samtale i Marburg med Zwingli og noen av hans tilhengere. Landgreve Filip av Hessen hadde stelt det i stand. Først så det ut som om det etterlengtede målet, et broderlig og kirkelig fellesskap, virkelig kunne nås, for sveitserne ga etter på det ene punktet etter det andre.

Til slutt strandet det likevel da man kom til spørsmålet om den hellige nattverd. Sveitserne tilbød seg riktignok for fredens skyld å tale med Luther om et vesentlig nærvær av Kristi sanne legeme og sanne blod i nattverden, men de ville da forstå det som et åndelig nærvær. Og likevel ba sveitserne med stort alvor – ja, Zwingli endog med tårer – om at man ikke for dette ene stridspunktets skyld måtte nekte dem broderlig og kirkelig fellesskap.

Og hva gjorde Luther? Han hadde snart merket at sveitserne ikke handlet helt ærlig. At mistanken ikke var grunnløs, viste seg, som dere vet, et halvt år etter. Da kastet Zwingli alt over ende igjen og fornektet alle innrømmelsene han hadde gjort.

Hva gjorde så Luther? Han ropte til Zwingli: «Dere har en annen ånd enn vi!» Dette verdenskjente, minneverdige, bevingede ordet slo ned som et lyn i hjertet på Zwingli og hans folk. Det forteller han selv i et brev til sin venn, dr. Probst, prest i Bremen: Hver gang han hadde sagt disse ordene – og han hadde ofte gjentatt dem for seg selv – hadde de vært helt brennende.[1]

Hvorfor det? De visste at de var slått; de visste at de var avslørt, og nå måtte de legge sin uærlige hensikt åpent fram: å innføre en bare ytre union.

Hva mente Luther så med ordene «Dere har en annen ånd enn vi»? Uten tvil ville han si dette: «Om dere stakkars mennesker bare av menneskelig svakhet satt fast i én villfarelse, ja, da kunne det kanskje være et spørsmål om vi ikke bare kunne, men også måtte anerkjenne dere som svake, villfarende brødre. For da ville dere sikkert snart bli helbredet for denne ene villfarelsen. Men slik er det ikke. Forskjellen mellom oss og dere er denne: Dere har en annen ånd!» Og hva forsto Luther med den ånd som sveitserne manglet?

Uten tvil mener Luther den ånd som Herren mente da han en gang sa til de kjære disiplene, Matt 18,3: «Sannelig sier jeg dere: Uten at dere omvender dere

[1] Tysken kan leses slik at det er Zwingli som skriver brevet. Men Jakob Probst i Bremen var Luthers venn, så det er trolig Luther som forteller dette.

og blir som barn, kommer dere slett ikke inn i himlenes rike.» Ja, kjære venner, det er den ånd som Zwingli og hans folk manglet, og som de som har gått i hans fotspor, mangler den dag i dag. Det er den barnlige enfoldens ånd, som tror Faderen på hans ord.

Men ånden i de zwinglianske, kalvinske og unerte kirkene er nettopp fornuftens ånd, tvilens ånd, uvisshetens ånd. Hver gang man blir ført fram til Den hellige skrifts hemmeligheter, sier de med den uopplyste, ikke gjenfødte Nikodemus: «Hvordan kan dette skje? Det kan jeg ikke begripe; det strider mot min fornuft.»

Derfor er slike heller ikke sikre i sin sak, selv når de innrømmer noe, og man kan ikke stole på dem. Det ser man tydelig av at de slutter seg sammen med dem som har den motsatte læren. Det merkes også på at de som regel lar det skinne igjennom at de selv skammer seg over sin tro, og ikke vil innrømme så mye med munnen som de må innrømme med hjertet.

Men Luthers ånd og hele den sanne lutherske kirkes ånd er den barnlige enfoldens ånd, troens ånd, den ånd som bøyer seg under Guds ord og tar fornuften til fange under den guddommelige visdom. Det er den ånd som taler i ordene i den herlige salmen: «Du har det sagt, derfor er det sant; du er allmektig, derfor er intet umulig for deg.»

Den som ikke av hjertet kan si dette etter den gudfryktige salmeforfatteren, skal ikke kalle seg lutheraner; han hører til de svermeriske sektene. Dette er vår kirkes kjennetegn: «ubetinget underkastelse under Guds ord». Lærerne i alle sektene derimot blir stadig drevet hit og dit som en havbølge, og det merkes godt at de ikke står på Guds ords klippe.

Men en kirke som mangler denne barnlige enfoldens ånd, kan man ikke stole på, om den så bekjenner sannheten med munnen. Er ikke det forferdelig? Det er riktignok en tung anklage, men at den ikke er grunnløs, vet dere allerede av det dere har hørt. La oss i dag finne enda noen beviser for den.

At de såkalte protestantiske kirkesamfunnene utenfor den evangelisk-lutherske kirke ikke vet noe om den rette veien til syndenes forlatelse ved ordet og nådemidlene, ser man særlig av at de forkaster avløsningen – den som skjer gjennom presten fra prekestolen, men som også blir lyst i det felles skriftemålet og i det private skriftemålet. Disse såkalte protestantiske samfunnene sier at av alle protestantiske kirker er egentlig den lutherske minst reformert, for i den sitter det ennå mye papistisk surdeig.

Da nevner de først prestekjolen, så oblatene som vi bruker i stedet for vanlig brød i den hellige nattverd, så krusifikset på alteret og lysene i kirken, prestens messing for alteret, korstegnet og bøyningen når Jesu navn blir nevnt.

Alt dette er uskyldige seremonier som vår lutherske kirke slett ikke binder frelse og salighet til, men som hun riktignok heller ikke vil gjøre til synd. For ingen skapning har lov til å gjøre noe til synd som Gud ikke har gjort til synd i sitt ord; det Gud verken har budt eller forbudt, er fritt. Men disse samfunnene går enda lenger og sier: «Den aller verste papistiske surdeigen, den aller grufulleste resten fra pavedømmet i den lutherske kirke, er avløsningen.»

Den første grunnen til denne bebreidelsen er at de slett ikke vet hva vi egentlig lærer om avløsningen; de gjør seg et helt forvrengt bilde av denne læren vår. De er ikke samvittighetsfulle nok til å spørre: «Hvordan forstår dere det at dere løser, hva mener dere med det?» Så ærlige er de ikke; bak ryggen vår skjeller de oss ut som papister som vil føre sitt stakkars folk til Roma.

Vanligvis tror man at vi lærer at mennesket ved ordinasjonen blir utrustet med en viss hemmelig kraft til å kunne forlate synder. De mener at vi lærer at avløsningen er prestenes forrett: Når presten sier: «Dine synder er deg forlatt», da er de forlatt, men når en lekmann sier dette ordet, er det uten kraft.

Men det er, som alle vet, ikke vår lære; det er papistenes lære. Allerede vår lille katekisme kunne lære dem at vår lære er en helt annen. Der står det i det femte hovedstykket, om nøkkelmakten, at denne makten til å forlate synder er gitt til kirken på jorden. Det heter: «Nøkkelmakten er den særlige kirkemakt som Kristus har gitt sin kirke på jorden: å forlate de botferdige synderne deres synder, men å binde synden på de ubotferdige så lenge de ikke gjør bot.»

«Den særlige kirkemakt!» Den er altså gitt til kirken, ikke til prestene. Prestene er ikke kirken, bare kirkens tjenere. Er de kristne, hører de med til denne kirken; men er de ikke kristne, hører de ikke til den, men er bare som gibeonittene i Det gamle testamente, som skulle hogge ved og bære vann.

Er de kristne, så hører nøkkelmakten også dem til. Men den hører ikke prestene alene til; nøklene tilhører kirken, hver enkelt som er et lem i kirken. Ja, den aller ringeste arbeidsmann har dem like så vel som den mest ansette generalsuperintendent.

Vår kirke har sagt dette tydelig, blant annet i den underfulle fortellingen fra Augustin i De schmalkaldiske artikler. Der heter det: «Slik kan også i nødsfall en enkel lekmann løse en annen og bli hans sogneprest, slik den hellige Augustin forteller i en historie: To kristne var sammen på et skip, og den ene døpte den andre og ble deretter løst av ham.»

Det var en gang to mennesker på et skip; den ene var en omvendt kristen, den andre en hedning. De ble kjent med hverandre. Den kristne forkynte evangeliet for sin nye bekjente, og ved Den Hellige Ånds virkning kom hedningen til tro og ble en kristen.

Så brøt det løs en forferdelig storm; alle så døden for øynene, og alle mistet håpet om å bli reddet. Da ønsket hedningen framfor alt: «Å, om jeg bare kunne bli døpt, så jeg kunne fare rolig ned i vannet!» Og den kristne tenkte på sin side: «Å, om jeg bare kunne få høre avløsningen én gang til!»

Da sa den kristne til hedningen: «Hør her, vi kan begge få hjelp. Først døper jeg deg, så er du en døpt kristen, og så løser du meg. Slik er vi begge hjulpet.» Og slik skjedde det. Men Gud vendte dødsfaren bort, og de kom lykkelig i land. Biskopen der sa ikke: «Det gjelder ikke!» Han godkjente straks dåpen, og avløsningen var like gyldig.

Hva er så egentlig den læren som avløsningen – om jeg så må si – hviler på? Vi lutheranere lærer kort sagt dette:

For det første: At Kristus, Guds Sønn, har tatt alle synderes synder på seg og latt dem tilregne seg som om de var hans egne. Derfor peker døperen Johannes

på Kristus med fingeren og sier: «Se der Guds lam, som bærer bort verdens synd!»

For det andre: At Kristus ved sitt fattige, kummerlige liv, ved sin lidelse, sin korsfestelse og sin død har utslettet alle menneskers synd og vunnet forlatelse for den. Ikke et eneste menneske i verden er unntatt, fra Adam og til den siste som skal fødes til denne verden.

For Paulus skriver i 2 Kor 5,21: «Ham som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss, for at vi i ham skal bli rettferdige for Gud.» Og allerede Jesaja sier i Jes 53,5: «Men han ble såret for våre overtredelser, knust for våre misgjerninger. Straffen lå på ham, for at vi skulle ha fred, og ved hans sår har vi fått legedom.» Og allerede i Det gamle testamente, i profetien, sukker Messias, Sal 69,5: «Det jeg ikke har røvet, må jeg nå gi tilbake.»

For det tredje: At Gud Fader ved å oppvekke sin Sønn Jesus Kristus fra de døde har stadfestet og beseglet det forsonings- og forløsningsverket som Kristus hadde fullført på korset. Ved Kristi oppstandelse har han offentlig vitnet for himmel og jord, for engler og mennesker: «Denne min elskede Sønn har ropt fra korset: ‹Det er fullbrakt!› – og jeg erklærer herved: Ja, det er fullbrakt! Dere syndere er forløst! Her er syndenes forlatelse for hver og en! Den er der allerede! Dere skal ikke først vinne den.»

For det fjerde: At Kristus, da han bød at evangeliet skulle forkynnes for all skapningen, dermed også befalte at syndenes forlatelse skulle forkynnes for alle mennesker. De skulle altså få det glade budskapet: «Alt som trengs til deres frelse, er allerede skjedd! Spør dere: ‹Hva skal vi gjøre for å bli frelst?›, så tenk etter: Å, alt er allerede gjort! Det er ingenting mer å gjøre. Dere skal bare tro det som er skjedd, så er dere hjulpet.»

For det femte: At Kristus ikke bare generelt har befalt sine apostler og dem som skulle følge dem i embetet, å forkynne evangeliet, altså syndenes forlatelse, men også å tilsi hver enkelt som ber dem om det, denne trøsten: «Du er forsonet med Gud!» For når syndenes forlatelse er vunnet for alle, er den også vunnet for hver enkelt. Kan jeg tilby den til alle, kan jeg også tilby den til hver enkelt. Og jeg ikke bare kan det, jeg skal det. Gjør jeg det ikke, er jeg en Moses' tjener og ikke en Kristi tjener.

For det sjette: At syndenes forlatelse, som sagt, allerede er vunnet, og at derfor ikke bare presten med et særskilt oppdrag kan forkynne den, men også hver kristen mann og hver kristen kvinne, ja, hvert barn. Også barnets avløsning er like sikker som Peters avløsning – ja, hva sier jeg, like sikker som Jesu Kristi egen avløsning ville være, om han igjen sto personlig foran oss og sa: «Dine synder er deg forlatt!» Det er slett ingen forskjell. For, som sagt, saken er ikke: «Hva kan mennesket?», men: «Hva er skjedd ved Kristus?»

Tenk dere en hel by som gjorde opprør, ja, myrdet kongens sønn. Hele borgerskapet hadde sammensverget seg mot sin fyrste og herre, og de hadde alle forspilt livet. Men en annen sønn – i en lignelse kan vi ikke si at den samme sønnen som ble myrdet, gikk i forbønn – ber inntrengende faren om å tilgi opprørerne og benåde dem, la skrive et benådningsbrev og så undertegne det.

Så vil sønnen selv gå eller sende bud til opprørerne og forkynne det for dem, og da vil de igjen bli gode, takknemlige borgere og trofaste undersåtter.

Og tenk at kongen gikk med på det sønnen ba om. Selv ble han rolig sittende i slottet sitt, men han sendte ut bud, ga dem brevet med, og de ropte i alle gatene: «Dere er benådet!» – enda opprørerne før hadde sett med skjelving at de var slått og kanskje ville bli henrettet i løpet av de nærmeste dagene.

Hva slags folk ville det vel være som sa: «Nei, det tror vi ikke; kongen må komme selv, ellers tror vi det ikke»? Det ville være en uforskammethet uten like. I et slikt tilfelle ville heller ingen være så frekk. Enhver ville være glad når budet kom med papiret med kongens segl og navn under, som lød omtrent slik: «Jeg tilgir herved alle opprørerne. La dem bare ta imot denne benådningen og så igjen bli gode borgere!»

Sett nå at disse budene ikke kom fram overalt, men at andre som hadde hørt benådningen, gikk inn i hver krok og spredte den. Da ville det være en like gyldig benådning som den budene forkynte. Ikke fordi disse andre hadde en særlig makt til også å tilby benådningen, men fordi benådningen allerede er besluttet, skrevet og beseglet, fordi den allerede er stadfestet og allerede kjent og åpenbar: «Kongen har uttrykkelig befalt at denne benådningen skal forkynnes.»

Slik er det også med oss mennesker. Vi er opprørerne; den kjære Gud er kongen som vi har gjort opprør mot; og Guds Sønn er den som har gjort alt som var nødvendig for å bevege vår himmelske konge til å benåde oss alle. Det er allerede skjedd.

Hva gjør så en luthersk prest når han forkynner syndenes forlatelse og løser? Ikke noe annet enn at han lar folk få vite dette: «Slik står det til med dere. Kristus har gått i forbønn for dere, og Gud tar dere til nåde.» Og det gjør han på Kristi uttrykkelige befaling.

Om noen gir meg i oppdrag: «Si til den og den at jeg tilgir ham», og jeg utfører oppdraget, så er det en like gyldig og kraftig tilgivelse som om han selv kom og sa: «Jeg tilgir deg.»

Eller tenk at dere hadde en venn i Tyskland som hadde krenket dere fryktelig. Så fikk dere høre at han bebreidet seg selv dypt for det, at han lå dødssyk, var urolig og var redd for at denne synden skulle plage ham helt til siste time, så han ikke fant nåde hos Gud.

Ville dere da reise over dit selv? Nei, dere kunne skrive et brev, eller dere kunne si det til en bekjent som skulle reise over, og gi ham det oppdraget: «Si til min venn at jeg for lenge siden har tilgitt ham; han skal ikke bekymre seg for det. Jeg er forsonet.» Det vil han også ta imot som gyldig. Slik er det også her med avløsningen.

Nå spør jeg dere: Er det noe papistisk i dette? Nei, visst ikke! For papistenes lære er denne: Når en prest løser, ligger kraften i avløsningen hans i vigselen, der han ble salvet med krisma. Og på den løstes side ligger avløsningens kraft i hans anger, hans skriftemål og hans fyllestgjørelse. Papistene sier at til en gyldig og frelsende avløsning hører det tre ting: 1. munnens bekjennelse, 2. hjertets anger, 3. fyllestgjørelse.

For det første må altså skriftemålet være fullstendig. For holder en noe tilbake i skriftemålet, er etter deres mening hele skriftemålet og avløsningen ugyldig og uten kraft. For det andre må den som skrifter, ha en fullkommen anger og et sønderknust hjerte; ellers er nøklene feilnøkler og låser ikke himmelen opp. For det tredje hører det med at den som skrifter, yter den fyllestgjørelsen presten pålegger ham.

Men av dette har vi ingenting i vår lære. Vi sier: Avløsningens kraft grunner seg ikke på prestens ordinasjon og vigsel, ja, slett ikke på presten, men 1. på at Kristi forsoning og forløsning er fullkommen, og 2. på Kristi befaling om at evangeliet skal forkynnes for alle mennesker. Og det er ikke annet enn: «Alle mennesker skal løses, alle mennesker skal tilsies syndenes forlatelse.»

La meg nå som vitnesbyrd for det jeg har sagt, gi dere noen steder fra vår kirkes bekjennelser og fra Luthers skrifter. Den augsburgske bekjennelse, art. 25: «Dessuten blir folket flittig undervist om hvor trøsterikt avløsningens ord er, og hvor høyt og dyrt avløsningen skal aktes; for det er ikke det nærværende menneskets røst eller ord, men Guds ord, han som forlater synden.»

Vanligvis tror man at dette skal si at ordene i avløsningen er tatt fra Bibelen og derfor er Guds ord. Men meningen er denne: Når jeg sier til en stakkars synder: «Dine synder er deg forlatt», så er det akkurat som om den kjære Gud sa det til ham. Ikke fordi jeg var et særlig menneske med en særlig kraft, men fordi Gud har gitt befaling om å forlate syndene i hans navn og i hans sted.

Da er det helt det samme om Gud sier det eller jeg. Vår bekjennelse sier altså: Jeg skal fast tro at det denne presten sier til meg, sier den evige, allmektige Gud selv til meg – han som har rådighet over dette.

«Men hvordan kan en prest forlate synd?» – Det er den samme forvrengte, enfoldige innvendingen som fariseerne allerede kom med, da de sa om Kristus: «Denne spotter Gud!» For de mente at han jo ikke kunne forlate synder.

Men hvordan kan jeg forlate synder i Guds sted? Hadde ikke Gud befalt det, ville min avløsning riktignok ikke ha noen virkning. Men Gud har befalt det, slik også jeg kan si til en at han skal fortelle en annen på mine vegne at jeg er forsonet med ham. Vi sier i avløsningen ikke noe annet enn det som er skjedd, for det kostelige er jo at syndenes forlatelse er vunnet for oss.

Å, om vi bare rett trodde hva avløsningen er! Med hvilken glede ville vi da gå i kirken de dagene vi skal få avløsningen! Men hvem tror det? De færreste tror det; selv blant lutheranerne er det få som rett tror det. Det er den falske lærens forbannelse. Det blir ikke forkynt for folk, og slik blir de snytt for sine kosteligste skatter.

Da sier svermerne: «Det står nok i Bibelen, men det må man ikke ta slik det lyder.» Takk for den! Selvsagt må jeg ta det slik det lyder. Skal jeg da lese mellom linjene? Nei, Gud vil kreve meg til regnskap om jeg har drevet slik spott med hans ord. En rett lutheraner stoler på det, og om så hele verden spotter og forakter ham for det, bryr han seg ikke det minste om det. Han har en annen, en høyere autoritet på sin side.

«For den blir talt i Guds sted og etter Guds befaling.» – Også mange unerte skriver under på Den augsburgske bekjennelse. «Ja, den skriver vi også under

på», sier de. Men hos dem er ikke et ord sant. De bekjenner seg ikke til den; ellers ville de tenke, når de leste slike ord: «Bort med denne papistiske boken!» De har slett ikke prøvd vår kirkes bekjennelser; de har ikke engang sett etter.

«Om denne befalingen og nøkkelmakten, hvor trøsterik og hvor nødvendig den er for de forskrekkede samvittighetene, blir det lært med stor flid.» – Hvor mange går ikke under i fortvilelse nettopp i de svermeriske sektene, fordi de ikke føler det de gjerne ville føle! Til slutt farer de bort i fortvilelse og går fortapt.

Om de bare visste hvordan det lyder hos oss: «La deg løse og tro fast!» – og hvordan vi da kan tre fram for Gud og si: «Kjære Gud, han der har løst meg, fordi du har befalt å løse meg! Du kan ikke bli en løgner, du kan ikke bedra meg!» Gud ville svare: «Slik er det rett; jeg blir ikke en løgner, jeg holder det jeg har lovet.» Men skal folk komme dit, må det læres dem flittig.

«Dessuten at Gud krever at vi tror denne avløsningen, ikke mindre enn om Guds røst lød fra himmelen.» – Kanskje vil noen av dere si: «Hva, skal da også et ugudelig menneske tro at han er løst?» Ja visst krever Gud det, og han er skyldig å tro det, så sant han vil bli salig.

Men han kan ikke – det er et annet spørsmål. For om han ville tro, ville samvittigheten straks si: «Hva? Du vil tro? Du vil jo slett ikke til Gud. Du lever i syndene dine og vil leve i dem. Du bryr deg ikke om Gud.» Men han burde tro det. Skulle Gud kanskje kreve at vi ikke tror det han sier?

Nå har Gud befalt at evangeliet skal forkynnes for hele verden, og dette evangeliet skal vi tro. Og når avløsningen blir forkynt for meg, blir evangeliet brakt til meg som enkeltmenneske, og med det avløsningen. For evangeliet er ikke annet enn en avløsning.

«… og at vi skal trøste oss glad ved den og vite at vi ved en slik tro får syndenes forlatelse. Om disse nødvendige stykkene har predikantene som før i tiden lærte mye om skriftemålet, ikke nevnt et ord; de har bare pint samvittighetene med lange oppregninger av synder, med fyllestgjørelse, med avlat, med pilegrimsferder og lignende.»

Hos papistene er skriftemålet hovedsaken. Når en vanlig katolikk har skriftet og er blitt løst, faller det ham ikke inn å tro: «Nå er jeg forsonet med Gud.» Det eneste han bryr seg om, er at han har sagt alt. Og har han holdt tilbake noe som han trodde ville gi ham en riktig stor, fryktelig fyllestgjørelse, så går han derfra, plaget av tanken på at alt sammen ikke har hjulpet ham.

Men vi sier: «Kom, fattige synder, ta imot avløsningen! Tror du den, så har du den. Bare tro – om du så kom rett fra den grufulleste synd. Gud krever ikke annet enn at du tar imot det Kristus har gjort og lidt for deg.»

Dette er også ofte blitt forsømt før i tiden. De stakkars folkene er heller blitt minnet om at de måtte ha en rett anger, at de måtte være riktig sønderknuste, at de måtte fatte riktig gode forsetter. Men man har sagt dem for lite: «Kom, om du så bare kan krype! Bare kom, om du så må si at du er den verste synder. Kom, her står nådens dør åpen for deg. Ta imot det som blir tilbudt deg!»

Ble folk minnet mer om dette, ville det også være flere kristne. For dette gjør ikke mennesket sikkert; det gjør ham levende, så han tror det og blir et annet

menneske. Han begynner å kjenne sin Guds store kjærlighet og glede seg over at Gud av fri barmhjertighet har tatt alle hans synder bort fra ham og prydet ham med Kristi rettferdighets kledning.

Apologien, art. 12: «Nøkkelmakten forkynner oss evangeliet ved avløsningen.» – Så sikre var de gamle. Evangeliet blir forkynt oss ved avløsningen. For avløsningen er egentlig et sammendrag, et utdrag av evangeliet, som handler om troen og de kristnes rettferdiggjørelse. Alt ligger i det ene ordet: «Jeg forlater deg i Kristi sted alle dine synder i Gud Faders, Gud Sønns og Gud Den Hellige Ånds navn.» – «For avløsningens ord forkynner meg fred og er evangeliet selv.»

Luther skriver i Kirkepostillen: «Dette er altså nytten av Kristi lidelse og oppstandelse: at han har gjort dette, ikke for seg selv, men for hele verden; at han har tråkket djevelen og min synd under føttene, de som hang på ham langfredag, så djevelen flykter for Kristi navn. Vil du nå bruke så store goder? Vel, han har allerede skjenket deg dem» – du skal ikke først knele og be om at han skal skjenke deg dem; han har jo allerede skjenket deg alt – «gjør du ham bare så stor ære at du tar imot det med takk.»

Og et annet sted i Kirkepostillen: «Det er ikke vårt verk og kan ikke fortjenes ved vår gjerning. Det er allerede skjenket og gitt; bare lukk opp munnen, eller rettere hjertet, hold stille og la deg fylle, Sal 81,11.»

Den store katekisme, til den femte bønn: «Derfor er det her igjen stor nød til å be og rope: Kjære Far, forlat oss vår skyld! Ikke slik at han ikke forlater synden også uten og før vår bønn – for han har gitt oss evangeliet, hvor det er bare forlatelse, før vi ba om det eller noen gang tenkte på det. Men det gjelder at vi skal kjenne og ta imot en slik forlatelse.»

Det er et bemerkelsesverdig sted! Man må ikke tenke at bønnen i Fadervår, «Forlat oss vår skyld», viser at vi først skal be oss til forlatelsen. Vi skal ikke be om syndenes forlatelse fordi den ikke allerede var der, men for at vi skal kjenne at den allerede er der, og styrke troen vår. Slik sier Luther også om bordbønnen: «Gud gir nok daglig brød også uten vår bønn.» Men Gud vil at vi skal be, for at han skal la oss kjenne det, og for at vi skal ta imot vårt daglige brød med takk.

Luther skriver i Huspostillen: «Da vår kjære Herre Kristus nå slik har forkynt for den lamme og forlatt ham hans synder, begynner de skriftlærde å tenke at Kristus spotter Gud fordi han vil forlate synd.» – Dere vet jo at evangeliet på 19. søndag etter trefoldighet forteller at Kristus løste den lamme, og at fariseerne sa da de så det: «Denne spotter Gud! Hvem kan forlate synder uten Gud alene?»

Kristus viser så at han har løst den lamme som Menneskesønnen. Og så roper det fattige folket, drevet og beveget av Den Hellige Ånd, at Gud har gitt mennesker en slik makt.

Hvorfor har Matteus tatt med at folket sa dette? Nettopp fordi det var et ord som Den Hellige Ånd hadde vakt i dem. Kristus sier ikke: «Nei, nei, Gud har ikke gitt mennesker denne makten slik han har gitt den til meg.» Vi skal heller lære av dette: «Ja, ja, mennesker har han gitt makten.»

For Herren Kristus vil ikke gå omkring i hele verden i synlig, menneskelig skikkelse og si til hver enkelt: «Dine synder er deg forlatt.» Han har gitt de kristne befaling om at de skal gjøre det. Ja, han har til og med innstiftet et eget

embete, og de som har det, har ikke annet å gjøre enn stadig å si det Kristus der sa til den lamme.

Også til alle andre mennesker skal vi forkynne det. Hvorfor? Alt som trengs til vår forsoning, er jo allerede skjedd, og den som tror det, tror den kjære Gud og ikke oss. Og når han tror det, så har han det.

Luther skriver videre: «Dette er også et nødvendig stykke som det står mye på, og derfor skal vi også merke oss det flittig. For hos alle svermere og sekteriske ånder ser man rett igjennom at de alle er i den villfarelsen at de ikke forstår hvordan syndene blir forlatt. Spør paven og alle hans doktorer, og de vil ikke kunne si deg hva avløsningen utretter. For på denne læren står hele pavedømmet: at nåden blir inngytt i mennesket ved en hemmelig virkning, og at den som vil komme dit, må angre, skrifte og gjøre fyllest.»

Legg merke til at Luther sier at hele pavedømmet står på denne læren. Og jeg legger til: alle sektene med, for de lærer alle uten unntak: Vil du ha syndenes forlatelse, må du be, du må kjempe, du må stride, helt til du merker: «Nåden er inngytt i deg.» Da kan du være rolig.

Men det er bare selvbedrag! Nåden kan ikke inngytes i oss, for nåden er Guds sinnelag utenfor oss, der oppe i himmelen, og kan bare forkynnes for oss. Derfor kan vi bare bli virkelig rolige ved ordet, enten det blir forkynt for oss eller vi leser det.

Vi kan hente oss en avløsning ut av hvert kapittel i Bibelen, for det finnes ikke et kapittel i Bibelen som ikke sier oss: «Dine synder er deg forlatt!» Hvert trøsterikt lite skriftord som sier om Gud at han vil være nådig, er en avløsning. Derfor sier også Luther at en rett evangelisk forkynner ikke kan åpne munnen uten å lyse avløsningen. Og det er sant.

En rett evangelisk forkynner – legg merke til det! En mosaisk forkynner kan ikke gjøre det. Han preker folk inn i fortvilelsen og inn i helvete, mens den ekte evangeliske forkynneren henter dem ut av helvete, selv de største syndere.

Men når synderne, lik de opprørerne som hører at kongen har benådet dem, sier: «Vi vil ikke ha nåden! Vi vil myrde sønnen hans, vi vil få ham i galgen», da kommer de naturligvis selv i galgen – ikke fordi kongen ikke har tilbudt dem nåden, men fordi de ikke har tatt imot den. Læren om den inngytte nåden er altså hele hemmeligheten bak pavedømmet og alle våre sekter.

Luther fortsetter: «Men når man spør hva avløsningen og nøklene gjør, sier de at det er en ytre ordning som blir holdt i kirken. Slik bygger de ikke syndenes forlatelse på ordet og troen, som den jo må bygges på, men på vår anger, vårt skriftemål og vår fyllestgjørelse.» – Når noen leser for eksempel et avlatsbrev fra paven, sier de: «Man må jo også angre syndene sine, ellers hjelper ikke avlatsbrevet, og man må også skrifte og gjøre fyllest.» «Ja», sier disse uvitende, forblindede menneskene, «der ser dere, det står ikke så ille til med paven som dere sier! Han krever jo tre ting: anger, skriftemål og fyllestgjørelse.»

Men for en forferdelig, helvetes, djevelsk blindhet! Dermed blir jo hele evangeliet veltet over ende! Tre ting skal altså mennesket gjøre.

Og det aller forferdeligste er at paven, Antikrist, sier: «Troen trenger dere ikke. Dere må bare angre, være sønderknust og skrifte. Prestene slakker litt på

kravet for dere: Er det ikke virkelig anger, så er de fornøyd om det bare er en halv anger av frykt. Riktignok ville det være bedre om det var ekte anger, så alle syndene også ble løst.»

Så er prestene som regel også så elskverdige at de bare pålegger folk en ganske liten fyllestgjørelse og sier for eksempel: «Be ti Fadervår, eller legg noe i kirkebøssen.» Så legger de kanskje en liten sum i den og mener at saken nå er i orden. Eller de må spise fisk en dag da de ellers har lov til å spise kjøtt. Men alt dette er bare djevelsk bedrag, en forbannet ånd som forfører folket.

Luther fortsetter derfor: «Men dette er en helt igjennom løgnaktig lære, som folk blir forført ved og vist inn på den gale veien.» – Men tiden er gått. Jeg tror emnet er viktig nok til at vi kommer tilbake til det enda en gang og ser på noen flere fine steder. Og så, om vi får tid, vil vi se nøye på ordene i tesen vår: «til de føler at Gud har tatt dem til nåde». Om dette har vi ennå ikke talt, og likevel er det viktig.

Dere trenger det her mer enn prestene i Tyskland, for vi lever i et land fullt av sekter. Våre stakkars folk ser sekterernes store skinnhellighet og blir lett ført vill av den. De mener at hvis de for alvor vil redde sjelen sin, må de slutte seg til den mest alvorlige sekten; da blir de nok frelst. Ja, om sektene kunne frelse! Men det finnes bare én Frelser. Den som ikke helt og fullt stoler på at han alene bringer ham inn i himmelen, skal sannelig ikke komme inn. For han, Jesus Kristus, er den eneste døren.

Forelesning 18

13. *februar* 1885

Kjære venner, tenk dere et menneske som er satt i fengsel for sine misgjerninger og allerede dømt til døden. Han har hørt et løst rykte om at han skal bli benådet, men han kan slett ikke bli viss på det. Et slikt menneske er uten tvil i en forferdelig stilling.

Hver gang han hører en lyd som varsler: «Nå blir døren til cellen din åpnet», farer han sammen, for han vet ikke om han nå høytidelig og endelig skal få høre at han er benådet, eller om han skal føres til retterstedet. Bare et helt rått, forvillet, gudløst og samvittighetsløst menneske vil da fortsatt kunne spøke og le.

I en lignende stilling befinner hvert menneske seg av naturen i åndelig forstand. Etter at menneskeslekten falt fra Gud i våre første foreldre, er hvert menneske allerede av naturen dømt av Gud til den timelige og evige død. Riktignok har enhver hørt et uklart rykte om at Gud vil benåde ham, men han kan ikke bli viss på det.

Hver gang han blir dødssyk, eller en annen forferdelig ulykke rammer ham – og særlig når uro, angst og redsel fyller hjertet og samvittigheten –, er det for ham som om evighetens porter åpnet seg. Men det stakkars mennesket vet ikke om de åpner seg til den evige død eller til det evige liv. Bare det mest forherdede menneske kan da være rolig; enhver annen vil skjelve og beve, og latteren vil ha gått ham av, hvor mye han enn har gjort narr av det hellige i livet sitt.

Hva? Skulle den vennlige, gode, nådige og barmhjertige Gud ikke ha gjort noe for å gjøre oss visse på at vi har syndenes forlatelse, og at vi i den andre verden skal komme inn i den evige freds og hviles boliger? Skulle Gud ikke ha gjort noe for å fri oss ut av denne forferdelige stillingen? Det er utenkelig! Visst har Gud gjort det!

Har ikke Gud gjort så store ting at det overgår all vår tanke? Han har sendt sin enbårne Sønn til denne verden, latt ham bli et menneske som oss, lagt byrden av våre synder på ham og til sist gitt ham i forsoningsdøden på korset. Og så skulle han la oss leve hele livet i den forferdelige tilstanden uten å vite om han fortsatt var vår fiende, og om vår dødsdag skulle bli vår dommedag? Det er umulig!

Nei, så snart Guds evige Sønn var blitt menneske og kommet til jorden, steg også den høyeste tjeneren ved Guds trone ned til jorden. Gjennom hyrdene ved Betlehem forkynte han for oss, for oss alle, for hele verden: «Se, jeg forkynner

dere en stor glede – en glede for alt folket. I dag er det født dere en frelser, som er Messias, Herren – i Davids by.»

Og da Kristus hadde fullført sitt store verk, og Gud Fader hadde oppreist ham fra de døde og dermed frikjent ham, vår borgen og stedfortreder, og i ham rettferdiggjort og løst oss alle, da ga Kristus sine disipler denne befalingen: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet» – det vil si gledesbudskapet om at forløsningen har skjedd – «for all skapningen!» Og han la til: «Jeg er med dere alle dager inntil verdens ende», og vitnet dermed: «Dette gledesbudskapet skal nå lyde helt til den ytterste dag, så langt jorden når.»

Å, vi salige mennesker, som har fått så stor en nåde! Hvem kan sette ord på vår salighet? Himmel og jord er fulle av Herrens godhet, av Herrens, vår Guds, nåde. Hvor vi går og står, roper alt til oss: «Du er forløst! Dine synder er deg forlatt! Himmelen står åpen for deg! Å, tro det, bare tro det, så har du det!»

Men akk, hvor sårt ødelegger ikke falske lærere den usigelige gleden som denne høyt benådede menneskeslekten har fått! Det har vi sett særlig de tre siste kveldene.

Vi vil nå overbevise oss om dette enda grundigere, og vi gjør det med to mål for øye. For det første skal vi ikke selv gjøre beisk det beger av usigelig glede som vår himmelske Far har fylt for oss. Og for det andre: Når dere selv trer inn i tjenesten som forkynner forsoningen, skal dere ikke ta fra de stakkars menneskene igjen det Gud for lengst har gitt dem – ja, det han har tiltenkt dem fra evighet av.

Den niende tesen, som vi fortsatt har foran oss, er egentlig midtpunktet i hele rekken av teser. Den som forstår denne tesen rett, kan skille rett mellom lov og evangelium. Men den som ikke forstår den, vil aldri lære det, uansett hvor mange andre regler han får.

Det står svært mye på spill når det her heter: «Guds ord blir for det femte ikke rett delt når en ikke viser syndere som er rammet og forskrekket av loven, til ordet og sakramentet, men lærer dem å vinne seg nådestanden ved å be og kjempe – nemlig å be og kjempe så lenge til de føler at Gud har benådet dem.»

Vi har allerede sett at svermerforkynnerne ikke vet å skille lov og evangelium, og at det viser seg særlig i at de forkaster avløsningen. De har ikke bare en helt forkjært forestilling om hva avløsningen er – de aner ikke hva vi egentlig lærer om den. Fordi de ser at vi i det ytre gjør omtrent som papistene, mener de at vår lære om avløsningen er en papistisk forestilling.

Men nei! Selv om papistene sier avløsningens kostelige ord, har de tatt kjernen ut av dem. Vi beholder de kostelige ordene, men vi søker også å by fram kjernen til dem som ber om avløsning, og vi innbyr dem til å nyte den.

La oss nå høre videre hva Luther skriver i Huspostillen om evangeliet på 19. søndag etter trefoldighet. Der finner vi fortellingen om den lamme som Herren tilga syndene. Da Herren Jesus gjorde det, knurret de hyklerske fariseerne og sa ved seg selv: «Denne spotter Gud! Hvem kan forlate synder uten én, det er Gud?» De mente at de nå hadde vist stor visdom og satt den opp mot Herren.

Men Herren stoppet snart munnen på dem. Han spurte dem hva som var lettest: å si disse ordene: «Dine synder er deg forlatt», eller å si til den lamme:

«Stå opp, ta sengen din og gå hjem.» De svarte ikke, for de skjønte godt at de ville fange seg selv i sitt eget svar.

Hvis de sa: «Det er lettere å si til et menneske: Dine synder er deg forlatt, enn å si til en lam: Stå opp og gå», så var de allerede redde for at han kunne gjøre det – han hadde jo allerede gjort så mange herlige under. Og ganske riktig, han kan det! Den lamme tok sengen sin på Herrens ord og gikk glad hjem.

Folkemengden som så dette, visste at Kristus var et virkelig menneske – og det var han jo også –, men de tok ikke anstøt av det. Han hadde jo allerede vist seg kraftig nok som Guds Sønn. Og nå priste de Gud fordi han hadde gitt mennesker så stor en makt.

Hadde det vært overtro, ville Den Hellige Ånd sikkert ha føyd til: «De stakkars menneskene trodde at mennesker hadde fått en slik makt; men nei, den er ikke gitt mennesker.» Men ikke et ord om det, for det var Den Hellige Ånd som hadde gitt dem dette i hjertet. Og de tenkte nok også: «Ja, har vi en slik Messias, da står det godt til med oss.»

Slik er det alltid. Når folket er ført ut på tørt beite og har fått evangeliets trøst tatt fra seg, blir de som utsultede sauer. Når de så får det grønne gresset fra det rene evangeliet, å, med hvilken glede fortærer de det! Det ser vi i Tyskland.

Rasjonalistenes kirker står tomme, men der en forkynner står på prekestolen og taler med Ånds og krafts bevis, er kirken full. Folk har fortsatt sin Bibel, sin katekisme og sin gamle salmebok. De holder fast på de gamle bibelordene de har lært, og fryder seg fortsatt over de gamle oppbyggelsesbøkene. Kommer det så en levende person og forkynner dem evangeliet, blir de ute av seg av glede.

Dessverre finnes det også forkynnere som står i troen og likevel preker med så høye ord at det går over hodet på folk. Da ser en: «Forkynneren er troende, men folket er dødt, dødt!» Vi skal ikke bare forkynne sannheten, vi skal også tale så enkelt at mannen bak døren kan forstå det – han som er så fattig kledd at han ikke våger seg helt inn i kirken. Vi skal preke slik at det blir soleklart for enhver: «Dette er veien til saligheten, og ingen annen.»

Det ville ikke være underlig om Gud slynget et lyn ned over hver forkynner som fyller manuskriptet med høye ord for å glimre med talegaven sin. Slike ord kan folket heller ikke forstå; de når kanskje forstanden, men ikke hjertet. Men inn i hjertet skal det! – La oss nå høre Luther:

«Slik sier også gjendøperne: Hva skulle dåpen kunne gjøre til syndenes forlatelse? Den er jo bare en håndfull vann! Ånden må gjøre det om vi virkelig skal bli rene fra synd; vannet kan ikke gjøre det. Slik river de også syndenes forlatelse bort fra ordet og vil ikke la det bli ved det som de fromme folkene her sier, at en slik makt er gitt mennesker.»

De glor på dåpsvannet som en ku på en ny grind og tror at vi lærer at vannet skal hjelpe. Nei, vannet hjelper ikke. Det er ikke lagt noen særlig kraft ned i vannet; det er vann som annet vann. Men det er forbundet med Guds ord, som lyder: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst.» Når disse ordene kommer til dåpsvannet, gjør de det så kostelig – mer kostelig enn himmel og jord og alle verdens skatter.

Fordi Gud vil frelse oss bare ved troen og bare av nåde, sier han: «Godt, la deg døpe – og tro mitt løfte! Så sant jeg er Gud, skal du bli frelst.» Du skal ikke se på deg selv og spørre: «Hva skal jeg da gjøre for å bli frelst?» Du forblir en fortapt synder, og saligheten blir gitt deg av fri nåde og fri barmhjertighet.

Men gjendøperne finner opp en helt ny vei, som Bibelen ikke sier et ord om: at folk skal stride til de endelig kan si: «Nå kjenner jeg det, jeg har fått nåde.» Det er forferdelig – mye mer forferdelig enn de fleste aner.

«Sakramentssvermerne sier også slik: I sakramentet er det bare brød og vin; derfor kan en ikke finne syndenes forlatelse der. Ånden må gi den; kjødet er ikke til noe gagn. Kort sagt: Ingen av sektåndene, ingen prest eller munk har kunnet se at syndenes forlatelse er en makt som er gitt mennesker, slik det står her i evangeliet. Lær derfor her å tale slik om saken: Jeg vet godt og bekjenner også at Gud alene tilgir synd. Men jeg må også vite hvordan jeg kan merke at mine synder er tilgitt, eller hvilket middel Gud bruker når han tilgir meg syndene. Da lærer Den hellige skrift meg og alle kristne at når jeg vil ha syndenes forlatelse, skal jeg ikke sette meg i en krok og si: Min Gud, tilgi meg mine synder – og så vente på at en engel skal komme fra himmelen og si til meg: Dine synder er deg forlatt.»

Tenk dere bare: Om dere hadde krenket noen forferdelig, og tanken på det pinte dere, og dere gjerne ville at han skulle tilgi dere, så dere kunne bli gode venner igjen – hvordan skulle dere da bli visse på at han hadde tilgitt dere? Kanskje ved at dere merker at det blir lett om hjertet, så dere tenker: «Nå har han nok tilgitt meg»?

Alle ville si til dere: «Du er en narr! Det kommer ikke an på hva du føler, men på hva han føler, han som du har krenket.» Eller blir den som har krenket, viss på tilgivelsen ved at den andre gir ham en eller annen gave? Nei, det gjør ham uviss.

Med gaven kan jo den krenkede la ham merke: «Hva har du gjort, ditt elendige menneske? Jeg er et helt annet menneske enn du. Skam deg inn til hjerterøttene! Jeg vil samle glødende kull på ditt hode.»

Hva kan han da gjøre for å bli viss? Den krenkede må selv si til ham at han har tilgitt ham. Kommer den krenkede så og sier: «Du er redd for at jeg fortsatt er sint på deg fordi du har krenket meg. Det er sant, du har handlet skammelig, men alt er tilgitt deg! Vær nå glad og ved godt mot igjen! Vi er gode venner igjen!» – ja, da vet dere: «Han har tilgitt meg!»

Akkurat slik er det også med Gud. Dere kan ikke slutte at Gud har tilgitt dere syndene ut fra at dere føler dere så lette, heller ikke ut fra at han overøser dere med velgjerninger; for han lar det regne over rettferdige og urettferdige og lar sin sol gå opp over onde og gode. Nei, dere kan bare vite det ut fra at han sier det til dere. Den som søker denne vissheten på en annen vei, finner den ikke; han bedrar bare seg selv når han mener å ha funnet den der.

Men hvor sier da Gud at han vil tilgi oss? Nettopp i ordet: i evangeliet, i dåpen, i nattverden og i avløsningen – der sier han det. I den hellige nattverd er ikke selve nytelsen av Kristi legeme og blod egentlig den nådegaven vi henter der. Nådegaven er løftet om syndenes forlatelse som Kristus har knyttet til den,

når han sier: «som blir gitt for dere» og «som utgytes … til syndenes forlatelse». Kristi legeme og blod er bare det kongelige seglet som Frelseren trykker på disse ordene.

Kort sagt: I alt det Gud gjør for å forsikre oss om sin nåde, har ordet førsteplassen. Slik er det også med avløsningen. Det er ordet det kommer an på. Derfor skal vi ikke vente på at en engel skal komme fra himmelen og si til oss: «Dine synder er deg forlatt.» Da kunne vi vente lenge. Gud har heller ikke lovt det. Hadde han lovt det, kunne vi trygt be om det.

Gud vil gjerne gi oss de største gaver, enda vi er stakkars syndere. Har han lovt noe, så gjør han det også. Bare vær frimodig! «Lukk din munn vidt opp, og jeg vil fylle den!» heter det i Sal 81,11. Han har lovt oss syndenes forlatelse, og tror vi det, så har vi den også.

«For Gud lover at han vil komme ned til meg og selv tilsi meg syndenes forlatelse.» – Det vil ikke folk tro.

Calvin var ikke fornøyd med Zwinglis utleggelse av nattverden, men heller ikke han kom til rette. Han sa at når en vil nyte Kristi legeme og blod, skjer det ikke ved at en tar imot dem under brødet og vinen. En må i troen svinge seg opp til himmelen, og så vil Den Hellige Ånd sørge for at en blir bespist med Kristi legeme og blod. Men dette er bare fantasier som har oppstått i hodet på en Calvin.

Slik viser mennesket at det ikke vil tro at Gud har så stor kjærlighet til oss stakkars syndere at han kommer til oss. Svermerne mener: «Vi må opp til ham!» Men han er allerede kommet ned til oss. Evangeliet er nettopp en slik lære som er og blir et anstøt for jøder og en dårskap for grekere – ikke bare for de omskårne jødene og de udøpte hedningene, men for mange tusen og atter tusen midt i kristenheten.

«Dette skjer først i den hellige dåp. For der har han befalt at en skal døpe meg til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Og til dette ordet er løftet knyttet: Den som tror og blir døpt, skal bli frelst. Ja, sier du, dåpen er jo bare vann! Det er sant; men det vannet er ikke alene, Guds ord er med.

På samme måte når du går til din sjelesørger, som har en særlig befaling om dette, eller ellers til en kristen» – her gjør Luther ingen forskjell, som vi skal høre mer om siden – «og ber om at han skal trøste deg og løse deg fra dine synder, og han sier til deg: Jeg forkynner deg i Guds sted, ved Kristus, forlatelse for alle dine synder – da skal du være viss på at dine synder ved et slikt ytre ord er deg virkelig og visst forlatt. For dåpen og ordet vil ikke lyve for deg. Dette har en ikke forkynt under pavedømmet, og ingen pavelig forkynner forstår det ennå i dag.

Takk derfor Gud for en slik nåde, og lær at Gud vil tilgi synden. Men hvordan? Ikke annerledes enn slik det står her: at han har gitt mennesker en slik makt. Slik begynner Kristus det her, og siden befaler han at en heretter skal holde det slik i kirken til verdens ende, og forkynne omvendelse og syndenes forlatelse i hans navn. Altså skal enhver lære å søke syndenes forlatelse hos menneskene og ellers ingen steder, for bare der skal en finne den. For slik lyder vår Herre Kristi befaling: Sannelig sier jeg dere: Alt dere løser på jorden, skal være løst i

himmelen (Matt 18,18); og likeså: Dersom dere forlater noen deres synder, da er de forlatt (Joh 20,23). For Gud vil ikke tåle at hver og en vil bygge seg sin egen stige eller trapp opp til himmelen; han vil selv være den eneste byggmester.

Vil du derfor ha syndenes forlatelse, så gå og la deg døpe, om du ikke er døpt. Eller er du døpt, så minn deg selv om det løftet Gud ga deg den gang, og vær ikke vantro. Likeså: Gå og forlik deg med din neste, og be så om avløsningen. Og når du hører at en tilsier deg syndenes forlatelse i Jesu navn, så tro det; da har du den i sannhet. Gå så også til det høyverdige sakrament og ta imot Kristi legeme og blod der, så du kan bli viss på at denne dyre skatten gjelder deg og er din egen, og at du skal nyte den, osv.

Altså skal en ikke forakte dåpen, avløsningen, prekenen og sakramentet, men søke og hente syndenes forlatelse der. For til det har Gud kalt og innsatt din sogneprest, din far og mor og din nærmeste kristne bror, og lagt sitt ord i deres munn, for at du skal søke trøst og syndenes forlatelse hos dem. For selv om det er mennesker som taler, er det likevel ikke deres ord, men Guds ord. Derfor skal en tro fast på det og ikke forakte det.

Derfor har gjendøperne og andre sekter mistet både syndenes forlatelse, dåpen, sakramentet, den kristne kirke og alle kristne gjerninger. For det ordet de hører av sin neste, kaster de bort og regner det ikke for annet enn om en ku hadde rautet. Men om din Gud så talte gjennom en ku eller et annet dyr, slik han en gang talte gjennom en eselinne, skulle en likevel ikke forakte hans ord, men la det gjelde. Hvorfor vil en da forakte det når mennesker taler det etter Guds befaling og ordning? For selv om du hører et menneskes stemme, hører du likevel ikke et menneskes ord, men Guds ord, og du finner visselig syndenes forlatelse der, bare du tar imot det i tro.»

Videre skriver Luther i Kirkepostillen om ordene: «Likesom Faderen har utsendt meg, sender også jeg dere. … Ta imot Den Hellige Ånd! Dersom dere forlater noen deres synder» osv.: «Kristus vil si dette: Når dere sier et ord over en synder, skal det være sagt i himmelen og gjelde like mye som om Gud selv i himmelen talte det. For han er i deres munn; derfor er det like mye som om han sa det selv. Nå er det jo sant: Når Kristus sier et ord – han som er Herre over synd og helvete – og sier til deg: Dine synder skal være borte, da må de bort, og ingenting kan stå imot. Og omvendt: Sier han: Dine synder skal ikke være deg forlatt, da blir de ikke forlatt, så verken du eller noen engel eller helgen eller noen skapning kan tilgi synden, om du så piner deg i hjel. Nettopp denne makten har hver eneste kristen. … Og det er den kraften vi har fra hans oppstandelse og himmelfart.»

Hadde Kristus ikke stått opp, kunne vi heller ikke løse noen fra synd. For hva skulle vi da grunne det på?

Først etter at Gud Fader hadde godkjent Kristi forsonings- og forløsningsverk og løst ham og dermed alle mennesker ved å oppreise ham fra de døde, kan vi mennesker si til hverandre: «Vær frimodig, alle synder er deg forlatt, alle dine synder er utslettet! Vær frimodig, bare tro det!» Det grunner seg nettopp på at Gud Fader har herliggjort Kristus, vår stedfortreder, og dermed ropt ut for

himmel og jord: «Ja, dere mennesker er forløst, dere er forsonet! Deres synder er dere forlatt.»

«Men her må en fare varsomt fram, så en ikke gjør som paven. For de har tøyd det så langt at de skulle ha en slik makt at det de sier, og slik som de sier det, må skje fordi de sier det. Nei, den makten har du ikke; den har bare den guddommelige majestet. De sier nemlig: Når paven sier et ord og sier: Syndene er deg forlatt, da er de borte, selv om du verken angrer eller tror. Dermed mener de at det står i deres makt å gi og ta himmelen, å lukke opp eller igjen, å sette inn i himmelen eller kaste i helvete. Det skal aldri skje! For av det ville det følge at vår salighet sto i menneskers gjerninger, krefter og makt.»

Første gang jeg var tilbake i Tyskland, hørte jeg dessverre med egne ører en høyt ansett, troende forkynner si: «Ja, en lekmann kan også si deg mange trøsterike sannheter, men løse deg fra synd kan han ikke. Det er et privilegium Gud har gitt sine tjenere, som kirken har ordinert og innsatt.»

Hva må en slik mann ha tenkt seg ved avløsningen? Ikke annet enn at den papistiske forestillingen må ha sittet i ham. Det er for øvrig mer enn tretti år siden. Jeg kom da også godt i tottene på ham, men han lot seg ikke rettlede.

Men det er forferdelig, forferdelig å si: «Ja, når presten sier det, da er dine synder deg forlatt; men når en lekmann sier det, da er de ikke forlatt.» Det er akkurat slik paven taler!

Nei, saken hviler ikke på at presten har en så hemmelighetsfull kraft til å ta bort syndene. Den hviler på at Kristus allerede har tatt syndene bort, og at nå den ene skal si det til den andre – også og særlig forkynnerne. Det er ikke fordi de har en særlig kraft, men fordi det er Guds ordning at forkynnerne skal forvalte nådemidlene, ordet og sakramentet. Men i nøden viser det seg at også en lekmann kan gjøre det, like godt som en prelat eller en superintendent.

Av dette ser dere også at vår lære om avløsningen er det rake motsatte av papistenes lære. Det er ikke spor av papisme i den. Paven forbanner og fordømmer vår lære. Han sier jo at ingen kan være viss på sin salighet eller på at han er rettferdiggjort.

Bellarmin, den såkalt største teologen blant papistene, skriver i verket om rettferdiggjørelsen: «Den vanlige oppfatningen hos nesten alle teologene er at mennesker i dette livet ikke kan ha troens visshet om sin rettferdighet – bortsett fra dem som Gud verdiger seg til å gi det til kjenne ved en særlig åpenbaring.»

Han vil si: «Jeg vil gi deg Bibelen. Let nå etter navnet ditt der, og se om du der får en forsikring om at nettopp dine synder er tilgitt. Du vil ikke finne navnet ditt. Men det finnes noen menn, som Peter og Paulus; for dem har Gud åpenbart det på overnaturlig vis. Men du kan ikke være viss på din rettferdiggjørelse og salighet.»

Er ikke det en skammelig djevellære? Den papistiske kirke kaller seg alle kirkers mor, og likevel raner den fra de kristne all deres trøst og sier rett opp i ansiktet på dem: «Dere kan ikke være visse på om dere blir salige. Det må dere vente med til etter døden, til evigheten; da vil det nok vise seg.» For en forferdelig, djevelsk grusomhet!

Luther skriver videre: «Fordi dette strider mot hele Den hellige skrift, kan det ikke være slik at noe må være lukket eller åpnet fordi du lukker eller åpner. Derfor må en forstå det rett når Kristus sier: Dersom dere forlater noen deres synder, da er de forlatt, osv.: at det ikke er makten til den som sier det, som blir innsatt, men makten til dem som tror.»

Fordi troen frelser, er min avløsning gyldig, ikke fordi jeg sier den. Om jeg så var et helt hellig menneske, uten noe galt ved meg, så ingen kunne finne noe å utsette på meg – om jeg hadde all hellighet, ja, var en erkeengel –, ville alt det ikke hjelpe det aller minste til å gjøre avløsningen gyldig. Men når jeg sier evangeliets ord, som ingen kan bli salig uten, da er det kraftig og godt.

La meg nå også lese et sted fra Luthers skrift om nøklene. Det er et helt makeløst skrift! Jeg for min del må si at det var av dette skriftet jeg først lærte hva evangeliet er. Jeg hadde trodd at jeg visste det, men den gang visste jeg det ennå ikke. Av dette skriftet lærte jeg det. Gud være evig lov og takk for det! Da jeg kom til tro, havnet jeg blant pietistene. Siden kom jeg over Luthers skrifter, og da leste jeg også dette.

Luther hadde skrevet et skrift om nøklene allerede tidligere. Men da han leste det igjen, likte han det ikke og kasserte det; han mente han måtte begynne på nytt.

Veit Dietrich hørte om det, skrev til ham og ba inntrengende om å få tilsendt skriftet. Han fikk det også, men på den betingelse at han aldri lot det trykke og aldri viste det til noen, for skriftet var ikke slik Luther hadde villet ha det; han hadde skrevet et annet. Likevel ble det trykt i forrige århundre. Jeg har det også. Det er helt utmerket, men det siste skriftet om nøklene overgår det likevel langt.

Der heter det: «Tenk så på at nøklene, eller syndenes forlatelse, ikke hviler på vår anger eller verdighet, slik de lærer og forvrenger; for det er helt pelagiansk, tyrkisk, hedensk, jødisk, gjendøpersk, svermersk og antikristelig.» – Der kommer det noen fine titler fram! Og slik er det også: Så snart min sak er grunnet på min egen anger, trenger jeg ingen Herre Kristus.

Anger er nok nødvendig, men ikke for at jeg skal vinne meg syndenes forlatelse. For er jeg et hovmodig, fariseisk menneske, hva bryr jeg meg da om syndenes forlatelse? Da går det meg som en som har spist og drukket seg sprengmett og full: Setter en de kosteligste retter og drikker fram for ham, sier han bare: «Hm! Hm!» Slik er de aller fleste såkalte kristne. De har spist seg sprengmette, og når en bringer dem denne kostelige maten for sjelen, sier de: «N–e–i!»

Altså er anger nødvendig. La ingen misforstå vår gode Luther! Han forkynte ikke evangeliets trøst for slike kjødelig sikre syndere og trøstet dem ikke. Men når noen hadde anger, så han lengtet etter syndenes forlatelse, sa han: «Se her, ta den, så har du den!»

«… men tvert imot at vår anger, gjerning, hjerte og alt det vi er, skal bygge på nøklene og med full overveielse trygt forlate seg på dem som på Guds ord. Og på liv og sjel skal du ikke tvile på at det nøklene sier og gir deg, er like visst som om Gud selv talte det – slik han visselig taler det selv. For det er hans befaling og ord, og ikke et menneskes ord eller befaling.»

Han vil si: Du skal ikke tenke: «Ja, hvordan er det nå med min anger? Er den god nok?» Nei, slik skal du ikke tenke. Da bygger du håpet ditt på bare sand! Tvert imot skal du tenke: «Gud være lovet! Nå har jeg jo fått avløsningen, derfor er også min anger god nå!» Ja, en skal ikke bygge avløsningen på angeren, men bygge angeren på avløsningen. Slik er det rett!

«Tviler du derimot, så gjør du Gud til en løgner, forkjærer hans ordning og bygger hans nøkler på din anger og verdighet. Du skal angre, det er sant; men at syndenes forlatelse derfor skulle bli viss og nøkkelens verk bli stadfestet, det er å forlate troen og fornekte Kristus. Han vil tilgi og skjenke deg synden gjennom nøkkelen, ikke for din skyld, men for sin egen skyld, av bare nåde.» – Kristus har sagt: «Dine synder er deg forlatt.»

Har han sagt det, så tro det. Tror du det ikke, gjør du selv Kristus til en løgner. Om vi forkynnere da ti ganger tilsier en slik person syndenes forlatelse, hjelper det ham likevel ikke.

Vi kan jo ikke se inn i hjertet på folk, men det trenger vi heller ikke; vi skal bare se inn i den kjære Guds ord. Av det vet vi at Gud har løst hele verden. Derfor er det visst at alle har fått syndene tilgitt.

Kanskje en og annen vil si: «Jaså? Er syndene da tilgitt også den som er en ugudelig skurk, og som kanskje nettopp går med tanker om å bryte seg inn og stjele og rane i kveld?» Ja visst, men hva kommer det av at avløsningen ikke gagner ham? Det kommer av at han ikke tar imot tilgivelsen; han tror ikke på avløsningen. For hvis han trodde Den Hellige Ånd, ville han la være å stjele.

Spør dere videre: «Er det da rett å løse en slik skurk?», må svaret være: Nei, det er galt når jeg vet at han er en slik, for jeg vet at han ikke tar imot tilgivelsen. Vet jeg det, er det en stor og alvorlig synd om jeg utfører denne hellige handlingen på ham og kaster perlene for svin. Men avløsningen er gyldig, og den forblir gyldig.

Hadde Judas fått avløsningen, ville den kjære Gud ha tilgitt ham syndene; men han tar ikke imot det. Skal jeg få denne skatten, må det to til: en som gir den, og en annen som tar imot den. Men et slikt menneske tar ikke imot den, selv om han innbiller seg det og sier med munnen: «Jeg tar imot den.» Hjertet hans sier: «Jeg vil heller tjene djevelen og fortsette mitt syndeliv.»

Men denne læren gjør ikke folk sikre; den henter mennesket ut av djevelens rike, grundig og fra roten – ikke som moralistene, som bare maler mennesket hvitt utenpå, mens det svarte mennesket sitter under.

«Kristus sier: Alt dere binder på jorden osv. Legg merke til at han visst og sikkert har lovt at det vi binder og løser på jorden, skal være bundet og løst; her er ingen feilnøkkel. Han sier ikke: Det jeg binder og løser i himmelen, skal også dere binde og løse på jorden – slik lærerne om feilnøkkelen dårer seg. Når skulle vi få vite hva Gud binder eller løser i himmelen? Aldri! Og da ville nøklene være forgjeves og til ingen nytte.»

Slik taler papistene med sin skammelige, falske lære. Sier noen til dem: «Hva hjelper da denne avløsningen hvis vedkommende er en skurk? Løser dere ham også?», svarer de: «Ja, hos ham er nøkkelen en feilnøkkel. Der har vi ikke fått den rette nøkkelen; den hører ikke hjemme her og passer ikke i nøkkelhullet.»

Men vår nøkkel slår aldri feil, for den sier bare det Gud har sagt. Det er mennesket som slår feil. Er han fortsatt ubotferdig, hjelper løsenøkkelen ham ikke det minste; den fordobler bare hans fordømmelse.

«Han sier heller ikke: Dere skal vite hva jeg binder og løser i himmelen – hvem ville eller kunne vite det? Men slik sier han: Binder og løser dere på jorden, så vil jeg binde og løse med i himmelen. Gjør dere nøklenes verk, så vil også jeg gjøre det; ja, når dere gjør det, skal det være gjort, og det trengs ikke at jeg gjør det etter dere. Det dere binder og løser (sier jeg), vil jeg verken binde eller løse; men det skal være bundet eller løst uten min binding og løsning. Det skal være ett og samme verk, mitt og deres, ikke to. Gjør dere deres verk, så er mitt allerede gjort; binder og løser dere, så har jeg allerede bundet og løst.

Han forplikter og binder seg til vårt verk, ja, han befaler oss sitt eget verk. Hvorfor skulle vi da gjøre det uvisst, eller snu det om og påstå at han først må binde og løse i himmelen? Som om hans binding og løsning i himmelen var noe annet enn vår binding og løsning på jorden, eller som om han hadde andre nøkler der oppe i himmelen enn disse på jorden – enda han så tydelig og klart sier at det er himmelens nøkler og ikke jordens nøkler.» – Himmelens nøkler har vi her på jorden.

«Slike tanker om to slags nøkler kommer av at en ikke holder Guds ord for Guds ord. Fordi det blir talt gjennom mennesker, ser en på det som om det bare var menneskeord, og tenker at Gud er høyt der oppe og langt, langt, langt borte fra et slikt ord som er på jorden. Så gaper en opp mot himmelen og finner på enda andre nøkler. … La deg ikke forvirre av den fariseiske snakken som noen dårer seg selv med: hvordan et menneske kan tilgi synd, når han verken kan gi nåden eller Den Hellige Ånd. Bli du ved Kristi ord, og vær viss på at Gud ikke har noen annen måte å tilgi synden på enn gjennom det muntlige ordet, som han har betrodd oss mennesker. Søker du ikke tilgivelsen i ordet, kommer du til å gape forgjeves opp mot himmelen etter nåden, eller, som de sier, etter den indre tilgivelsen.»

Svermerne sier at det først og fremst kommer an på den indre tilgivelsen. Og de vet aldri om det virkelig er Den Hellige Ånds indre tilgivelse, eller om den kommer fra deres egen svermerånd.

«Men kanskje sier du, slik også sektåndene og sofistene gjør: Mange hører jo nøklenes binding og løsning, men bryr seg likevel ikke om det og forblir ubundet og uløst; derfor må det være noe annet enn ordet og nøklene som gjør det: Ånden, Ånden, Ånden må gjøre det. Men mener du at den ikke er bundet, som ikke tror bindenøkkelen? Han skal nok i sin tid få erfare at bindingen ikke var forgjeves og ikke slo feil, selv om han ikke trodde. Likeså skal den som ikke tror at han er løst og har fått syndene tilgitt, med tiden nok få erfare hvor visst syndene hans var tilgitt ham, men han ville ikke tro det. Paulus sier i Rom 3,3 at Guds troskap ikke blir til intet fordi vi ikke tror. Vi taler altså her ikke om hvem som tror nøklene eller ikke – vi vet godt at få tror –, men om hva nøklene gjør og gir.»

Mange vil en gang undre seg når den kjære Gud regner opp for dem alle de søndagene da han ville løse dem, men de trodde det ikke og gjorde Gud til en løgner – alle de gangene de sto ved himmelens port, men ikke ville gå inn.

«Den som ikke tar imot det, har riktignok ingenting; men nøkkelen slår ikke feil av den grunn. Mange tror ikke evangeliet, men evangeliet slår ikke feil og lyver ikke av den grunn. En konge gir deg et slott; tar du ikke imot det, har ikke kongen løyet eller tatt feil av den grunn. Det er du som har bedratt deg selv, og skylden er din; kongen har visselig gitt det.»

Dette må dere anvende på avløsningen. Der gir Gud alle syndenes forlatelse. Og synden er deg virkelig tilgitt, selv om du ikke tror det, men vrir deg i vantro og tenker: «Hva kan dette elendige mennesket tilgi meg?» Å, ditt stakkars menneske! Det er jo ikke han som tilgir deg syndene; det er Gud selv som gjør det.

Forkynneren kan selv være et helvetes barn, og likevel blir dine synder deg tilgitt ved den avløsningen han sier. Hvorfor? Fordi han gjør det i Guds navn og på Guds oppdrag. Slik har en konge ofte sendt en ugudelig tjener, og likevel var de befalingene som gikk gjennom ham til undersåttene, like gyldige som om kongen hadde gitt dem med sin egen munn.

«For det er Guds befaling og ord som den ene sier og den andre hører. Begge er skyldige, så sant de vil bli salige, å tro dette like visst og fast som alle andre trosartikler.» – Ja, også forkynneren er skyldig å tro at alle syndene blir tilgitt når han sier avløsningen. Gjør han ikke det, er han en ussel spotter som våger å lukke opp munnen og samtidig tenker i sitt hjerte: «Dette er bare en komedie for det enfoldige folket.»

Forelesning 19

20. *februar* 1885

I første halvdel av 1700-tallet var det mange lærestrider mellom de såkalte pietistene og de ortodokse. En av de aller viktigste var denne. Pietistene var som kjent elever av Spener, August Hermann Francke og Johann Jakob Rambach, men ikke helt tro elever. De lærte at de som ikke kunne oppgi nøyaktig dag og time da de ble omvendt og benådet, sikkert ikke var sanne kristne. De hadde ikke lov til å regne seg som kristne og skulle heller ikke regnes som det av andre. De ortodokse benektet dette.

Nå er det riktignok sant at omvendelsen ikke skjer i løpet av en dag eller en time, men i et øyeblikk. For etter Den hellige skrift er omvendelsen ikke annet enn en oppvekkelse fra den åndelige død til det åndelige liv, en vending fra den brede vei som fører ned, til den smale vei som fører opp, og en flytting fra djevelens rike inn i Jesu Kristi, Guds Sønns, rike.

Det finnes ingen mellomtilstand mellom død og liv, ingen mellomvei mellom den smale veien som fører opp, og den brede veien som fører ned, og intet mellomrike mellom Satans rike og Kristi rike. Derfor er hver og en enten åndelig død eller åndelig levende; enten går han på den smale stien eller på den brede veien, enten er han i Jesu Kristi rike eller i djevelens rike. Altså er mennesket enten omvendt eller ikke omvendt. Noe midt imellom finnes ikke.

Riktignok viser Den hellige skrift oss mange eksempler på mennesker som virkelig kunne oppgi tid, dag og time da de ble omvendt til Gud og fikk nåde. La meg bare minne dere om noen. Allerede de første menneskene ble omvendt igjen den første dagen de levde – som også var dagen for deres fall. De reiste seg fra fallet og fikk nåde, rettferdighet, liv og salighet da kvinnens ætt, som skulle knuse slangens hode, ble forkynt og lovt for dem.

Om David vet vi også at han etter sitt dype fall gikk et helt år i kjødelig sikkerhet. Så kom profeten Natan til ham og holdt fram for ham hans grufulle synd. David ble forskrekket og bekjente sin synd, og straks sa profeten Natan til ham: «Så har også Herren tatt bort din synd. Du skal ikke dø.» I det øyeblikket ble han omvendt, og derfor lover og priser han Gud i Salme 32 for at syndene hans er tilgitt.

Kristendomsforfølgeren Saulus fikk oppleve den store nåde at Herren selv viste seg for ham. Først ropte Herren det forferdelige ordet til ham: «Saul, Saul, hvorfor forfølger du meg?» Da styrtet Saul sammen og ropte: «Hvem er du,

Herre?» Og Herren sa: «Jeg er Jesus, han som du forfølger. Det er hardt for deg å stampe mot brodden.» Der lå Saul knust for Herren. Der ble han et Guds barn, et utvalgt redskap. For etter to–tre dager sto han opp og forkynte den korsfestede, full av Ånd og kraft.

Om de tre tusen som hørte den første kristne pinseprekenen, leser vi også at det stakk dem i hjertet da apostelen holdt fram for dem at de hadde myrdet Kristus. Men så snart de fikk høre: «Tro på Herren Jesus», tok de imot det i Den Hellige Ånds kraft.[1]

Videre leser vi om fangevokteren i Filippi. Samme natt hadde han behandlet to av Herrens disipler, Paulus og Barnabas, så grusomt:[2] Han hadde kastet dem i det innerste fengselet og satt føttene deres fast i stokken. Ja, da han merket jordskjelvet, var han i ferd med å støte sverdet i sitt eget hjerte og ta sitt liv.

Likevel ble han omvendt til Gud den samme natten. For på spørsmålet: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?» fikk han ikke bare apostelens svar: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!», men han kom nå også virkelig til tro. Alle disse kunne si: «Ja, den dagen og den timen ble jeg omvendt. Da gikk jeg over fra døden til livet, fra mørket til lyset, fra Guds vrede til nåden.»

Men om svært mange forteller Skriften ingenting slikt! Kirkehistorien lærer at i de 1800 årene den kristne kirke har bestått, har millioner på millioner som ble oppdratt i kirken, ikke kunnet oppgi dag og time da de ble omvendt. Men de visste godt, og kunne vise, at de var blitt andre mennesker, og at de ved Den Hellige Ånd var kommet til en levende tro på Kristus, til nåden, til rettferdigheten og til håpet om det evige liv.

Hvordan kunne pietistene, som jo mente det så hjertelig godt, komme til å lære at den som ikke har funnet ut: «Den og den dagen og i den og den timen ble du omvendt», ikke kan være en kristen? Grunnen var at de mente at en før eller siden plutselig måtte oppleve en himmelsk glede der ens indre sier: «Du har funnet nåde hos Gud, nå er du hans barn!»

Da måtte de naturligvis si: «Hvis det er slik en blir omvendt til Gud, må en også kunne si: Den og den dagen og i den timen ble jeg omvendt. Da ble jeg et annet menneske, da ble mine synder tilgitt, da ble jeg ikledd Jesu Kristi rettferdighets kledning.»

Men det er en stor, skjebnesvanger og farlig villfarelse. Det har vi delvis allerede sett. I dag kommer vi til den delen som handler særskilt om dette, nemlig siste del av tese IX. Der heter det at Guds ord ikke blir rett delt når en lærer syndere som er rammet og forskrekket av loven, å vinne seg nådestanden ved å be og kjempe – nemlig å be og kjempe helt til de føler at Gud har benådet dem.

Det er også systemet til våre metodister. Men før vi tar fatt på det, må vi først avvise en misforståelse av læren om at et menneske ikke skal grunne sin salighet og sin nådestand på sin følelse. For mange misbruker også denne læren grovt. Det finnes mennesker som holder seg for gode kristne, men som er åndelig døde. De har aldri kjent noen virkelig angst over sine synder, de er aldri blitt fylt av redsel over dem.

[1] Ordene «Tro på Herren Jesus» sa Paulus til fangevokteren i Filippi (Apg 16,31). På pinsedagen svarte Peter: «Omvend dere, og la dere alle døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse» (Apg 2,38).

[2] Apg 16 nevner Silas, ikke Barnabas.

De har aldri grudd for helvete, som de jo har fortjent; de har aldri ligget på kne og klaget for Gud med hete tårer at de er grufulle, fortapte syndere. Langt mindre har de grått søte gledestårer og priset Gud for at han har forbarmet seg over dem. De leser Guds ord og hører det også, men de opplever ingenting ved det. De går i kirken og lar seg løse fra synd, men det kvegner dem ikke; de går til den hellige nattverd, men forblir kalde som is og føler ingenting.

Blir de en sjelden gang urolige fordi de er så likegyldige til sin frelse og salighet, og fordi Guds ord ikke smaker dem, prøver de å berolige seg med dette: «I den lutherske kirke lærer en jo at følelsen ikke betyr noe. Har jeg altså ikke følt noe som helst, så skader det ikke. Jeg kan likevel være en god kristen, for jeg tror jo.»

Men det er et stort og forferdelig selvbedrag! Den som er i en slik tilstand, har bare en død forstandstro, en skintro, eller – for å si det grovt – en munntro. Han sier nok med munnen: «Jeg tror», men hjertet hans vet ingenting om det.

Nei, Guds ord roper til oss: «Smak og se at Herren er god!» Den som aldri har smakt at Herren er god, må ikke innbille seg at han står i den sanne tro! Og apostelen Paulus sier i Rom 8,16: «Ånden selv vitner for vår ånd at vi er Guds barn.»[3]

Hvordan kan Den Hellige Ånd gi vår ånd et vitnesbyrd uten at vi merker det? Vitnet må tale så høyt at dommeren kan forstå ham. Slik er det også her. Etter Guds ord vitner Ånden selv for oss at vi er Guds barn, og den som aldri har kjent dette vitnesbyrdet, er fortsatt åndelig død. Han har ennå ikke noe vitnesbyrd for seg, og han gjør stor urett når han likevel holder seg for en god kristen.

Videre sier apostelen Paulus i Rom 5,1: «Da vi nå er rettferdiggjort av tro, har vi fred med Gud ved vår Herre Jesus Kristus.» Den objektive freden er der allerede før vår rettferdiggjørelse; den freden har Kristus skaffet ved sitt blod. Altså må det her være tale om en fred som en føler, kjenner og erfarer.

Og videre skriver apostelen Paulus i Rom 14,17: «Guds rike består … i rettferdighet og fred og glede i Den Hellige Ånd.» Den som riktignok har opplevd mye glede, men bare verdens og kjødets glede og ikke den åndelige gleden Paulus taler om her, er rett og slett død.

Det ser vi også av eksemplene på de hellige som Bibelen forteller om. Vi ser dem stadig gløde av lovprisning til Gud for det han har gjort mot dem. Det forutsetter jo at hjertet deres visste at Herren var dem nådig. Hadde David ikke visst noe om det, ville han da ha ropt: «Min sjel, lov Herren, og alt som i meg er, love hans hellige navn! Min sjel, lov Herren, og glem ikke alle hans velgjerninger! Han som forlater all din misgjerning, som leger alle dine sykdommer»? Nei, han hadde en varm følelse av det.

Og spør dere til sist en som har alle kjennetegn på en sann, levende kristen: «Har du også erfart alt det du taler om?», vil han svare: «Ja visst har jeg erfart det! Jeg har erfart den redselen for Gud som kommer over en synder som Gud vil frelse. Men så har jeg også erfart hvor søt Guds nåde i Kristus Jesus er. Å, hver gang jeg tenker på min Frelsers kjærlighet, smelter hjertet mitt! Og omvendt:

[3] Etter Luthers oversettelse, som Walthers poeng bygger på. NB 88/07: «Ånden selv vitner sammen med vår ånd at vi er Guds barn.»

Enda jeg vet at jeg har funnet nåde, blir jeg ofte overfalt av angst og redsel når jeg ser på loven.»

Merk dere altså: Når vi sier: «Ingen skal grunne sin salighet og sin nådestand på sin følelse», mener vi ikke: «Altså trenger mennesket ingen følelse i åndelige saker; han kan likevel være en god kristen.» Nei, det lærer vi ikke. Hør et vitnesbyrd fra Luther om dette. Og Luther var visst ikke noe følelsesmenneske, slett ikke – mens for eksempel Melanchthon var det i høyeste grad. Når Melanchthon kjente noe, var han glad; men Luther holdt seg til ordet, uansett hva han kjente.

I Kirkepostillen skriver Luther om ordene: «Fordi dere er sønner, har Gud sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter, som roper: Abba, Far!» Luther prøvde alltid å la være å stole på følelsen fordi den er foranderlig og bedragersk.

Likevel skriver han slik: «Her skal nå hver og en ta vare på og prøve om han også føler Den Hellige Ånd og kjenner hans røst i seg.» – Det heter jo: Han roper: Abba, Far! – «For Paulus sier her: Der han er i hjertet, roper han: Abba, Far! Slik sier han også i Rom 8,15: Dere fikk barnekårets Ånd som gjør at vi roper: Abba, Far! Men dette ropet føler en når samvittigheten uten noen vakling og tvil er fast og viss på at ikke bare dens synder er tilgitt, men at den også er Guds barn og viss på saligheten, og når den med et glad og trygt hjerte i full tillit kan kalle Gud sin kjære Far og rope på ham.»

Det er det jammerlige i vår tid: En slik tro finner en lite av. Enten er folk åndelig døde, og derfor har de ingen bekymring og mener at de nok kommer til himmelen; eller de er engstelige og usikre. Hvor mange dør ikke mens de tenker: «Hvordan skal det nå gå deg? Kommer du til himmelen eller ikke?» Det er en fryktelig tro, en skintro! Nei, troen må være viss.

«Den må være så viss at ikke engang ens eget liv er så visst for en, og at en heller ville lide alle slags død, ja, helvete attpå, enn la seg ta dette fra seg og tvile på det.» – Dere vet jo at den romerske kirke benekter dette. Den sier ikke bare at et menneske ikke kan komme til visshet, men til og med at det ikke skal det.

Ja, etter dens lære er det en ugudelig frekkhet om et menneske sier: «Jeg vet det og er viss på det: Jeg er i nåde hos Gud og blir salig», uten at Gud har åpenbart ham dette fra himmelen på en særskilt, overnaturlig måte. Det er et evangelium snudd på hodet – slik hele pavedømmet ikke er annet enn et evangelium som på sørgelig vis er gjort om til en lov, og attpåtil til deres egne kirkelover.

«For det ville være en krenkelse av Kristi gjerning og lidelse, som er så rik, om vi ikke trodde at han dermed har vunnet oss alt dette i overflod, og om vi ikke lot hans store gjerning og lidelse drive og styrke oss til en slik tillit like mektig som synden eller anfektelsen skremmer oss bort fra den eller gjør oss motløse.» – Da sier folk: «Ja, jeg vet godt at Kristus har forløst hele verden; men spørsmålet er: Hvordan står det til med meg? Er jeg også forløst?»

Slik taler den som verken vet noe om loven eller om evangeliet. For den som har lært evangeliet, sier: «Fordi Guds Sønn har forløst hele verden, er også jeg forløst. Og er jeg forløst, vil han også at jeg skal tro det.» Han hindrer meg ikke i det; han advarer meg ikke, slik pietistene gjør: «Tro nå ikke for tidlig!» Vi kan slett ikke tro for tidlig.

Når evangeliet blir forkynt for oss, skal vi tro det, så sant vi vil bli salige. Vi skal tro det så sant vi vil unngå Guds unåde og vrede. Men holder en seg ikke til ordet, kan en ikke være viss. Da vakler og svaier en hver dag og hver time. Nå tenker en: «Du er en kristen», og neste time tenker en igjen: «Å, hvor du har bedratt deg igjen! Du er jo ingen kristen.»

Luther fortsetter: «Det kan nok være en strid her, så mennesket føler og frykter at han ikke er et barn» – Luther påstår ikke at Den Hellige Ånds vitnesbyrd er helt alene i et Guds barns hjerte; ved siden av det oppstår det også en strid – «og synes og kjenner at Gud er en vred og streng dommer over ham, slik det gikk Job og mange flere. Men i denne kampen må denne barnlige tilliten til slutt seire, selv om den skjelver og bever; ellers er alt tapt.»

Tilliten må være der, og likevel skjelver og bever en mens tilliten er der. Jeg kan skjelve og beve og likevel være viss. Jeg kan gå over et fryktelig dyp og skjelve fordi jeg tenker: «Tenk om du nå styrtet ned i avgrunnen!» Men jeg har et rekkverk på begge sider, og det holder jeg meg fast i, og så kommer jeg trygt og frimodig over. Det er den underlige motsetningen i en kristen: Han skjelver og bever og er likevel viss på samme tid.

«Når nå Kain hører dette, gjør han korsets tegn med hender og føtter og sier i stor ydmykhet: Gud bevare meg fra et slikt grufullt kjetteri og en slik formastelse! Skulle jeg, en stakkars synder, være så hovmodig å si at jeg er Guds barn? Nei, nei, jeg vil ydmyke meg og erkjenne at jeg er en stakkars synder, osv. La slike fare, og vokt deg for dem som for den kristne troens og din salighets største fiender. Vi vet også godt at vi er stakkars syndere. Men her gjelder det ikke å se på hva vi er og gjør, men på hva Kristus er for oss, har gjort og ennå gjør. Vi taler ikke om vår natur, men om Guds nåde, som er så mye større enn vi – så mye som himmelen er høyere enn jorden, og så langt som øst er fra vest, slik Sal 103,11–12 sier.

Synes du det er stort at du er Guds barn, så kjære deg, la det heller ikke synes deg lite at Guds Sønn er kommet, født av en kvinne og satt under loven, for at du skulle bli et slikt barn. Alt det Gud virker, er store ting; derfor gir det også stor glede og mot og gjør åndene uforsagte, så de ikke frykter for noe og makter alt. Kains sak er en trang sak og gir bare motløse, engstelige hjerter, som ikke duger verken til å lide eller til å virke, men blir redde for et løvblad, slik Moses sier i 3 Mos 26,36.

Hold derfor fast på denne teksten: Åndens rop i hjertet må du føle. Det er jo ditt hjertes rop; hvordan skulle du da ikke føle det? Dessuten bruker Paulus ordet ‹roper›, enda han godt kunne ha sagt: Ånden hvisker, eller taler, eller synger. Det er alt sammen enda større.»

Det heter ikke: «Ånden vitner» uten videre, men: «for vår ånd». Altså må vår ånd høre det åndelig når Ånden vitner, og «å høre dette vitnesbyrdet» er nettopp følelsen.

«Han skriker og roper av all makt, det vil si av fullt hjerte, så alt lever og rører seg i en slik tillit. Slik sier han også i Rom 8,26: Ånden selv går i forbønn for oss med sukk som ikke rommes i ord. Og likeså i Rom 8,16: Guds Ånd vitner for vår

ånd at vi er Guds barn. Hvordan skulle da vårt hjerte ikke føle et slikt rop, et slikt sukk og et slikt vitnesbyrd?»

Det er merkelig: En kristen som begynner å tvile, hører da en annen røst i seg som sier: «Nei, Kristus er jo død for deg! Du trenger ikke bli motløs, du trenger ikke fortvile! Også du hører til Herrens forløste, også du hører hjemme i himmelen. Vær bare frimodig!» Denne røsten, som kommer av seg selv – for vi kan ikke lage den selv –, er Den Hellige Ånds vitnesbyrd. Det skjer særlig når den kristne er i åndelig nød.

Et vitne kaller en jo ikke inn hver dag; men når jeg er anklaget, henter jeg meg et vitne. Slik er det også i det åndelige. Nettopp når den stakkars kristne er i den største nød, roper Den Hellige Ånd: «Fortvil ikke!»

«Å, til det er anfektelse og lidelse til herlig nytte. De driver til et slikt rop og vekker Ånden opp. Men vi frykter og flykter fra korset; derfor føler vi aldri Ånden og blir værende under Kain. Føler du nå ikke ropet, så tenk på det og gi deg ikke med å be før Gud bønnhører deg. For da er du Kain, og det står ikke godt til med deg.» – Kain flakket omkring og visste ikke hvordan han sto seg med Gud. – «Men du skal ikke forlange at et slikt rop skal være alene og ublandet i deg. Det må også være et mordskrik ved siden av, som driver og øver deg i dette ropet, slik det har gått alle andre.»

Om en kristen er aldri så viss på sin nådestand, vil han alltid høre djevelens mordskrik. Mens han er viss på Guds nåde, kommer en hemmelig røst og hvisker til ham: «Å, sludder, du er ikke kvitt syndene dine ennå! Hvilke onde tanker har du ikke hatt i dag igjen! Hvilke syndige lyster har ikke steget opp i deg i dag! Hvilke unyttige ord er ikke gått ut av din munn i dag! Det gode du har gjort, var jo bare skinn.» Det er djevelens mordpiler. Men da trer Ånden fram for oss og vitner for oss, så sant vi er kristne.

«Også synden din vil skrike, det vil si vekke en sterk motløshet i samvittigheten. Men Kristi Ånd skal og må overdøve dette skriket, det vil si skape en tillit som er sterkere enn motløsheten. Slik sier Johannes i 1 Joh 3,19–22: Vi skal stille vårt hjerte til ro for hans åsyn. For om vårt hjerte fordømmer oss, så er Gud større enn vårt hjerte. Dersom vårt hjerte ikke fordømmer oss, da har vi frimodighet for Gud, og hva vi enn ber om, det får vi av ham. Derav vet vi at vi er av sannheten, når vi slik kan trøste vårt hjerte for hans åsyn. Dette Åndens rop og skrik er altså ikke annet enn en mektig, sterk og urokkelig tillit av hele vårt hjerte til Gud som til en kjær Far, fra oss som hans kjære barn.»

Men nå går vi over til det som etter tesen først ligger foran oss i dag: De blander lov og evangelium grufullt sammen, de som sier: «Vil du bli viss på at dine synder er tilgitt, må du be, kjempe og stride så lenge at du til sist får en glad følelse som i det stille sier deg: Vær frimodig, du har syndenes forlatelse.» «Da», sier de, «er nåden i ditt hjerte.» Men egentlig kan nåden slett ikke være i mitt hjerte; den er i Guds hjerte.

Nei, først må du tro, og så føle. Følelsen kommer av troen, og ikke troen av følelsen. Den som har en tro som kommer av følelsen, har ingen sann tro, for troen trenger et guddommelig løfte. Derfor kan du være viss på at det står rett til med troen hos dem som kan si: «Ingenting i hele verden ser jeg på, bare det

kjære evangeliet. På det bygger jeg.» Så kan djevelen komme og skremme og pine dem. Har de da ikke straks søte følelser, vil de si:

Og om mitt hjerte sa bare nei,
ditt ord skal være vissere for meg.

eller:

Uten å føle vil jeg tro,
til jeg kommer og får se deg.

Hovedstedet for dette er 1 Joh 3,19–20: «På dette skal vi vite at vi er av sannheten, og vi skal stille vårt hjerte til ro for hans åsyn. For om vårt hjerte fordømmer oss, så er Gud større enn vårt hjerte og kjenner alle ting.»

En kristen kan også få erfare at hans hjerte fordømmer ham – og med hjertet menes her også samvittigheten. Når han vil trøste seg, hører han en røst som sier: «Nei, du er fordømt! Du har ingen syndenes forlatelse! Du har ingen nåde! Du er ikke noe Guds barn! Du kan ikke håpe på det evige liv!»

Da sier den kjære Johannes: «Om vårt hjerte fordømmer oss, så er Gud større enn vårt hjerte.» Vi skal tenke: «Ja, min samvittighet er også en dommer, men bare en underdommer. Over den står en høyere dommer, og det er Gud.»

Da skal jeg si til mitt hjerte: «Vær stille, hjerte! Vær stille, samvittighet! Jeg har spurt en annen dommer om jeg er kvitt mine synder, og det er den store Gud. Han er større enn du; det er en høyere instans.» For en høyere instans kan alltid oppheve dommene til en lavere. Når vi holder oss til ordet, sier den høyere dommeren til oss: «Dine synder er deg forlatt.»

Og den som av Guds nåde kan tro det av hjertet, å, han er et salig menneske! For ham er helvete lukket og himmelen åpnet på vidt gap. Og la så alle djevler i helvete brøle: «Du er fortapt!» – han kan svare: «Nei, jeg er likevel ikke fortapt, men evig frelst; for her står det skrevet!»

I sin tid vil følelsen nok komme igjen. Nettopp når den kristne er kommet så langt at han tenker: «Å, jeg føler ingenting! Jeg er et elendig og fortapt menneske! Jeg er så kald og så død! Guds ord smaker for meg som råttent tre! Avløsningen vil ikke kvege meg! Den Hellige Ånds vitnesbyrd er ikke i meg!» – når han da tenker: «Nå er det ute med meg!» –, da kommer det med ett en stor glede over hjertet, og Gud lar ham likevel ikke i stikken.

Gud lar seg riktignok ikke foreskrive noe her. Det er stor forskjell på de kristne. Noen har den store nåde at den kjære Gud lar dem gå en lett vei og alltid gir dem en skjønn, søt følelse, så de ikke trenger noen stor kamp. For dette er sikkert: Når jeg ser at det jeg erfarer, stemmer med Guds ord – når de to kommer sammen –, trengs det ikke lenger noen kamp. Men andre fører Gud nesten alltid gjennom mørke, gjennom stor angst, gjennom tung tvil og all slags nød.

Men her må en skjelne mellom om en er død, eller om en står i en slik anfektelse. Og det er ikke vanskelig å skjelne. For når jeg er i angst fordi jeg ikke føler og kjenner noe, og likevel så gjerne vil kjenne og føle noe, da er det et tegn på at jeg er en sann kristen. For den som vil tro, han tror allerede. Eller hvordan skulle det være mulig at en vil tro noe han holder for usant? Ingen vil jo bli bedratt. Så snart jeg vil tro noe, tror jeg det allerede i det skjulte.

Det må særlig sjelesørgerne merke seg. Ofte kommer gode menighetslemmer og sier: «Å, kjære pastor, jeg kan slett ikke tro. Det er så jammerlig.» Spør jeg så: «Vil De gjerne tro?», og han svarer: «Ja visst!», da må en trøste ham slik: «Da tror De allerede! Vær bare frimodig, og vent til Gud lar anfektelsens time gå over! Da skal De nok merke hvordan troen bryter fram igjen, full av kraft og frimodighet.»

> Jesus sier til ham: Fordi du har sett meg, tror du. Salige er de som ikke ser, og likevel tror. (Joh 20,29)

Tomas ville ikke tro at Kristus var stått opp fra de døde, uten å få legge fingrene i naglemerkene hans. Da ga Kristus ham av barmhjertighet denne store nåden. Tomas falt ned for Kristus og sa: «Min Herre og min Gud!» Da sa Herren til ham: «Fordi du har sett meg, tror du. Salige er de som ikke ser, og likevel tror.»

Men hva er det egentlig å se, annet enn å kjenne? For det kommer ut på ett om jeg kjenner noe gjennom nervesystemet, ser noe med øynene eller hører noe gjennom hørselsnervene. Herren sier her: «Salige er de som ikke ser, og likevel tror.» Dermed sier han at vi først skal tro og så se, og ikke si: «Jeg vil først se og så tro». Da er det også klart at vi ikke skal ville føle først. Vi skal heller tro og så vente til Gud gir oss den søte følelsen av at han har tatt synden bort fra oss.

> Men tro er full visshet om det en håper, overbevisning om ting en ikke ser. (Hebr 11,1)

Her har vi en definisjon av troen. Er troen dette – en fast, viss tillit, en tro som ikke tviler og ikke vakler –, så sier det seg selv at troen ikke kan grunne seg på å se, føle og kjenne. For da grunner den seg på sand, og det vil ikke vare lenge før hele huset som er bygd på sand, faller sammen.

Ve den som har vent seg til bare å regne seg for benådet når han har søte følelser! I dødstimen er det som regel slutt på slike søte følelser; dødsnøden driver følelsen bort. Salig er det mennesket som da sier:

> Jeg tror det Jesu ord har lovt,
> om jeg det føler eller ei.

Salig er den som da kan fare herfra i fred! Men ve den som da tenker: «Nå føler jeg ingenting. Nå skal jeg dø! Jesus er ikke lenger i mitt hjerte. Å, jeg elendige, ulykkelige menneske!»

Hvor mange kan ikke ha gått fortapt i svermersektene fordi de til sist slapp Herren Jesus! De mente at de ikke hadde lov til å gripe ham; den tillatelsen manglet de. For alle svermere mener at det først er ved følelsen en får lov til å komme til Jesus og trøste seg med ham. Derfor sier de ofte til en bror: «How do you feel?» – hvordan føler du deg? Svarer han: «Jeg føler ingenting!», heter det: «Å, ditt stakkars menneske! Kom, la oss be, kjempe og stride til du får følelse.»

Så får han nok en slags følelse, men ofte er det bare en sanselig følelse og ikke Den Hellige Ånds følelse. For slik er menneskenaturen: Når den blir anspent til det ytterste, er den helt ute av seg selv; og når det plutselig er over, som om alle strengene var røket, kommer en salighetsfølelse. Slik er det med en som er falt i vannet og tror han skal drukne, og så blir dratt opp: Også han får en slik salighetsfølelse, men det er likevel ikke Den Hellige Ånds salighetsfølelse.

Luther skriver i Kirkepostillen: «Den andre siden ved troen er at den ikke vil vite eller være forsikret på forhånd om den er verdig til nåden og blir bønnhørt, slik tvilerne gjør, som griper etter Gud og frister ham. Slik en blind famler etter veggen, slik famler de også etter Gud og vil gjerne føle ham først og ha det visst at han ikke kan løpe fra dem. Hebreerbrevet sier i 11,1: Troen er en viss tillit til det en håper, og retter seg etter det som ikke er synlig. Det vil si: Troen holder seg til det den ikke ser, føler eller kjenner, verken i legeme eller sjel. Men slik den venter seg godt av Gud, overgir den seg til ham og våger seg på ham, og tviler ikke på at det skal gå den slik den forventer. Så går det den også visselig slik, og følelsen og fornemmelsen kommer til den uten at den søker eller ber om det, nettopp i og gjennom en slik forventning eller tro.»

Det er nettopp troens art: Den vil ikke vite det på forhånd og være forsikret om det og så tro. Den tror så snart ordet lyder, og så får den riktignok denne forsikringen, den ene tidligere, den andre senere. Den alminnelige erfaringen er at den som er blitt en kristen, snart får en søt følelse.

Gud gjør med sine åndelig unge barn som en jordisk far med sine små barn: Dem gir han lett mat, søtt sukkerbrød og slikt. Slik gir den kjære Gud sine kristne de søte følelsenes sukkerbrød i begynnelsen.

Men når de har gjort mange erfaringer og er blitt øvet i troen, tar sukkerbrødet slutt, og han gir dem svart rugbrød – og det er av og til svært hardt og gammelt. Da tenker den kjære Gud: «Du har nå erfart nok i ditt kristenliv. Dette er ikke for hard en prøve for deg nå. Hvis jeg ga dette til de små barna, ville de slett ikke kunne fordøye det.»

Derfor tenker også mange kristne: «Å, hvor salig jeg var en gang! Hvor jeg frådset i de søte følelsene, i den glade vissheten om at jeg har en nådig Gud i himmelen – noe jeg før min omvendelse ikke ante det minste om! Med glede gikk jeg til sengs, for jeg visste at jeg hvilte i min Jesu armer. Med glede sto jeg opp, for jeg visste at min Jesus og hans engler går ut og inn med meg. Ingen ulykke kan ramme meg; eller kommer det en ulykke, er den likevel bare en lykke», slik også Paul Gerhardt synger:

Min trengsel formørker ei
mitt hjerte og mitt blikk.
Min ulykke er min lykke,
min natt mitt solskinnsglimt.

Nå kan den kristne godt fordøye også det harde rugbrødet. Men hvis Gud tok trøsten fra en nybegynner i kristenlivet, ville han si: «Takk, men så elendig vil jeg ikke være! Prestene preker alltid at kristenlivet er et herlig liv, men nå ser jeg at en kristen er det aller ulykkeligste menneske; hos ham er det ikke annet enn angst, nød og redsel.»

For en kjær Far Gud derfor er for sine kristne! Han legger ikke det tunge på dem straks. Først venner han dem til seg. Siden tar han trøsten mer og mer fra dem, så de skal lære å gripe Gud i mørket.

Når en ikke lenger har disse salige erfaringene i samme grad som før, må en derfor endelig ikke tro at en nå er falt ut av nåden, eller at en ikke lenger står i den første kjærlighet. En gammel, erfaren kristens kjærlighet til sin Frelser

smaker nok ikke lenger så søtt, men den er mye renere, for mye slagg som før var der, er brent ut.

Luther skriver videre: «For si meg: Hvem hadde gitt disse spedalske brev og segl på at Kristus ville bønnhøre dem? Hvor er her følelsen og fornemmelsen av hans nåde? Hvor er kunnskapen, viten- skapen eller sikkerheten om hans godhet? Ingenting av det er her. Hva er så her? En fri overgivelse og en glad dristighet som bygger på hans godhet, som de verken har kjent, prøvd eller erfart. Her er ingen spor de kunne se av hva han ville gjøre; bare hans nakne godhet blir sett på, og den skaper i dem en slik forventning og dristighet at han ikke vil svikte dem. Men hvor hadde de kunnskapen om hans godhet fra? For de måtte jo vite om den på forhånd, hvor uerfart og ukjent den enn måtte være for dem. Uten tvil fra ryktet og ordet: De hadde hørt mye godt om ham, men ennå aldri kjent det selv. For Guds godhet må forkynnes ved ordet, og slik må en bygge på den uprøvd og ukjent.»

Når jeg har bedt et Fadervår med verdig andakt – noe som riktignok svært sjelden skjer hos de aller fleste –, kan jeg likevel si amen med glede, selv om jeg under bønnen slett ikke har kjent at Den Hellige Ånd egentlig driver meg. Jeg har bedt det under kamp, og da har jeg likevel bedt slik at Gud hører det.

Videre skriver Luther: «Det er det jeg har sagt: Gud vil ikke tåle at vi forlater oss på noe annet, eller henger med hjertet ved noe som ikke er Kristus i hans ord, hvor hellig og full av ånd det enn måtte være. Troen har ingen annen grunn den kan stå på. Derfor går det slik med Kristi mor og Josef at deres visdom, tanker og håp må slå feil og alt er tapt, mens de lenge leter etter ham fra det ene stedet til det andre. For de søker ham ikke slik de skal, men slik kjøtt og blod pleier, som alltid gaper etter en annen trøst enn ordet. Det vil alltid ha noe det kan se og føle og henge ved med sansene og fornuften. Derfor lar Gud dem også synke og slå feil, så de må lære at all trøst hos kjøtt og blod, hos mennesker og alle skapninger, er ingenting og verken hjelp eller råd hvis en ikke griper ordet.

Her må alt slippes: venner, kjente, hele byen Jerusalem, all kunst og klokskap, og alt det de selv og alle mennesker er. For alt dette gir ingen rett trøst og hjelper ikke før en søker ham i templet, der han er i det som er hans Fars. Der finner en ham visselig, og hjertet får glede igjen; ellers måtte det forbli trøstesløst, både hos seg selv og hos alle skapninger.

Når Gud vil la oss komme i en slik høy anfektelse, skal også vi lære ikke å følge våre egne tanker eller menneskelig råd, som viser oss hit og dit, til oss selv eller til andre. Vi skal tenke at vi må søke Kris- tus i det som er hans Fars, det vil si at vi helt enkelt holder oss til evangeliets ord, som viser oss Kristus rett og lar oss kjenne ham.

Og når du vil trøste andre eller deg selv rett i denne og alle andre åndelige anfektelser, så lær bare å si med Kristus: Hvorfor løper du slik hit og dit og piner deg selv med engstelige og bedrøvede tanker, som om Gud ikke lenger ville være deg nådig, og som om ingen Kristus var å finne? Du vil ikke være fornøyd før du finner ham hos deg selv og føler deg hellig og uten synd. Det blir det ingenting av; det er bare forspilt møye og arbeid. Vet du ikke at Kristus ikke vil være eller

la seg finne noe annet sted enn i det som er hans Fars – ikke i det som du eller alle mennesker er og har?

Feilen ligger ikke hos Kristus og hans nåde; han er og blir slett ikke borte og lar seg alltid finne. Men feilen ligger hos deg, fordi du ikke søker ham rett, der han er å søke. For du retter deg etter følelsen din og mener å gripe ham med tankene dine. Hit må du komme, der det ikke er ditt eller noe menneskes, men Guds verk og styre – nemlig der hans ord er. Der skal du treffe ham, høre og se at det verken er vrede eller unåde der, slik du frykter og er motløs over, men bare nåde og inderlig kjærlighet til deg, og at han som en vennlig, kjær mellommann taler det kjæreste og beste for deg hos Faderen. Han sender deg heller ikke en slik fristelse for å støte deg bort, men for at du skal lære å kjenne ham desto bedre, henge desto fastere ved hans ord, refse din egen uforstand og erfare hvor inderlig og trofast han mener det med deg.»

Her har dere en dom over alle svermersektene. For uansett hvordan de ellers er, har de denne store villfarelsen: De forlater seg ikke bare på Kristus og hans ord, men framfor alt på noe som foregår i dem selv. De tenker for det meste: «Med meg er det ingen fare, for jeg har jo omvendt meg.» Som om jeg da hadde en garanti: Du er jo omvendt, altså kommer du til himmelen! Nei, vi skal ikke se tilbake på vår omvendelse og tenke: «Du er jo omvendt, altså kan du være trygg!»

Tvert imot skal jeg gå til min Frelser hver dag på ny, som om jeg ennå ikke hadde omvendt meg. Min tidligere omvendelse hjelper meg ingenting hvis jeg nå blir sikker. Jeg må fram til nådestolen hver dag; ellers hjelper det ingenting at jeg var omvendt. Ja, ellers kan jeg gjøre min egen omvendelse til min frelser. Men det er forferdelig! Da gjør jeg jo egentlig meg selv til min frelser.

Forelesning 20

27. februar 1885

Kjære venner! Når en luthersk teologisk kandidat endelig får anvist det stedet der han skal forvalte embetet som luthersk prest, burde dette stedet være ham det kjæreste, vakreste og mest dyrebare på hele jorden. Han skulle ikke ville bytte det bort mot et kongerike. Det skulle stå for ham som et lite paradis – enten det nå er en stor eller en liten by, en bar prærie eller en skog som ennå ikke er helt ryddet, et blomstrende nybygg eller en egn som ligner en ørken.

Å, de kjære englene kommer med så stor glede ned fra himmelen når den kjære Gud sender dem ut for å tjene dem som skal arve frelse! Hvordan skulle da ikke vi, arme syndere, ile av sted med stor glede når også vi skal føre mennesker – våre medsyndere – til frelse?

En ung, nettopp kalt prest skulle dra inn i prestegjeldet sitt med stor glede. Men med like stort alvor skulle dette stå fast for ham: «Jeg vil gjøre alt for at hver sjel som er betrodd meg, skal bli frelst!»

Merker han så at de aller fleste i menigheten – ja, ofte ser det ut som alle – ennå er blinde, døde, uomvendte mennesker, må ikke det gjøre ham motløs eller mismodig. Det skal heller tenne i ham en brennende lengsel: «Jeg vil vekke dem alle opp fra deres åndelige død og ved Guds nådemidler gjøre dem til levende kristne. Djevelen skal ikke hindre det. I tro vil jeg ta fatt!»

Eller merker han kanskje at det i den nye menigheten til og med finnes noen som lever i åpenbar skam og last, trenger han heller ikke å fortvile. Han skal tenke: «Å, jeg har et mektig ord, og jeg vil prøve om jeg ved det kan sette disse syndens slaver fri.» Eller merker han at menigheten står svært lavt i kunnskapen om frelsen og ennå ikke vet hva evangeliet egentlig er, må han sette seg fore: «Jeg vil gå glad til verket og tålmodig og ivrig undervise disse arme, uvitende menneskene, så lyset likevel kan gå opp for dem!»

Eller merker han kanskje at det i menigheten finnes oppriktige sjeler som er skolert og ledet på pietistisk vis? De er lovisk anlagt og holder derfor mye for synd som slett ikke er synd. Da må han sette seg fore: «Jeg vil ikke gjøre det jeg kunne gjøre; for jeg vet at her er sjeler som holder det for synd. Jeg vil ikke gi dem anstøt.»

Eller omvendt: Kanskje er det folk der som heller mer mot antinomismen, som lett går for langt i den kristne frihet og aldri har vært vant til å høre loven

forkynt skarpt. Da må han ikke straks tenke: «Her må du sette deg imot med all makt! Jeg vil ikke forkynne dem annet enn den skarpeste lov i et helt år!»

Å nei, en må møte dem der de er, og først litt etter litt skal loven tre skarpere fram. For apostelen Paulus sier om seg selv – og han vil at enhver Kristi tjener skal ta det til hjerte: «For dem alle er jeg blitt alt, for i alle fall å frelse noen.»

Det vil si: «Jeg kan ikke nøye meg med å forkynne sannheten; jeg må forkynne den slik som hver enkelt nettopp trenger det. Mye kan jeg ennå ikke si; det må jeg spare til senere, til de endelig har fått tillit til meg og min lære, og jeg kan si alt rett ut uten å frykte at det skal støte dem bort.»

Kort sagt: Merker han at menigheten ennå sitter i mørket og er en ørken, må han tenke: «Vel, ved Guds nåde vil jeg gjøre den til en blomstrende Guds hage.»

Eller ser han med stor glede at de aller fleste i menigheten er gamle, erfarne, troende og levende kristne, og at bare noen få straks gir inntrykk av å være uomvendte, må han sette seg fore: «Vel, først og fremst må jeg straks prøve å føre dem som ennå er uomvendte, til Kristus.» Selvsagt må han samtidig sette seg fore å gi dem som allerede er grunnfestet, den faste føden de trenger når tiden er inne.

Å, ulykkelig er den unge forkynneren som trer inn i embetet og tenker: «Vel, nå er tiden med det store arbeidet og strevet forbi. Nå har jeg løpt inn i hvilens og fredens havn! Det vil jeg også nyte. Nå er jeg min egen herre og trenger ikke la noe menneske i verden foreskrive meg noe!» Ulykkelig er et slikt menneske, som går inn i det hellige embetet med et slikt sinnelag!

Men ulykkelig er også den forkynneren som vil drive embetet sitt som et håndverk og tenker: «Nå vil jeg innrette meg et riktig fint, makelig og koselig prestekall! Nå skal jeg vokte meg vel for å gjøre folk til mine fiender; jeg vil gjøre alt for at de alle skal være mine gode venner.»

Å, for et ulykkelig menneske! Slike vil bruke det åndelige for å vinne det legemlige! Det er ingen Jesu Kristi tjenere! Til dem skal Kristus en gang si på den dagen: «Jeg har aldri kjent dere. Vik bort fra meg, dere som gjorde mot loven!»

Men salig er den forkynneren som allerede den første dagen fast bestemmer seg: «Vel, så langt Gud gir meg nåde, vil jeg gjøre alt for at ikke en eneste sjel i denne menigheten skal gå fortapt ved min skyld! Ved Guds nåde vil jeg gjøre alt for at jeg kan si til Kristus når jeg en gang må legge fra meg hyrdestaven: ‹Se, her er jeg og de du har gitt meg; jeg har ikke mistet noen av dem!›» – slik Kristus selv en gang kunne si til sin Far. «Deres blod henger ikke ved mine fingrer, heller ikke blodet til dem som står ved din venstre side.»

Men så melder spørsmålet seg: «Hva er da det viktigste for at en forkynner skal nå dette herlige målet?» Det viktigste er at han daglig kommer til Gud med brennende bønn og alvorlig forbønn for menigheten sin, og at han med stor iver forkynner Guds rene ord, både offentlig og i enerom (*publice et privatim*) – og vel å merke slik at han deler sannheten rett. For slik skriver den hellige apostelen Paulus: «Legg vinn på å kunne fremstille deg for Gud som en som holder prøve, en arbeider som ikke har noe å skamme seg over, en som deler sannhetens ord rett» (2 Tim 2,15).

Det er nettopp dette vi arbeider med i dette seminaråret: at vi skal dele Guds ord rett, det vil si skille rett mellom lov og evangelium. Det er de to hovedlærene i hele Den hellige skrift; av disse to består den.

Om hvert eneste skriftord, ja, også om hver historisk hendelse som er fortalt i Skriften, kan en si: «Dette hører til loven, og dette hører til evangeliet.» Og ingen burde gå ut fra en teologisk læreanstalt uten å kunne si: «Dette er lov, og dette er evangelium», eller: «Her hører første del av setningen til loven og andre del til evangeliet», eller omvendt. Derfor gjelder det å komme til klarhet i denne saken.

Det ville ha vært mye mer å si om den niende tesen, men vi kan ikke dvele lenger ved den; ellers blir vi ikke ferdige.

Tese X

For det sjette blir ikke Guds ord delt rett når man forkynner om troen enten som om en død tro – det å holde noe for sant – gjør et menneske rettferdig for Gud og salig, også midt i dødssynder, eller som om troen rettferdiggjør og gjør salig på grunn av den kjærlighet og fornyelse som den virker.

I dag vil vi bli stående ved første del av denne tesen. Det er en sammenblanding av lov og evangelium som vi først og fremst finner i pavekirken. At denne villfarelsen råder der, er hovedgrunnen til at de ikke vil vite av Luther og hans lære.

De har hørt og lest at Luther lærte at det ikke er de gode gjerningene som frelser, men troen alene, uten gjerninger. «Altså», slutter de, «må Luther ha vært et ugudelig menneske! Han sier til sine lutheranere: ‹Bare tro, bare tro! Dere trenger ingen gode gjerninger; slik kommer dere til himmelen!›» Men det er slett ikke Luthers lære; han lærte det stikk motsatte.

Riktignok sier han ikke: «En må ha troen, men ved siden av den også de gode gjerningene, kjærligheten.» Han sier: «Vi må ha en slik tro som av seg selv bærer fram kjærligheten og er fruktbar i gode gjerninger.» Men da rettferdiggjør ikke troen for kjærlighetens skyld. Den troen som Den Hellige Ånd virker, og som ikke kan annet enn gjøre godt, rettferdiggjør fordi den holder seg til nådeløftene og griper Kristus. Den rettferdiggjør ikke fordi den er fruktbar i gode gjerninger; men fordi den er en sann tro, gjør den gode gjerninger.

Den trenger slett ikke formanes til det; den gjør det gode helt av seg selv. Den gjør det ikke fordi den tenker: «Du er skyldig å gjøre gode gjerninger, siden Gud har tilgitt deg syndene dine.» Hovedsaken er: Den kan ikke annet. Det er helt umulig at den sanne troen bor i hjertet uten å bryte fram i kjærlighet og gode gjerninger.

Men det aner ikke papistene noe om. De tenker at en kan stå i den sanne tro og likevel leve i dødssynder. Derfor sier de også til oss: «Ja, troen, den skal gjøre dere salige! Det er en fin religion! Den forferdeligste som noen gang er funnet på!» Slik taler de om Luther.

Men det har aldri falt Luther inn å lære en slik tro, som bare tror det kirken tror. Og nettopp det legger papistene i troen når de sier: «Troen er overbevisningen om at kirkens lære er den rette. Den som har denne overbevisningen,

har den rette tro.» Men straks legger de til: «En slik blir likevel ikke salig.» Derfor kan en hos dem være horkar, ekteskapsbryter, drukkenbolt og tyv og likevel være en god troende.

> For i Kristus Jesus betyr det ikke noe om en er omskåret eller uomskåret, her gjelder bare tro, virksom ved kjærlighet. (Gal 5,6)

Er troen ikke virksom ved kjærligheten, er den ikke uvirksom fordi den mangler kjærlighet, men fordi den slett ikke er noen virkelig, rettskaffen tro. Kjærligheten skal ikke legges til troen; den skal vokse ut av den.

Et fruktbart tre bærer ikke frukt fordi noen befaler det. Så lenge det er liv i det og det ennå ikke er visnet, bærer det frukt av seg selv. Et slikt tre er troen: Den bærer god frukt, og så lenge den gjør det, ser en at den ikke er visnet, men lever. Bærer den ikke frukt, ser en at den er visnet; for så lenge den lever, bærer den god frukt.

Slik er det også med solen. Ingen trenger å si fra til den; den skinner videre helt til den ytterste dag uten at noen byr den det. En slik sol er også troen.

> Han gjorde ingen forskjell på oss og dem, for ved troen renset han også deres hjerter. (Apg 15,9)

En sann tro renser hjertet. Den som sier: «Å, jeg har en fast tro! Min tro vil jeg ikke slippe», men ikke har et rent hjerte, til ham må en si: «Du sitter i stort mørke. Du har ingen tro! Om du så holder for sant alt som forkynnes i den lutherske kirke – er hjertet ditt fremdeles det gamle, er det ennå fullt av kjærlighet til synden, handler du fremdeles med vitende og vilje mot samvittigheten, da er hele troen din bare skinn. Det er ikke den sanne tro som Den Hellige Ånd mener når han i Skriften taler om troen.»

> Hvordan kan dere tro, dere som tar ære av hverandre? Og den ære som er av den eneste Gud, den søker dere ikke. (Joh 5,44)

For en fryktelig dom! Her sier Frelseren rett ut: «Den som søker ære, har ingen tro.» Også dette hører til troens frukter: Så snart den sanne tro er plantet i hjertet, gir en Gud alene æren. Og blir en likevel æret av mennesker, tenker en i sitt hjerte: «Dette har du jo ikke fortjent!» Og en sier til sin Gud:

Er noe godt i livet mitt, så er det sannelig bare ditt.

Slik gir den troende æren tilbake til Gud. Men den som straks blir sorgfull og mismodig når han blir satt litt til side eller kanskje til og med foraktet – for da får han ikke det han søker – han har ingen tro.

Den som går på prekestolen og tenker: «Nå skal folk få se at jeg også er en forkynner!» – han er et vantro menneske når dette sinnelaget styrer ham. Når folk så sier: «Det var vakkert! Så fint den unge mannen legger alt fram! Han kommer til å bli noe stort!» – og det er kanskje uforstandige folk som dømmer slik – å, så godt det gjør! Det er ham ti ganger kjærere enn om de stakk ti daler i hånden hans – enda han tar imot dem også.

Men saken er alvorlig! Av naturen heller vi alle mot hovmod; vi er stolte og hovmodige og vil ha ære. Bare Den Hellige Ånd kan drive denne skammelige lasten ut av hjertet vårt. Helt kvitt den blir vi likevel ikke; den onde roten blir sittende i hjertet. Men står en i troen og merker dette, avskyr han det og tenker:

«Jeg er da et skammelig, elendig menneske!» Han skammer seg over seg selv og ber Gud om å fri ham fra disse skammelige, hovmodige tankene.

At dette er sant, kan det ikke være tvil om; for vår Frelser sier selv: «Hvordan kan dere tro, dere som tar ære av hverandre?» Dette spørsmålet kan ikke bety annet enn: Dere kan ikke tro. Det er umulig å forene det å søke ære med det å tro. Følgen av at troen kommer inn i hjertet, er tvert imot at en blir ydmyk for Gud og mennesker.

Vi må riktignok ikke glemme at denne giftige roten blir sittende i hjertet, så vi ikke fortviler når vi en gang lytter etter hva som rører seg der. Men like fullt må vi straks kjempe imot hver gang slike tanker rører seg, også hos oss kristne. Den som ikke kjemper imot, er ingen kristen, eller han har mistet troen.

> For alt det som er født av Gud, seirer over verden. Og dette er den seier som har seiret over verden: vår tro. (1 Joh 5,4)

Den som altså ennå ikke er født av Gud og fremdeles sitter fast i sin gamle natur, har ingen tro. Den som ennå er verdens venn og søker hjertets tilfredsstillelse i verdens dårskap og forfengelighet, har ennå ingen tro; for troen er den seier som overvinner verden.

> Kjære brødre, mener ikke at troen på Jesus Kristus, vår herlighets Herre, tåler at en gjør forskjell på folk (Jak 2,1, etter Luthers oversettelse)[1]

Den som foretrekker de rike framfor de fattige fordi de er rike, gjør forskjell på folk og har altså ingen tro. Troen tåler ikke det, sier Jakob så vakkert. Det vil si: Der troen er, må dette sinnelaget vike. Der ser en ikke lenger på personen, men på hvordan mennesket står i forhold til Gud, og tenker: «Også denne fattige tiggeren er forløst med Guds Sønns blod; derfor er han like mye verd for meg som en keiser og konge.» Så store under gjør troen i hjertene våre!

Men forkynner en troen slik at en død tro – en tro som bare holder for sant – skulle gjøre rettferdig og salig for Gud, også når en lever i dødssynder, gjør en nettopp troen til en gjerning som mennesket kan frambringe i seg selv. Da kan en, selv om en lever i de største synder, si: «Nå ja, jeg er riktignok falt i den og den synden, men jeg vil tro, og så kommer jeg jo til himmelen likevel.»

Hva er da troen annet enn en god gjerning som mennesket kan gi seg selv og holde ved like selv? Men troen er en skatt som bare Den Hellige Ånd kan gi oss.

Hør nå hvordan papistene lærer på konsilet i Trient. Dere vet at dette konsilet endelig kom sammen noen måneder før Luthers død. Det skulle lege de sårene som reformasjonsverket hadde påført dem. Der stadfestet de alle de villfarelsene som litt etter litt hadde slått rot i romerkirken – men framstilte dem en god del finere enn de fleste romerske teologer på den tiden hadde gjort. Hør nå et sted derfra, i oversettelsen til den romerske teologen Smets.

I sesjon 6 heter det: «Det må fastholdes at ikke bare ved vantro, der selve troen går tapt …» – Det innrømmer de: Når en blir vantro, mister han troen. For en overmåte viktig sannhet! Den setter de først for å blende folk og føre dem vill. – «… men også ved enhver annen dødssynd, selv om troen ikke går tapt ved den …» – En mister altså saligheten, men troen går ikke tapt ved det. Der har de helt

[1] NB: «Mine brødre! Dere som tror på vår Herre Jesus Kristus, herlighetens Herre, må ikke samtidig gjøre forskjell på folk!» Walthers ord om at troen ikke «tåler» dette, bygger på Luthers ordlyd.

rett: Deres tro går ikke tapt; for den mest lastefulle katolikk tror aller best på deres katolske religion. – «… kan evangeliet, nåden, rettferdigheten og syndenes forlatelse gå tapt. Dette for å forsvare den guddommelige lov, som utelukker ikke bare de vantro, men også de troende, nemlig horkarer, ekteskapsbrytere, de som skjender gutter, drukkenbolter, røvere og alle som begår dødssynder.»

Etter den romerske religion finnes det altså troende tyver, troende horkarer, troende ekteskapsbrytere og guteskjendere, troende gjerrigknarker, drukkenbolter, spottere og røvere. Av dette ser dere at disse ulykkelige menneskene ikke aner hva tro er. Hvis de visste det, ville de snart merke at onde skurker ikke kan ha en sann tro. Men samtidig ville de innse: Den lutherske kirke lærer altså ganske annerledes enn vi hittil har trodd. Luthers lære skyver slett ikke gjerningene til side. Tvert imot viser den hvilken kilde de gode gjerningene må flyte fra.

For når en ved Den Hellige Ånd og Guds nåde har fått en fast, levende tillit til Kristus, kan en ikke bli i synden. Troen forvandler hjertet og renser det.

Men – en skulle ikke tro det – kalvinistene sitter fast i den samme villfarelsen, bare fra en annen side.

Slik leser vi i vedtakene fra synoden i Dordrecht (kap. 5, art. 3–8): «På grunn av disse levningene av den innebodde synden, og dessuten på grunn av verdens og Satans fristelser, kunne ikke de omvendte bli stående i denne nåden om de ble overlatt til sine egne krefter. Men Gud er trofast. Av barmhjertighet befester han nettopp dem i den nåden som en gang er gitt dem, og holder dem mektig fast i den inntil enden. Guds makt, som befester og holder de sant troende i nåden, er riktignok for stor til at kjødet kan overvinne den. Likevel blir ikke de omvendte alltid så drevet og beveget av Gud at de ikke i enkelte handlinger kan vike av fra nådens ledelse og la seg forføre av kjødets lyster til å adlyde dem.

Derfor må de stadig våke og be, så de ikke blir ført inn i fristelse. Gjør de ikke det, kan de ikke bare rives med av kjødet, verden og Satan til tunge og forferdelige synder, men de blir av og til også revet med ved Guds rettferdige tilskikkelse. Det viser det sørgelige fallet til David, Peter og andre hellige som Skriften forteller om.

Ved slike store synder krenker de Gud sterkt, de pådrar seg dødsskyld, de bedrøver Den Hellige Ånd, de avbryter troens utøvelse» – bare troens utøvelse! Selve troen beholder de altså! – «de sårer samvittigheten aller hardest, og av og til mister de for en tid følelsen av troen, inntil Guds faderlige ansikt igjen stråler mot dem når de etter alvorlig besinnelse (bot) vender tilbake til den rette vei.

For Gud er rik på barmhjertighet. På grunn av utvelgelsens uforanderlige forsett tar han heller ikke i sørgelige tilfeller (syndefall) Den Hellige Ånd helt bort fra sine, og han lar dem heller ikke synke så dypt at de faller ut av barnekårets nåde og den rettferdiggjorte stand … For det første bevarer han i dem den uforgjengelige sæden som de er gjenfødt av, så den ikke går tapt eller drives ut.» – Her viser de til 1 Joh 3,9: «Hver den som er født av Gud, gjør ikke synd, fordi Guds sæd blir i ham. Han kan ikke synde, fordi han er født av Gud.» Men det sier ikke at de omvendte ikke kan miste denne sæden. Det sier at når den er i dem, virker den også at de ikke lenger lever i dødssynder.

«Videre fornyer han dem visselig og kraftig til bot ved Ordet og sin Ånd, så de sørger av hjertet og i samsvar med Gud over de syndene de har begått (tillatt), ber om og får forlatelse i Mellommannens blod ved troen og med angrende hjerte, igjen kjenner nåden fra den forsonede Gud, i tro tilber hans barmhjertighet og deretter arbeider med enda større iver på sin frelse med frykt og beven. Slik oppnår de, ikke ved egne fortjenester og krefter, men av Guds nådige barmhjertighet, at de ikke helt faller ut av troen og nåden, og heller ikke blir i sitt fall til enden og går fortapt.»

Kalvinistene påstår altså: Da David falt i hor og til og med begikk mord, mistet han ikke troen og heller ikke nåden. Troen hadde bare trukket seg litt tilbake, og derfor kunne han ikke utøve den – det var alt. Han var ikke falt ut av nåden og hadde ikke mistet troen; om han var død i den tilstanden, ville han ikke ha gått fortapt, men blitt salig.

Det er en overmåte forferdelig lære. Mener folk at de ikke kan miste troen og nåden, tenker de heller ikke på å gjøre bot når de er falt fra ved grove synder, ja, ved hor og mord.

Derfor leser en også om Cromwell, dette elendige mennesket som dømte sin konge og herre til døden og satte i gang mord og blodsdommer over hele landet: Da han nærmet seg sin ende, ble han grepet av angst. Han lot sin kapellan komme og spurte ham om den som en gang hadde stått i troen, kunne miste den igjen.

Den elendige kapellanen svarte: «Nei!» Da sa Cromwell: «Da er det godt; for at jeg en gang har hatt troen, det vet jeg.» Det har nok vært tider da Guds ord gjorde dypt inntrykk på ham. Og så stolte han på at denne skammelige kapellanen trøstet ham og sa: «Ja visst, har du en gang hatt troen, så har du den ennå!» Der har dere samtidig et eksempel på hvor forferdelig denne læren er.

Hør nå et vitnesbyrd fra vår bekjennelse, nemlig fra De schmalkaldiske artikler (del III, art. 3). Der heter det: «Det kan også komme noen svermeriske ånder – kanskje er noen alt her, og under opprøret kom slike meg selv for øye – som mener at alle som en gang har fått Ånden eller syndenes forlatelse eller er blitt troende, likevel blir i troen om de siden synder, og at synden ikke skader dem. Så roper de: ‹Gjør hva du vil! Tror du, så betyr det ingenting; troen utsletter all synd.› Til det sier de: Synder noen etter at han har fått troen og Ånden, så har han aldri hatt Ånden og troen rett. Slike vanvittige mennesker har jeg hatt mange av foran meg, og jeg er redd for at en slik djevel ennå sitter i noen» – dette kaller altså Luther djevelen!

«Derfor er det nødvendig å vite og lære: Når de hellige – som ennå har og kjenner arvesynden og daglig gjør bot og strider mot den – faller i åpenbar synd» – åpenbare synder er de som ikke bare sitter i hjertet – «slik som David i hor, mord og gudsbespottelse, da er troen og Ånden borte.»

Så snart David var falt i disse syndene, var han ikke lenger en profet opplyst av Den Hellige Ånd – og ikke bare det: Han var heller ikke lenger et Guds barn. Og om David var død i de dagene, ville han ha kommet til helvete.

Ja, han ville ha kommet til helvete også om han var død nesten et år senere, før profeten Natan kom til ham og forkynte ham bot. For han hadde jo selv

sagt til Natan: «Den mannen skal dø!» Da svarte Natan: «Du er mannen! Du har felt dommen over deg selv. Du er en dødsens mann. Omvender du deg ikke nå, kommer du til helvete og blir fordømt!»

«For Den Hellige Ånd lar ikke synden herske og ta overhånd så den blir fullbyrdet, men styrer og hindrer den så den ikke får gjøre hva den vil. Men gjør den hva den vil, da er ikke Den Hellige Ånd og troen til stede.»

Troens lys kan slokne ikke bare ved grove synder, men ved enhver forsettlig synd en gjør med vitende og vilje. Derfor er frafall fra troen langt vanligere enn vi tror. Troen hører ikke bare opp hos dem som fører et skammelig liv. Mange lar seg lokke til noe mot bedre vitende og samvittighet; de setter seg noe fore og gjennomfører det, enda de vet at det er mot Gud og hans ord. Da er troen sloknet. Men tar en slik seg raskt sammen, kan han også raskt komme til tro igjen, slik det var med Peter.

Peter forherdet seg ikke. Da Jesu øye så på ham, gikk han ut og gråt bittert. Frelserens blikk hadde ført ham til bot igjen, så han fikk se både sin synds ubeskrivelige størrelse og sin Herres ubeskrivelig store nåde. Jesu blikk sa ham: «Å, stakkars Peter, gjør bot! Jeg har tilgitt deg alt.» Og det gikk ham som et sverd gjennom hjertet.

Derfor: Vel den som straks reiser seg igjen når han faller – straks! straks! – og ikke skyver det foran seg! Faller du, så bli ikke liggende, så du ikke kommer dit at hjertet ditt blir forherdet!

«For det er slik som Johannes sier: Den som er født av Gud, synder ikke og kan ikke synde. Og likevel er det også sant (som den samme Johannes skriver): Dersom vi sier at vi ikke har synd, da bedrar vi oss selv, og sannheten er ikke i oss.»

Hør nå også et vakkert vitnesbyrd av Luther fra hans private skrifter. I 1536 sendte en forkynner fakultetet i Wittenberg en kommentar til Johannes' første brev. Han ba dem gå gjennom kommentaren og få den trykt hvis den var rett. I den fant de denne villfarelsen: at de utvalgte ikke mister Den Hellige Ånd, selv om de faller i synder de vet om, og i grove laster. Da erklærte Luther: «Nei, dette skriftet kan ikke trykkes», og samtidig skrev han en betenkning om saken, som også de andre medlemmene av fakultetet skrev under på. Der heter det:

«Når et menneske er i synd mot sin samvittighet – det vil si når han med vitende og vilje handler mot Gud, slik som en ekteskapsbryter eller en voldsmann som med viten gjør noen urett – da er han uten anger og uten tro og ikke til behag for Gud, så lenge han med viten holder fast ved en slik vilje. Så lenge en holder en annen manns hustru hos seg, er det ingen anger, ingen tro og ingen hellighet der; det er jo åpenbart. For der troen er, som vi blir rettferdige ved, der må det også være en god samvittighet.»

Hvordan kan jeg gå til den kjære Gud med ond samvittighet og si: «Å, min Gud, du har tilgitt meg mine synder! Deg være lov og pris i evighet»? Nei, Gud vil støte deg bort om du sier det. Du spør jo slett ikke etter Gud; du vil bli i synden din – hvordan kan du da vende deg til Gud i tillit? Det er umulig!

Om noen som har krenket deg på det skammeligste, kom til deg og sa: «Jeg har handlet skammelig mot deg. Jeg ber deg, tilgi meg. Men jeg kommer riktig-

nok til å fortsette med det» – ville du tilgi ham? Nei! Og bare en gal mann ville si: «Tilgi meg dette, men jeg vil fortsette med det; jeg vil krenke deg igjen hver gang jeg ser deg. Men jeg ønsker at du skal tilgi meg.»

Men nettopp slik handler de mot Gud som vil trøste seg med hans nåde og likevel fortsetter i synden. «Og det er helt umulig at disse to tingene skulle kunne stå sammen: en tro som setter sin lit til Gud, og et ondt forsett, eller som en sier, en ond samvittighet.» – Samvittigheten er et ubekvemt vitne. Dette vitnet holder ikke munn, hva vi enn gjør. Arme syndere er vi jo alle. Men når vi setter oss fore å gjøre synden, sier samvittigheten: «Sett deg ikke fore å gjøre det. Du er Guds fiende og vil forbli hans fiende. Du vil slett ikke til Gud!»

«Troen og påkallelsen av Gud er sarte ting» – de kan svært lett bli såret – «og det skal ikke mer enn et lite sår i samvittigheten til, så støter det troen og påkallelsen bort.» Om en synd skal støte meg ut av nåden og slokke troens lys i meg, kommer altså ikke an på hvor avskyelig den er i det ytre. Det kommer an på hvordan hjertet mitt stiller seg til synden.

Blir jeg plutselig overrumplet av synden, så tilgir Gud meg det; han blir ikke vred på meg og tilregner meg det ikke. Da slokner ikke troen. Eller kanskje lynnet mitt river meg med. Jeg vil ikke gjøre synden, men det er en så voldsom bevegelse i meg, og før jeg vet ordet av det, har jeg alt syndet. Det er ingen dødssynd, så en kan også da bli i nåden.

Men blir en i synden mot bedre vitende og samvittighet, og kanskje over lengre tid, med forsett, da er det ingen tro der. Da kan en ikke be til Gud, da trekker Den Hellige Ånd seg ut av hjertet; der vil han ikke herske. Da slipper det arme mennesket en annen hersker inn i hjertet. Ham lar Den Hellige Ånd så bli der, og selv går han bort – «slik enhver øvet kristen svært ofte må erfare».

Den kristne merker at så snart han vil gi bare litt etter for en synd, minker tilliten hans til Gud. Han merker: Vender du ikke straks om, vil synden herske over deg, og du blir ute av stand til å tro. Da faller han på kne og ber Gud med tårer – selv om tårene ikke hører med til botens vesen – og kan si til Gud: «Du vet jo at jeg ikke vil synde!» – og som Peter en gang: «Herre, du vet alt, du vet at jeg har deg kjær.»

For Peter kunne jo ta Frelseren til vitne. Han hadde en god samvittighet og kunne si til Kristus: «Du kan jo se inn i hjertet! Hvorfor spør du meg da?» Slik må enhver kristen kunne tale med Gud. Han må kunne si: «Du vet jo, min Gud, at jeg ikke vil synde, og likevel synder jeg. Men du vet at jeg er blitt syndens fiende.»

«Derfor setter Paulus disse stykkene sammen i 1 Tim 1,5: ‹Budets endemål er kjærlighet av et rent hjerte og en god samvittighet og en oppriktig tro.›» Bare den kjærligheten er sann som kommer av en oppriktig tro.[2] En «ufarget» tro er en tro som ikke bare er malt som tro, men som er en levende, virkelig og sannferdig hjertetro. – «Likeså 1 Tim 1,19: ‹i tro og med god samvittighet›, og 1 Tim 3,9: ‹slike som har troens mysterium i en ren samvittighet›. Disse og flere slike skriftord, som skal anføres siden, viser at der det ikke er god samvittighet, der er det ingen tro og ingen hellighet.»

[2]Luther oversetter «ufarget tro»; Walthers forklaring bygger på det ordet.

Tro og god samvittighet må alltid være sammen. Der troen er, er også en god samvittighet. Men den som ikke har en god samvittighet, har ganske sikkert heller ingen tro; for de to hører sammen. Om slike sier apostelen i 1 Tim 1,19 at de har lidd skipbrudd i troen. Den som ikke har en ren samvittighet, har heller ikke bevart troens kostelige klenodium.

«Når en derfor blir rettferdig, så er det riktignok troen på Frelseren Kristus alene som får nåden, så syndene blir tilgitt og personen blir tatt imot. Men likevel må det onde forsettet være borte, så en god samvittighet begynner. Der det nå er tro og god samvittighet, der er visselig Den Hellige Ånd. Og likevel hviler tilliten ikke på egen verdighet eller god samvittighet, men på Kristus. Derfor slutter vi at vi er i nåden for Kristi skyld, ut fra hans løfte, og slik kan den rette påkallelse skje, som Johannes sier i 1 Joh 3,21–22: ‹Dersom vårt hjerte ikke fordømmer oss, da har vi frimodighet for Gud, og hva vi enn ber om, det får vi av ham.›

Og selv om synd blir igjen i de hellige – medfødt elendighet og ond tilbøyelighet, og at hjertet ikke frykter Gud og setter sin lit til ham så alvorlig som det burde» – også etter at vi er omvendt, mangler vi ennå den rette gudsfrykt og den rette tillit – «noe som ikke skal regnes for liten skade, men er store synder» – alle synder er store synder. Heller ikke de såkalte skrøpelighetssyndene, som den rettferdiggjorte ikke blir kvitt, skal regnes for små ting. Selv om troen ikke slokner ved dem, er de ikke noe å spøke med. – «så skal denne skrøpeligheten likevel holdes langt atskilt fra et samtykke en gir med viten, og fra et ondt forsett, som gjør samvittigheten uren.» – Det er den store forskjellen!

«Slik synd og hellighet står ikke sammen. Og her skal vi ikke disputere om forutbestemmelsen, men om Guds vrede, som er åpenbart i hans ord, og deretter søke nåde igjen.»

Luther vil si: Vi skal ikke tenke: «Nå, er jeg forutbestemt, er jeg utvalgt, så er det ingen fare med meg. Da kommer jeg jo likevel til himmelen og blir salig.» Ja, det er sant: Er du forutbestemt, blir du visselig salig.

Men spørsmålet er nettopp om du er forutbestemt. For går du i syndene dine og blir i dem, er det et tegn på at du ikke er utvalgt. Ikke som om Gud slett ikke ville ha deg; men han har nok forutsett at du er en slik skammelig skurk som misbruker hans nåde. Nei, er du et slikt menneske, står du ikke i nåden, og blir du i denne tilstanden, blir du fordømt!

«Og at et slikt fall hos de utvalgte tar bort helligheten og driver Den Hellige Ånd bort, det er for det første helt åpenbart av Adam og Eva. De var utvalgt, men mistet likevel sin hellighet og Den Hellige Ånd så ynkelig at hele menneskenaturen siden er svak og syndig på grunn av dette såret hos de første menneskene.» – Ingen kan nekte for at Adam og Eva var utvalgte, og likevel falt de og mistet Guds bilde, Den Hellige Ånd, sin hellighet og alt. Men de gjorde bot og vendte slik tilbake til nådens stand.

«Og om de ikke var blitt reist opp igjen, ville de ha blitt i den evige fordømmelse. For i denne mellomtiden var de i sannhet under Guds vrede; for dette er ikke skinnfektning. Paulus sier med klare ord i Rom 5,12: ‹Ved ett menneske kom synden inn til alle mennesker til fordømmelse›; og hva fordømmelse betyr,

er åpenbart. Likeså: Da David hadde ligget med Urias' hustru og latt den fromme mannen myrde, var David under Guds vrede og hadde mistet sin hellighet og Den Hellige Ånd, helt til han ble omvendt igjen. Det samme må sies om andre i slike tilfeller.»

Så snart jeg mister troen ved en dødssynd, mister jeg også straks Guds nåde og er et dødens og fordømmelsens barn. Senere kan jeg kanskje komme til tro igjen, men i mellomtiden er jeg et dødens barn. Og om jeg så tror igjen og blir salig til slutt, så er jeg i mellomtiden ikke et salig, men et helt ulykkelig og fortapt menneske.

«Og at alt dette, som sagt, er sant, blir klart bevist av disse skriftordene, 1 Joh 3,7–8: ‹La ikke noen forføre dere! Den som gjør rettferdighet, er rettferdig. Den som gjør synd, er av djevelen.› Da David lot de uordentlige flammene tennes og hjertet vaklet, da drev djevelen ham, og siden drev han den overvunne David til større synder, til mord osv.

Og at Den Hellige Ånd da var borte, beviser videre disse ordene av Paulus i Gal 5,19–21: ‹Ingen ekteskapsbryter er medarving i Kristi rike› osv. Her er det klart talt om et nåværende ekteskapsbrudd: Så lenge ekteskapsbryteren er i dette forsettet, er han ingen arving i Kristi rike. Av det følger at han ikke er rettferdig og hellig og heller ikke har Den Hellige Ånd. Likeså følger straks etter: For disse gjerningenes skyld kommer Guds vrede over de ulydige.

I Rom 8,13 gjør Paulus denne nødvendige forskjellen mellom syndene og sier: ‹For dersom dere lever etter kjødet, da skal dere dø. Men dersom dere ved Ånden tar livet av legemets gjerninger, skal dere leve.› Nå er det åpenbart at Paulus på dette stedet forkynner for de hellige og lærer dem hvordan de skal forbli hellige, nemlig ved at de står imot de onde tilbøyelighetene. Men på den andre siden sier han: ‹Dersom dere lever etter kjødet, da skal dere dø›; det vil si: Følger dere de onde tilbøyelighetene, er dere igjen under Guds vrede – for det kaller han å dø.

Esek 33,12: ‹Den rettferdiges rettferdighet skal ikke frelse ham på den dagen han synder, og den ugudelige skal ikke omkomme for sin ugudelighets skyld på den dagen han vender om fra sin ugudelighet.› Dette er da en klar tekst om at den rettferdige ikke lenger er rettferdig når han med vitende og vilje faller i synd. I Åp 2,14–15 refser Den Hellige Ånd menigheten i Pergamon fordi den har falsk lære og utukt hos seg, og sier med klare ord: ‹Det hater jeg.› Den som Gud er vred på, er ikke hellig og til behag for ham osv. Og uten tvil har det vært både utvalgte og ikke-utvalgte blant disse.»

Når Gud er vred på noen – og når han hater noen, er han vred på ham – da har han ikke behag i ham. Om det så var utvalgte i den menigheten, så hatet Gud nå også disse utvalgte og var vred på dem, fordi de for en tid hadde drevet hans nåde, troen og Den Hellige Ånd ut av hjertet sitt.

«Ut fra disse og mange flere vitnesbyrd har vi alltid lært samstemmig i alle kirker: Når en hellig med vitende og vilje handler mot Guds bud, er han ikke lenger hellig, men har kastet bort den rette tro og Den Hellige Ånd.

Men når han omvender seg igjen, holder Gud sin nådige ed, der han sier: ‹Så sant jeg lever: Jeg har ikke behag i den ugudeliges død, men i at den ugudelige vender om fra sin ferd og lever.› Derfor tar Gud for Kristi skyld imot denne om-

vendte igjen og tenner den rette tro i hans hjerte ved evangeliet og Den Hellige Ånd. Og det er ikke pålagt oss først å spørre om vi er utvalgt; det er nok at vi vet: Den som til slutt holder ut i sin bot og tro, han er visselig utvalgt og salig, slik Kristus sier: ‹Den som holder ut til enden, han skal bli frelst.›»

Forelesning 21

6. mars 1885

Kjære venner! Når den vantro verden hører at alt etter den kristne religion kommer an på troen for at et menneske skal bli salig, synes den at dette er umulig og utrolig. For verden ser dette ut som en åpenbar dårskap, ja, som et tegn på at også den kristne religion er ute på bedrag, slik som alle de andre religionene som hevder å være åpenbart på overnaturlig vis.

«For», sier den, «også brahminene krever tro for sine vedaer, hinduenes hellige bøker. Også Muhammed, den kjente løgnprofeten, krever framfor alt tro for sin Koran, tyrkernes hellige bok, som om den alene inneholdt den sanne, saliggjørende religion.» Slik er det også med kristendommen: Også den hevder å være åpenbart på overnaturlig vis, og den krever framfor alt troen og binder saligheten til den.

«Men», sier en, «hva kan den kjære Gud bry seg om hva jeg tror eller ikke tror? Den sanne religion kan da ikke bestå i noe annet enn et rettskaffent liv, i dyd og gode gjerninger. Hvordan kan det være synd at jeg ikke tror noe som går helt mot fornuften min, som jo også er en Guds gave?» «Nei, nei», sier en annen, «er det en Gud og en ytterste dom, kan ikke Gud spørre meg: ‹Hva har du trodd?›, men: ‹Hva har du gjort? Hvordan har du levd?›»

Andre igjen vil gå litt dypere inn i saken og sier: Hvis troen virkelig behager den kjære Gud særlig fordi den er en så herlig gjerning og en så vakker dyd, hvorfor i all verden skulle da ikke for eksempel kjærligheten, tålmodigheten, motet, rettferdigheten, upartiskheten, sannferdigheten og lignende behage ham like godt?

Hvor kommer så disse innvendingene mot kristendommens lære om troen fra? Den første kilden er uten tvil den store uvitenheten. En vet slett ikke hva tro er etter Den hellige skrift.

Den kristne lære sier på ingen måte at den troen som rettferdiggjør og frelser, ikke er annet enn et stivt, fast holde-for-sant av religionens lærdommer, slik troen blir sett på hos inderne og muhammedanerne. Tvert imot erklærer den kristne religion: Det hjelper ikke det minste bare å holde de lærdommene som er åpenbart i Skriften, stivt og fast for sanne; det er den rake veien til helvete. Den som setter sin lit til det, står på sand.

Den kristne lære setter heller ikke troen så høyt fordi den skulle være en så herlig gjerning og en så kostelig dyd. Tvert imot lærer kristendommen at troen

gjør rettferdig og salig, ikke fordi den er en så god gjerning, men for den forløsnings skyld som er skjedd ved Kristus, og som troen griper. Og dette fører oss i dag nok en gang tilbake til den tiende tesen.

For åtte dager siden hørte vi at den sanne tro ikke er en død ting uten gjerninger, men at den forvandler og fornyer hjertet, føder mennesket på ny og bringer Den Hellige Ånd inn i sjelen. I kveld skal vi først og fremst ta for oss andre del av den tiende tesen. Der heter det at Guds ord ikke blir delt rett – at lov og evangelium altså ikke blir skilt rett, men blandet sammen – «når en forkynner om troen som om troen rettferdiggjør og frelser for den kjærlighets og fornyelses skyld som den virker».

Skriften vitner bestemt for oss at det ikke finnes noen sann tro uten kjærlighet, uten fornyelse og uten helliggjørelse – at det ikke finnes noen sann tro uten at den som har den, blir rik på gode gjerninger. Men like bestemt vitner den også at troen slett ikke gjør rettferdig og salig på grunn av denne fornyelsen, denne kjærligheten og disse gode gjerningene som troen bærer fram. Jeg kunne anføre utallige skriftsteder som beviser det, men jeg vil bare nevne hovedstedene.

> Derfor må rettferdigheten komme ved tro, for at den skal være av nåde, og løftet stå fast for hele ætten (Rom 4,16, etter Luthers oversettelse)[1]

Nettopp derfor, sier Paulus, lærer vi at rettferdigheten kommer ved tro: fordi vi lærer at mennesket blir rettferdig og salig for Gud av nåde alene. Men hvis troen gjorde rettferdig på grunn av noe godt i oss, ville det være en helt bakvendt slutning å si at vi lærer at mennesket blir rettferdig ved tro, fordi det blir rettferdig og salig av nåde.

Rettferdiggjørelsen skjer av nåde ved tro, men ikke fordi troen har så mye godt i seg. Det kommer slett ikke i betraktning ved rettferdiggjørelsen. Det eneste som teller, er at Jesus Kristus allerede har forløst hele verden, at han allerede har gjort og lidt alt det menneskene skulle ha gjort og lidt, og at vi bare tar imot det.

Veien til saligheten er altså denne: at vi ikke gjør noe til vår salighet, slett ingenting, men at Jesus Kristus allerede har gjort alt, og at vi holder oss til det, trøster oss med det og setter vår lit til det. Dette er et overmåte kostelig skriftsted! Merk dere det godt!

Hvis troen – i den grad den rettferdiggjør oss – også omfattet noe vi selv må gjøre, ville apostelen slutte feil her. Da måtte det heller hete: «Ved tro, fordi den hjelper oss til å kunne yte noe godt.» Men det er ikke derfor troen rettferdiggjør; den rettferdiggjør i den grad den tar imot Kristi fortjeneste. Den er bare hånden: Med den griper vi det som Gud byr oss.

> Ja, jeg akter i sannhet alt for tap, fordi kunnskapen om Kristus Jesus, min Herre, er så mye mer verd. For hans skyld har jeg tapt alt, jeg akter det for skrap, for at jeg kan vinne Kristus og bli funnet i ham, ikke med min egen rettferdighet, den som er av loven, men med den jeg får ved troen på Kristus, rettferdigheten av Gud på grunn av troen. (Fil 3,8–9)[2]

[1] NB: «Derfor fikk han løftet ved tro, for at det kunne være av nåde, slik at løftet kunne stå fast for hele ætten.» Walthers utlegning bygger på Luthers ordlyd «rettferdigheten».

[2] Luther oversetter siste ledd «den rettferdighet som Gud tilregner troen», og Walther siterer det slik nedenfor.

Også et overmåte kostelig skriftsted! Det er en sann sol for den som vil lære evangeliets rette vesen å kjenne. For apostelen sier at han riktignok er rettferdig, men at den rettferdigheten han har fått ved troen, slett ikke er hans egen, men Kristi rettferdighet.

Når vi blir rettferdige ved troen, blir vi altså rettferdige ved en fremmed rettferdighet. I oss ser Gud slett ingenting som han kunne tilregne oss som rettferdighet. Den rettferdigheten vi har ved troen, er en fremmed rettferdighet. Vi har ikke vunnet den selv, vi har ikke bidratt med noe til den. Hadde vi lagt kjærligheten til, og Gud rettferdiggjorde oss for den skyld, ville rettferdigheten vår ikke være fremmed – eller i alle fall bare halvt fremmed, en rettferdighet som fylte ut vår egen ufullkomne. «Nei», sier apostelen, «jeg har ingen egen rettferdighet, bare rettferdigheten av Gud, den som tilregnes troen.»

> Den derimot som ikke har gjerninger, men tror på ham som rettferdiggjør den ugudelige, han får sin tro tilregnet som rettferdighet. (Rom 4,5)

Den som blir rettferdig, er på forhånd en ugudelig, ikke en from som kanskje var blitt from ved troen og nå ble rettferdiggjort for den skyld. Den som har den rette tro, sier: «Jeg var et ugudelig menneske; jeg hørte hjemme i helvete og fortjente fordømmelsen. Jeg var et fortapt menneske, tilsølt av synd fra isse til fotsåle. Men da gjorde Gud nådens under med meg, og da jeg trodde på min kjære Frelser, sa han: Du skal være rettferdig!

Jeg ser ingen egen rettferdighet hos deg, men jeg dekker min Sønns rettferdighet over deg, og nå ser jeg bare rettferdighet hos deg.» Ja, den som ikke går til Kristus som en ugudelig, han går slett ikke til Kristus.

> For av nåde er dere frelst, ved tro. Og dette er ikke av dere selv, det er Guds gave. Det er ikke av gjerninger, for at ikke noen skal rose seg. (Ef 2,8–9)

Det høres ut som om apostelen hele tiden tenkte: «Du har ennå ikke sagt nok» – så han for all del ikke skulle føre leserne inn i selvrettferdighet. Først sier han bare: «Av nåde er dere frelst.» Så føyer han til: «ved tro». Da kunne noen tenke: «Kanskje jeg har vunnet det ved troen.» Derfor føyer han til: «Og dette er ikke av dere selv.» Hvor kommer det da fra, om ikke fra oss? «Det er Guds gave!» Og for å skjære bort all egen fortjeneste: «Det er ikke av gjerninger.» Men også kjærligheten er en slik gjerning i mennesket. Og aller sist: «for at ikke noen skal rose seg».

Men den som sier at troen rettferdiggjør ham for den kjærlighets skyld som følger etter, han kan si: «Jeg er rettferdiggjort ved troen, men jeg har nå også elsket, jeg har også gjort gode gjerninger, jeg er blitt et annet menneske, og derfor ser Gud meg som rettferdig.» «Nei», sier apostelen, «for at ikke noen skal rose seg!» Den som mener at han fremdeles har en liten glorie igjen, en liten smule ære, har ennå ikke den rettferdiggjørende tro. Han er ennå blind; han går ennå ikke på veien til saligheten, men er på den rake veien til helvete.

> Men er det av nåde, da er det ikke mer av gjerninger. Ellers blir nåden ikke lenger nåde. Men er det av gjerningers fortjeneste, da er nåden ingenting; ellers ville fortjeneste ikke være fortjeneste. (Rom 11,6)[3]

[3] Siste del av verset står i Luthers oversettelse, men ikke i NB.

Apostelen Paulus kan ikke si tydelig nok at det er av nåde. Leserne skal tenke etter: Når de innrømmer at det er «av nåde», kan det ikke være av fortjeneste; ellers kunne nåden ikke være nåde. Så snart fortjeneste kommer til, er det ingen nåde lenger, og da er det bare tom prat å tale om nåde. «Men er det av gjerningers fortjeneste, da er nåden ingenting; ellers ville fortjeneste ikke være fortjeneste.»

Da står det ikke annet igjen for deg enn dette: Du må fast tro at du er blitt et rettferdig menneske ved troen, av Guds rene, evige barmhjertighet. Og om troen din også bærer god frukt, så følger frukten først etter at du har fått alt.

Mennesket må først bli salig, og så from. Først må en komme i himmelen, og så blir en et annet menneske. Det er nettopp det underfulle ved den kristne religion. Den som først vil gjøre alt for å komme i himmelen, er fortapt. Nei, først må du komme i himmelen og bli salig, og så begynner du å takke Gud. Derfor sier Luther at den kristne religion med ett ord er en takkens religion.

Alt det gode vi gjør, gjør vi ikke for å vinne oss noe. Vi ville heller slett ikke vite hvordan vi skulle bære oss at for å fortjene noe. Alt er oss jo allerede skjenket: rettferdighet, vår evige arv, vår salighet. Nå gjenstår det bare å takke.

Bare dette: Gud er så vennlig at han utenom saligheten vil gi en særlig herlighet til den som er særlig tro her. Og det er ingen småting i evigheten. For når den kjære Gud gir gaver, gir han over all måte. Derfor vil det være stor forskjell mellom de kristne i evigheten. For selv det minste «mer» er noe overmåte stort i evigheten. Hvorfor? Nettopp fordi det er evig. Derfor burde vi, etter at vi har fått det evige liv, være den kjære Gud riktig takknemlige for alt vi er og har. Det alene er de rette gjerningene.

Allerede her i verden er det slik: Når noen er riktig tjenstvillig mot oss, og vi siden får høre: «Han gjorde det bare fordi han ventet å få noe for det», da tenker vi: «Det er et riktig ussel menneske! Jeg trodde han gjorde det bare av kjærlighet til meg, og nå ser jeg at han bare spekulerer på pengepungen min! Jeg trodde det var bare tjenstvillighet og uegennytte, men han vil bare ha betalt for det. Vekk med det elendige mennesket!»

Vi får avsmak for et slikt menneske. Han gjør oss ikke en tjeneste fordi han holder så overmåte mye av oss; han spekulerer på mye mer enn det han har gjort for oss. Og innfrir en ikke det han håper på, blir han sint og fiendtlig.

Derfor er de rette gode gjerningene også de vi gjør av takknemlighet mot Gud. Den som står i den rette tro, tenker slett ikke på å ville fortjene og vinne seg noe godt. Han kan rett og slett ikke annet enn vise seg takknemlig i kjærlighet og gode gjerninger. Hjertet hans er blitt annerledes; det er blitt mykt ved den overstrømmende kjærligheten fra Gud som han har fått erfare.

Og så er Gud så nådig at han lønner sine egne gjerninger, som han gjør i oss. For de gode gjerningene den kristne gjør, er jo Guds gjerninger. Noen innvender: «Ja, men i helliggjørelsen må da mennesket også gjøre noe.» Men mennesket begynner aldri på noe godt av seg selv. Gud må først drive ham til det og gi ham lyst og kraft til å gjøre det gode. Og slik er det Guds kraft og Guds verk når vi ser ut til å gjøre noe godt.

Papistene sier også av og til: «Ja, mennesket blir rettferdig og salig ved troen.» «Men», legger de til, «selvsagt bare når kjærligheten kommer i tillegg.» Og de mener ikke bare at den som ikke har kjærligheten, heller ikke har troen; for det lærer jo vi også – og Skriften lærer det. Nei, de mener noe annet: «En kan ha den sanne tro, som Den Hellige Ånd har virket. Men kommer ikke kjærligheten i tillegg, så hjelper troen ingenting.»

Derfor sier en hos dem: «Den rettferdiggjørende troens *forma* er kjærligheten.» Dere vet jo hva teologene mener med *forma*: det som gjør tingen til den tingen den er. Så sier papistene: «Kommer ikke kjærligheten i tillegg til troen, så kan det være en sann tro, men det er ingen rettferdiggjørende tro. For kjærligheten er troens *forma*, som gjør den rettferdiggjørende troen til rettferdiggjørende tro.» Det kaller de så *fides formata*, den formede tro. Og er kjærligheten ikke kommet til, kaller de den *fides informis*, en uformet tro.

Konsilet i Trient, sesjon 6, kap. 7: «Troen forener verken levende med Kristus eller gjør en til et levende lem på Kristi legeme, hvis ikke kjærligheten kommer i tillegg.» – Det heter ikke: «Den tro som kjærligheten ikke går ut fra.» Det ville være helt riktig. For går ikke kjærligheten ut fra troen, så er det nettopp ingen tro, men bare skyggen av en tro.

Nei, de sier: Du kan ha en god tro; heller ikke den rettferdiggjør hvis ikke kjærligheten kommer til. Kjærligheten skal ikke flyte ut av troen din – det er slett ikke mulig etter deres lære, for med tro mener de det rene, døde holde-for-sant av kirkens lærdommer – men kjærligheten må komme i tillegg, så rettferdiggjør troen deg.

Hva er det da som rettferdiggjør? Bare kjærligheten, bare de gode gjerningene! Det vil de ikke si rett ut, men enhver som tenker litt etter, må si: Rettferdiggjør ikke troen på forhånd, så må det som kommer til, utføre rettferdiggjørelsen alene. – «Katekumenene får den tro» – med katekumener mener de dem som skal gå over til romerkirken – «som gir det evige liv, som troen uten kjærligheten ikke kan gi.» – Uten kjærlighet kan den ikke gi det! – «Derfor får de også straks høre Kristi ord: Vil du gå inn til livet, så hold budene.»

Der har dere den papistiske tro! Troen oppnår ikke det evige liv, selv om den er nødvendig – det innrømmer de. Holder så ikke mennesket loven, sier de: «Troen hjelper deg ingenting. Nå har du fulgt Kristi befaling om å tro, og så kommer en annen i tillegg: Du må også holde Guds bud.»

Her viser en til Matt 19. En rik ung mann hadde spurt Herren: «Hva godt skal jeg gjøre for å få evig liv?» Han hadde ikke spurt: «Hva skal jeg gjøre?», men: «Hva godt skal jeg gjøre?» Da måtte Kristus svare ham: «Da må du holde budene.» Med det sier ikke Herren at han virkelig kunne holde dem; han svarte ham på det han hadde spurt om.

Den rike unge mannen var et selvrettferdig menneske, ja, han var helt druknet i selvrettferdighet. Herren hadde sagt at han skulle elske Gud over alle ting og sin neste som seg selv. Da han likevel ikke var helbredet for sin forferdelige blindhet, ga Herren ham enda en leksjon og sa: «Vel, gå og selg det du eier, og gi det til de fattige.» Da var det slutt; da gikk han bedrøvet bort.

Uten tvil satt brodden igjen i hjertet hans: «Ja, du elsker likevel ikke Gud over alle ting. Den mannen har nok rett.» Men han mente det ikke alvorlig med å bli salig; ellers hadde han sagt til Herren: «Ja, det kan jeg ikke! Da må jeg gå fortapt!» Da ville Herren ha sagt til ham: «Nei, her står en som kan frelse deg. Tro på meg, så skal du, skammelige synder og overtreder av Guds bud, bli salig.» Men han gikk bort, og uten tvil ville Skriften ha fortalt oss det om han likevel var kommet til tro.

Nå kunne noen tenke: Til syvende og sist mener vel papistene bare at en død munntro ikke rettferdiggjør, slik som vi jo også lærer. Men nei, de vil si: «Troen kan være så god den vil – kommer ikke kjærligheten til, så gjør den ikke salig.» Det er akkurat som om jeg sa: «Epletreet kan være så godt det vil – kommer det ikke frukt i tillegg, så er det ikke noe epletre.» Nei, omvendt! Det er ikke eplene som gjør epletreet til et epletre; det er epletreet som bærer eplene, fruktene.

Men papistene har også uttalt seg svært tydelig. I kanon 28 fra konsilet i Trient, på samme sted, heter det: «Om noen sier at troen alltid går tapt sammen med nåden som går tapt ved synden, eller at den troen som blir igjen, ikke er sann tro, selv om den ikke er levende, eller at den som har troen uten kjærligheten, ikke er en kristen, han være forbannet.» – De påstår altså: «Selv om jeg faller i dødssynder, mister jeg ikke troen.»

Også vi ville si: «En kan leve i dødssynder og likevel ha en helt fullstendig historisk tro.» Men da vil vi straks legge til: «Det er ingen sann tro, bare en skygge av tro.» «Men nei», sier papistene, «det er en sann tro.»

De taler altså om troen som noe ved siden av kjærligheten. Kjærligheten må komme til, og først den gjør troen god. For dem er troen et vakkert skrin, som likevel ikke har annen verdi enn at en kan oppbevare noe i det. Kjærligheten er for dem klenodiet som blir lagt ned i det. Ved det blir skrinet mye mer kostelig enn det var før. Og slik mener papistene: Troen blir så kostelig fordi den kristne legger kjærligheten til, og da kunne en si: «Troen gjør rettferdig» – men bare i den forstand: «i den grad den har kjærligheten».

På Johann Gerhards tid ga teologene i Köln, den gang de mest framstående romerske teologene, ut *Censura Coloniensis*. Der heter det: «At den rettferdige lever av sin tro, har han ikke bare fra Kristus, men også fra det han selv gjør; ja, at troen rettferdiggjør – denne *forma* eller kraft har den ikke fra Kristus, som den griper og eier, men fra vår kjærlighet.» De sier altså ikke bare: «Kjærligheten må komme til», men: «Det er den eneste grunnen til at troen rettferdiggjør, når den rettferdiggjør.»

La oss nå høre noen vitnesbyrd av Luther om denne såkalte *fides formata* i motsetning til *fides informis* – om den troen som har det rette vesen, og om den troen som papistene sier riktignok er en sann tro, men som ikke rettferdiggjør.

Til Gal 3,11 skriver Luther: «Sofistene» – med det mener han de papistiske teologene – «er jo alltid rede til å vri på Skriften, og her kommer de med denne spissfindige merknaden: Den rettferdige lever av sin tro, ja visst, men ved den troen som virker (*efficaci*), som gjør gjerninger, eller som har fått sin rette skikkelse ved kjærligheten (*formata caritate*). Men har troen ikke en slik skikkelse

(*informis*), så rettferdiggjør den ikke. Denne forklaringen har de diktet opp, og med den gjør de vold på profetens ord.»

Slik har de vridd og forvrengt dette kostelige, trøsterike skriftordet. «Ja», sier de, «selvsagt har apostelen Paulus og profeten Habakkuk sagt: Den rettferdige skal leve ved sin tro. Men hvilken tro mener han? Nettopp en virksom tro, som gjør gode gjerninger, som har kjærlighet, som har fornyet mennesket – den troen er ment, og bare derfor har mennesket livet ved troen.»

«Hvis de med den rett formede tro mente den sanne og teologiske tro, eller som Paulus sier, den oppriktige tro, som Gud kaller tro, så skulle jeg ikke ha noe imot denne forklaringen deres.» – Merk dere vel: Luther sier at hvis de med den formede tro ikke mente annet enn den sanne hjertetroen, så kunne de bruke disse ordene. For han visste: En tro som ikke renser hjertet, rettferdiggjør ikke, men lar en bli sittende i synden.

Men papistene framstiller det alltid slik: «Ja, lutheranerne sier at mennesket blir rettferdig ved troen uten gjerninger. Men det er en helt skammelig lære. Den tar bare sikte på å vende folk bort fra de gode gjerningene og få dem til å slutte med dem. De vil at en slett ikke skal gjøre gode gjerninger mer. De sier alltid: Tro! tro! tro! tro! – så farer en med det samme opp til himmelen.»

De klokere papistene sier riktignok dette, enda de vet at det ikke er slik. Men det er nok av dem, også mange i presteskapet, som tror at den lutherske kirke er en slik skammelig flokk som sier: «Det å bare holde for sant gjør mennesket rettferdig og salig», så det kommer til himmelen på det, hva det enn gjør.

«Nei», sier Luther, «mener dere med *fides formata* den troen som Den Hellige Ånd har virket, og som nå er blitt en kilde til alt godt, og sier dere at denne troen rettferdiggjør, da er jeg helt enig med dere. Men dere må ikke legge til: ‹Den gjør salig fordi den har denne vidunderlige egenskapen.› Nei, først må troen gjøre rettferdig og salig, og så bærer den også god frukt.»

Luther fortsetter: «For da ville denne troen ikke bli satt opp mot kjærligheten, men mot den tomme innbilningen om troen; slik gjør også vi forskjell mellom den innbilte og den sanne tro. En innbilt tro er den som hører om Gud, om Kristus og om alle hemmelighetene ved menneskevordelsen og forløsningen, som fatter disse tingene den har hørt, og som kan tale vakkert om dem. Og likevel blir det bare et tomt innfall og en forgjeves hørsel, som bare lar en klang av evangeliet bli igjen i hjertet, og som en så skravler mye om. Men i sannhet er det ikke troen, for den verken fornyer eller forvandler hjertet og føder ikke et nytt menneske, men lar det bli i sin tidligere mening og ferd. Denne troen er svært skadelig, og det ville være bedre å være foruten den; en verdslig vismann som lever sedelig, er bedre enn en slik hykler som har denne troen.»

Det ville være bedre om en slik aldri hadde hørt om evangeliet, når han bare har fattet alt med forstanden. Ja, han kan prate om det, han kan preke om det, og preke inntrengende, og selv er han bare en lydende malm og en klingende bjelle. Det hadde vært bedre for ham om han aldri hadde hatt denne troen.

«Hvis de derfor satte den rett formede tro (*fidem formatam*) opp mot den falske eller innbilte tro, så ville ikke denne forskjellen deres vekke anstøt hos meg. Men de taler om den troen som blir rett formet ved kjærligheten, og gjør

troen dobbel: den uformede og den rett formede (*informem et formatam*). Denne skadelige og djevelske forklaringen må jeg avsky på det sterkeste. For de sier: Selv om den inngøtte tro er der – en gave fra Den Hellige Ånd – og dessuten den ervervede tro (*acquisita*), som vi selv frambringer ved mange troshandlinger, så er likevel hver av disse to uformet (*informis*) og får sin rette skikkelse først ved kjærligheten.»

Å, merk dere dette! Utallige har allerede latt seg fange av jesuittene. Når lutheranerne sier til dem: «Dere lærer jo slett ikke at vi blir rettferdige ved troen», da svarer de: «Ja, det har den lutherske predikanten deres fortalt dere. Det lærer ikke vi. Vi sier det til og med enda bedre! Dere lærer: Bare tro, så kommer dere til himmelen. Vi sier: Mennesket blir rettferdig ved troen, nemlig ved den troen som er virksom ved kjærligheten. Slik lærer apostelen Paulus.» Den som ikke vet at dette bare er skurkestreker, tenker: «Da er jeg nok blitt feil undervist om den katolske kirkes lære!»

Men la dere ikke lure! Da taler de ikke om troen som en kilde til kjærligheten, men om en tro som har kjærligheten ved siden av seg. Det er altså løgn når de sier at de i noen som helst forstand tror at mennesket blir rettferdiggjort ved troen. Når de føyer *formata* til *fides*, mener de egentlig gjerningene. De sier: «Ja, når jeg har gjerningene i tillegg, da blir jeg rettferdig ved troen.»

Akkurat som om jeg hadde noen spillepenger og sa: «Når jeg har dollar i tillegg, kan jeg kjøpe meg noe.» Kommer jeg så til en kjøpmann, stikker han kanskje også spillepengene i lommen, men for dem gir han meg ingenting – bare for pengene. For spillepengene kan jeg ikke kjøpe meg noe.

Slik gjør papistene her. De sier: «Troen må være der, så jeg holder læren for sann; men skal troen gjøre salig, må kjærligheten komme til, de gode gjerningene må komme til, og det er egentlig dem jeg kjøper meg himmelen for.»

Derfor er den romerske læren om rettferdiggjørelsen egentlig ikke annet enn en fullstendig fornektelse, tilintetgjørelse og fordømmelse av evangeliet. Enhver sekt er uendelig mye bedre enn pavedømmet og romerkirken – uendelig mye bedre! For selv om sektene plager seg med sine gjerninger, sin kamp og sin bønn, holder de likevel samtidig fast på læren: «Troen på Jesus Kristus alene gjør rettferdig og salig.» Og når en stakkars metodist eller baptist kommer i dødsnød, da vet han: «Troen alene gjør salig.» Tar han så sin tilflukt til sin Herre Kristus, dør han salig.

Men papisten tenker: «Nå kommer du i skjærsilden – men hvor lenge? Kjærligheten mangler jeg, de gode gjerningene mangler jeg! Jeg er fortapt!» Og det var det djevelen ville da han reiste opp pavedømmet. Han ville gjøre Kristi forløsning til skamme igjen ved denne fordømte læren om at troen først gjør rettferdig og salig når noe annet kommer til, som vinner saligheten.

Luther skriver videre: «Slik er troen uten kjærligheten, som de drømmer, liksom et maleri og en ting som er vakker å se på i mørket, men som først kan ses når lyset – det vil si kjærligheten – kommer til. På denne måten er kjærligheten troens vesen (*forma*), og troen bare stoffet (*materia*) som kjærligheten arbeider med. Det er å sette kjærligheten over troen og tilskrive rettferdigheten ikke troen, men kjærligheten. For det som gjør at noe har en bestemt egenskap, har

selv denne egenskapen i høyere grad. Derfor tillegger de troen slett ingenting, siden de bare tillegger troen rettferdigheten for kjærlighetens skyld.»

Papistene sier altså ikke bare at troen ikke gjør salig når en har laget den selv. De sier at en heller ikke ville bli salig ved den sanne tro som Den Hellige Ånd virker i hjertet, hvis ikke kjærligheten kom til. For de mener, slik Tridentinerkonsilet sier, at en kan stå i den sanne tro og likevel sitte fast i dødssynder.

«Videre sier disse forvrengerne av Kristi evangelium at også den inngøtte tro – som ikke blir ervervet ved prekenen eller ved noen annen virksomhet (*operatione*), men som Den Hellige Ånd skaper i mennesket – kan bestå sammen med en dødssynd, og at selv de verste skurker kan ha den. Derfor er den ørkesløs og unyttig når den er alene, selv om den gjør under. Slik tar de troens embete helt fra den og legger det på kjærligheten, så troen er helt verdiløs hvis ikke det som gir den dens rette beskaffenhet (*forma*), kommer til – det vil si kjærligheten.»

I Galaterbrev-kommentaren skriver Luther også: «Når jeg slik har grepet Kristus ved troen, er død fra loven, rettferdiggjort fra synden og ved Kristus befridd fra døden, djevelen og helvete, da gjør jeg gode gjerninger, elsker Gud, takker ham og viser min neste kjærlighet. Men denne kjærligheten eller de gjerningene som følger, gir verken troen min dens rette skikkelse eller pryder den. Det er troen min som gir kjærligheten dens rette skikkelse og pryder den.» – *Caritas non est forma fidei, sed fides est forma caritatis*: Kjærligheten er ikke troens form, men troen er kjærlighetens form.

Hvorfor? Kjærligheten gjør ikke troen god og rett; det er troen som gjør kjærligheten rett og god. Kjærligheten gir ikke troen dens rette vesen; det er troen som gir kjærligheten dens rette vesen.

I Gal 5,6 heter det nå: «For i Kristus Jesus betyr det ikke noe om en er omskåret eller uomskåret, her gjelder bare tro, virksom ved kjærlighet.» Dette er etter papistenes mening et kostelig sted for deres lære, og likevel sier disse ordene noe helt annet.

Derfor sier Luther om dem: «Dette ordet drar sofistene til sin mening når de lærer at vi må bli rettferdige ved kjærligheten eller ved gjerninger. For de sier at troen, selv om den er inngøtt av Gud (om den troen som er ervervet ved egen evne [*de acquisita*], tier jeg), ikke gjør rettferdig hvis den ikke har fått sin rette skikkelse ved kjærligheten. For kjærligheten kaller de den nåden som gjør mennesket velbehagelig for Gud (*gratiam gratum facientem*), det vil si rettferdiggjør (*justificantem*) – for å tale med vårt ord, eller rettere Paulus' ord.

Videre [sier de] at kjærligheten blir vunnet ved vår fortjeneste, som Gud av rimelighet må lønne (*nostro merito congrui*) osv. Ja, de påstår også at den inngøtte tro kan bestå sammen med en dødssynd. Slik tar de rettferdiggjørelsen helt bort fra troen og legger den (på denne måten) på kjærligheten alene. Og dette vil de ha bevist ved dette stedet hos Paulus: ‹tro, virksom ved kjærlighet›, som om Paulus ville si: Se, troen gjør ikke rettferdig, ja, den er ingenting, hvis ikke kjærligheten kommer til, den som gjør gjerningene (*operatrix*) og gir troen dens rette skikkelse.» – Det er den antikristelige villfarelsen.

«Men alt dette er underlige, gruelige ting, diktet opp av mennesker uten Ånd. For hvem kunne tåle at en lærer at troen, Guds gave, som ved Den Hellige Ånd

blir inngøtt i hjertene, kan bestå sammen med en dødssynd? Hvis de talte slik om den troen som er ervervet ved egen kraft (*acquisita*), eller om den historiske tro og den naturlige mening som er hentet fra historien, så kunne en tåle dem; ja, om den historiske tro talte de rett. Men når de lærer slik om den inngøtte tro, så bekjenner de med det klart at de slett ikke forstår noe rett om troen.

Videre leser de dette ordet av Paulus (som en pleier å si) gjennom et farget glass, forvrenger teksten og tyder den etter sine drømmer. For Paulus sier ikke: troen som rettferdiggjør ved kjærligheten; han sier heller ikke: troen som gjør velbehagelig ved kjærligheten. En slik tekst dikter de opp og tvinger den inn i dette stedet. Langt mindre sier han: Kjærligheten gjør velbehagelig. Slik taler ikke Paulus. Han sier: ‹tro, virksom ved kjærlighet›. Han sier at gjerningene skjer av troen ved kjærligheten, ikke at mennesket blir rettferdiggjort ved kjærligheten.» – Det blander de sammen.

Her blir det jo ikke sagt hva troen virker for Gud, men hva troen virker i seg. Den er virksom ved kjærligheten etter at den selv har fått rettferdigheten for Gud og den evige salighet.

Papistene lærer denne villfarelsen som en grunnsetning, og innenfor de såkalte protestantiske kirkene går en også som oftest feil her. Når en har sagt at alt er bare nåde og at alt blir oppnådd ved troen, legger en straks til – kanskje fordi en frykter at folk vil ta anstøt av det: «Riktignok må troen også bære fram gode gjerninger.»

Så snart dere legger det til, har dere forfalsket og revet ned hele prekenen; da er all forkynnelse om nåde og tro forgjeves og tapt. Det høres ut som om troen ikke er nok, men at kjærligheten må komme i tillegg.

Nei, slik må dere si: «Men riktignok: Den som ikke har kjærlighet, skal vite at han heller ikke har tro. Han kan altså heller ikke være rettferdig for Gud.» Ikke fordi kjærligheten gjør ham rettferdig for Gud, men fordi bare den troen er en rett tro som er av Gud, som er virket ved Den Hellige Ånd, han som utøser kjærligheten til Gud og nesten.

Forelesning 22

13. *mars* 1885

Kjære venner, det kan vel ikke nektes at det i dag finnes langt flere troende teologer enn for omkring femti år siden, da jeg var ung. Den gangen satt nesten bare de vulgære rasjonalistene både i kirkens styringsembeter og på så å si alle prekestoler. De få troende teologene ble tålt, men bare så lenge de holdt seg pent i ro, ikke bekjente sin tro for alvor og fremfor alt ikke gikk til angrep på vantroen.

For en omveltning som siden har skjedd i den såkalte protestantiske kirke! De vulgære rasjonalistene gjorde Bibelen til en ren morallære. De særskilt kristne lærdommene erklærte de for orientalske bilder og fabler, som bare hadde verdi så langt man kunne trekke en moral ut av dem. Disse har tydeligvis spilt ut sin rolle; de er gått fallitt.

Den som i dag vil regnes for en åndfull mann, vil ikke være noen vulgær rasjonalist. Riktignok har den såkalte Protestantforeningen prøvd å føre den vulgære rasjonalismen tilbake og hjelpe den på bena igjen, men det har slett ikke lykkes. Nå sier til og med lederne i denne foreningen at den har overlevd seg selv. Vil man derimot i dag regnes for et spekulativt hode, må man absolutt erkjenne at den kristne religion er en religion med overnaturlig åpenbaring, og at Bibelen i en viss forstand er Guds ord – for den i*nneholder* Guds ord.

Men hvilken vei er disse moderne troende kommet til sin tro? Ved at de levende har erkjent sin egen syndenød? Ved at de levende har erkjent at de fortjener fordømmelse og trenger forløsning? Akk, dessverre merker man svært lite til det. Man kan tvert imot ikke unngå inntrykket at det er fornuftens spekulasjon som har ført dem til troen.

Derfor forkaster nesten alle sammen at Den Hellige Skrift er innblåst ord for ord. Derfor kritiserer de alle de bibelske bøkene slik bare fiender av dem kan gjøre – naturligvis uten at de selv er klar over at de er fiender. De har gjort den kristne religion til en religionsfilosofi.

Den moderne troende teologien er i sitt vesen noe helt annet enn teologien i tidligere tider. Den vil slett ikke være et system av tro, men et system av viten. De vil ta utgangspunkt i hva mennesket selv kan erkjenne, og bevise at det vanlige folk tror, er absolutt sannhet.

Derfor finner man heller ikke hos disse såkalte moderne troende teologene den frykten David hadde da han sa: «Min kropp skjelver av redsel for deg,

og jeg frykter for dine dommer» (Sal 119,120). Den ærefrykten for Den Hellige Skrift finner man nesten ingen steder. Nesten overalt behandler man Skriften omtrent som Æsops fabler. Jeg sier sannheten, og når dere senere sammenligner de eldre med de nyere, vil dere se at jeg har sagt sannheten.

Vitenskapen har man satt på tronen, og ved dens føtter sitter teologien og venter på filosofiens befalinger. Derfor gjør man også straks en mann til «doktor i teologi» så snart han utmerker seg i en eller annen gren av vitenskapen som ingen har dyrket før – som om vitenskap, lærdom og teologi var ett og det samme.

Akk, mine kjære venner! Dersom dere ikke holder det rene evangeliets lys klart brennende her i Vesten, som Gud har oppsøkt sist av alle, kan det ikke gå annerledes enn at den ytterste dag må bryte inn. Vi lever i verdens bærme. Det går mot slutten. Måtte Gud bare hjelpe oss så vi blir tro så lenge verden ennå står – i det minste i denne siste delen av verden som evangeliets lyd er nådd fram til!

Å, glem ikke, mine kjære venner: Det finnes bare én vei til den sanne tro. Gud har ikke banet to eller flere veier, én for de lærde og én for de enfoldige. Nei, vil den lærde komme til tro og bli frelst, må han ned på armesynderbenken akkurat som den enfoldige – ja, akkurat som kugjeteren. Gud gjør ikke forskjell på folk.

Det er ingen annen vei til troen enn denne: at en erkjenner sin synd og at en har fortjent å bli fordømt, og at hjertet blir knust innvendig i anger og sorg. Den som ikke er kommet til troen på denne veien, er ingen troende kristen, langt mindre en teolog. Men når jeg sier at dette er den eneste forberedelsen til troen, må det ikke misforstås. Forstår man det ikke rett, kan man svært lett blande lov og evangelium på en fryktelig måte. Det fører oss til den ellevte tesen i våre såkalte lutherstunder.

Tese XI

For det sjuende blir ikke Guds ord delt rett når man med evangeliet bare vil trøste dem som har fått anger ved loven – ikke av frykt for Guds vrede og straff, men av kjærlighet til Gud.

Dette er fremfor alt pavekirkens måte å gjøre det på, men i den såkalte protestantiske kirke finner man det også hos alle svermerne og alle pietistene. Når et menneske er blitt forferdet over sine synder og angrer og sørger over dem, spør man ham: «Men min kjære, hvor kommer egentlig angeren din fra? Angrer du kanskje syndene dine bare fordi du nå merker at du kommer i helvete for dem? Fordi du merker at det nå bærer rett inn i fordømmelsen, fordi du ser Guds vrede over deg og fordømmelsens avgrunn under deg?»

«Nei, det duger ikke,» sier da både papistene og svermerne, «nei, den rette anger må komme av kjærlighet til Gud. Først da er den verdt å snakke om. Da vil jeg også forkynne evangeliet for deg.»

Men det er en helt forferdelig villfarelse! Jeg håper jeg slett ikke trenger å bevise for dere at dette er en fryktelig sammenblanding av lov og evangelium. Det er jo lett å se. Etter syndefallet har loven bare det embetet å føre oss til erkjennelse av synden, men den har ingen kraft til å fornye oss. Den kraften

ligger bare i evangeliet. Det er troen som er virksom ved kjærligheten; vi blir ikke virksomme i kjærlighet ved vår anger over syndene.

Nei, tvert imot: Så lenge vi ikke vet at Gud ved Kristus er vår forsonte Gud og Far, hater vi ham. Når den som ennå ikke er omvendt, sier at han elsker Gud, er det ikke sant. Det er bare et elendig hykleri – ikke bevisst, sier jeg, men ubevisst. Det er bare skinn, for bare troen gjenføder, bare evangeliet gjenføder. Derfor kan den som ennå ikke har troen, heller ikke elske Gud. Og den som krever av en arm synder at han skal forferdes over synden sin og angre den av kjærlighet til Gud, er en elendig forvrenger av loven og evangeliet.

Nei, dette er bibelsk lære: Synderen skal komme til Jesus slik han er. Kanskje må han si: «Akk, jeg bærer bare hat mot Gud i mitt hjerte. Men, Gud, hvor skal jeg gå? Hvordan skal jeg ennå bli frelst?»

Da sier en rett evangelisk forkynner: «Det er ganske enkelt. Har du erkjent at du er en fortapt og fordømt synder? Du søker hjelp og vet ikke hvordan du skal finne den. Vel, kom til Jesus med ditt onde hjerte! Kom med ditt hat mot loven og mot Gud! Gå til Jesus; han tar imot deg slik du er. Han har den ære at man sier om ham: ‹Jesus tar imot syndere!› Du skal ikke først bli annerledes. Du behøver ikke først rense deg eller bedre deg. Nei, den som kan bedre deg, er din Jesus alene! Og det gjør han også, bare du tror på ham.»

Det skriftstedet som mest generelt beviser dette, er Rom 3,20: «Ved loven kommer erkjennelse av synd.» Her sier apostelen hvilket embete loven har. Det kommer ikke kjærlighet av den, men erkjennelse av synd – og synden kan jeg godt erkjenne uten å ha kjærlighet til Gud i meg.

> Men loven kom til for at fallet skulle bli stort. Men der synden ble stor, ble nåden enda større! (Rom 5,20)

På gresk står det *hina pleonasē to paraptōma*, «for at fallet skulle øke». Så lenge et menneske ikke kjenner loven, ligger mange synder i ro i ham. Men forkynn loven for ham med kraft, så den slår ned i samvittigheten hans som et lyn – da blir mennesket ikke bedre, men bare enda verre. Først da begynner han å sette seg opp mot Gud. Da sier han: «Hva? Skal jeg være evig fordømt? Jeg er en Guds fiende, det er sant, det vet jeg. Men hva kan jeg for det? Jeg kan ikke hjelpe det.»

Det er lovens virkning. Den driver mennesket inn i fortvilelsen. Og vel den som er kommet så langt! Han har tatt et stort skritt på veien til sin frelse. Han tar imot evangeliet med glede, mens en annen, som aldri har erfart dette, gjesper og tenker: «Det var en lettvint vei til himmelen.» Men en arm synder som står på fortvilelsens rand, vet hvilket gledesbudskap evangeliet er, og tar imot det med glede.

> For loven virker vrede. (Rom 4,15)

Loven fører altså mennesket bare til vrede mot Gud, ikke til kjærlighet.

> Hva skal vi da si? Er loven synd? Langt derifra! Men jeg kjente ikke synden uten ved loven. For begjæret hadde jeg ikke kjent dersom ikke loven hadde sagt: Du skal ikke begjære! Men synden benyttet seg av budet og vakte alle slags begjær i meg. For uten lov er synden død. (Rom 7,7–8)

Det som uttrykkelig blir forbudt oss, griper vi helst etter. Mennesket blir alltid fristet til å handle mot budet og forbudet. Det fikk allerede den urene dikteren Ovid erfare, og han innrømmet: «Vi tråar alltid mot det forbudte og begjærer det som nektes oss.» Ja vel, det kunne også en hedning erfare. Selv en mann som han har tenkt over seg selv. Han var et geni, men et urent menneske.

> Er da loven imot Guds løfter? Langt derifra! For bare hvis det var gitt en lov som hadde kraft til å gjøre levende, kom rettferdigheten virkelig av loven. (Gal 3,21)

Hvorfor spør apostelen? Hvorfor setter han opp en slik antakelse? Uten tvil for å avvise saken desto kraftigere. Det er jo ofte slik at jeg spør om noe som alle vet ikke er slik, nettopp for at det skal bli ettertrykkelig avvist. Slik også her. Apostelen vil si: «Loven kan aldri frelse.»

> Bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende. (2 Kor 3,6)

Dette dyrebare skriftstedet blir skammelig forvrengt av unionistene.

De sier: «Den som holder seg slik til bokstaven i Skriften, er på villspor. Nei, det er ånden, de allmenne ideene man henter fra Skriften, man skal holde fast på. Men å gjøre som Luther i Marburg, da han skrev ‹Dette er mitt legeme› på bordet foran seg og hele tiden bare pekte på disse ordene – det er ikke kristelig.»

Unionistisk er det riktignok ikke, men det er ekte kristelig. Og ordene betyr jo: «Loven slår i hjel, men evangeliet gjør levende.» Vi har ikke tid til å forklare det nærmere, men les selv etter, så vil dere se at bokstaven her betyr loven og Ånden betyr evangeliet.

Disse skriftstedene blir også belyst av de vakre eksemplene vi finner i Skriften. Riktignok har vi ikke mange eksempler der det blir fortalt nøyaktig hvordan menneskene forholdt seg før de ble omvendt, og hvordan de forholdt seg etterpå, da de var kommet til troen. Men alle de eksemplene vi har, viser oss at angeren ikke kommer av kjærlighet til Gud.

På den første kristne pinsedagen var en stor folkemengde samlet. De hørte apostelen Peter forkynne, og summen av det han sa til dem, var: «Dere er morderne av Messias, Jesus fra Nasaret. Ve dere!» Først hadde de bare hørt på. Guds Ånd hadde allerede forferdet dem gjennom hele prekenen, og da dette kom, heter det om dem: «Det stakk dem i hjertet» (Apg 2,37). Det var som om Peter hadde stukket en dolk gjennom hjertet deres.

De tenkte: «Har vi gjort dette, er vi alle fortapt! Hva vil Gud si når vi en gang står fram for hans domstol? Han vil rope til oss: Dere har myrdet deres Messias.» Vi hører ikke at de sa: «Akk, så vondt det gjør oss at vi har bedrøvet den trofaste Gud!» Det var ikke kjærlighet til Gud som drev dem, men angst og redsel, så de ropte: «Hva skal vi gjøre?»

Og hva gjør apostlene? Spør apostelen Peter dem: «Kjære folk, nå er spørsmålet hvordan det står til med angeren deres – om den kommer av kjærlighet til Gud eller av angst for syndens straff, av angst for helvete?» Nei, det hører vi ikke et ord om! Så snart de spør, fulle av angst og redsel: «Hva skal vi gjøre, brødre?», svarer apostelen: «Omvend dere, og la dere alle døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse» (Apg 2,38).

Med omvendelse menes her ikke botens første del – angeren – men den andre delen, troen. For de var allerede forferdet, og vi hører at de straks lot seg døpe. Den omvendelsen som ble krevd av dem, var at de ikke lenger skulle myrde Jesus, men tro på ham. Slik tok apostlene imot dem, og de ble lagt til menigheten av dem som ble frelst (Apg 2,47).

Hit hører også eksemplet med fangevokteren i Filippi, som jeg allerede har nevnt så ofte. Men jeg må nevne det igjen og igjen, for det er det herligste speil vi har i Skriften. Fangevokteren var et ondskapsfullt menneske. Han hadde sin glede av å piske Herrens tjenere, av å stenge dem inne i det innerste fengselet, i det dypeste fangehullet, og legge dem i jern – noe ingen hadde befalt ham.

Og da han trodde at alle fangene hadde flyktet, fortvilte han og ville ta livet av seg. Da sier Paulus til ham: «Gjør ikke deg selv noe ondt! For vi er her alle» (Apg 16,28). Skjelvende falt han nå ned for apostlene og ropte: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?» Det er altså ikke annet enn angst og redsel som driver ham. Og da sier ikke Paulus: «Men du må først angre dette, og det av kjærlighet til Gud.» Han sier: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!» (Apg 16,30–31)

Slik gikk det også med Saulus. Han forfulgte Guds menighet og fnøs av raseri, ivrig etter å myrde alle kristne. Han var nettopp på vei dit han ville utøse de kristnes blod. Da møtte Herren selv ham og viste seg for ham. Han styrtet til jorden og mistet besinnelsen. Det er alt! Og Jesus ropte til ham: «Det blir hardt for deg å stampe mot brodden» (Apg 26,14).

Og da evangeliet med sin søte himmelske kraft var trengt inn i hjertet hans, ble det elendige mennesket revet ut av sin elendighet og nød. Herren ga ham heller ingen annen lekse enn denne: Han som hadde vært en forferdet og sønderknust synder, men nå var trøstet, skulle bekjenne Herren i stedet for å forfølge ham. Han skulle døpes og få syndsforlatelsens segl.

Pass nøye på at dere ikke er sparsomme med evangeliet når dere forkynner, men bringer trøsten i det til alle, også til de største syndere! Er de bare forferdet over Guds vrede og helvete, så er de beredt til å ta imot evangeliet. Det strider riktignok mot vår fornuft. Vi tenker: «Det ville da være merkelig om slike onde slyngler straks skulle trøstes. Her burde det heller hete: Det er rett, du må lide enda mye mer pine i samvittigheten!» Og slik gjør svermerne. Men en ekte bibelsk teolog tenker: «Ham har Gud beredt ved loven. For ham forkynner jeg evangeliet og troen på Jesus Kristus.»

> For bedrøvelsen etter Guds sinn virker omvendelse til frelse, som ingen angrer. Men verdens bedrøvelse virker død. (2 Kor 7,10)

Dette skriftstedet blir ofte misforstått. Man mener at bedrøvelsen etter Guds sinn er den der man angrer av kjærlighet til Gud. Men slik er det ikke. Apostelen mener den bedrøvelsen som mennesket ikke har laget selv, men som Gud har virket ved sitt ord. Det er bedrøvelsen etter Guds sinn. På gresk står det *katá theón lýpē*: bedrøvelse etter Gud, virket av Gud.

Det er også en stor forvrengning av den kristne lære når man sier til synderen: «Ja, nå må du først ha anger.» Spør han: «Ja, men hvordan skal jeg bære meg at med det?» svarer man: «Du må sette deg ned og tenke etter og prøve å

lokke angeren fram fra hjertet ditt.» Slik sier papistene. Men da blir det bare hykleri. Ikke noe menneske kan gi seg selv anger, ikke et eneste menneske i verden. Og om han arbeider med seg selv for å lokke den fram, til tårene renner – så er det bare hykleri.

Bedrøvelsen etter Guds sinn er nødvendig fordi troen er nødvendig. Gud vil virke denne bedrøvelsen i oss; han vil forferde oss. Angeren er ikke en god gjerning som vi gjør, men noe Gud gjør. Gud kommer med sin lovs hammer og slår på sjelen.

Den som vil gjøre seg selv bedrøvet, vil gjerne gjøre seg stadig mer bedrøvet. Men den som har den rette bedrøvelsen, vil gjerne bli kvitt den igjen. Han blir plaget dag og natt. Kanskje går han på vertshusene og vil drikke den bort, men det går ikke. Blant kameratene spiller han kanskje den store helten, men når han kommer hjem, sier samvittigheten til ham: «Du fordømte menneske! Dør du i kveld, går du fortapt!» Det er bedrøvelse etter Guds sinn, som ikke er laget av mennesker, men av Gud. Et elendig menneskeverk vil Gud ikke vite noe av.

Hør to vitnesbyrd fra Apologien for den augsburgske bekjennelse: «Om dette lærer og skriver de enda mer klossete og forvirrede ting. De lærer at man kan fortjene nåde ved anger. Og når de blir spurt hvorfor da ikke Saul og Judas og andre som dem har fortjent nåde, enda det var en forferdelig anger i dem, burde de svare at Judas og Saul manglet evangeliet og troen; at Judas ikke trøstet seg ved evangeliet og ikke trodde. For det er troen som skiller Peters anger fra Judas'. Men motstanderne tenker slett ikke på evangeliet og troen, men på loven, og sier at Judas ikke elsket Gud, men fryktet straffen.»

Det skal ha vært årsaken, sier de. Hadde han angret av kjærlighet til Gud, ville han ha vunnet seg en fortjeneste. For hos papistene må det alltid være en eller annen fortjeneste – enten av rimelighet (*de congruo*) eller av full rett (*de condigno*). – «Men er ikke dette en usikker og klossete lære om boten? For når kan en forferdet samvittighet – særlig i de rette, store nødene som blir beskrevet i Salmene og profetene – vite om den frykter Gud av kjærlighet som sin Gud, eller om den flykter fra og hater hans vrede og evige fordømmelse?»

Hvordan skal man kunne vite det? Det er forferdelig når jeg sier til en arm, forferdet synder: «Ja, men hvordan står det til? Hva er beveggrunnen til angeren din?» Han vil svare: «Jeg er redd for helvete. Dør jeg i kveld, kommer jeg i helvete. Det er beveggrunnen.» Men uansett hvordan det står til med ham: Ser jeg at han er forferdet, så trøster jeg ham. Da vil nok kjærligheten komme! – «De har nok ikke erfart mye av disse store nødene, siden de leker slik med ord og gjør forskjeller etter sine drømmer.»

De snakker som den blinde om fargene, for de har aldri selv vært forferdet over syndene på en sunn måte. Kommer det en arm synder til disse lærde teologene, og teologen spør: «Hva slags anger er det som gjør deg engstelig?» – så vet synderen kanskje ikke straks hva slags anger det er, men sier bare: «Det vet jeg slett ikke, men jeg er dypt forferdet!» Da sier den lærde herren: «Min gode mann, gå til barberen og la deg årelate. Du har svært tykt blod! Så blir det nok bedre med deg igjen!» Det er de høyt opplyste teologene. Gud bedre!

– «Men i hjertet, og når det kommer til erfaring, er det noe helt annet, og ved slike elendige stavelser og ord finner ingen samvittighet ro, slik de gode, makelige, lediggående sofistene drømmer.» Ja, de gode, makelige, lediggående sofistene! Teologer som bare spekulerer, men aldri erfarer noe av disse tingene – hvordan skulle de kunne tale rett om dem?

Videre heter det på samme sted: «Når vi taler om rett anger, skjærer vi bort de utallige unyttige spørsmålene de stiller: om vi angrer av kjærlighet til Gud, eller om vi angrer av frykt for straffen. For det er bare tomme ord og unyttig snakk fra dem som aldri har erfart hvordan en forferdet samvittighet har det. Vi sier at den rette anger er dette: at samvittigheten blir forferdet og begynner å kjenne sin synd og Guds store vrede over synden, og at det gjør mennesket vondt at det har syndet. Og denne angeren blir til når Guds ord refser vår synd.»

Det er da en søt trøst! Når Gud altså har gitt meg den nåde at jeg blir forferdet over mine synder, da er jeg i den rette tilstanden. Da skal jeg bare gå frimodig til nådestolen, der jeg får tilgivelse. Der skal jeg få den rette medisinen. Riktignok skal jeg ha anger, men ikke for å fortjene noe ved den. Jeg skal ha denne angeren for at jeg gjerne skal ta imot det Jesus tilbyr meg.

«I disse nødene kjenner samvittigheten Guds vrede og alvor mot synden. Det er en helt ukjent sak for slike lediggående og kjødelige folk som sofistene og deres like. For først da merker samvittigheten hvilken stor ulydighet mot Gud synden er. Først da trykker Guds forferdelige vrede for alvor på samvittigheten, og det er umulig for menneskenaturen å bære den, om den ikke ble reist opp ved Guds ord.»

Selv om et menneske har kjærligheten til Gud, ødelegger djevelen den for ham. Der den falske læren råder, kan et menneske lett fortvile ennå i sin siste time. Han har nok anger, men han tenker: «Den kommer jo ikke av kjærlighet til Gud. Det jeg er redd for, er bare Guds vrede og helvete – at jeg nå står foran den åpne porten og er i ferd med å styrte inn.»

Men har han den rette læren, vet han: «Vel, jeg tror på min Herre Jesus! Jeg holder fast på ham. Og da, da kommer også kjærligheten til Gud inn i mitt hjerte.» Denne læren er altså ingen spøk!

«Derfor sier Paulus: ‹Jeg er ved loven død for loven› (Gal 2,19). For loven anklager bare samvittighetene, befaler hva man skal gjøre, og forferder dem.» Mer gjør loven ikke! – «Og her sier motstanderne ikke ett ord om troen. De lærer altså ikke ett ord om evangeliet eller om Kristus, men bare lovlære, og sier at folk fortjener nåde ved slik smerte, anger og sorg, ved slike nøder – men bare når de angrer av kjærlighet til Gud eller elsker Gud. Kjære Herre Gud, hva er det for en preken for samvittigheter som trenger trøst!»

Slik taler vår bekjennelse. Våre teologer har ikke satt seg ned og spunnet ut et system; de har satt seg ned som sanne kristne. De visste godt hvordan et armt menneske kommer til ro, til frelsens trøst.

Her har den kjære Melanchthon talt som en enfoldig kristen, og dette bekjennelsesskriftet er desto mer dyrebart fordi alt er sagt ut fra Skriften og ut fra erfaringen. – «Hvordan kan vi da elske Gud når vi står i så høye, store nøder og i en usigelig kamp, når vi kjenner Guds store, forferdelige alvor og vrede, som

merkes sterkere enn noe menneske på jorden kan si eller fortelle? Hva lærer slike forkynnere og doktorer annet enn bare fortvilelse, når de i så store nøder ikke forkynner noe evangelium, ingen trøst for en arm samvittighet, men bare loven?»

I fortalen til første bind av sine latinske skrifter fra 1545 forteller Luther oss hvordan det så ut i hjertet hans før han fikk lys ved evangeliet. Han bekjenner selv at mens han sto under loven og leste apostelen Paulus' ord om at Guds rettferdighet blir åpenbart i evangeliet, ble han forferdet. Loven hadde allerede forferdet ham sterkt, og nå leste han at Guds rettferdighet blir åpenbart også i evangeliet. Det var for forferdelig for ham. Loven fordømte ham, og nå sender Gud evangeliet, og der skjer det samme! Også der kommer Gud synderen i møte med sin rettferdighet!

Vi kan ikke takke og prise Gud nok for at Luther kort før sin død fikk tid til å fortelle oss om noe av det han gjennomlevde i sitt indre, og som beredte ham og gjorde ham skikket til reformasjonsverket.

Han skriver: «Jeg hadde (1519) i sannhet en inderlig lengsel og lyst til virkelig å forstå Paulus' brev til romerne. Til da hadde ingenting annet hindret meg enn det ene lille ordet *justitia Dei*, Guds rettferdighet, i første kapittel, vers 17, der Paulus sier at Guds rettferdighet blir åpenbart i evangeliet (Rom 1,17). Jeg var svært fiendtlig mot dette ordet ‹Guds rettferdighet›. Etter skikk og vane hos alle lærerne var jeg ikke opplært til å forstå det annerledes enn på filosofisk vis: om den rettferdighet som gjør Gud rettferdig i seg selv, og som han handler rett etter når han straffer alle syndere og urettferdige. Denne rettferdigheten kaller man den vesensmessige eller virkende rettferdighet. Nå sto det slik til med meg: Selv om jeg levde som en hellig og ulastelig munk, fant jeg likevel at jeg var en stor synder for Gud, og attpåtil med en engstelig og urolig samvittighet» –

Han var en munk ingen kunne si noe på. Han hadde nesten pint seg i hjel for å holde munkeløftene sine, og likevel hadde han et sønderbrutt hjerte. For Den Hellige Ånd hadde ved loven åpenbart ham hjertets fordervelse. Det tok han ikke lett på, men han var full av indre angst – «og jeg våget ikke å forsone Gud med min fyllestgjørelse og mine fortjenester.»

Han var alltid usikker. Han ville gjerne gjøre nok; han ville holde ikke bare de ti bud, men også kirkens lover – også det som den kjære Gud slett ikke hadde befalt. Slik gikk han i sin papistiske blindhet. Men så tenkte han igjen: «Hva vil vel Gud bry seg om du ligger på en halmsekk eller på en seng av fløyel og silke?» – «Derfor elsket jeg slett ikke denne rettferdige og vrede Gud som straffer synderne, men jeg hatet ham» –

Spør bare en nyere teolog om han elsket Gud før han ble omvendt. Han vil svare: «Ja, men hvem skulle vel ikke elske Gud? Vi har da alltid lært å elske Gud!» Men det er blindhet. Luther bekjenner at det den gangen var hat mot Gud i hjertet hans. Og om vi ga akt på oss selv, ville vi se: «Ja visst, slik går det med oss så lenge troen ikke er tent i oss.» – «og (om ikke dette var en bespottelse eller må regnes for det) jeg var hemmelig og i fullt alvor vred på Gud» –

Før han hadde lært evangeliet å kjenne, var han vred på Gud. Den som bare for alvor er rammet av loven, vil slett ikke undre seg over at Luther avlegger

denne bekjennelsen. – «og jeg sa ofte: Er det da ikke nok for Gud at vi arme, elendige syndere, som alt er evig fordømt ved arvesynden, blir lagt under all slags jammer og trengsel i dette livet, i tillegg til lovens redsel og trusler? Må han også ved evangeliet gjøre denne jammeren og hjertesorgen enda større, og ved dets forkynnelse og røst true oss videre med sin rettferdighet og sin alvorlige vrede og forkynne den? Her ble jeg ofte rasende i min forvirrede samvittighet» –

Loven hadde allerede satt ham i angst og nød, og nå leste han i Paulus' brev til romerne at Guds rettferdighet blir åpenbart også i evangeliet. Han ante ikke at dette var den søteste trøst.

I dag vet hvert barn at det her ikke er tale om den rettferdighet Gud krever av oss i sin lov, men om Kristi rettferdighet, som Gud vil skjenke oss. Slik har også Luther så vakkert oversatt: «den rettferdighet som gjelder for Gud», så også den mest enfoldige kan vite: «Her menes ikke den rettferdighet som består i hvordan vi har levd, og som Gud vil dømme oss etter, men nåderettferdigheten, som Kristus har vunnet oss på korset.»

– «men likevel holdt jeg ut hos den kjære Paulus med stadig mer ettertanke: hva han vel mente på dette stedet. Jeg hadde en inderlig tørst og lengsel etter å vite det. Med slike tanker tilbrakte jeg dag og natt, til jeg ved Guds nåde merket hvordan ordene hang sammen, nemlig slik: ‹Guds rettferdighet åpenbares i evangeliet, som det står skrevet: Den rettferdige av tro skal leve.› Av dette har jeg lært å forstå Guds rettferdighet som den rettferdighet den rettferdige lever ved, av Guds nåde og gave, ved troen alene. Og jeg merket at apostelens mening var denne: Ved evangeliet blir den rettferdighet åpenbart som gjelder for Gud, den som Gud av nåde og ren barmhjertighet rettferdiggjør oss med gjennom troen. På latin kaller man den den passive rettferdighet, som det står skrevet: Den rettferdige av tro skal leve.»

Luther kunne ikke bli sittende fast i denne nøden. Mens hans naturlige hjerte stormet så forferdelig mot Gud, hang han bare i en tynn tråd for ikke å fortvile. Når han så på dette ordet, gikk han tilbake til det gang på gang, tok Bibelen fram igjen, så på sammenhengen og tenkte: «Til syvende og sist betyr det nok noe annet.» Og fordi han stadig fortsatte å tenke etter, lese og meditere, hjalp Gud ham også til lys.

Hør nå hva han sier om seg selv etter at han hadde sett: «Dette er meningen med ordene!» – «Her kjente jeg straks at jeg var helt og fullt født på ny, og som om jeg nå hadde funnet en vidåpen dør til å gå inn i selve paradiset.»

Den samme mannen som like før hadde hatet Gud og knurret mot ham, blir med ett full av overstrømmende glede og elsker nå sin Gud av hele sitt hjerte – etter at han hadde hørt dette saligste budskap, dette gledesbudskapet: «Kristus, Guds Sønn, har vunnet rettferdighet for hele verden! Tro det bare!» Gud gi også dere alle, slik som Luther, en slik åpnet port til paradiset! Det vil menighetene deres få glede av, og det vil bevare dere for død ortodoksi.

En av våre gamle lutherske teologer skriver om 2 Kor 7,10: «Paulus sier ikke: Dere har vakt bedrøvelse i dere selv av kjærlighet til Gud, men: Dere er blitt bedrøvet av meg etter Guds sinn, det vil si etter Guds vilje eller Guds befaling … Bedrøvelsen etter Guds sinn blir derfor forklart av Paulus som en bedrøvelse

han har vakt hos korinterne ved Guds kraft og på Guds befaling. Verdens bedrøvelse betegner på den annen side en sorg som er vakt av verdslige årsaker, det vil si av frykt for (timelig) straff, vanære, dårlig samvittighet og andre årsaker som også hos hedningene (og de ikke gjenfødte) vekker sorg over en forbrytelse de har begått.»

På dette stedet menes altså bedrøvelsen hos et menneske som står for Gud, forferdet over sin synd. Når jeg forferdes over min synd, over helvete, død og fordømmelse, og altså erkjenner: «Gud er vred på meg! Jeg ligger under hans vrede; for min synds skyld blir jeg fordømt» – da er det bedrøvelse etter Guds sinn, selv om jeg er i en slik tilstand som Luther var i før han kom til erkjennelse av evangeliet. For bedrøvelsen kommer fra Gud!

Men når en horkar, en vellysting eller en dranker bare er bedrøvet fordi han har sløst bort sin vakre ungdomstid eller ødelagt kroppen sin og er blitt gammel før tiden, da er det verdens bedrøvelse. Er en hovmodig mann bare bedrøvet over synden sin fordi han har mistet litt ære, er det verdens bedrøvelse. Er en tyv bare bedrøvet over tyveriet sitt fordi han nå skal i tukthuset, er det også verdens bedrøvelse.

Men er jeg bedrøvet over min synd fordi jeg tenker: «Nå må du i helvete! Du har jo krenket den aller helligste Gud!» – da er det bedrøvelse etter Guds sinn, forutsatt at jeg ikke innbiller meg noe og at det ikke er en bedrøvelse jeg har laget meg selv. Den sanne bedrøvelse etter Guds sinn kan bare Gud gi. Gud gi oss den alle sammen!

Forelesning 23

20. *mars* 1885

Kjære venner, blant de mange oppgavene en kirkens tjener har i sitt embete, er prekenembetet den aller viktigste. Utretter en prest lite eller ingenting med sin forkynnelse, kan ingenting annet erstatte den, og da vil han heller ikke ellers utrette stort med alt han gjør. Her er papistene riktignok ikke enige med oss. De kaller sine kirketjenere prester i offerets forstand. Derfor hevder de at en prests aller viktigste oppgaver er å døpe, høre skriftemål og gi avløsning, forvalte nattverden og fremfor alt å bære fram messeofferet for Gud.

La oss nå se helt bort fra messeofferet, som jo er den aller største vederstyggelighet som noen gang er drevet i kristenheten. Likevel må vi si: All dåp, all avløsning og all nattverd hjelper ingenting om det ikke først er forkynt om det. For alt dette er jo ikke menneskeverk, men Guds egne gjerninger. Men Gud har knyttet et løfte til dem som skal gripes ved troen, og derfor hjelper alt dette ingenting uten troen; det skader heller. Skal disse Guds gjerninger hjelpe, må det derfor først forkynnes grundig om dem ut fra Guds ord.

Da Kristus skulle vende tilbake til den herligheten han hadde hos Faderen før verden ble grunnlagt, ga han derfor disiplene sin instruks og ropte til dem: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» (Mark 16,15) Og som Matteus sier: «Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler» (Matt 28,19). Først deretter føyer han til: «idet dere døper dem til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.»

Og heller ikke med dette er Herren ferdig; han slutter instruksen sin med ordene: «og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere» (Matt 28,20). Se, det første og det siste, A og Å i det apostoliske embetet eller kirkens embete, er å forkynne og lære.

Men så viktig denne oppgaven er, så er den også den aller vanskeligste en kirkens tjener har fått. Noen prester tenker: «Å, det er lett for meg å preke, og jo lenger jeg har vært i prekenembetet, desto lettere er det blitt. For bare jeg ikke forkynner annet enn det rene Guds ord, bare jeg ikke blander inn noe kjetteri, så må det da være nok.»

Disse prestene er i en stor, forferdelig, svært farlig og fordervelig villfarelse. Et fromt snakk uten mål og orden er ingen rett preken. Det er bare Den Hellige Ånd som gir en rett preken, og det gjør han ved sitt ord. En rett preken blir derfor bare til når en sant troende forkynner har satt inn alle sine åndelige og

forstandsmessige krefter til det ytterste – etter inderlig bønn, etter at han har jaget fra seg alle jordiske bekymringer og gjort seg løs fra alle forfengelige lyster. Og det er vanskelig!

Å døpe rett er lett; det kan alle. Å gi avløsning rett er like lett; det kan også alle, ja, en gutt. Å dele ut den hellige nattverd rett er også svært lett; det kan enhver forstandig kristen. Men å preke rett, det er vanskelig. Derfor burde en teologistudent ikke ha noe høyere mål enn å preke rett. For kan han ikke det, hører han ikke hjemme i prekenembetet.

I vår rettroende kirke er en Guds tjener en Jesu Kristi tjener. Hans verdi ligger ikke i at et visst «noe» er kommet over ham ved ordinasjonen eller vigselen, noe andre mennesker ikke har, så han av den grunn skulle være en så høyhellig og dyrebar person.

Nei, nei, en rett kirketjeners verdi ligger bare i at han kan preke rett. Kan han ikke det, hører han ikke hjemme på prekestolen; den er der for å prekes fra. Prekenen er midtpunktet i enhver gudstjeneste.

Og hva skal han så utrette med prekenen? Tenk over det: Han skal vekke de trygge sjelene opp av syndesøvnen. Så skal han føre de vakte til tro. Så skal han føre de troende til visshet om at de står i nåden og skal bli frelst. Dem som er blitt visse, skal han så føre til helliggjørelse. Og de helliggjorte skal han styrke i deres hellige og salige stand og bevare dem i den til enden. Å, for en oppgave!

Men fremfor alt må vi ikke glemme: Skal denne oppgaven løses, kreves særlig at man deler sannhetens ord rett, som apostelen sier (2 Tim 2,15) – det vil si at man skiller evangeliet rett fra loven og loven fra evangeliet. Den som ikke forstår det, men blander og rører sammen begge deler, holder prekener som er helt bortkastet og forgjeves. Ja, mer enn det: Slike prekener gjør skade og forfører sjelene. De fører dem til falsk tro, falskt håp og falsk anger, de gjør dem bare til hyklere og styrter dem svært ofte også i fortvilelse.

Men å skille lov og evangelium rett er en svært, svært vanskelig oppgave. Her må alle, som også Luther sier, forbli elever til sin død. Likevel må også en ung teolog kunne den første viktige leksen. Han må kjenne målet og ha begynt å gå mot det. Hvor vanskelig det er å skille lov og evangelium, har vi allerede sett de siste kveldene. La oss nå overbevise oss enda mer om det ved å se på et nytt tilfelle der lov og evangelium blir blandet sammen.

Tese XII

For det åttende blir ikke Guds ord delt rett når man lærer som om angeren ved siden av troen er en årsak til syndenes forlatelse.

Det er jo ingen tvil om at anger over synden er nødvendig når en vil få forlatelse for den. Da Herren Jesus første gang utøvde sitt prekenembete offentlig, ropte han: «Omvend dere og tro på evangeliet!» (Mark 1,15) Det første han nevner, er omvendelse, og når den stilles opp mot troen, er den ikke noe annet enn anger.

Og da Kristus siste gang samlet de hellige apostlene om seg, da han skulle fare opp til himmelen og ta sitt synlige nærvær fra kirken, ropte han til dem: «Så står skrevet, at Messias måtte lide og stå opp fra de døde den tredje dagen, og at

i hans navn skal omvendelse og syndenes forlatelse forkynnes» (Luk 24,46–47). Bot må være der like så vel som troen.

Hvorfor det? Det sier Herren oss også med ordene: «Det er ikke de friske som trenger lege, men de som har ondt … Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men for å kalle syndere» (Matt 9,12–13). Med det vitner Herren for oss: Angeren er så helt nødvendig fordi ingen kan føres til tro uten den. Den som er uten anger, er mett, og derfor kommer han ikke til det himmelske bryllupet.

Allerede Salomo sier i sine ordspråk: «Den mette vraker honning» (Ordsp 27,7). Der det ikke er sult og tørst, finner heller ikke Herren Jesus noe rom. Der mennesket ikke er blitt en arm, fortapt og fordømt synder, vil det heller ikke for alvor vite noe av syndernes Frelser.

Men samtidig må dere ikke glemme at angeren ikke er noen årsak til syndenes forlatelse. Angeren er ikke så nødvendig for syndsforlatelsens skyld – ja, den er slett ikke nødvendig for dens skyld – men for troens skyld, troen som griper syndenes forlatelse. Hvorfor sier vi da at det er å blande lov og evangelium å lære som om angeren var en årsak til syndenes forlatelse?

For det første: Fordi angeren er en virkning av loven alene. Den som gjør angeren til en årsak til syndenes forlatelse, gjør loven til et nådebudskap og evangeliet til en lov. Og det er en fryktelig sammenblanding av lov og evangelium, som velter hele kristendommen over ende.

For det andre: Angeren er ikke engang en god gjerning. For den angeren som går forut for troen, er fra menneskets side bare en lidelse. Den er en angst, en smerte, en pine, en sønderknusing som Gud har virket med sin lovs hammer. Det er en angst som mennesket ikke har laget seg selv. Han vil så gjerne bli kvitt den igjen, men han kan ikke, for Gud er kommet over ham med sin hellige lov, og den kan han ikke unndra seg.

Den som setter seg ned og mediterer og vil frambringe anger i seg selv, vil aldri få den sanne angeren på den veien. Den kan han ikke lage selv. Og de som vil gi seg selv anger, blir elendige hyklere. Til slutt prøver de å overbevise seg selv om at de har anger, men det er ikke sant; de har ingen anger. Den sanne angeren gir bare Gud, når hans lov blir forkynt i all sin skarphet og mennesket ikke med vilje står imot.

Riktignok vil en såkalt luthersk prest neppe noen gang si: «Angeren er en årsak til syndenes forlatelse.» Det sier bare papistene, men ingen protestantisk prest som har den rene lære i noen grad. Og likevel hender det dessverre altfor ofte at prester som vil være ekte lutherske, blander lov og evangelium på den måten at de stiller fram angeren som om den var en årsak til syndenes forlatelse. Det gjør de på to måter: enten krever de for lite av angeren, eller de krever for mye.

I sin uerfarenhet vil mange prester ofte ikke drive folk til fortvilelse. De forkynner riktignok for dem: «Anger må gå forut for troen.» Men de er redde for at det kanskje sitter en og annen i menigheten som kan komme til å fortvile om de ikke føyer noe til.

Derfor legger de til: «Om du ikke kjenner en så stor smerte – om du bare ønsker at du kunne ha anger, så tar Gud likevel imot det.» Med en slik trøst

framstiller de likevel egentlig angeren som en årsak til tilgivelsen. Nei, det er en falsk trøst. Gud er ikke fornøyd fordi jeg ønsker å ha anger, men fordi jeg ved min anger er beredt til å tro evangeliet som en arm, fortapt synder når det blir forkynt for meg.

Man burde heller si: «Se, når du nå er kommet så langt at du hungrer og tørster etter Guds nåde, så er det det som trengs. Gud krever ikke anger for at du skal sone dine synder – til det krever han slett ingen anger – men bare for at du, trygge synder, skal våkne opp og spørre: Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?»

Derfor sier også Luther at da han første gang fikk øye på hva bot (*poenitentia*) egentlig er, var ingen ord så søtt for ham. Da visste han at han ikke skulle sone noe; han skulle bare forferdes over syndene sine, så han lengtet etter Guds nåde.

Slik så Luther det. Det var ikke noe forferdelig for ham, men et sant evangelium. For nå så han: «Den kjære Gud har ført deg så langt at du ser på deg selv som en arm, fortapt synder. Nå er du den rette mann for Jesus. Gå nå til ham! Han tar imot deg med alle dine synder, med all din sorg og all din jammer; han tar imot deg slik du er.»

Og spør nå ikke: «Har jeg nok anger? Får jeg komme til Jesus?» Når du spør slik, viser du nettopp at du vil komme til ham. Da har du lengsel etter Jesus. Og den som lengter etter å komme til Jesus, har også den rette angeren, selv om han ikke kjenner den. Det går her akkurat som med troen: Man kan ha angeren og likevel ikke kjenne den.

Det har jeg erfart. I årevis var jeg i den rette angeren og sto på fortvilelsens rand, fordi jeg ikke kjente i meg den søte følelsen av et smeltet hjerte over at jeg hadde krenket den kjære Gud så hardt. Den hadde jeg ikke, men jeg hadde den levende følelsen av å være en fortapt synder. Da vendte jeg meg til en som hadde erfart mer, og han lukket det opp for meg på noen få øyeblikk.

Når man altså sier: «Bare du ønsker å ha anger, er Gud fornøyd med det», viser man at man blander lov og evangelium. Man ser da på angeren som en fortjeneste, som om Gud for dens skyld var oss nådig og tilga oss syndene.

Det viser seg også når man er fornøyd med at et menneske bare har litt anger. Det finnes jo gudløse mennesker som i lang tid har levd i synd og skam. Plutselig våkner samvittigheten hos en av dem og sier: «Du har sverget falsk! Ve deg!» Angst og skjelving kommer over ham. Eller samvittigheten roper: «Du har flekket hendene dine med blod! Du er en morder!» Men han forferdes ikke fordi han tenker: «Du er en arm synder.» Det er bare denne ene gjerningen som skremmer ham. Ellers mener han at han har et godt hjerte. Bare denne ene synden skremmer ham.

Jeg har selv opplevd et slikt tilfelle i Tyskland. En gudløs mann hadde sverget en falsk ed. Han tilsto det ikke, men når man snakket med ham, begynte han å skjelve. En gang jeg kom til ham, måtte han holde seg fast i bordet for ikke å skjelve for mye. Likevel fikk man ham ikke til å bekjenne synden sin. Derfor kunne man ikke forkynne evangeliet for ham.

Det finnes mange slike gudløse slyngler som allerede har hørt sin dødsdom. Til presten sier de kanskje: «Det innrømmer jeg: Det og det har jeg gjort. Det var

ikke rett. Men ellers kan De tro meg, herr pastor, jeg har et godt hjerte. Men det der har jeg nå en gang gjort. Det bare skjedde meg, jeg kan ikke hjelpe det.»

Den som slår seg til ro med en slik delvis anger, stiller angeren fram som om den fortjente noe. Men en slik anger er ikke annet enn en byll som bryter ut. Ser jeg at verken fremdeles sitter inne, kan jeg ikke forkynne evangeliet for et slikt menneske. Legger jeg en legende salve på et slikt sår, eter verken seg bare lenger inn, og såret kan ikke gro.

Andre krever derimot for mye. De sier til sine stakkars tilhørere: «Anger er nødvendig, det sier Skriften på hvert blad. Allerede fornuften sier dere at Gud ikke kan tilgi dere noe om dere ikke bryr dere om synden deres. Dere må ha anger. Nå skal jeg si dere hvordan denne angeren må være.»

Så leser presten for dem Sal 38,7–9: «Jeg er kroket og fullstendig nedbøyd, hele dagen går jeg i sørgeklær. Mine lender er fulle av brann, og det er intet friskt i min kropp. Jeg er kald og stiv og aldeles knust. Fordi mitt hjerte stønner, må jeg skrike ut.»

Eller Sal 6,7–8: «Jeg er trett av mine sukk. Med tårer væter jeg mitt leie hver natt, min seng er våt av mine tårer. Tæret bort av sorg er mitt øye.»[1]

Så spør de lovbundne forkynnerne: «Kan du også si dette? Har du en gang gått kroket og nedbøyd og sørgende hele dagen? Var lendene dine fulle av brann i den tiden? Kan du også si: I den tiden var det intet friskt i min kropp? Skrek du ut fordi hjertet ditt stønnet? Vætte du leiet ditt med tårer hver natt? Var sengen din våt av tårene dine? Kunne alle se på deg at du var tæret bort, som om du var blitt fjorten år eldre på fjorten dager? Se, har du ikke erfart dette, så må du ikke si at du har gjort bot! For bare dette er den rette bot.»

Men det er helt bakvendt. Det var nok Davids bot, men hvor står det skrevet at alle må erfare boten i denne graden? Ingen steder! Vi finner tvert imot det motsatte. Knapt var tilhørerne på pinsedagen blitt stukket i hjertet så de ropte: «Hva skal vi gjøre?», før nåden ble forkynt for dem.

Og på David selv ser vi det samme. Et helt år hadde han gått i ubotferdighet. Nå holder Natan hans forferdelige synder fram for ham. Da roper han ut med sønderknust hjerte: «Jeg har syndet mot Herren» – og ikke noe mer. Men profeten Natan ser straks: «Han er tilintetgjort, han er nå som knust.» Da sier han til ham: «Så har også Herren tatt bort din synd» (2 Sam 12,13).

Det samme ser vi på fangevokteren i Filippi. Han hadde bare skjelvet og bevet et par minutter; han ville ta livet av seg. Nå kastet han seg ned og sa: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?»

Da sa ikke apostlene: «Ja, du må frambringe anger i deg, og det en dyp, alvorlig anger.» De minnet ham ikke om David og hvilken bot han hadde gjort. Straks sa de: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!» Apostlene så det for øynene sine: «Mannen er allerede slått i bakken, så han lengter etter nåde, og det er nok.» For angeren har gjort sin tjeneste når den har gjort meg sulten og tørst etter nåde.

[1] Luthers bibel har i Sal 6,8 «mitt utseende er falmet av sorg og er blitt gammelt»; spørsmålet om å bli fjorten år eldre på fjorten dager bygger på den ordlyden.

Pietistene sier at det må være en lang tid med bot før man får lov å tro. Ja, de har advart mot å tro for tidlig. Man skulle først la seg bearbeide av Den Hellige Ånd; man kunne ikke bli omvendt på fjorten dager, men noen ganger måtte det gå mange måneder og år mens Gud beredte et menneske. Men det er en forferdelig, skrekkelig lære! Disse prestene har ikke tenkt over hvilket fryktelig ansvar de har lagt på seg selv. Når de advarer et menneske slik og sier: «Det er ennå ikke tid» – hva skal det da bli med ham om han dør?

Jeg har selv erfart hvor forferdelig denne læren er. En pietistisk kandidat hadde veiledet meg slik. Jeg gjorde alt for å komme rett til bot, og så falt jeg i fortvilelse.

Jeg gikk til ham, og da sa han: «Ja, nå må du tro.» Men jeg trodde ham ikke. Jeg tenkte: «Han vil narre deg», for det stemte ikke med de kjennetegnene på boten som han hadde gitt meg før. Derfor sa jeg til ham: «Om du visste hvordan det står til med meg, ville du ikke trøste meg. Jeg vil ha regler for hvordan jeg skal forholde meg videre.» Dem ga han meg også, men det var alt sammen forgjeves.

Nei, for Guds skyld: Kan en, menneskelig talt, regne med at et menneske nå er løst fra sin egenrettferdighet og bare vil bli frelst av nåde, da skal en frimodig forkynne hele evangeliet for ham. Det er ikke for tidlig. Man kan slett ikke komme for tidlig til Jesus; det er umulig. Feilen er at folk ofte ikke virkelig går til Jesus. De kaller seg arme syndere og er det likevel ikke; de vil likevel bringe noe fram for den kjære Gud. Derfor kommer de ikke virkelig som fattige tiggere og syndere, selv om de hyklersk sier: «Jeg går til Jesus!»

Men den som Gud i sin nåde har knust og slått sønder, så han ikke lenger finner noen trøst i seg selv og er blitt helt trøstesløs – han ser seg om og spør: «Hvor finner jeg trøst?» Han står i den rette angeren. For ham skal man forkynne evangeliet, ikke advare ham mot å komme for tidlig til Jesus. Det er en forferdelig lære.

Jeg kan tvert imot si til ham: «Du får ikke bare, du skal gå til Jesus! Gå bare til ham! Tenk ikke: Det er for tidlig! Gå bare, for i natt kan Gud kreve din sjel av deg!» (Luk 12,20) Ville det ikke være forferdelig om jeg hadde tatt trøsten fra ham, og han døde i natt? Da ville Gud kreve denne synderens sjel av meg.

En hovedgrunn til at så mange her blander lov og evangelium, er at de forveksler den daglige boten med boten før troen. Den daglige boten blir beskrevet i Salme 51. Der kaller David den et offer han bærer fram for Gud, og han sier også at det behager Gud (Sal 51,19). Her er det altså ikke tale om boten før troen, men om boten etter troen.

De aller fleste oppriktige kristne som har den rene lære, erfarer angeren etter troen langt mer enn angeren før troen. For har de hatt oppriktige prester, så har disse vist dem rett til Kristus uten omveier, og hos ham er de nå. Og etterpå kommer den gamle egenrettferdigheten stadig opp igjen, selv om de ofte er blitt knust. Da må Gud igjen og igjen slå den stakkars kristne med loven; da må vi ydmykes på ny.

Det ser vi også hos David. På et øyeblikk var han kommet til troen, men hvor mye nød hadde han ikke etterpå! Det var en profet som hadde talt Herrens ord

til ham, men helt til sin død bar han mye angst, nød og jammer i hjertet. Gud lot ham heller ikke lykkes lenger; den ene ulykken etter den andre rammet ham, til Gud endelig forløste ham ved døden. Men da hadde han anger sammen med tro. En slik anger er riktignok et offer som behager Gud.

Denne angeren er ikke bare en lovgjerning der bare loven er virksom; den er samtidig en gjerning av evangeliet. Evangeliet bringer kjærligheten til Gud inn i hjertet. Denne angeren, som springer ut av kjærlighet til Gud, er sannelig en søt smerte og behager Gud. Den har Gud velbehag i. For vi kan ikke gi Gud større ære enn når vi kaster oss i støvet for ham og bekjenner: «Du, Herre, er rettferdig, jeg er en arm synder! Forbarm deg over meg for Jesu Kristi skyld!»

La oss nå høre et vitnesbyrd fra De schmalkaldiske artikler. Det er et kostbart sted, en sann perle i våre bekjennelser! For den rette læren om angeren har ingen sekt; bare vår lutherske kirke har den. Og her står denne læren. Vi vet at Luther selv har skrevet disse artiklene, og han være velsignet i sin grav for at han har etterlatt oss denne arven!

«Dette embetet beholder Det nye testamente og driver det også, slik Paulus gjør i Rom 1 og sier: ‹Guds vrede åpenbares fra himmelen› over alle mennesker. Likeså i kapittel 3: ‹Hele verden er skyldig for Gud› og ‹Intet menneske er rettferdig for ham.› Og Kristus sier i Joh 16: Den Hellige Ånd skal overbevise verden om synd. Dette er Guds tordenøks, som han slår både de åpenbare synderne og de falske helgenene ned med i én haug. Han lar ingen få rett, men driver dem alle sammen inn i redsel og mismot. Dette er hammeren, som Jeremia sier: ‹Mitt ord er en hammer som knuser berg› (Jer 23,29). Dette er ikke *activa contritio*, en laget anger, men *passiva contritio*, den sanne hjertesorg, lidelse og følelse av døden.»

En laget anger er ikke annet enn ren forstillelse. – «Og dette kalles å begynne den rette bot. Her må mennesket høre en slik dom: Det er ingenting med dere alle sammen, enten dere er åpenbare syndere eller helgener. Dere må alle bli annerledes og gjøre annerledes enn dere nå er og gjør, hvem dere enn er og hvor store, vise, mektige og hellige dere enn vil være. Her er ingen from.

Men til dette embetet føyer Det nye testamente straks det trøstende løftet om nåden ved evangeliet, som man skal tro, slik Kristus sier i Mark 1: ‹Omvend dere og tro på evangeliet›, det vil si: Bli annerledes og gjør annerledes, og tro mitt løfte. Og Johannes, som gikk foran ham, blir kalt en botspredikant, men til syndenes forlatelse. Det vil si: Han skulle refse dem alle og gjøre dem til syndere, så de skulle vite hva de var for Gud, og erkjenne seg som fortapte mennesker. Slik skulle de bli beredt for Herren til å ta imot nåden og vente og ta imot syndenes forlatelse fra ham. Slik sier også Kristus selv i Luk 24: I mitt navn skal det forkynnes bot og syndenes forlatelse i all verden.

Men der loven driver sitt embete alene, uten at evangeliet kommer til, der er døden og helvete, og mennesket må fortvile, som Saul og Judas. Som Paulus sier: Loven dreper ved synden. Evangeliet gir derimot trøst og tilgivelse ikke bare på én måte, men gjennom ordet, sakramentene og lignende, som vi skal høre – for at det virkelig skal være rik forløsning hos Gud mot syndens store fangenskap, som Salme 130 sier.

Men nå må vi holde sofistenes falske bot opp mot den rette bot, så begge kan bli desto bedre forstått. Det var umulig for dem» – papistene – «å lære rett om boten, fordi de ikke kjente de rette syndene. For som sagt ovenfor har de ikke den rette lære om arvesynden. De sier at menneskets naturlige krefter fortsatt er hele og ufordervet, at fornuften kan lære rett og viljen gjøre rett etter det, så Gud visselig gir sin nåde når et menneske gjør så mye som står i hans makt etter sin frie vilje. Av dette måtte det følge at de bare gjorde bot for gjerningssyndene: onde tanker man hadde samtykket i (for onde tilskyndelser, lyst og pirring var ikke synd), onde ord og onde gjerninger, som den frie viljen godt kunne ha latt være.

Og denne boten delte de i tre deler: anger, skriftemål og fyllestgjørelse. De ga den trøst og forsikring at når mennesket angret rett, skriftet og gjorde fyllest, så hadde han dermed fortjent tilgivelse og betalt synden for Gud. Slik lærte de folk å sette sin lit til egne gjerninger når de gjorde bot. Derfor kom det ordet på prekestolen når man leste den alminnelige skriftebønnen for folket: Spar mitt liv, Herre Gud, til jeg får gjort bot for min synd og forbedret mitt liv. Her var det ingen Kristus, og troen ble ikke nevnt med et ord. Man håpet å overvinne og utslette synden for Gud med egne gjerninger. I den mening ble også vi prester og munker: at vi selv ville sette oss opp mot synden.

Med angeren gikk det slik til: Fordi ingen kunne huske alle sine synder (særlig dem som var begått gjennom et helt år), lappet de pelsen slik: Kom en siden til å huske de skjulte syndene, måtte en også angre og skrifte dem» osv.

Mange gikk bare til nattverd en gang i året. Da skjønte de at de ikke kunne si: «Jeg husker ennå hver synd jeg har gjort hver eneste dag.» De visste at det kunne de ikke. Da sa presten: «Vel, når de andre syndene kommer deg i hu, må du også bekjenne dem; så hjelper avløsningen deg også.» – «I mellomtiden var de overgitt til Guds nåde.»

Egentlig hadde altså avløsningen ennå ingen kraft; det som manglet, måtte først hentes inn siden. «Overgitt til Guds nåde» betyr: «Dør han i morgen, kan jeg ikke si om han farer til helvete eller til skjærsilden.» Men etter deres syn var det ikke sannsynlig at han for til helvete.

– «Fordi ingen heller visste hvor stor angeren skulle være for at den skulle være tilstrekkelig for Gud, ga de denne trøsten: Den som ikke kunne ha *contritio*, det vil si anger, skulle ha *attritio*, som jeg vil kalle en halv anger eller en begynnelse til anger. For de har selv ikke forstått noen av delene, og de vet heller ikke ennå hva det betyr, like lite som jeg. Slik *attritio* ble så regnet som *contritio* når man gikk til skrifte.»

Attritio er bare et anstrøk av anger. Luther vil her si: «Jeg vet ikke hva de egentlig mener med denne *attritio*, men hos papistene skulle den likevel være nok.» – «Og når det hendte at en sa at han ikke kunne angre eller sørge over synden sin – som kunne skje i horelyst eller hevngjerrighet og lignende – da spurte de om han ikke ønsket eller gjerne ville ha anger.»

Spør bare en romersk-katolsk prest! Er han ærlig, vil han si: Slik er det fremdeles! Vi gir også avløsning når det bare er en *attritio*. De ekte katolikkene sier da rett ut hvordan det står til. Så sier en: «Jeg ville nok gjerne ha anger, men jeg

kan ikke. For når jeg tenker på horeriet mitt, vil jeg gjerne drive med det enda lenger, og når jeg tenker på fienden min, vil jeg gjerne skade ham enda mer.»

– «Sa han da ja (for hvem ville vel si nei til det, unntatt djevelen selv?), så godtok de det som anger og tilga ham hans synd for denne gode gjerningens skyld. Her trakk de fram Bernhard som eksempel» osv. Det er da en grufull religion under pavedømmet! – «Her ser man hvordan den blinde fornuften famler i Guds saker og søker trøst i egne gjerninger etter sin egen innbilning, og ikke kan tenke på Kristus eller troen.»

De snakker om disse dyrebare tingene som den blinde om fargene. Les bare deres bekjennelse fra konsilet i Trient! Når de snakker om ting som Bibelen gjør helt klare, ser en at de slett ikke vet hva de snakker om. – «Ser man det nå i lyset, er en slik anger en laget og oppdiktet tanke av egne krefter, uten tro, uten kjennskap til Kristus. I den ville den arme synderen noen ganger, når han tenkte på lysten eller hevnen, heller ha ledd enn grått – unntatt de som enten var rett rammet av loven eller forgjeves var plaget av djevelen med en sorgfull ånd. Ellers har en slik anger sikkert vært rent hykleri og har ikke drept lysten til synd. For de måtte angre, men ville heller ha syndet mer om det hadde stått dem fritt.»

Da Luther skrev dette, tenkte han uten tvil på seg selv. Da han øvde seg i bot, lo han nok ikke av det. Det var et stort og forferdelig alvor for ham, så han ofte mistet bevisstheten av stor angst.

Dere vet jo at han en gang stengte seg inne i flere dager for å gjøre botsøvelser. Da brøt de opp døren, og der lå han bevisstløs. Så langt var det kommet i hans forferdelige sjeleangst. Djevelens sorgånd var kommet over ham, så ingen trøst ville feste seg. Da spilte de musikk for ham, og det hjalp. Derfor satte Luther så stor pris på musikk. Og musikken har også en usedvanlig makt over menneskets sinn.

Forelesning 24

10. *april* 1885

For omkring hundre og tjue år siden, mine venner, hadde rasjonalismen fått makten i den såkalte protestantiske kirken i Tyskland. Det var en tid da folket opplevde den dypeste skam og fornedrelse det noen gang har kjent, og samtidig det mest fullstendige frafall fra evangeliet om Kristus. Da ble de mest overfladiske åndene og de tomeste hodene – folk uten lærdom av noen betydning – regnet som store lys som var forut for sin tid.

For å vinne en slik berømmelse trengte en såkalt teolog bare å være dristig nok – eller rettere: frekk nok – til å kalle alle kristendommens hemmelighetsfulle lærdommer villfarelser fra tidligere, uopplyste og mørke tider, og samtidig erklære at læren om Gud, om dyden og om udødeligheten var den egentlige, innerste kjernen i hele den kristne religion. Å, for en elendig og forferdelig tid!

Til slutt kom det så langt at de rasjonalistiske predikantene ville vise at de ennå ikke var overflødige i verden, men tvert imot kunne gjøre stor nytte. Derfor tok de opp emner som disse på prekestolen: «Om rasjonelt jordbruk», «Om hvor lønnsom poteten er», «Om nødvendigheten av å plante trær», «Om hvor viktig helsestellet er, og hvordan det rett skal drives» og lignende. At jeg ikke finner på noe om denne tiden, kan dere lett se i de rasjonalistiske prekensamlingene; der finner dere slike emner behandlet med stor patos.

Men noen rasjonalister skammet seg likevel over denne ekte rasjonalistiske skolen. Derfor kom det i 1772 ut en bok med tittelen «Om prekenembetets nytte, skrevet til trøst for kollegene». Den var skrevet av en ikke helt ukjent mann, Joachim Spalding.

Riktignok sier han i denne boka at slike emner ikke passer helt for prekestolen. Men selv mente han at hvis prekenene skulle være til nytte, måtte en aldri begynne med troslærdommene, for de gjorde bare folk forvirret; en skulle bare behandle den praktiske moralens lære.

Det er derfor ikke rart at mange sjeler forlot vår herjede kirke den gangen. De bar fremdeles spørsmålet i hjertet: «Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?», og de flyktet enten til herrnhuterne eller gikk endog over til den romerske skinnkirken.

Men denne forferdelige tiden er, Gud være lovet og takket, forbi for alltid! Særlig etter den lykkelige avslutningen av de såkalte frigjøringskrigene mot Napoleon I, dette uhyret, gikk det et vårpust over hele Tyskland. Store skarer

ble på en virkelig underfull måte vakt opp av den rasjonalistiske vantroens dødssøvn, og blant dem ikke få predikanter.

Siden den tiden har også mange predikanter begynt å legge bort den tørre, trøstesløse og kraftløse hedenske, rasjonalistiske moralen og igjen forkynne Kristus og troen på ham som den eneste veien til saligheten – og allerede her til sann fred i hjertet.

Å, om bare dette alltid hadde skjedd på rett måte, og om det bare skjedde rett nå også! Men det kan dessverre ikke nektes at også nå blandes loven inn i evangeliet og evangeliet inn i loven, selv av velmenende predikanter, og at tilhørerne slik blir påført en forferdelig skade.

Måtte Gud i sin nåde bevare dere for dette når dere en gang skal tre inn i en menighet! For sammen med den skal dere, så langt det står til dere, stå fram for Guds trone og gjøre regnskap: Har dere brutt livets sanne brød for denne menigheten, og ikke dårlig mat som sjelene blir syke av og kanskje endog dør av? Har dere våket trofast? Måtte også gjennomgangen av vår trettende tese hjelpe dere til det!

Tese XIII

For det niende blir ikke Guds ord delt rett når man krever troen som om mennesket kunne gi seg den selv eller i det minste medvirke til den, i stedet for å prøve å preke troen inn i hjertet ved å legge fram evangeliets løfter.

Denne tesen kaller det ikke galt at en krever troen av tilhørerne, ja, krever den med alvor. Å nei, det har alle profetene og alle apostlene gjort, og det har vår Herre Jesus Kristus selv gjort. Når vi krever troen, er det slett ikke et lovkrav, men den aller søteste innbydelse, som ikke betyr annet enn dette: «Kom, for nå er det ferdig!» (Luk 14,17).

Sier vi til en som er halvt utsultet: «Kom hit, du stakkars sultne, og spis deg mett! Sett deg ved mitt dekkede bord og spis det du har lyst på!», så svarer han ikke: «Å, du har ikke noe å befale meg!» Like lite er det et lovkrav – det er tvert imot en evangelisk oppfordring – når jeg krever troen.

Nei, det som her kalles galt, er å tale som om mennesket kunne gi seg troen selv. For så snart en gjør det, gjør en troen til et menneskeverk, og kravet om tro blir et lovkrav. Da er det åpenbart at en blander loven inn i evangeliet.

En predikant skal tvert imot preke slik at tilhørerne hører en rett trospreken, selv om han ikke sier et ord om selve troen. Det kommer ikke an på at ordet «tro» blir nevnt, men på at en taler slik at hver fattig synder får lyst til å legge byrden av sine synder ned for sin Herre Jesus Kristus og si: «Du er min, og jeg er din.» Her er særlig Luther en mester. Han sier sjelden:

«Tro da! Tro da!» Men han forkynner slik om Kristi verk, om saligheten av nåde og om rikdommen i Guds barmhjertighet ved Jesus Kristus, at hver og en merker: «Her gjelder det bare å ta imot, her gjelder det å hvile i fanget på Guds nåde.»

Det er den store kunsten, og den må dere søke å lære: å preke slik at hver av tilhørerne deres tenker: «Ja, er dette sant, da er jeg også et lykkelig menneske, da har min angst og uro vært forgjeves. Da er også jeg forløst, og det fullkom-

ment; da er også jeg forsonet med Gud og hører med blant de frelste, blant dem som Gud ser ned på med bare nåde.» Så snart mennesket tenker slik, kommer det til tro.

Tenk dere at dere malte Herren Jesus for øynene på en indianerstamme: at han er Guds Sønn, at han er kommet ned fra himmelen for å forløse menneskene fra deres synder, ta Guds vrede på seg og i deres sted overvinne død, djevel og helvete og åpne himmelen for alle mennesker, og at hvert menneske nå kan bli salig – han trenger bare å ta imot det som vår Herre Jesus Kristus har brakt oss.

Og tenk dere at en fiendtlig indianer lå i bakhold og skjøt dere med en dødelig kule i samme øyeblikk. Da kunne dere likevel godt ha etterlatt en liten indiansk menighet, enda dere ikke hadde sagt et ord om troen. For den som ikke sto imot i gudløs trass og med vilje, måtte tenke: «Også jeg er forløst.»

Omvendt kunne dere bruke lang tid på stadig å si: «Ja, en må også tro hvis en vil bli salig», og tilhørerne ville få inntrykk av at det ble krevd noe av dem. Så blir de urolige: Kan de gjøre det? Og om de kan, er det da virkelig det dere krevde? Slik kan dere ha preket mye om troen uten at det er en trospreken. Den som har forstått at her gjelder det å ta imot, har troen. Å bli salig ved troen betyr jo: «Bare la det skje med deg, bare ta imot det, så blir du salig.»

Med dette vil jeg likevel ikke si at dere ikke skal preke om troen. Det er nettopp den rette innsikten her som mangler, særlig i vår tid. De beste predikantene mener de har gjort svært mye når de så å si har banket inn i folk: «Troen alene gjør salig.» Men de har preket slik at tilhørerne nå tenker: «Å, om jeg bare hadde troen! Det må være noe svært vanskelig, for jeg har ikke nådd det.» Og så går de stakkars tilhørerne bedrøvet hjem fra kirken. Ordet «tro» klinger nok i ørene deres, men det gir dem ingen trøst.

Allerede Luther klager over at mange preket om troen, men ikke viste hva den betyr og hvordan en kommer til den. En slik predikant kan slite i årevis, og likevel blir menigheten hans ikke vakt. Derfor hører en også mange tale slik at en straks merker at de ikke er visse på sin frelse; de vakler og svinger fram og tilbake. Og sier en til dem: «Du må dø i dag!», da kommer de i en forferdelig angst og nød. Og hvem har skylden? Predikanten som preker så forkjært om troen.

Når en så sier at en skal kreve troen, er det ikke dermed sagt at mennesket kan gi seg den selv. I Skriften kreves alt av mennesket; om alle budene kreves det: «Gjør dette, så skal du leve!» (Luk 10,28). I Skriften kreves det: «Rens hjertene!» (Jak 4,8). Det kreves: «Stå opp fra de døde, og Kristus skal lyse for deg» (Ef 5,14).

Men av dette følger slett ikke: «Altså kan mennesket også oppfylle disse kravene.» Nei, et gammelt og sant ordtak sier at en ikke kan slutte fra plikt til evne. Når en kreditor sier: «Du må betale meg», er det ikke dermed sagt at skyldneren også kan betale.

Også i dagliglivet kan det hende at en går bort til skyldneren sin og sier: «Betal meg nå!» Han vet at den andre ikke kan betale. Men kanskje ser han at skyldneren går rundt helt lettsindig og endog oppfører seg stolt og hovmodig, og nå vil han ta hovmodet fra ham ved å minne ham om gjelden; han skal krype til korset.

Slik gjør også vår kjære Gud. Når Gud viser meg hva jeg skylder å gjøre, og stiller sine krav til meg, da innser jeg at jeg ikke kan gjøre det – eller jeg vil gjøre det, men når det likevel ikke, hvor mye jeg enn løper og strever. Og når han så har ydmyket meg, kommer vår kjære Gud med sitt evangelium.

Men nettopp dette mangler i dag. Når folk sier: «Men jeg kan ikke tro», svarer en: «Å jo, du kan nok tro, du må bare ville tro! Du kan nok bli kvitt syndene dine, du må bare kjempe mot dem!» Men det er en skammelig måte å preke på!

Å, synergistene – de som lærer at mennesket virker med til sin egen omvendelse – har forgiftet evangeliet, fornektet Herren Kristus og tømt hans nåde. Som kjent er Melanchthon synergismens far. Hør nå noen setninger der Melanchthon røper sin synergisme. Teologene i dag har desto større grunn til å merke seg at det nettopp er disse uttrykkene som har avslørt synergismen hans. Noen vet det godt og sier likevel: «Ja, det var nettopp det gode ved Melanchthon!» Men de rettroende taler ikke slik.

Den kjente rettroende teologen Leonhard Hutter skrev en bok med tittelen *Concordia concors*. Den er en historie om Konkordieformelen og viser hva som ga støtet til hver artikkel i dette bekjennelsesskriftet – blant annet at Melanchthon var hovedgrunnen til den andre artikkelen. Som bevis anfører han slike falske setninger fra Melanchthons skrifter. Jeg nevner dem for å vise at det ikke bare er vi i Missourisynoden som er så strenge at vi ser synergisme overalt. Melanchthon sa altså:

For det første: «I mennesket er det, og må det være, en eller annen grunn til at noen blir utvalgt til saligheten, mens andre blir forkastet og fordømt.»

Dette erklærer Hutter for synergisme! Sammenlign nå med skriftene til våre motstandere i striden om nådevalget. Der finner dere at de taler nøyaktig slik, og dermed viser de at de er grove synergister; for Melanchthon var en grov synergist. Det gale er ikke at han sier: «I mennesket må det være en grunn til at han blir forkastet og fordømt», men at det i mennesket skal være en grunn til «at noen blir utvalgt til saligheten». For det finnes ingen grunn til det i noe menneske.

Alle de salige skal i evigheten si, fulle av den inderligste takk: «At jeg er her i himmelen, har jeg ikke gjort noe til! I meg var det ingen grunn til saligheten! I meg var det nok grunn til at også jeg nå skulle vært i helvete, men ingen – ikke den minste – grunn til at jeg nå er her i himmelen.» – En annen setning hos Melanchthon:

For det andre: «Siden nådeløftene er allmenne og det ikke er noen motstridende vilje i Gud, må det nødvendigvis være en eller annen grunn i oss til forskjellen – til at ett menneske blir salig og et annet forkastet. Det vil si: hos hver enkelt må det være en ulik handlemåte.»

Nei, en ulik handlemåte er ikke grunnen til at jeg er kommet til himmelen. Nåden er jo allmenn, men den ene blir fordømt fordi han med vilje står imot. Da kommer fornuften og sier: «Altså er grunnen til at den andre blir salig, at han ikke har stått imot.» Men her står vi nettopp ved en uransakelig hemmelighet, og den som ikke vil godta det, vil dermed forlate kristendommen.

Det er kristendommens kjerne at Gud har åpenbart oss en vei til saligheten som ingen menneskelig fornuft kunne tenke ut, og som vi heller ikke kan begripe. «Å dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos Gud! Hvor uransakelige hans dommer er, og hvor usporlige hans veier. For hvem kjente vel Herrens sinn? Eller hvem var hans rådgiver? Eller hvem ga ham noe først så han skulle få vederlag? For av ham og ved ham og til ham er alle ting. Ham tilhører æren i all evighet» (Rom 11,33–36).

Slik må vi rope ut med apostelen når Guds råd til vår salighet blir lagt fram for oss. – Videre sier Melanchthon:

For det tredje: «I oss ligger grunnen til at noen sier ja til nådeløftet og andre ikke.»

Dette er grov synergisme, for han mener en virkelig, virkende årsak. Hvor blir det da av sannheten at vi av naturen alle er døde i synder, at vi blir en ny skapning, at vi blir født på ny? Til slutt:

For det fjerde: «I omvendelsen virker tre årsaker sammen: Guds ord, Den Hellige Ånd, som Faderen og Sønnen sender for å tenne våre hjerter, og vår vilje, som sier ja til Guds ord og ikke står imot.»

Det er med troen som med angeren. Jeg kan sette meg i en krok og gjøre meg triste tanker for å lokke fram anger – det går ikke. Er jeg et ærlig menneske, må jeg si: «Jeg kan det ikke! Når jeg tror at hjertet mitt smelter og jeg angrer synden, merker jeg med ett at jeg igjen får lyst på den synden jeg nettopp angret.» Nei, lovens torden må rulle over meg og lynene fra Sinai slå ned i hjertet mitt hvis en sann anger skal bli virket. Like lite kan jeg gi meg selv troen.

La oss nå høre enda et sted som Hutter ikke anfører, men som hører hit. Det er fra Melanchthons Loci fra 1552: «Du sier at du ikke kan dette – det vil si lyde evangeliets røst, høre Guds Sønn og ta imot ham som mellommann?» Og han svarer: «Jo visst kan du det!» – Det er forferdelig!

Nei, når noen kommer til dere og sier: «Kjære pastor, jeg kan ikke tro», da må dere si: «Det tror jeg gjerne, det kan heller ikke noe menneske. Da var De et vidundermenneske om De kunne det. Bare hør Guds ord, så vil Gud gi Dem troen.» Så kan dere formane ham til ikke å stå imot, til å gi akt og ikke slokke de gnistene som gløder i ham. Det er nok godt og vel, men dermed gir dere ham ingen kraft til å gjøre det.

Men når evangeliet trenger inn i hjertet hans som et himmelsøtt livets vann, da kommer troen – først ganske svak, men barnet er født. Det ser, det hører, det smaker, det beveger seg, det har en viss kraft, det kan spise og drikke. Først da kan dere formane ham til å virke med; for etter omvendelsen forkaster vi for all del ikke menneskets medvirkning. Vi formaner ham: «Vil du nå ikke virke med, så dør du igjen og står i fare for å gå evig fortapt.»

Videre sier Melanchthon: «Reis deg bare opp ved evangeliet, be Gud om å hjelpe deg og om at Den Hellige Ånd må være virksom i denne trøsten. Du skal vite at Guds nåde vil omvende oss på denne måten: når vi, vakt opp ved løftet, kjemper med oss selv, påkaller ham og står imot vår vantro og andre onde tilbøyeligheter.»

Videre sier han: «Den frie vilje er evnen til å innrette seg på nåden (*facultas se applicandi ad gratiam*).» Det er det beryktede uttrykket som vanligvis siteres for å bevise at Melanchthon var en ekte synergist. Dette er helt forferdelige setninger! – Melanchthon fortsetter: «Det vil si: viljen hører løftet, prøver å si ja til det og legger bort synd mot samvittigheten.» – Nei, først må jeg være omvendt; først da kan jeg også legge bort synd mot samvittigheten.

Forelesning 25

24. *april* 1885

Av alle de tunge og harde oppgavene en Jesu Kristi tjener har, er uten tvil den aller tyngste og hardeste at han ikke bare skal forkynne den rene læren om evangeliet om Kristus, men også dra de motsatte lærdommene fram i lyset, gjendrive dem og forkaste dem. For gjør han det, hva blir da følgen? Da får han erfare at det gamle ordtaket holder stikk: «Sannheten avler hat.»

Den trofaste Athanasius lærte at Jesus Kristus er sann Gud, født av Faderen fra evighet, og også sant menneske, født av jomfru Maria. Hadde han bare forkynt denne læren trofast og ikke samtidig med stort alvor angrepet Arius og arianerne, som nektet dette, da ville han uten tvil ha levd i ære og god fred som en høyt begavet mann og endt sine dager i fred.

Hadde Luther gjort som Staupitz – hadde han i all stillhet lært ordensbrødrene sine det rene evangeliet, men ikke samtidig med stort alvor angrepet pavedømmets styggedom – da ville ingen ha krummet et hår på hodet hans. For det hadde ofte hendt før at munker hadde kommet til erkjennelse av evangeliet og også sagt det. Men de trådte ikke fram og bekjempet ikke pavedømmets villfarelser, og derfor lot en dem være i fred, bare de holdt seg til den romerskkatolske kirkes sentrum, det vil si til paven.

Verden og alle falske kristne kan ikke annet: De må angripe dem som tror og lærer annerledes enn de selv, og derfor se på dem som fredsforstyrrere, som fredshatende, stridslystne og ondskapsfulle mennesker.

Å, de stakkars menneskene aner ikke i sin forblindelse hvor gjerne de tapreste stridsmenn for Kristus til alle tider også ville hatt fred med alle mennesker, hvor gjerne de ville ha tiet, og hvor tungt det var for deres kjøtt og blod å stå fram offentlig og dermed bli gjenstand for hat, fiendskap, hån og spott – ja, forfølgelse. Men de kunne simpelthen ikke annet; de måtte ikke bare bekjenne sannheten, men også gå til strid mot villfarelsen. Samvittigheten tvang dem til det. Hvorfor det? Jo, fordi Guds ord krever det.

De tenkte på at Jesus Kristus ikke bare har sagt til sine kjære disipler: «Dere er verdens lys!», men også har lagt til: «Dere er jordens salt!» (Matt 5,13–14). Det betyr: «Dere skal ikke bare forkynne sannheten, men også salte verden med dens synder og villfarelser – strø skarpt salt på den, så den ikke råtner.»

De tenkte på at Kristus uttrykkelig har sagt: «Dere må ikke tenke at jeg er kommet for å bringe fred på jorden. Jeg er ikke kommet for å bringe fred, men sverd» (Matt 10,34).

Det betyr ikke at Herren har behag i at det blir krig og at freden blir brutt, eller at han er kommet til verden for å skape uenighet og splid. Nei, Herren vil si: «Min lære er slik at der den blir forkynt rett, med sitt ja og sitt nei, kan det umulig fortsette å være fred blant menneskene. For så snart dette ordet blir forkynt, deler menneskene seg i to flokker: Noen tar imot ordet med glede, andre tar anstøt av det og begynner å hate og forfølge dem som tar imot det.»

Rette predikanter tenker videre på at kirken ikke er et rike en kan bygge i fred. For her på jorden er kirken i djevelens hus, og djevelen er denne verdens fyrste. Da kan det ikke være annerledes: Kirken må alltid være i strid. Den er en stridende kirke og skal være det helt til den kjære ytterste dag. Der en kirke ikke er stridende, men hvilende, er det sikkert den falske kirken. En rettskaffen predikant vet også at han er en hyrde.

Men hva hjelper det at en hyrde fører sauene ut på grønne enger, hvis han flykter så snart ulven kommer? For da gjelder det å stå imot ulven som vil rive sauene i hjel – og det er nettopp det å «stride» i Guds rike. En rett predikant vet også at han skal være en rett såmann. Men hva nytter det at en sår god hvete, hvis han i ro og mak lar en annen så ugresset av sin falske lære inn mellom hveten hans? Det varer ikke lenge før ugresset vokser over hveten og kveler den.

Dette må også dere, mine kjære venner, ta til dere! Vil dere være tro tjenere for Kristus, kan dere umulig bli det uten kamp og strid mot den falske læren, mot det falske evangeliet og mot den falske troen. Riktignok blir deres lodd da ikke noe verden misunner dere. Allerede den vise Siraks sønn sier: «Vil du tjene Gud, så gjør deg rede til anfektelse» (Sir 2,1). Han vil si: «Det kan ikke være annerledes: Vil du bli en tro tjener for Gud, kommer du også til å bli anfektet.»

Den som ikke opplever anfektelse, kan være aldri så flittig i sitt embete – det er ikke den rette flid. Der den rette flid er, nøyer en seg ikke med å plante og bygge; der har en også spent sverdet ved siden, drar ut i striden og fører Herrens kriger. Gjør derfor dette til deres løsen: *Her gjennom spott og hån, der ærens krone! Her i håp og her i tro, der i eie og i skue! For ærens krone følger på spott og hån.*

Men la det samtidig være deres trøst! For som sagt: Deres sak vil bli forkastet som ondskapsfull hvis dere ikke lar alt andre mener, gjelde som rett og godt. Men nettopp derfor skal deres sak stråle desto klarere der oppe i himmelen. Da skal Gud si til dere: «Vel gjort, du gode og tro tjener! Du har vært tro over lite, jeg vil sette deg over meget. Gå inn til din herres glede!» (Matt 25,21).

Da skal vi virkelig bli vederkvegt – når vi er kommet ut av den ugudelige verden og bort fra de falske kristnes fellesskap, der våre beste gjerninger ble spottet så skammelig som om de var de verste styggedommer, og Herren Kristus sier: «Slik var det rett! Du har gjort det rett! Du har ikke jaget etter gode dager, men ville bare trofast bevare det jeg hadde betrodd deg.»

Men tenk også på dette: Jo mer skjult en villfarelse er, desto farligere er den, og desto mer nødvendig er det at den blir dratt fram i lyset og bekjempet. Det minner også den fjortende tesen oss om.

Tese XIV

For det tiende blir ikke Guds ord delt rett når man krever troen som en betingelse for rettferdiggjørelsen og saligheten – som om mennesket blir rettferdig og salig for Gud ikke bare ved troen, men også på grunn av troen, for troens skyld og med henblikk på troen.

Mange mener at en predikant åpenbart er en ekte evangelisk predikant når han alltid forkynner at mennesket blir rettferdig og salig for Gud ved troen på Kristus. Hva mer kan en kreve? Det er jo den innerste kjernen i evangeliet og i Guds ord. Ja, når det skjer i sannhet, er det riktig, og en slik er sikkert en rett evangelisk predikant.

Men at en er det, følger ikke bare av at en bruker disse ordene: «Mennesket blir rettferdig og salig for Gud ved troen alene.» Det kommer an på at en også tar ordene i rett mening, at en med «tro» også mener det som Den hellige skrift mener når den taler om troen. Men nettopp det mangler. En mener noe helt annet med det enn det profetene, apostlene og Herren Kristus mente.

Om rasjonalistene vil jeg slett ikke tale. De preket: «Ja visst blir mennesket salig ved troen.» Men hva kalte de tro? De mente at troen på Jesus Kristus ikke er noe annet enn å ta imot de herlige dydslærdommene som Jesus forkynte. Tar en imot disse dydslærdommene, er en en rett disippel av Herren, og så blir en rettferdig og salig. Dere trenger bare å ta fram en ekte, radikal rasjonalistisk bok fra den tiden, så skal dere se: Dette var det som ble preket i den vulgære rasjonalismens tid.

Ja, heller ikke romerkirken er uvillig til å si: «Troen gjør rettferdig og salig for Gud.» Presser en dem, går de kanskje så langt at de sier: «Troen alene gjør rettferdig og salig.» Men hva mener de med tro? Bare den «formede troen» (*fides formata*), den troen som også har kjærligheten hos seg. Slik kan de si mye herlig om troen og likevel mene det stikk motsatte av den troen Den hellige skrift lærer.

Også alle de moderne teologene har denne læren i sine postiller og oppbyggelsesskrifter: «Mennesket blir rettferdig og salig for Gud ved troen.» Men hva mener de med tro? Ikke annet enn noe mennesket gir seg selv, noe mennesket selv virker. Egentlig mener de et produkt av menneskets kraft og beslutning, og dermed er hele evangeliet veltet over ende igjen.

Men når Guds ord sier: «Mennesket blir rettferdig og salig ved troen alene», vil Skriften ikke si annet enn dette: «Mennesket blir ikke salig ved sin egen gjerning, men bare ved det hans Herre og Frelser Jesus Kristus, hele verdens forløser, har gjort og lidt.»

De nyere teologene sier derimot: «Det finnes altså to slags gjerninger. For det første trengs det noe fra Guds side; han må fullføre det tyngste, forløsningsverket. Men så kreves det også noe av mennesket. For det går ikke slik at mennesket uten videre kan komme inn i himmelen. Nei, mennesket må også gjøre noe, og attpåtil noe stort: Det må tro.»

Men dermed er hele evangeliet veltet over ende. Å, hvor vakkert de ofte taler i prekenene sine, og så kommer det fram at de mener noe helt annet! Skriften

lærer klart og tydelig: Mennesket blir ikke salig ved det mennesket gjør og yter selv, men ved det Gud gjør og yter.

Hør for eksempel hva Luthardt sier i sitt Kompendium: «På den andre siden blir omvendelse og tro krevd av mennesket som dets ytelse: μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε – på alle trinn i frelseshistorien. Kravet om omvendelse skal og kan den kalte straks oppfylle, Sal 95,7f; Hebr 4,7. Og troen er en fri lydighet som mennesket yter.»

Legg vel merke til ordet «yte». Hva er en ytelse? Det er en plikt jeg har å oppfylle for å få noe igjen for den. Men troen er ingen ytelse. For var den en betingelse som Gud hadde stilt meg, da hadde Gud så å si sagt: «Jeg har gjort mitt, gjør nå du ditt. Jeg krever ikke mye av deg, men likevel omvendelse og tro.»

Men er det en gave når jeg sier: «Dette gir jeg deg, men du må også gjøre det og det for det»? Nei, det er ingen gave. Gir jeg noe bare fordi den andre oppfyller den og den betingelsen, slutter det å være en gave.

Her i Amerika er mange gaver ikke rettsgyldige. Vil en derfor gi bort noe stort uten å frykte at loven skal omstøte gaven, lar en seg for eksempel betale én dollar for det. Da kan det ikke omstøtes ved loven. Hvorfor ikke? Fordi det etter ordets mening virkelig er et kjøp – selv om eiendommen det gjelder, kanskje er verdt millioner. En omgår loven på den måten, men en viser likevel at det er en vesentlig forskjell på å gi og å selge.

Så snart Gud altså krever en ytelse av meg, er det ikke lenger en gave. Riktignok ville den ytelsen vært umåtelig stor og tung om ikke vår kjære Gud selv hadde ytt den. Men sett at den var lett: Da var det likevel ingen gave. Da hadde Gud ikke gitt oss sin Sønn, men tilbudt oss ham på en viss betingelse.

Men slik er det ikke. Apostelen Paulus sier: «Og de blir rettferdiggjort for intet (δωρεάν) av hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus» (Rom 3,24). Vi blir altså rettferdiggjort *δωρεάν* – uten noe, uten det minste fra vår side.

Derfor, Gud være lovet, har vi fattige syndere et tilfluktssted vi kan flykte til, selv om vi kommer som helt fortapte mennesker som ikke kan betale noe – lutfattige, uten den minste kraft til å by vår kjære Gud noe vi selv har ytt.

Lykkelige er vi som har et evangelium som forkynner oss: «Her er det tilflukt for syndere!» Jesus Kristus er den trofaste Frelseren som alle kan flykte til. Vi skal ikke by ham noe annet enn dette: «Her er mine synder!» Da spør Kristus meg så å si: «Har du ikke noe mer?» Og svarer jeg: «Nei, bare mine synder har jeg!», da sier han: «Godt, da er du også den rette for meg.»

Den som kommer og vil by ham noe, fornekter Herren Jesus. «Det er ikke frelse i noen annen. For det finnes ikke noe annet navn under himmelen, gitt blant mennesker, som vi kan bli frelst ved» (Apg 4,12) – bare det dyrebare navnet Jesus. Merk dere altså vel: Det er en stor og forferdelig forvrengning av evangeliet når en krever troen som om den var betingelsen for rettferdiggjørelsen og saligheten.

Når en tigger kommer til dere og ber om en almisse, vil dere da si til ham: «Ja, på en viss betingelse vil jeg gi deg noe»? Han ville spørre: «Hvilken da?» – «Jo, at du tar imot det!» Han ville tro dere spøkte, og le og si: «Ja, det vil jeg gjerne

gjøre; og jo mer De gir, desto gladere vil jeg ta imot.» – Men det er en gruelig forvrengning av evangeliet når jeg gjør troen til en betingelse.

Riktignok: Vil du ikke tro, kan intet menneske hjelpe deg. Men du skal aldri kunne si: «Gud tilbød meg riktignok nåde, men på en betingelse, og den var for tung.» Nei, Gud har ikke tilbudt deg nåde på noen betingelse. Han har ikke stilt noen betingelse; han har rakt det fram til deg og sagt: «Her, ta det!»

Kommer noen til meg og vil ha noe, og jeg sier: «Ja, jeg vil gi deg noe hvis du arbeider og graver opp hagen for meg», da vil han si: «Det var en fin gave! Skal jeg først arbeide hele dagen?» Nei, til en slik vil jeg si: «I Bibelen står det: Den som ikke vil arbeide, skal heller ikke ete (2 Tess 3,10). Gå nå bort og arbeid, og ikke gå og driv rundt i verden slik!»

Hvor lett en her kan komme på avveier, ser vi nå i striden om nådevalget. Våre motstandere tar anstøt av at vi lærer: «Hos den som er utvalgt til saligheten, har Gud slett ikke forutsett noe som kunne bevege ham til å utvelge nettopp dette mennesket. Det er fri nåde.» Det er forferdelig for dem at det bare skal være to årsaker til saligheten, slik Konkordieformelen lærer: Guds barmhjertighet og Kristi fortjeneste. Hvorfor er det så forferdelig for dem? Jo, da ville Gud være partisk, sier de; noen utvelger han, og de andre lar han ligge og kaster bort!

Men om en slik slutning må en si med det gamle ordtaket: «Det får de ingen takk for.» De burde tenke på at mennesket blir rettferdig og salig for Gud ved troen alene, ikke for troens skyld. Men de tenker: «Det må da være en forskjell mellom menneskene, ellers ville Gud være partisk!» De gamle teologene sa imidlertid at folk som anklager Gud for partiskhet, fortjente å bli pisket med ris.

De tyske teologene går grovere fram, men våre motstandere her i landet er mer slu. De holder seg til de gamle dogmatikernes uttrykk og sier: *intuitu fidei* – med henblikk på troen har Gud utvalgt. Slik gjemmer de seg bak de gamle dogmatikerne, men det hjelper dem ikke det minste. De gamle mente det slett ikke slik som disse mener det.

Våre motstandere sier helt åpent: Gud har besluttet å utvelge visse mennesker med henblikk på hvordan mennesket forholder seg – med henblikk på dets *conduct*, eller hvordan de nå uttrykker det. De gjør åpenbart noe mennesket gjør, til grunnen for saligheten, hvordan de enn vrir og vender på det.

Om en Johann Gerhard og en Aegidius Hunnius sto opp fra de døde i dag og så at motstanderne våre påberoper seg dem i læren om nådevalget, ville de slå hendene sammen over hodet. For en slik lære har de forkastet og fordømt, som en tydelig kan påvise.

Johann Gerhard skriver: «Vi holder fast at loven er forskjellig fra evangeliet, for det tredje når det gjelder løftene. Lovens løfter er betingede, for de krever en fullkommen lydighet og forlanger fullkommen oppfyllelse som betingelse og årsak. … 'Dere skal holde mine lover og mine bud, for det menneske som gjør etter dem, skal leve ved dem' (3 Mos 18,5). Men evangeliets løfter er nådeløfter og så å si gitt som gave. Derfor kalles evangeliet ordet om Guds nåde, og Rom 4,16 sier: 'Derfor fikk han løftet ved tro, for at det kunne være av nåde.'»

Der ser dere hvorfor denne tesen hører hjemme her. Den som sier: «Troen er en betingelse som evangeliet stiller», gjør også evangeliets løfter betingede.

Og nettopp på dette punktet skiller loven seg fra evangeliet. Loven lover ikke noe godt uten på den betingelse at en holder fullkomment det den krever; men evangeliet lover alt ubetinget, som en fri gave.

Kort sagt: Nådeløftene krever ikke noe av mennesket. For når Herren sier: «Tro!», krever han ikke noe av mennesket; det er ikke annet enn en oppfordring og en innbydelse: «Ta imot dette! Jeg vil gjerne gi deg det. Jeg forlanger ikke noe for det. Grip det, gjør det til ditt eget.» – Når Gud gir meg noe, har jeg ikke noe å oppfylle. Men jeg må ta imot det. Tar jeg ikke imot det, har jeg det ikke – men ikke fordi Gud skulle ha knyttet en betingelse til det.

Gerhard: «Troen settes ikke opp mot nåden, like lite som tiggerens grep settes opp mot den frie godheten.» – Ville en tigger si: «Skal jeg nå attpåtil ta imot det også?» Bare en vanvittig ville si slik. Jeg ville svare ham: «Nei, du skal slett ikke ta imot det – se bare til at du kommer deg av gårde!»

Videre skriver Gerhard: «Det lille ordet 'hvis' er enten begrunnende eller sluttende; det vil si: det betegner enten årsaken eller følgen. I lovens forkynnelse – 'Hvis du gjør dette, skal du leve' – er ordet 'hvis' begrunnende (det betegner årsaken), siden lydigheten er årsaken til at de som holder loven, får det evige liv. Men i evangeliets løfter er ordet 'hvis' sluttende (det betegner bare følgen). For det betegner den måten Gud har bestemt at gaven skal tilegnes på, og den tilkommer bare troen.»

Kaller en så troen en ytelse, setter en opp en betingelse; for er den menneskets ytelse, er den menneskets gjerning. Derfor er dette en forferdelig villfarelse som forgifter hele Luthardts teologi.

Adam Osiander skriver: «Troen rettferdiggjør ikke for så vidt som den er en lydighet og står under budet. For på den måten er den virksom, er en gjerning og altså noe som hører loven til. Den rettferdiggjør for så vidt som den tar imot og kommer til rettferdiggjørelsen som et mottakende redskap.»

Der ser dere igjen at denne tesen hører hjemme her, i læren om skillet mellom lov og evangelium. Er troen en lydighet, er den en lovgjerning. Da tok apostelen Paulus helt feil når han sier at mennesket blir rettferdig uten lovgjerninger, ved troen alene. Men det er ikke han som tar feil; det er de nyere teologene som tar feil.

Troen er bare et mottakende redskap. Den er bare som en hånd som jeg legger en daler i. Hånden er et redskap som bare tar imot. Tiggeren får daleren bare han ikke trekker hånden til seg; ellers trenger han slett ikke gjøre noe.

Det er jeg som gjør det som skal gjøres. Det som hjelper ham, er at jeg legger daleren i hånden hans – ikke at han rekker hånden ut. For går han til en gjerrig mann, kan han rekke ut hånden så mye han vil; det hjelper ham ikke. Den gjerrige jager ham heller bort med hunder når det blir for mye for ham.

Videre skriver Gerhard: «Det er én ting å bli rettferdiggjort på grunn av troen, en annen å bli rettferdiggjort ved troen. Det første betegner den fortjenende årsaken, det andre den redskapelige.» – Det må nettopp være et redskap til stede for at det en annen tilbyr meg for intet, også kan bli mitt. – «Vi blir ikke rettferdiggjort på grunn av troen som en fortjeneste, men ved troen, som griper Kristi

fortjeneste.» – Det er ikke min fortjeneste, men Kristi fortjeneste som gjør meg salig.

Men ved slike sammenligninger må en ikke glemme regelen at hver lignelse også er ulik det den ligner – ellers var den ingen lignelse. For når jeg rekker ut hånden, må jeg jo gjøre en bevegelse. Med troen er det annerledes: Også den virker vår kjære Gud. Jeg må bare først bli beredt ved Guds lov. Men lever jeg i syndene mine, blir i dem og vil bli i dem og bare spotter Guds ord, da kan han naturligvis ikke virke dette i meg.

Johann Olearius, som egentlig fullførte Carpzovs herlige verk, *Isagoge*, skriver: «Troen er med hensyn til saligheten ikke vår gjerning.» – I en viss mening kan en si: «Troen er vår gjerning», men fordi det kan misforstås, skal en slett ikke tale slik. I en viss mening er det likevel så, for det er ikke Gud som tror, men vi som tror. Men troen er ikke min ytelse.

Gud alene virker den i meg; jeg har ikke bidratt med noe til den. – «Den hører til den orden Gud har fastsatt, og derfor er den heller slett ikke en betingelse i egentlig forstand» – merk dere dette: Troen er ikke betingelsen, men midlet! – «en betingelse som avhenger av mennesket. Den er en velgjerning som vår kjære Gud viser, eller et vilkår som mennesket bare tar passivt imot når det blir gitt. Den er det redskapet som griper saligheten, men slett ikke den virkende årsaken som går ut fra mennesket, eller som har innflytelse på at saligheten blir virket, slik en årsak i egentlig forstand har.»

Riktignok sier de gamle dogmatikerne at troen er en redskapelig årsak (*causa instrumentalis*). Men her ser en hvor farlig det er når alt blir delt opp i årsaker. Da de kom til troen, spurte de seg: «Hva slags årsak er nå dette?» Og så kalte de den en redskapelig årsak.

Men ta fram Bibelen og les den igjennom, og vis meg ett eneste sted der det læres at mennesket blir rettferdig på grunn av troen! Det finner dere ikke! Det heter aldri: «På grunn av troen, fordi dere tror, derfor at dere tror og så videre, blir dere rettferdige og salige.»

Så snart det er tale om troens forhold til rettferdigheten, brukes det ord som viser at troen er et middel. Det, mener jeg, er sannelig bevis nok for hva som er Bibelens lære. Og her finnes det ingen utvei: Enten legger dere Bibelen bort og velger et annet kall – eller, hvis dere ikke vil det fordi vår kjære Gud har fanget dere, så hold dere også strengt til Guds ord!

Heerbrand var en fremragende württembergsk teolog, og hans *Compendium* ble til og med oversatt til gresk og sendt til patriarken i Konstantinopel. Der skriver han: «Troen er ikke en betingelse, og egentlig talt er den heller ikke nødvendig som betingelse. For rettferdiggjørelsen blir ikke lovet og gitt på grunn av troens verdighet eller fortjeneste, eller fordi den er en gjerning – troen er jo også ufullkommen. Men den er den måten en tar imot velgjerningen på – den velgjerningen som blir rakt fram og skjenket ved Kristus og for Kristi skyld.» – Hvem vil da være så ufornuftig å si: «Da er det likevel en betingelse»? – «Hånden kalles ikke betingelsen, men midlet og redskapet som almissen blir tatt imot med.»

Til slutt sier Calov i sin *Biblia illustrata* om Rom 5,10:

«Vår forløsning, vår forsoning og soningen for våre synder skjedde ikke på en betingelse, men helt og fullt, på den mest fullkomne måte, når det gjelder fortjenesten og virkningen. Men når det gjelder selve nytelsen og tilegnelsen, er troen nødvendig. Den er ikke noe annet enn tilegnelsen av Kristi soning, fyldestgjørelse og forsoning. For når én er død for alle, er dette etter Guds dom det samme som om alle var døde.»

Dette gylne ordet i 2 Kor 5,14 lyser som en sol selv i Den hellige skrift. Siden Kristus nå er død forsoningsdøden for alle, er det som om alle mennesker hadde lidt forsoningsdøden. Av dette følger at jeg ikke skal ha den minste tvil, men med visshet kan si: «Jeg er forløst, jeg er forsonet, saligheten er allerede vunnet for meg.»

Forelesning 26

1. *mai* 1885

For å være en rett kristen er bare én ting helt nødvendig: at jeg tror rett. Men for å være en rett predikant er det ikke nok at jeg tror rett; jeg må også kunne uttrykke det som skal troes, med de rette ordene. Derfor roper også den hellige apostelen Paulus med stort alvor til sin medarbeider Timoteus: «Ha som forbilde de sunne ordene du har hørt av meg, i tro og kjærlighet i Kristus Jesus» (2 Tim 1,13).

En predikant må altså bære den sanne tro i sitt hjerte, og troens hemmelighet må være vel bevart der. Men like uunnværlig er det at han legger fram denne rette troen med sunne ord, som apostelen sier – med klare, tydelige og treffende ord som ikke kan misforstås.

Dette må særlig de unge teologene merke seg hvis de ikke er oppdratt i troens sunne ord, slik apostelen Paulus vitner at Timoteus var – hvis de ikke har hørt den rette læren fra barndommen av, men kanskje bare rasjonalistiske predikanter, eller i beste fall moderne troende predikanter. For da har kanskje et og annet grunnfalskt uttrykk satt seg fast hos dem, og det bruker de så i prekenene sine til stor skade for tilhørerne.

Dere vet jo at når de rasjonalistiske predikantene talte om omvendelse, kalte de det livsforbedring. Når de preket om helliggjørelsen, kalte de det dydens sti. Når de ville preke om Guds vrede, kalte de det i høyden Guds alvor. Talte de om Guds forutbestemmelse, brukte de i stedet ordet «skjebnen», som rår over menneskene. Og i stedet for ordet «evangeliet» talte de om «Jesu lære». Den som har hatt dette i ørene fra barndommen av, kan svært lett ta opp slike farlige, rasjonalistiske uttrykk, selv om det ikke kommer av en falsk tro.

Men også de moderne troende teologene er ofte redde for å bruke de kirkelige og bibelske faguttrykkene, fordi de frykter at det skal vekke anstøt hos tilhørerne. I prekenene sine taler de ikke gjerne om arvesynden, om Guds vrede over synderne, om det naturlige menneskets blindhet og om den åndelige døden som alle mennesker av naturen ligger i.

De taler ikke gjerne om djevelen og om hvordan han går omkring som en brølende løve og søker noen han kan oppsluke (1 Pet 5,8) – for da ville de snart miste tilhørernes gunst. De taler ikke gjerne om helvetes evige ild, ikke gjerne om den evige pine og fordømmelse. Nei, de søker uttrykk som ikke virker så

fremmede, gale og motbydelige på tilhørerne. I stedet bruker de ord som bedre svarer til «den religiøse følelsen hos et opplyst folk».

Disse mennene vil jo også gjerne omvende folk – det er det ingen tvil om – men de bruker gale uttrykk. Og de tror at de omvender dem ved å tie om noe, eller i alle fall ved å framstille alt slik at det også behager det naturlige menneske.

De er akkurat som de dårlige legene som ikke vil skrive ut bitter medisin til sine ømfintlige pasienter. Ser de så at noe må gjøres, skriver de den ut, men blander i så mye sukker at en ikke lenger merker noe til den bitre medisinen. Men hva blir følgen? Da virker den heller ikke.

Derfor er de ikke tro i sitt embete når de ikke forkynner klart og tydelig det evangeliet som verden tar anstøt av, og de gjør stor skade på sjelene. I stedet for å føre de kristne videre i den rene erkjennelsen av læren lar de dem famle rundt i mørket og styrker dem bare i deres falske innbilning – fører dem bare videre på en falsk og farlig vei.

Kirkehistorien viser hvor farlig det er når en teolog som ellers er anerkjent som rettroende, har brukt forkjærte uttrykk som lett kunne misforstås. For hva har ofte vært følgen? Da har de verste kjettere med et skinn av hellighet påberopt seg uttrykk som anerkjent rettroende menn hadde brukt. Hvorfor skulle en da fordømme dem, spurte de, når disse mennene var anerkjent rettroende?

Riktignok var det kjetterne som gjorde de forkjærte uttrykkene til et skalkeskjul for sitt kjetteri, enda de rettroende mennene hadde ment dem rett. Men likevel ligger det en viss skyld hos dem som ikke voktet seg for slike uttrykk og trodde at de hadde talt tydelig nok.

Slik har en Arius, en Nestorius og andre, ja, slik har alle skolastikerne påberopt seg anerkjent rettroende menn. Slik ga de seg skinn av å føre videre oldkirkens lære, så den som sto fram mot dem, sikkert måtte være en falsk lærer.

Merk dere dette, mine kjære venner, og tenk på det: Som evangeliets tjenere har dere ikke bare plikt til å tro med kirken, men også til å tale med den kristne kirke. Derfor må dere gå strengt og kritisk gjennom prekenmanuskriptene deres før dere lærer prekenen utenat og holder den for menigheten. Prøv ikke bare om alt stemmer med troen, men også om dere alltid har valgt de riktige uttrykkene, så dere ikke mot deres egen vilje river ned i stedet for å bygge.

Dette er svært viktig. Derfor har også vår lutherske kirke helt fra begynnelsen av krevd av hver predikant at han ikke viker «en fingerbredd» fra denne bekjennelsen – at han ikke viker fra den lære som er nedlagt i Skriften og bekjennelsen, ikke bare i selve saken, men også i måten å lære den på.

Det er riktignok en stor oppgave, og den krever mye studium! Men på tre år kan en gjøre mye, og den av dere som er tro, skal etter sine tre studieår ikke bare kjenne den rette læren, men også vite å tale om den, den ene mer, den andre mindre. Særlig tyngre blir det for dem som har hørt forkjærte lærere langt opp i ungdomsårene. Hos dem hører en også straks på prekenene at de ikke er oppdratt i troens sunne ord.

Men en skal bruke de rette ordene, slik apostelen Paulus formaner hele menigheten i Korint om at de alle må «føre samme tale» (1 Kor 1,10). Det skal altså ikke føres ulik tale, selv om læren er den samme.

Men det er også særlig viktig at apostelen Paulus legger til: «men at dere må være fast forenet i samme sinn og samme tanke.» For samme lære hjelper ikke, hvis den ikke blir lært i samme sinn og samme tanke. Slik er det med unionskirken: Selv når de taler som oss, taler de likevel ikke i samme sinn og samme tanke. Men begge deler skal være der: samme lære og tale, og samme sinn og tanke.

I den femtende tesen får vi nå et eksempel på hvor skadelig det er når en uttrykker seg forkjært.

Tese XV

For det ellevte blir ikke Guds ord delt rett når man gjør evangeliet til en botspreken.

Vil dere forstå disse ordene rett, må dere tenke på at det er med ordet «evangelium» som med ordet «omvendelse» (bot). I Den hellige skrift selv brukes ordet omvendelse i to betydninger: først i en videre betydning, og så i en snevrere. Brukes det i en videre betydning, mener en med det hele omvendelsen: syndserkjennelse, anger og tro.

Det skjer for eksempel i Apg 2,38: «Omvend dere, og la dere alle døpe» og så videre. Peter sier ikke: «Omvend dere og tro!» Altså mener han med omvendelse hele omvendelsen; også troen tar han med. Og hvordan kunne han si at de først skulle angre og så la seg døpe? Nei, han må ha tenkt seg angeren i forbindelse med troen. Han vil altså si: «Når dere erkjenner syndene deres og tror evangeliet som jeg nå har forkynt for dere, så la dere også døpe til syndenes forlatelse!»

Dernest brukes ordet omvendelse også i en snevrere betydning, nemlig bare om syndserkjennelse, anger og et sønderknust hjerte. Slik heter det i Mark 1,15: «Omvend dere og tro på evangeliet!» Her er troen åpenbart ikke tatt med i ordet omvendelse; ellers var det en helt unyttig gjentakelse. I Apg 20,21 står det: «Jeg vitnet både for jøder og for grekere om omvendelse til Gud og troen på vår Herre Jesus Kristus.» Heller ikke her kan omvendelse bety anger, syndserkjennelse og tro, for straks etter heter det jo: «og troen».

Og slik sier også Herren om jødene at de tross døperen Johannes' forkynnelse ikke angret, og han legger til: «så dere trodde ham» (Matt 21,32). Altså mener han med omvendelse bare lovens virkninger. Han sier med det at de umulig kunne tro, siden de ikke først var blitt forferdet over syndene sine. For den som ikke blir forferdet av hjertet, vil heller ikke tro av hjertet.

Akkurat slik er det nå også med ordet «evangelium». Noen ganger brukes det i en videre, andre ganger i en snevrere betydning. Den snevrere betydningen er den egentlige; i den videre betydningen brukes ordet bare slik at navnet på en del står for helheten.

Da mener en med det alt det Jesus Kristus har forkynt. Han har jo også forkynt loven, og forkynt den svært skarpt, slik vi ser det i Bergprekenen. Og hver gang Herren åpner munnen og har onde mennesker foran seg, forkynner han loven. Dessuten brukes «evangelium» også som motsetning til Det gamle

testamente, på samme måte som en med «Det gamle testamente» ofte bare mener lovens lære.

Rom 2,16: «på den dagen når Gud skal dømme det skjulte hos menneskene, etter mitt evangelium». Her kan ikke apostelen mene evangeliet i snevrere betydning, for det har ikke noe med dommen å gjøre. Tvert imot sier Skriften: «Den som tror på ham, blir ikke dømt» (Joh 3,18); «han kommer ikke til dom» (Joh 5,24). Med evangelium mener Paulus her den læren han hadde forkynt, og den består av to lærdommer: lov og evangelium.

I snevrere betydning er ordet evangelium uten tvil brukt i Rom 1,16: «For jeg skammer meg ikke ved evangeliet, for det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror.»[1]

For det første kalles det her evangeliet om Kristus, og dernest sier han at det frelser hver den som tror. Det er ikke det loven krever av oss; loven skal vi holde. Her er det altså tale om Jesu Kristi gave til verden, og den skal vi tro. Altså er evangeliet her ment i snevrere betydning, med loven utelukket.

Hit hører også Ef 6,15, der det kalles «fredens evangelium». Loven bringer oss ingen fred, bare ufred. Også her taler Paulus altså om evangeliet i snevrere betydning, om det glade budskapet at Kristus Jesus kom til verden for å frelse syndere.

Vår bekjennelse bruker ordet evangelium i to betydninger, slik Bibelen gjør: snart i en videre, snart i en snevrere betydning. Derfor er det ikke rart at uttrykket «evangeliet forkynner omvendelse» forekommer der. Det må dere merke dere vel for å forstå denne tesen rett. Når en gjør evangeliet om Kristus, evangeliet i snevrere betydning, til en botspreken, da blir lov og evangelium gruelig blandet sammen.

I Apologien, artikkel 12, heter det: «For i disse to stykkene består summen av evangeliet. For det første sier det: Omvend dere! – og gjør alle til syndere. For det andre tilbyr det syndenes forlatelse, det evige liv, salighet, all frelse og Den Hellige Ånd ved Kristus, ved hvem vi blir født på ny.» – Her bruker Melanchthon helt åpenbart ordet evangelium i videre betydning.

Også i Luthers skrifter finner dere utallige ganger at han sier at evangeliet refser. Men når han virkelig lærer hva evangeliet egentlig er, vet han ikke av annet enn trøst, nåde og syndenes forlatelse – kort sagt det evangeliet i snevrere betydning lærer.

Og for at dere ikke skal tenke: «Kanskje har Melanchthon, som en ellers ikke kan stole helt på, talt forkjært til og med i vår bekjennelse», så hør enda et sted fra Apologien, samme artikkel: «Derfor fører også hele Skriften disse to slags lærdommer. Den ene er loven, som viser oss vår elendighet og refser synden. Den andre læren er evangeliet, det er Guds løfte der han lover nåde ved Kristus. Og løftet om nåde blir gjentatt gjennom hele Skriften helt fra Adam av. For først ble løftet om nåde, det første evangelium, gitt til Adam: 'Fiendskap setter jeg …' (1 Mos 3,15). Siden fikk Abraham og de andre patriarkene løfter om den samme Kristus, og dem forkynte så profetene. Til sist ble det samme løftet om nåde forkynt blant jødene av Kristus selv, da han var kommet, og til slutt spredt

[1] Walther siterer Luthers oversettelse, «evangeliet om Kristus»; NB 88/07 har bare «evangeliet».

av apostlene blant hedningene ut over hele verden. For ved troen på evangeliet, eller på løftet om Kristus, er alle patriarkene og alle de hellige fra verdens begynnelse blitt rettferdige for Gud – ikke for sin angers eller sorgs skyld, eller for noen gjernings skyld.»

Av dette stedet kan dere se: Når Melanchthon et par sider før sier: «For det første sier evangeliet: Omvend dere!», bruker han ordet evangelium i videre betydning og mener nådebudskapet sammen med lovforkynnelsen. Men her taler han slik at «de to stykkene» står mot hverandre. Slik nevner han først de to delene hele Den hellige skrift er delt i.

Men det er i høyeste grad både farlig og sjelefordervelig når noen preker slik at folk tror han holder evangeliet i egentlig og snevrere betydning for en lovpreken, for en botspreken om Guds vrede over synderne. Den som ikke taler varsomt her, begår en stor og alvorlig feil, selv om han selv tror rett. Derfor har en i den lutherske kirken helt fra begynnelsen av gitt akt på om den som sa: «Evangeliet er en botspreken», talte om evangeliet i videre eller i snevrere betydning.

Da Melanchthon ga ut sin *Variata* – den omarbeidede utgaven av Den augsburgske bekjennelse – gjorde han seg svært mistenkelig ved den nye framstillingen av denne saken. Flacius tok straks fatt i ham, for han forsto ingen spøk når det gjaldt falsk lære. Og så ga Melanchthon etter og innrømmet at han riktignok ikke hadde brukt treffende, men gale uttrykk. Da var også Flacius tilfreds og sa: «Om ord vil vi ikke strides. Kjetteriet sitter ikke i ordene, men i saken.»

Men ordene er ikke likegyldige. Ordene er jo uttrykk for tankene våre. Bruker vi ord som ikke uttrykker tanken riktig, er vi ikke kjettere, men lettsindige mennesker. Men Flacius sa ikke til Melanchthon: «For Guds skyld, hva har du gjort?»

Den første som lærte helt galt her, var Johann Agricola, denne antinomisten og lovstormeren. Han var et troløst menneske, lettferdig tvers igjennom, og han misbrukte evangeliet. Da han en gang selv ble svært syk og alle trodde han skulle dø, sa han lettferdig: «Å, ugress forgår ikke.» Han var hovmodig i høyeste grad, men lærd, og han ville gjerne være noe.

Da Luther senere preket mer alvorlig, mente dette elendige mennesket at Luther hadde falt fra sin lære. Men det kom ikke av at Luther lærte annerledes, men av at han hadde andre tilhørere. Først hadde han bare tilhørere som var knust av loven, og til dem brakte han det søte evangeliet. Men senere ble folk sikre, og til dem måtte han bringe loven. Da tenkte Agricola: «Nå skal jeg vise at det er jeg som er reformatoren.» Han ga ut atten teser «spredt blant brødrene», men satte ikke navnet sitt under.

Den attende av disse tesene lyder: «For Kristi evangelium lærer Guds vrede fra himmelen og samtidig også den rettferdighet som gjelder for Gud (Rom 1,17). For det er en botspreken føyd til løftet, som fornuften av naturen ikke forstår, men bare ved guddommelig åpenbaring.»

Med Rom 1,17 begynner apostelen et helt nytt avsnitt. Etter at han nettopp har angitt brevets emne, går han nå først over til loven. I andre halvdel av første

kapittel, i hele andre kapittel og i første halvdel av tredje kapittel driver han ikke med annet enn loven.

Denne læren begynner han nettopp med: «For Guds vrede åpenbares fra himmelen» (Rom 1,18). For hver og en bærer i sitt indre en dommer som fordømmer ham, og ser og merker også overalt hvordan den hellige og rettferdige Gud holder dom. Først etter at apostelen har forkynt loven, kommer han til evangeliet. Og Agricola framstiller det som om apostelen ville si at Guds vrede er åpenbart i evangeliet i egentlig betydning!

Når han så videre sier: «For det er en botspreken føyd til løftet, som fornuften av naturen ikke forstår, men bare ved guddommelig åpenbaring», er det dumt snakk! Det skal altså være en hemmelighet som bare kan erkjennes ved guddommelig åpenbaring; en kan ikke forstå den – og likevel vil han forkynne den for dem som ennå ikke er knust. Der taler han mot seg selv. Men slik går det: Kjetterne motsier seg alltid selv.

Senere satt filippistene – Melanchthons tilhengere – fast i denne falske læren. Den gode Melanchthon sa selv: «Dette er ikke min mening, dette er ikke det treffende uttrykket.» Men han kunne ikke hindre at de fanatiske tilhengerne hans i stedet holdt steilt fast på: «Ja, dette er nettopp den rette læren.»

Den verste av dem var Kaspar Cruciger den yngre. Faren hans var en fortreffelig mann, så Luther til og med en gang ville ha ham til sin etterfølger. Men han hadde denne vanartede sønnen, som i 1570 skrev et skrift om rettferdiggjørelsen. Der sier han: «I dette embetet (evangeliets embete) vil Gud forferde ved botsforkynnelsen. Den refser både de andre syndene som loven viser, og denne mest bedrøvelige synden som egentlig blir åpenbart i evangeliet, nemlig at en ikke kjenner og forakter Guds Sønn.»

Cruciger setter altså evangeliet opp mot loven og påstår at loven ikke viser oss så onde synder; de forferdeligste viser evangeliet oss.

Noen har ment: «Der har han jo ikke helt urett. Loven vet ikke noe om den rettferdiggjørende troen; altså må vantroens synd være åpenbart ved evangeliet.» Slik ser det ut, men det er bare skinn. Evangeliet er en trøstepreken. Selv om vi må slutte av det at foraktet for evangeliet er den aller forferdeligste synd, er det likevel ikke evangeliet som lærer det; det er bare en slutning. Det er sikkert at jeg kan gjøre en trøstefull lære til en helt trøstesløs lære hvis jeg snur den om.

Nei, også vantroen refses av loven. Hvor da? I det første budet: «Vi skal frykte, elske og stole på Gud over alle ting.» Riktignok vet ikke loven i hvilket tilfelle dette blir aktuelt; det ser en av evangeliet. Når Gud av nåde roper til meg: «Tro på min nåde, stol på mitt løfte!», da er det loven som byr meg å tro og stole på Gud. Evangeliet byr meg slett ingen ting; evangeliet er et gledelig budskap.

Nei, også vantroen er forbudt i det første budet, i hvilken sammenheng den enn viser seg. Når jeg synder ved vantro, kommer det av at loven krever av meg at jeg skal tro. Men evangeliet er ikke kommet til verden for å åpenbare meg vantroens synd. Den var allerede åpenbart for meg ved loven, ikke ved evangeliet.

Dette må dere merke dere vel, ellers kan dere ikke stå dere mot slike lovstormere!

En annen som holdt fast ved denne villfarelsen, var Pezel. Han skrev et skrift mot Wigand, og der sier han: «Evangeliet, egentlig forstått, har de strengeste trusler og refser synden, nemlig vantroen, at en ikke vil kjenne Sønnen, foraktet for vreden og til slutt fortvilelsen.»

Det er det største tøv når han her sier at loven ikke vet at fortvilelse er synd. Vi skal jo elske Gud og stole på ham; da er fortvilelse utelukket. Fortvilelse må altså være en forferdelig synd – den mest gudsbespottelige, skammeligste og gruligste synd. Evangeliet sier jo: «Tro, så blir du salig.» Av det kan jeg slutte: Tror jeg ikke, blir jeg ikke salig – men det er fordi loven krever av meg at jeg skal tro på Gud.

Dette må dere prente inn, ellers kan dere lett tenke: «Det er jo noe i det!» Nei, det er det ikke; det er den gruligste sammenblanding av lov og evangelium. Den må vi vokte oss for, så det ikke fremdeles henger en svart sky over evangeliet når vi forkynner det; her gjelder det å forkynne fri trøst og fri nåde. For når vi kommer i dødsnøden, må vi kunne holde oss i et sikkert tau og vite: «Her er det ingen lov!»

Disse folkene mente det riktignok godt. De var fariseiske folk som ville hjelpe verden med dette. De stakkars, blinde menneskene! De hjalp ikke verden, men tok fra den det eneste redningsmiddelet den hadde.

Hit hører også et skrift av Paul Crell mot Wigand fra 1571: «Siden den høyeste og fremste synden bare blir vist, refset og fordømt av evangeliet, er det uttrykkelig og ved navn også bare evangeliet som i sannhet og egentlig er forkynnelsen og røsten om omvendelse i sann og egentlig forstand.»

Hør nå hva vår bekjennelse sier. I denne saken rådet det mye uklarhet, og Konkordieformelen skulle gjenopprette enigheten også på dette punktet.

Konkordieformelen sier i Epitome, artikkel V: «Men når loven og evangeliet holdes opp mot hverandre, slik som også Moses selv som lovlærer og Kristus som evangeliets forkynner, da tror, lærer og bekjenner vi at evangeliet ikke er en bots- eller straffepreken, men egentlig ikke noe annet enn en trøstepreken og et gledelig budskap. Det refser ikke og skremmer ikke, men trøster samvittighetene mot lovens skrekk, viser bare til Kristi fortjeneste og reiser dem opp igjen med den kjærlige forkynnelsen om Guds nåde og velvilje, vunnet ved Kristi fortjeneste.»

Skriften bruker ikke ordet evangelium i samme betydning overalt. Derfor hadde en tillagt evangeliet i snevrere betydning noe som bare kan tillegges evangeliet i videre betydning. Men vi må vite at det også finnes et evangelium som ikke refser noen synd, men bare gir oss syndere trøst. Det må vi vite når vi leser i Skriften: «Her er evangeliet ment i videre betydning, her i snevrere.»

En må merke seg hvordan en kan kjenne om det er tale om evangeliet i snevrere eller i videre betydning. Ja, det er særlig nødvendig at vi blir helt visse på dette: «På hvilke steder i Skriften er evangeliet ment i snevrere betydning?»

Videre: «Hva så åpenbaringen av syndene angår: Moses' dekke henger for øynene på alle mennesker så lenge de bare hører den nakne lovforkynnelsen og ingenting om Kristus. Derfor lærer de ikke å kjenne sin synd rett av loven, men blir enten formastelige hyklere, som fariseerne, eller fortviler, som Judas.

Derfor tar Kristus loven i sine hender og legger den ut åndelig (Matt 5; Rom 7). Og slik blir det åpenbart hvor stor Guds vrede fra himmelen over alle syndere er. Ved det blir de vist til loven, og først da lærer de rett å kjenne sin synd av den – en erkjennelse som Moses aldri kunne ha tvunget fram hos dem.»

Og videre: «Derfor forkaster vi det og holder det for urett og skadelig når det læres at evangeliet egentlig er en bots- eller straffepreken og ikke bare en nådepreken. For ved det blir evangeliet igjen gjort til en lovlære, Kristi fortjeneste og Den hellige skrift blir formørket, de kristne blir berøvet den rette trøsten, og døren blir åpnet igjen for pavedømmet.»

Den samme læren som blir forkastet her, står allerede i Interimet og i de tridentinske dekretene. De holder jo evangeliet for en ny lov, strengere enn den loven Moses ga.

Men tiden er gått, så neste gang vil vi prøve å få klarhet i på hvilke steder i Skriften evangeliet er ment i snevrere betydning. Saken er ikke så uviktig, særlig for unge predikanter, som skal kunne uttrykke seg rett.

Forelesning 27

8. *mai* 1885

Som kjent består hele menneskeslekten av tre stender som Gud selv har innstiftet og forordnet: lærestanden, næringsstanden og vernestanden, som det gjerne heter. Ingen av disse stendene som Gud har ordnet, skal ringeaktes – sier ikke David i Salme 111: «Det han ordner, er lovverdig og herlig»?[1]

For i hver av de tre stendene kan ethvert menneske vandre veien til himmelen, behage Gud og Guds barn og tjene Gud og sin neste. Hva mer kan en ønske? I lærestanden står lærerne i kirke og skole; i næringsstanden bonden, håndverkeren, kunstneren og den lærde; i vernestanden til slutt regenten, embetsmannen, juristen og soldaten.

Riktignok er nettopp lærestanden den som verden forakter og hater mest. Likevel er og blir lærestanden den herligste av alle stender, særlig av sju enkle grunner.

For det første: Lærestanden har den herligste gjenstand for sitt arbeid: mennesket, for så vidt som det har en udødelig sjel og er bestemt til det evige liv. Bare i den forstand har teologen noe med mennesket å gjøre.

For det andre: Lærestanden har også det mest helsebringende middel og redskap, nemlig den levende Guds ord.

For det tredje: Den har det mest helsebringende og herlige mål: å gjøre mennesket virkelig lykkelig her og evig salig hisset.

For det fjerde: Den har den mest velsignede beskjeftigelse, en gjerning som fyller lærerens ånd helt og fremmer hans egen salighet.

For det femte: Den har den kosteligste frukt, nemlig at mennesker blir salige.

For det sjette: Den har det herligste løfte, nemlig løftet om at Herren selv virker med, så lærerens arbeid aldri skal være helt forgjeves og tapt.

For det sjuende og siste: Den har også den herligste nådelønn: en usigelig stor herlighet i den kommende verden, større enn alt vi ber om og forstår.

Å, om folk bare tenkte på dette! Da ville de trenge seg fram til det hellige preke- og læreembetet slik folk trenger seg fram til de store statsembetene som gir ære og store inntekter. Foreldre ville regne det som den største ære og nåde om de fikk la sønnene sine utdanne til dette hellige embetet. Og unge teologer

[1] Slik i Luthers oversettelse av Sal 111,3. NB 88/07 har: «Høyhet og herlighet er hans gjerning.»

ville daglig kjenne seg drevet til å falle på kne og love og prise Gud fordi han har gjort så store ting mot dem og fra evighet har bestemt dem til dette høye, hellige embetet.

Ja, hva sier jeg? Om de hellige englene, som er stadfestet i det gode, kunne kjenne misunnelse, ville de uten tvil misunne hver lærer i evangeliet – også midt i sin himmelske herlighet. For intet av det Skriften forteller oss om dem, er så stort som det embetet lærerne og forkynnerne har: å hjelpe til med å føre de falne skapningene tilbake til sin Skaper. Og disse skapningene vil uten tvil i all evighet takke den som gjennom sin tjeneste reddet dem fra fortapelsen og førte dem til det evige liv.

Men jo herligere lærestanden er, desto mer trofast må en forkynner og lærer forvalte læren. Desto mer må han passe på at læren hans er ren og klar og blir lagt fram slik at også de stakkars tilhørerne kjenner sin elendighet og Guds rike godhet, kommer til tro og blir bevart i troen – og til slutt kommer dit hvor de skal se Gud og love og prise ham i evighet.

Vi har allerede sett at hovedsaken er å dele sannhetens ord rett. Vi skal ikke gå fram som en tømmermann som hogger til en stokk uten å bry seg om at sponene flyr, og så kaster dem i ilden. Vi skal gjøre som en gullsmed: Han arbeider med gull og plukker derfor omhyggelig opp selv de minste smulene som faller ned fra arbeidsbordet hans.

Måtte Herren gi dere sin Hellige Ånd i rikt mål, så dere trofast våker over de umåtelige skattene som er betrodd dere når dere nå kommer i embetet, og sørger rett for de dyrebare sjelene Gud har overgitt til dere. Da skal det en gang også hete om dere: «Deres gjerninger følger dem.»

Da skal dere sannelig ikke angre på at dere har måttet tåle så mye fattigdom og så mange savn – allerede i studietiden og siden i det hellige embetet. Dere skal prise Gud når dere ser at han av bare nåde lar dere skinne som himmelhvelvingen skinner, og som stjernene, evig og alltid.

Vi har allerede hørt hovedgrunnene for den femtende tesen og også avvist noen innvendinger mot den. Nå vil jeg bare minne dere om to innvendinger til.

For det første sier man: I Den hellige skrift blir jo evangeliet selv kalt en lov. Hvorfor skulle en da ikke kunne kalle evangeliet en botspreken? Loven er jo til for å føre mennesket til bot. De viser her til Rom 3,27: «Hvor er så vår ros? Den er utelukket. Ved hvilken lov? Gjerningenes lov? Nei, ved troens lov.» «Altså», sier man, «er evangeliet etter apostelens egne ord også en lov!»

Men den som trekker denne slutningen, tar feil. Apostelen bruker her en såkalt *antanaklasis*: en tar opp det ordet motstanderen bruker, men i en annen betydning, eller, mer generelt, bruker samme ord to ganger etter hverandre i ulik betydning – for desto kraftigere å slå motstanderen tilbake.

Her er et eksempel: Jødene spurte Kristus i sin selvrettferdighet: «Hva skal vi så gjøre for å gjøre Guds gjerninger?» Hva svarer Herren Kristus dem da? Han sier: «Dette er Guds gjerning at dere skal tro på ham som han har sendt.» De hadde helt misforstått hva Guds gjerning er; de tenkte på gjerninger mennesket gjør for å behage Gud.

Kristus beholder ordet, men i en helt annen betydning. Han vil si: Gjerninger gjør ingen salig; det som gjelder, er at en ikke gjør noen gjerninger for å fortjene noe med dem, men stoler bare på Kristus, Forløseren, og hans nåde. Altså blir en rettferdig for Gud ved å ta imot.

Også i det daglige liv bruker vi denne talefiguren. En sønn har gjort et dårlig arbeid, og så stiller han seg fram for faren og sier: «Nå vil jeg ha lønnen min.» Er han en lettsindig slubbert, svarer faren: «Ja vel, du skal få lønnen din – med riset.» Det er også en antanaklasis, og helt enkle folk bruker ofte denne talefiguren.

Slik er det også når døden kalles syndens lønn. Egentlig er døden jo ingen premie Gud har satt på synden. Eller når Herren sier at han skal gi den sikre tjeneren lønn sammen med hyklerne – og mener den evige fordømmelsen. Altså kan en slett ikke bevise ut fra Rom 3,27 at evangeliet er en botspreken. Bare den som ikke vet noe om retorikk, kan bruke dette stedet som bevis for det. For å forstå Den hellige skrift trenger en også retorikkens regler, for Skriften er svært retorisk og har mange billedlige uttrykk.

Derfor sier Quenstedt: «Evangeliet i egentlig forstand, og for så vidt som det settes opp mot loven, er ikke en lære som befaler den iboende rettferdighet, slik at troen, sett på som en gjerning, skulle være en del av den eller en forutsetning for den. Nei, det forkynner den nådefulle syndsforlatelse og den rettferdighet som gjelder for Gud, og som skal tas imot uten gjerninger ved troen som det mottakende redskap. Derfor kalles det rettferdighetens tjeneste, 2 Kor 3,9.»

Videre viser de til Rom 10,16: «Men ikke alle var lydige mot evangeliet.» «Altså», sier man, «er evangeliet ikke bare et gledesbudskap, men en forbedret lov. For det er jo egentlig loven som krever lydighet.»

Men det er helt galt å bruke et slikt argument for at evangeliet i snevrere forstand er en botspreken. Vi skal ikke bare være lydige mot Guds vilje i loven, men også mot hans nådevilje. Men nådeviljen er ingen lovvilje. Etter sin nådevilje byr Gud oss alt og gir oss alt. Når vi tar imot det, kalles det lydighet. Det er Guds vennlighet at han kaller det lydighet.

Riktignok oppfyller vi da også det første bud. I loven er troen befalt, men ikke i evangeliet. For evangelium betyr nettopp «gledelig budskap». Men et budskap som bare pålegger oss noe å gjøre, kan ikke være gledelig. Et godt budskap er det som sier meg at jeg skal legge all frykt bort, og at Gud kommer meg vennlig i møte.

Gerhard skriver: «Anklagen mot vantroen hører til loven – nemlig loven slik den er opplyst av evangeliets lys. Det er dette Luther sikter til når han sier at troens gjerning på Kristus og den motsatte vantroens synd blir regnet til det første bud.»

Vi har allerede hørt at Luther kaller troen en tilbakevending til det første bud. Den høyeste oppfyllelse av det første bud er at jeg tar imot nåden så snart Gud forkynner meg den, trøster meg ved den og takker ham for den – og at jeg ikke er så frekk at jeg selv vil fortjene det som den kjære Gud byr meg av nåde.

Hør nå enda et vitnesbyrd, fra Luthers fortale til Det nye testamente. Der sier han hva evangeliet i snevrere forstand er. Han skriver: «Likesom Det gamle

testamente er en bok hvor Guds lov og bud er skrevet, og ved siden av dem historien om både dem som holdt dem, og dem som ikke holdt dem, slik er Det nye testamente en bok hvor evangeliet og Guds løfte er skrevet, og ved siden av dem også historien om både dem som tror på det, og dem som ikke tror. For evangelium er et gresk ord og betyr på norsk: godt budskap, gode tidender, godt nytt, godt rykte – som en synger og forteller om og er glad over.»

Andre steder sier Luther riktignok også at evangeliet refser mennesket. Men der mener han loven, i synekdokisk forstand, det vil si at helheten nevnes for en del. Og merk dere dette: Dere finner nok ofte at evangeliet kalles en lov, men aldri at loven kalles et evangelium. Slå selv etter om Den hellige skrift noen gang kaller loven et evangelium. Aldri!

«Da David overvant den store Goliat, gikk det et godt rykte og trøstefulle, nye tidender ut blant det jødiske folk: Deres grusomste fiende var slått i hjel, og de var forløst og satt i glede og fred. Derfor sang og sprang de og var glade. Slik er Guds evangelium og det nye testamente et godt budskap og rykte, som gjennom apostlene har lydt ut i all verden, om en rett David som har stridt mot synden, døden og djevelen og overvunnet dem. Dermed har han forløst alle som var fanget i synder, plaget av døden og overmannet av djevelen, uten deres fortjeneste, og gjort dem rettferdige, levende og salige, gitt dem fred og ført dem hjem til Gud igjen. Derfor synger de, takker, lover Gud og er glade i evighet – så sant de bare tror dette fast og blir bestandige i troen.»

La dette herlige stedet bevege dere til å være svært nøye når dere taler om evangeliet, så dere ikke blander noe lovisk inn i det. Vi skal forkynne loven med kraft; lyn og torden skal lyde fra prekestolen vår. Men så snart dere kommer til evangeliet, skal loven tie.

Moses satte et gjerde rundt Sinai, men Kristus og apostlene har ikke satt noe gjerde rundt Golgata. Der har alle adgang. Den som kommer til lovens Gud, må være rettferdig. Men den som kommer til forsoningens Gud på Golgata, kan komme som han er. Ja, nettopp fordi han er en synder, er han velkommen – bare han kommer.

«Et slikt rykte og trøstefullt budskap, eller evangeliske, guddommelige nye tidender, kalles også et nytt testamente. Når en mann på dødsleiet fordeler godset sitt i et testamente, skal det etter hans død deles ut til de arvingene han har navngitt. På samme måte har også Kristus før sin død befalt og bestemt at dette evangeliet etter hans død skal ropes ut i all verden. Dermed har han gitt alle som tror, alt sitt gods til eie: sitt liv, som han slukte døden med, sin rettferdighet, som han utslettet synden med, og sin salighet, som han overvant den evige fordømmelsen med.»

Altså er evangeliet ikke en lære om hvordan vi skal bære oss at for å bli Gud verdige, men om hva vi skal ta imot. Luther bruker til og med det uttrykket at hvert menneske allerede er objektivt rettferdig. Når Gud nå rettferdiggjør ham, og han ikke vil ta imot det, da er han naturligvis ikke rettferdiggjort. Da er han en fordømt synder og blir det også.

Men nettopp dette skal en gang være hans helvete, at han vet: «Jeg var forløst, jeg var forsonet, jeg hadde en forsonet Gud, jeg var rettferdig. Men fordi jeg ikke ville ta imot det, er jeg nå her på pinens sted.»

Dere må bringe menigheten deres det gledelige budskap: «Dere er forløst, dere er forsonet og rettferdiggjort, ja, dere er salige mennesker. Saligheten er vunnet også for dere. Tro det bare! Men hva hjelper det dere om en mann gir dere millioner og rekker dem fram til dere, mens dere ikke synes det er umaken verdt å strekke ut hånden etter dem? Da ville dere likevel forbli tiggere til dere døde.» Slik blir også utallige mennesker værende i sin fordømmelse, enda Kristi fullkomne forløsning blir forkynt og budt dem i evangeliet.

«Nå kan jo det arme mennesket, som er dødt i synder og bundet til helvete, ikke høre noe kosteligere enn et slikt dyrebart, liflig budskap om Kristus. Hjertet hans må le av hjertens grunn og bli glad over det, så sant han tror at det er sant.»

Riktignok sier man ikke uten grunn: «Å holde evangeliet for sant er ikke den rettferdiggjørende tro.» Men Luther mener at en tror at budskapet virkelig gjelder en selv. For den som ikke holder seg selv for forløst, holder heller ikke evangeliet for sant. Det er et budskap Gud lar bringe til hvert menneske i hele verden: «Du står i nåde hos Gud, Gud er ikke vred på deg lenger! Hans Sønn har utslettet alle dine synder; du må bare ta imot det.»

Gjør det endelig til deres grunnsetning: Når dere kommer til menigheten deres, skal dere gang på gang stå fram på det hellige sted med dette gledelige budskapet. Da kan den stakkars menigheten bli glad fordi den har en prest som virkelig er en evangelist.

Tenk ikke, slik fornuften vil ha det: «Ja, men da ville folk bli sikre!» Slik er det ikke. Når nåden og evangeliets herlighet blir forkynt folk rett, da våkner de og blir glade til gode gjerninger; de får en himmelsk ild i hjertet. Noe annet er ikke mulig. Den som omgås ild, blir brent, og den som omgås den guddommelige kjærlighets ild, brenner også av kjærlighet til Gud og nesten. Det sier seg selv at loven også alltid må forkynnes innimellom, for når folk er mette, hjelper evangeliet dem ingenting.

«Slik er evangeliet ikke noe annet enn en forkynnelse om Kristus, Guds og Davids Sønn, sann Gud og sant menneske, som ved sin død og oppstandelse har overvunnet alle menneskers synd, død og helvete for dem som tror på ham. Evangeliet kan altså være en kort eller en lang tale, og den ene kan beskrive det kort, den andre langt. Den beskriver det langt som beskriver mange av Kristi gjerninger og ord, slik de fire evangelistene gjør. Men den beskriver det kort som ikke forteller om Kristi gjerninger, men kort viser hvordan han ved sin død og oppstandelse har overvunnet synd, død og helvete for dem som tror på ham, slik Peter og Paulus gjør.»

Vær bare overbevist om dette: Den lutherske kirke skiller seg ut fra alle andre ved at den lærer en fullkommen forløsning. Derfor gjør den heller ikke troen til noen gjerning, men bare til en hånd som tar imot. Og den innbyr alle syndere, hvor grufulle de enn er, når de er forskrekket over sine synder: «Kom bare, alt

er ferdig!» Derfor har vår kirke også sin lære om sakramentene, fordi den har den rette lære om saligheten av bare nåde.

«Pass derfor på at du ikke gjør Kristus til en Moses, eller evangeliet til en lovbok eller lærebok» – evangeliet er ingen lovbok, ja, ikke engang en lærebok, men et gledesbudskap. Du kan ikke glede deg over det for tidlig. Kan du bare glede deg, så er det en himmelsk, guddommelig glede. Men sier du stadig: «Å, hva skal det hjelpe oss?», da er det din egen skyld om du går tomhendt bort, fordi du ikke vil tro det. – «slik det har skjedd hittil, og slik noen fortaler, også den hellige Hieronymus', lar seg høre.»

Hieronymus visste svært lite om evangeliet; derfor leste Luther ham også med stor ulyst. Men etter Origenes hadde han den største språkkunnskapen av alle.

«For evangeliet krever egentlig ikke våre gjerninger, så vi skulle bli fromme og salige ved dem; ja, det fordømmer slike gjerninger. Men det krever troen på Kristus: at han for oss har overvunnet synd, død og helvete, og slik gjør oss fromme, levende og salige, ikke ved våre gjerninger, men ved sin egen gjerning, død og lidelse – så vi kan tilegne oss hans død og seier som om vi hadde gjort det selv.»

Hva hadde Israels barn å gjøre da David hadde felt Goliat? Ingenting annet enn å bruke sin frihet. Fiendene hadde tatt flukten fordi høvedsmannen deres var drept.

Slik er det også her. Kristus har overvunnet mine fiender, vunnet alt og gjort meg helt fri. Derfor har jeg ikke noe annet å gjøre enn det israelittene hadde å gjøre da David vendte hjem etter seieren i slaget. Israelittene skulle ikke lenger frykte en fiende som var slått. Heller ikke vi skal frykte loven, synden, døden og djevelen og den evige fordømmelsen. Alt dette var våre fiender, og alle er de jaget på flukt.

Det er å vanære Kristus om vi fremdeles går og frykter; da blir Gud også vred. Tror jeg at Gud er vred, da er han også vred på meg; og tror jeg at Gud er vennlig, da er han også vennlig mot meg. Jeg må ikke tenke: «Kanskje er han likevel ikke det.»

«At Kristus i evangeliet, og likeså Peter og Paulus, gir mange bud og lærdommer og utlegger loven, skal en regne på linje med alle Kristi andre gjerninger og velgjerninger. Å kjenne hans gjerninger og historie er ennå ikke å kjenne det sanne evangeliet, for dermed vet du ennå ikke at han har overvunnet synden, døden og djevelen. Like lite kjenner du evangeliet når du kjenner slik lære og slike bud. Det gjør du først når den røsten kommer som sier at Kristus er din egen med liv, lære og gjerninger, død og oppstandelse og alt han er, har, gjør og formår.»

Dere ser altså at Luther var langt fra å mene evangeliet i egentlig forstand når han sa at evangeliet også forkynner bot og Guds vrede. Her taler han om evangeliet i snevrere, egentlig forstand. Dette skrev han i sin første kjærlighets tid, i 1522. Alt er så brennende og inderlig at den som virkelig er en fattig synder, kunne hoppe og springe av glede når han leser slike vitnesbyrd. Men den som

er en elendig syndens trell og velter seg i sølen, har ingen smak for det; som et visst dyr eter han heller sine eikenøtter.

«Slik ser vi også at han ikke tvinger, men lokker vennlig og sier: ‹Salige er de fattige› osv. Og apostlene bruker ordene: ‹Jeg formaner, jeg ber inntrengende, jeg ber›, så en overalt kan se at evangeliet ikke er en lovbok, men egentlig en forkynnelse om Kristi velgjerninger, som er vist oss og gitt oss til eie når vi tror. Men Moses driver, tvinger, truer, slår og refser grufullt i sine bøker, for han er en som skriver og driver loven.»

Det sanne, kostelige evangeliet må forkynnes i en luthersk menighet. Denne ånden må blåse i en luthersk menighet. Der blir ikke folk alltid skremt av loven; der gjør evangeliet dem glade. Vi forkynner loven, ikke for å gjøre folk til hellige, men for å gjøre dem til syndere.

«Derfor er heller ingen lov gitt en troende for at han ved den skal bli rettferdig for Gud, slik Paulus sier i 1 Tim 1,9; for han er rettferdig, levende og salig ved troen. Og han trenger ikke annet enn å bevise denne troen med gjerninger.» Gjerninger er ikke nødvendige i seg selv, og for Gud slett ikke. Men for menneskenes skyld er de nødvendige: Den kristne skal bevise sin tro, så folk ser det, priser Faderen i himmelen og slik tar imot Gud.

«Ja, der troen er, kan den ikke holde seg; den viser seg, bryter fram i gode gjerninger, bekjenner og lærer dette evangeliet for folk og våger livet for det.» Prøv dere selv etter dette! Troen kan ikke holde seg. Den er som en innsjø som kan ledes ut. Er bare den rette åpningen laget, bryter den fram, og vannet kan ikke holde seg. Slik kan heller ikke troen i et menneske holde seg. Den er villig til å tjene alle der den bare kan.

Den kan heller ikke annet enn bekjenne evangeliet, selv om den ser forut at den ikke høster annet enn spott og hån. Ja, den vil også være villig til å sette livet inn. Den troende vet at han må oppgi Kristus hvis han ikke vil det. I samme øyeblikk som han fornekter, slokner troens lys i ham. Og han bekjenner ikke bare fordi Kristus har sagt: «Hver den som bekjenner meg for menneskene, ham skal også jeg kjennes ved for min Far i himmelen», men fordi han ikke kan annet.

«Og alt han lever og gjør, retter han inn på nestens gagn for å hjelpe ham – ikke bare til at han også kommer til denne nåden, men også med legeme, gods og ære, slik han ser at Kristus har gjort mot ham. Slik følger han Kristi eksempel. Det mener også Kristus når han til slutt ikke ga noe annet bud enn kjærligheten, som en skulle kjenne hans disipler og rettskafne troende på. For der gjerningene og kjærligheten ikke bryter fram, der er troen ikke rett, der har evangeliet ennå ikke slått rot, og der er Kristus ennå ikke rett kjent.»

Dette er Luthers innledning til Det nye testamente. Den er ganske liten, men langt kosteligere enn de innledningene vår tids lærde gir. De fleste av disse lærde setter seg som oppgave å rive ned troens grunnvoll og gjøre Bibelen usikker.

Nå kommer vi til de bibelstedene hvor det tales om evangeliet i snevrere forstand, og vil se hvordan en kan kjenne det igjen. Her finnes det fem tilfeller.

For det første: Når evangeliet settes opp mot loven, menes det ganske sikkert evangeliet i snevrere, ikke i videre forstand. Ef 2,14–17: «For han er vår fred, han som gjorde de to til ett og brøt ned det gjerdet som skilte dem, fiendskapet, da han ved sitt kjød avskaffet den loven som kom med bud og forskrifter. Dette gjorde han for i seg selv å skape de to til ett nytt menneske og slik stifte fred, og i ett legeme forlike dem begge med Gud ved korset, for der drepte han fiendskapet. Og han kom og forkynte evangeliet om fred for dere som var langt borte, og fred for dem som var nær ved.» Loven går foran og bringer ingen fred; så kommer evangeliet, og det bringer fred!

For det andre: Når evangeliet framstilles som den lære som er Kristi egen, og som forkynner Kristus, kan ikke loven være med i det. For det står: «Loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.» Det var ikke Kristus som først ga oss loven. Men et menneske må kjenne loven rett før det kan ta imot evangeliet. Derfor renset han loven for de falske fariseiske utleggingene.

> Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne evangeliet for fattige. Han har sendt meg for å lege dem som har et sønderknust hjerte, for å forkynne for fanger at de skal få frihet og for blinde at de skal få syn, for å sette undertrykte fri, for å forkynne et nådens år fra Herren. (Luk 4,18–19)[2]

Her sier Herren Jesus hvorfor han er kommet til verden, og hva han egentlig skal forkynne som Kristus, som verdens Frelser. Derfor sier han også til slutt: «I dag er dette Skriftens ord blitt oppfylt for ørene deres.» Han hadde ikke sagt et ord om loven, men nevner bare den lære som er gitt de fattige, de syke, de sønderknuste hjertene og dem som lå i syndens og djevelens fangenskap.

> Noen av de epikureiske og stoiske filosofene ga seg i ordskifte med ham, og noen sa: Hva er det vel denne ordgyteren har å si? Andre sa: Han synes å være en som forkynner utenlandske guddommer – det var fordi han forkynte evangeliet om Jesus og oppstandelsen. (Apg 17,18)

Den lære som handler om Jesus Kristus, er evangeliet i snevrere forstand.

Hit hører også disse stedene: 1 Kor 15,1–4: «Jeg kunngjør dere, brødre, det evangelium som jeg forkynte for dere, det som dere også tok imot, som dere også står fast i. Ved det blir dere også frelst dersom dere holder fast ved det ordet jeg forkynte dere – om dere da ikke forgjeves er kommet til troen. For jeg overga dere blant de første ting det som jeg selv tok imot: At Kristus døde for våre synder etter Skriftene, og at han ble begravet, og at han ble reist opp på den tredje dagen etter Skriftene.»

Rom 16,25–26: «Men ham som er mektig til å styrke dere etter mitt evangelium og forkynnelsen av Jesus Kristus, etter åpenbaringen av det mysteriet som det har vært tiet om i evige tider, men som nå er kommet for lyset og etter den evige Guds befaling ved profetiske skrifter er blitt kunngjort for alle folk for å virke troens lydighet.»

Gal 1,6–7: «Jeg undrer meg over at dere så snart vender dere bort fra ham som kalte dere ved Kristi nåde, til et annet evangelium, skjønt det ikke finnes noe annet – det er bare noen som forvirrer dere og vil forvrenge Kristi evangelium.»

[2] «For å lege dem som har et sønderknust hjerte» står i Luthers bibel, som Walther bygger på; NB 88/07 har ikke disse ordene i Luk 4,18.

For det tredje: Når evangeliet forkynnes for de fattige syndere, er det ganske sikkert evangeliet i snevrere forstand. Matt 11,5: «Evangeliet forkynnes for fattige.» Luk 4,18: «Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne evangeliet for fattige.»

Videre menes evangeliet i snevrere forstand:

For det fjerde: Når det virker syndsforlatelse, rettferdighet og salighet av nåde. Rom 1,16: «For jeg skammer meg ikke ved evangeliet, for det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror.» Ef 1,13: «… da dere fikk høre sannhetens ord, evangeliet om deres frelse.»

For det femte: Når det som svarer til evangeliet, er troen, er det likeså evangeliet i snevrere forstand. Mark 1,15: «Omvend dere og tro på evangeliet!» Mark 16,15–16: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen! Den som tror og blir døpt, skal bli frelst; men den som ikke tror, skal bli fordømt.» Også på dette siste stedet menes ganske sikkert evangeliet i snevrere forstand.

Riktignok legger Herren til: «Den som ikke tror, skal bli fordømt.» Men det er ikke en del av evangeliet; det er lov. Han vil si: De som forkaster evangeliet, skal vite at de dermed gjør det som styrter dem selv i helvete.

Forelesning 28

15. *mai* 1885

Hver gang en forkynner gjør seg klar til å skrive en preken og så går opp på prekestolen, burde det alltid skje med frykt og beven – i hellig bekymring for at han skal legge fram noe galt. Alt han har skrevet ned, burde han prøve med største omhu: Stemmer det med Guds ord og med den kristne erfaring? Alt han taler offentlig, burde han hver eneste gang legge på helligdommens gullvekt og nøye se etter om det stemmer med apostlenes og profetenes skrifter.

Kanskje har en forkynner skrevet noen perioder og tenker: «Det er vakkert! Det har du fått til! Det gjør inntrykk!» Han må for all del ikke la seg lure så lett. Han må nøye se etter om ikke nettopp de stedene han synes er så vakre, inneholder noe helt galt, eller om saken er uttrykt slik at den lett kan misforstås og skape helt forvrengte forestillinger hos tilhørerne.

Så snart forkynneren merker det, må han være streng mot seg selv, ja, ubarmhjertig, og stryke de enkelte setningene med en kraftig strek, selv om de har kostet ham mye strev og svette. Det var bortkastet strev; det var bare hans eget vidd, ikke den klare innsikt fra Guds ord.

Ja, merker han – kanskje med forskrekkelse – at en hel del er helt skjev, ja, kanskje hele prekenen, så må han for Guds skyld ikke tenke: «Skal da alt strevet, alt det tunge arbeidet være forgjeves? Skal hele prekenen, som har kostet meg så mye strev, være tapt? Men saken er skjev, mye er så skjevt, så skjevt!» Nei, alt dette må kasseres! Har han ikke mer tid, er det bedre å tale fritt og frimodig enn å legge fram det han har skrevet, om det så har kostet aldri så mye strev.

Det kan også hende at en forkynner som ellers er helt samvittighetsfull, har fått noe galt inn i prekenen og også sagt det fra prekestolen. Merker han det under prekenen, skal han straks rette seg selv og si: «Kjære tilhørere, jeg har sagt slik og slik, men jeg mener det annerledes.» Merker han det senere, må han rette det senere.

Og er saken så viktig at tilhørerne kan bli ført inn på en helt gal vei, må han ikke bare rette seg selv, men også høytidelig tilbakekalle det. Det tar slett ikke respekten fra ham. Tvert imot ser folk da at han er en samvittighetsfull forkynner som tar det nøye. Men han må ikke tenke: «Å, tilhørerne mine forstår det nok, og det som var galt, tyder de nok i beste mening!» Nei, han må tale slik at de ikke kan misforstå ham ut fra hans egne ord.

Derfor roper apostelen også til alle som forkynner: «En liten surdeig syrer hele deigen.» Falsk lære er en surdeig, ja, en kan like gjerne si en gift: Selv i den minste porsjon trenger den inn i alle årer, forgifter mennesket og dreper det. Det lærer også den daglige erfaring: En liten smule gift virker forferdelig. Svelger en derimot et helt stykke arsenikk, blir det hyllet inn i slim og gjør ingen skade; men litt gift dreper. Det er ikke til å si hvilken skade en eneste falsk setning i en preken kan gjøre!

La oss si at en forkynner refser på feil måte, og at det er nettopp de gudfryktige, samvittighetsfulle kristne som hører det – de som bærer sin sjel i sine hender og arbeider på sin frelse med frykt og beven. Da kan det lett skje at disse kjære sjelene blir usikre på sin nådestand og ikke tør være visse på at de blir salige. For det de ser hos seg selv, har forkynneren refset som noe galt, noe som gjør nåden uviss.

Merker forkynneren dette, må han ikke tenke: «En annen søndag skal jeg tale helt annerledes, så blir saken gjort god igjen.» Nei, jo mer tilhørerne holder sin forkynner for en ortodoks mann og en sann, erfaren kristen, desto vanskeligere blir det for dem å bli kvitt pilen han har skutt inn i hjertet deres med en falsk refselse.

Eller han trøster en gang falskt der han kanskje burde refse, så alle falske kristne fryder seg over det. De forkaster hele prekenen og holder seg bare til dette ene: «Det vil du også holde deg til! Du er også en god kristen!» Hvor forferdelig er ikke det! Det er forferdelig når den som er kjødelig sikker, holder seg for en god kristen, enda det står helt annerledes til med ham, og gjør det helt til han til slutt farer bort i sin blindhet og blir fordømt i evighet.

Dette kan også skje med en rettskaffen forkynner. Passer han en gang ikke rett på, og våker og ber han ikke rett når han lager prekenen sin, lar Gud det skje og sier liksom til ham: «Du trenger ikke meg, det ser jeg! Du kaller ikke på meg, du stoler på din egen kraft! Vel, så vil jeg overlate deg til deg selv!» Men hvilken angst er det ikke når en forkynner må si til seg selv: «Det er din skyld at den og den går på en falsk vei!»

Derfor må dere la hver preken være en frukt av inderlig bønn! Når dere sitter med prekenheftet og merker: «Å, jeg er så kald, så død, så adspredt», må dere ikke tenke: «Det hjelper ikke, denne siden må fylles likevel!» Nei, legg da pennen fra dere. Kall rett på den kjære Gud og be ham rive dere ut av denne elendige tilstanden, gi dere et brennende hjerte, overvinne alt ugudelig og la Den Hellige Ånds vind blåse inn i hjertet deres.

Da skal dere ikke bare skrive trøsterike ord som dere selv ikke føler noe av, og som ikke gir dere et frimodig hjerte, mens dere tenker: «Jeg må bare si alt som står i Bibelen, så blir det nok bra.» Det er slett ikke sagt at det da blir bra.

Når dere går i gang med å utarbeide en preken, må det være deres fulle alvor å tenke: «Hvordan skal jeg nå gå fram for å gjøre en god fangst med evangeliets garn?» Her synder prestene mer enn en kan si. Hvor mye dyrebar tid bruker ikke mange gjennom hele uken – om ikke på ugudelige ting, så i alle fall på annet enn det mest nødvendige!

Så kommer de på prekestolen og gir ikke det de kunne gi. En merker det på dem: De sier noe bare fordi de må si noe, men de bryr seg ikke om det hjelper. Det er forferdelig!

De tre kvarterene dere står på prekestolen, er en svært kostelig stund som kan avgjøre mange menneskers frelse og salighet. Ve den forkynner som ikke søker å kjøpe den beleilige tid, og som ikke gir det kosteligste han kan gi! Er han ikke i anfektelse, skal han tenke: «Dette vil jeg forkynne. Jeg vet at den som ikke forherder seg, skal høre Den Hellige Ånds vitnesbyrd gjennom det! Det er sannhet!» Men den som ikke selv har tillit til sin preken, hvordan skal han oppnå noe gjennom den?

Jeg sier: unntatt i anfektelsen. For da kunne en tro forkynner alltid ha lyst til å rive i stykker manuskriptet sitt. Det er slag som den kjære Gud vil ydmyke ham med. Men det normale er at han har god tillit når han har kjempet og strevd med Gud og utarbeidet en preken som han nå vet om: «Dette er en riktig krok til å fange sjeler for Kristus og føre dem til Kristus!» Men det er ikke underlig om den som taler uten plan og mål, ikke når noe mål.

Ve den forkynner og student som går slurvete og lettsindig til verks og skriver ned eller sier det som tilfeldigvis faller ham inn! Dette skjer særlig ved den såkalte improviseringen. Med det mener jeg ikke bare dem som har skrevet av alt fra andre, men dem som ikke har tenkt alt grundig igjennom.

Ikke alle kan tale med stor frimodighet; men den som har tenkt saken grundig igjennom, kan tale mye mer flytende. Dømmekraft og begavelse er to forskjellige ting. Ja, jeg vil gjerne si: En må etter hvert begynne å gjøre seg uavhengig av manuskriptet og slik gi Den Hellige Ånd anledning, så forkynneren selv blir rett grepet og kommer på ord og tanker han ikke selv hadde tenkt på før.

Derfor skriver apostelen Paulus i 2 Tim 2,15: «Legg vinn på å kunne fremstille deg for Gud som en som holder prøve, en arbeider som ikke har noe å skamme seg over, en som deler sannhetens ord rett.» Hovedsaken i prekenen er altså å skille rett mellom lov og evangelium.

Tese XVI

For det tolvte blir ikke Guds ord delt rett når man preker som om det allerede er en sann omvendelse å legge av visse laster og øve visse gjerninger og dyder.

Dette er en svært viktig tese, for her har vi den aller groveste sammenblandingen av lov og evangelium som tenkes kan. Når en forkynner slik at tilhøreren tenker: «Når du ikke raner og stjeler lenger, er du en god kristen, og den skrøpeligheten skal jeg nok også legge av» – ve den som vekker slike tanker! Da blir evangeliet gjort til lov, fordi omvendelsen blir gjort til en gjerning. Men omvendelsen kan bare virkes ved evangeliet, ved at mennesket kommer til levende tro.

Framfor alt er det rasjonalistene som gjør seg skyldige i denne grove sammenblandingen. Ja, det er selve religionen deres å si: «Først må du legge av lastene og så øve deg i dyd; da er du et annet menneske.» Men Guds ord sier: «Først skal du bli et annet menneske; da skal du også la den og den synden fare

og øve deg i gode gjerninger.» Læren om at mennesket skal bli fromt gjennom gjerninger, er hedningenes, de nyere jødenes og tyrkernes lære.

Det er som å ville tømme en skitten elv ved å øse og øse og tenke: «Til slutt kommer jeg nok til bunnen.» Men vannet strømmer stadig på nytt fra kilden. Nei, vil du tørrlegge den skitne elven, må du gå til kilden. Det er kilden til det onde vi skal stoppe til; først da følger det rene vannet.

Rasjonalistene pleier å ha ordtaket: «Å aldri gjøre det mer er den rette bot.» I en viss forstand kan en forstå dette rett, slik også våre gamle lærere brukte det. De ville bare si: «Dere som roser dere av å ha den rette tro og likevel lever så ondt, ti med deres snakk om troen! Å aldri gjøre det mer er den rette bot.» Men rasjonalistene vil si: «En trenger ikke å sørge. Å aldri gjøre det mer er den rette bot. Det er det Gud krever, og så er en en sann kristen.» Det er en skammelig dydslære.

Kristendommen sier det riktige med dette ene ordet: «*Metanoeite*»[1], eller som Luther riktig har oversatt det: «Gjør bot!» For folk ville ha blitt forbauset til døde om han hadde oversatt det etter den opprinnelige betydningen.

Med dette ene ordet går Herren først løs på synden og sier: «Du må få et helt annet sinn. Å la lasten fare og gjøre gode gjerninger er ikke det jeg krever, men du må ha et annet sinn, et annet hjerte, en annen ånd.» Det er det kristendommen krever. Den legger øksen ved roten av treet. Rasjonalismen og pavedømmet beskjærer bare greinene på gifttreet, og så kommer det stadig nye greiner – men alle er giftige. Et slikt tre må podes; nye kvister må settes inn, så kommer det også andre frukter. La oss høre noen skriftsteder som bevis for dette.

> Jesus svarte og sa til ham: Sannelig, sannelig sier jeg deg: Uten at en blir født på ny, kan han ikke se Guds rike. (Joh 3,3)

Nikodemus kommer til Herren og sier: «Rabbi, vi vet at du er en lærer kommet fra Gud, for ingen kan gjøre disse tegnene som du gjør.» Han tenker naturligvis at Herren vil glede seg stort over at en av fariseerne gir ham et slikt vitnesbyrd, og venter at Herren vil si: «Så herlig! Bare fortsett slik!»

Ikke et ord om det. Han slår himmelens dør igjen rett foran nesen på ham og sier: «Du vil vel smiske deg inn hos meg? Får du ikke et annet sinn, kan du ikke komme inn i himmelen. Du må bli et annet menneske, du må bli født på ny.»

Og straks viste det seg også hvilket sinn han hadde, for han ropte ut: «Hvordan kan et menneske bli født når han er gammel? Kan han vel annen gang komme inn i sin mors liv og bli født?»

Men Herren svarer ham igjen: «Sannelig, sannelig sier jeg deg: Uten at en blir født av vann og Ånd, kan han ikke komme inn i Guds rike. Det som er født av kjødet, er kjød, og det som er født av Ånden, er ånd.» Herren ville si: Det du tar deg fore etter din kjødelige natur, er syndig; du må først bli åndelig, så kommer det rette åndelige frukter.

> La enten treet være godt og dets frukt god, eller la treet være dårlig og dets frukt dårlig. For på frukten skal treet kjennes. (Matt 12,33)

[1] **«Metanoeite»** μετανοεῖτε, «få et annet sinn»

Planter en et godt tre, bærer det også god frukt; men planter en et dårlig tre, bærer det også dårlig frukt. Først må hele mennesket forandres. Det må bli en ny skapning, det må bli født på ny, det må få et annet sinn – ellers er all frukt bare dårlig frukt. For av naturen er hvert menneske et dårlig tre.

> Hver plante som min himmelske Far ikke har plantet, skal bli rykket opp med rot. (Matt 15,13)

Bare de gjerningene er gode som Gud selv har virket. Den som har gjort en gjerning i kraft av sin fornuft og sin naturlige vilje, har frambrakt en plante som må rykkes opp. Gud vil ikke godkjenne den, men sier: «Bort fra mine øyne med disse syndene! Det du har gjort, er bare synd og skam for meg. For disse gjerningene kommer fra et ondt hjerte som ikke spør etter meg. Det er bare dårlig vann, for det kommer fra en stinkende kilde.»

En sann kristen vet også dette godt. En trenger ikke å si ham mye. Han kan gjøre hva han vil, og om det så var aldri så vakkert, merker han likevel snart: Det var ikke rett. Du gjorde det ikke fordi kjærligheten til Gud og nesten drev deg, men bare mekanisk, eller fordi du tenkte: «Slik må du handle, så folk kan se at du er en kristen.»

En kristen merker straks om en gjerning er en plante Gud har plantet, eller en plante Adam har plantet. Den som ennå ikke merker det, skal vite at han ennå ikke har erfart *metanoia*, hjertets forandring, og at Den Hellige Ånd ennå ikke er i ham.

Så snart en har fått Den Hellige Ånd og gjør noe fordi loven krever det, sier Ånden straks: «Det er ingenting verdt!» Og gir en noen tusen daler, sier Ånden straks: «Prøv deg selv: Var det kjærligheten til Gud eller til nesten som drev deg? Driver ikke kjærligheten deg, er det ingenting, bare elendig gjøgl, og det hviler heller ingen velsignelse på det.»

> For så sier Herren til Judas menn og til Jerusalem: Bryt dere nytt land og så ikke blant torner! (Jer 4,3)

Et bemerkelsesverdig ord! Hva det betyr, vet vi godt. Den som kommer til nytt land og straks vil så ny hvete ut i krattet, høster ikke mye. Da gjelder det å rydde, å fjerne alt og hogge ned alle trærne, eller i det minste skaffe så mye luft mellom trærne at noe kan spire. Det er et bilde på omvendelsen. Mennesket må først omvendes og få et nytt hjerte, og i dette nye hjertet kan en legge sæden til de gode gjerningene.

> Og om jeg gir alt det jeg eier til mat for de fattige, og om jeg gir mitt legeme til å brennes, men ikke har kjærlighet, da gagner det meg ingenting. (1 Kor 13,3)

Et særlig viktig sted for vår tese! Det kommer ikke så mye an på gjerningene som på kjærligheten en gjør dem i. Om jeg slett ikke kunne gjøre noe, om jeg var lutfattig, kan jeg likevel være rik på gode gjerninger for Gud – når kjærligheten driver meg til å ønske: «Å, om jeg bare kunne gjøre godt mot alle mennesker! Men etter Guds vilje må jeg la andre vise meg kjærlighet.» Da regner Gud viljen for en god gjerning. Det kommer an på kjærligheten, ikke på de ytre gjerningene.

Før sin omvendelse var Paulus ulastelig etter loven, og ingen kunne si ham noe på. Likevel sa han at han aktet alt dette for skrap. Men sine virkelig gode gjerninger aktet han ikke for skrap; tvert imot sier han at de virkelig gode gjerningene skal få en stor nådelønn.

Alt som ikke er av tro, er synd. (Rom 14,23)

For et stort ord! Om en så ga sitt legeme til å brennes, men ikke gjorde det av kjærlighet, altså av tro – for kjærligheten kommer først inn i hjertet ved troen – så gagnet det ham likevel ingenting. Hvor blind må ikke den være som vil gjøre menneskene fromme ved å presse hardt på for at de skal gjøre gode gjerninger! Nei, først bli from, så gode gjerninger!

Men også troende forkynnere kan uforvarende komme til å gjøre denne grufulle sammenblandingen av lov og evangelium – mindre i prekenen, men i den private sjelesorgen og i kirketukten. Der tar mange forkynnere og menigheter feil. Dere har en drukkenbolt foran dere og refser ham. Da sier han: «Ja vel, det er jeg lei for» – for slike folk er gjerne av dem som straks sier ja.

Men en uerfaren forkynner kan lett la seg lure. Drankeren blir kanskje suspendert i tre måneder, en holder øye med ham, og så kommer noen med den gode nyheten: «Ja, han har ikke levd i synden sin lenger hele denne tiden.» Da tenker en slik forkynner: «Nå er han omvendt.» Men han er likevel et helt ugudelig menneske. Vær for Guds skyld på vakt her, og la dere ikke lure så lett!

Slik er det også med en som har vært en banner. Han blir tatt fatt i, og en god stund banner han ikke lenger. Eller en lat kirkegjenger er ganske sikkert ingen kristen. Blir han tatt fatt i, kommer han kanskje i kirken en tid. Men er han en kristen av den grunn? Nei, av den grunn er han langt fra en god mann; det kan et ugudelig menneske også gjøre. Ham må en få til å innse: «Slik lever ingen kristen; en slik kan umulig stå i nåden.»

Her må en arbeide for at han blir et nytt menneske. Arbeider ikke forkynneren med ham, forsømmer han hans sjel. Slik er det også med late nattverdgjester. De blir refset, og så går de til sakramentet igjen. Er en forkynner fornøyd med det, har han skammelig blandet lov og evangelium.

Det samme gjelder de gjerrige. Er en menighet så gjerrig at den ikke vil ta opp noen kollekt eller ikke gir presten lønnen hans, må han ikke tenke: «Jeg skal holde en skarp preken for dem, så de åpner lommene!» For det er ingenting verdt at lommene blir åpnet ved loven. Han må forkynne slik at de våkner opp av sin søvn og død. Den som ikke gjør det, handler mot vår sekstende tese.

Til det stedet vi siterte ovenfor, Joh 3,3, skriver Luther: «Derfor er dette vår lære: Alle menneskers gjerninger er ingenting og gjøres forgjeves dersom en ikke først er født på ny.» Mange falske ortodokse forkynnere tenker: «Å, det er bare pietisme.» Nei, det er kristendom! «Og derfor kaller vi det også det viktigste stykke, som folk skal undervises om: at de først må bli født på ny. En skal altså først si at de alle er døde, og at det som ellers finnes av liv, ordener, faste og annet, ikke hjelper til å få syndenes forlatelse før de er født på ny og blir nye mennesker.»

Tenk på hvilket herlig våpen dere får når dere husker dette: «Dere må bli født på ny før dere kan tenke på å gjøre gode gjerninger; ellers er alt bare skinn.» Gjør

dere ikke dette, sier dere det ikke, samler dere i beste fall en menighet av loviske fariseere.

«Men hva slags fødsel dette må være, vil vi nå høre. Det ligger i at Kristus sverger to ganger og sier: Sannelig, sannelig sier jeg deg: Uten at en blir født på ny osv. Det er som om han ville si: Tenk ikke, Nikodemus, at du er salig fordi du er en hederlig, from mann. For det er sant at en skal leve hederlig, tuktig og gudfryktig i denne verden. Gjør du ikke det, så står mester Hans, bøddelen, her med sverd og strikk og forbyr deg å la det være, og sier: Vil du ikke, så må du.

«Men vil du tyde det dit hen at du skal vinne himmelriket med dette, så er det ingenting med de gode gjerningene. For disse gjerningene og denne fromheten gir bare det timelige liv: De bevarer deg fra å bli drept eller jaget fra hus og hjem, hustru og barn, eller hengt i galgen. Er du altså en borger i Jerusalem, så har du liv, ære og herlighet ved denne hederligheten. Men når det gjelder himmelriket, kirken og Kristi rike, så tenk på at du må bli et nytt menneske, og regn deg ikke for noe annet enn et barn, som ikke bare ennå ikke kan gjøre noen gjerning, men som ennå ikke engang har sitt vesen eller liv.

Dette er de kristnes prekener. Den kristne lære lærer oss altså at vi først må bli andre mennesker, det vil si bli født på ny. Men hvordan skjer det? Ved Den Hellige Ånd og ved vannet. Når jeg så er født på ny og er blitt from og gudfryktig, da går jeg i vei, og det jeg gjør i den nye fødselen, er godt.

Hadde Adam blitt i uskylden og i den stand han var skapt i, så hadde han gått omkring og gjort hva han bare ville – fisket ørret, fanget rødstruper eller plantet trær – og det ville ha vært idel gode, hellige gjerninger og ingen synd. Og Eva ville ha gitt barna bryst og stelt dem – og det ville ha vært idel kostelige, gode gjerninger. For personen var skapt god, rettskaffen, ren og hellig; derfor var også alle deres gjerninger gode; enten de spiste eller drakk, var alt rett.»

I den nye fødselen er alt Guds verk. Når jeg lar maten smake meg, når jeg spiser og sover, er også det en god gjerning – ikke bare det jeg plager meg skikkelig med. Ja, når jeg plager meg som en lovens trell, er det bare martyrium for helvete. En kristen har det rette sinn, og da behager alt Gud, for fra en god kilde strømmer bare godt, søtt vann.

«Men nå som mennesket er falt i synd, gjør det ikke noe godt etter fallet, men synder i alle sine gjerninger, også når det ber; for det gjør det som en synder. Ingenting det gjør, er rett, selv om det faster, ber, fører et strengt liv som en kartøisermunk, bærer munkekutte og går barbent. For alt dette er syndig fordi personen er ond og ikke født på ny, og alt den gjør, hjelper den ingenting.»

Når en som var i et kloster, kom til troen, var alt godt igjen, også munkekutten hans. For nå gjorde han alt i det rette sinn; han tenkte: «Gud vil ha det slik, dette er mitt kall, derfor gjør jeg det.»

«Derfor sier Kristus til Nikodemus: Jeg er kommet for å forkynne en annen lære, nemlig hvordan dere må bli født på ny for at dere skal bli gode. Denne forkynnelsen finnes også tidligere i Den hellige skrift og er skrevet der, men dere leser den ikke, og om dere leser den, så forstår dere den likevel ikke: at en må være født på ny før en kan gjøre gode gjerninger. For av syndere blir det bare født

syndere; personen er fordervet.» Også Det gamle testamente er fullt av dette, at mennesket må få et nytt hjerte og en ny ånd og omskjære sitt hjerte.

«Herren Kristus sier i Matteus 7: Der treet er dårlig, bærer det ingen god frukt; tistler bærer ikke fiken, og tornebusker ikke druer.» Kristus vil gjøre oss fromme fra grunnen av.

Hør nå enda et vitnesbyrd av Luther, fra hans skrift «Om et kristenmenneskes frihet» fra 1520. Dette er det skriftet Luther tilegnet paven. Der åpner han pavens øyne og sier ham sannheten så skremmende rett ut at en undrer seg over at han kunne tale slik. For Luther kjente ikke menneskefrykt. Han fryktet ingen djevel, langt mindre mennesker.

En gang larmet det fryktelig på Wartburg, som om hundre tusen tønner rullet ned trappen. Da sa han: «Hva er det nå? Å, er det du? Ja, hadde jeg visst det, hadde jeg ikke brydd meg med å gå ut.» Luther visste at djevelen er en hovmodig ånd som ikke tåler noe verre enn å bli foraktet. Og han foraktet ham også. En annen ville ha blitt forskrekket til døde og tenkt full av angst: «Det er djevelen!»

Luther skriver altså: «Gode, fromme gjerninger gjør aldri en god, from mann, men en god, from mann gjør gode, fromme gjerninger. Onde gjerninger gjør aldri en ond mann, men en ond mann gjør onde gjerninger. Personen må altså alltid være god og from først, før alle gode gjerninger, og de gode gjerningene følger og går ut fra den fromme, gode personen. Slik sier Kristus i Matt 7,18: ‹Et godt tre kan ikke bære dårlig frukt, heller ikke kan et dårlig tre bære god frukt.›

Nå er det åpenbart at fruktene ikke bærer treet, og trærne vokser heller ikke på fruktene. Tvert imot bærer trærne frukten, og fruktene vokser på trærne. Slik trærne må være til før fruktene, og fruktene ikke gjør trærne verken gode eller dårlige, men trærne gjør fruktene, slik må mennesket i sin person først være fromt eller ondt før det gjør gode eller onde gjerninger. Dets gjerninger gjør det ikke godt eller ondt, men det gjør gode eller onde gjerninger.

Det samme ser vi i alle håndverk. Et godt eller dårlig hus gjør ingen god eller dårlig tømmermann, men en god eller dårlig tømmermann gjør et dårlig eller godt hus. Ingen gjerning gjør mesteren til det gjerningen er; men slik mesteren er, slik blir også gjerningen hans. Slik er det også med menneskets gjerninger: Slik det står til med ham i tro eller vantro, slik er hans gjerninger gode eller onde – og ikke omvendt, at han er from eller troende etter som gjerningene hans er. Like lite som gjerningene gjør noen troende, gjør de noen from. Men likesom troen gjør from, gjør den også gode gjerninger.»

Dette er ting vi forstår ganske lett. Men gjennom hvilke tunge kamper måtte ikke Luther gå før han kunne synge denne sangen! Det er forunderlig at han allerede i 1520 kunne skildre gjerningenes forhold til troen slik.

Forelesning 29

29. *mai* 1885

Kristus rettet en gang et ord til biskopen i menigheten i Laodikea som utvilsomt er høyst bemerkelsesverdig, men også høyst skremmende (Åp 3,15–16): «Jeg vet om dine gjerninger, at du verken er kald eller varm. Det hadde vært godt om du var kald eller varm. Men fordi du er lunken, og verken kald eller varm, vil jeg spy deg ut av min munn.»

Av dette ser vi at det etter Guds ufeilbarlige dom er verre å være en lunken forkynner enn en kald. Det er verre når en forkynner er treg og likegyldig og driver embetet sitt som et levebrød, enn når han er åpenbart ugudelig.

For la oss si at en forkynner ikke lærer og lever åpenbart ukristelig, men er søvnig og uten alvor og iver for Guds rike og sjelenes frelse. Da fører det bare til at selv de stakkars sjelene blir smittet av ham, og at hele menigheten til slutt blir vugget inn i åndelig søvn. Lever og lærer derimot en forkynner åpenbart ugudelig, følger ikke de gode sjelene ham; de vender seg bort fra ham med avsky.

Men selv om lunkenheten hos en forkynner gjør kirken langt større skade enn åpenbar ugudelighet, skal begge en gang få samme dom. Både den lunkne og den kalde skal få høre dette ordet: «Jeg har aldri kjent dere. Vik bort fra meg, dere som gjorde mot loven!» (Matt 7,23).

Den som derimot virkelig er en tro tjener for Jesus Kristus, skal en gang få høre det usigelig gledelige ordet: «Vel gjort, du gode og tro tjener! Du har vært tro over lite, jeg vil sette deg over meget. Gå inn til din herres glede!» (Matt 25,21).

Han må ikke bare unngå å være lunken eller kald – han må være varm. Hjertet hans må brenne av kjærlighet til Jesus, hans Frelser, og til den menigheten som er betrodd ham, slik at han med Paulus og alle apostlene kan si: «Om vi var fra oss selv, så var det for Gud» (2 Kor 5,13).

Et bemerkelsesverdig ord! Det sier oss at en forkynner skal vise større alvor og iver enn de fleste i menigheten kanskje ønsker og godtar. Apostelen vil si at han ikke har vært ivrig uten forstand i sitt embete, men at han har vært mer ivrig enn korintierne ville ha det.

Enhver rett forkynner og tjener for Jesus Kristus viser iver og alvor, selv om han ikke får annet igjen for det enn å bli lite likt i menigheten, ja, kanskje å pådra seg bittert hat og fiendskap. En rett forkynner vil heller oppleve dette enn å vinne alle for seg ved å fortie, tilsløre eller avstumpe den skarpe sannheten.

Dette kan altså ikke nektes, kjære venner: En forkynner – og særlig en virkelig ivrig forkynner – må ta prekenembetet sitt på alvor. Ellers synder han tungt. Men han kan også synde tungt ved å gå ut over Guds ord når han skildrer kristenlivet og stiller krav til de kristne. Det er dette som fører oss til den syttende tesen.

Tese XVII

For det trettende blir ikke Guds ord delt rett når man beskriver de troende slik de ikke alle og ikke alltid er, både når det gjelder troens styrke, og når det gjelder troens følelse og fruktbarhet.

Denne feilen gjør særlig unge forkynnere ofte, de som ennå har lite erfaring. De vil gjøre inntrykk; de vil vekke folk opp av deres naturlige sikkerhet. Derfor mener de at de ikke kan kreve nok av de kristne, så ingen hykler skal innbille seg at han er en kristen. Men her gjelder det å ikke gå lenger enn Guds ord. Ellers kan en forkynner med denne iveren gjøre sjelene forferdelig skade.

Å, de kristne er i mangt helt annerledes enn de blir framstilt i prekenen – og det skjer i god tro! En vil vekke folk og advare dem mot selvbedrag. Men det er ikke det endelige målet. Målet er å føre tilhørerne fram til visshet om at de har syndenes forlatelse hos Gud, at de har håp om det kommende livet, og at de kan gå døden frimodig i møte.

Den som ikke gjør dette til sitt endelige mål, er ingen evangelisk forkynner. Derfor må han for Guds skyld vokte seg for å si: «Den som gjør det og det, er ingen kristen», hvis han ikke vet helt sikkert: «Den som gjør dette, kan ikke være en kristen.» En kristen handler ofte svært ukristelig.

> For jeg vet at i meg, det er i mitt kjød, bor ikke noe godt. For viljen har jeg, men å gjøre det gode, makter jeg ikke. (Rom 7,18)

Her beskriver apostelen åpenbart en kristen. Han har tidligere vist hvordan en blir en kristen, og deretter hvordan en kristen skal vandre. Nå kommer han til læren om anfektelsen, som de kristne så ofte står midt i, for at de skal få trøst. Og her beskriver han den kristne som en som består av to deler. Han sier at den sanne kristne alltid vil det gode, men svært ofte ikke gjør det.

Når en forkynner altså framstiller det som om den kristne ikke har den sanne, gode viljen når han ikke gjør alt det gode, er det helt ubibelsk. Nei, hovedsaken er at en vil det gode. Samtidig hender det ofte at det blir med den gode viljen. Før han vet ordet av det, har han gått seg vill, synden har brutt fram, og han skammer seg over seg selv. Men dermed er han langt fra falt ut av nåden.

> For vi vet at loven er åndelig, jeg derimot er kjødelig, solgt til trell under synden. (Rom 7,14)

Paulus vil si: «Hvor gjerne ville jeg ikke være fri fra synden! Men jeg er som en som er solgt til en herre. Han kan ikke slippe unna herren sin, men må fortsatt ligge under hans tyranni.» Slik er det også med en kristen. Han føler seg som en slave – bare med den forskjellen at han ikke adlyder gjerne, slik en kristen slave må adlyde sin herre, men adlyder med den største motvilje. Og så roper apostelen ut i vers 24: «Jeg elendige menneske! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme?»

Legg dere dette godt på minnet – til trøst for dere selv, og senere, når dere får en menighet, for å gi den denne trøsten i rikt mål. Det er nettopp vår tids sykdom at de kristne ikke er visse i sin sak, fordi de ikke får noen viss lære.

Men når en kristen får vite hva han er, og hvilken elendig og ussel synder han er, da holder han fast ved Kristus og hører ikke straks på djevelen når han vil innbille ham: «Nå er du falt ut av nåden igjen, nå har du mistet Gud igjen!»

> Ikke så at jeg alt har nådd dette eller allerede er fullkommen. Men jeg jager etter det for å kunne gripe det, fordi jeg selv er grepet av Kristus Jesus. (Fil 3,12)

I dette livet er det en jakt etter målet, men ingen ankomst. En kristen kan nok synes at det har vært tider da han var helligere og bedre kunne overvinne synden. Men da er det enten slik at han virkelig har gått tilbake, eller at han nå ser mye klarere hvilket skrøpelig menneske han er.

En ung kristen tenker gjerne: «Nå er hjertet mitt helt rent; verden ligger bak meg, i meg er himmelen!» Men han vet ennå ikke hvilke onde dyr som lurer der inne. Når så sukkerbrødsdagene er over og anfektelsene kommer, mener han: «Nå kan jeg slett ikke kjempe mot synden slik som før.» Men han blir anfektet mye sterkere enn før, og han merker de syndige rørelsene tidligere.

> For kjødet begjærer imot Ånden, og Ånden imot kjødet. De to står hverandre imot, for at dere ikke skal gjøre det dere vil. (Gal 5,17)

En forkynner må altså ikke erklære en for ikke-kristen fordi han ikke gjør alt han skal, så lenge han holder fast ved at han ikke vil synden. Synder han bare av svakhet og overilelse, kan han likevel være en kristen.

> Og vi snubler alle i så mangt. Den som ikke snubler i tale, er en fullkommen mann, i stand til å holde hele legemet i tømme. (Jak 3,2)

Han vil si: «Noen fullkommen finnes rett og slett ikke.» Han regner seg selv med, og alle apostlene og de hellige, for han sier «vi». Den kristne synder ikke bare i tanker, begjær, fakter og ord, men også i gjerninger, så alle – også verden – kan se at vi fremdeles er stakkars, svake mennesker.

> Så la oss derfor, da vi har en så stor sky av vitner omkring oss, legge av alt som tynger, og synden som henger så fast ved oss, og løpe med tålmodighet i den kampen vi har foran oss. (Hebr 12,1)

Den kristne legger altså stadig synden av, men den henger fremdeles ved ham. Han får den ikke ut av sjelen sin, og den tynger ham og gjør ham treg. Han ville vandret helt annerledes – han ville vandret glad i sin Gud som en helt – om han ikke bar det onde kjødet i sitt indre.

> Vi ble som den urene alle sammen. All vår rettferdighet ble som et urent klesplagg. Som løvet visnet vi alle sammen, og som vinden førte våre misgjerninger oss bort. (Jes 64,5)

Profeten sier ikke: «All det naturlige menneskets rettferdighet er som et urent klesplagg», men: «all *vår* rettferdighet». Altså ser heller ikke livet til en sann kristen så vakkert ut for Guds øyne. Og om ikke Gud bredte Kristi rettferdighet over oss som en kappe, måtte vi – også etter at vi er blitt sanne kristne – være evig fordømt og fortapt.

Kunne det bare komme en ren av en uren? Ikke én! (Job 14,4)

Derfor, la hver from be til deg den tid du er å finne. (Sal 32,6)

Rett før er det tale om syndenes forlatelse. Og nettopp de rette hellige trenger hver dag å be om at syndene deres må bli tilgitt.

Men hvorfor skal vi lete lenge i Skriften? Frelseren har befalt alle kristne å be hver dag i Fadervår: «Forlat oss vår skyld» (Matt 6,12). Altså må hver ny dag også legge ny skyld på vårt hjerte og vår samvittighet.

Den som framstiller den kristne som fullkommen – en behøver ikke være metodist for å gjøre det; en kan også gjøre det på egen hånd – den som framstiller ham slik han ikke er, eller slik ikke alle kristne er, tegner et falskt bilde av den kristne og gjør uendelig skade.

For nettopp den aller ømmeste samvittighet tenker da: «Å, jeg er ingen kristen! Det har jeg ofte tenkt, og i dag sa presten til meg: Du er ingen kristen!» Og kanskje kan ingen få dette ut av hjertet hans igjen. Han plager seg helt til sin død for ikke å falle i slike synder igjen, og faller likevel stadig på ny.

Derfor skal forkynneren gi det rette middelet, så de kristne raskt reiser seg igjen når de synder – med mindre det er en forsettlig synd, for den driver Den Hellige Ånd ut av hjertet. Men en kristen merker straks når han er i fare, og han kjenner straks trangen: «Gå raskt til din himmelske Far og be ham om tilgivelse for Kristi skyld, så han tilgir deg!» Og snart merker han også i sitt indre: «Ja, Gud har tilgitt deg det du har syndet.» Eller om han ikke kjenner det, tenker han likevel:

«Ja, ham vil jeg stole på, til jeg får ham se, til han holder bryllup med meg!»

Noen beskriver den kristne som om han levde i bare søte følelser. Også dere gjør det ofte i prekenene. Da sier dere: «Ja, en ikke-kristen er et ulykkelig menneske! Så lenge han tjener verden og synden, blir han jaget som av furiene.» Det er slett ikke sant. Hvor mange ikke-kristne går ikke gjennom livet uten å få samvittighetsnag!

«Men», sier dere, «en kristen – å, for et salig menneske! Han er fri fra all angst, fri fra tvil» og så videre. Ikke noe av dette er sant. Tusener på tusener av kristne har langt mer angst og motløshet i seg, må stadig kjempe med seg selv og sier: «Å, jeg elendige menneske!»

Dere kan gjerne behandle emner som «Hvor salig en kristen er» og lignende. Men legg godt merke til dette: Saligheten består ikke i at han har bare søte følelser, men i at han midt i den bitreste følelse kan si: «Å, min Gud, du tar likevel imot meg! Og dør jeg nå, tar du meg opp i din himmel!» Det er sannelig en stor salighet.

Her kan dere lett ta feil uten å merke det. Dere må alltid tenke: «Jeg vil ikke si noe som strider mot den kristne erfaring.» Og da må dere gå inn i dere selv og tenke: «Om jeg satt der nede og en annen prekte dette, hvor redd ville jeg ikke bli, og hvordan måtte jeg ikke svare nei på spørsmålet: Er jeg da en kristen?»

Er det ikke forferdelig om jeg skriver en preken som dømmer meg selv? Om jeg må tenke: «Ja, prekte en annen dette for meg, ville jeg bli dødsens redd, om jeg ikke hadde den rette erkjennelsen!»

Det er riktignok godt å skildre de stundene da en kristen av og til får en forsmak på den evige salighet. Men det er bare øyeblikk i en kristens liv, solstråler som av og til faller inn i hjertet hans.

Skildrer en disse salige øyeblikkene på rett måte, vekker en ikke angst og nød eller tvil om en er en kristen, men en inderlig lengsel: «Å, om jeg også en gang kunne få oppleve det!» Det får særlig de oppleve som har kjempet virkelig trofast. De har ligget nede og ment at alt var forbi – da har Gud overøst dem med en slik himmelsk glede at de mente de ikke lenger var på jorden, men allerede i himmelen.

Dere må også huske at en kristen beholder sitt temperament etter omvendelsen. Den som har et hissig temperament, beholder det, og det hender at han ofte blir overvunnet av det. En kan derfor ikke si: «En kristen blir forvandlet fra en bjørn til et lam, i den forstand at han lar seg håne og skjelle ut av hvem som helst og straks tilgir sine medmennesker.»

Nei, en kristen har ofte stor nød med sitt hissige temperament, og det bryter også virkelig ut. Det kan også hende at han blir så sint at ingen kan roe ham. Hva kommer det av? Det kommer av at temperamentet nå har ham i sin makt.

Da må en ikke tenke: «Dør han i kveld, farer han til helvete.» Mens den dømmesyke kristne tenker slik, ligger den andre kanskje på kne i sitt lønnkammer og ber: «Dette skammelige sinnet skal ikke få overtaket på meg igjen! Å Gud, tilgi meg!» Er det ikke skammelig å dømme så kjærlighetsløst? Neste morgen kommer han kanskje og sier: «Tilgi meg at jeg lot meg rive med i går. Jeg angrer det av hjertet!»

Ofte blir den kristne også framstilt som like tålmodig som Job. En sier: «En kristen kan bli fratatt alt, og han sier glad: Herren ga, og Herren tok, Herrens navn være lovet!» (Job 1,21). Og forkynneren tenker: «Dette er helt bibelsk!» Ja, Job sa det, men ikke alle kristne. Sier du det i prekenen, har du løyet skammelig.

Hvor mange kristne blir ikke utålmodige når det går dem ille! Ofte blir en kristen så utålmodig over de minste småting at han helst ville rive alt i stykker. Men etterpå kommer han til seg selv og skammer seg.

Det er ikke kjennetegnet på en kristen at han ikke er noen grov synder! Han er stundom en svært grov synder, men han bøyer seg betingelsesløst for Guds ord, om enn ikke straks. Kanskje blir han først forblindet av djevelen, så han tror han har gjort rett, til han endelig ser: «Jeg har jo likevel urett! Slik står det jo i Guds ord!» – og ydmykt ber om tilgivelse. En hykler derimot holder fast så lenge han kan: «Jeg har likevel gjort rett!»

Mange preker om den sanne kristne som om han slett ikke hadde dødsfrykt. Det er virkelig forferdelig. De aller fleste kristne frykter døden. Det er en særlig nåde når en slett ikke frykter døden, men tenker: «Kommer døden i dag eller i morgen, så er jeg rede.» Og mangen en har allerede talt slik – så sier legen: «Denne kvelden kommer du ikke til å overleve!», og da kommer en fryktelig angst over ham. Det er en særlig gave fra Gud når en ikke har dødsfrykt.

Mal for Guds skyld ikke et falskt bilde av en kristen, og spør dere selv om dere kjenner dere igjen i det bildet dere har tegnet! Selv hovmod kan bryte sterkt fram hos en kristen, enda det er en av de aller skammeligste lastene, for det er

en overtredelse av det første budet. Men av naturen er vi alle hovmodige; den ene er bare mer tilbøyelig til det enn den andre.

Den som har et kolerisk temperament – en såkalt sterk vilje og stor energi – tiltror seg som regel mye. Han vil da også at alle skal vise ham den største ærbødighet. Det er det skammeligste hovmod! Og likevel finnes det hos sanne kristne.

Se bare på Herrens disipler! De strides om hvem av dem som en gang skal bli den største (Luk 22,24). Hadde det ikke stått i Bibelen, ville det vært utrolig at apostlene kranglet som små barn: «Jeg er den største!» – «Nei, jeg er den største!» Ja, Sebedeus-sønnenes mor var så naiv at hun ba Herren sette den ene av sønnene hennes ved hans høyre side og den andre ved hans venstre (Matt 20,21).

Men av Lukas' beretning ser vi at disiplene visste at saken ikke var helt i orden. De visste godt at de hadde syndet stygt. Og da Herren irettesatte dem, ville de helst ha sunket i jorden av skam.

Det er videre svært galt og forkjært å tale som om den kristne alltid var så brennende i bønnen, som om bønnen alltid var hans kjæreste beskjeftigelse. Å nei, det koster en kristen mye kamp før han blir skikket og brennende i bønnen og tror at han virkelig skal få det han ber Gud om! Hvor ofte er han ikke åndsfraværende, sier ordene til Gud og tenker på både det ene og det andre! Derfor er Fadervår blitt kalt den største martyren. Det hender også sanne kristne.

Den som til vanlig bare ramser opp Fadervår og slett ikke vet hva han har sagt, er riktignok heller ingen kristen. Men når en kristen merker hvor uandektig han har bedt, ydmyker han seg dypt og begynner straks på Fadervår igjen. Men kjøtt og blod beholder vi. Riktignok kommer det tider da kjøtt og blod er sterkt trengt tilbake, da det er som om vi var i himmelen, og da vi synes vi skal smelte når vi taler med Gud.

Selv lysten til å bli rik melder seg ofte hos sanne kristne. Om de ikke ble advart og formant, ville de gå fortapt og bli dratt ned i fordømmelsen som i et tau. Særlig kjøpmenn står i stor fare for å bli gjerrige.

Det som avgjør, er om en har Guds ord kjært, om en har sin Frelser kjær og ikke fører et forherdet og skammelig liv.

Noen vil vise at de er store hellige ved at de nesten ikke sier noe og alltid slår øynene mot himmelen. Når de sier noe, må det være Guds ord; når de ikke har noe å gjøre, leser de i Skriften og trekker seg helt tilbake, så alle tenker: «Det er da en god kristen!» Slik gikk det den gode Melanchthon med de såkalte himmelske profetene.

Men en må ikke tro at bare de som har en slik from fasade, er sanne kristne. Jeg sier ikke at hver og en av dem er en ikke-kristen; men den som blir helt oppslukt av dette, er sikkert en elendig hykler.

Les evangelistene! Legg merke til hvordan disiplene talte med Herren og omgikkes ham! De sa rett ut hva de mente – og det gjaldt også Johannes, kjærlighetens disippel! Kristus kaller dem likevel ikke straks uomvendte, men lar dem gjelde som omvendte og behandler dem som slike – men som slike som ennå har en kraftig gammel Adam i seg.

Dere kan godt fortelle hva enkelte sterke kristne gjør, hva særlig trofaste kristne gjør. Det skader ikke om en tenker: «Så trofast er ikke du!» Det gir en kraftig spore for dem som ennå ikke er kommet så langt.

Dette må dere også merke dere når nye medlemmer skal tas opp i menigheten. Når dere snakker med en av dem og han ikke straks begynner å tale om åndelige ting, må dere ikke tenke: «Dette er da et ugudelig, uomvendt menneske!» Nei, mange holder fast ved sin Frelser, men kan ikke tale om det, selv om de ellers kanskje har godt snakketøy. En annen har kanskje svært liten erfaring i åndelige ting, så han ikke har stort å fortelle om dem.

La oss til slutt høre et sted fra Luthers kirkepostille. Der skriver Luther: «Derfor driver også Paulus slik formaning så flittig hos sine kristne at det nesten kan synes som om han gjør for mye, når han overalt så kraftig banker det inn i dem – akkurat som om de var så uforstandige at de ikke selv visste det, eller så uoppmerksomme og glemsomme at de ikke gjorde det uten å bli befalt og drevet.

Men han vet også at selv om de kristne har begynt å tro og står i den stand der troens frukt skal vise seg, er det ikke dermed straks gjort og fullført.

Her gjelder det ikke å si og tenke: Ja, det er nok at læren er gitt; der Ånden og troen er, vil fruktene og de gode gjerningene følge av seg selv.

For selv om Ånden er der og, som Kristus sa, er villig, og også virker i dem som tror, så er på den andre siden kjødet der, og det er svakt og lat. Dessuten hviler ikke djevelen, men prøver å få det samme svake kjødet til å falle igjen ved anfektelse og fristelse. Derfor må en ikke la folk gå som om en ikke skulle formane og drive dem ved Guds ord til et godt liv.

Nei, her må du ikke være forsømmelig og lat. For kjødet er allerede altfor lat til å lyde Ånden, ja, altfor sterkt i å stå den imot, som Paulus sier et annet sted: ‹Kjødet begjærer imot Ånden … for at dere ikke skal gjøre det dere vil› (Gal 5,17).

Derfor må Gud her gjøre som en god og flittig husbond eller styresmann som har en lat tjener eller tjenestepike eller forsømmelige embetsmenn – selv om de ellers ikke er onde eller utro. Han må ikke tro at det er gjort med å befale én eller to ganger hva de skal gjøre, uten at han selv stadig ligger etter dem og driver dem.

Heller ikke med oss er det kommet så langt at vårt kjøtt og blod går og springer av bare glede og lyst til gode gjerninger og lydighet mot Gud, slik Ånden gjerne ville og troen viser. Selv om Ånden stadig driver og banker på det, får den det likevel knapt av flekken.

Hva skulle da skje om en ville la slik formaning og driving ligge, og likevel gå og tenke, som mange sikre ånder gjør: Ja, jeg vet selv godt hva jeg skal gjøre, jeg har hørt det for så mange år siden og så ofte, ja, jeg har også lært andre det! Jeg mener at om en tidde med preken og formaning i ett år, ville vi bli verre enn noen hedninger.»

Forelesning 30

5. *juni* 1885

Gud har gitt mange unge menn gode gaver nettopp til å utføre prekenembetet, og noen av dem har til og med en viss lyst til en forkynners arbeid. Likevel vil de ikke bli forkynnere. Hvorfor ikke? De tenker at det da er ute med livslykken og friheten deres. Men det er et stort selvbedrag. For enhver som vil bli salig, må jo være rede til å ofre livslykken og gi avkall på friheten for Kristi skyld, om Kristus vil det.

Ikke bare en forkynner, men enhver kristen må velge den smale veien som fører til himmelen, om han vil komme dit. Han må forlate verden, bekjempe og korsfeste sitt kjød og arbeide på sin frelse med frykt og beven, om han ikke vil gå evig fortapt.

Derfor vinner en ung mann lite eller ingenting for sitt lystne kjød ved å la være å bli forkynner. En kristen må jo være en åndelig prest – om ikke en forkynner, så en åndelig prest – om han da ikke vil støte Guds nåde fra seg.

Det er riktignok sant at den som vil bli forkynner, først må være blitt en sann kristen; det er den uunnværlige betingelsen. Apostelen Paulus regner opp de egenskapene biskopene – det vil si forkynnerne – må ha, og avslutter med disse ordene: «Det må være slike som har troens mysterium i en ren samvittighet» (1 Tim 3,9). Av dette ser vi at en forkynner må ha en renset samvittighet – ikke bare renset ved Kristi blod i syndenes forlatelse, men også ved Åndens helliggjørelse.

En forkynner må ha kommet til den store avgjørelsen at han ikke vil leve for seg selv, men for ham som døde og sto opp for ham. En forkynner må for alltid ha tatt farvel med verden ved ordinasjonen, der han blir skilt ut fra verden for å tjene i helligdommen. Han må ha gitt den skilsmissebrevet, et brev som ikke kan kalles tilbake. En forkynner må ha gjort opp med seg selv, så han kan si med den fromme salmeforfatteren:

> «Mitt hjerte, kom til sans! Du må det ærlig våge! Du finner ingen ro før du fra nå av sier farvel til verdens lyst og alt som kjødet vil, og gir deg Kristus helt – da er den saken gjort.»

Å, vel dere, mine kjære venner, om dere gjør dette verset til et sukk fra deres hjerte: «Farvel til alt, og Kristus helt – da er den saken gjort!» Men ikke før – først da er saken gjort!

Derfor er det en virkelig ulykke for en menighet, en stor ulykke, om den får en ortodoks, men uomvendt forkynner – en som riktignok har tatt den rene lære fint inn i hukommelse og forstand, men som ikke av erfaring tror det han preker. For når en slik mann har den rene lære, vil han riktignok for det meste føre menigheten sin på god beite fra prekestolen.

Men samtidig blir han en dårlig vekter og sjelesørger og et enda dårligere forbilde. På ham vil menigheten slett ikke kunne se hvordan en kristen ser ut – en som fornekter seg selv og verden og sier den fra seg.

Hvis han har fordel av det, blir han kanskje ved den rene lære, og kanskje kjemper han til og med tappert for den. Men la det bare komme så langt at han blir foraktet, at hans iver blir lønnet med utakk, og at han må lide vanære og forfølgelse for den rene lære – da faller han snart fra. Da vil en se at kristendommen hans er vokst ut av en råtten rot, og at menigheten er blitt bedratt med ham.

For når det oppstår nød i en menighet, når ulver og rever kommer, er det viktigst av alt at hyrden står fast og er rede til å gi sitt liv for sannheten og sin hjord og utøse sitt blod. Den som er uomvendt, ville synes det var latterlig å gi slipp på sitt gode liv med den gode stillingen og den gode inntekten for en spissfindig læresetnings skyld – for slik ser han det kanskje, siden han aldri har sett den rette sammenhengen i læren om frelsen.

Og når det gjelder en læresetning som ikke er objektiv eller spekulativ, men som rent praktisk hører med til en rett erkjennelse og hjertets erfaring, vil en slik ortodoks forkynner tale som en blind om farger. Snart vil han spenne kravene til den sanne kristendom for høyt, snart vil han sette den lavere enn han skal. Hvordan han kan spenne kravene for høyt og dermed blande lov og evangelium, har vi hørt. I dag skal vi høre hvordan en forkynner kan sette den sanne kristendom lavere enn den egentlig er.

Tese XVIII

For det fjortende blir ikke Guds ord delt rett når man beskriver menneskenes allmenne fordervelse som om også de sant troende levde i herskende og forsettlige synder.

Legg godt merke til ordene «den allmenne fordervelse» – som om de sant troende levde i herskende og forsettlige synder! Den som kjenner den rene lære, vil ikke rett ut si at en kristen kan være horkar og ekteskapsbryter; det vil ikke falle noen ren lærer inn.

Men en kan svært lett komme i fristelse til å forlate den rene lære her, nemlig når en vil beskrive menneskenes allmenne fordervelse riktig inntrengende. Vi taler nettopp om de feilene ivrige forkynnere ofte gjør. Det gjør også studentene. Når de har lest opp sin første preken, har mange av dem sagt: «Vi mennesker lever i de og de syndene», og har nevnt synder slik at også åpenbare dødssynder var tatt med – som om kristne levde i dem!

Hvilken skade kan ikke oppstå når folk hører: «Vi mennesker lever i alle slags avskyeligheter, skam og laster!» Da må en alltid føye til: «Av naturen er mennesket slik», eller: «så lenge mennesket ligger i sin naturlige fordervelse», eller: «så lenge det ennå ikke er født på ny». Da kan en riktignok ikke beskrive

denne tilstanden forferdelig nok. Men når dere taler til en kristen menighet, må dere for Guds skyld ikke tale som om også alle sanne kristne levde i slik skam og slike laster.

Her gjelder det altså å være virkelig forsiktig. Det var skadelig og farlig at pietistene i sin tid delte menneskene inn i så mange klasser at ingen visste hvilken klasse han hørte til. Men i prekenene våre må vi likevel stadig holde fast ved de to store klassene og skille mellom troende og vantro, mellom fromme og ugudelige, mellom omvendte og uomvendte, mellom gjenfødte og ikke-gjenfødte. Slik klassifiserer Den hellige skrift stadig.

Hør bare hvordan Kristus alltid prekte! «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst; men den som ikke tror, skal bli fordømt» (Mark 16,16). Han kjenner bare to klasser. «Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men for å kalle syndere» (Matt 9,13). Igjen bare to klasser! «Han lar sin sol gå opp over onde og gode, og lar det regne over rettferdige og urettferdige» (Matt 5,45). I Matt 13 taler han om rikets barn og den ondes barn. Han vet bare om hvete og ugress.

Dette må klinge gjennom en rettskaffen forkynners preken – gjennom hver eneste preken: dette enten – eller. Det må tilhørerne lære: «Enten er du død, eller du er levende; enten er du omvendt, eller du er uomvendt; enten er du under Guds vrede, eller du står i nåden; enten er du en kristen, eller du er en ikke-kristen; enten sover du syndesøvnen, eller du er våknet til et nytt liv av Gud; enten hører du ennå til djevelens rike, eller du er i Guds rike.»

Derfor er det en så forbannet vranglære når våre nyere teologer lærer om et dødsrike der mennesket ennå kan bli omvendt. Det er en så forferdelig lære at det ikke kan sies. Måtte Gud i nåde bevare dere, så djevelen ikke forfører dere til å ta imot denne skammelige læren!

Nei, gjør det klart for folk i alle deres prekener: «Det finnes bare to steder etter dette livet: himmelen og helvete. Det finnes bare to dommer, den ene til fordømmelse, den andre til salighet. Det finnes i dette livet bare to klasser mennesker: De ene går rett til helvete, de andre rett til himmelen.»

For Kristus sier jo uttrykkelig: «For vid er den porten, og bred er den veien som fører til fortapelsen, og mange er de som går inn gjennom den. For trang er den porten, og smal er den veien som fører til livet, og få er de som finner den» (Matt 7,13–14).

Det finnes altså bare to porter og to veier, og bare to mål for disse veiene. Derfor er det helt forferdelig når en blander lov og evangelium så stygt sammen at også disse to klassene blir blandet sammen. Loven gjør mennesker til fordømte syndere, evangeliet gjør dem frie og salige.

La oss nå høre noen skriftsteder, selv om det synes unødvendig å utlegge dette videre, for saken er klar som dagen. Men en kan så lett gå i denne fellen i beste mening, når en skildrer «hvilke avskyelige syndere vi er, vi som trenger en Frelser».

Når dere taler slik, må dere ikke ha de omvendte kristne i tankene. De er ikke slike «avskyelige» syndere. Den svakheten som finnes hos dem, blir dekket til med Kristi fortjeneste, og det gode de gjør, er rent Guds verk; det har Gud

velbehag i. Derfor kan hver kristen som blir døpt, bruke dette ordet om seg selv: «Dette er min Sønn, den elskede! I ham har jeg velbehag» (Matt 3,17).

> For synden skal ikke få herske over dere, for dere er ikke under loven, men under nåden. (Rom 6,14)

Han sier ikke bare: «Synden *bør* ikke herske», men: «Synden *skal ikke få* herske over dere.» Det er helt umulig at den som står i nåden, skulle la synden herske over seg.

Når en pilegrim vandrer ensom på en vei og blir overfalt av en landeveisrøver, flykter han fra røveren så snart han kan; han vil ikke la seg slå i bakken av ham. Den kristne vandrer som pilegrim gjennom denne verden og dette livet på vei til himmelen. Djevelen overfaller ham som en landeveisrøver, og den kristne faller også – ikke med forsett, men av svakhet. Det blir ham da tilgitt. I daglig bot klager en sann kristen dette for sin Gud med tårer, eller i det minste med det inderligste sukk om tilgivelse.

Men den som lar synden herske over seg, har det sikreste tegn på at han ikke er en kristen. Om han så stiller seg aldri så from, er det bare hykleri.

> Eller vet dere ikke at de som gjør urett, ikke skal arve Guds rike? Far ikke vill! Verken horkarer eller avgudsdyrkere eller ekteskapsbrytere eller de som lar seg bruke til unaturlig utukt, eller menn som øver utukt med menn, eller tyver eller pengegriske eller drankere eller baktalere eller røvere skal arve Guds rike. Slik var det en gang med noen av dere. Men dere har latt dere vaske rene. Dere er blitt helliget, dere er blitt rettferdiggjort i den Herre Jesu navn og i vår Guds Ånd. (1 Kor 6,9–11)

Den som faller i slike synder, skal altså ikke arve Guds rike, med mindre han gjør bot. Men boten viser seg i at mennesket ikke lenger gjør disse syndene. Den som gjør dem, har dette seglet på seg: «Du er ingen kristen; du er et fordømt menneske; det er ikke Guds Ånd som driver deg, men ånden fra helvete.»

> For dersom noen ved kunnskap om vår Herre og frelser Jesus Kristus har unnflydd verdens urenhet, og så igjen blir fanget inn av den og ligger under for den, da er det siste blitt verre for dem enn det første. Det hadde vært bedre for dem om de ikke hadde kjent rettferdighetens vei, enn at de kjente den og så igjen vendte seg bort fra det hellige bud som var overgitt til dem. Det er gått med dem som det sanne ordspråket sier: Hunden vender tilbake til sitt eget spy, og et nyvasket svin velter seg i sølen. (2 Pet 2,20–22)

Dette stedet er særlig viktig mot kalvinistene, som sier: «Den som er kommet til den sanne tro, kan ikke miste den.» Apostelen Peter taler her om slike som først var Guds barn, som hadde kjent Herren Jesus levende og sto i Guds nåde. Hvem kan da være så frekk at han påstår: «Nei, har en virkelig omvendt seg, forblir en også omvendt, selv om en faller i enkelte slike synder som Peter og David»?

> For dersom dere lever etter kjødet, da skal dere dø. Men dersom dere ved Ånden tar livet av legemets gjerninger, skal dere leve. For så mange som drives av Guds Ånd, de er Guds barn. (Rom 8,13–14)

Apostelen sier ikke: «Nå, den kjære Gud vil nok bevare dere i sin nåde, og dere kommer nok på rett vei igjen», men: «Dere skal dø om dere lever etter kjødet.

Så mange som drives av Guds Ånd, de er Guds barn.» Dermed vil han si: «De som ikke drives av Guds Ånd, men av sitt kjød, er ikke Guds barn, men Satans treller.»

> Kjødets gjerninger er åpenbare. Det er slikt som utukt, urenhet, skamløshet, avgudsdyrkelse, trolldom, fiendskap, trette, avindsyke, sinne, ærgjerrighet, splittelse, partier, misunnelse, mord, drukkenskap, svirelag og annet slikt. Om dette sier jeg dere på forhånd, som jeg også før har sagt dere: De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike. (Gal 5,19–21)

Stans for all del ved hvert ord og tenk over det! Er det ikke forferdelig når slike som vil være kristne teologer, sier at en kan stå i nåden og likevel leve i slike avskyelige synder – enda Guds rike her blir stengt for dem som gjør slikt, og dommen blir forkynt over dem?

> For dette vet og skjønner dere at ingen som driver hor eller lever i urenhet, heller ikke noen som er pengegrisk – han er jo en avgudsdyrker – har arv i Kristi og Guds rike. La ingen bedra dere med tomme ord! For det er jo på grunn av disse ting at Guds vrede kommer over vantroens barn. (Ef 5,5–6)

Dette vil Paulus at efeserne skal tenke over: «La ingen bedra dere, hør ikke på dem som sier det motsatte. De vantro blir fordømt fordi de lever i slike avskyelige synder. Tenk derfor godt over at om dere også lå i slike synder, ville dere få samme lodd – da ville dere bli fordømt.»

Legg merke til at slike steder står i tekstene for kirkeårets søndager. Dem må en sette høyt og bruke til å legge fram denne læren riktig levende for menigheten. Det gjør meg vondt hver gang jeg kommer i en kirke og det ikke blir prekt over dette, så den vakre, herlige teksten ikke blir brukt rett. Dette må dere sette dere fore: «Når den og den teksten kommer, vil jeg også utlegge for tilhørerne mine: ‹Den som lever i den og den synden, er fordømt, så sant Gud lever.›»

For når en bare sier at kristne forblir syndere til sin død, blir det ofte misforstått. Mange vugger seg i søvn og tenker: «Vi er også slike stakkars, svake mennesker, men vi tror på Herren Jesus Kristus» – med munnen, vel å merke!

Dette må jeg generelt si dere: Dere må på forhånd gå gjennom de tekstene dere skal preke over, og gjøre dere klart: «Her er det noe! Her kan du preke om dette, og her om dette!» Men den som først ser etter på onsdag eller torsdag: «Hvilken tekst er det nå neste søndag? Der kan en si det og det! Der kan du lett skrive åtte sider og preke et tre kvarter! Det er ikke mye bry med det!» – han røper dermed et skammelig leiekarssinn.

En rett forkynner tenker allerede søndag kveld: «Hvilket emne skal du ta neste søndag? De dyrebare øyeblikkene da du taler til menigheten, må du utnytte på aller herligste vis!» – om han da ikke har besøk å gjøre eller ta imot den kvelden. Det er en sann lyst for ham å storme snart den ene, snart den andre av djevelens festninger.

Riktignok vil han aldri komme dit at han kan styrte alt; men dere må likevel ha den alvorlige vilje til å komme dit. Ellers blir mange sittende fast i sin åndelige nød og sin syndenød, og det må dere stå til ansvar for. Men gjør dere så mye dere ved Guds nåde makter, vil Frelseren ikke la dere bli til skamme for deres svakhets skyld, men av nåde sette ærens krone på dere.

Hør nå et vitnesbyrd fra De schmalkaldiske artikler, som skal styrke dere i den overbevisningen jeg har forsøkt å vekke i dere. Der heter det: «Videre, om det skulle komme noen svermeånder – slik noen kanskje allerede finnes, og slik jeg selv så dem for mine øyne i opprørets tid – som mener at alle som en gang har fått syndenes forlatelses Ånd eller er blitt troende, fortsatt blir i troen om de siden synder, og at slik synd ikke skader dem, og som derfor roper: Gjør hva du vil; tror du, er det ingenting, troen utsletter all synd og så videre. Dessuten sier de: Synder noen etter at han har fått troen og Ånden, har han aldri hatt Ånden og troen rett. Slike vettløse mennesker har jeg hatt mange av foran meg, og jeg frykter at en slik djevel ennå stikker i noen.

Derfor er det nødvendig å vite og lære at når de hellige – utover det at de ennå har og kjenner arvesynden og daglig gjør bot og strider mot den – faller i åpenbar synd» – det vil si en åpenbar synd, en dødssynd, som enhver straks kjenner igjen – «slik David falt i ekteskapsbrudd, mord og gudsbespottelse, da er troen og Ånden borte.

For Den Hellige Ånd lar ikke synden råde og få overhånd så den blir fullbyrdet, men styrer og hindrer at den får gjøre hva den vil. Gjør den likevel hva den vil, da er ikke Den Hellige Ånd og troen til stede. For det heter, som Johannes sier: Den som er født av Gud, gjør ikke synd, og kan ikke synde. Og likevel er også dette sannheten, som den samme Johannes skriver: Dersom vi sier at vi ikke har synd, lyver vi, og Guds sannhet er ikke i oss.»

Men for at dere ikke skal tenke: «Her strides det om ting som alle innser», vil jeg anføre et sted fra vedtakene på synoden i Dordrecht. Det skal vise at kalvinistene har tatt villfarelsen som tesen vår forkaster, inn i sitt system. Der heter det blant annet: «Gud, som er rik på barmhjertighet, tar etter utvelgelsens uforanderlige forsett ikke Den Hellige Ånd helt bort fra sine, heller ikke ved tunge syndefall, og han lar dem heller ikke falle så dypt at de faller ut av barnekårets nåde og av rettferdiggjørelsens stand.»

Men den som faller i en dødssynd, faller tilbake i hele syndens stand. Etter de reformertes bekjennelse var altså Peter, David og andre rettferdiggjorte mennesker også mens de begikk en dødssynd; de ble værende som barn i nåden og beholdt Den Hellige Ånd. Riktignok hevder også vi at de utvalgte ikke kan bli værende i en fordømmelig tilstand helt til sin død, for ellers kunne de ikke være utvalgt.

Forelesning 31

12. *juni* 1885

Syndens tilværelse og opprinnelse hører til de største problemene menneskelig gransking står overfor. Allerede i den hedenske oldtiden har alle de mer alvorlige filosofene beskjeftiget seg med dette høyst viktige og alvorlige emnet. Men de visste ikke at Gud opprinnelig skapte mennesket fullkomment godt i sitt bilde, og at mennesket kort etter falt ved Satans forførelse. Derfor kunne de naturligvis ikke oppdage hvor forferdelig synden er og hvor den er kommet fra. For det meste kommer de ikke lenger enn til denne tanken: «Synden er rett og slett en medfødt svakhet og skrøpelighet hos mennesket.»

Andre, som ville gå enda dypere – for eksempel Zarathustra, Mani og mange gnostikere – hevdet at det finnes to urprinsipper eller urvesener, et godt og et ondt. Fra det gode har mennesket det gode, og fra det onde det onde. Men med alt dette kunne de ikke erkjenne syndens fryktelige vederstyggelighet.

Dessverre finnes det også midt i kristenheten utallige, både døpte og udøpte, som ikke vet hva synd er. Noen, som rasjonalistene, hevder at mennesket av naturen er godt. Ondt og syndig blir det først ved dårlige eksempler, ved forkjært oppdragelse og ved sanselighetens fristelser, som det ikke har kraft til å stå standhaftig imot. Andre – panteistene, ateistene og materialistene – sier at synden slett ikke er noe verre enn å spise når en er sulten og drikke når en er tørst; den er en helt naturlig sak.

Ja, de fleste av dem går enda lenger og sier at synden var det uunnværlige middelet for at mennesket skulle utvikle seg fram til selvbevissthet. Den ugudelige filosofen Hegel sa rett ut at uten syndefallet ville paradiset bare ha vært en dyrepark. Så nødvendig synes synden for ham. Det faller ham slett ikke inn å se på den som en skade; tvert imot ser han den som overgangen fra den barbariske tilstanden til den selvbevisste tenkningens tilstand.

Denne blindheten for synden er hovedårsaken til at evangeliet i vår tid blir forkastet nesten overalt. For den som ikke erkjenner hvor forferdelig synden er, vil heller ikke vite av at Guds Sønn døde som et offer for å forsone og gjenløse en syndig verden. Han mener det er helt unødvendig og derfor også et ynkelig eventyr.

Derfor hører det også til de aller viktigste kravene til en sann evangelisk forkynner at han kan legge fram for tilhørerne sine hva synden virkelig er – like klart og tydelig som skremmende, levende og inntrengende. For uten en sann

erkjennelse av hva synden er, og hvor forferdelig den er, er det ikke mulig å erkjenne evangeliet.

Den som ennå ikke er blitt forferdet over synden som den største fiende og den største vederstyggelighet som bor i ham, kommer ikke til Kristus. Og uten den sanne og rette erkjennelse av synden kan det naturligvis enda mindre være tale om å skille rett mellom lov og evangelium. Det er dette som fører oss til den neste tesen.

Tese XIX

For det femtende blir ikke Guds ord delt rett når man preker som om visse synder i seg selv ikke er fordømmelige, men i seg selv tilgivelige.

Dette er en sak av stor betydning, som dere må tenke godt gjennom. Er dere ikke kommet til klarhet her, vil dere en gang mangle mye når dere skal utføre prekenembetet rett.

Vi har allerede sett at en må skjelne mellom dødssynder og tilgivelige synder. Den som ikke gjør det, skiller ikke rett mellom lov og evangelium. Men når en gjør dette skillet mellom dødssynder og tilgivelige synder, må det også skje med stor forsiktighet. En må vise at en bare skjelner i den forstand at det finnes visse synder som driver Den Hellige Ånd bort. Blir Den Hellige Ånd drevet bort, blir også troen drevet bort; for uten Den Hellige Ånd kan ingen komme til tro og bli i den.

Dødssynder kaller vi de syndene som driver Den Hellige Ånd bort og virker åndelig død i oss. Det kan enhver svært lett erfare. Så snart han synder forsettlig – og han var en kristen før – vil han merke at Den Hellige Ånd har veket fra ham. Han kan ikke lenger be til Gud som et barn, og han kan ikke lenger stå kraftig og tappert imot fristelsene.

Han vil merke: «Jeg er som lenket til synden, jeg er en syndens slave.» Vel den som i det minste da har denne erkjennelsen! Han kan komme tilbake til Gud. Men så lenge han er i denne tilstanden, står han ikke i samfunn med Gud.

Tilgivelige synder kaller vi de syndene en kristen gjør uten å miste Den Hellige Ånd. Det er svakhetssynder og overilelsessynder; ofte kalles de også de kristnes daglige synder.

Vi må innprente tilhørerne våre dette skillet. Men like mye må vi for Guds skyld vokte oss for å vekke den forestillingen at de tilgivelige syndene er synder en ikke trenger å bry seg om, og som en ikke trenger å be om tilgivelse for.

Den som preker slik, preker tilhørerne sine inn i helvete, så langt det står til ham. Han gjør dem kjødelig sikre og driver frykten for Gud ut av hjertet. Det er ikke den rette evangeliske måten å preke på – og det er generelt en helt forkjært forestilling å mene: «Bare den er en rett evangelisk forkynner som preker lite lov.»

Nei, begge deler må prekes: loven skarpt og evangeliet søtt. Den som ikke preker begge deler side om side, skal slett ikke kalle seg en evangelisk forkynner, men vite at han er en forfører som sår evangeliet som hvete i havet. Der kan ikke sæden spire. Bare i knuste hjerter spirer evangeliets himmelske sæd.

Men det skjer altfor ofte at forkynnere, når de taler om skillet mellom tilgivelige synder og dødssynder, framstiller det som om de kristne ikke behøvde å bekymre seg over de tilgivelige syndene. Da må tilhørerne komme til å tenke: «Vi er jo alle syndere og blir likevel ikke kvitt synden, så vi trenger ikke å bli urolige for den.» Men det er en forferdelig, ugudelig tale!

> For sannelig sier jeg dere: Før himmel og jord forgår, skal ikke den minste bokstav eller en eneste tøddel i loven forgå, før det er skjedd alt sammen. Den som da bryter et eneste av disse minste budene, og lærer menneskene dette, han skal kalles den minste i himlenes rike. Men den som holder dem og lærer andre dem, han skal kalles stor i himlenes rike. (Matt 5,18–19)

Dette er et av de mest skremmende ordene vi finner i Den hellige skrift. Det heter ikke: «Han skal *være* den minste», men: «Han skal *kalles* den minste.» «Den minste» betyr her den mest forkastede, den Gud ikke kjenner. Slik vil en dømme om ham i Guds rike, i Jesu Kristi rike! Å, forkynn for Guds skyld både evangeliet og loven med beven! Vokt dere vel for å framstille en tøddel av loven eller et såkalt lite bud som noe den kristne ikke trenger å bry seg så mye om!

Herren sier dette ordet i en bemerkelsesverdig sammenheng. Rett før sier han at han er kommet for å oppfylle loven fullkomment. Når nå Herren har måttet oppfylle hver lov og hvert bud for oss, er det helt forferdelig når mennesket, den elendige syndeormen, vil gi dispensasjon fra et av Guds bud og framstille det som om det ikke betyr stort.

De som tenker slik, er ingen kristne. Den som har laget seg en slik hemmelig trøst, har løyet for og bedratt seg selv på det skammeligste. En sann kristen viser seg også som en sann kristen ved at han frykter for hver synd.

Men Herren legger til: «og lærer menneskene dette». Det gjelder den som ikke bare lar være å handle etter budet og lever lettsindig – det er ille nok – men som til og med preker slik og dermed preker folk inn i helvete. Det er det aller mest forferdelige. Slike skal Gud kreve til regnskap.

Da kan en ikke tenke: «Jeg har bare erklært småting for så lite viktige at en ikke skal gremme seg over dem.» Nei, en kristen gremmer seg også over småting. Men den som ikke er en kristen, sier som det heter i Sal 56,8 (etter Luthers oversettelse): «Det onde vi gjør, er allerede tilgitt!» Det er de ugudeliges valgspråk. En uomvendt tenker: «Nå, det skal jeg snart gjøre godt igjen; det vokser snart gress over det!» Nei, det vokser ikke gress over det. Det blir stående for Guds åsyn, om en ikke ber om tilgivelse.

> Men det sier jeg dere: Hvert unyttig ord som menneskene sier, skal de gjøre regnskap for på dommens dag. (Matt 12,36)

Her blir det sagt helt konkret hvor skammelig det er å si at det finnes synder som i seg selv er tilgivelige – at Gud ettergir dem av seg selv og slett ikke ser på dem som noe så ille. De som taler slik, gjør den kjære Gud, den hellige og rettferdige Gud, til en svak gammel mann som lar barna sine synde, slik Eli gjorde, og innimellom sier: «Nei, ikke slik! Ikke slik!» – og lar det bli med det.

Gud er riktignok kjærlighet, men han er også hellighet og rettferdighet, og mot den som setter seg opp mot ham, blir han til en forferdelig vredesild som brenner helt ned til det nederste dødsrike. La bare verden håne og le av det –

denne latteren skal komme den dyrt å stå, slik den en gang kom Sodomas folk dyrt å stå!

Hvordan skal ikke hvert unyttig ord da bli tatt fram! Men når det blir stilt for retten, er det klart at en kan bli fordømt for et eneste slikt ord.

Og hvilken kristen kan si, særlig når han har talt mye en dag, at han ikke har sagt et eneste unyttig ord? Få kristne kan si: «I dag har jeg ikke sagt et eneste unyttig ord.» Derfor skal den kristne be Gud om tilgivelse for det med et knust hjerte og love at han vil våke bedre over munnen sin.

Om ikke Gud tilgav ham disse syndene, ville de unyttige ordene alene fordømme ham. Det finnes ingen synd som er tilgivelig i seg selv; men det finnes synder som ikke hindrer at en kan tro på Jesus Kristus av hele sitt hjerte.

> For den som holder hele loven, men snubler i ett bud, han er blitt skyldig i dem alle. (Jak 2,10)

La oss tenke oss at Den hellige skrift inneholdt tusen bud – den inneholder riktignok mer enn tusen, for den angir alltid bare slaget, og de enkelte artene skal vi selv finne. Om en da har holdt 999 bud, men ikke det ene, er en skyldig i hele loven. Det gjelder også de såkalte tilgivelige syndene. Dette må en kristen erkjenne levende, ellers holder han opp å være en kristen.

Det er nettopp dette som gjør meg til en kristen: at jeg levende erkjenner: «Jeg er en elendig, forbannet, fordømt synder som måtte bli evig fordømt om ikke Kristus var død for meg! Men jeg tror at Jesus Kristus, sann Gud, født av Faderen fra evighet, og tillike sant menneske, født av jomfru Maria, er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske, kjøpt og vunnet meg fra alle synder, fra døden og fra djevelens makt.» En kristen må erkjenne seg som en fortapt og fordømt synder; ellers er alt hans snakk om tro tomt og intet.

> For alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse, for det er skrevet: Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det. (Gal 3,10)

Etter dette klare stedet må vi bli ved alt det som står skrevet i lovens bok, og gjøre etter det; ellers rammer forbannelsen oss. Altså kan det ikke finnes noen synd som er tilgivelig i seg selv; syndene er bare tilgivelige for Kristi skyld.

> Jesu, hans Sønns blod renser oss fra all synd. (1 Joh 1,7)

«Fra *all* synd!» Altså må Jesu Kristi, Guds Sønns, blod være nødvendig for å utslette også de såkalte tilgivelige syndene. Ellers måtte det hete: «fra alle dødssynder, fra alle tunge synder, fra alle grove synder». Men har Sønnens blod vært nødvendig for at vi også skal bli renset fra de tilgivelige syndene, må også de i seg selv være dødssynder.

Synden er *anomia*, lovbrudd (1 Joh 3,4); derfor er hver synd noe forferdelig. Synden er opprør mot den hellige, allmektige Gud, vår aller høyeste himmelske lovgiver. Den som til og med synder forsettlig, handler som en som tar en lov som kongen har latt slå opp, river den ned fra muren og tråkker på den. Hva vil skje med en slik mann? I et enevelde vil han bli dømt til døden. Men selv om vi ikke river Guds lov ned slik, handler vi likevel daglig mot den. Det skal vi klage over av hjertet.

Derfor er en sann kristen ikke et frekt menneske; han går ikke med hodet høyt hevet – dere forstår hvordan jeg mener det. En sann kristen har et knust hjerte; hjertet hans er ikke hardt. Når Guds ord blir sagt til ham, tar han det straks imot og ydmyker seg under det.

Hvem som helst kan advare en kristen og refse ham, og han tar imot det. Riktignok kan djevelen, som Luther sier, også en gang ri ham, så han i øyeblikket likevel setter seg imot.

Men det begynner straks å brenne i ham – med mindre han nærmest er kommet fra sans og samling, så han en kort stund ikke tenker på hvor ukristelig og ugudelig han nå oppfører seg. Men det varer ikke lenge før han ber Gud og mennesker om tilgivelse. Den som ikke har en slik knust ånd, kan tale aldri så mye om tro og kristendom – det er alt sammen intet, for synden har ham i sin makt.

La oss altså holde fast ved dette: Hvilken synd det enn er, er den ikke tilgivelig i seg selv. Hva det enn er – går det mot loven, har loven rett til å fordømme meg. Her kan en også ta med:

> Dere har hørt det er sagt til de gamle: Du skal ikke slå i hjel, men den som slår i hjel, skal være skyldig for domstolen. Men jeg sier dere: Den som harmes på sin bror, skal være skyldig for domstolen. Og den som sier til sin bror: Raka! skal være skyldig for Rådet. Og den som sier: Du dåre! skal være skyldig til helvetes ild (Matt 5,21–22, etter Luthers oversettelse)

Hvor finnes den kristne som ikke må anklage seg selv for at han mang en gang har vært sint på sin bror – om enn ikke lenge og om enn av svakhet – og at han dermed likevel har gjort en synd han burde skamme seg over?

«Han skal være skyldig for domstolen!» Kristus stiller det å være sint helt likt med å slå i hjel og myrde. «Den som sier til sin bror: Raka!» – det vil si når vreden bryter ut i ord og fakter. «Den som sier: Du dåre!» – hos ham har vredens synd nådd sin høyeste grad, og da heter det i loven: «Fort i helvetes ild med en slik!»

Alt dette er bevis for at de såkalte tilgivelige syndene ikke av naturen, ikke i seg selv er tilgivelige, men fordømmelige og dødssynder. Men når troen kommer til, da heter det: «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus» (Rom 8,1). Men det er nettopp slike mennesker som tar synden svært alvorlig.

For at dere nå ikke skal tenke: «Å, hvem skulle vel preke slik?», så hør først hvordan papistene taler i sin katekisme. Den romerske katekismen sier: «En må bekjenne alle dødssynder for presten. For de tilgivelige syndene, som ikke skiller oss fra Guds nåde, og som vi oftere faller i, kan – selv om det er rett og nyttig å skrifte dem – forties uten skyld og sones på forskjellige andre måter. Men dødssyndene … må regnes opp enkeltvis, for det hender at de sårer sjelen tyngre enn de syndene menneskene pleier å gjøre fritt og åpenlyst.»

Her blir det altså sagt: «For de tilgivelige syndene trenger en ikke avløsning.» Men det er en antikristelig lære. De sier det så naivt, og likevel ligger det en sann avgrunn av ondskap i det. Her rammer Herrens ord dem: «Han skal kalles den minste i himlenes rike.»

Derfor skriver den lutherske teologen Kromayer: «Det finnes ingen synd som av sin natur er tilgivelig. Her må en gå midtveien mellom den romerske Skylla og den kalvinistiske Karybdis.»

Blant de tilgivelige syndene regner romerkirken blant annet syndige begjær som ikke blir satt ut i livet. Mange skammelige slyngler lar riktignok mye være ugjort, men fryder seg over alle slags skammelige bilder på leiet sitt. De skal bare vite at de lever i dødssynder. De vegrer seg bare for å gjøre gjerningen for å unngå skam. Eller å ta en småting, en nål – det skal også være en tilgivelig synd.

Jeg husker ennå svært godt hvordan foreldrene mine innprentet oss: «Ikke en gang en knappenål får dere ta.» Barna må merke at far er fiende av enhver synd og blir svært vred over den, eller i det minste svært alvorlig; de må se: «Far tar dette svært nøye!» Det er noe kostelig når foreldrene gjør det!

Hør nå hva Socinus skriver i sin kommentar til Johannesevangeliet: «Det synes å være sikkert at hos et menneske som ellers av hjertet bekjenner troen på Kristus, kan en enkelt syndig handling ikke ha den kraft at den i seg selv bringer ham døden, og at når det tales om en synd til døden, er det ikke tale om en enkelt synd, men om vanen med å synde.»

Etter sosinianernes lære trenger en altså ikke å be Gud om tilgivelse når en faller i synd en enkelt gang. Nei, det må først bli en vane, det må bli en last – da utelukker synden fra Guds rike.

La oss høre et par vitnesbyrd av Luther om dette. Først et sted fra hans «Forklaringer til tesene som ble disputert i Leipzig». Den andre tesen Luther forsvarer, lyder: «Å nekte at mennesket synder også når det gjør godt, og at en tilgivelig synd er tilgivelig, ikke av sin natur, men bare ved Guds barmhjertighet, eller at det også etter dåpen blir igjen synd i et barn, det er å tråkke både Paulus og Kristus under føtter.»

Til dette skriver Luther: «Derfor er det igjen en alvorlig villfarelse hos teologene, som så godt som ikke bryr seg om en tilgivelig synd og skravler om at en tilgivelig synd ikke krenker Gud, eller bare krenker ham på tilgivelig vis. Er det en så ubetydelig krenkelse, hvorfor blir da den rettferdige så vidt frelst? Hvorfor holder ikke den rettferdige stand i Guds dom og kan ikke bli erklært rettferdig? Hvorfor blir vi så alvorlig, og ikke på tilgivelig eller uegentlig vis, nødt til å be: ‹Forlat oss vår skyld›, og: ‹Skje din vilje, komme ditt rike, helliget vorde ditt navn›?

Er det ikke klart at disse elendige teologene først slukker gudsfrykten i menneskene og så, som Esekiel sier (13,18), legger puter og hodeputer under armene og hodene deres, fritar dem fra bønnen og slukker Ånden? Det er ingen sak av liten betydning – de får si hva de vil – når en avviker så mye som en hårsbredd fra Guds lov og vilje. Og den guddommelige barmhjertighet som tilgir den tilgivelige synden, er heller ikke noe lite. Slik holder disse folkene Guds lov og vilje og barmhjertighet nærmest for noe kraftløst, så bønnen ikke kan bli brennende og de rettferdiges takknemlighet ikke kan flamme opp. La oss altså vokte oss for denne fariseiske surdeigen.»

Videre skriver Luther i forklaringen av sine «Teser om avlaten mot Tetzel» fra 1518, til den 76. tesen: «Her burde jeg ha dvelt ved den tilgivelige synden, som i

våre dager blir aktet så lite som om den nesten ikke var synd – og jeg frykter: til stor fordervelse for mange som snorker trygt i sine synder og ikke ser at de gjør grove synder.

Jeg må innrømme: Så lenge jeg leste de skolastiske lærerne, forsto jeg aldri hva en tilgivelig synd var, og hvor stor den var; om de selv forstår det, vet jeg ikke. Dette sier jeg kort: Den som ikke stadig frykter og handler som om han var full av dødssynder, blir neppe noen gang salig. For Skriften sier: ‹Gå ikke i rette med meg, din tjener!› (Sal 143,2).

For ikke bare de tilgivelige syndene, som de nå kalles overalt, men selv de gode gjerningene kan ikke tåle Guds dom; de trenger den tilgivende barmhjertighet. For det heter ikke: Gå ikke i rette med din fiende, men: med din tjener og ditt barn, som tjener deg. Denne frykten skulle altså lære oss å sukke etter Guds barmhjertighet og stole på den. Der den mangler, begynner vi å stole mer på vår egen samvittighet enn på Guds barmhjertighet, fordi vi ikke er oss bevisst noen grov synd vi skulle ha gjort. Og slike vil falle i en forferdelig dom.»

Det er dette den sanne evangeliske forkynnelse består i: at en gjør synden så stor som mulig. Forkynneren må dømme synden så strengt som det går an; han skal forkynne Guds dom over den. Heller ikke de tilgivelige syndene må dere akte ringe.

Dere må alltid tenke på at dere synder så mye hver dag at dere hører hjemme i helvete for det – bare at Gud ikke vil kaste dere i helvete, dere som tror på Kristus. Men dette skal dere holde dere for øye: «Jeg hører hjemme i helvete og ikke i en myk hvileseng, om Gud ville dømme etter sin rettferdighet.» Dere skal frykte og handle som om dere var fulle av dødssynder! Når en sier lettsindig: «Samvittigheten min plager meg ikke!», er det forferdelig. Ille nok at samvittigheten din er rolig når Guds ord dømmer deg!

Den lutherske teologen Dannhauer sier: «Synden er like stor som han som blir krenket ved den.»

Det er en viktig grunnsetning! Her er det Gud som er den krenkede; altså ligger det en uendelig ondskap og en umåtelig skyld i synden.

Endelig lærer også den kristne erfaring oss at ingen synd er tilgivelig i seg selv. Den som er en sann kristen, vil si: «Ja, det har jeg selv erfart. Så snart jeg har syndet, blir jeg urolig, og det varer til jeg har bedt Gud om tilgivelse.» Hos en sann kristen melder samvittigheten seg straks. Vet en kjøpmann at han har andres eiendom blant varene sine, om det så bare er fem cent, får han ikke fred.

Har en kristen bare såret sin bror eller avvist ham uvennlig, sier samvittigheten: «Du har ikke gjort rett.» Har han noen gang gitt det minste anstøt ved sin syndige oppførsel, går han til den det gjelder, og sier: «Hør, der gjorde jeg ikke rett!» Først da blir han rolig igjen. Legg merke til det! Altså er også den tilgivelige synden noe ondt, en ild som kan blusse opp og styrte i fordømmelsen. For de små syndene blir store ved at en akter dem små.

Forelesning 32

19. *juni* 1885

Kjære venner! I siste fjerdedel av forrige århundre brøt rasjonalismen inn i den såkalte protestantiske kirke som en stormflod. Den ble forkynt for de unge teologene fra universitetenes katedre som et nytt, stort lys, og deretter preket for det stakkars folket som den sanne, rensede kristendom. Slik fikk den etter hvert fullt herredømme. Da kunne det ikke gå annerledes: Folk mistet helt bevisstheten om at det ikke er likegyldig om man er lutheraner, reformert eller katolikk.

Bare noen få rettskafne kristne var igjen. De trodde og bekjente også med sin munn at Den hellige skrift er Guds ord, at Jesus Kristus er den levende Guds Sønn, og at man blir rettferdig for Gud og salig bare ved troen på ham. Disse få rakte nå hverandre hånden som brødre. De var som mennesker som er reddet fra et stort skipbrudd: Mens de fleste andre har gått under i bølgene, omfavner de hverandre med gledestårer, enda de før var fremmede for hverandre.

Under slike forhold måtte den tanken vokse fram i alle hjerter: Nå var timen kommet til å gjøre slutt på «den grufulle striden», som man kalte det – det vil si lærestridighetene mellom de enkelte kirkene. Tiden var kommet da alle skranker mellom kirkene måtte falle, og de særskilte bekjennelsene måtte ryddes bort som bommer som bare hindret det gode. Kort sagt: Nå skulle man endelig opprette en stor, allmenn union, eller i det minste en forening av de protestantiske kirkene.

Men hva skjedde? Allerede i 1817, da man ville sette denne planen ut i livet, skrev Claus Harms – i ham var det ennå noen dråper luthersk blod igjen – 95 teser. De skulle være et motstykke til Luthers 95 teser og rette seg mot rasjonalismen og mot unionen. I dem sa han: «Dere vil gjøre den lutherske kirke, en fattig tjenestepike, rik ved et giftermål. Fullbyrd ikke handlingen over Luthers ben! Det skal komme liv i dem, og da ve dere!» Et herlig ord! Og det slo til.

Da man virkelig gjennomførte unionen i Preussen, våknet plutselig hele skarer av lutheranere av sin søvn. De kom igjen til besinnelse om hvilken kirke de egentlig hørte til, og erklærte at de aldri ville forlate sine fedres kirke. Og de lot seg virkelig heller utvise, fengsle og drive ut av landet enn å gå inn på en union mellom sannhet og villfarelse, mellom Guds ord og menneskeord, mellom den sanne kirke og en falsk.

Å, det var strålende dager i midnattsmørket midt i dette århundret! Kampen i den forferdelige tiden var virkelig herlig, men dessverre kom ikke den gamle, rene, sanne lutherske kirke fram igjen av den. Hvorfor ikke? Fordi de mennene som ville holde fast på det de hadde, så ingen skulle ta deres krone (Åp 3,11), selv ikke hadde noen klar og ren erkjennelse. Derfor falt de fra den ene ytterligheten over i den andre: fra rasjonalisme og likegyldighet i tro og kirke over i en trang særkirkelighet og et prestevelde som strider mot luthersk lære.

Noen ville nemlig fra den tiden være de mest avgjorte motstanderne av unionen og like avgjorte lutheranere. Dette prøvde de å stadfeste ved å påstå at den sanne synlige lutherske kirke er kirken i den tredje trosartikkelen, der det heter: «Jeg tror på en hellig, allmenn kirke, de helliges samfunn.»

Den lutherske kirke skulle være kirken *kat' eksokhen* (κατ᾽ ἐξοχήν), kirken i ordets høyeste og egentlige mening, *ecclesia extra quam nulla salus* – den kirke som ingen kan bli salig utenfor. Det eneste forbeholdet var omtrent dette: «med mindre Gud også utenfor denne kirken frelser et menneske på en underfull og helt uvanlig måte og fører ham til det evige liv».

Men det var en sørgelig og skjebnesvanger villfarelse. Den strider stikk imot Guds kjære ord, og ikke bare det: Den velter også kristendommens hovedlære, læren om at en fattig synder blir rettferdiggjort for Gud bare for Kristi skyld, ved troen. I denne villfarelsen ble lov og evangelium åpenbart blandet sammen på det skammeligste, og slik er det fremdeles. I den utskilte lutherske kirken i Preussen går denne villfarelsen ennå i svang.

Tese XX

For det sekstende blir ikke Guds ord delt rett når man binder saligheten til fellesskapet med den synlige rettroende kirke og frakjenner saligheten enhver som farer vill i en eller annen trosartikkel.

Etter at rasjonalismen og den største likegyldighet i troen hadde rådet så lenge, kan det nesten virke uforklarlig at disse mennene kunne komme til den læren at den synlige lutherske kirke er kirken *kat' eksokhen*, og at det ikke er frelse å finne utenfor den. Men hvor ubegripelig dette enn kan virke ved første øyekast, er det likevel lett å forklare. De kom til denne villfarelsen gjennom en annen villfarelse – hver villfarelse bærer frukt.

Moren til denne forferdelige villfarelsen var denne læren: Kirken er en synlig innretning som Kristus har stiftet på jorden; den er ikke annet enn en slags åndelig stat. Riktignok er det ikke konger og keisere, generaler og borgermestere som har embetet og makten i den, men superintendenter, biskoper, kirkeråd, prester, diakoner, synoder og lignende. Men denne moren fødte også mange andre forferdelige villfarelser.

At dette er en villfarelse, vet alle som er noenlunde fortrolige med Guds ord. Frelseren sier: «På denne klippen vil jeg bygge min menighet, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den» (Matt 16,18). Denne klippen er Kristus. Altså er bare den et lem av kirken som er bygd på Kristus.

Men ingen blir bygd på Kristus ved å bygge mekanisk på kirken. Det skjer ved at en setter sin lit til Kristus og venter rettferdighet og salighet av ham alene.

Den som ikke gjør det, er ikke bygd på denne klippen og er altså ikke et lem av Jesu Kristi kirke.

«Så er dere da ikke lenger fremmede og utlendinger, men dere er de helliges medborgere og Guds husfolk, bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll, og hjørnesteinen er Kristus Jesus selv. I ham blir hele bygningen føyd sammen og vokser til et hellig tempel i Herren. I ham blir også dere, sammen med de andre, bygd opp til en Guds bolig i Ånden» (Ef 2,19–22).

Bare den er bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll som i fast tro holder seg til apostlenes og profetenes ord. Den som ikke står i en levende tro, er altså ikke et lem av kirken.

Videre kaller Frelseren seg en brudgom. Den som ikke i sitt innerste hjerte er forent med Kristus som brud med brudgom, skal ikke si at han er en sann kristen og et lem av kirken. Han står som en fremmed overfor Kristus, men kirken er Kristi brud.

Videre kalles Kristus menighetens hode. Altså kan bare den være et lem av kirken som får lys, liv, kraft og nåde strømmende til seg fra Kristus som hodet. Den som ikke står i denne åndelige forbindelsen med Kristus, har heller ikke Kristus til hode. Den som styrer seg selv og ikke blir styrt av Kristus som sitt hode, hører ikke til kirken.

Apostelen kaller også kirken Kristi legeme. Her har også mange av de mest trofaste lutheranerne sagt: «Et legeme kan man da se, altså må kirken være noe synlig!» Men det er skammelig å utlegge slik!

Sammenligningspunktet (*tertium comparationis*) er ikke synligheten. Det er at kirken ikke er satt sammen av mange døde redskaper, men er en organisme av lemmer som én tro, ett troens liv strømmer gjennom. Nettopp dette beviser ugjendrivelig at kirken ikke er noe synlig, men noe usynlig. Bare den er et lem av kirken som stadig erfarer at livet strømmer ut til ham fra Kristus, hodet.

Videre kaller Kristus kirken sin hjord. Altså er ingen et lem av kirken som ikke er av Kristi hjord – som ikke hører til hans sauer, ikke går på hans beite og ikke hører hans røst.

Man sier: «Kristus sammenligner kirken med en åker der det står både hvete og ugress.» Men da ser man ikke riktig på lignelsen. For – Gud være lovet! – Frelseren har selv gitt oss nøkkelen til den. Han sier ikke: «Åkeren er mitt rike.» Hadde han sagt det, var det avgjort at kirken er et fellesskap av gode og onde. Men nei, han sier: «Åkeren er verden» (Matt 13,38). Dette framhever også Apologien særskilt.

Frelseren sammenligner sin kirke med en åker der det vokser ugress og hvete, med et garn som fanger både gode og råtne fisker, med et bryllup der også uforstandige jomfruer møter fram, og med et bryllup der en gjest ikke har bryllupsklær på. Men med dette vil han ikke beskrive kirkens vesen. Han vil si hvordan kirken trer fram i denne verden, og hvilken lodd den har på jorden: Den består av bare gode sauer, bare gjenfødte, men likevel viser den seg aldri som en menighet av bare sanne kristne.

Den kan ikke skille seg fra hyklerne; det henger seg alltid hyklere på, og det trenger seg alltid ugudelige inn. Først i det evige liv skal kirken stå alene og sei-

rende, helt plettfri og ren, skilt fra dem som ikke mente det ærlig og oppriktig, men i bunn og grunn bare søkte sitt eget.

Hyklerne og de skinnkristne bekjenner Kristus med munnen, men hjertet deres er langt borte fra ham. De søker å tjene sine kjødelige lyster og ikke Herren alene. Herren sier: «Om noen kommer til meg og ikke hater sin far og mor og kone og sine barn og brødre og søstre, ja, også sitt eget liv, da kan han ikke være min disippel» (Luk 14,26).

Med dette dømmer han alle som ikke vil si fra seg alt de har. Men først for Kristi domstol skal man se og kjenne dem som hyklere. Man kan nok se folk gå til kirken, men man kan ikke se om de hører til kirken. Jeg kan ikke si: «Den og den er et sant lem av kirken.» Det vet jeg ikke; bare Gud vet det. For Guds øyne alene er kirken synlig, for menneskers øyne er den usynlig.

Denne villfarelsen er i vår tid grunnfeilen, *proton pseudos* (πρῶτον ψεῦδος). Ja, det er en helt forferdelig villfarelse! For hva gjør de som hyller den? De vil være gode lutheranere i motsetning til pavedømmet, og likevel bytter de bare våpen. Før forsvarte papistene denne falske læren; nå våger lutheranere å hevde overfor dem: «Nei, vi, vi, vi er kirken som det ikke er frelse utenfor!» Slike kan en papist bare le av. De overtar den rollen som paven og hans flokk hadde spilt til da.

For av dette følger enten at pavekirken er den sanne kirke, eller at kirken var gått under da Luther kom. Men Skriften sier at den rette kirke ikke kan gå under; den består til den ytterste dag. Og noen kirke som bar navnet «luthersk», fantes ikke før på 1500-tallet.

Ja, etter apostlenes tid finner vi ingen kirke som har hatt den rene lære slik våre fedre hadde den. Altså må enten Skriften lyve, eller så var den papistiske kirke den sanne kirke, og da må Luthers reformasjon ha vært et opprør. I dette vanskelige dilemmaet havner de som vil holde fast på den falske læren om kirken.

Men hovedsaken er dette: Den som binder saligheten til det å høre til og ha fellesskap med den synlige rettroende kirke, velter dermed læren om rettferdiggjørelsen ved troen. Det kan ikke nektes. De som kommer til den lutherske kirke, har allerede den rette tro før de kommer. Det er en farlig villfarelse å mene at Luther ikke hadde den sanne tro før han – om jeg får uttrykke meg slik – ble lutheraner.

Så høyt vi enn setter vår kirke, må vi holde oss langt borte fra en så skammelig fanatisme som å si at vår lutherske kirke er den eneste saliggjørende! Den sanne kirke strekker seg over hele jorden; den finnes i alle sekter.

Kirken er ingen ytre organisme med en særskilt innretning som man må føye seg inn i for å bli et lem av kirken. Den som tror på Jesus Kristus og er et lem på hans åndelige legeme, er et lem av kirken. Kirken kan heller ikke rives i stykker; den forblir én, selv om sted og tid skiller den.

«Men», sier man, «taler ikke Skriften om ytre kirkesamfunn?» Luther oversatte *ekklesia* (ἐκκλησία) med «menighet» nettopp for at ingen skulle tro at paven var kirken. Og «menighet» er også helt riktig. «Ja», sier man, «menigheten i Roma kalles kirke. Det samme gjør menigheten i Korint, ja, også

menighetene i Galatia, i Filippi og i Tessalonika, og alle menighetene i Lilleasia som Herren sendte brev til ved Johannes. Men de var synlige. Altså ser man at kirken er synlig.»

Men det følger slett ikke av dette. For der Skriften taler om kirken i absolutt forstand, taler den alltid om den som et usynlig fellesskap. Men den gir også navnet til fellesskap der den usynlige kirke på en helt særlig måte er skjult.

Slik kaller man en haug for en hvetehaug, selv om man også finner mye gress og halm i den, og et glass vin blandet med vann kaller man et glass vin *a potiore parte*, etter den viktigste delen. Slik også her: Fordi den usynlige kirke skjuler seg i fellesskapet, fordi det finnes en himmelsk sæd i det, kalles fellesskapet kirke.

De falske kristne, hyklerne, bærer også navnet «menighetslemmer», men de er det ikke. Vi gir dem likevel tittelen etter kjærlighetens dom, fordi de bekjenner Jesu navn; i kjærlighet forutsetter vi at en slik også tror det han bekjenner. Inn i hjertet hans kan vi ikke se. Det overlater vi til Gud. Vi vil ikke dømme ham, unntatt når det blir åpenbart: «Dette er en ugudelig.» Da er det slutt; da setter vi ham utenfor og regner ham som en hedning og en toller (Matt 18,17).

Men også den lutherske kirke er bare en synlig kirke i synekdokisk forstand – det hele får navn etter en del av det. Derfor er det forferdelig å si: «Bare i denne kirken kan man bli salig.» Man skal ikke gå over til den lutherske kirke fordi man mener at man først da kommer inn i Guds kirke. I den reformerte kirke, blant metodistene, ja, blant papistene finnes det likevel kristne.

Det heter i Jes 55,11: «Slik skal mitt ord være … Det skal ikke vende tomt tilbake til meg.» Et dyrebart løfte! Der Guds ord fremdeles lyder, der det fremdeles blir bekjent, om det så bare blir lest opp, der samler Herren seg også sitt folk. Den papistiske kirke bekjenner for eksempel ennå: «Kristus er Guds Sønn og er død på korset for å forløse verden.» Det er sannhet nok til at et menneske kan komme til saliggjørende erkjennelse ved den.

Den som nekter dette, må også nekte at det finnes kristne i mange lutherske samfunn, for også der forekommer villfarelser. Men noen Guds barn finnes alltid der. Guds ord er der, og Guds ord bærer frukt, for det omvender alltid noen sjeler til Gud.

Den som har denne falske læren om kirken, blander lov og evangelium sammen på det grufulleste. Evangeliet sier: «Tro på Herren Jesus Kristus.» Loven derimot stiller alle slags krav. Så snart noen stiller et krav ved siden av troen og gjør det nødvendig til salighet, blander han lov og evangelium.

Jeg holder meg til den lutherske kirke bare fordi jeg vil holde meg til sannheten. Når jeg erkjenner: «Denne kirken som jeg hører til, har villfarelser», da må jeg forlate dette fellesskapet. Det må jeg for ikke å bli smittet av villfarelsene og gjøre meg medskyldig i andres synder, og for å bekjenne meg til den klare og rene sannhet.

For Kristus sier: «Hver den som bekjenner meg for menneskene, ham skal også jeg kjennes ved for min Far i himmelen. Men den som fornekter meg for menneskene, ham skal også jeg fornekte for min Far i himmelen» (Matt 10,32–

33). Og Paulus sier uttrykkelig til Timoteus: «Skam deg ikke ved vår Herres vitnesbyrd eller ved meg, hans fange» (2 Tim 1,8).

At man kan bli salig i alle sekter, og at det finnes Guds barn i alle sekter, betyr slett ikke at man kan bli værende i hvilken som helst sekt. Mange forstår ikke det. De mener det er et rent unionistisk prinsipp når man sier at man kan bli salig i alle sekter.

Nei, nettopp fordi jeg skal bli salig ved troen, kan også noen bli salige i alle sekter. Men hvis jeg erkjenner villfarelsen og likevel ikke går ut av det vranglærende fellesskapet, går jeg evig fortapt – for da ser jeg villfarelsen og vil likevel ikke forlate den.

Jeg husker ennå godt den tiden da jeg kom til troen. Da kom jeg også inn i unionskirken. Det kom noen som ville føre meg over til den lutherske kirke. Men jeg sa: «Jeg har troen, og jeg vil ikke høre til en kirke som sier at bare den gjør salig.»

Så fikk jeg gode skrifter i hendene og forsto at det ikke var slik. Den lutherske kirke sier at den alene har den rene lære i Guds ord. Men den sier ikke at den er den eneste saliggjørende kirke; den sier at man også i sektene kan bli salig, når man ikke erkjenner villfarelsene deres.

Så snart jeg hadde forstått det, forlot jeg unionskirken og sluttet meg til lutheranerne. At den lutherske kirke hadde sannheten, hadde jeg forstått for lenge siden; men jeg ville ikke uttale slike papistiske grunnsetninger. Nå merket jeg at den slett ikke lærer at man må fordømme alle andre som farer vill i en eller annen trosartikkel – bare dem som har erkjent villfarelsen og vil bli i den.

Hør nå også at dette er vår kirkes lære. I fortalen til Konkordieboken heter det: «Når det gjelder fordømmelsene (*condemnationes*), det vil si avvisningen og forkastelsen av falsk og uren lære – særlig i artikkelen om Herrens nattverd –, så måtte de uttrykkelig og hver for seg settes opp i denne forklaringen og grundige avgjørelsen av de omstridte artiklene. Det var nødvendig for at alle skulle vite å vokte seg for dem, og av mange andre grunner kunne det på ingen måte unngås. Likevel er det ikke vår vilje og mening at vi med dette sikter til de personer som farer vill i enfold og ikke spotter sannheten i Guds ord, og enda mindre til hele kirker innenfor eller utenfor Det hellige romerske rike av tysk nasjon.

Vi mener at bare de falske og forførende lærene forkastes, sammen med deres hardnakkede lærere og spottere, som vi slett ikke tenker å tåle i våre land, kirker og skoler. For disse lærene strider mot Guds klare ord og kan ikke bestå ved siden av det, og fromme hjerter skal advares mot dem. Vi tviler nemlig slett ikke på at det finnes mange fromme, uskyldige mennesker også i de kirkene som hittil ikke helt har vært enige med oss. De vandrer i sitt hjertes enfold, forstår ikke saken riktig og har ingen glede av spottordene mot den hellige nattverd, slik den holdes i våre kirker etter Kristi innstiftelse og samstemmig læres ut fra ordene i hans testamente.

Vi håper at de, når de blir rett undervist i læren, ved Den Hellige Ånds ledelse vil vende seg til den ufeilbarlige sannhet i Guds ord sammen med oss og våre kirker og skoler. Derfor påligger det teologene og kirkens tjenere å minne også dem som farer vill i enfold og uvitenhet, om faren for deres sjel, slik det sømmer

seg, og advare dem ut fra Guds ord, så ikke den ene blinde skal la seg forlede av den andre.»

Merk dere dette vakre stedet! Når noen vil bebreide dere at den lutherske kirke gir seg ut for å være den eneste saliggjørende og fordømmer alle andre, så vis til dette stedet i vår bekjennelse! Konkordieformelen har fordømt de reformertes lære, men den mener ikke de personene som farer vill i enfold. Den fordømmer bare de falske lærene og de hardnakkede, falske lærerne og spotterne.

Dem som begynner å spotte vår lære på det skammeligste og sier: «Ja, Kristus sier nok det, men det tror vi ikke», skal vi ikke regne for Guds barn. Men farer de vill i enfold fra ungdommen av og holder seg til Kristus, så kan de godt bli salige. En villfarelse kan være plantet så dypt i en fra ungdommen av at han straks avviser en lutheraner, og likevel er han ingen skurk.

Videre heter det: «Derfor vitner vi også hermed for Gud den Allmektiges åsyn og for hele kristenheten at det slett ikke er vårt sinn og vår mening at denne kristelige forliksavtalen skal gi noen grunn til å plage eller forfølge de stakkars, trengte kristne. For likesom vi i kristen kjærlighet har en særlig medlidenhet med dem, slik avskyr vi forfølgernes raseri og har inderlig mishag ved det. Vi vil heller ikke på noen måte gjøre oss delaktige i dette blodet. Uten tvil skal det kreves av forfølgernes hender på Herrens store dag for Guds alvorlige og strenge domstol, og de skal måtte avlegge et tungt regnskap for det.»

Kalvinistene sa nemlig: «Se, nå gjør man i Tyskland som i Frankrike! Her også vil det komme en slik Bartolomeusnatt.» Men nei, forsikrer lutheranerne her, de vil ikke forfølge noen. Hugenottenes blod skal klebe ved papistenes hender. Lutheranerne fordømmer slett ingen, unntatt den som fordømmer seg selv!

Hvor vanskelig det var for Luther å trenge fram til den rette erkjennelse – nettopp på grunn av den falske læren om kirken –, ser vi av fortalen han skrev til sine tidligere utgitte teser mot avlaten. Der skriver han: «Hva mitt hjerte led og gjennomgikk det første og det andre året, og hvordan, og i hvilken ydmykhet jeg da levde – ikke falsk eller påtatt, men ekte, ja, jeg kunne nesten si: i hvilken fortvilelse –, ak, det vet de trygge åndene lite om, de som siden angrep pavens majestet med stort hovmod og formastelighet.

Med all sin kunst hadde de likevel ikke maktet å krumme et eneste hår på pavens hode, om ikke Kristus ved meg, sitt svake og uverdige redskap, allerede hadde hugget et dypt og ulegelig sår i ham. Likevel bar de æren og berømmelsen hjem, som om de var mennene som hadde gjort det – en ære jeg gjerne unte dem.

Men jeg, som de så på og lot sitte alene i faren, var ikke så glad, frimodig og viss i saken. For det var mye jeg ikke visste som jeg nå, Gud være lovet, vet. Ja, jeg forsto ikke hva avlaten var – like lite som alle papistene til sammen visste noe om den; den ble bare holdt høyt på grunn av bruk og vane. Derfor disputerte jeg også om den, ikke fordi jeg ville forkaste den, men fordi jeg slett ikke visste hva dens kraft var, og gjerne ville lære det av andre.

Og fordi de døde og stumme mestrene, det vil si teologenes og juristenes bøker, ikke kunne undervise meg godt nok, ønsket jeg å søke råd hos de levende

og høre Guds kirke selv. Jeg håpet at fromme folk, opplyst av Den Hellige Ånd, om de fantes, skulle forbarme seg over meg og gi en rett og sikker beretning om avlaten – ikke bare til gagn for meg, men for hele kristenheten.

Det fantes mange fromme menn som hadde stor glede av tesene mine og satte dem høyt. Men det var umulig for meg å se på dem og anerkjenne dem som lemmer av kirken, utrustet med Den Hellige Ånd. Jeg så bare på paven, kardinalene, biskopene, teologene, juristene, munkene og prestene; derfra ventet jeg Ånden. For jeg hadde slukt læren deres så grådig – ja, om jeg kan si det slik, spist og drukket den – at jeg var helt beruset av den og ikke merket om jeg sov eller var våken.»

Dette er også den læren papistene den dag i dag bruker for å holde folk hos seg. De sier: «Du vet at vi er den sanne kirke. Kirken får lære hva den vil – vil du være en rett Kristi disippel, må du høre kirken! Om paven så erklærer at han er ufeilbarlig, eller lærer at Maria er unnfanget uten synd, eller at man skal tilbe helgenene – det må du ta imot. Der får du ikke spørre fornuften din. Den sanne kirke har fastsatt det, og den kan ikke ta feil. Går du bort fra den romerskkatolske kirke, går du bort fra den sanne kirke.» Det er det fryktelige agnet de prøver å holde folk fast med.

Luther fortsetter: «Og da jeg ved Skriften hadde ryddet av veien og overvunnet alle argumenter som lå i veien for meg, hadde jeg til slutt dette ene igjen: at man skulle høre kirken. Det overvant jeg knapt nok, med stor angst, møye og arbeid, ved Kristi nåde.»

Luther hadde allerede sett at nesten alle de papistiske lærene var uten grunn. Men på dette ene punktet var han ennå ikke kommet til klarhet i begynnelsen, og så lenge kunne han ikke bli riktig glad og viss i sannheten. Men papistene har selv stelt i stand det de siden måtte svi for. Guds time var kommet da Antikrist skulle bli åpenbart.

«For med langt større alvor og rett ærbødighet – og det av hjertet – holdt jeg pavens kirke for den rette kirke, enn disse skammelige, bespottelige forvrengerne som nå roser seg av pavens kirke mot meg. Hadde jeg foraktet paven slik disse nå forakter ham, enda de priser ham høyt med ord, ville jeg ha fryktet at jorden i samme stund skulle åpne seg og sluke meg levende, som Korah og hans flokk.»

Gud hjelpe dere så dere ikke lar dere trekke inn i den falske læren om kirken – at den lutherske kirke alene skulle være Jesu Kristi sanne synlige kirke i den forstand at man bare kan bli salig i den. Riktignok er den den sanne synlige kirke, men bare i den forstand at den alene har den rene, klare sannhet.

Men så snart dere legger det andre til, tar dere bort læren om rettferdiggjørelsen av nåde ved troen på Jesus Kristus og blander lov og evangelium. Gud bevare dere for det, for deres egen sjels skyld og for de sjelers skyld som en gang skal bli betrodd dere.

Forelesning 33

4. *september* 1885

Kjære venner! Det første en teolog ikke kan være foruten, er selvsagt at han har en fullstendig, nøyaktig og klar kunnskap om alle de enkelte lærene i Guds åpenbaring. Å kalle en mann teolog når han ikke har denne kunnskapen, er en selvmotsigelse.

Teologene skal nemlig være menneskehetens sjeleleger. En lege for legemet må først og fremst kjenne de legemidlene naturen byr på mot legemets sykdommer. Slik må også teologen som sjelelege godt kjenne de åndelige legemidlene Guds ord har gitt oss mot sjelens sykdom. Og disse åndelige legemidlene er nettopp ikke annet enn de lærene Gud har åpenbart til frelse.

En nøyaktig, fullstendig og klar kunnskap om hver enkelt lære i den kristne åpenbaring er uomgjengelig nødvendig for en teolog. Men med den har han slett ikke alt han trenger. Like nødvendig er særlig to ting til: for det første at han også godt kjenner hvordan lærene forholder seg til hverandre, så han kan bruke dem rett; og for det andre at han har mot, kjærlighet og lyst til sitt kall som teolog.

En lege kan kjenne alle slags legemidler som i seg selv har helbredende kraft. Men blander han dem i uvitenhet slik at det ene opphever det andre, vil han ikke helbrede sykdommen, men framskynde pasientenes død med blandingen sin. Slik er det også med en teolog: Vet han ikke hvilke lærer han skal forbinde, og hvilke han omhyggelig skal holde atskilt, vil han svært lett skade sjelene mer enn han hjelper dem.

Og endelig: En lege oppfyller bare sine tunge plikter når han har lyst og kjærlighet nettopp til dette arbeidet og ikke spør etter ussel, jordisk lønn. Slik er også en teolog bare tro i sitt kall når han er begeistret for det og fremfor alt ser sin lønn i at Gud hjelper ham å frelse sjeler, bryte ned Satans rike, bygge opp Guds rike og befolke himmelen.

Derfor har jeg alltid regnet det for min hellige plikt ikke bare å legge fram den rene lære i forelesningene over dogmatikken, etter den nåde som er gitt meg. Jeg har også funnet det nødvendig å sette av minst én time i uken til å samle hele vårt kjære Concordia-seminar om meg. Der vil jeg vise dere hvor viktige disse lærene er, hva de betyr og hvordan de brukes i praksis – og fremfor alt gi dere et glad hjerte til deres tunge kall.

Disse fredagskveldstimene, som så å si avslutter ukens undervisning, kaller vi «Lutherstunder». Det er særlig fordi jeg i disse timene mer enn ellers lar vår kjære far Luther tale, han som Gud utvalgte til å reformere kirken, og som er vår felles lærer.

Og Gud har hittil gitt nåde til at mine kjære studenter gjerne har kommet til denne siste kveldstimen. Mange har høytidelig forsikret meg at de er blitt velsignet i den: De er ikke bare blitt klarere i erkjennelsen av den kristne lære, men også fastere i troen på syndenes forlatelse, på sitt barnekår hos Gud og på sin salighet.

Jeg håper til Gud at han vil la også de medstudentene som begynner i dag, erfare det samme! Jeg vil be Gud om at han bare vil hjelpe meg å tale et godt ord, og at det må falle i god jord.

Men tenk vel over dette: Skal denne bønnen min bli hørt, trengs også deres bønn til Gud om at dere må få erfare det. For dere er ikke her for å lære jordiske vitenskaper, men for å bli fortrolige med en lære som først skal gjøre dere selv salige, og som dere så skal gjøre mange andre salige ved.

Derfor trengs det et stort alvor. Her gjelder det å ta av seg skoene – det jordiske, kjødelige sinnet – og sette seg med Maria ved Jesu føtter for å høre av ham hva det ene nødvendige er. Å, gid Gud ville gi det! Og Gud hjelpe meg så jeg kan være en hjelper for dere for all tid!

I fjor behandlet vi emnet om forskjellen mellom loven og evangeliet ut fra en rekke på 25 teser. Nå er det fem teser igjen, og de er slett ikke uvesentlige. Derfor må vi gjøre dem ferdige før vi tar fatt på et annet emne. De nye får bare et bruddstykke, men jeg håper at de likevel finner mye som nærer deres ånd, styrker dem i troen, løser dem fra verden og syndens tjeneste og drar dem til Kristus.

For er ikke vi som sitter her, sanne kristne, da er vi helt fortapte mennesker, og Gud kan bare se ned på oss i vrede. Hva kan vel være mer forferdelig enn å være prest i en menighet og ta lønn for det uten selv å være en kristen?

Jeg håper at dere alle er sanne kristne, eller at Guds kjære ord i det minste har dratt dere. Jeg håper at det gjør et dypt og varig inntrykk når det kommer til dere med guddommelig kraft, og at dere en gang, når dere forlater denne skolen, ikke bare er utrustet med god teologisk kunnskap, men også har et brennende hjerte for å forkynne de store ting Herren har gjort mot menneskeslekten.

Nå håper jeg at fjorårets studenter ikke tar det ille opp om jeg leser opp igjen alle tesene vi allerede har gjennomgått. Så vet de nye hva det har dreid seg om, og hvilken betydning de resterende tesene har.

(*Deretter ble de tjue første tesene lest opp, med noen korte merknader og forklaringer til hver.*)

Troen vokser ikke fram av oss selv. Den sanne tro er så fast at om himmelen nå falt ned og helvete åpnet seg under oss, kunne vi likevel si: «Himmel, fall ned, og helvete, åpne deg! Jeg tror på Jesus Kristus, den sanne Gud, som har forløst meg, fortapte og fordømte menneske, med sitt dyre Guds-blod! Det kan ingen djevel og intet helvete rane fra meg.» Men hyklernes tro smelter som marssnø i solen.

Noen mener de er riktig strenge bibellutheranere når de påstår: «Den som ikke er lutheraner, kan ikke bli salig. Han må i det minste i sin siste time bekjenne seg til den lutherske tro, ellers må han fare til helvete!»

Men den som påstår slikt, er ingen ekte lutheraner; han er falt fra den lutherske tro. Det lærer vi ikke. Vi lærer at mennesket blir rettferdig og salig av nåde, og den veien blir det riktignok vist i den lutherske kirke. Men lever noen i en sekt og elsker sannheten, kan han være en bedre kristen enn mangen en av våre lutheranere. Kristus hersker overalt; han hersker også blant sine fiender.

Tese XXI

For det syttende blir ikke Guds ord delt rett når man lærer at sakramentene virker til frelse ex opere operato, *det vil si ved selve den utførte handlingen*.

En overmåte viktig tese! Det er en stor villfarelse å mene at sakramentene virker til frelse *ex opere operato*, bare man bruker dem. Det lærer papistene. De sier: «Når du lar deg døpe, hjelper dåpen deg likevel noe, selv om du ennå ikke er et troende menneske – bare du ikke lever i grove dødssynder. Den bringer deg nåde og gjør Gud nådig mot deg.» Det samme sier de om messen. De lærer: «Når noen hører messe, får han hver gang en nåde. Ved nattverden får han hver gang en nåde, og det fordi han går dit.»

Det er en ugudelig, skammelig lære som strider stikk imot Guds ord. For det første strider den generelt mot evangeliet, som lærer oss at mennesket blir rettferdig og salig for Gud bare av nåde, og at det først da kan gjøre gjerninger som behager Gud. «For vi er overbevist om at mennesket blir rettferdiggjort ved tro, uten lovgjerninger» (Rom 3,28).

Men blir jeg rettferdig og får nåde ved at jeg lar meg døpe eller går til nattverd, da blir jeg rettferdig ved gjerninger – og det ved en ganske ynkelig gjerning. For ser vi på dåpen og nattverden som en gjerning fra vår side, er det en svært ringe gjerning som knapt er verdt å nevne.

Er det da ikke avskyelig å lære: «Etter Den hellige skrift får jeg nåde når jeg i det minste bruker sakramentene»? Nei, går du ikke til dem i tro, så fordømmer dåpen din og nattverden din deg. De er nådemidler bare fordi et løfte er knyttet til disse ytre tegnene. Men disse nådeløftene kan jeg bare gripe ved troen.

At jeg lar meg øse med vann, hjelper meg ingenting. At jeg nyter velsignet brød og velsignet vin, hjelper meg ingenting – heller ikke fordi jeg i nattverden virkelig mottar Herrens legeme og blod . Det hjelper meg ingenting; ja, det skader meg bare om jeg kommer uten tro, for da blir jeg skyldig i Herrens legeme og blod.

Alt kommer an på at jeg tror – at jeg ikke så mye ser på vannet, men først og fremst på løftet Kristus har knyttet til dåpens vann. Da hører også vannet med, for det er bare til det han har bundet sitt løfte. Slik er det også med den hellige nattverd.

Mangen en tenker når han har gått til Herrens bord: «Se, nå har jeg igjen gjort en gjerning som Gud vil ha, og den vil han nok regne meg til gode!» Det er ugudelig. For Herren sier: «Ta og et, dette er mitt legeme, som gis for dere! Drikk alle av den, denne kalk er den nye pakt i mitt blod, som utøses for dere til

syndenes forlatelse.» I disse ordene ligger en hel himmel full av nåde, og dit må troen vår være rettet.

Bare det å spise brødet og drikke vinen, og å motta Kristi legeme og blod, virker slett ikke noe godt i oss. Nåden virker ikke kjemisk og heller ikke mekanisk, men alltid bare gjennom ordet, ved at Gud sier: «Jeg vil tilgi deg dine synder!» Til det holder jeg meg.

Når jeg holder meg til det i tro, kan jeg også stå fram frimodig på den ytterste dag og si, om Gud ville fordømme meg: «Du kan ikke fordømme meg! Da ville du være en løgner! Du har jo bedt meg sette hele min lit til ditt løfte. Det har jeg gjort; derfor kan du ikke og vil du ikke fordømme meg.»

Om Gud altså ville sette sine kristne på prøve ennå på den ytterste dag, ville alle de hellige si: «Nei, jeg kommer ikke i helvete! Jeg kan ikke komme dit. Her har jeg Kristus, min borgen og mellommann. Løsepengene Guds Sønn har betalt for min syndeskyld, dem må du godta.»

«Alt som ikke er av tro, er synd» (Rom 14,23). Den som bruker sakramentene uten tro, synder bare, hva han enn gjør, fordi det ikke kommer av tro. Hvordan kan han da bli til behag for Gud ved det, ja, få Guds nåde ved det?

«For Guds ord er levende og virksomt og skarpere enn noe tveegget sverd. Det trenger igjennom helt til det kløver sjel og ånd, ledd og marg, og dømmer hjertets tanker og råd» (Hebr 4,12).

De falske lærerne sier om sakramentene: «Vi innrømmer at det å preke og høre preken i seg selv ikke hjelper deg noe om du ikke tar imot ordet i tro; da vil du tvert imot få et tungt ansvar.» «Men», sier de, «med sakramentene er det annerledes. De har det store fortrinnet at Gud virker i nåde i meg bare jeg bruker dem.» Det er en ugudelig lære!

Sakramentene er nettopp ikke annet enn Guds ord forbundet med tegn. Augustin kaller så vakkert sakramentene *verbum visibile*, «det synlige ord». Guds ord hjelper meg ikke når jeg ikke tror, og like lite hjelper det meg at jeg blir døpt, om jeg ikke tror.

Når jeg sier: «Du skal tro på din dåp», mener jeg nettopp: «Du skal tro Gud, som har knyttet et så herlig løfte til dåpen.» Ellers er det et skammelig misbruk av dåpen når jeg tenker: «Bare den gjerningen at jeg holdt hodet mitt fram, behager Gud.» Et sakrament er *verbum visibile*. Hjelper ordet meg bare når jeg tror det, så hjelper også sakramentene meg bare når jeg holder meg til dem i tro.

Derfor er det helt grunnløst når svermerne sier: «Lutheranerne legger ikke vekt på omvendelsen!» – «Hvorfor ikke?» – «Fordi de sier at man skal stole på dåpen og nattverden.» Men det lærer vi jo slett ikke. Vi lærer: «I dåpen og i nattverden lover Gud deg noe. Hold deg til Guds løfter og tvil ikke på dem.» Det lærer vi.

Men jeg kan bare holde meg til dem når jeg er blitt en fattig synder. Når jeg sier: «Du må trøste deg ved din dåp», og når jeg sier: «Du må omvende deg til Jesus Kristus», så er det ett og det samme. Riktignok kan en innbille seg at han tror, men når det kommer en kort anfektelse, er det ute med det. Bare Den Hellige Ånd gir oss denne sanne tro.

Forelesning 34

11. *september* 1885

Den som i våre dager snakker mye om ren lære som en overmåte viktig sak, gjør seg allerede dermed sterkt mistenkt for ikke å ha den rette, kristelige ånd. Selve uttrykket «ren lære» er nå bannlyst og forkastet. Selv de av tidens teologer som gjerne vil regnes blant de bekjennelsestro, nevner ren lære for det meste bare med hån, som et slagord for en død bokstavteologi. Og den som attpå til strider alvorlig for den rene lære og går mot all falsk lære, regnes nå for en hjerteløs og kjærlighetsløs fanatiker.

Hva kan det komme av? Det kommer uten tvil først og fremst av at de moderne teologene vet godt at de nettopp ikke har det som til alle tider er blitt kalt den rene lære, og som også virkelig er det. Dernest kommer det av at de til og med mener at ren lære er noe som ikke finnes – noe som hører hjemme i en drømmeverden, i idealenes rike, i en platonsk idealstat.

Vi lever i en tid da folk, som apostelen sier om vranglærerne, «alltid vil lære, men aldri kan komme til sannhets erkjennelse» (2 Tim 3,7). Vi lever i en tid med samme sinnelag som Pilatus. Da Herren vitnet for ham at han var sannhetens konge og hans rike sannhetens rike, kastet Pilatus spottende spørsmålet mot Herren Kristus: «Hva er sannhet?» – men ventet ikke på svar.

Det ulykkelige mennesket tenkte nok i sitt hjerte: «De største ånder har i årtusener søkt svar på spørsmålet hva sannhet er, og ikke funnet det. Og du, stakkars tigger, du elendige nasareer, mener at du er sannhetens konge og vil grunnlegge et rike av ugjendrivelig, evig sannhet?»

Denne forakten for den rene lære er forakt for sannheten selv. For ren lære er ikke noe annet enn Guds rene ord – ikke en lære som stemmer med dogmatikerne og er blitt vedtatt av kirken. Nei, ren lære er ganske enkelt Guds ord. Og denne forakten for den rene lære vitner om at vi lever i en usigelig sørgelig tid.

For hva sier Guds ord selv om Guds ord og ren lære? Hos profeten Jeremia heter det: «Den profet som har en drøm, han får fortelle en drøm. Men den som har mitt ord, la ham trofast tale mitt ord! Hva har halmen å gjøre med kornet? sier Herren» (Jer 23,28).

[1]Sal 94,20 er sitert etter Luthers oversettelse, som Walthers poeng bygger på; Norsk Bibel har: «Har vel fordervelsens domstol noe samfunn med deg, der hvor de skaper urett under skinn av rett?»

Og David sier selv til Gud: «Du har aldri samfunn med den skadelige domstol som vrangtolker loven» (Sal 94,20).[1] Med loven skal vi her forstå Guds ord generelt.

Og hva sier vår kjære Herre Kristus selv? «Dersom dere blir i mitt ord, da er dere i sannhet mine disipler. Og dere skal kjenne sannheten, og sannheten skal frigjøre dere» (Joh 8,31–32). Er det da ikke forferdelig når de tyske teologene nå sier: «Å, sannhet! Vi streber etter sannheten, men bare et hovmodig, selvtilfreds menneske vil si at han har den»? Så langt er vi nå sunket at en kan tale slik, enda Herren uttrykkelig sier: «Og dere skal kjenne sannheten, og sannheten skal frigjøre dere.»

Slik skriver også den trofaste apostelen Judas: «Dere kjære! Mens jeg var ivrig opptatt med å skrive til dere om vår felles frelse, fant jeg det nødvendig å skrive til dere for å formane dere til å stride for den troen som én gang for alle er blitt overgitt til de hellige» (Jud 3). Her er det ikke tale om troen i hjertet, men om den objektive tro, om den rene lære.

Og hvordan skriver så til slutt Johannes, kjærlighetens disippel? «Hver den som slår inn på avveier og ikke blir i Kristi lære, har ikke Gud. Den som blir i læren, han har både Faderen og Sønnen. Om noen kommer til dere og ikke fører denne læren, da ta ikke imot ham i deres hus og hils ham ikke velkommen! For den som hilser ham velkommen, blir medskyldig med ham i hans onde gjerninger» (2 Joh 9–11).

Den hellige apostelen Paulus skriver til Titus: «Han må holde fast ved det troverdige ord i samsvar med læren, slik at han kan være i stand til både å formane ut fra den sunne lære, og til å gjendrive dem som sier imot. For det finnes mange gjenstridige, særlig blant dem av omskjærelsen, som farer med tomt snakk og fører folk vill. Dem bør en stoppe munnen på» (Tit 1,9–11).

Og i det første brevet til Timoteus skriver han: «Gi akt på deg selv og på læren, og fortsett med det! For når du det gjør, skal du frelse både deg selv og dem som hører deg» (1 Tim 4,16).

Til sist skriver han i brevet til galaterne, etter at vranglærere hadde trengt seg inn i menighetene der: «Hvem hindret dere fra å være lydige mot sannheten? Denne overtalelsen kom ikke fra ham som kalte dere. En liten surdeig syrer hele deigen» (Gal 5,7–9). Han vil si: «Én eneste falsk lære gjør hele summen av den kristne lære falsk, slik litt gift gjør krystallklart vann til en dødelig drikk.»

Å, tenk dere bare levende inn i dette: Da vranglærerne Arius, Nestorius og Pelagius sto fram i oldkirken – hva ville ha skjedd om ikke en Atanasius, en Kyrillos og en Augustin hadde gått mot dem med stort alvor? Allerede i det fjerde og femte århundre ville kirken da ha mistet den høyeste artikkel i den kristne tro. Grunnen ville ha blitt revet bort under føttene på den, og den måtte ha styrtet sammen. Det var riktignok ikke mulig etter Guds råd; men nettopp derfor måtte Gud også vekke opp slike redskaper som disse lærerne var.

Mens de levde, ble de riktignok hatet og forfulgt som ondsinnede urostiftere i kristenheten. Men i over tusen år har navnet deres lyst som navnet på vitner om den sannhet som gjør salig, og en gang skal de for alvor lyse i himmelens glans

som stjernene, alltid og evig. Derfor må ingen la seg holde tilbake fra å vitne om sannheten, selv om alle da sier: «Du har en falsk ånd.» Slik taler vantroen!

Tenk dere videre at Luther riktignok hadde erkjent sannheten og også vitnet om den i sin nærmeste krets, men ikke hadde gått til kamp mot de store styggedommene som pavedømmet hadde ført inn – hva ville da ha skjedd? Kristenheten ville ha blitt værende under den romerske antikrists sjeletyranni, og vi ville alle i dag ha vært hans undersåtter.

Det er derfor ingen tvil: Begge deler, ja begge deler er nødvendig – å forsvare sannheten og å stride mot vranglæren! Fredagskveldene våre skal blant annet gjøre dere dyktige til begge deler. Gud gi sin velsignelse til det vi i kveld skal gjennomgå!

Sist gang begynte vi så vidt å drøfte det viktige innholdet i den tjueførste tesen: at lov og evangelium ikke blir rett skilt og delt når en lærer at en blir salig allerede ved selve den utførte handlingen – ved at en lar seg døpe og går til nattverd. Det er den aller styggeste sammenblanding av lov og evangelium.

Evangeliet krever ikke noe annet enn: «Bare tro! Ta imot, så blir du salig!» Loven derimot roper: «Gjør dette, så skal du leve!» Men hvis selve gjerningen – at jeg lar meg døpe, at jeg går til nattverd – skaffer meg nåde, da er evangeliet åpenbart gjort om til lov, fordi jeg bygger min frelse på gjerninger. Og loven er gjort om til evangelium, fordi jeg lover det arme, syndige mennesket frelsen for en slik gjerning.

Nå skulle en tro at det var helt umulig at en som vil være kristen forkynner, likevel lærer at sakramentene virker frelse *ex opere operato*, det vil si ved den blotte utførte handling. Og likevel skjer det gang på gang. Nettopp de som vil være riktig strenge lutheranere, begår denne forferdelige feilen hver gang de taler om sakramentene.

Når de er ferdige med å utlegge dåpen, tenker hver tilhører: «Nå har du hørt det: Du må bare la deg døpe, så kommer du til himmelen!» Og når de er ferdige med å framstille læren om nattverden, tenker folk: «Nå har du hørt det: Du trenger bare å gå fram til alteret, så har du syndenes forlatelse, for vår Herre har jo knyttet denne nåden til denne handlingen.»

For åtte dager siden begynte vi å vise at dette går stikk imot læren om evangeliet. Hit hører alle de stedene som vitner om at evangeliet bare krever tro, og at alt er bygd på troen. Men hvis det er slik, hvordan kan jeg da si: «Den og den gjerningen hjelper meg også»? Hvis ordet i prekenen ikke hjelper meg fordi jeg ikke tror, så hjelper heller ikke dåpen og nattverden meg uten troen.

Når jeg sier til noen: «Du blir salig bare ved troen», vil jeg ikke si noe annet enn: «Du blir salig av nåde.» Men de fleste framstiller det slik: «Vil du bli salig, så behøver du ikke gjøre den eller den gjerningen – men tro, det må du! Det krever Gud av deg.»

Nei, apostelen sier jo tydelig: «Derfor fikk han løftet ved tro, for at det kunne være av nåde» (Rom 4,16). Merk dere dette dyrebare skriftstedet! For så snart en setter fram noe som strider mot læren om at mennesket ikke blir salig ved sine gjerninger, ikke ved sitt eget løp og strev, men av nåde alene, så er det en vranglære som river ned grunnvollen.

«Du må tro» betyr: «Du må ta imot det som blir rakt fram til deg.» Vår Herre gir deg syndenes forlatelse, rettferdighet, liv og salighet. Men hva hjelper en gave deg hvis du ikke tar imot den?

Å ta imot er likevel ingen gjerning jeg yter til gjengjeld for gaven; det er bare å gripe det som blir rakt fram. Rekker jeg en tigger en gave, vet jeg ikke om han tar imot den, og likevel mener jeg det fullt og helt. Lar han den falle, får han den simpelthen ikke. La oss nå høre noen steder som handler særskilt om sakramentene.

Legg nøye merke til hvordan Herren taler: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst» (Mark 16,16). Han sier ikke: «Den som blir døpt og tror», men: «Den som tror og blir døpt.» Troen er det mest nødvendige, og dåpen er noe troen holder seg til. Og så fortsetter Herren: «Men den som ikke tror, skal bli fordømt.» Det vil si: «Om du ikke kunne bli døpt, blir du likevel salig når du bare tror.»

I Apostlenes gjerninger heter det: «Mens de nå kjørte fram langs veien, kom de til et sted hvor det var vann, og hoffmannen sa: Se, her er vann, hva er til hinder for at jeg blir døpt? Filip sa: Tror du av hele ditt hjerte, så kan det skje. Men han svarte og sa: Jeg tror at Jesus Kristus er Guds Sønn!» (Apg 8,36–37). Det er det eneste Filip krever. Han vil si: «Ellers vil dåpen ikke gagne deg det minste.» Når vi blir døpt, gjør ikke vi en gjerning; det er Gud som gjør en gjerning med oss.

«Alle er dere jo Guds barn ved troen på Kristus Jesus. For dere, så mange som er døpt til Kristus, har ikledd dere Kristus» (Gal 3,26–27). Her ser vi at en bare ikler seg Kristus i dåpen når en tror. For apostelen sier ikke: «Hvem som helst som er døpt, har ikledd seg Kristus» – slik blir det nå vanligvis utlagt – men: «så mange som er døpt».

Apostelen taler her til dem som sto i troen og var blitt Guds barn. Ja, de ikler seg Kristus i dåpen. Den som ikke tror, ikler seg ikke Kristus, men beholder sitt syndige kjøds klesdrakt.

Da Herren innstiftet den hellige nattverd, sa han: «Ta, et! Dette er mitt legeme, som blir gitt for dere. Gjør dette til minne om meg! … Drikk av det alle. Dette begeret er den nye pakt i mitt blod, som utgytes for dere til syndenes forlatelse.»

Herren sier ikke bare: «Dette er mitt legeme», men føyer til: «som blir gitt for dere». Han sier ikke bare: «Dette er mitt blod», men også: «som utgytes for dere til syndenes forlatelse». Da vil han jo åpenbart si: «Hovedsaken er at dere tror dette: at dette legemet er gitt for dere, og at dette blodet er utøst til forlatelse for deres synder. Det må dere tro, så har dere den rette velsignelsen av dette himmelske måltid.»

Og når Kristus føyer til: «Gjør dette til minne om meg!», vil han nettopp si: «Gjør det i tro!» Han vil ikke si: «Tenk nå også på meg når dere nyter mitt legeme og blod. Glem meg ikke helt!» Den som tror at Frelseren bare formante sine kristne til ikke å glemme ham helt, kjenner ikke Frelseren.

Nei, det rette minnet om Kristus består i at mennesket i tro tenker: «Dette legemet er gitt for meg! Dette blodet er utøst til forlatelse for mine synder. Derfor kan jeg trygt gå til alters. Jeg vil holde meg til dette i tro og holde det

dyrebare pantet høyt i ære.» For når Gud til og med legger et pant til sitt ord, hvem våger da å tvile på at dette ordet er sannhet og helt sikkert vil bli oppfylt?

Å, merk dere dette også for deres eget hjerte og samvittighet! Hver gang dere går til den hellige nattverd, la disse ordene stå levende for øynene: «Gitt for dere, utøst for dere til syndenes forlatelse.»

Gjør dere ikke det, men tenker: «Så, nå har jeg gjort min plikt igjen! Denne gjerningen vil Gud også regne meg til gode» – da er alterganget deres en fordømmelig gang som fører død og fordømmelse over dere. Det er frekkhet å gå til alters slik og ete Kristi legeme og drikke hans blod. Men det er ingen frekkhet når vi holder oss til hans ord og hans løfte.

«Og han fikk omskjærelsens tegn til segl på den rettferdighet av tro som han hadde fått da han var uomskåret» (Rom 4,11). Her blir det sagt at Abraham trodde før han ble omskåret, og at han med omskjærelsen bare skulle få et segl på troens rettferdighet. For det er nettopp Guds store godhet: Han vet hvor trege vi er til å tro, også når vi virkelig er kommet til troen. Derfor legger han ytre tegn til sitt ord og forbinder dem med ordet; for sakramentene er forbundet med Guds ord og innfattet i det. Ordet er stjernen som lyser.

Vår kirke blir ofte beskyldt for å lære at dåpen virker Guds barnekår *ex opere operato*, og at nattverden på samme måte virker syndenes forlatelse. De falske lærerne banker dette inn i folk som om det var luthersk lære. Var det vår lære, ville det sannelig ikke være noe under om alle sanne kristne skydde oss. Det ville jo være forferdelig. Først sa vi: «En blir ikke salig ved gjerninger», og så sa vi likevel: «Men ved disse to små gjerningene skal dere få syndenes forlatelse.»

Og hvor mange slår ikke opp i almanakken for å se hvor lenge det er siden de var til nattverd – om det har gått så lang tid som de pleier å la gå mellom hver altergang! Hvorfor det? Fordi de tenker at det er en kristens gjerning, og at det ikke er riktig å la være. Så går de fram til alteret og drikker døden og eter Guds vrede.

Nei, nådeløftet som er forbundet med elementene, skal drive meg, og så skal jeg gå fram i tro. Da går jeg også velsignet bort fra Herrens bord. Men mange tenker: «Slik er jeg nå engang oppdratt. Hva mer kan jeg gjøre? Da er saligheten sikker for meg.»

Det er sant nok: Den lutherske kirke setter sakramentene overmåte høyt, så det ringer i ørene på svermerne. Den lutherske kirke holder seg til Herrens ord: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst.» Derfor fordømmer den alle falske lærere som sier: «Dåpen er bare en seremoni der en blir tatt opp i den kristne kirke.» Nei, «den virker syndenes forlatelse, frelser fra døden og djevelen og gir evig salighet til alle som tror det, slik Guds ord og løfte lyder».

Den lutherske kirke holder fast på at dåpen er «badet til gjenfødelse og fornyelse ved Den Hellige Ånd» (Tit 3,5). Den holder fast på det Peter sier om dåpens vann, at det «frelser oss». Vi holder fast på at «dere, så mange som er døpt til Kristus, har ikledd dere Kristus». Den lutherske kirke holder fast på det Herren sier: «Dette er mitt legeme, som blir gitt for dere; dette er mitt blod, som utgytes for dere», og lar seg på ingen måte rokke i det.

Den lutherske kirke ser på de hellige sakramentene som det helligste, mest nåderike og dyrebareste som finnes på jorden. Den er fast overbevist om at vår Herre ikke er en så ynkelig seremonimester som har påbudt visse seremonier vi skal bruke når vi tar opp noen. Nei, kristendommen er ingen frimurerlosje. Når Gud påbyr denne handlingen, påbyr han noe som våre sjelers salighet henger på. Men hvor har den lutherske kirke sagt at den blotte bruk av sakramentene gjør salig? Tvert imot har den alltid vitnet og kjempet mot det og fordømt den læren.

På dette punktet blir de nyere teologene igjen mer pavelig sinnet – noe en slett ikke skulle vente av disse mennene, som ellers heller mer mot rasjonalismen. De sier: «Dåpen er gjenfødelsen.» Mange hører det og tenker: «Det lærer den lutherske kirke.» Nei, det er ikke luthersk. Dåpen er ikke gjenfødelsen, men den virker gjenfødelsen; den er middelet til gjenfødelsen.

Men for at dere skal se helt tydelig at den lutherske kirke ikke vil vite av noen virkning av sakramentene *ex opere operato*, så hør noen vitnesbyrd fra bekjennelsesskriftene!

I Luthers lille katekisme heter det: «Hvordan kan vann gjøre så store ting? Vann gjør det sannelig ikke, men Guds ord, som er med og ved vannet, og troen, som stoler på dette Guds ord i vannet.» Når Peter sier at vannet «frelser oss» (1 Pet 3,21), er det en synekdoke – en talemåte der en del står for helheten. Til den hellige dåps handling er det nettopp knyttet et stort og herlig nådeløfte.

Videre heter det i den sjette parten: «Å ete og drikke gjør det sannelig ikke, men de ord som står der: For dere gitt og utøst til syndenes forlatelse. Disse ord er sammen med den legemlige eting og drikking hovedsaken i sakramentet. Og den som tror disse ord, han har det som de sier og lyder om, nemlig syndenes forlatelse.»

Ordene «hovedsaken i sakramentet» blir vanligvis forklart slik: «Guds ord må riktignok bli sagt med; det er hovedsaken.» Dermed mener de innstiftelsesordene, som er nattverdens «form» (*forma sacrae coenae*). Men det er det slett ikke tale om her. Her gjelder det hva sakramentet virker, og da er hovedsaken at ordene står der: «For dere gitt, for dere utøst.»

Den augsburgske bekjennelse, artikkel 13: «Om sakramentenes bruk lærer vi at sakramentene ikke bare er innstiftet for at de skal være tegn som en kan kjenne de kristne på utvortes, men for at de skal være tegn og vitnesbyrd om Guds vilje mot oss, for å vekke og styrke vår tro. Derfor krever de også tro, og de blir rett brukt når en tar imot dem i tro og styrker troen ved dem.»

Vår tro skal bli vakt og styrket ved dem. Allerede når Guds ord blir forkynt for en kristen, skal troen hans bli styrket. Men når han så i tillegg hører at Gud har innstiftet en særskilt handling som dette løftet er forbundet med, må det være for ham som en port til himmelen. Men det skjer bare når en holder seg til Guds løfte.

Gud vil gjøre oss salige av fri nåde. Derfor er det dårskap å tenke: «Hva? Ved dåpen skal jeg bli salig? At jeg holder hodet fram og lar meg overøse med vann, det skal gjøre meg salig?» Nei, du skal slett ikke gjøre noe. Undre deg ikke over

at Gud foreskriver deg en gjerning som selv fornuften sier om: «Det kan da ikke være noe jeg skal fortjene saligheten med!»

Svermerne innbiller folk at vår lære er en levning fra pavedømmet. Men den som ikke bruker dåpen i tro, får ikke noe annet enn i høyden helvete av den blotte dåpshandlingen. Nei, Gud er så vennlig at han ikke bare lar nåden bli forkynt, men også sier: «Kom hit! Med dette sakramentet har jeg lovt deg min nåde og satt segl på den. Bare tro det!»

Den som tror at han får syndenes forlatelse ved den blotte eting og drikking, er et blindt menneske. Kristi legeme virker ikke på fysisk vis, slik de nyere sier når de lærer at det legger udødelighetens spire ned i mennesket. Om det står det ikke et ord i Skriften; det er bare drømmer fra vår spekulative teologi.

Endelig blir det også fordømt offentlig i vår bekjennelse at sakramentene skal virke *ex opere operato*. I Apologien for den augsburgske bekjennelse, artikkel 13, heter det: «Når vi kaller sakramenter de ytre tegn og seremonier som har Guds befaling og et guddommelig nådeløfte knyttet til seg, kan en snart slutte hva sakramenter er. For seremonier og andre ytre ting som er innstiftet av mennesker, er ikke sakramenter i denne betydning. Mennesker har nemlig ikke uten befaling myndighet til å love Guds nåde. Derfor er tegn som er innstiftet uten Guds befaling, ikke nådetegn, selv om de ellers kan minne barn og enfoldige folk om noe, slik som et malt kors.

De rette sakramentene er altså dåpen, Herrens nattverd og avløsningen. For disse har Guds befaling og har også nådeløftet, som egentlig hører til den nye pakt og er den nye pakt. For de ytre tegnene er innstiftet for at hjertene skal bli beveget ved dem – nemlig ved ordet og det ytre tegnet sammen – til å tro at Gud sannelig vil være oss nådig ved Kristus når vi blir døpt og når vi tar imot Herrens legeme. Som Paulus sier: Troen kommer av forkynnelsen.»

Hvis noen kommer med noe som Gud ikke har knyttet noe nådeløfte til, og kaller det et sakrament, så tar vi ikke imot det.

«Og som ordet går inn gjennom ørene, slik er det ytre tegnet stilt fram for øynene, for innvortes å egge og bevege hjertet til tro.» Ingen påstår jo: «Bare det å høre prekenen gjør salig.» Den enfoldigste kristen vet at det ikke blir lært i Skriften.

Slik er det også med sakramentene. Det er ikke det blotte tegnet vi får for øynene, som gjør det; tegnet viser bare hva ordet forkynner. Vi døper med vann. Dåpen gir oss renselse fra synd, helliggjørelse, gjenfødelse og fornyelse, og vannet viser nettopp det. Det jeg hører i prekenen, ser jeg i dåpens ytre element. Men ordet og sakramentet virker det samme i hjertet.

De nyere tenker seg det som om Gud har foreskrevet forskjellige medisiner for forskjellige sykdommer. De mener: «Ordet er riktignok også en medisin, men dåpen må være noe annet; den har til hensikt at vi skal bli gjenfødt. Nattverden må igjen virke noe annet; den skal forene oss med Kristi legeme.» Men dette er menneskelige tanker som det ikke står et eneste ord om i Skriften.

Ordet virker troen, gir syndenes forlatelse, skjenker oss Guds nåde og saligheten – men det gjør dåpen også, og den hellige nattverd også. Et segl alene hjelper ikke det minste. Om jeg ga dere ti ark med bare mitt segl på, kunne dere

ikke gjøre forretninger med dem. Når apostelen sier at omskjærelsen var et segl, viser han dermed at alle sakramenter er segl.

Hva er så papiret og skriften? Det er Guds ord. I sakramentene blir alt det beseglet som står i nådeløftene. Derfor sier ikke Herren bare at vi skal døpe, men føyer straks til: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst.»

Apologien fortsetter: «For ordet og det ytre tegn virker det samme i hjertet, slik Augustin har sagt et fint ord: Sakramentet, sier han, er et synlig ord. For det ytre tegnet er et bilde som betegner det samme som blir forkynt gjennom ordet. Derfor utretter begge det samme.» – På prekestolen er ordet hørbart, og i sakramentene er det synlig.

«Men det er mer nødvendig å drøfte og vite hva som er den rette bruk av sakramentene. Her må vi frimodig fordømme hele flokken av skolastikere og refse deres villfarelse når de lærer at de som bare bruker sakramentene og ikke setter noen hindring i veien, får Guds nåde *ex opere operato*, selv om hjertet ikke har en eneste god tanke.

Men det er rett og slett en jødisk villfarelse når de mener at vi skulle bli rettferdige og hellige ved en gjerning og ytre seremonier uten tro, og selv om hjertet ikke er med. Og denne skadelige læren blir likevel forkynt og lært vidt og bredt, overalt i hele pavens rike og pavens kirker. Paulus roper mot det og sier at Abraham ble rettferdig for Gud, ikke ved omskjærelsen, men at omskjærelsen var et tegn for å øve og styrke troen.

Derfor sier vi også at til den rette bruk av sakramentene hører troen, som tror det guddommelige løftet og tar imot den lovede nåden som blir tilbudt ved sakrament og ord. Og dette er en sikker og rett bruk av de hellige sakramentene, som et hjerte og en samvittighet kan våge seg på og stole på. For ingen kan gripe det guddommelige løftet uten ved troen alene. Og sakramentene er ytre tegn og segl på løftet. Derfor hører troen til den rette bruk av dem.

Når jeg for eksempel tar imot sakramentet med Kristi legeme og blod, sier Kristus klart: Dette er den nye pakt. Da skal jeg tro sikkert at den nåde og syndenes forlatelse som er lovt i den nye pakt, blir meg til del. Og det skal jeg ta imot i tro og trøste min forskrekkede, forsagte samvittighet med det, og stå trygt på at Guds ord og løfte ikke slår feil, men er like sikre som om Gud lot en ny røst eller et nytt under komme fra himmelen for å love meg nåde – ja, enda sikrere.

Men hva skulle undere hjelpe hvis det ikke var tro? Og vi taler her om den tro der jeg selv tror sikkert for meg selv at mine synder er tilgitt, ikke bare om den alminnelige tro (*fides generalis*), der jeg tror at det finnes en Gud. Denne rette bruk av sakramentene trøster og vederkveger samvittighetene i sannhet.

Men hvor mye misbruk og villfarelse den stygge, skammelige, ugudelige læren om *opus operatum* har ført inn – at når jeg bruker sakramentet, gjør den utførte gjerningen meg from for Gud og skaffer meg nåde, selv om hjertet ikke har en god tanke om det – det kan ingen tenke, skrive eller si nok om. For derfra er også det usigelige, utallige, gruelige misbruket av messen kommet. Og de kan ikke vise fram en tittel eller en bokstav fra de gamle kirkefedrene som skolasti-

kernes mening kan bevises med. Ja, Augustin sier stikk imot at det er troen i bruken av sakramentet, ikke sakramentet, som gjør oss fromme for Gud.»

Når en sier dette til de såkalt strenge lutheranerne, mener de: «Det er kalvinistisk. Nei, dåpen er gjenfødelsen, og Kristi legeme og blod virker noe hemmelig i oss, bare nåde.» De som vet hva Apologien sier her, våger naturligvis ikke å tale slik, men de tenker slik.

Kahnis visste godt hva den lutherske kirke lærer om dette. Han ga meg selv sin bok «Læren om nattverden» da jeg var i Tyskland. Der skriver han: «Generelt er den lutherske kirkes sakramentsbegrep ikke blitt fullt utviklet. Grunnbegrepene ord og tro er lagt for direkte til grunn for det.» Han vil si: «De står riktignok i en viss forbindelse med hverandre, men sakramentene virker objektivt, umiddelbart, uten ord og uten tro. Og det er det forkjærte i den lutherske kirke at en forbinder tro og sakrament umiddelbart med hverandre.»

Videre: «For Apologien er sakramentet bare et kvalifisert ord.» Det vil si: Den lutherske kirke ser i grunnen på sakramentene som det samme som ordet, bare med den forskjell at et tegn kommer i tillegg – «et synlig ord, liksom et bilde eller et segl av ordet, som i likhet med ordet bare har kraften til syndenes forlatelse ved troen». Det er det han refser hos vår kjære lutherske kirke! «Foran ordet trer hvert sakraments særlige frelsesgode like mye i skyggen som den særlige frelsesvirkningen gjør foran troen.»

Han vil altså si: «Når den lutherske kirke lærer at fra Guds side er ordet nødvendig og fra menneskets side troen, så er alt det ingenting.»

«Nei», sier han, «en må gjøre stor forskjell på ord og sakrament; for hvert sakrament har sitt særlige frelsesgode og sin særskilte frelsesvirkning.» Og: «Den som er døpt, er gjenfødt og blir værende gjenfødt til sin død. … Nattverdens hensikt kan bare utledes av dens vesen. I nattverden nyter vi Kristi forherligede legeme, og i og med det Kristi Ånd og liv.» Det er nettopp den nye læren.

Også Delitzsch, som ellers har stått så godt, lærer galt her. I boka «Fire bøker om kirken» (1847) skriver han: «Hvem som helst som er døpt og tar del i Herrens måltid, er et lem på Kristi legeme. Kristi legeme er helheten av alle dem som er døpt til ett legeme og har fått én Ånd å drikke. Om det er Hengstenberg» – han ble den gang regnet som selve forbildet på de rettroende og var det også inntil kort før sin død – «eller Wislicenus» – en fritenker – «så er de begge, i kraft av Guds gjerning, som troen ikke frambringer og vantroen ikke gjør til intet, lemmer på ett og samme legeme. Om en er evangelisk eller romersk, ja, sosinianer eller unitarier – i kraft av dåpen er de alle én i Kristus.» Unitarierne hører altså hos ham med til den synlige kirke.

Videre sier Delitzsch: «De kan være deler, ja til og med organer, i den synlige kirke» – men et lem er bare det som livet i hele legemet strømmer gjennom. Etter hans påstand er alle disse vantro, ugudelige menneskene lemmer på Kristi legeme, bare at de er døde lemmer. Da er altså Herren Jesus Kristus i sin kirke delvis et lik! – «men lemmer av kirken, som er Kristi legeme, er de ikke.»

Her taler han i kirkens ånd og gjengir det våre kirkelærere lærer. Men så fortsetter han: «Vi kan ikke godta at dette skillet er berettiget. Den som én gang er døpt, er et lem på Kristi legeme, og det lar seg ikke endre.»

Romerkirken lærer: Har jeg mistet troen og er falt, må jeg tømre meg et annet skip – og det er anger og bot.[2] Men vi sier etter Skriften: «Dåpen står fast! Gud tar aldri tilbake det ord han har gitt.»

Faller jeg etter dåpen i dødssynder, gagner dåpen meg ingenting. Men kommer jeg igjen til erkjennelse, kan jeg si: «Jeg er da ikke fortapt. Jeg er døpt. Gud har døpt meg og sagt: Du skal være mitt barn. Og det ordet tar ikke Gud tilbake.» Holder jeg meg slik til dåpen, til Guds løfte, så har jeg igjen alle dåpens goder.

[2] Walther sier ikke hvem han sikter til, men bildet av en ny «planke etter skipbruddet» er romerkirkens lære om botens sakrament.

Forelesning 35

18. *september* 1885

Kristus sier om seg selv: «Jeg er veien og sannheten og livet. Ingen kommer til Faderen uten ved meg» (Joh 14,6). Dette stadfester Peter for Rådet når han sier: «Og det er ikke frelse i noen annen. For det finnes ikke noe annet navn under himmelen, gitt blant mennesker, som vi kan bli frelst ved» (Apg 4,12). Og Paulus stadfester det samme når han roper til korinterne: «For jeg ville ikke vite av noe blant dere, uten Jesus Kristus, og ham korsfestet» (1 Kor 2,2).

Derfor er det sannelig en stor og forferdelig synd når vi ikke lokker en sjel som vi har fått betrodd å undervise, til Kristus, og ikke stadig sier til den hva den har i Herren Jesus, sin Frelser. Å holde noen borte fra troen på Kristus er en så forferdelig synd at ingen ord kan beskrive den rett.

En forkynner som gjør det og holder et menneske borte fra frimodig å gripe Kristus – enten han gjør det bevisst eller ubevisst, med vilje eller i blindhet, av ondskap eller av forkjært iver for sjelenes frelse – han vil, så langt det står til ham, berøve disse menneskene det evige liv. Fra å være sjelehyrde blir han en glupende ulv, fra å være sjelelege en sjelemorder, ja, hva sier jeg – fra å være en Guds engel, som han skal være, blir han menneskets djevel.

Å, det har vært nok av forkynnere som først på sitt siste sykeleie har fått øynene opp for hvor mange sjeler de har holdt borte fra Kristus med sin uevangeliske forkynnelse. Det var deres skyld at de sjelene som var betrodd dem, så å si døde av åndelig sult. Og hva følger så av det? Slike ulykksalige forkynnere har like før sin død hatt en tung kamp med fortvilelsens tanker, og mange av dem har også fart herfra uten trøst, med ve og klage, i fortvilelse.

Grovest synder de såkalte rasjonalistiske forkynnerne her. I djevelsk frekkhet stiger de opp på kristne prekestoler, og i stedet for å forkynne Kristus, Frelseren, for alle syndere, legger de fram sin elendige moral- og dydslære og roper alle slags svulstige, hule fraser inn i ørene på folk. Over slike rasjonalistiske bukdyrkere lyder fremdeles i dag Herrens verop: «Ve dere, skriftlærde og fariseere, dere hyklere, som stenger himlenes rike for menneskene! Selv går dere ikke inn, og dem som er i ferd med å gå inn, tillater dere ikke å gå inn» (Matt 23,13).

Å, hvor de en gang skal forferdes, disse som har kalt seg venner og beundrere og forkynnere av Jesus Kristus, når de må fram for Jesu Kristi domstol, og

Kristus i sin vrede slynger de brennende ordene mot dem: «Jeg har aldri kjent dere. Vik bort fra meg, dere som gjorde mot loven!» (Matt 7,23).

Men pavekirkens folk synder ikke mindre grovt i dette. Heller ikke de lokker til Kristus, syndernes Frelser og syndernes venn. Tvert imot framstiller de Kristus som en enda strengere lovgiver enn selv Moses, en som har lagt langt flere og langt strengere bud på oss.

Og når en arm synder kommer i nød og spør presten om råd, viser de ham ikke til Kristus, men til Maria, den såkalte barmhjertighetens mor. De har lært folk å bli redde for Kristus og lært dem at Maria må ta dem inn under kappen sin; eller de viser dem til den eller den skytshelgen.

For denne forferdelige synden, at de viser de arme syndere bort fra Kristus, skal de en gang få kjenne Guds vrede, når «røken av deres pine stiger opp i all evighet» (Åp 14,11). For det er ikke bare forferdelig når den vantro spotter Kristus som en svermer, men også når en ikke lærer Kristus og ikke forkynner Kristus, men sier: «Tro ikke på ham!»

Mot denne grove måten å holde folk borte fra Kristus på kan en lett vokte seg – mot den behøver jeg slett ikke advare dere. Men det er vanskelig å unngå å gjøre det på en finere måte. Å, utallige forkynnere har ment at de forkynte Kristus og hans lære, inntil øynene deres ble åpnet og de så at de likevel hadde skjult Herren Jesus for øynene til de arme syndere og heller hadde vist dem bort fra ham enn lokket dem til ham. Om denne finere måten å holde folk borte fra Kristus på handler vår tjueandre tese.

Tese XXII

For det attende blir ikke Guds ord delt rett når man gjør et falskt skille mellom vekkelse og omvendelse og blander sammen det ikke å kunne *tro med det ikke å* få lov til *å tro.*

Særlig de såkalte pietistene i første halvdel av forrige århundre gjorde seg skyldige i denne alvorlige sammenblandingen av lov og evangelium. Til dem hører blant andre teologene i Halle – en August Hermann Francke, Breithaupt, Anastasius Freylinghausen, Rambach og Joachim Lange – og de som sluttet seg til dem: Bogatzky, Fresenius og mange andre. De gjorde seg skyldige i den finere måten å blande lov og evangelium på: å holde folk borte fra Kristus. Og det gjorde de blant annet ved å gjøre et falskt skille mellom vekkelse og omvendelse.

De forklarte nemlig at når det gjelder veien til saligheten, må en dele menneskene inn i tre klasser: 1. uomvendte, 2. vakte – men ennå ikke omvendte – og 3. omvendte. Selv om de kjære pietistene selv mente det ærlig og slett ikke ville vike fra den rette lære, var denne inndelingen helt forkjært.

Hadde de med de vakte ment folk som nå og da får et sterkt inntrykk av Guds ord, av lov og evangelium, men så fort visker det ut igjen, så det ikke blir noe av det hos dem – da hadde det vært helt riktig. For det finnes sannelig mennesker som ikke lenger kan gå videre i sin kjødelige sikkerhet, men som likevel kveler denne uroen igjen, inntil Gud enda en gang slår til med lovens hammer og så lar dem smake evangeliets søtme.

Men de vakte som pietistene talte om, hører ikke lenger til de uomvendte. Etter Skriften kan vi bare ha to klasser, nemlig omvendte og uomvendte.

Riktignok finnes det folk som en kunne kalle vakte, i motsetning til sanne kristne – hvis en ikke tar Skriften til mønster. Eksempler på det finner vi i mengde i Skriften. Til slike hørte Herodes Antipas. Om ham blir det sagt at han gjerne hørte Johannes døperen, fordi Johannes holdt mange trøstefulle prekener og viste til Messias som skulle komme; han spurte også av og til Johannes til råds og fulgte rådet hans (Mark 6,20). Men han forble likevel den gamle Herodes. For en elendig danserinnes skyld måtte Johannes døperen miste hodet på denne kongens befaling.

Et annet eksempel er landshøvdingen Feliks. For ham talte Paulus med stor iver om rettferdighet, om avhold og om den kommende dom. Dette ordet trengte inn i hans indre, og samvittigheten sa til ham: «Du elendige menneske, hvis dette er sannhet – og sannhet er det nok – hva skal det da bli av deg? Du horkar! Du urettferdige dommer! Du ekteskapsbryter!»

Men han visket fort ut dette inntrykket. Han sendte Paulus bort og sa: «Gå bort for denne gangen! Når jeg får tid, skal jeg sende bud på deg igjen» (Apg 24,25). Men han sendte ikke bud på ham igjen; han ville ikke høre den røsten mer.

Noe lignende finner vi hos Festus. Da Paulus hadde tordnet med loven og forkynt evangeliet med all dets ynde, sa Festus: «Du er fra forstanden, Paulus! Din store lærdom driver deg til vanvidd!» (Apg 26,24). Paulus' tale hadde altså gjort et sterkt inntrykk på ham, men han erklærte Paulus bare for en svermer. Slik ville han skaffe seg trøst for sin opprørte samvittighet.

Et annet eksempel har vi i Agrippa. Han sa til og med til Paulus: «Det mangler lite på at du overtaler meg til å bli en kristen!» (Apg 26,28). For et veldig inntrykk apostelens tale må ha gjort på denne kongen, når han offentlig bekjenner at det mangler lite på at han ble en foraktet, vanæret kristen!

Altså manglet det fremdeles noe. Hva var det? At han oppga sin egenrådige, hardnakkede motstand og lot seg overvinne av Herren. Men han søkte å overvinne Herren og ble værende i sin uomvendte tilstand. Slike skal ikke regnes blant de omvendte. Men å kalle dem vakte er et helt galt uttrykk. Når Skriften taler om vekkelse, mener den alltid omvendelsen.

Husk dette når dere leser pietistiske skrifter – for det er svært mye godt i dem. Del menneskene inn i bare to klasser! At Skriften med vekkelse mener omvendelse, kan dere se av disse stedene.

«Våkn opp, du som sover! Stå opp fra de døde, og Kristus skal lyse for deg» (Ef 5,14). Det er da åpenbart en oppfordring til sann omvendelse og bot. Vi skal våkne av den åndelige søvn og stå opp fra den åndelige død. Den som er våknet slik – ikke av den legemlige, men av den åndelige søvn – han er nå våken, han lever nå, han er altså en kristen.

«Men Gud, som er rik på miskunn, har, på grunn av sin store kjærlighet som han elsket oss med, gjort oss levende med Kristus, vi som var døde ved våre overtredelser. Av nåde er dere frelst. Han reiste oss opp sammen med ham og satte oss med ham i himmelen, i Kristus Jesus» (Ef 2,4–6). Hva er vel vekkelse

annet enn å bli gjort levende? Er du vakt, så er du altså salig. Så snart jeg er vakt opp ved Den Hellige Ånd, ved hans ord, er jeg satt i himmelen.

«Idet dere ble begravet med ham i dåpen, og i den ble dere også reist opp med ham, ved troen på Guds kraft – han som reiste Kristus opp fra de døde» (Kol 2,12). «Ved troen!» Altså kan ingen være vakt opp uten at han har troen. Altså må han være en kristen. Men pietistene sier: «Nei, den som ikke først har erfart en sann, grundig anger i sitt hjerte, er ennå ikke omvendt, men bare vakt.»

En grundig anger kaller de det når en som David har grått hele netter og fått sengen våt av tårer (Sal 6,7), når en har gått krumbøyd og nedbøyd i dagevis.

Da sier de: «Den som ikke har erfart det ennå, er ikke omvendt, men bare vakt. For den som ennå ikke er beseglet med Den Hellige Ånd, den som ennå ikke er helt viss på at han står i nåde hos Gud og skal bli salig, den som alltid vakler, han er sikkert ingen kristen. Eller han er kjærlighetsløs, han har ikke den rette tålmodighet og ikke den rette tjenstvillighet mot sin neste.»

Men det er en falsk antakelse. En kan være blitt en sann kristen uten ennå å ha erfart den store, forferdelige angsten som David. For selv om David virkelig erfarte det, står det likevel ikke i Bibelen at vi også må erfare det i samme grad.

Og når det gjelder beseglingen, skriver apostelen: «I ham har også dere, da dere kom til troen, fått til innsegl Den Hellige Ånd, som var lovt» (Ef 1,13). Først må vi tro. Men troen vår kan fremdeles være svært svak, så vi stadig må kjempe med idel angst og tvil. Gud gir ikke alle trosfrimodighet og heltemot med en gang.

At alt dette er den rene, klare sannhet, kan vi se av alle de eksemplene der vi hører at folk er blitt omvendt. Tenk på tilhørerne på pinsedagen! Om dem heter det bare at det stakk dem i hjertet, og så spør de: «Hva skal vi gjøre, brødre?»

Apostelen sier ikke: «Ja, så fort går det ikke! Først må dere gjennom en tung botskamp, og så må dere kjempe og rope til Gud så lenge at Den Hellige Ånd til slutt sier i deres indre: ‹Du har fått nåde, du er salig.›» Nei, apostelen sier bare: «Omvend dere, og la dere alle døpe» (Apg 2,37–38).

Knapt har apostelen sagt det, før de lar seg døpe. «Omvend dere» betyr: «Vend om til deres Herre Jesus, tro på ham, og la dere så døpe til segl på troen. Da er alt i orden.» Om de nyomvendte leser vi så: «De holdt urokkelig fast ved apostlenes lære og ved samfunnet, ved brødsbrytelsen og ved bønnene» (Apg 2,42). De var altså blitt virkelig omvendt i løpet av noen få øyeblikk.

Det samme ser vi hos hoffmannen fra Etiopia. Filip sier ikke noe annet enn: «Tror du av hele ditt hjerte, så kan det skje.» Og da hoffmannen bekjente: «Jeg tror at Jesus Kristus er Guds Sønn!» (Apg 8,37), var det akkurat nok for Filip. For han visste hva hoffmannen nå forsto med det: at han nå trodde på Messias, Gud og menneske.

Da dåpen var fullført, skiltes de igjen, og de har kanskje aldri sett hverandre mer. Filip var heller ikke det minste bekymret for om mannen virkelig var omvendt. Fordi mannen hadde sagt: «Jeg tror at Jesus Kristus er Guds Sønn», var Filip helt viss: «Han er omvendt.»

Men la oss gå videre. Fangevokteren i Filippi var kommet i fortvilelse – ikke over sine synder, men fordi han fryktet at alle fangene var flyktet, og at han

da ville bli henrettet. Men Paulus griper ham i armen idet han vil kaste seg på sverdet. Og når Paulus i tillegg sier: «Gjør ikke deg selv noe ondt! For vi er her alle» (Apg 16,28), slår det ned i ham som et lyn.

Han kommer til å tenke på hva som hadde rørt seg i hjertet hans om natten, da han hørte disse fangene, som han hadde behandlet så grusomt, lovsynge og prise Gud. Da ble han overbevist om sitt hjertes ondskap og sin store synd, og han kaster seg ned for apostlene og sier: «Herrer! Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?»

Apostelen sier ikke: «Det kan ikke skje i natt. Først vil vi gi deg undervisning, og så får vi se hvordan det står til med deg. Du er vakt nå, det innrømmer jeg, men omvendelse er noe helt annet.» Nei, han sier ganske enkelt: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst, du og ditt hus!» (Apg 16,30–31). Og han tror og blir full av glede over at han er kommet til tro på Gud. Mer gjør ikke apostlene. De forlater ham og går videre sin vei.

Let nå i Skriften etter et eksempel på at en profet, en apostel eller en annen hellig har vist folk en annen vei, at han har sagt: «Så fort går det ikke! Du må først ha erfart det og det og det!» Nei, de forkynte slik at folk ble forferdet, ikke visste hvor de skulle søke tilflukt, fordømte seg selv og spurte: «Hvor er det hjelp å få?» Da fikk de svaret: «Tro på Herren Jesus!», og dermed var det godt.

Svermerne sier: «Det er ikke den rette ordningen!» Ja, det er riktignok ikke svermernes ordning, men det er Guds ordning. Så snart evangeliet lød i ørene på disse menneskene, trengte det inn i hjertet, og de kom til troen. Slik leser vi at David, etter at han hadde fått avløsning, fremdeles gjennomlevde mye angst; men i hans botsalmer ligger det samtidig en bekjennelse av at han visste sikkert at han hadde en nådig Gud.

Og når en forkynner leder en som er full av angst over sine synder, slik at det går lang tid – ja måneder og år – før han kan si: «Ja, jeg tror!», da har det vært fånyttes strev. Forkynneren har vært en åndelig kvaksalver; han har ikke ført sjelen til Jesus, men til dens egen gjerning. Og det er en forferdelig synd. Det har pietistene i en viss forstand gjort.

Nettopp de forkynnerne som har stor iver, står i fare for å begå denne store, forferdelige synden. De mener det inderlig godt, men gjør ikke noe annet enn å pine sjelene. Til hver bedrøvet synder som er blitt bankerott i seg selv og spør: «Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?», skal de si: «Det er svært enkelt: Tro på Jesus, din Frelser, så er alt godt.»

For tenk over dette: Å omvende seg er etter Skriften slett ikke vanskelig, men å forbli omvendt, det er vanskelig. Derfor er det nettopp galt når en utlegger Frelserens ord: «Gå inn gjennom den trange porten!» (Matt 7,13) om boten. Boten er ingen trang port som en må presse seg gjennom. Boten må Gud selv gi. Og vil vi lage en selv, er det en falsk bot, og Gud vemmes ved den.

Vi behøver slett ikke være redde for at vi ikke skal kunne komme til bot. Vi skal bare bruke hans skarpe ord, så har vi den første delen av boten. Når så det salige evangeliet kommer uten forbehold, varer det slett ikke lenge før troen blir til. Så snart du har hørt evangeliet, ta imot det!

Men så begynner kampen. Det er nettopp det forkjærte hos de falske lærerne: De setter kampen foran omvendelsen. Da kan vi ennå ikke kjempe. Etterpå gjelder det å kjempe, og det er tungt. Den smale vei er de kristnes kors: at en må døde sitt eget kjød, ta på seg verdens spott, hån og vanære, at en må kjempe med djevelen og vende seg bort fra verden, fra dens forfengelighet, dens skatter og fornøyelser. Det er det tunge. Derfor faller så mange snart fra igjen og mister troen.

Der Guds ord blir rett forkynt med Åndens og Guds krafts bevis, blir mange flere mennesker omvendt enn en tror. Om vi bare kunne se inn i hjertet på mange i en kirke der ordet lyder med kraft i Åndens og kraftens bevis, og der ingen menneskegjerninger blir blandet inn – hvor mange tenker der ikke: «Ja, jeg vil også bli en kristen! Mannen har rett!»

Men mange søker å kvele disse følelsene igjen så snart de er kommet ut av kirken, og de søker å innbille seg at det de har opplevd, bare er svermeri. Slik forherder de seg fra søndag til søndag. Slike kommer i en svært farlig tilstand, ja mange forherder seg så de ikke lenger er til å redde.

Frelseren sier selv at det er mange som tar imot ordet med glede. Så kommer anfektelsen, og spiren som skyter opp, blir kvalt. Med det skal en ikke nødvendigvis forstå at en må ha tunge, djevelske anfektelser, men generelt avsmak for åndelige ting, tretthet i bønnen, treghet til Guds ord, forakt fra verden og så videre. Og så er alt borte igjen.

Da sier pietistene: «Han var ennå ikke omvendt.» Men Herren sier jo: «De tror til en tid» (Luk 8,13). Altså begynner denne andre klassen – de som raskt tar imot evangeliet – å tro, men de lar ikke ordet slå skikkelig rot; ved den neste fristelsen gir de seg igjen over til verden og kjødet. Nå er alt tapt.

Tro derfor ikke at en kan bli sikker fordi en hører hvor fort en kan komme til omvendelse og bot. Nei, se bare der hvor stor Guds nåde er! Når et menneske er omvendt, da heter det: «Fra nå av må du kjempe daglig og tenke på å gå fram fra dag til dag. Du må øve deg i kjærlighet, tålmodighet og saktmodighet, og du må kjempe mot hver synd!» Det er lekse for omvendte kristne.

Etter omvendelsen kan du gjøre noe; da begynner samvirket (co*operatio*). Men svermerne setter dette foran omvendelsen. Det er gruelig, helt gruelig! Da blir all ære tatt fra Gud.

Konkordieformelen, artikkel 2: «For omvendelsen av vår fordervede vilje – som ikke er noe annet enn at den blir vakt opp fra den åndelige død – er Guds gjerning alene, slik også oppvekkelsen i kjødets legemlige oppstandelse skal tilskrives Gud alene, som det ovenfor er vist utførlig og bevist med klare vitnesbyrd fra Den hellige skrift.»

Videre heter det samme sted: «Og kort sagt: Det blir evig sant det Guds Sønn sier: Uten meg kan dere intet gjøre (Joh 15,5). Og Paulus: Gud er den som virker i dere både å ville og å virke til hans gode behag (Fil 2,13). Dette herlige ordet er svært trøstefullt for alle fromme kristne som føler og merker en liten gnist og lengsel etter Guds nåde og den evige salighet i sitt hjerte. For da vet de at Gud har tent denne begynnelsen til sann gudsfrykt i hjertet deres, og at han vil

styrke dem videre i deres store svakhet og hjelpe dem så de holder ut i sann tro til enden.»

Der det bare er en gnist av sann lengsel etter nåde, der er også troen; for tro er ikke noe annet enn lengsel etter nåde. Da er et menneske ikke bare vakt i den falske betydning, men omvendt.

Det er også verdt å merke seg at apostelen først sier: «Arbeid på deres frelse med frykt og beven», og så fortsetter: «For Gud er den som virker i dere både å ville og å virke til hans gode behag» (Fil 2,12–13).

Nettopp fordi vår Herre må gjøre alt, skal vi arbeide på vår frelse med frykt og beven. Det sier apostelen til de omvendte. En forherdet, en blind, en død kan ikke arbeide på sin frelse. Men en omvendt kan det, ja gjør det også – ellers blir han slått med åndelig blindhet igjen og synker tilbake i den åndelige død.

Våre motstandere sier at Gud først vekker mennesket, og så gir han det kraft til å omvende seg eller ikke, til å bestemme seg. Dermed har de varmet opp igjen den gamle falske læren. Men enten er du død, eller så er du levende. Våre nåværende motstandere sier at mennesket først må få en frigjort vilje (*arbitrium liberatum*). Da skal det altså bli levende før det er omvendt.

Hvilken tilstand de må være i som skal komme til den sanne tro, ser vi hos Luther: «For det første har Gud sikkert lovt sin nåde til de ydmykede, det vil si til dem som sørger over sin synd og fortviler om seg selv. Men et menneske kan ikke ydmyke seg grundig før han vet at hans salighet, helt uten hans egne krefter, råd, strev, vilje og gjerninger, fullt og helt avhenger av en annens forgodtbefinnende, råd, vilje og gjerning, nemlig Guds alene.»

Så langt må mennesket komme at det tenker: «Jeg må overgi meg til Gud på nåde og unåde; jeg kan ikke trekke meg selv opp av syndens gjørme.» Er det kommet dit, er det det emnet (*materia*) som blir omvendt. Men når folk blir drevet til sine egne gjerninger, er alt fånyttes strev, og en raner Gud hans ære. Og det gjør ofte nettopp de som mener det svært alvorlig.

Luther fortsetter: «For så lenge et menneske er overbevist om at han kan gjøre noe – om enn aldri så lite – for sin salighet, blir han værende i tilliten til seg selv og fortviler ikke helt og fullt om seg selv. Derfor ydmyker han seg ikke for Gud, men velger seg et sted, en tid eller en gjerning som han håper, eller i det minste ønsker, at han til slutt skal nå saligheten ved. Men den som ikke tviler det minste på at alt står i Guds vilje, han fortviler helt om seg selv, velger ingenting, men venter på at Gud skal virke i ham; han er nærmest nåden, så han kan bli salig.

Derfor blir disse ting lært offentlig for de utvalgtes skyld, for at de, ydmyket og gjort til intet på denne måten, skal bli salige. De andre står imot denne ydmykelsen, ja forkaster at denne fortvilelsen over seg selv blir lært, og vil at det skal være levnet noe – om enn aldri så lite – som de selv kan utrette. De forblir i det skjulte stolte og motstandere av Guds nåde. Dette, sier jeg, er den ene grunnen: at de ydmykede gudfryktige skal lære nådeløftet å kjenne, påkalle det og ta imot det.»

Dit må et menneske komme, ellers blir evangeliet forkynt forgjeves for ham. Finner han sin trøst i seg selv, eller mener han at han kan hjelpe seg selv

igjennom, så er han fortapt. Derfor må en forkynner for alvor la lovens torden lyde med kraft – og de to skal alltid være sammen: etter loven straks evangeliet. Ellers kunne mang en kjær, dyrebar sjel fortvile og gå fortapt, og den sjelen ville da bli krevd av forkynneren; for her lar ikke Gud seg spøke med.

Forelesning 36

25. september 1885

Man skulle tro at alle mennesker etter sitt fall i synd og usigelig elendighet ville ta imot Skriftens lære med stor glede: at mennesket blir rettferdig og salig av nåde alene, ved troen på Jesus Kristus. Man skulle tro at de nettopp av denne læren ville skjønne at Bibelens tro må være den eneste rette, fordi den er akkurat slik som stakkars syndere trenger den.

Men slik er det dessverre ikke. Det er stikk motsatt. Nettopp denne læren i Skriften har verden alltid tatt anstøt av og ergret seg over, helt til denne dag. Apostelen Paulus uttrykker den slik: «Så beror det altså ikke på den som vil eller på den som løper, men på Gud, som viser miskunn» (Rom 9,16). Derfor vitner apostelen allerede i sin tid: «Men vi forkynner Kristus korsfestet, for jøder et anstøt og for hedninger en dårskap» (1 Kor 1,23).

Ja, den gangen var det rett og slett en skam for all verden å forkynne dette evangeliet om Guds frie nåde i Kristus Jesus. Derfor må apostelen utbryte: «For jeg skammer meg ikke ved evangeliet, for det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror» (Rom 1,16).

For i hvert menneske sitter det av naturen en blind, selvrettferdig fariseer. Alle som ennå ikke er opplyst av Gud ved Den Hellige Ånd, mener derfor at den beste og sikreste troen må være den som krever mest og tyngst av mennesket for at det skal bli salig. Saligheten er jo noe så usigelig stort, tenker de, at mennesket uten tvil også må gjøre noe overmåte stort for å vinne den.

Når det naturlige mennesket ser at tilhengerne av en viss tro gjør det tyngre for seg enn andre å bli salige, tenker det derfor at det sikkert er de som går den rette veien til himmelen.

Da Baals-prestene en gang var så ivrige i sin Baals-dyrkelse at de flengte seg med syler og kniver til blodet rant nedover kroppen, tenkte det stakkars, blinde folket: «Dette er Guds rette profeter! Det skal de andre profetene prøve å gjøre etter!» – helt til profeten Elia ved et under avslørte Baals-prestenes hykleri.

Da fariseerne og de skriftlærde i sin tid lærte jødene at de måtte oppfylle hele Moseloven til siste bokstav for å bli salige – ja, attpå til holde de eldstes forskrifter – da tenkte det stakkars, blinde folket: «Ja, fariseernes og de skriftlærdes tro er da bedre enn Kristi, han som kaller til seg de verste og mest skammelige syndere og tilbyr og lover dem nåde.»

Og da de falske lærerne trengte inn i de menighetene i Galatia som apostelen Paulus hadde grunnlagt, sa de til dem: «Å ja, Paulus er nok en mektig taler, men han viser dere en altfor lett og bred vei til saligheten.» Riktignok måtte man tro på Kristus hvis man ville være kristen, sa de, men ved siden av måtte man også holde Moseloven hvis man ville bli salig. Og på kort tid falt nesten alle menighetene i Galatia fra Paulus og hans lære, forlokket av det falske skinnet som disse lærerne spredte omkring seg.

Slik har det alltid vært. Hvorfor blir et så stort folk, mange millioner, værende i pavekirken? Hvorfor blir de der, enda den er avslørt som antikristelig? Det kommer av skinnet av gode gjerninger som papistene sprer omkring seg. Hvorfor går så mange her i landet over til forkynnerne i svermersektene? Det er fordi de sprer et stort skinn av hellighet omkring seg! Ak, mennesket akter Guds gjerninger så lite, men menneskers gjerning setter det høyt. Også det er en sørgelig frukt av syndefallet.

Om bare denne gruelige sammenblandingen av lov og evangelium – og særlig denne gruelige forsuringen av evangeliet – fantes i pavekirken og svermersektene alene! Men dessverre forekommer den også i vår evangelisk-lutherske kirke. Det har skjedd før, og ennå i dag hører vi akkurat det samme fra lutherske prekestoler, om enn ikke så grovt. Til dette hører det som andre del av den tjueandre tesen forkaster, og det skal vi nå se på.

Pietistene i gamle dager og forkynnerne i svermersektene i dag har skilt – og skiller fortsatt – feilaktig mellom vekkelse og omvendelse, så de ennå ikke vil regne de vakte for kristne. På samme måte har de forvekslet, og forveksler fortsatt, det å ikke *kunne* tro med det å ikke *ha lov til* å tro.

Når pietistene hadde ført noen så langt at han så seg selv som en stakkars, elendig synder som ikke kunne hjelpe seg selv, og han så spurte presten sin: «Hva skal jeg da gjøre?», svarte de ikke som apostlene: «Tro på Herren Jesus, så skal du bli frelst!» (Apg 16,31).

Som regel gjorde de stikk motsatt. De sa: «Vi advarer deg mot å tro for tidlig. Du må ikke tenke at du alt har lov til å tro at du har syndenes forlatelse, bare fordi du har kjent lovens virkninger. Nei, angeren din må bli mye mer fullstendig enn den er nå. Du må ikke angre bare fordi syndene dine ville styrte deg i helvete og pådra deg Guds vrede. Nei, du må angre syndene dine av kjærlighet til Gud. Kan du ennå ikke si: ‹Jeg er lei for at jeg har gjort min kjære, nådige Gud vred›, da er angeren din null og niks. Først må du kjenne at Gud begynner å forbarme seg over deg. Først må du komme dit at du hører en stemme: ‹Vær frimodig, dine synder skal bli deg tilgitt! Gud vil være deg nådig!› Bare fortsett å kjempe til du er kommet igjennom. Og når du har revet deg løs fra all lyst og kjærlighet til synden, eller når du har omvendt deg grundig, da kan du også begynne å trøste deg.»

Men dette er en helt forferdelig metode! Det er ikke slik at en først skal bli omvendt og så tro. Det er ikke slik at jeg først skal *føle* at jeg har nåde. Nei, først må jeg uten følelse tro ordet om at jeg har nåde, og så får jeg følelsen. Og den deler Gud ut etter sin nåde.

Mange er lenge uten slike følelser. De ser omkring seg bare mørke, de kjenner hvor hardt hjertet er, og hvordan den onde, syndige lysten rører seg voldsomt og raser i deres indre. Det er altså ikke rett å vise et menneske veien til saligheten ved å si: «Selv om du merker at du er en stakkars, fortapt synder, har du likevel ikke lov til å tro.»

Riktignok kan ikke noe menneske selv virke troen. Det er Gud som må virke den. Mennesket kan være i en slik tilstand at det ikke kan tro, og at Gud ikke vil gi det troen. Den som ennå holder seg for frisk og regner seg som rettferdig, kan ikke tro. «Den mette vraker honning» (Ordsp 27,7). En slik åndelig mett og full sjel vraker også evangeliets trøst, som er søt som honning.

«Hvordan kan dere tro, dere som tar ære av hverandre?» (Joh 5,44). Dette sier Herren til jødene, uten tvil først og fremst til fariseerne. Så lenge en er æresyk, kan en altså ikke komme til tro, for æresyken er en dødssynd som alle de andre. Dermed har Herren sagt: «Den som slett ikke vil slippe en synd, kan ikke tro.» Loven må først ha knust synderens hjerte, og så skal evangeliets søte trøst følge.

Men av dette kan man på ingen måte slutte: «Altså har ikke mennesket lov til å tro.» Det blir evig sant: Hvert menneske har lov til å tro, til enhver tid. Om han er falt aldri så dypt i synd og plutselig skjønner: «Å, nå har du forlatt Gud!», og han reiser seg med et sønderknust hjerte – han har lov til å tro! Den som da sier til ham: «Nå har du ennå ikke lov til å tro!», er enten et ugudelig menneske eller ennå blind på dette punktet.

Å si til noen at han ikke har lov til å tro, strider for det første mot Kristi fullkomne forløsning fra alle synder og mot den fullkomne forsoningen. For Johannes sier: «Hvis noen synder, har vi en talsmann hos Faderen, Jesus Kristus, Den Rettferdige. Og han er en soning for våre synder, og det ikke bare for våre, men også for hele verdens» (1 Joh 2,1–2).

Hele verden er altså forsonet. Guds vrede over hele verden er tatt bort, Gud er blitt hvert menneskes venn ved Jesus Kristus. Derfor sang de hellige englene allerede over krybben hans: «Ære være Gud i det høyeste, og fred på jorden, i mennesker Guds velbehag» (Luk 2,14). Gud har i Kristus velbehag i alle mennesker.

«Én er død for alle, og derved har de alle dødd» (2 Kor 5,14). Et dyrebart ord! Apostelen vil si: «Etter at Kristus er død, er det akkurat som om alle mennesker hadde lidd døden for sine synder – og det nettopp den døden Kristus døde. Det er som om de alle hadde sonet sin død og sine synder.»

Er det ikke forferdelig når lærere nå står fram, etter at hele verden er forløst og forsonet med Gud, og sier: «Men du har ikke lov til å tro at du er forsonet og forløst, at du har syndenes forlatelse»? Det er jo forferdelig. Dermed blir det skammelig fornektet at forløsningen og forsoningen med Gud er fullkommen.

Men mer enn det: Det strider også mot evangeliet! For da Kristus hadde fullført forløsningens og forsoningens verk, sa han til disiplene sine: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» (Mark 16,15).

Hva vil det si å forkynne evangeliet? Ikke noe annet enn å bringe all skapningen det glade budskapet at den er forløst, at himmelen står åpen for alle, at alle er rettferdige, at Kristus har brakt en fullkommen rettferdighet. Menneskene

skal bare komme og gå inn gjennom rettferdighetens porter, og en gang skal de også gå inn gjennom salighetens porter. Er det da ikke forferdelig å si: «Du har ikke lov til å tro»?

Hver og en skal vite at evangeliet gjelder ham, og at Gud lar gledesbudskapet bli brakt nettopp til ham. Hvorfor? For at han skal tro det og trøste seg ved det. Tror han ikke, gjør han Gud til en løgner, og alle hans profeter og apostler med.

Er det da ikke forferdelig når man sier til folk som har fått erfare at de er stakkars, fortapte syndere, men som ennå sitter fast i syndens gjørme: «Du har ennå ikke lov til å tro! Det må skje mye ennå! Gud har nok forløst deg, men nå må du også gjøre ditt for at du virkelig skal være forløst!»? Er ikke det forferdelig? Da vil den elendige synderen dele forløsningens verk med Gud. Men det er ikke annet enn gudsbespottelse.

Det stemmer heller ikke med at Gud allerede har erklært for himmel og jord, for engler og mennesker: «Min Sønn har forsonet verden med meg. Jeg har tatt imot hans offer! Jeg er tilfredsstilt. Han var deres borgen, og jeg har satt ham fri. Vær derfor glade, dere har ingenting å frykte.»

Ved å oppreise Jesus Kristus fra de døde har Gud gitt hele synderverdenen avløsning. Er det da ikke forferdelig når mennesker kommer og sier: «Ja, det har nok skjedd, men du har ennå ikke lov til å tro det»? Er ikke det å gjøre Gud til løgner og fornekte at Kristus er oppreist fra de døde? Det er skrekkelig!

Og enda mer: Det strider også mot læren om avløsningen. Kristus sier til disiplene sine: «Alt dere binder på jorden, skal være bundet i himmelen, og alt dere løser på jorden, skal være løst i himmelen» (Matt 18,18). Og: «Dersom dere forlater noen deres synder, da er de forlatt. Dersom dere fastholder dem for noen, da er de fastholdt» (Joh 20,23).

Han sier ikke at et menneske må være slik eller slik, men: «Dem dere forlater syndene, er de forlatt; den dere løser, er løst.» Men hvem tror det? Bare en ekte lutheraner tror det. For alle sektene er det en vederstyggelighet bare å høre det. Og så vrir og vender de på disse dyre, kostbare ordene fra Sannhetens munn helt til ordene sier noe ganske annet enn det som ligger i dem.

Nei, kjære venner, slik er det i sannhet: Etter at Jesus Kristus har forløst hele verden, har han også gitt sine disipler fullmakt til å tilgi hvem som helst syndene. Kanskje vil dere si: «Det betyr vel bare dette: Når presten merker at en er i den rette tilstand, kan han oppmuntre ham til å tro at han har syndenes forlatelse.» Men slik taler ikke Herren – det er menneskelige tanker. Han sier enkelt og greit: «Syndene er forlatt.» Det er også lett å forstå når man tror at forløsningen og forsoningen med Gud er fullkommen.

Tenk dere at en konge har erklært at en by som har gjort opprør, er benådet, og at ingen av innbyggerne skal straffes. Da kan hvem som helst gå dit og si: «Kongen har slått ned opprøret, han har seiret over dere, men vær ved godt mot: Dere er benådet! Det vet jeg helt sikkert, jeg har hørt kongen selv si det.»

Hadde han i tillegg med seg et stort dokument der dette sto skrevet, underskrevet av kongen og med hans segl på, da ville alle si: «Gud være lovet! Vi har riktignok gjort opprør, men kongen vil ikke hevne seg på oss. La oss være glade og holde fest!»

Slik er det også her. Gud har ved Kristi oppstandelse erklært: Jeg er forsonet, jeg vil ikke straffe noen mer. I sitt evangelium har han latt det forkynne for all verden. Dessuten har han sagt til hver prest: «Tilgi folk syndene deres. Det du gjør på jorden, gjør også jeg i himmelen. Du skal heller ikke først se opp for å finne ut hva jeg gjør i himmelen. Gjør du bare på jorden det jeg har befalt deg. Bare tilgi folk syndene deres! Jeg tilgir dem selv.»

Dette ser ut som en forferdelig lære, men det er ingen forferdelig lære. Det er den aller mest trøsterike lære som finnes, en lære som står fast, grunnet på Guds blod, som rant ned fra korset. Synden er virkelig allerede tilgitt. Alt det Gud nå gjør, gjør han for at vi skal tro det. Avløsningen vår har ikke noe annet formål enn at de som kommer, skal tro det som blir forkynt fra prekestolen.

Her kan ingen si: «Hvordan kan presten vite hvordan det står til i hjertet mitt? Hva hjelper avløsningen hvis jeg er ubotferdig?» Ja visst, da hjelper den deg ingenting. Men hvis du bare tror det, hjelper det deg. Og så mye er sikkert: Du er løst! Og nettopp derfor blir helvetet ditt mye hetere, fordi du ikke har trodd Guds avløsning, som han selv har uttalt og fortsatt lar uttale gjennom sin tjener.

Slik er det også med sakramentene. Vannet i dåpen gjør oss salige. Og når Herren rekker fram det velsignede brødet og sier: «Dette er mitt legeme, som blir gitt for dere» (Luk 22,19), vil han jo helt åpenbart si: «Se, dette må du tro, ellers hjelper mitt legeme deg slett ingenting. Men tror du at det er gitt for deg, og at skylden for syndene dine er betalt med det, da kan du gå fra alteret hoppende og springende.»

Og når Herren rekker fram den velsignede kalken og sier: «Dette er mitt blod, som utgytes for dere til syndenes forlatelse» (jf. Matt 26,28), vil han si: «Du må først og fremst se på dette: ‹utgytt til syndenes forlatelse›. Tror du det, kan du gå jublende og fryderopende ut av kirken når du har gått til alters.»

Når man forveksler å «ikke kunne tro» med å «ikke få lov til å tro», strider det endelig også mot apostlenes praksis. Når noen viste tegn på at han var blitt en stakkars synder, sa apostlene til ham: «Tro på Herren Jesus Kristus!» Aldri sa de: «Bare vent! Først må både det ene og det andre skje!» Til tilhørerne på den første pinsedagen roper Peter: «Før hatet dere Herren Jesus; tro nå på ham og la dere døpe.»

Og tenk videre på det mye omtalte eksemplet med fangevokteren i Filippi! Svermerne ville si: «Jeg skjønner meg virkelig ikke på hvordan apostlene bar seg at! Hvordan kan man gå så raskt fram? Da ville jeg preke alle folk rett inn i helvete!»

Ja, de kjære apostlene fikk riktignok erfare at det også listet seg hyklere inn i menighetene. Jeg minner dere bare om trollmannen Simon. Om ham heter det: «Simon tok ved troen han også» (Apg 8,13) – det vil si i menneskers øyne – og siden ble det åpenbart at han var et helt ugudelig menneske.

Men begynte apostlene da å være «mer forsiktige»? Tenkte de: «Stopp, vi skal ikke alltid oppfordre folk til å tro på Herren Jesus»? Det finner vi ingenting om. For alle de vakre eksemplene på hvordan apostlene oppfordret alle syndere til

å tro så snart de bare hadde innrømmet at de var syndere, kommer etter beretningen om trollmannen Simon.

Det er også stor dårskap å tenke: «Men jeg har jo en god hensikt!» Det har pietistene og mange av svermernes forkynnere tenkt. De har ment: «De skal ennå ikke tilegne seg noe, de skal ikke gjøre noe til en falsk trøst for seg, så omvendelsen deres blir grundig.»

Men det er stor sverming å tenke slik. De burde tenke på at vår kjære Gud er klokere enn de. Han visste godt at når evangeliets trøst ble sådd ut i alle hjerter, ville mange tenke: «Det kan jeg også tro!» Derfor skal vi ikke tie med denne trøsten. Vi skal ikke la barna sulte for at hundene ikke skal få noe. Nei, vi skal frimodig og glad forkynne Guds allmenne nåde fritt og så overlate til Gud hvem som tror den, og hvem som misbruker den.

Når det er gravd ut en tomt for å reise et riktig solid bygg, må man ikke la utgravningen ligge åpen for lenge. Ellers kan det komme et regnvær og fylle igjen alt, og så er alt arbeidet tapt. Nei, en god byggmester kommer raskt og legger grunnmuren. Å grave ut grunnen – det er å gjøre menneskene til syndere. Men så må man raskt komme med evangeliet, legge det ned i hjertet og bygge hele kristenlivet på det.

Eller når en lege har klemt ut en byll, tenker han ikke: «Nå vil jeg vente fjorten dager før jeg legger på den kjølende balsamen!» Nei, han legger den på straks, så det ikke blir et farlig, dødelig sår. Har vi klemt ut syndebyllene hos et menneske, kommer vi straks med evangeliets kjølende balsam. Det er den rette metoden; metodistenes metode er derimot falsk.

La oss nå høre noen vitnesbyrd fra Luther om dette.

Luther skriver: «Når den første prekenen går ut, lovens preken – at vi er fordømt med alt vårt eget strev – da blir mennesket redd for Gud og vet ikke hvordan han skal bære seg at. Han får en ond og forsagt samvittighet, og kom man ham ikke straks til hjelp, måtte han fortvile for evig.»

Ja, hvor mange ville kanskje ha blitt berget hvis de straks hadde fått høre hele evangeliet! Men det fikk de ikke høre, og så har de enten fortvilet helt, eller de har gitt seg over til verden og tenkt: «Ak, kirken er da ikke noe å bry seg om!»

Luther fortsetter: «Derfor må man ikke la den andre prekenen vente lenge. Man må forkynne ham evangeliet og føre ham til Kristus, som Faderen har gitt oss til mellommann, så vi bare ved ham skal bli salige, av bare nåde og barmhjertighet, uten alle våre gjerninger og all vår fortjeneste. Da blir hjertet glad og løper til en slik nåde, slik en tørst hjort løper til vannet. Det kjente David godt da han sa: ‹Som en hjort skriker etter rennende bekker, slik skriker min sjel etter deg, Gud. Min sjel tørster etter Gud, etter den levende Gud› (Sal 42,2–3).»

I en preken første påskedag skriver Luther: «Dette er altså nytten av Kristi lidelse og oppstandelse: Han har ikke gjort det for sin egen skyld, men for hele verdens. Han har tråkket djevelen og min synd, som hang på ham langfredag, under føttene, så djevelen flykter for Kristi navn. Vil du nå bruke så store goder? Vel, han har allerede gitt deg dem.» Det er allerede gitt deg; det kommer bare an på at du nå endelig tar imot gaven! «Gjør du ham bare så mye ære at du tar imot den med takk.»

Videre heter det i en preken av Luther annen pinsedag: «Det er ikke noe vi gjør, og det kan ikke fortjenes ved vår gjerning. Det er allerede gitt og overrakt. Du skal bare lukke opp munnen – eller rettere hjertet – og holde stille og la deg fylle (Sal 81,11). Det kan ikke skje på noen annen måte enn ved at du tror disse ordene» – nemlig: «For så har Gud elsket verden …» (Joh 3,16) – «slik du hører at han her krever troen og tilegner den hele denne skatten.»

Dette er det som mangler i alle de andre kirkene. De tror ikke at forløsningen allerede er gitt alle mennesker fullt og helt. De mener at evangeliet er en veiledning om hva mennesket må gjøre for å bli forsonet med Gud – etter at det alt *er* forsonet ved Kristus. Det er en selvmotsigelse.

Til slutt skriver Luther: «Derfor er vantro ikke annet enn gudsbespottelse, som gjør Gud til løgner. For når jeg sier: ‹Dine synder er deg forlatt i Guds navn›, og du ikke tror det, gjør du like mye som om du sa: ‹Hvem vet om det er sant, og om han mener det alvorlig?› Dermed gjør du Gud og hans ord til løgnere. Derfor var det bedre at du var langt borte fra Ordet, når du ikke tror. For når et menneske forkynner hans ord, vil Gud ikke regne det for mindre enn om han hadde gjort det selv. Dette er nå den makt som hver kristen har fått av Gud. Om den har vi talt ofte og mye, så nå får det være nok.»

Når de fleste får avløsningen, tenker de: «Det er jo svært trøsterikt – når jeg vet at jeg er i den rette tilstand.» Men det er slett ikke det Gud vil. Nei, når forløsningen allerede er vunnet, skal den også bli tilsagt alle. Det er ikke annerledes enn om Gud sto foran oss og ga oss avløsningen.

Hva ville vi gjøre om Gud – han som har død og liv i sin hånd – åpenbarte seg for oss så vi så ham, og nevnte navnet vårt og sa: «Dine synder er deg forlatt»? Med hvilken glede ville vi ikke gå derfra! Vi ville rope: «Nå skal ingen djevel få gjøre min salighet usikker!» Men når presten gir avløsningen, er det nettopp vår kjære Gud som gjør det. Han vil ikke gjøre det direkte, men gjennom et middel.

Når sektene hører at våre prester gir avløsning, mener de at vi tror presten ved ordinasjonen får en hemmelig makt, en særlig evne til å se inn i menneskenes hjerter. Men det er ikke vår lære. Nei, hver gang jeg forkynner evangeliet, løser jeg alle mennesker fra syndene. Det er bare det at mange sitter der som ikke tror det, og de går ut som fordømte og forherdede syndere. Men Guds barn tenker: «Å, for en vakker preken! Nå går jeg hjem igjen med fred, for den tunge syndebyrden min er tatt fra meg.»

Forelesning 37

2. oktober 1885

En av de mest nødvendige og viktigste egenskapene hos en forkynner, kjære venner, er at han er fylt av en oppriktig, ja, brennende iver etter å røkte embetet sitt rett og dermed også utrette noe som duger. Han skal rive hver sjel som er betrodd ham, ut av helvete, føre den til Gud, gjøre den virkelig from og bringe den til himmelen.

En rett forkynner må for alltid ha gitt opp å søke gode dager i denne verden, eller penger og gods, eller ære og anseelse. Hans største glede må tvert imot være å se at hans arbeid ikke er forgjeves i Herren (1 Kor 15,58). Det må være hans søteste lønn for all den store og tunge angst og bekymring han har.

Hver dag og hver time må han bære i hjertet det sukket som den gamle, trofaste pastor Lollmann uttrykker i en av sine vakre morgensalmer: «O Gud, du som gir meg brødet jeg lever av – om jeg bare kunne være deg til nytte!»

Det høyeste eksempel på sann iver i embetet ser vi uten tvil hos den dyrebare hedningeapostelen Paulus. I sin store iver for at hans brødre etter kjødet skulle bli frelst, skriver han endog at han skulle ønske han selv var forbannet bort fra Kristus for sine brødres skyld, sine slektninger etter kjødet (Rom 9,3).

Om denne iveren sier Luther i kirkepostillen: «Dette er en gjerning som ingen fornuft kan fatte. Den er altfor høy: at en forkynner heller selv ville bli fordømt enn være skyld i at én av de sjelene som er betrodd ham, går fortapt.»

Men selv om den rette iveren i embetet er så nødvendig og viktig, gjelder ikke dette all iver. Det finnes også en falsk, ugudelig, kjødelig iver, som ikke kommer fra Gud og ikke er virket av Den Hellige Ånd. Den kan ha sin grunn i fiendskap mot dem som lærer annerledes – det er derfor mangen en er så ivrig. Eller den kommer av egennytte – han vet at stor iver gir ham ære, særlig i visse menigheter. Eller den kommer endelig av sverming.

Hvor ivrige var ikke yppersteprestene, folkets eldste, de skriftlærde og fariseerne på Kristi tid i sitt embete mot ham! For å bruke embetet mot ham sparte de ingen møye og unte seg ingen hvile. Derfor sier Paulus om jødene: «For det vitnesbyrdet gir jeg dem at de har nidkjærhet for Gud, men uten den rette forstand» (Rom 10,2).

Og hvor stor iver viste ikke de falske lærerne som prøvde å få menighetene i Galatia til å vakle i Paulus' rene evangeliske lære! For å nå det målet dro de over land og hav. Men apostelen sier om dem: «Men den som forvirrer dere, skal

bære sin dom, hvem han så er» (Gal 5,10). Han vil si: «Han kan gjerne gå for å være en stor troshelt – men han har fått dere til å vakle i den evangeliske lære: av nåde, ved troen alene, for Kristi skyld.»

Og hvor stor iver viste ikke gjendøperne på Luthers tid! For sin tros skyld forlot de hus og gård, hustru og barn, og en stor flokk av dem lot seg heller drukne enn å tilbakekalle læren sin. Men hva sier jeg? Hele kirkehistorien viser det, og vår erfaring – særlig her i landet – bekrefter det: Nettopp de falske åndene, svermeråndene, har større iver for å få folk til å ta imot sin lære enn de rettroende lærerne har for å bringe den rene sannhet inn i menneskenes hjerter.

Hva kommer det av? Det er lett å forklare. Forkynnerne av falsk menneskelære blir ikke hindret av sin fornuft og sitt kjøtt og blod. Tvert imot blir de ansporet av dem.

Men forkynnerne av den rene lære i Guds ord blir hele tiden holdt tilbake av sin fornuft og sitt kjøtt og blod. Det gjør det tusen ganger vanskeligere for dem. Det er svært lett å tale ut fra sitt eget hjerte. Men det er vanskelig å forkynne sannheten på grunnlag av Guds ord, etter alvorlig gransking i det, etter inderlig bønn og etter alvorlig kamp for å bli opplyst av Den Hellige Ånd.

Men hvorfor er det så vanskelig? Det er framfor alt fordi det er så vanskelig å dele sannhetens ord rett, slik apostelen Paulus krever av hver arbeider i Guds vingård som ikke har noe å skamme seg over (2 Tim 2,15). Det vil si: å skille lov og evangelium rett fra hverandre og på ingen måte blande disse to lærene sammen. Det blir vi også advart mot i den tjuetredje tesen.

Tese XXIII

For det nittende blir ikke Guds ord delt rett når man vil bevege de ugjenfødte til å legge av syndene og gjøre gode gjerninger – og slik gjøre dem fromme – ved lovens krav, trusler eller løfter, og når man vil tvinge de gjenfødte til det gode ved lovisk påbud i stedet for å formane dem evangelisk.

Det er en riktig grov sammenblanding av lov og evangelium når man vil gjøre folk fromme ved loven, og når man endog vil bevege dem som alt tror på Jesus Kristus, til det gode ved å holde loven fram for dem og befale dem. Det strider helt mot det formålet loven har etter syndefallet. Sammenligner vi blant annet disse stedene i Skriften, blir det snart helt klart for oss.

«Se, dager kommer, sier Herren, da jeg vil opprette en ny pakt med Israels hus og med Judas hus. Den skal ikke være som den pakten jeg opprettet med deres fedre på den dagen da jeg tok dem ved hånden og førte dem ut av landet Egypt, den pakten med meg som de brøt, og jeg måtte tvinge dem, sier Herren. Men dette er den pakten jeg vil opprette med Israels hus etter de dager, sier Herren: Jeg vil gi min lov i deres sinn og skrive den i deres hjerte. Jeg vil være deres Gud, og de skal være mitt folk. De skal ikke lenger lære hver sin neste og hver sin bror og si: Kjenn Herren! For de skal alle kjenne meg, både små og store, sier Herren. For jeg vil forlate deres misgjerning og ikke lenger minnes deres

synd» (Jer 31,31–34, v. 32 etter Luthers oversettelse).[1]

For et herlig, dyrebart sted! En sann sol som plutselig gikk opp i Det gamle testamentets halvmørke! Her ser vi:

Riktignok var loven skrevet i menneskets hjerte allerede før syndefallet. Men den var ikke gitt for at den skulle gjøre mennesket fromt – mennesket var alt fromt. Mennesket var skapt rettferdig av Gud. Menneskene bar loven i hjertet bare for at de skulle vite hva som var Gud til behag. For å *ville* gjøre det trengte de jo ikke noe særlig bud. De ville det av seg selv; deres vilje stemte fullkomment overens med Guds vilje.

Etter syndefallet var det annerledes. Da gjentok Gud loven etter at israelittene var dratt ut av Egypt; da opprettet Gud lovpakten på ny. Og hva sier Herren? Det hadde ikke hjulpet det minste. De hadde ikke holdt den pakten, han hadde måttet tvinge dem til alt – og tvungen lydighet er nettopp ingen lydighet. Så profeterer han om en tid da han vil gjøre det helt annerledes.

Gud ville ikke dermed si at det ikke allerede i Det gamle testamente hadde vært annerledes. Men for så vidt han hadde sluttet en pakt med Israel, var den en lovpakt. Samtidig forkynte profetene hele tiden evangeliet og viste fram til Messias.

Og hva skal den nye pakten bestå i? Gud sier: Jeg vil ikke befale noe. Nei, jeg vil skrive loven rett inn i deres sinn og gi dem et nytt, rent hjerte, så man slett ikke behøver å plage dem med loven, presse og tvinge dem og si: «Du skal! Du skal!» Det hjelper ingenting, for det gjør mennesket likevel ikke. Vi kan heller ikke oppfylle loven. Av naturen er vi kjødelige, og loven får ikke Ånden fram i oss.

«For jeg vil forlate deres misgjerning og ikke lenger minnes deres synd.» Det er grunnen til at loven er skrevet i deres hjerte. Men hva betyr det annet enn at dette skjer ved evangeliet, ved budskapet om syndenes forlatelse?

De som ble salige i Det gamle testamente, ble selvsagt ikke salige på noen annen vei, slik Peter uttrykkelig sier på apostelmøtet (Apg 15,11). Hva gjør så de som nå, i Det nye testamentets tid, bruker loven så vrangt? De gjør de kristne til jøder, og det til de aller verste jøder, som bare ser på lovens bokstav og ikke på løftet om en Frelser. De blander ikke bare lov og evangelium sammen – de forveksler dem.

«Derfor blir intet kjød rettferdiggjort for ham ved lovgjerninger. For ved loven kommer erkjennelse av synd» (Rom 3,20). Dette gir Paulus som grunn. Er ikke det merkverdig? Han vil åpenbart si: «Loven har nå ikke noe annet formål enn å vise mennesket syndene hans, ikke å ta dem fra ham.» Det skjer stikk motsatt.

Loven øker bare synden. For når mennesket kjenner den onde lysten i hjertet, roper loven til ham: «Du skal ikke begjære!» Da tenker mennesket at det er grusomt av Gud å kreve noe som mennesket ikke kan klare. Loven øker altså synden. Synden blir ikke drept, men tvert imot vekket til live.

[1]Walther bygger nedenfor på Luthers ordlyd «og jeg måtte tvinge dem». NB 88/07 har: «enda jeg var deres ektemann».

«Hva skal vi da si? Er loven synd? Langt derifra! Men jeg kjente ikke synden uten ved loven. For begjæret hadde jeg ikke kjent dersom ikke loven hadde sagt: Du skal ikke begjære!» (Rom 7,7). Nettopp dette er det aller mest forferdelige: Vi mennesker kjenner av naturen ikke arvesynden vår. Vi tenker at når onde lyster stiger opp i oss og vi ikke akkurat har behag i dem, vil ikke Gud tilregne oss dem. Men loven sier: «Den onde lysten fordømmer deg for Gud!»

«Men synden benyttet seg av budet og vakte alle slags begjær i meg» (v. 8). Det har til og med hedningene sagt, blant andre den gudløse Ovid: *Nitimur in vetitum, semper cupimusque negata*. Han sier altså: «Vi begjærer nettopp det som er forbudt oss. Var det ikke forbudt, ville vi kanskje ikke begjære det.»

Men forbudet vekker alltid lysten: «Hva? Skal *det* være forbudt?» Det ser dere allerede hos Adam. Djevelen fikk snart de første menneskene med seg da han sa: «Har Gud virkelig sagt: Dere skal ikke ete av noe tre i hagen?» (1 Mos 3,1). Og så falt de!

«For uten lov er synden død» (v. 8). Så lenge et menneske ennå ikke har forstått loven i dens åndelige mening, ligger synden i hjertet som en stivfrossen slange. Mennesket legger ikke merke til hvor gjennomfordervet det er. Så lenge bryter synden heller ikke så sterkt ut.

Men så snart noen har fått loven forkynt i dens åndelige mening og har forstått den, bryter synden ut. Han blir ondskapsfull og roper: «Hva? Skal jeg være fordømt fordi synden rører seg i meg?» Ja, det fordømmer deg, og tror du det ikke, skal du få erfare det. Det er alt loven kan gjøre.

«Jeg levde en gang uten lov» (v. 9). Paulus vil si at han ikke kjente loven, fordi han var så blind som om han ikke hadde den. Hva hjelper det at jeg kan de ti bud, hvis jeg ikke forstår deres åndelige mening?

«Men da budet kom, våknet synden til live. Jeg derimot døde. Og det viste seg at budet, som skulle være til liv, ble til død for meg. For synden benyttet seg av budet og dåret meg og drepte meg ved det. Så er da loven hellig, og budet hellig og rettferdig og godt. Har da altså det som er godt, voldt meg døden? Langt derifra! Men synden gjorde det, for at den skulle vise seg som synd, ved at den benyttet det som er godt, til å føre død over meg. Ved budet skulle synden bli overmåte syndig» (v. 9–13).

«For bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende» (2 Kor 3,6). Hvordan kan jeg da ville gjøre noen from ved loven, når loven slår i hjel? Disse ordene betyr nemlig ikke: «Bokstaven i Den hellige skrift slår i hjel», slik rasjonalistene og unionskirkens folk vanligvis forklarer dem. De sier: «Man skal ikke holde så fast på bokstaven.» Det er en ugudelig, skammelig forvrengning av disse ordene!

Ser man etter i sammenhengen, skjønner man at apostelen med bokstaven ikke mener noe annet enn loven. Den slår i hjel. Men slår den i hjel, hvordan kan den da gjøre oss fromme? Den kan nok få oss til å holde opp med de og de ytre lastene, men hjertet kan den ikke forandre.

«Når du trøster mitt hjerte, løper jeg dine buds vei» (Sal 119,32 etter Luthers oversettelse).[2] Han sier ikke: «Når du kommer over meg med loven, med torde-

[2] NB 88/07 har: «Dine buds vei vil jeg løpe. For du frir mitt hjerte fra angst.»

nen din, da løper jeg dine buds vei!» Nei, da løper jeg ikke. «Men når du trøster meg, blir jeg glad og frisk til å gå den smale veien til himmelen.»

Det har dere sikkert allerede fått erfare selv. Kanskje har dere i lengre tid vært trege og lunkne. Dere hater dere selv og vet likevel ikke hvordan det skal bli annerledes. Hører dere så en virkelig evangelisk preken, går dere ut av kirken som forvandlet og tenker: «Du har jo lov til å tro; du er et Guds barn.» Med ett merker dere at det egentlig slett ikke er så tungt å gå Guds buds vei; dere løper den av seg selv.

Hvor dumt er det altså når en forkynner tenker: «Nå vil jeg la loven tordne. Nå vil jeg stille dem helvete for øye og male ut fortapelsen, så blir det nok annerledes!» Det gjør ikke folk det minste bedre. Det må riktignok også skje i sin tid, så de trygge synderne blir forferdet og blir stakkars syndere. Men loven gir ikke et annet hjerte, og heller ikke kjærlighet til Gud og nesten. Den som lar seg bevege til å gjøre den og den gjerningen på denne måten, gjør det likevel bare av tvang, slik israelittene måtte tvinges inn i lovpakten.

«Bare dette vil jeg få vite av dere: Var det ved lovgjerninger dere fikk Ånden, eller var det ved å høre troen forkynt?» (Gal 3,2). Galaterne hadde latt seg forføre til å tro at Paulus' forkynnelse om troen og om nåden alene ved Kristus var en lære som i det minste var svært ufullstendig. Derfor mente de naturligvis også at den var farlig, og at man lett kunne gå til grunne ved den. Så tok de imot lovlæren til de falske profetene.

Med dyp sorg hørte Paulus at disse menighetene, som han selv hadde grunnlagt og som hadde blomstret så underfullt, nå var blitt revet i stykker og lagt øde av falske lærere.

Da spurte han dem: «Bare dette vil jeg få vite av dere: Var det ved lovgjerninger dere fikk Ånden, eller var det ved å høre troen forkynt?» Han vil si: «Jeg minner dere om hvilken forandring som skjedde med dere da jeg forkynte dere det søte nådens evangelium. Fikk dere ikke Ånden den gangen?»

Han mener hvilens Ånd, fredens, troens og gledens Ånd. Derfor roper han til dem: «Hvor dere den gang priste dere salige!» Ja, han sier endog: «Hadde det vært mulig, så hadde dere revet ut øynene deres og gitt meg dem» (Gal 4,15). Så grepet var de, og så levende forsto de hvilken herlig, himmelsk, dyrebar lære dette var. I hjerte, mot og sinn var de som forvandlet.

«Har dere nå fått denne nye, himmelske fred i hjertet, denne åndelige glede, denne overstrømmende frimodighet, ved de falske lærerne som har dratt dere inn under loven igjen?»

Apostelen visste at menighetslemmene gikk omkring triste og nedtrykte og var usikre på sin salighet. Men de var som forhekset. «For», tenkte de, «saligheten er et stort gode, og for det må man også gjøre noe stort. Det har de senere lærerne også innprentet oss.» De mente at denne elendigheten, denne udugeligheten til alt godt, bare var deres egen skyld, og at den falske læren som var blitt plantet i hjertet deres, ikke hadde skylden.

Legg nå merke til hva apostelen sier her! Vil dere en gang gjøre menigheten deres levende, så fredens, gledens, troens, frimodighetens og barnesinnets Ånd og sjelens hvile flytter inn hos menighetslemmene, må dere for Guds skyld ikke

bruke loven til det. Selv om menigheten var i den aller verste tilstand, må dere riktignok også forkynne loven, men så komme med evangeliet like etter. Dere kan ikke forkynne loven i dag og spare evangeliet til senere. Så snart loven har gjort sin gjerning, skal evangeliet tre inn i stedet.

Rasjonalistene driver denne skammelige sammenblandingen av lov og evangelium aller grovest. Det finnes virkelig rasjonalistiske forkynnere som tenker at evangeliet er en farlig lære. Folk blir bare trygge av det, mener de, så de ikke strever etter fromhet, fordi de alltid hører: «Mennesket blir rettferdig og salig ved troen alene.» Så forkynner de moral med fullt alvor og vil gjøre folk fromme på den måten.

Men hva oppnår de? Selv de mest ivrige rasjonalistene oppnår ikke annet enn at noen kanskje blir ført til en viss ytre anstendighet og avholder seg fra alle grove, skammelige laster og forbrytelser. Men at man må få et annet hjerte, at de skal elske Gud og nesten av hjertet – det er det ikke tale om.

Om jeg i en slik menighet sa i full glede: «Jeg elsker Gud over alle ting. Gud er mitt ett og alt», ville alle tenke: «Dette mennesket er jo fra forstanden!» Så lite aner slike folk at det er mulig å elske Gud over alle ting.

Som det går med den første tavlen, slik går det også med den andre. Hva vet et medlem av en «fri» menighet om den, selv om forkynneren preker dyd og fromhet aldri så ivrig? Ingenting! Han går hjem og bedrar folk så det svir.

Et slikt menneske går i kirken, og dagen etter lurer han pengene ut av lommen på folk og tenker: «Det er forretninger.» Han lever i synd og skam til opp over ørene og gjelder for en usedvanlig rettskaffen mann. Skal det gis noe, gir han også rundhåndet. Ja, kanskje gir han hundre daler, og i morgen bedrar han folk igjen for tusen. Han vil alltid være seg selv nærmest.

Sier man til ham: «Hva? Du driver ikke forretningen din for å tjene din neste, men for å legge til side en pen sum til deg selv?», holder han det for sverming. Med loven kan vi rett og slett ikke oppdra annet enn elendige hyklere.

Slik går det også hos papistene. De vet ingenting om den frie nåde i Jesus Kristus. Der blir det hele tiden forkynt moral, med alt mulig om Maria og helgenene blandet inn, men om evangeliet forkynner de ingenting. De viser ikke den stakkars synderen til Kristus, men sier tvert imot: «Kristus er hele verdens dommer. Gå til den og den helgenen, så vil han be for deg om at Kristus skal være deg nådig.» Det er det antikristelige pavedømmets djevelske lære.

Og hva oppnår de med det? Hva er frukten av denne læren? Les beretningene om de landene der papistene har makten, der protestantene ikke holder øye med dem! Der går det aller gruligst for seg, prestene lever aller mest skammelig. Folk vet: «Så og så mange uekte barn har han, men han har jo prestevigselen; ved den kan man få syndenes forlatelse, liv og salighet.»

Og hvem er her de aller mest trofaste katolikkene? Irene, for eksempel, er et råtT folk. De driver bare med skurkestreker, og så går de til skrifte i påsken. Der forteller de presten alt, og han pålegger dem en pengebot, eller de skal faste eller bare spise fisk den og den dagen – og dermed er alt i orden. Er ikke det avskyelig? Er ikke det gruelig?

Men det er ikke bare rasjonalistene og papistene som blander lov og evangelium sammen på denne måten. Det skjer også hos mange i den rettroende kirken. Det skjer for det første hos dem som først etter mye strid og stor angst er kommet til visshet om sin nådestand. Kanskje har de kjempet i årevis og ikke latt seg trøste, fordi de ikke kjente den rene lære.

Når slike vil forkynne den rene lære, blander det seg alltid slike ord inn i evangeliet at tilhørerne sukker: «Mannen er nok en from mann, men han vet ikke hvilke stakkars mennesker vi er. Vi kan ikke klare det.» Og dette er ennå de aller beste.

For det andre skjer denne sammenblandingen også når forkynnerne merker at all forkynnelsen ikke hjelper. Fremdeles forekommer de grove kjødets synder. Det finnes kanskje ennå drankere, ja, kanskje forekommer det slagsmål. Slike folk kommer i kirken bare nå og da og går sjelden til den hellige nattverd; og med en kollekt våger man ikke engang å komme. Da tenker forkynneren kanskje: «Stopp, du har forkynt for mye evangelium! Du må gripe det an på en annen måte! Du må tie med evangeliet og en tid forkynne ikke annet enn lov! Da blir det vel annerledes!»

Men hvor tar ikke en slik forkynner feil! Det blir ikke annerledes. Folk blir sinte fordi forkynneren ikke vil la dem gjøre det de gjør med så stor lyst. Tenk dere at han tar opp en kollekt og det er 20 cent i den – og han hadde kanskje ventet 20 dollar. Da tenker han: «Neste søndag skal jeg holde døden, helvete og fortapelsen fram for dem!» Ja, kanskje ligger det nå et par dollar mer i den, men det som er tvunget fram, gjelder slett ingenting for Gud.

Vil en plantasjeeier glede seg over slaven sin når han ser at slaven bare går til arbeidet når pisken smeller, men ellers setter seg i en krok og er doven? Nei, sikkert ikke! Slik vil heller ikke Gud ha noen tvungen tjeneste.

Slike forkynnere skal derfor slett ikke tro at de har utrettet noe stort fordi de har avskaffet det og det. Selv den aller mest forfalne menighet kan ikke bringes på rett vei igjen ved noe annet enn ved det aller søteste evangelium. Er en menighet så forfalt, er grunnen alltid at forkynnerne ikke har forkynt evangeliet nok. Da er det ikke noe under at man ikke utretter noe. For loven slår i hjel, men Ånden – evangeliet – gjør levende.

Hør nå hva Luther skriver til ordene i Rom 12,1: «Jeg formaner dere altså, brødre, ved Guds miskunn.» Luther skriver: «Han sier ikke: Jeg befaler dere. For han preker for dem som allerede er kristne og fromme ved troen i det nye mennesket. De skal ikke tvinges med bud, men formanes til å gjøre villig det som må gjøres med det gamle, syndige mennesket. For den som ikke gjør det villig, bare på en vennlig formaning, er ingen kristen.»

Er det ikke forferdelig når en forkynner gjør alt for å få fram døde gjerninger? Han vil gjøre menighetslemmene sine til hyklere for Gud. Nei, når de gode gjerningene er tvunget fram ved at man holder lovens trusler eller endog lovens løfter fram for folk, da er det ingen gode gjerninger. Bare de gjerningene er gode som mennesket gjør av et fritt hjerte.

Det vet også alle. Det kommer en tigger, og den han ber, har ikke særlig god råd. Han kan ikke riktig bestemme seg for å gi en almisse, men til slutt gir han

likevel noe. Da sier samvittigheten straks til ham: «Det var ingenting! Du gjorde det bare av tvang. Du gjorde det ikke av lyst.»

Eller når noen gir dere en gave og dere snart merker: «Aha, han gir deg noe for at du skal gjøre ham den og den tjenesten!», da gleder dere dere slett ikke. Dere gleder dere bare når dere vet at det kommer av ren kjærlighet. Er ikke det tilfellet, blir selv den vakreste gave motbydelig for dere. Slik er også de tvungne gjerningene motbydelige for vår kjære Gud.

Merk dere nå dette viktige ordet av Luther for hele livet: «Og den som tvinger det fram med lover hos de uvillige, er dermed ingen kristen forkynner eller styresmann, men en verdslig fangevokter.»

Fangevokteren spør ikke etter hvordan det ser ut i hjertet; lydighet må det være. Han står nok også der med svøpen og sier: «Gjør dere ikke dette, skal dere få kjenne svøpen på ryggen.» Men han tenker ikke: «Nå blir de nok fromme.» Nei, forbryterne ligger der i lenker og jern, og mens de må lyde, grubler de over dette: «Hvordan skal du bære deg at neste gang du stjeler, så du gjør det bedre og de ikke tar deg igjen?» Slik går det med lemmene i en kristen menighet hos slike loviske forkynnere. De blir også smidd i lenker og jern.

Luther skriver så videre: «En lovdriver presser på med trusler og straff. En nådeforkynner lokker og ansporer med den godhet og barmhjertighet Gud har vist. For han vil ikke ha uvillige gjerninger og ulystig tjeneste; han vil ha en glad og lysten tjeneste for Gud. Den som ikke lar seg anspore og lokke av slike søte, milde ord om Guds barmhjertighet, som er gitt og skjenket oss så overstrømmende i Kristus, så han også med lyst og kjærlighet gjør det samme, Gud til ære og sin neste til gode – han er ingenting, og alt er tapt på ham. Hvordan skal den som ikke smelter og flyter bort for en slik ild av himmelsk kjærlighet og nåde, bli myk og villig ved lover og trusler? Det er ikke menneskers barmhjertighet, men Guds barmhjertighet som er gitt oss, og den vil Paulus at vi skal se på, så den kan anspore og bevege oss.»

Ingen må altså tenke: «Forkynner en evangeliet for dem, gjør de ikke Guds vilje. Jeg må forkynne loven og Guds trusler.» Ja, gjør du ikke noe mer, har du bare ført folk til helvete. Det er bedre at du ikke spiller politi i menigheten din, men forvandler hjertene, så de gjør det som behager Gud, av et fritt, glad og lysten hjerte.

Den som rett har forstått Guds kjærlighet i Kristus Jesus, blir slått av undring over denne ilden som smelter alt og fyller himmel og jord. Så snart han tror det, kan han ikke annet enn elske Gud. Nå tenker han: «Hva kan jeg da gjøre for ham, av kjærlighet til ham og til hans ære? Jeg skylder ham min salighet. Å, jeg skulle så gjerne takke ham for den!»

Men smelter ikke et menneske når Guds kjærlighet i Kristus Jesus blir malt for ham – får den ikke hjertet hans til å flyte – da nytter det slett ingenting å ville mykne ham med lover og trusler. De rette forkynnerne er de som gjør som Luther. Men de som bare forkynner loven, oppnår ingenting. Jo oftere dere framstiller loven i dens åndelige mening, desto mer styrter dere i beste fall folk ut i fortvilelse – men glade til å tjene Gud gjør dere dem ikke.

Hør til slutt hva Luther skriver om ordene i Salme 110: «Etter din seier skal ditt folk ofre villig i hellig skrud» (Sal 110,3 etter Luthers oversettelse).[3] Profeten vil si: «Nå blir ofrene ikke båret fram villig, bare av angst og frykt for helvete. Men når du har seiret og fullført forløsningens verk, da skal ditt folk ofre villig.»

Luther skriver: «Når det videre kommer dit at man også vil lære folk hva Gud vil ha av oss, og forkynner loven eller de ti bud med trusler om straff og med lokking og ansporing ved de goder som er lovt de fromme, kan likevel noen bli beveget av det. De tar fatt og vil være fromme og tjene Gud og øver seg i lovens gjerninger med flid og alvor – slik som Paulus før han ble omvendt og ble en kristen.»

Saulus mente det helt alvorlig, men det var likevel bare hykleri. Loven virker ikke annet enn at folk gjør noe utvortes som hjertet ikke er med på. Mennesket kommer til en fariseisk forståelse av loven og også bare til en fariseisk gjerning.

Luther fortsetter: «Men dette er ennå bare hykleri og bare en utvortes fromhet, tvunget fram av loven, som ikke gjelder for Gud. Det er ennå ingen inderlig kjærlighet og lyst i hjertet til loven, ingen rett, innvortes lydighet, frykt, tro eller kjennskap til Gud. Ja, slike vet og forstår ikke engang at loven krever en slik fullkommen lydighet av hjertet. De kan ikke se eller erkjenne sine synder og sin ulydighet, de ser loven bare gjennom et forheng og blir værende i blindheten, så de aldri forstår hva Gud krever av dem, og hvor langt borte fra det de er.

«Men når loven når sitt høyeste og utfører sin beste og fremste gjerning – at den fører mennesket til erkjennelse, så han ser og forstår at Guds bud krever av ham en fullkommen lydighet av hjertet, og at han ikke holder den og heller ikke kan holde den, og så ikke kjenner annet enn synd og Guds vrede i seg og over seg – da først rører den rette, grufulle ulydigheten mot Gud seg. Da kjenner han godt hvor lite naturen makter, og at lover heller ikke kan få den til å være Gud lydig av hjertet og villig. Det motsatte skjer. For når naturen på den måten er fordømt av loven, kastet inn under Guds vrede og dømt til helvete, begynner den å bli fiendtlig mot loven og fatter en gruelig og bitter vrede og et hat mot Gud» – nå blir synden virkelig syndig – «og så faller den ned i gudsbespottelse, fortvilelse og evig død, hvis den ikke blir hjulpet ut av det ved evangeliet om Kristus.»

[3] NB 88/07 har: «Ditt folk møter villig fram på ditt veldes dag. I hellig skrud …»

Forelesning 38

23. oktober 1885

Mange forkynnere – og ikke de dårligste – mener at de har utrettet mye, ja, kanskje nådd målet sitt, når de har skremt tilhørerne ut av deres naturlige sikkerhet og fått dem til å fortvile over sin nådestand og sin salighet. Nå er det jo nødvendig at hvert menneske som skal bli salig, blir revet ut av sin falske ro, sin falske trøst, sin falske fred og sine falske forhåpninger. Han må riktignok komme dit at han fortviler over sin frelse og over den tilstanden han nå er i.

Men dette er bare en forberedelse. Hovedsaken, det egentlige målet, er noe helt annet. Mennesket skal tvert imot komme dit at det blir helt viss på sin nådestand og sin salighet, så den benådede synderen kan juble med den fromme Woltersdorf:

«Jeg vet det, jeg vet det, og holder det fast: Så sant Gud med hånden sitt rike vil styre, så sant som hans sol står på himmelen klar, så sant jeg, en synder, nå nåde fått har.»

At dette er hovedmålet for en evangelisk forkynner, kan det ikke være tvil om. Presten skal jo forkynne evangeliet for dem som er betrodd ham, og føre dem til tro på Kristus. Han skal døpe, han skal gi avløsning, og han skal rekke dem den hellige nattverd. Men hva er det å forkynne evangeliet, om ikke å si til menneskene at de er forsonet med Gud ved Kristus, at de er fullkomment forløst? Hva er en levende, sann hjertetro, om ikke den guddommelige vissheten om at vi har syndenes forlatelse, og at himmelens porter står åpne for oss?

Hva er det å døpe, om ikke å hente et menneske ut av den fortapte synderverden på Guds befaling, i hans navn og i hans sted, og høytidelig forsikre ham: «Gud er nådig mot deg. Han er din Far, og du er hans kjære barn! Guds Sønn er din Frelser, og du er hans barn, som han allerede har frelst! Den Hellige Ånd er din trøster, og du er hans nådebolig»?

Hva er avløsningen, om ikke å si i Kristi navn, på hans oppdrag og i hans sted: «Dine synder er deg forlatt»? Og hva er det å rekke den hellige nattverd, om ikke å si i Jesu navn: «Også du har del i det store forløsningsverket! Og til stadfestelse gir jeg deg dette dyrebare pantet, Kristi legeme og blod, den løsepengen han en gang kjøpte hele verden fri med»?

Går vi til Den hellige skrift, finner vi at alle rette forkynnere har arbeidet for at tilhørerne skulle kunne si: «Jeg er Guds barn og arving til det evige liv.» Kristus sa til disiplene sine: «Gled dere heller over at navnene deres er innskrevet i

himmelen!» (Luk 10,20). Hva ville han si med det, om ikke dette: «Gled dere over at dere helt sikkert blir salige»? Og Paulus skriver til korinterne: «Dere har latt dere vaske rene. Dere er blitt helliget, dere er blitt rettferdiggjort i den Herre Jesu navn og i vår Guds Ånd» (1 Kor 6,11).

Peter skriver til de kristne som bodde som fremmede: «Dere var jo som villfarne får, men er nå omvendt til deres sjelers hyrde og tilsynsmann» (1 Pet 2,25).

Og Johannes regner seg selv med når han sier til sine åndelige barn: «Nå er vi Guds barn, og det er ennå ikke åpenbart hva vi skal bli! Vi vet at når han åpenbares, da skal vi bli ham like, for vi skal se ham som han er» (1 Joh 3,2). Ingen steder i Skriften ser vi at apostlene behandlet menighetslemmene som folk som ennå slett ikke visste hvordan de stod seg med Gud. Tvert imot gikk apostlene alltid ut fra at dette var dyrebare, kjære Guds barn, med alle sine svakheter og skrøpeligheter.

Nå er det helt annerledes. Selv de beste forkynnerne er som regel godt fornøyd når de har fått folk dit at de nå og da kommer til dem og klager: «Nei, jeg kan slett ikke bli viss på min salighet.» De klager: «Å, jeg føler ikke annet enn at jeg ville gå fortapt om jeg døde i natt.» Da tenker de forkynnerne som ikke er virkelig evangeliske: «Der har jeg nådd langt. Dette er en god kristen!»

Ja, en forkynner burde tvert imot bli forskrekket når en tilhører ennå ikke er kommet så langt at han kan si: «Jeg vet at min gjenløser lever!» (Job 19,25) og: «Jeg vet hvem jeg tror på!» (2 Tim 1,12).

Hvem har skylden for at så mange nå går omkring uten å vite om de er sanne kristne? Hva kommer det av? Det kommer av at forkynnerne som regel blander lov og evangelium. De følger ikke den hellige apostelens formaning: «Legg vinn på å kunne fremstille deg for Gud som en som holder prøve, en arbeider som ikke har noe å skamme seg over, en som deler sannhetens ord rett» (2 Tim 2,15) – altså en som skiller rett mellom lov og evangelium.

For blander en noe lovisk inn i evangeliet når en forkynner det, kan ingen komme til tro på syndenes forlatelse ved den forkynnelsen. Og omvendt: Blander en noe evangelisk inn i loven når en forkynner den, kommer ingen til erkjennelse av at han er en fattig synder som trenger syndenes forlatelse.

Tese XXIV

For det tjuende blir ikke Guds ord delt rett når man beskriver den utilgivelige synden mot Den Hellige Ånd som om den ikke kan tilgis fordi den er så stor.

Slik blir den vanligvis beskrevet: som om den ikke kan tilgis fordi den er så stor. Men er ikke det en grufull sammenblanding av lov og evangelium?

Det er bare loven som fordømmer synden. Evangeliet derimot løser fra synden og unntar ingen synd. Profeten skriver: «Om deres synder er som purpur, skal de bli hvite som snø, om de er røde som skarlagen, skal de bli som den hvite ull» (Jes 1,18). Apostelen Paulus skriver i Rom 5,20: «Der synden ble stor, ble nåden enda større!» Derfor synger også vår Luther så herlig:

«Om synden hos oss er så stor, hos Gud er nåden større; hans hånd til hjelp har ingen grense, hvor stor enn skaden måtte være.»

Hva sier så Den hellige skrift om synden mot Den Hellige Ånd? For det første har vi tre parallelle steder i de synoptiske evangeliene, dernest ett sted i Hebreerbrevet og ett i Første Johannesbrev. Disse stedene er det egentlige grunnlaget for læren om synden mot Den Hellige Ånd.

> Den som ikke er med meg, er mot meg, og den som ikke samler med meg, han sprer. Derfor sier jeg dere: All synd og spott skal menneskene få forlatelse for, men spott mot Ånden skal ikke bli forlatt. Den som taler et ord mot Menneskesønnen, skal få forlatelse. Men den som taler mot Den Hellige Ånd, skal ikke få forlatelse, verken i denne tidsalder eller i den som kommer. (Matt 12,30–32)

Dette er hovedstedet. Her ser vi for det første at all spott mot Faderen og Sønnen skal bli tilgitt, bare ikke spotten mot Den Hellige Ånd.

Men det er sikkert at Den Hellige Ånd ikke er en herligere og høyere person enn de andre. Han er lik Faderen og Sønnen. Derfor kan det ikke være ment at spott mot Den Hellige Ånds person er denne utilgivelige synden – for spott mot Faderen og Sønnen er nøyaktig den samme synden. Det som menes, er tvert imot spott mot Den Hellige Ånds embete. Den som forkaster Den Hellige Ånds embete, er fortapt; den synden kan ikke tilgis. Den Hellige Ånds embete er jo å kalle til Kristus og bevare hos ham.

Når det dessuten uttrykkelig heter: «den som taler mot Den Hellige Ånd», ser vi at den som bare bærer på spottende tanker i hjertet, ikke har begått synden mot Den Hellige Ånd. Mange kjære kristne tror nemlig at de har begått denne synden når de har slike forferdelige tanker og ikke blir kvitt dem. Det har vår kjære Herre Kristus godt forutsett. Derfor sier han det slik: Spotten må være uttalt med munnen.

For djevelen skyter sine brennende piler inn i hjertet på de beste kristne, så de får de mest forferdelige tanker, også mot sin himmelske Far og mot Den Hellige Ånd – men mot deres vilje. Alvorlige kristne har klaget over at de fikk de mest forferdelige tanker om Den Hellige Ånd selv når de gikk til den hellige nattverd. Men det er djevelens skitt. Sitter jeg i en vakker stue med vinduene åpne, og en ond gutt kaster møkk og skitt inn til meg – hva kan jeg for det?

I sitt vise forsyn lar Gud det skje at noen av hans kjære barn blir plaget av slike tanker dag og natt. Det har de beste prestene erfart hos sine menighetslemmer. Men det er ikke synden mot Den Hellige Ånd. Den krever at spotten blir uttalt med munnen.

Ja, jeg har selv hatt sjelesorg for en ung pike som til og med uttalte slike tanker, men samtidig kastet seg ned på gulvet, sukket og gråt og bad Gud fri henne fra dem. Hun fikk ikke ro før hun så at det slett ikke var hun selv som gjorde det. Satan hadde ikke bare skutt brennende piler inn i henne, men også tatt leppene hennes i besittelse. Riktignok sier de moderne teologene: «Det er overtro. Det kan ikke djevelen.»

> Sannelig sier jeg dere: Alle synder og all spott skal menneskenes barn få forlatelse for, hvor meget de så spotter. Men den som spotter Den Hellige Ånd, han får i all evighet ikke forlatelse, men han er skyldig i en evig synd. For de hadde sagt: Han er besatt av en uren ånd! (Mark 3,28–30)

Her har dere en spott mot Den Hellige Ånd! Da Kristus drev ut djevler ved Guds finger, erklærte de skriftlærde som var kommet ned fra Jerusalem, at denne gjerningen av Den Hellige Ånd var djevelens gjerning. Innerst inne var de overbevist om at det var en guddommelig gjerning. Men fordi Frelseren refset dem så hardt for deres hykleri og skinnhellighet, fattet de et dødelig hat til Kristus, og det førte dem til spotten mot Den Hellige Ånd.

Her får vi forklaringen: Når en erklærer Den Hellige Ånds gjerning for djevelens verk, enda en er overbevist om at det er Guds verk, da er det spott mot Ånden. Av dette ser dere at det er en svært alvorlig sak. Det finnes ingen kristen som ikke av og til står imot det Guds nåde virker i ham, og prøver å innbille seg: «Å, det er bare tunge tanker!» Hva betyr det annet enn: «Det kommer fra djevelen»?

Denne læren advarer oss: For vår salighets skyld skal vi straks følge Den Hellige Ånd når vi merker at han virker, og for all del ikke stå ham imot. For neste trinn er at en tenker: «Å, dette kommer ikke fra Den Hellige Ånd.» Og trinnet etter det er at en fatter hat til den veien Gud vil føre oss til saligheten på, og deretter at en spotter den.

Ta dere derfor i vare! Lukk opp for Den Hellige Ånd hver gang han banker på, og vokt dere for å kalle det tungsinn, slik verden gjør. Her er det ikke noe å spøke med.

Fører ikke Den Hellige Ånd oss til tro, kommer vi ikke dit. Den som forkaster ham, kan ingen hjelpe, heller ikke Gud. For Gud vil holde fast ved den ordningen han har satt for å gjøre oss salige. Han tvinger heller ingen inn i himmelen.

Kristus hadde nettopp helbredet mannen med den visne hånden og drevet ut djevelen. Alle så at Guds makt brøt inn i Satans rike. Men disse skjendige menneskene sa: «Å, han har Beelsebul, og derfor kan han drive ut de små djevlene.» Men som han viste dem, kunne de se av hans handlemåte, hans gjerninger og ord at han var mot djevelen. Han ødela jo djevelens rike, og djevelen ville vel ikke hjelpe til med å ødelegge sitt eget rike.

> Og hver den som taler et ord mot Menneskesønnen, han skal få forlatelse. Men den som spotter Den Hellige Ånd, skal ikke få forlatelse. (Luk 12,10)

Her ser vi igjen: Det hører med til denne syndens vesen at spotten blir uttalt – og det med viten og vilje.

> For de som en gang er blitt opplyst, som har smakt den himmelske gave og har fått del i Den Hellige Ånd, og har smakt Guds gode ord og den kommende verdens krefter, og så faller fra, de kan umulig igjen fornyes til omvendelse, siden de på nytt korsfester Guds Sønn for seg og gjør ham offentlig til spott. For den jorden som drikker regnet som ofte faller på den, og bærer grøde til gagn for dem som den dyrkes for, får velsignelse fra Gud. Men bærer den torner og tistler, da er den unyttig og forbannelsen nær, og det ender med at den brennes. (Hebr 6,4–8)

Et overmåte viktig sted! Det særegne ved denne synden er altså at den som har begått den, aldri igjen kan komme til omvendelse. Det er umulig; han kan ikke komme til omvendelse. Det er ikke den kjære Gud som setter mennesket i denne tilstanden. Mennesket havner i den ved egen skyld.

Men når denne tilstanden har nådd en viss høyde, holder Gud opp med å virke på ham. Da er forbannelsen uttalt over ham, og da er det ikke lenger noen mulighet for at han blir salig. Hvorfor? Det er fordi han ikke kan komme til omvendelse. Hjertets jord er blitt forbannet og blir ikke lenger gjort fruktbar av dugg og regn fra Guds nåde.

> Dersom noen ser sin bror gjøre en synd som ikke er til døden, så skal han be, og han skal gi ham liv – det vil si dem som synder, men ikke til døden. Det finnes synd som er til døden, det er ikke om den jeg sier at han skal be. (1 Joh 5,16)

Dette ordet er nok en viktig lærdom for oss, men vi kan ikke følge det i praksis. For om ingen kan vi si at han har begått synden mot Den Hellige Ånd, før han er død. Selv om han uttaler spotten med munnen, vet vi ikke hvor mye hans indre er med i det. Vi vet ikke om det er djevelen som virker det, om han gjør det i stor blindhet, og om han ikke likevel kan fornyes til omvendelse.

Men de kristne den gang hadde nådegaven til å prøve ånder. Derfor vil apostelen si: «Når dere ser at den og den har begått denne synden, så Gud ikke lenger vil være ham nådig, skal heller ikke dere ville det; da skal dere holde opp med å be for ham.» Vi kan heller ikke si til Gud: «Gjør dem salige som har begått synden mot Den Hellige Ånd.» Så forferdelig som alt dette lyder, ligger det likevel en uutsigelig stor trøst i det.

Det kommer kanskje en og sier: «Jeg er et elendig menneske! Jeg har begått synden mot Den Hellige Ånd – helt sikkert!» Et slikt anfektet menneske forteller hva ondt han har gjort, sagt og tenkt, så det virkelig ser ut som om han har spottet Den Hellige Ånd.

Men nå har dere våpenet i Hebr 6. Han har jo ingen glede av noe av dette; det er noe helt forferdelig for ham. Av det kan dere se at den kjære Gud i det minste har begynt omvendelsen i ham. Det som mangler, er bare at han også holder seg riktig fast til evangeliets løfte.

Spør dere ham: «Gjør du dette med vilje?», da svarer slike folk i sin angst noen ganger «Ja visst!» – uten at de vil det. Men det er Satan som taler gjennom dem. Spør dere da: «Skulle du ønske at du ikke hadde gjort det? Angrer du på det?», vil han svare: «Ja visst, jeg får jo de aller mest forferdelige tanker av det!» Da har Gud sikkert begynt omvendelsen allerede.

Riktignok må en ikke tale for lettvint om dette. Men en må vise dem at de har en begynnelse til omvendelse, og at det er et ugjendrivelig bevis for at de ikke har begått denne synden.

Generelt må en forkynne om dette emnet mer for å overbevise folk om at de ikke har begått denne synden, enn for å advare dem mot å begå den. For den som har begått denne synden, hjelper ingen forkynnelse lenger. Men den som angrer sin synd og gjerne vil ha syndenes forlatelse, skal vite: Han er et kjært Guds barn, men står i en forferdelig anfektelse.

I Apg 7 blir det fortalt hvordan Stefanus sier til tilhørerne sine: «Dere stivnakker og uomskårne på hjerter og ører! Dere står alltid Den Hellige Ånd imot – som deres fedre, så også dere!» Var det også synden mot Den Hellige Ånd? Nei, for Stefanus dør jo med denne forbønnen: «Herre, tilregn dem ikke denne synden!» (Apg 7,60). Av dette kan vi se at jødene ikke hadde begått denne

synden, selv om de hadde syndet med vilje. Ellers ville ikke denne martyren ha bedt for dem. Det kunne komme en time da de ikke lenger stod imot.

La oss nå høre hva Luther skriver om 1 Joh 5,16: «Med ‹synd til døden› forstår jeg vranglæren som de fører inn i stedet for sannheten. Gjør de ikke bot etter at de er blitt påminnet én og to ganger, da er det en synd til døden. Likevel kan en regne med her også dem som synder av gjenstridighet, på trass, slik som Judas. Han var advart nok, men på grunn av sin gjenstridige ondskap kunne han ikke bli bedre. Likeså Saul, som døde i sine synder fordi han ikke håpet på Herren. Men hos dem som synder slik at de fortsatt vil hevde og forsvare den villfarelsen de har erkjent, er gjenstridigheten på det høyeste.»

Denne synden er altså ikke utilgivelig fordi den er så stor – apostelen sier jo uttrykkelig: «Der synden ble stor, ble nåden enda større!» Den er utilgivelig fordi den forkaster det eneste middelet som kan føre et menneske til omvendelse, til tro og til utholdenhet. Det er tale om mennesker som synder slik at de hardnakket forsvarer den villfarelsen de har erkjent, mot bedre vitende og mot sin samvittighet. Luther fortsetter: «Av samme slag er også synden mot Den Hellige Ånd, eller forherdelsen i ondskapen, kampen mot den erkjente sannhet og ubotferdigheten inntil enden.»

Riktignok er det uten tvil ikke rett når Luther her også regner med ubotferdigheten inntil enden. Da ville jo de fleste mennesker ha begått denne synden. Men ubotferdigheten inntil enden er knyttet til denne synden. Likevel er det særegne ved denne synden at den vender seg mot Den Hellige Ånds embete og virkning.

Luther fortsetter: «En annen synd er den synd som ikke er til døden. Slik var Paulus' synd, når han sier: ‹Jeg handlet uvitende i vantro›, nemlig: ‹enda jeg før var en spotter og forfølger og voldsmann. Men jeg fikk miskunn› (1 Tim 1,13).» Paulus hadde begått den forferdelige synden at han ikke bare spottet selv, men til og med ville få de kristne til å spotte. Men han gjorde det i sin forferdelige blindhet; han ante ikke at han kjempet mot Gud.

Så Luther igjen: «Det er også den synden Kristus taler om i Matt 12,32: ‹Den som taler et ord mot Menneskesønnen, skal få forlatelse.› Heller ikke synden til dem som korsfestet Jesus, var en synd til døden. Til dem sier Peter: ‹Og nå, brødre: Jeg vet at dere har handlet i uvitenhet› (Apg 3,17). ‹For hadde de kjent den, da hadde de ikke korsfestet herlighetens Herre› (1 Kor 2,8). Men den synden som fortsatt blir forsvart etter at den er tilstrekkelig åpenbart og erkjent, er en synd til døden, fordi den står imot Guds nåde, frelsens midler og syndenes forlatelse.»

Å, la enhver vokte seg for å kjempe mot Den Hellige Ånd, så ikke munnen sier «nei» når en synd blir åpenbart for ham og hjertet sier «ja»! Selv om det ikke er synden mot Den Hellige Ånd, er det i alle fall et forstadium til den. Mange vet godt at vi synder mye hver dag. Men refser en dem for den eller den synden, sier de: «Nei, jeg har ikke gjort en flue fortred.»

Luther igjen: «Der det ikke er erkjennelse av synden, er det heller ingen forlatelse. For syndenes forlatelse blir forkynt for dem som føler synden og søker Guds nåde. Men disse» – de som har begått synden mot Den Hellige Ånd –

«blir ikke plaget av noen samvittighetsnag, og de erkjenner og føler heller ikke synden.»

Hvis altså de som klager til en at de har begått synden mot Den Hellige Ånd, virkelig hadde begått den og virkelig var i denne forferdelige tilstanden, ville de slett ikke klage over det. De ville tvert imot ha sin glede av å spotte evangeliet stadig vekk. Men slike anfektede kristne har jo troen, og da virker Guds Ånd i dem. Og virker Guds Ånd i dem, har de heller ikke begått denne synden.

Baier uttaler seg svært herlig om dette emnet i sin dogmatikk (*Compendium theologiae positivae*, del II, kap. 3, § 24). Han sier: «Den groveste av alle gjerningssynder, den som kalles synden mot Den Hellige Ånd, består i en ondsinnet fornektelse av den himmelske sannhet som en allerede har erkjent, og i en spottende og hardnakket kamp mot den.»

I merknadene forklarer Baier dette nærmere. Navnet har synden fått av det den retter seg mot, Den Hellige Ånd. «Ånden» står her for det embetet han utøver når han omvender menneskenes sjeler ved ordets tjeneste, slik ordet også brukes i 2 Kor 3,6. Synden mot Den Hellige Ånd er altså en synd mot Åndens embete og tjeneste og mot den himmelske sannhet som er åpenbart ved den. – Å spotte Den Hellige Ånd betyr altså å spotte hans embete, å erklære Den Hellige Ånds virkninger for djevelens virkninger og å sette seg opp mot hans embete. – Synden kalles også synd til døden, et navn den har fått av virkningen sin: Den fører helt sikkert til døden, det vil si den evige fordømmelse (1 Joh 5,16). – Synden til døden må ikke forveksles med dødssynden.

Stedene som læren om denne synden bygger på, er Matt 12,30 ff.; Mark 3,28 og Luk 12,10. Baier sier videre at den himmelske sannheten enten kan være tatt imot én gang med troens ja og bekjent offentlig, eller bare være så klart oppfattet at sinnet er overbevist og ikke har noe å sette opp mot den. På den første måten synder de frafalne mot Den Hellige Ånd: De fornekter og håner den sannheten de en gang har erkjent og trodd.

Det er slike Hebreerbrevet beskriver (Hebr 6,4 ff.). Til den andre gruppen hører fariseerne og de skriftlærde. De hadde aldri godkjent Kristi lære ved å bekjenne den, men av Skriftene og av Kristi under var de innerst inne så overbevist om at den var sann, at de ikke hadde annet enn hån å sette opp mot den.

Det finnes lutherske teologer som sier at bare en som virkelig har vært gjenfødt, kan begå denne synden. Men der går de for langt. For ingen vil tro at fariseerne tidligere hadde vært virkelig omvendt; de er vokst opp i sin ondskap. Det er sant at en gjenfødt kan begå denne synden hvis han faller fra – det må vi merke oss mot kalvinistene. Det er svært sannsynlig at Judas har stått i troen. Vi kan knapt tro at Frelseren ville ha kalt ham mens han var under Guds vrede. Men han falt fra, så Satan hadde tatt ikke bare legemet hans, men også ånden hans i sin makt.

Baier sier at en må fornekte og bekjempe den himmelske læren med vilje (Hebr 10,26), så det er ren og skjær ondskap som driver en til det. Men de som fornekter troen av uvitenhet eller av frykt for fare, er ikke av den grunn syndere mot Den Hellige Ånd. De kan få synden tilgitt. Se eksemplene på Paulus (1 Tim 1,13) og Peter (Matt 26,70 ff.).

Det er et forferdelig tegn når en har lagt Guds ord klart og tydelig fram for en mann, og en merker at det gjør inntrykk på ham – han blir forlegen, en ser også at lemmene hans skjelver, Gud kommer over ham – og likevel sier han: «Nei, det tror jeg ikke! Det tror jeg ikke! Du legger ikke Skriften riktig ut.» Selv om det ennå ikke er synden mot Den Hellige Ånd, er det likevel et forstadium til den. Merk dere det: et forstadium! Han kan ha tatt dette skrittet og likevel vende om og bli salig.

Peter tok både det første, det andre og det siste skrittet på dette forstadiet, men det ble bare med forstadiet. Han gjorde det ikke av hat mot Kristus, men av angst. Han tenkte: «Innrømmer du nå at du er Jesu disippel, blir du også lagt i lenker.» Da veltet djevelen denne store, faste søylen. Men Guds Ånd kom inn i ham igjen, og Peter angret sin synd.

Baier sier videre at Skriften kaller synden «å tale et ord mot Den Hellige Ånd» og «spott mot Den Hellige Ånd». Den består altså i en hånlig tale som angriper Den Hellige Ånds embete – for eksempel når hans lære eller de underne som ble gjort til stadfestelse av den, blir tilskrevet Satans kraft og virkning, slik fariseerne gjorde.

Etter stedene hos Matteus og Markus er den derfor av sin egen natur slik at den ikke kan tilgis og aldri blir tilgitt noen – nettopp fordi den i seg selv stenger veien til omvendelse. Og grunnen til at den endelige ubotferdigheten er så tett knyttet til denne synden, er at slike mennesker setter seg direkte og med full ondskap mot omvendelsens midler. Derfor tar Gud sin nåde fra dem og overgir dem til et forkastelig sinn.

Den som har begått denne synden, blir ikke så mye fordømt for denne synden som for vantroen. Det er den felles årsaken (*causa communis*). Den særlige årsaken (*causa singularis*) er den ondsinnede, vedvarende spotten. Men det skyldes ikke en ubetinget forkastelse. Kalvinistene påstår at slike mennesker ikke kan bli frelst fordi Kristus ikke har lidd for dem, ikke har gjort fyldest for dem og ikke har forløst dem. Det er en virkelig djevelsk vranglære.

Vanligvis mener en at en viss Spiera har begått denne synden. Han fornektet to ganger den evangeliske sannheten han hadde erkjent, og andre gang avsverget han den til og med offentlig. Han kom i en så forferdelig sjelstilstand at en kunne se: «Han lever allerede i helvete.» All trøst var forgjeves. Paul Vergerius var ved sykesengen hans og gav ham evangelisk trøst.

Likevel sier alle våre teologer at det ikke var synden mot Den Hellige Ånd, fordi han jo fordømte denne synden og var fast overbevist om at han hadde fortjent helvete. Det var ikke synden mot Den Hellige Ånd, men snarere fortvilelsens synd. Og fortvilelsen er ingen utilgivelig synd mot Den Hellige Ånd. Spiera hadde dessuten bare fornektet sannheten fordi han fryktet at romerkirken ellers ville brenne ham.

Quenstedt forteller om Spiera, og Baier siterer ham. Men Spiera er et viktig og alvorlig advarende eksempel for alle tider. Det var også dette som gav Vergerius det siste støtet til å forlate pavedømmet: Han så den helvetes kvalen som denne fornekteren av den evangeliske sannheten måtte lide.

Forelesning 39

6. november 1885

Kjære venner, ingen stand og intet kall blir foraktet så dypt og hatet så inderlig som det å være lærer i teologi, eller – som i grunnen er det samme – lærer i troen. Verden ser nå på dem som de fremste, ja nesten de eneste, som holder gullalderen tilbake.

Den beryktede encyklopedisten Diderot, som døde for hundre år siden, skrev: «Først når den siste konge er hengt i tarmene til den siste prest, vil det bli bedre i verden.» Riktignok ble skriftene hans brent på regjeringens befaling for dette og lignende utsagn, og han selv ble kastet i fengsel.

Men dette grufulle ordet ble ikke bare slagordet for de første franske revolusjonære i 1789. Det har også vært slagordet for alle revolusjonære helt til i dag. Og en kan nok vente at ordet ennå vil bli gjort til handling. Alt går i den retningen. Dere vil kanskje oppleve det selv!

Hadde bare teologene og troens lærere ikke selv gjort seg så foraktelige og ved egen skyld så forhatte! Men dessverre er det slik. Ikke bare forteller kirkehistorien oss det; det blir også bekreftet av vår erfaring i dag.

Å, altfor mange lærere i troen misbruker skammelig sitt hellige embete, sin hellige stand og sitt kall til å tilfredsstille sin verdslighet, sin pengegrådighet og ærgjerrighet og sin herskesyke. Derfor fortier de stadig sannheten, snart av elendig menneskefrykt, snart av grufullt menneskebehag. Ja, de fornekter den ikke bare, men forkynner det stikk motsatte. De forkynner ikke det rene evangeliet, men sprer løgn og villfarelse.

Ja, hva skal jeg si? Det finnes sannelig ingen så avskyelig last og ingen så forferdelig forbrytelse at ikke nettopp lærere i troen har vanæret embetet sitt med den og gitt verden et uutsigelig forferdelig anstøt. Hva? Skal det kanskje skremme dere, kjære venner, bort fra teologistudiet? Langt derifra!

Tenk for det første på dette: Gud, som vet alt, visste på forhånd: «Slik kommer det til å gå!» Og likevel har han i sin uendelige visdom ordnet det nettopp slik at det ikke er ufalne, hellige engler, men falne mennesker under syndens makt som skal forvalte dette hellige embetet. Skulle vi så ta anstøt av det? Gud bevare oss! Vi må tvert imot tilbe og undre oss: Gud har så elendige og iblant så grufulle tjenere, og likevel har han sørget for at helvetes porter ikke skal få makt over hans kirke.

Tenk for det andre på at den store Gud likevel har æret troens læreres embete høyt, ja, høyest i verden. For det første: Mens Guds Sønn ennå vandret i kjødet og selv forvaltet dette embetet, ropte han allerede fra begynnelsen til de første lærerne – og det gjelder for alle tider: «Den som hører dere, hører meg, og den som forkaster dere, forkaster meg. Men den som forkaster meg, forkaster ham som har sendt meg» (Luk 10,16). For et herlig fullmaktsbrev han med det har gitt sitt ords tjenere med på veien!

Dessuten har Guds ord åpenbart for oss at det ikke bare er ekteskapene som blir knyttet i himmelen, men også båndet mellom prestene og menighetene. Alle rette forkynnere er – slik vi hører det om Jeremia og Paulus – av Gud bestemt til å være hans medhjelpere og til å gjøre dem som er betrodd dem, salige. Det ble ikke bestemt først i tiden, ja, ikke først ved deres fødsel, men fra evighet av.

Og endelig: Hvem har herligere løfter enn en lærer i evangeliet, en tjener for Guds ord? Ingen. Gjennom profeten Daniel sier Gud: «Lærerne skal skinne som himmelhvelvingen skinner, og de som har ført mange til rettferdighet, skal skinne som stjernene, evig og alltid» (Dan 12,3).[1]

Ja, en gang skal verden med tenners gnissel høre og se at alle de utvalgte og englene sier til Gud: «Denne mannen var en tro forkynner og lærer! Han forkynte Guds salige ord for en fortapt verden. Der nede på jorden ble han foraktet, forfulgt og hånet, men nå skinner han som en stjerne, evig og alltid.»

Å, mine kjære, dette burde da sannelig gjøre oss glade, så vi ikke blir troløse mot vår Gud, som har kalt oss til dette embetet! Men dette gjelder riktignok bare rette, tro forkynnere. La oss derfor se nærmere på den siste av tesene vi har foran oss om forskjellen mellom loven og evangeliet og om sammenblandingen av disse to lærene. For den nevner det første hovedkravet til en rett lærer i den kristne tro.

Tese XXV

For det tjueførste blir ikke Guds ord delt rett når man i sin lære ikke lar evangeliet være det som gjennomgående råder.

Til slutt kommer vi til et overmåte viktig emne. Her får vi se at lov og evangelium ikke bare blir blandet sammen og ødelagt for tilhøreren når loven har overvekten i prekenen. Det skjer også når prekenen i det store og hele handler like mye om loven som om evangeliet – når evangeliet altså ikke er den læren som har overvekten.

Jeg må si det: Fordi dette emnet er så dyrebart, frykter jeg desto mer for å ødelegge det for dere. Jo mer jeg har grublet over det, jo færre ord har jeg funnet. Det som blir holdt fram for oss her, er for dyrebart! La oss nå gå til Den hellige skrift og overbevise oss om at evangeliet i det store og hele må ha overvekten.

Det første beviset får vi fra den første som forkynte om Kristus etter hans fødsel i denne verden. Hvem var det? En engel. Hva tror dere han forkynte? De kjære gjeterne blir forferdet over hans himmelske glans, men han sier

[1] Dan 12,3 er sitert etter Luthers oversettelse («die Lehrer»), som Walthers poeng bygger på; Norsk Bibel har «de forstandige».

(Luk 2,10): «Frykt ikke! For se, jeg forkynner dere en stor glede – en glede for alt folket.» Ordet han bruker, er *euangelizomai* (εὐαγγελίζομαι, «forkynne et godt budskap»).

Her finner vi ikke det minste av loven, ikke spor av forskrifter, ikke spor av krav fra Gud til menneskene. Han forkynner tvert imot det stikk motsatte: Guds velbehag og hans nåde mot alle mennesker.

Og de himmelske hærskarene synger jublende: «Ære være Gud i det høyeste, og fred på jorden, i mennesker Guds velbehag» (Luk 2,14). Igjen ikke annet enn et rent, søtt og herlig gledesbudskap!

Nå har den kjære Gud fått sin ære igjen! Han hadde skapt en menneskeslekt som han visste ville falle. Men han har gjort alt han kunne gjøre for å frelse denne menneskeslekten. Dette barnet, født i stallen i Betlehem, har skaffet fred. Gud krever ikke mer nå enn at mennesket lar seg dette vel behage, trøster seg ved dette barnet og gleder seg over det.

Her har en himmelsk forkynner gitt oss et forbilde på hvordan vi skal forkynne. Vi skal la evangeliet ha overvekten. Vi må jo også forkynne loven, men bare som forberedelse til evangeliet. Også hos oss må målet med loven alltid være å forkynne evangeliet. Den som ikke gjør det, er ingen rett tjener for evangeliet.

> Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen! Den som tror og blir døpt, skal bli frelst; men den som ikke tror, skal bli fordømt. (Mark 16,15–16)

Nå var tiden kommet da Kristus måtte si helt klart, tydelig og kort hva hans lære egentlig bygde på. For han skulle nettopp fare opp til himmelen og gi apostlene, som skulle føre hans verk videre, beskjed om hva de skulle gjøre. Og hva sier han? «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» Allerede ordet «evangelium» viser det: De skal bare bringe et gledesbudskap.

Og for at vi ikke skal tenke: «Dette er et uendelig stort ord, men hvem vet hva det skal bety?», legger han straks til: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst.» Med det vil han si: Det er dette jeg mener med evangeliet. «Men den som ikke tror, skal bli fordømt» – også det er et søtt ord.

Han sier ikke: «Den som har syndet for mye og for lenge, blir fordømt.» Nei, det finnes nå ingen annen grunn til at noen blir fordømt, enn at han ikke tror. Vi kunne nesten – menneskelig talt – si: «De siste ordene er de aller søteste og aller mest trøsterike.»

La oss bare tenke grundig over hva som ligger i at Kristus sier: «Den som ikke tror, skal bli fordømt.» Han vil si: «Hvordan noen enn er, og om han har syndet aldri så tungt – ingenting av det skal fordømme ham. Men den som ikke tror mine ord og mitt budskap, han farer til helvete.»

Og når Frelseren skremmer med helvete, gjør han det bare for å få folk inn i himmelen. Slik vil han også her bare bevege menneskene til ikke å støte fra seg hans nådefulle budskap, men ta imot det.

En må ikke legge trykket slik: «Den som *ikke* tror, skal bli fordømt», men slik: «Den som ikke *tror*, skal bli fordømt.» Han vil si: «Din fordømmelse er allerede tatt fra deg, din synd er allerede båret, ditt helvete har jeg allerede overvunnet, jeg har gjort fyllest for alt! Nå gjelder det bare: Tro det, så er du hjulpet, hjulpet for evig!»

> Men vær du edru i alle ting. Lid ondt, gjør en evangelists gjerning, fullfør din tjeneste. (2 Tim 4,5)

Luther har her: «gjør en evangelisk forkynners gjerning»[2]. Selv om det her skulle være tale om en embetstittel, svekker ikke det beviset vårt det minste. For de som ikke var apostler, men evangelister, ble kalt det fordi de ikke skulle forkynne annet enn evangeliet – det vil si bare den læren de skulle prøve å gjøre folk salige ved.

Riktignok: Finner dere folk som er selvrettferdige, eller som er sunket ned i alle slags synder og laster og lever i kjødelig sikkerhet, må dere først slå i stykker de harde steinene. Men det er bare et forarbeid. For vannet kan ikke trenge inn når hjertet er en hard stein.

Loven er bare en hjelpelære og slett ikke Kristi egentlige lære. «For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus» (Joh 1,17). Kristus har bare brakt nåden, evangeliet, og ingen ny lov, slik de elendige, blinde papistene sier. Han forkynte loven bare for å forberede folk på sin søte trøst.

> Ikke så at vi av oss selv duger til å tenke ut noe som av oss selv, men vår dugelighet er av Gud, han som også gjorde oss dugelige til å være tjenere for en ny pakt, ikke bokstavens, men Åndens pakt. For bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende. (2 Kor 3,5–6)

Apostelen taler om seg selv som apostel. Forkynnerne i den kristne tid skal tenke godt over dette: De er ikke den gamle paktens, men den nye paktens forkynnere. Hvorfor sier apostelen det? «Bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende.» «Bokstaven» er Guds lov. Som forkynner i den nye pakt skal han bare forkynne evangeliet, ikke noe mer. I den grad han forkynner loven, utfører han egentlig en fremmed gjerning.

Det er en forferdelig blindhet når papistene sier at en i Skriften må skille mellom to lærer: den gamle loven og den evangeliske loven. Å tale om en evangelisk lov er en selvmotsigelse. Hvordan kan det være et gledesbudskap i en lov? Antikrist går attpåtil så langt at han påstår at den evangeliske loven til og med er tyngre. Den mosaiske loven skulle ha nøyd seg med en ytre lydighet, men den evangeliske loven skulle gå på det indre, på hjertet.

> For jeg ville ikke vite av noe blant dere, uten Jesus Kristus, og ham korsfestet. (1 Kor 2,2)

Merkelig! Da Paulus var hos korinterne, tenkte han dag og natt bare på dette: «Hvordan skal jeg få Kristus inn i hjertet på folk? Hvordan kan jeg grunnfeste troen på Kristus og gleden over Kristus i dem?» Jesus Kristus var kjernen og stjernen i alle hans taler. Han var den gyldne tråden som gikk gjennom alt han sa. Hvorfor har han skrevet dette her? For vår skyld.

Når du altså en gang tar avskjed med menigheten din, har du bare en god samvittighet hvis du også kan si: «Jeg ville ikke vite av noe blant dere, uten Jesus Kristus, og ham korsfestet.» Ve den som forkynner noe annet! Ve den som har forkynt loven for å gjøre folk fromme ved den, fordi han mente at den rene

[2] **«gjør en evangelisk forkynners gjerning»** gresk ergon euangelistou, ἔργον εὐαγγελιστοῦ, «en evangelists gjerning»

og skjære nåden ikke kunne gjøre menneskene salige! Han har da vært en utro tjener.

> For jeg overga dere blant de første ting det som jeg selv tok imot: At Kristus døde for våre synder etter Skriftene. (1 Kor 15,3)

«Blant de første ting» – på gresk *en prōtois* (ἐν πρώτοις), på latin *imprimis*, «først og fremst». Alt annet var underordnet for ham. Først og fremst, framfor alt, forkynte han evangeliet om Kristus.

Men hør ikke bare på dette! Tenk nå på den tiden da dere skal ha en menighet, og lov deres Gud: Slik vil vi også holde det i vår menighet. Vi vil ikke stå på prekestolen som sure bedemenn som innbyr til begravelse, men som dem som innbyr til bryllup, som friere. Blander dere ikke evangeliet med loven, vil dere alltid gå glade opp på prekestolen. Da vil folk straks merke på dere at dere er helt fylt av glede over å bringe menigheten deres det salige gledesbudskapet. Og da vil en også merke at det skjer underfulle ting.

Å, hvor mange forkynnere får ikke oppleve disse underfulle tingene! De beholder sine søvnige tilhørere, de beholder gnierne sine. Hvorfor? Det er ikke forkynt nok evangelium for dem.

For de som her i Amerika går i kirken, vil virkelig høre Guds ord. Vi er jo i et fritt land her, og ingen bryr seg om en går i kirken eller ikke. Da burde en forkynner etter Guds vilje legge vinn på dette: «Jeg vil forkynne det søte evangeliet for tilhørerne mine slik at hjertet smelter i dem, så de ikke kan stå imot, men må si: ‹Herren har vært meg for sterk; jeg vil bli hos Jesus.›»

Det er ikke nok at dere vet at dere er rettroende, og at dere også har gaven til å legge fram den rene lære riktig. Så viktig det er, hjelper det likevel ikke når lov og evangelium blir blandet sammen.

Og den aller fineste sammenblandingen er nettopp når en riktignok forkynner evangeliet også, men ikke lar det ha overvekten. Da tenker forkynneren: «Jeg har jo ofte forkynt denne evangeliske sannheten.» Men de stakkars tilhørerne sier: «Ja, han har av og til forkynt riktig trøsterikt også, for han sier av og til: Tro på Jesus Kristus!» Men hvordan skal de tro når forkynneren ikke sier hvordan de kan komme til det?

Så snart dere ikke lar evangeliet ha overvekten, vil mange av tilhørerne deres åndelig sulte i hjel. De får for lite å spise, for livets egentlige brød er jo ikke loven, men evangeliet.

> Ikke så at vi er herrer over deres tro, men vi er medarbeidere på deres glede. For dere står faste i troen. (2 Kor 1,24)

En dyrebar tekst til en tiltredelsespreken! Å, legg dere dette ordet av apostelen på minnet! Når dere blir forkynnere, blir dere medarbeidere på de kristnes glede. Bli da for Guds skyld ikke slike som plager og piner folk og gjør dem usikre, så de går tunge i hjertet ut av kirken. Skriv tvert imot prekenen deres slik at dere kan tenke: «Den som hører denne prekenen og ikke omvender seg, han går ut av min kirke uomvendt og forherdet ved sin egen skyld.»

Kommer så svermerne og sier: «Presten er heller ikke virkelig omvendt, ellers ville han gå helt annerledes til verks; han forkynner folk rett inn i helvete», skader det ikke. La bare svermerne dømme slik – vær bare frimodige! Dette er

likevel den rette måten: Dere skal være medarbeidere på de kristnes glede og ikke legge dem på lovens pinebenk. Jo lenger dere forkynner slik, jo mer vil folk prise Gud for at de har en slik mann til prest.

Går en gjennom hele kirkehistorien, vil en – tro meg – se at vår synode, tross sine svakheter og skrøpeligheter, kan vise til resultater som få kirkesamfunn. Det skyldes ikke vår klokskap, ikke vårt store arbeid, ikke vår selvfornektelse. Nei, den sanne grunnen er: Vi har virkelig forkynt evangeliet for folk.

Så snart tilhørerne får en lengsel etter nåde i hjertet og den glade tilliten: «Ja, da kan jeg også komme inn i himmelen», da tror de. Hvor mange blir ikke værende i synden fordi de tenker: «Jeg når jo aldri så langt at jeg kommer inn i himmelen! Presten er en så from mann! Så from kan jeg ikke være.» Men forkynn bare evangeliet om Guds nåde i Kristus Jesus friskt og fritt, så vil folk få disse tankene ut av hjertet.

Hør nå to steder fra bekjennelsesskriftene som bevis på at også vår kirke i sine bekjennelser har erklært læren om Guds nåde i Kristus Jesus for hovedsaken.

Den augsburgske bekjennelse, art. 4: «Videre læres det at vi ikke kan oppnå syndenes forlatelse og rettferdighet for Gud ved vår fortjeneste, våre gjerninger og vår fyldestgjørelse. Men vi får syndenes forlatelse og blir rettferdige for Gud av nåde for Kristi skyld ved troen, når vi tror at Kristus har lidd for oss, og at synden blir oss forlatt og rettferdighet og evig liv skjenket oss for hans skyld. For denne troen vil Gud regne og tilregne som rettferdighet for seg, slik Paulus sier i Rom 3 og 4.»

De schmalkaldiske artikler, del II, art. 1: «Fra denne artikkelen kan en ikke vike eller gi etter noe, om så himmel og jord og alt som ikke skal bli stående, faller. For det finnes ikke noe annet navn gitt blant mennesker som vi kan bli frelst ved, sier Peter (Apg 4,12). Og ved hans sår har vi fått legedom (Jes 53,5). På denne artikkelen står alt det vi lærer og lever mot paven, djevelen og verden. Derfor må vi være helt visse på den og ikke tvile. Ellers er alt tapt, og paven og djevelen og alt som står oss imot, får seier og rett.»

Hør nå et ord av Luther som dere burde lære utenat og flittig bruke. Det står i hans fortale til Galaterbrevet og lyder: «I mitt hjerte hersker alene, og skal herske, denne ene artikkelen, nemlig troen på min kjære Herre Kristus. Den er den eneste begynnelse, midte og ende for alle mine åndelige og guddommelige tanker, som jeg kan ha dag og natt.»

Han kunne like gjerne ha sagt: «i mine prekener og skrifter», for slik er det i virkeligheten. Ingen kan forkynne evangeliet søtere og herligere enn vår kjære Luther. Han forkynner ikke bare overmåte trøsterikt. Han forkynner også slik at når en som ennå tviler, hører ham, tar Luther ham i nakken og drar ham ut – og han må tro at han er Guds barn, og at han blir salig, selv om han skulle dø i natt.

Å, Gud gi at dere kan vitne dette om dere selv når dere går inn i prekenembetet! Be Gud på kne om at han må hjelpe dere, så dere også kan si det.

Å, om bare alle forkynnere kunne si det – og jeg må dessverre si: også alle missouriprester! For også der er det forskjell. Noen har også et lovisk drag og gjør seg selv og tilhørerne sine stor skade. De forvalter ikke embetet sitt med

den rette frimodighet og glede og gjør ikke folk til glade kristne. Men det må en gjøre; det gjør under.

Forkynner dere evangeliet riktig rikelig, trenger dere slett ikke å være redde for at folk skal forlate kirken deres når en åndelig markedsskriker kommer og bærer seg vilt på prekestolen. Folk vil si: «Vår prest har gitt oss det vi ikke finner noe annet sted. Vår prest er en virkelig luthersk forkynner, og hver søndag øser han ut en stor skatt.»

Luther om Joh 17,10: «Derfor må enhver se til for egen del hvordan Kristus blir forherliget i ham. For det er nok mange som roser seg av evangeliet og vet å tale om det. Men å forherlige er ikke så alminnelig eller alles sak. For å forherlige Kristus, eller å tro på ham, er ikke noe annet – som vi har hørt – enn å holde for visst at den som har ham, har Faderen og all nåde, guddommelige goder og evig liv.

Det kan ikke de verdslig hellige, paven og sektåndene. For selv om noen taler om Kristus og også kan føre ordene i munnen – at han er Guds Sønn, har forløst oss og så videre – så lærer og erfarer de likevel aldri hvordan en skal ta imot ham, bruke ham, søke, finne og holde fast på ham, og i ham eller ved ham gripe Faderen.

Imens farer de i skyene og går omkring med sine egne tanker. Det ser du hos noen av våre sektånder, som jo har lært av oss å tale om Kristus og troen: Hvor sjelden de driver denne læren, ja, hvor kaldt og klosset de taler om den når de skal røre ved dette hovedstykket! De suser og flagrer over slike tekster og regner det for en ringe kunst som alle for lengst kjenner godt.»

Tar en prekenen sin fram og prøver den – «Hvor mye har jeg brukt på loven, og hvor mye på evangelisk trøst?» – da må mange si: «Ja, det er bare en ørliten plass til evangeliet!» Men går en forkynner ned fra prekestolen uten å ha forkynt så mye evangelium at en fattig synder, som kanskje gikk i hans kirke for første og siste gang, kunne bli salig – ve ham! Den synderens blod skal kreves av hans hånd!

Luther fortsetter: «Kort sagt, de er fulle av helt andre tanker. Selv om de iblant treffer noe, forstår de derfor likevel ingenting av det selv, men faller straks tilbake på sine drømmer. Men en rett forkynner driver denne artikkelen aller mest, ja, uten opphold, fordi alt som hører med til å kjenne Gud og til vår salighet, avhenger av den. Det ser du overalt hos denne evangelisten Johannes og i Paulus' brev.»

Det kommer an på at hjertet deres er fullt av dette, at dere har erfart det selv, så dere sier til dere selv når dere kommer til dette punktet: «Jeg kan slett ikke få sagt alt jeg har erfart her. Det kan heller ikke beskrives med ord. Jeg kan bare stamme fram noen få ord om det.»

En slik forkynner vil snart merke at strømmer av Den Hellige Ånd blir utøst over menigheten hans, og at også den mest forherdede synder en gang blir vunnet ved den trøsterike forkynnelsen. En må ikke tro at en synder alltid blir ført til erkjennelse ved kraftige lovprekener.

Det er mange som sier til seg selv: «Dør du i kveld, farer du til djevelen.» Når en slik så plutselig hører en riktig evangelisk preken, full av den rikeste trøst, kan det lett skje at han vender om.

Luther i huspostillen om Sal 68,19: «Han kan kalles en konge, han som er faret opp i det høye og har satt seg over skyene ved Majestetens høyre hånd i himmelen, og har tatt fangenskapet til fange. Han har ikke drevet med barnelek og skitt på jorden, men har tatt en evig fiende og et høyt fangenskap til fange: synden og djevelen, som har tatt hele verden til fange – dem har han nå tatt til fange igjen. Om da synden og djevelen er mot meg og vil plage meg, skal de likevel ikke kunne gjøre meg noe, så lenge jeg holder meg til Kristus.»

Hvor dumme er ikke de forkynnerne som sier: «Jeg har forkynt så lenge, men jeg ser ingen frukt. Derfor har jeg bestemt meg for en tid ikke å forkynne annet enn loven, så folk kan våkne av sin åndelige søvn!» Nei, da utretter du ingenting!

Luther fortsetter: «Det er jo ikke å forkynne at folk skal være late og ikke gjøre noe godt, slik papistene spotter oss og sier at vi er søte forkynnere.» Luther vil heller høre om seg selv at han forkynner for søtt – å forkynne søtt vil si: fullt av trøst. For det er den aller minste bebreidelsen. Han sier: Denne skammen bærer jeg gjerne. Og om folk i tillegg sier at jeg hindrer folk i å gjøre gode gjerninger – tvert imot: Jeg forkynner for dem det eneste som kan forvandle hjertet deres, så de gjør gode gjerninger.

Luther fortsetter: «Men satt de selv i dette fangenskapet, ville de tale helt annerledes. Når de en gang kommer i angst og skrekk på venstre side, skal de nok føle det. Derfor er ikke dette en preken for kjøtt og blod, som om det skulle få frihet til å gjøre hva det lyster. Herren Kristi himmelferd og rike tjener tvert imot til at synden blir tatt til fange, så den evige død ikke får oss i sine lenker og holder oss der.

Men skal synden være fanget, må jeg som tror på Kristus, leve slik at hat og misunnelse mot nesten og annen synd ikke overmanner meg. Jeg skal tvert imot kjempe mot synden og si: ‹Hører du det, synd? Du vil friste meg til å bli sint, misunne, bryte ekteskapet, stjele, være utro og så videre. Nei, ikke slik!›

Likeså når synden angriper meg fra venstre og vil skremme meg, skal jeg si: ‹Nei! For du, synd, er min tjener, jeg er din herre. Har du aldri hørt den lille sangen om min Herre Jesus Kristus som David har sunget: «Du for opp i det høye» og så videre? Hittil har du vært min bøddel og djevel og holdt meg fanget. Men nå som jeg tror på Kristus, skal du ikke lenger være min bøddel. Jeg vil ikke bli anklaget av deg. For du er min Herres og Konges fange. Han har satt deg i stokken og kastet deg under mine føtter.›

Derfor skal en forstå det rett. Kristus vil ikke med sin himmelferd og forkynnelsen av troen gjøre late og slappe kristne, som sier: ‹Nå vil vi leve som vi har lyst, ikke gjøre noe godt, forbli syndere og følge synden som tjenere og fanger.› De som sier slik, har ikke forstått forkynnelsen av troen rett. Kristus og nåden blir ikke forkynt for at en skal kunne bli i synden. Nei, den kristne lære sier: Fangenskapet skal gi deg fri, ikke for at du nå skal kunne gjøre hva du lyster, men for at du ikke lenger skal synde.»

Luther vil si: Forkynn du bare det trøsterike evangeliet rett, og tro ikke at du dermed forkynner folk inn i helvete. Det kan godt være at noen gjør seg en kjødelig trøst av det. Men tro ikke at en slik vil dø glad med denne trøsten. Når døden kommer, smelter denne trøsten bort som snø i marssolen, som de sier i Tyskland. Da er jeg uten skyld.

En slik har jo ikke kommet til noen sann trøst. Han går stadig trygt av sted og tenker: «Jeg kommer jo i himmelen. Så ond er jeg slett ikke; jeg har da noe godt ved meg. Det er bare dette som henger ved meg, at jeg drikker litt og banner av og til» og så videre. Det evangeliet som ble forkynt for ham, har han slett ikke i hjertet.

Men la dere ikke forvirre av slike tilfeller! Forkynn evangeliet frimodig. For Kristus sier til disiplene sine: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» Hvor ofte kan en ikke se at de som har levd i en slik falsk trøst og ment at de bygde på det en rettskaffen forkynner har sagt, mister alt håp i døden! Da har presten den største nød ved sykesengen deres med å hindre at disse stakkars menneskene farer herfra i fortvilelse.

Gud gi at det også en gang blir sagt om dere: «Han forkynner nok godt, men for søtt!» Bare ikke for lenge med loven! Straks skal evangeliet følge etter! Har loven gjort jernet glødende, må evangeliet straks komme og gi det form. Blir det kaldt igjen, blir det ingenting av det.

Til slutt skriver Luther i huspostillen: «Dette er nå den andre regelen Herren gir: En skal la det ytre skinnet fare og se etter fruktene. ‹På fruktene›, sier han, ‹skal dere kjenne dem.› Han gir en lignelse om det. Ingen av dere er så dum at han går bort og leter etter druer eller fiken på en torne- eller tistelbusk han ser på marken. Nei, slik frukt leter en etter på et annet tre, et som ikke er så tornet og stikkende.

I hagen er det likedan. Når et tre henger fullt av epler og pærer, sier enhver som ser det: ‹Å, for et godt tre!› Men der det ikke er noe på et tre, eller alt er markspist, sprukket og vanskapt, sier enhver: ‹Treet er ingenting verd; hogg det bare ned og kast det i ovnen, og sett et bedre i stedet!›

Denne kunsten, sier Herren, skal dere også bruke mot de falske profetene, så skal dere ikke ta feil, hvordan skinnet enn er. Om det så lå tjue saueskinn over ulven, skal dere likevel kjenne ham, så han ikke bedrar dere.

Hva er så frukten til en rett profet eller forkynner, den en kan kjenne ham på, så en vet at han ikke er en ulv, men et fromt lite lam? Det er ikke det ytre livet, tittelen og embetet, særlige gaver og nådegaver. For Herren vitner selv – og erfaringen lærer det også – at folk ofte blir bedratt og forført med slikt. Den rette frukten er, som Herren sier til slutt, at en gjør Faderens vilje, han som er i himmelen.

Her må du merke deg at Herren ikke taler om alle kristne generelt, men om profetene. Det er sant at alle kristne skal gjøre Faderens vilje, og ved den blir de også salige.»

Vi blir ofte helt misforstått. Mange mener at en rett profet kan kjennes på at han bærer frukt i et gudfryktig liv, og at han bærer stor frukt i den forstand at han har stor fremgang. Men Kristus sier: «Ikke enhver som sier til meg: Herre,

Herre! skal komme inn i himlenes rike, men den som gjør min himmelske Fars vilje» (Matt 7,21).

Luther fortsetter: «Men ‹Faderens vilje› betyr ikke bare at en holder de ti bud og viser Gud en slik lydighet. For siden vi ikke kan gjøre det fullkomment i dette livet, kan vi umulig rose oss av å ha gjort Faderens vilje, og da ville vi heller ikke komme inn i himmelen. Faderens vilje er tvert imot det Kristus sier i Joh 6,40: ‹For dette er min Fars vilje, at hver den som ser Sønnen og tror på ham, skal ha evig liv. Og jeg skal reise ham opp på den siste dag.› Dette er den eneste veien vi alle, forkynnere og tilhørere sammen, skal gå hvis vi da vil bli salige.

Men her taler Herren særskilt om forkynnerne eller profetene. Deres rette og egentlige frukt er ikke annet enn at de flittig skal legge denne viljen fram for folk og lære dem hvordan Gud er nådig og barmhjertig. Han har ikke behag i synderens død, men vil at han skal leve. Og denne barmhjertigheten har Gud selv vist ved at han lot sin enbårne Sønn bli menneske. Den som tar imot ham og tror på ham – det vil si trøster seg ved at Gud vil være ham nådig for sin Sønns skyld, tilgi ham synden og gjøre ham evig salig – og så videre. Den som driver denne forkynnelsen rent og viser folk til Kristus som den eneste mellommann mellom Gud og oss, han gjør som forkynner Guds vilje.

Og dette er den rette frukten, som ingen kan bli bedratt eller forført ved. For om det var mulig at djevelen selv forkynte slik, kunne ikke denne forkynnelsen være falsk eller løgnaktig. Den som trodde den, ville få det den lover ham. Etter denne frukten, som er den fremste og sikreste og ikke kan bedra, følger så også andre: at livet passer fint sammen med en slik lære og ikke strider mot den. Men slik frukt skal en først regne for rett frukt når den første frukten, læren om Kristus, er der fra før.»

Om C. F. W. Walther

1811–1887

Carl Ferdinand Wilhelm Walther (1811–1887) ble født 25. oktober 1811 i Langenchursdorf i Sachsen, der faren var prest. Under teologistudiet i Leipzig kom han i en dyp åndelig krise. Han søkte fred ved å gjøre seg verdig gjennom bot og selvfornektelse, men fant den først da han lærte å skille mellom lov og evangelium og ta imot Guds nåde i Kristus som en gave. Den erfaringen preget resten av livet hans.

Han ble prest i Bräunsdorf, men den rasjonalistiske statskirken gjorde det vanskelig å forkynne den lutherske læren. I 1838–39 utvandret han derfor sammen med en stor gruppe saksiske lutheranere til Missouri i Amerika. Etter tunge år i begynnelsen ble han prest for Trinitatis-menigheten i St. Louis i 1841. Han grunnla bladet «Der Lutheraner», og i 1847 var han med på å stifte den tyske evangelisk-lutherske synoden av Missouri, Ohio og andre stater – Missourisynoden. Han var dens første president og ble senere professor og rektor ved Concordia-seminaret i St. Louis.

Walther ble den fremste lutherske teologen i Amerika på 1800-tallet. Han kjempet for Skriftens autoritet og den lutherske bekjennelsen, for rettferdiggjørelsen av nåde alene og for det rette skillet mellom lov og evangelium. Den norske synoden i Amerika sto ham nær, og mange norske prester ble utdannet hos ham i St. Louis; flere av bøkene hans kom derfor ut på dansk-norsk.

Han døde 7. mai 1887 i St. Louis. «Lov og evangelium» er aftenforelesningene han holdt for studentene sine i 1884–85, et av de mest leste lutherske sjelesørgerverkene.